

DEM

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΟΨΙΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Υπό

ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ.

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Α΄.

ΕΝ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΙΣ.

Τύποις Θεατού.

1863.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΩ ΑΝΤΙΘΕΩΡΗΤΩ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΩ ΚΑΙ ΒΟΥΛΗΤΩ
ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ

Πᾶσα μετατύπωσις ἢ μετάφρασις ἄνευ ἀδείας τοῦ συγγραφέως θεωρεῖται παράνομος. Πᾶν δὲ ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν κάτωθεν ὀπογραφήν καταδιώχεται κατὰ τοὺς νόμους.

Handwritten signature

Α ΖΟΜΟΤ

Α ΝΟΙΒΑΛΛΙΦ

ΚΑΙ ΒΟΥΛΗΤΩΝ

Τὸς Βασιλῆας

1861

ΤΟΙΣ

ΠΡΟΜΑΧΟΙΣ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΣΙ ΚΑΙ
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΛΑΩΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΑΣΙΝ.

Πρὸς ἐκπλήρωσιν χρέους ἱεροῦ

τὸ πόνημα τοῦτο

ἀνατίθεται.

ΣΙΟΤ

ΠΡΟΜΑΧΟΤΣ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΕΞΙΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ
ΤΟ ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΒΟΛΗΣ ΑΝΤΙ ΠΡΟΠΑΡΕΤΑΣΙΝ

Πρόσθετον ἔχοντα ἕνα ἄλλο

ἕνα ἄλλο ἔχοντα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ἕνα ἄλλο

καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν, ὅπως ἀνα-
πληρώσω καὶ κατ' ἐλάχιστον μέ-
ρος τὴν πολὺ ἐπαισθητὴν παρ'
ἡμῖν ἔλλειψιν συγγραμμάτων τοι-
ούτων. Οἱ κάτοικοι τῆς Βοσνίας,
τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τοῦ Μαυρο-
βουνίου κατ' ὄνομα μόνον εἰσι γνω-
στοὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ ἵνα μάθωμεν
πῶς ἐφάνησαν εἰς τὰ μέρη αὐ-
τὰ, ποίαν θρησκείαν πρεσβεύου-
σιν, ἢ ὅποιαν γλῶσσαν λαλοῦσι
καὶ πῶς αὐτοὺς θεωροῦσιν, ἀναγ-
καζόμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς
συγγραφεῖς γάλλους καὶ γερμα-
νοὺς· πολλοὶ δὲ νομίζουσιν ὅτι ἡ
νομοθεσία τῶν Τούρκων ἐμπε-
ριμέχεται ἐν τῷ Κορσινῷ, καὶ μὴ
ἀισχυνθῶμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι πολ-
λαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ὅπου
τὰ φῶτα δὲν ἐπεχώρησαν ἔτι, τὸ
ὄνομα Βλάχος σημαίνει ἄλλο τι,
ἢ πλεον ἢ ἡττοντῆς πραγματικῆς
ἀξίας αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἕκαστος τῶν λαῶν ἔ-
χει ἱστορίαν ἰδίαν, πόθους ἰδίους
καὶ μέλλον αὐτῷ μόνον ἀνήκον,
πραγματεῦμαι ἰδίᾳ αὐτῶν ἕκα-
στον, καὶ ὅπου μάλιστα ἡ παροῦ-
σα πολιτικὴ κατάστασις τῆς Ἀ-
νατολῆς θεωρεῖ τοὺς λαοὺς ὡς
εὐρέθησαν κατὰ κράτη διηρημέ-
νοι, ἐν τῇ κατὰ τὸν 15-ον αἰῶ-
να υποδουλώσει, παραδέχομαι τὴν
ὑποδιαίρεσιν πρὸς διάκρισιν μόν-
ον τῆς χώρας. Ἀκολουθῶ δὲ
τὴν ἐξῆς σειράν.

Φέρω πρῶτον τὴν ἱστορίαν, ἐν
περιλήψει προθέτων κατὰ τὰς
μᾶλλον ἀληθεστέρας πηγὰς καὶ
παραδεχτέας γνώμας τὴν κατα-
γωγὴν, τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν
καὶ τὴν μόρφωσιν ἑκάστου λαοῦ.

ὅπου δὲ τὰ ἱστορικὰ συμβάντα
εἰσὶν ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ
τὰ γεγονότα ἀποβαίνουν σπου-
δαιότατα, ἐνασχολοῦμαι εἰς τὰ
αἰτία καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν
πραγμάτων, καὶ ὅπου ἡ ἱστορία
τοῦ λαοῦ ἐκείνου συνδέεται μετὰ
τῆς ἄλλου, ξένου, ἠθέλησα νὰ δώ-
σω καὶ τοῦτου περιληπτικὴν καὶ
συνοπτικὴν ἔκθεσιν, ὅτε ἐθεώρη-
σα τοῦτο ἐπὶ ἀνάγκης πρὸς κατά-
ληψιν τῶν σχέσεων ἀμφοτέρων.
Μετὰ τοῦτο ἔρχομαι εἰς τὴν ἡ-
θικὴν κατάστασιν, ἀρχόμενος τοῦ
ἐθνικοῦ χαρακτήρος, πραγματεῦ-
μαι τὰ ἡθικὰ αἰτία τὰ ἐπιδρῶν-
τα ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἑκάστου, καὶ
ἐκθέτω τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, τὸν
ἑσωτερικὸν τε καὶ ἐξωτερικὸν βίον
καὶ τὴν διανοητικὴν κατάστασιν.
Τελευταῖον δὲ φθάνω εἰς τὴν
πολιτικὴν κατάστασιν, καὶ ἀνα-
πτύσσων αὐτὴν τε καὶ τὴν φύσιν
αὐτῆς, καταδεικνύω τὰ πλεονε-
κτῆματα ἢ τὰς ἐλλείψεις, προσ-
παθῶν νὰ φανῶ ὅσον τὸ δυνα-
τὸν ἀμερόληπτος, καὶ παρουσιάζω
ἰδίᾳ ἐν ἕκαστον τῶν μερῶν τῆς
πολιτικῆς μηχανῆς, ἐπιφέρων καὶ
τὰς παρατηρήσεις ἱκανωτέρων ἐ-
μοῦ λήγω δὲ εἰς πολιτικὸν συμ-
πέρασμα, ὡς ἀνακεφαλαίωσιν τοῦ
ὄλου τῆς βλῆς καὶ ἐξαγόμενον τῶν
προσεκτεθέντων.

Διαιρῶ τὸ σύγγραμμα εἰς δύο
τόμους, ὧν ὁ μὲν πρῶτος περι-
λαμβάνει τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς
Σλαῖους, ὁ δὲ δεύτερος τοὺς Ἑλ-
ληνας καὶ τοὺς Δάκας. Περὶ μὲν
τῶν Τούρκων πραγματευόμενος,
κατ' ἀρχὰς μὲν παρατηρῶ αὐ-
τοὺς ἐθνολογικῶς, καὶ οὕτω συμ-
περιλαμβάνω πάντα τὰ ὁμόφυλα

σίφη· μετὰ δὲ τὴν σύστασιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. ὡς Κράτος, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν παραλείπω τὰ μετ' αὐτῶν ἐν τῇ συστάσει συγχωνευθέντα στοιχεῖα· περὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων, ἐξετάζω ἐν τῷ αὐτῷ πάντας τοὺς τὴν αὐτὴν καταγωγὴν ἔχοντας, τὴν αὐτὴν θρησκείαν πρεσβεύοντας καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν λαλοῦντας. Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τοὺς Σλαύους, ὑποδιαίρω τὸ μέρος αὐτῶν εἰς Βουλγαρίαν, Σερβίαν, Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, καὶ Μαυροβούνιον· καὶ ὡς πρὸς τοὺς Δάκας ἀφ' οὗ πρῶτον παρουσιάσω αὐτοὺς ὡς ἐν ἀπαρτίζοντας ὄλον, μεταβαίνω κατόπιν εἰς τὰς διαφόρους πολιτικὰς φάσεις τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ φθάνων εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἐνασχολοῦμαι ἐκτενέστερον, καὶ παρατηρῶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν τοὺς ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν διατελοῦντας, καὶ δι' ἰδιαιτέρου μέρους τὰ Ἠνωμένους Ἡγεμονίας, ἃς ἐπίσης ὑποδιαίρω κατὰ διάκρισιν τοῦ ὀνόματος. Εἰς τὰ τῶν Σλαύων προτάττω εἰσαγωγὴν περὶ τῶν ἐν γένει σλαυϊκῆς καταγωγῆς λαῶν, δίδων περιληπτικωτάτην ἔκθεσιν πάντων, καὶ διαιρῶν αὐτοὺς, εἰτέρχομαι εἰς τοὺς κυρίως ἐνδιαφέροντας ἡμᾶς, τοὺς διακρινομένους ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μεσημβρινοὶ Σλαῦοι**.

Τοιοῦτον σύγγραμμα, ὡς ἐκ τῆς πολυποικιλίου καὶ σοβαρᾶς ὕλης καὶ τῆς μεγάλης τοῦ θέμα-

τος σπουδαιότητος, ἀπῆται δυνάμεις πολὺ ἀνωτέρας τῶν ἐμῶν, καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ κεφαλῆς πανεπιστήμονος σχεδὸν καὶ πλεονα πείραν ἐχούσης τοῦ κόσμου· ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω τὴν ἔλλειψίν μου ὡς πρὸς τοῦτο, καὶ δὲν κρύπτω ὅτι ἐνδομύχως σκιρτῶ, δίδων νῦξιν εἰς ἰκανωτέρους ἐμοῦ πρὸς τελειοποίησιν ἔργου, ὑπὲρ οὗ συνεισήμεγα ὅ, τι ἐδυνάμην καὶ ὅσον αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον εἰς ἐμέ.

Ἴσως ὑπάρχει ἐν πλεονέκτημα εἰς τὸν γράφοντα τὰς λέξεις ταύτας· ὅτι ἔζησεν ἐπὶ πολὺ μετὰ τῶν Τούρκων, ζῆ ἤδη μετὰ ἄλλου λαοῦ, περιῆλθε τὸ πλεῖστον τῆς Ἀνατολῆς μέρος, καὶ δὲν ἤκουσεν, ἀλλ' εἶδε καὶ παρετήρησε τὰ πλεῖστα τῶν γραφομένων αὐτοῦ.

Ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ αἰσθανόμενος πρὸ πάντων βιβλιοθήκης τὴν ἔλλειψιν καὶ μόλις οἰκονομῶν πρὸς σπουδαῖα ὀλίγον καιρὸν, δν ἐπάγγελμα γλίσχρως ἀνταμιβόμενον μοὶ παραχωρεῖ, ἄνευ βοθημάτων σπουδαίων, ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης γαλήνης τοῦ πνεύματος, ἐλογιζόμεν ἐυτυχῆς ὅτε ἐδυνάμην νὰ ἀποσυρθῶ ἐπὶ μίαν ὥραν, καὶ χαράξω τρεῖς λέξεις ἧ ἐκφράσω μίαν ἰδέαν.

Εἶθε ἀντὶ ἐπικρίσεως νὰ εὔρω συμπάθειαν!

Ἐγγραφοὶ ἐν Βουκουρεστίοις τὸν Μάϊον τοῦ 1863.

ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς ἀρχαίας ἀνατολικῆς
 ἡμετέρας ἀνατολικῆς ἀνατολῆς
 ἀνατολικῆς ἀνατολῆς ἀνατολῆς
 ἀνατολικῆς ἀνατολῆς ἀνατολῆς
 ἀνατολικῆς ἀνατολῆς ἀνατολῆς

Εἰς Ἀγῶγην.

Ἐκ τῶν τριῶν ἡπείρων τοῦ
 παλαιοῦ κόσμου ἡ μὲν Εὐρώπη
 προεξάρχει, ὡς ἐκ τῆς διανοητικῆς
 ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων καὶ τῶν
 ἐπὶ τὰ πάντα πρόοδων αὐτῆς, ἡ δὲ

Ἀσία, θεωρουμένη κοιτὶς τοῦ ἀν-
 θρωπίνου γένους, εἶναι μεγαλητέρα,
 πολυπληθεστέρα καὶ πλουσιωτέρα·
 καὶ ἡ Ἀφρική, κατὰ τὸ πλεῖστον
 μέρος αὐτῆς ἄγνωστος καὶ ὑπὸ με-
 γάλων ἐρήμων καλυπτομένη, μό-
 νον πρὸς τὸ μετὰ τῆς Ἀσίας συ-
 νεχόμενον μέρος, τὸ ἀρδεύομενον
 ὑπὸ τῶν εὐεργετικῶν ὑδάτων τοῦ
 Νεῖλου, φαίνεται εὐνοηθεῖσα ὑπὸ
 τῆς φύσεως καὶ παρέχουσα πλεο-
 νεκτῆματα ἱκανὰ νὰ καταστήσω-
 σιν εὐδαίμονας τοὺς κατοίκους.

Ὅπου αἱ δύο τελευταῖαι ἡπει-
 ροὶ συνεχόνται διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ
 Σουέζ, καὶ ὅπου ἡ Εὐρώπη τὰ
 μάλιστα προσεγγίζει πρὸς τὴν
 Ἀσίαν διὰ στενοῦ μικρᾶς θαλάσ-
 σης χωριστομένη, ἐκεῖ, εἰς τὴν
 μᾶλλον ἐπίζηλον καὶ ἐπὶ καιρὸν
 θέσιν τοῦ κόσμου, τὴν εὐφορω-
 τέραν, ὠραιότεραν καὶ καταλλη-
 λοτέραν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων
 συγκοινωνίαν χώραν, καθιέρυθη
 πρὸ τετρακοσίων δέκα ἐτῶν Κρά-
 τος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἄλλων Κρα-
 τῶν, καὶ καταστῆσαν πρωτεύου-

σαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐ-
 βασίλευεν ἐπὶ τῶν τριῶν ἡπεί-
 ρων, μακαριζόμενον, ζηλευόμενον
 καὶ φθονούμενον ὑπὸ τοῦ λοιποῦ
 κόσμου.

Ἐν ὅσῳ ἡ βαρβαρότης διὰ τῆς
 βίας κατίσχυε, καὶ φῶτα δὲν ἀ-
 πητοῦντο πρὸς ἐξάσκησιν ἀρχῆς
 οἰασδῆποτε, τὸ ἐκτεταμένον καὶ
 ἐκ πολλῶν ἑτερογενῶν στοιχείων
 συγχείμενον τοῦτο Κράτος συνε-
 τηρεῖτο καὶ ἐνέπνεε φόβον καὶ τρό-
 μον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀγνοοῦ-
 σαν τὸ μέλλον αὐτῆς. Ἄλλ' ὅτε

ὁ πολιτισμὸς καὶ τὰ φῶτα με-
 τὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντι-
 νουπόλεως ἐκ τῆς ἀνατολικῆς εἰς
 τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καταφυ-
 γόντα, ἤρξαντο μεγάλοις βήμασι
 νὰ προβαίνωσι, προσόντα δὲ εὐ-
 γενῆ καὶ ἀντάξια τοῦ ἀνθρώπου
 νὰ ἀπαιτῶνται πρὸς σύστασιν, ἀ-
 νάπτυξιν καὶ ζωὴν τῶν ἐθνῶν,

ἤρξατο τότε τὸ Κράτος αὐτὸ νὰ
 κλονίζηται, καὶ νὰ ἐλκύη τὴν
 προσοχὴν τῶν γειτόνων· διότι οἱ
 λαοὶ ἐξ ὧν συνιστάτο, μὴ ὄντες
 εἰσέτι μεμορφωμένοι μὴδ' ἱκανοὶ
 νὰ παρατηρήσωσι τί συνέβαιναν,
 ἡδυνάτουσαν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν
 περιστάσεων καὶ ἀνακτήσωσιν ἀ-
 μέσως τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν,

Τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα ἤρξατο τότε. (1)

Τὰ μᾶλλον προσεγγίζοντα Κράτη πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰσὶν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία, καὶ ταῦτα ἤρξαντο πρῶτον νὰ σκέπτωνται πῶς νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς τοῦ γείτονος ἀγωνίας. Οὕτω δὲ ἡ μὲν Αὐστρία κατὰ πρῶτον ἠρέξασθη νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ, ἐξασφαλίζουσα τὰ σύνορα αὐτῆς, χαράξῃ ὀροπετικὴν γραμμὴν τὰ Καρπάθια καὶ τὸν Δούναβιν· ἡ δὲ Ρωσσία, μᾶλλον εὐτολμος καὶ πολὺ ἀπληστος, προέβη μακρὰν εἰς τὰς σκέψεις αὐτῆς καὶ ἔρριψε τὰ βλέμματα ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἀναμορφωτῆς τῆς Ρωσσίας, ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ συλλαβῶν, παρετήρησε, καὶ δικαίως, ὅτι τότε μόνον ἰδύνατο νὰ καταστῇ μεγάλη Δύναμις ἡ Ρωσσία, ὅτε ἐπεκτείνετο πρὸς μεσημβρίαν καὶ πρὸς δυσμὰς· διότι ἄλλως, ἐκεῖ εἰς τοὺς πάγους καὶ τὰς ἐρήμους οὐ μόνον δευτέρας τάξεως ἤθελεν εἶσθαι ὄσα μεγάλα καὶ ἂν διέπραττεν, ἀλλ' ἐκινδύνευε νὰ μὴ θεωρῆται καὶ εὐρωπαϊκὴ Δύναμις. Ὁ μέγας Πέτρος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ, διότι δὲν ἦτο πολὺ εὐκόλον τότε τὸ πράγμα· ἀλλ'

(1). Ἐκλαμβάνομεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν σημαντικωτέραν αὐτοῦ ἔποψιν, τὴν ἀναγομένην κυρίως εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς· διότι ἄλλως, δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἅμα ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Εὐρώπην ἐφάνη καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο.

ἀποθνήσκων ἐχάραξε τὴν ὁδόν, ἣν ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ μετ' αὐτὸν ἡ Ρωσσία, καὶ προφορικῶς ἐνετελεσάτο εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ σχεδίου. Μετ' αὐτὸν τρεῖς ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία συνεμάχησαν πρὸς διαμελισμὸν τῆς Τουρκίας, καὶ τὰ μὲν αὐστριακὰ ὄπλα ἠτύχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ δὲ ῥωσικὰ πάντοτε μὲν ἐπετύγγαλλον, πλην δὲν ἐτόλμων νὰ προχωρήσωσι μόνον· ἀλλὰ τὸ 1787 ἡ Αἰκατερίνη Β' ὄρμησε μόνη καὶ ὕψωσε τὸν πέλεκυν κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Τουρκίας· ἡ χεὶρ δμως αὐτῆς ἐκρατήθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πρωσσίας, καὶ ἡ Τουρκία ἐσώθη τότε.

Ἐν τούτοις ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαθήκης τοῦ μεγάλου Πέτρου ἐξηκολούθει, ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσσίας εἰργάζετο ἀπαύστως ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ἐν τῷ ἀνακτοβουλίῳ τῆς Πετρούπολεως ἡ τύχη τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐζυγίζετο, καὶ συνεζητοῦντο αἱ βάσεις δι' ὧν ὁ κολοσσὸς τοῦ βορῶ ἔμελλε νὰ ὑψωθῇ ἐπὶ τοῦ τρίποδος τοῦ Σουλτάνου. Τοσοῦτον δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλει τὸν νοῦν τῆς Ρωσσίας καὶ οὕτω αὐτὸν περιέπτυσεν, ὥστε ἅπας ὁ μέγας εὐρωπαϊκὸς πόλεμος καὶ τὰ θαυμάσια ἄλματα τοῦ ἥρωος τῆς Γαλλίας, τὰ σείσαντα καὶ ἀνατρέψαντα τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης, δὲν ἐμπόδισαν αὐτὴν τοῦ νὰ διατηρῇ στρατοὺς ἐν αὐτῇ τῇ Τουρκίᾳ, ἀναμένουσα τὴν καταλήλον ὥραν.

Ἐπῆλθε κατόπιν ἡ ἰσρα σύμμαχία, καὶ ἡ Ρωσσία περι-

πλέχθη καὶ διελογίζετο πῶς νὰ ὑπεκφύγη τὰς ὑποχρεώσεις ἃς ἀνέλαβε, καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν αὐτῆς διέταττε νὰ καταπονῇ τὴν Τουρκίαν ὅτε μὲν διὰ διακοινώσεων, ὅτε δὲ διὰ διαμαρτυρήσεων καὶ δι' ἀπειλῶν. Ἄλλ' ὅτε ἡ συμμαχία ἐκείνη ἐλύθη διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ καρδοκουμένη ὥρα ἐσήμανεν, ὠρμησε μεθ' ὅλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων, καὶ πρῶτον μὲν ὠπισθοπόρησεν, ἔπειτα δὲ τρέχουσα καὶ ἀνατρέπουσα πᾶν τὸ ἐμποδόν, ἐν τὸς δύο μηνῶν κατέπνιξε τὴν Τουρκίαν καθήσασα εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἦτο κυρία τότε νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἂν αὕτη δὲν ἐξελάμβανε τὸ πρᾶγμα ὡς γεγονός τετελεσμένον (fait accompli), ἔσταν αἱ δυνάμεις, ἃς κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἐκείνην περίστασιν ἐδόνατο νὰ ἀντίθῃ καὶ διαθέσῃ, δὲν ἤρχουν, ἦτον εἰς θέσιν νὰ δπλήσῃ καὶ κατὰ τῆς Εὐρώπης αὐτῆς αὐτοὺς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ὧν τὴν συμπάθειαν εἰλικυσε, ἐκμεταλλευθεῖσα ἐπιτυχῶς τὰ θρησκευτικὰ αἰσθηήματα, καὶ τὴν σύμπραξιν εἶχεν, ὡς προσπαθήσασα νὰ φανῇ ἐνεργοῦσα μᾶλλον ὑπὲρ ἐκείνων.

Κατὰ τὸν 19-ον ὄμω αἰῶνα ἄλλως ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ἡ Ρωσσία καὶ ἄλλως τῶ ὄντι ἐσκέφθη. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἦσαν πλέον τὰ κτήνη ἐκεῖνα, ἅπερ ἐδούλευον ἀγογγύστως κυρίους, ἔτρεμον βλέποντα τοῦ Τούρκου τὴν μάχαιραν καὶ προσεκύνουν χαμερπῶς τοὺς τυράννους· ἀλλὰ τῆς

ἀνθρωπνίου ἀξιοπρεπείας τὸ αἶσθημα ἀναζωπυρωθὲν καὶ τῆς ἐλευθερίας τὸ ἱερὸν πῦρ ἀναγεννηθὲν, ἐνέβαλον αὐτοῖς τὴν ὑπὲρ ἀγαθοῦ περιφρόνησιν τῶν κινδύνων καὶ τῆς ζωῆς, καὶ ἠτύονόμησε μὲν τοὺς Σέρβους, ἀνεξάρτησε δὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ διέδωσε τοῖς λοιποῖς τοὺς ἠλεκτρικοὺς σπινθῆρας τῆς ἐθνικότητος. Ἡ Ρωσσία, ἡ συνισταμένη ἐκ δούλων, ἀντικαθιστώσα τὴν Τουρκίαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἤθελεν οἰκοδομῆσαι καλύβην ἐπὶ ἡφραϊστείου κραδαινομένου ἔτι καὶ συνταράκτοντος σύμπασαν τὴν Εὐρώπην, καὶ, ἡ ἔπρεπε νὰ μεταβάλῃ πολιτικὸν σύστημα, διαιρουμένη τοῦλάχιστον εἰς κάτω Ρωσσίαν ἐλευθέραν καὶ εἰς ἄνω Ρωσσίαν δούλην, ἣ ἔμελλε νὰ καταστραφῇ μετὰ τῆς καλύβης. Ἀπεσύρθη λοιπὸν φρονίμως ποιῶσα, ἐζήτησε μόνον τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ τινὰς ἀποζημιώσεις ἄλλας ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀπέδειξε τι ἐδόνατο τότε, ἠρκέσθη νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροὴν ἀδιαφιλονείκτων ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐπεφύλαξεν ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναμορφῶσαι καὶ ἀναδιοργανῶσαι τὰς δύο πρὸς αὐτὴν προσεγγιζούσας Ἡγεμονίας, ἃς ἐθεώρησε πάντοτε ἱκανὰς καὶ καταλληλοτάτας νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ Κράτους τῶν Ρώσων. Πολλὰ ἐγένοντο μετὰ ταῦτα καὶ πλείστα ἐβρέθησαν μεταξὺ Ρωσσίας καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων περὶ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἡ εἰλικρινῶς δὲν ἐβρέθησαν ἢ σπουδαίως δὲν συνεζητήθησαν.

Ἡ Ρωσσία ἐννοεῖ τοσοῦτον καλῶς τὸ συμφέρον αὐτῆς, ὥστε ἔχει ἤδη ἐσχηματισμένην τὴν πεπολιθῆσιν ὅτι εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν Κζάρως δὲν στέφεται· ἡ δὲ Αὐστρία, ἡ ἀνατινασσομένη εἰς ἑκάστην κίνησιν τῶν λαῶν, ἐξ ὧν τὸ Κράτος αὐτῆς ἀπαρτίζεται, εἶναι πολὺ μακρὰν τοῦ νὰ σκέπτηται ἂν παρ' αὐτὴν θησαυρίζουσιν ἄλλοι. Σήμερον δὲ, ὅτε τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ἀναπτύσσονται, κατισχύουσι καὶ ἐξασφαλίζουσι τὸ μέλλον αὐτῶν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν προόδων τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν ὀλικῶν, οὐχὶ δὲ διὰ κατακτήσεων ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὅπου τὰ ἔθνη ἐσχηματίσθησαν καὶ ἐμορφώθησαν ἤδη, οὐδὲν ἄλλο Κράτος ἔχει κατὰ νοῦν νὰ ζητήσῃ μέρος ἐκ τῆς κληρονομίας τῶν Ἑλλήνων, τῶν Σλαύων καὶ τῶν Δακῶν.

Μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τὰ περιδιαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας σχέδια ἐγκατελείφθησαν καὶ ἀντικατεστάθησαν διὰ τῆς ἰδέας τῆς ἀναπλάσεως τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὡς ὤθησεν ἤδη τὰ πράγματα ὁ πολιτισμὸς, οἱ λαοὶ πρέπει νὰ ὦσιν ἐλεύθεροι, καὶ ἕκαστον ἔθνος νὰ λάβῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ. Αὕτῃ εἶναι ἡ εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία, τότε θά παύσωσιν οἱ πόλεμοι τῶν Κρατῶν, καὶ τοῦτο θά σῶσῃ τὴν Εὐρώπην, θά ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον αὐτῆς καὶ θά ἀναπτύξῃ ἐφ' ὅσον τὸ δυνατόν τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Πολωνοὶ, οἱ Οὐγγροὶ, οἱ Σλαῦοι, οἱ Δάκες καὶ οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἀνεξαρτηθῶσιν,

ὡς οἱ Ἴταλοί, καὶ λάβωσιν ἰδίαν θέσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου· οὐδεμία δὲ δύναμις τῶν ἐθνῶν αὐτῶν τὴν ἐλευθερίαν δύναται ἤδη νὰ καταπιεῖ καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν νὰ κρατήσῃ· διότι ὁ 19-ος αἰὼν εἶναι ἐποχὴ μεταβολῆς προπαρασκευασθεῖσης ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀλληλεπιδέτου σειρᾶς τῶν συμβάντων, εἶναι αἰὼν καθ' ὃν μεταβάλλεται ἡ φάσις τοῦ κόσμου καὶ ἐκτελοῦνται αἱ ἀνεξίγηστοι βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου. Ἐπομένως παραιτοῦμεν τὴν περιἀναπλάσεως τῆς Ἀνατολῆς διὰ τῆς Τουρκίας ἰδέαν, ἣν συνέλαβον ἐπὶ μίαν στιγμὴν τινὲς τῶν Εὐρωπαίων, καὶ κατόπιν αὐτῆς ἐπειράθησαν, πλὴν μάτην, νὰ θέσωσι μοχλοὺς εἰς τὴν μηχανήν.

Οἱ Τοῦρκοι σήμερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ θέσιν δὲν ἔχουν· διότι ἡ χώρα ἐν ἣ προσπαθοῦσι νὰ διατηρήσωσιν ἀρχὴν ἀνομον καὶ ἀντιφυσικὴν ἀνῆκει εἰς ἄλλους. Ἐκ μὲν τῆς Σερβίας καὶ τῆς Δακίας ἐξώσθησαν πρὸ πολλοῦ· ἐν δὲ τῇ λοιπῇ χώρᾳ, τῇ ἀναγνωρίζουσῃ ἔτι αὐτοὺς ὡς κυρίους, παρατηροῦντες τὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν καὶ τὴν αὔξησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Σλαύων, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ σχηματίσωμεν τὴν ἰδέαν ὅτι μόνον τὸ μέσον τοῦτο μετὰ τοῦ χρόνου ἀρκεῖ νὰ ἀπορρόφήσῃ καθ' ὅλοκληρίαν τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον καὶ συγχωνεύσῃ αὐτὸ μετὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος. (1) Οἱ Ἕλληνες

(1). Πολλοὶ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, καὶ αὐ-

εἶναι τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπὸ τῶν μακεδονικῶν χρόνων μέχρι τοῦ τελευταίου αἰῶνος κατεκτάτο καὶ πάντοτε ἐπεκράτει, ὑπέκυπτεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ ἐπέβαλλε τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ εἰς τὸν ἰσχυρότερον τοῦτον, συνεχώνευε καὶ δὲν συνεχωνεύετο, ἀπερρόφα καὶ δὲν ἀπερρόφατο· ὅπερ κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, καὶ διετήρησε τὴν ἀρχὴν ἐπὶ χιλιά ἔτη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ρώμης, καὶ ὅπερ ἐν διαστήματι τριάκοντα αἰῶνων διετηρήθη εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ καθαρὸν, γνήσιον καὶ ἀμικτον ξένων στοιχείων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγαλητέρων μεταβολῶν τῆς γῆς καὶ τοῦ κόσμου, τῶν ἀνατρεφασῶν τὰ ἔθνη καὶ ἀποβεσασῶν τὰ τῶν λαῶν ἔχνη, τὰ μάτην ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀναζητούμενα σήμερον. Οἱ Σλαῦοι εἶναι ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὅστις, πρὸ χιλίων διακοσίων ἐτῶν ἀποκατασταθεὶς ἐν Εὐρώπῃ καὶ βασιλεύσας ἐπὶ πολὺ, μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἀνατολῆς πρῶτος ἀπέσεισε τὸν ζυγὸν τῶν τυράννων καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς μετ' αὐτοῦ

ἀτυχήσαντας· καὶ οἱ Δάκες μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν ἀδελφῶν αὐτῶν ἀποτελοῦσι πληθυσμὸν ἑπτὰ ἑκατομμυρίων ψυχῶν καὶ εἶναι πλέον ἢ ἄξιοι ἀνεξαρτησίας.

Ἡδὴ προκειμένου περὶ ἀναπλάσεως τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπελευθερώσεως τῶν λαῶν, τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα καὶ οἱ λαοὶ οὗτοι εἰσὶν ἔτοιμοι οὐχὶ νὰ ἀντικαταστήσωσι τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ νὰ λάβωσιν ἕκαστος τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ λύσωσι τὸ ζήτημα, ὅπερ ἐπὶ πολὺ ἀπησχόλησε τὴν Εὐρώπην. Παρουσιαζομένου δὲ ἄλλου ζητήματος· ἂν αἱ λαοὶ οὗτοι εἰσὶν ἀρχοῦντως μεμορφωμένοι καὶ ἱκανοὶ νὰ διατηρηθῶσιν ἀνεξαρτούμενοι, ἀνεπηρεάστως πλησίον μεγάλων ἐθνῶν καὶ μὴ καταστῶσιν ἐκ νέου βορὰ τούτων, περὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ παρατηρῶν γενικῶς μὲν τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν παρούσαν αὐτῶν ἠθικὴν κατάστασιν, μερικῶς δὲ τὰς τριακονταετίαις περὶ τὸ κυβερνασθαι ἰδίᾳ προόδους τῶν ἀπελευθερωθέντων αὐτῶν ἀδελφῶν· περὶ δὲ τῶν Σλαύων εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ καταγωγή, ἡ θρησκεία, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἀνάμνησις εὐεργεσιῶν καθιστῶσιν αὐτοὺς καταλληλοτάτους νὰ ἐπηρεασθῶσιν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ δι' αὐτῆς ἐνεργῶσιν, ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ, τὸ ἀναλάμψαν παρὰ τοῖς Σέρβοις πρὸ πάντων, δύναται, φωτιζόμενον καὶ διὰ τῆς προβαϊνούσης ἤδη διανοητικῆς ἀναπτύξεως, νὰ μηδενίσῃ τὸν κίν-

των ἐπιπέδου καὶ ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς δὲ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διερχόμενος τις διὰ χωρίων κατωκημένων ὑπὸ Χριστιανῶν, βλέπει παρ' αὐτοῖς νεκροταφεῖα τουρκικὰ τεκμήριον ὅτι ποτὲ ἐκεῖ κατοικοῦν Τούρκοι ἀντὶ Χριστιανῶν. Τοιοῦτόν τι φαίνεται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, εἰς Πέραν, ὅπου αἱ χριστιανικαὶ συνοικίαι περιέλαβον τὰ νεκροταφεῖα τῶν Τούρκων, ὧν οἱ τάφοι κατασκάπτονται καὶ τὰ μνημεῖα ἀνατρέπονται πρὸς σχηματισμὸν πλατειῶν καὶ ὁδῶν.

δυνον τοῦ νὰ ἀποβῶσι ῥωσσικὴ ἀντιβασιλεία· καὶ περὶ τῶν Δακῶν, ὅταν ἡ Αὐστρία ἀναγκασθῆ νὰ ἀποδώσῃ πᾶσαν τὴν ὄψ' αὐτὴν ῥωμουικὴν γῆν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, συννοούμενοι καὶ ἀποτελοῦντες ὅλον αἰσθανόμενον τὰς αὐτὰς ἀνάγκας καὶ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν αὐτῶν πόθων, πρὸς δὲ κάπως σκεπτόμενοι σοβαρώτερον, δὲν διατρέχουσι τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ καταποθῶσιν ὑπὸ οὕτω μεγάλων Κρατῶν.

Πρὸς διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης συμφέρει ἢ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπαρξίς Κράτους ἰσχυροῦ καὶ σεβαστοῦ, φράττοντος τὴν ὁδὸν καὶ ἐμποδίζοντος τὴν πρὸς τὰ ἐνταῦθα προχώρησιν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἢ οἰασδῆποτε ἄλλης Δυναμείας· ἀδιάφορον δὲν ἂν τὸ Κράτος αὐτὸ εἶναι τουρκικόν, σλαβικόν, ἢ ἑλληνικόν (1). Ἀλλ' ὅταν τουρκικόν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συντηρηθῆ, πρέπει ἐξ ἅπαντες νὰ συστηθῆ ἄλλο· καὶ ἐν μὲν ἤθελεν εἶσθαι καταλληλότερον, καθ' ὃ ἰσχυρότερον ἀποβαῖνον, πλὴν ἀκατόρθωτον ἤδη ὅτε ἐχορυφώθη τῶν ἐθνικοτήτων τὸ αἰσθημα· δι' ὃ οὕτω πρέπει νὰ

(1). Τῷ 1856 διέφυγον τοῦ στόματος τοῦ λόρδου Παλμεστρώος, ἀγορευόντος ἐν τῇ Γερουσίᾳ περὶ τῆς τότε γενομένης εἰρήνης τῆς 31 Μαρτίου, αἱ ἐξῆς λέξεις· «Δὲν ὑποχρεούμεθα νὰ διατηρήσωμεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὴν ἀρχὴν εἰς αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος· ἀλλὰ φροντίζομεν νὰ μὴ κατακτηθῆ ὑπὸ ξένων καὶ μὴ κινδυνεύσῃ ἢ ἀκεραϊότες αὐτῆς ἐξ εἰσβολῶν».

συστηθῶσι, τὸ μὲν πρὸς μεσημβρίαν τὸ δὲ πρὸς βορρᾶν, καὶ ἀποκατασταθῶσιν ἀμφοτέρα ἰσχυρά.

Σήμερον ἡ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης εἶναι δεδιχασμένη· ἡ Ρωσσία μετὰ τῆς Γαλλίας, ἀσπασθεῖσαι τὸ σλαβικόν στοιχεῖον, προβάλλουσι τοῦτο καὶ αὐτὸ προσπαθοῦσι νὰ ἀναδείξωσιν· ἡ δὲ Ἀγγλία φαίνεται ἐγκολπωθεῖσα τοὺς Ἕλληνας, καὶ, ἂν τῷ ὄντι βαδίξῃ εἰλικρινῶς, θεωρεῖ ἐπιχειμένην τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ ἀποσύρει βαθμηδὸν τὴν χεῖρα αὐτῆς ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἥς τὰς πληγὰς πάσας πιθανὸν ἤδη μόνον νὰ βλέπη γυμνάς.

Εὐρισκόμεθα εἰς τὰς παραμονὰς μεγάλων συμβάντων, ἡ Εὐρώπη σύμπασα συνταράττεται, καὶ τῆς Ἀνατολῆς τὸ μέλλον εἶναι ἀδύνατον νὰ προῖθῃ τις καθαρῶς ἀπὸ τοῦδε.

Μεγάλῃ πολιτικῇ μεταβολῇ ἐν τῷ κόσμῳ μόνῃ δὲν ἔρχεται, ὡς οὔτε ἐλάχιστον γεγονός ἐλάχιστου ἔθνους κατάστασιν μεταβάλλον· ἀλλὰ τὰ συμβάντα προέρχονται ἐξ ἄλλων συμβάντων, τὸ ἐν παρὰγει τὸ ἕτερον, καὶ τὰ πράγματα φαίνονται, ἀφ' οὗ ὠριμάσωσιν. Οὕτω τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, κατὰ τινα γάλλον συγγραφεῖα, δὲν ἐγεννήθη τῷ 1821, οὔτε τῷ 1833, οὔτε τῷ 1840, οὔτε τῷ 1853, ἀλλ' ἐφάνη τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ ἵππος τοῦ Μωάμεθ Β' ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ ἡ Εὐρώπη ἔπρεπε νὰ μὴ ἀναπτυχθῆ κατ' οὐδένα τρόπον καὶ

τότε νὰ συντηρηθῶσιν οἱ Τούρκοι, ἢ ἀναπτυσσομένης ἐκείνης νὰ καταστραφῶσιν αὐτοί.

Τὰ αἷτια πάντων τούτων θέλομεν πραγματευθῆ ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι, θέλομεν παρατηρήσῃ ἕκαστον ἔθνος ἀνατολικὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς συστάσεως μέχρι τῆς παρουσίας αὐτοῦ καταστάσεως, καὶ καταδείξῃ διὰ τῆς ἱστορίας, τῶν γεγονότων καὶ τῶν συμβάντων ὅ, τι ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ καὶ ὅ, τι πραγματικῶς προέκυψεν ἐκ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἔθνους, ἐκ τῆς γενικῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως τῶν πρὸς τὴν Ἀνατολὴν γειτνιαζόντων ἔθνων.

Ἀρχόμεθα πρῶτον τῶν Τούρκων, θεωροῦντες αὐτοὺς οὐχὶ ὡς

ἐπικρατοῦν ἀλλ' ὡς ἄρχον στοιχεῖον, καὶ ὡς ἐκ τούτου δυνάμενον νὰ ἐπιδράσῃ ἀμέσως ἐπὶ τῶν ἄλλων· κατόπιν δὲ ἀντὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς τὴν ἐπικρατεστέραν φυλὴν ἔνεκεν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπιδράσεως τῆς κοινωνίας καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν, ἐρχόμεθα εἰς τοὺς Σλαῦους, διότι τὰ ἑλληνικὰ πράγματα εἰσὶν ἀνώμαλα ἔτι, καὶ κατόπιν πραγματευόμεθα περὶ τῶν λοιπῶν.

Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ὡς ἀλάνθαστος τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις, καὶ αἱ μαρτυρίαι συγγραφέων ἀξιοπίστων, ἔσους ἐδυνήθημεν νὰ παρατηρήσωμεν. θέλουσι χρησιμεύσῃ ἡμῖν πρὸς λύσιν τῶν μᾶλλον σκοτεινῶν ζητημάτων.

νῶρον νῶτ νωκίονα νῶτ εἶο
ιτῆ εἰνέμο, αμονό εἶτ νωκίονα
-όκοστ ίακ ί κ ρ σ ο τ νωρεμια ίακ
όπδ νήτ εἶοστ κητῶοιομδ νήτ
εἰτεδοχεῖ νηγέμιοολα νωκῶοοτῶτ

ΣΙΣΑΤΣΑΤΑ ΗΚΙΧΑ

νῶτ ίρεπ νεμο, εἰων
-ακ -οοεακικακ ὅτ νῶτ
νωκῶοτ ὅτ εἶοεπῆ ἌΛΛΑ νωκῶοτ
όπτεμ ίακ ιονέμρηπσιό νετῆ
-ιμροποοεμ εἶτ νωκῶοτ

ΜΕΡΟΣ Α.

ΤΟΥΡΚΟΙ.

ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟ-
ΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ.

Ὁ Ἐξεκίηλ ἀναφέρει λαόν τι-
να τῆς Ἀσίας ὑπὸ τὸ ὄνομα
Τρόκοι καὶ ἀλλαχοῦ Τροκιάνοι.

Οἱ ἱστορικοὶ τῶν Ἀράβων συγ-
καταλέγουσι τοὺς Τούρκους ἐν μιᾷ
τῶν ἑπτὰ, κατ' αὐτοὺς, πρωτοτό-
πων φυλῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Οἱ ἱστορικοὶ τῶν Περσῶν πα-
ραδέχονται τοὺς Τούρκους ὡς ἐκ
τῆς πλέον ἀπομεμακρυσμένης ἀρ-
χαιότητος ἀποκατεστημένους ἐν
τῇ Ἀσίᾳ, καὶ μετ' αὐτῶν συμ-
φώνουσιν αἱ παραδόσεις τῶν Ἀ-
σιανῶν πάντων.

Ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Εὐστάθιος
ἐπίσης ἀναφέρουσι περὶ Τούρκων.
Πρὸς δὲ τούτοις πᾶς πιστεύου-
σιν, ὡς θέλομεν ἰδη ἀμέσως, ὅτι
δ' λαὸς οὗτος ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ
τοῦ Ἡροδότου.

Πάντα ταῦτα δύναται νὰ πεί-
σωσιν ἡμᾶς περὶ τῆς ἀρχαιότη-
δ εἶο εἶο εἶο εἶο εἶο εἶο εἶο εἶο

-οῦ μισθῆ εἰοπῆδουοιο εἶγγωετακ
νωκῶοτῶτ εἶοεμῆ εἶ ίακ νωκῶοτ
εἶοκῶοτ εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
νωλλεμ ιτῆ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶο εἶο εἶο εἶο εἶο εἶο εἶο
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ

νῶτ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ

εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ
εἶοετ εἶοετ εἶοετ εἶοετ

τος τῶν Τούρκων ἢ Τροκιάνων
καὶ μολοντί εἶναι δύσκολον νὰ
ἐξακριβωθῇ σήμερον πρὸς τίνα
λαὸν ἀπεδίδετο τὸ ὄνομα τοῦτο,
πρῶτιμότερον νὰ ἀκολουθήσωμεν
τοὺς Ἀσιανούς ὡς πρὸς αὐτὸ, ἢ
νὰ βασισιθῶμεν ἐπὶ εἰκασίων καὶ
συμπερασμάτων ἀδιεξόδων, ἀνα-
τρέχοντες εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐπο-
χὴν τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν
σύγχυσιν τῶν λαῶν καὶ ἐθνῶν.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ.

Κατὰ μὲν τὰς γραφάς οἱ Τρο-
κοὶ ἢ Τροκιάνοι κατὰίκουν περὶ
τὸν Εὐφράτην, καὶ κατήγοντο ἐκ
τοῦ Τρόκμα ἐγγόνου τοῦ Ἰάφεθ·
κατὰ δὲ τὰς ἀσιατικὰς παραδό-
σεις ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τινος
Τόρκου υἱοῦ τοῦ Ἰάφεθ. Τὸ σκό-
τος τὸ καλύπτει τὴν ἀρχαιότητα
καθιστᾷ δύσκολον πᾶσαν ἱστορικὴν
ἔρευναν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς
2

καταγωγῆς οἰουδήποτε ἔθνους ἀρχαίου, καὶ ἡ ἔλλειψις ἱστορικῶν πηγῶν ἀληθῶν ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας ἐπιβαρύνει ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν τοῦ ἀσχολουμένου εἰς τὰς περὶ Τούρκων ἀναζητήσεις.

Τινὲς τῶν μεταγενεστέρων συγκαταλέγουσι τοὺς Τούρκους μετὰ τῶν Σκυθῶν, ἄλλοι δὲ θεωροῦσιν αὐτοὺς συγγενεῖς τῶν Ταρτάρων, καὶ τινες ἀνάγουσι τὴν καταγωγὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Χαλδαίους. Ἄν τῶ ὄντι οἱ ἀντιγραφεῖς τῶν ἱστοριῶν τοῦ Ἡροδότου κακῶς ἔγραφαν Ἰ ὕ ρ κ α ι ἀντὶ Τ ὕ ρ κ α ι, ὡς τινες ἰσχυρίζονται δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν τῷ μέσῳ Σκυθῶν ἐδρισκόμενοι ἦσαν καὶ λαὸς σκυθικός. (1)

Ἐν τούτοις βέβαιον εἶναι ὅτι ἀρχικὴ πατρίς τῶν Τούρκων ἦσαν αἱ σκοτειναὶ κοιλάδες τῶν Καυκασίων ὀρέων, καὶ ὅτι ἀπετέλουν ποτὲ μίαν τῶν ἰσχυροτέρων καὶ πολυπληθεστέρων φυλῶν τοῦ Καυκάσου. Τοῦτο δὲ φαίνεται ἐκ τῆς φυσιογνωμίας, τοῦ ἱματισμοῦ, τῶν ἔξεων καὶ τῆς διαίτης τῶν καυκασίων ἀνθρώπων, οἵτινες κατὰ γενικὴν τῶν ἱστορικῶν συμφωνίαν ἀνεπίμικτοι διετήρησαν τὰς ἀρχαιοτάτας αὐτῶν συνηθείας· πρὸς δὲ ἐκ τῆς γλώσ-

σης τῶν κατοίκων τῶν χωρῶν ἐκεῖνων, τῆς ὀνομαζομένης ἔτι καὶ σήμερον το ὑ ρ κ ι καὶ τσαούτην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων λαλουμένην ἐχούσης.

ΑΡΧΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ.

Ὀλίγα γνωρίζομεν περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ Καυκάσου κατοίκων. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἦσαν διεσπαρμένοι καὶ μεταξὺ τῶν Χαλδαίων τῆς Μεσοποταμίας, καὶ ἐπὶ τῶν Χαλδαίων τούτων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς λαῶν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἱστορικῶν ἠσυχολήθησαν, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, οὐχὶ πολὺ ἀπατώμενοι, τὴν ζωὴν τῶν προγόνων τῶν Τούρκων. Ἦσαν λαὸς βάρβαρος καὶ νομαδικός, ἡ στίφη ἀνθρώπων πλανώμενα τῆδε κακείσε· εἶχον δὲ σκηναὺς ἀντὶ οἰκιῶν καὶ πόλεων, ἔζων ἀπὸ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ληστείας, τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα ἐλάτρουον, καὶ κυβερνώμενοι κατ' οἰκογενείας ἢ πατριαρχικῶς, μηδεμίαν τῶν χρησίμων τεχνῶν εἶχον γνῶσιν, ἀλλ' αὐτε τῆς ἐλαχίστης ἐπιστήμης ἰδέαν. Ὁ δὲ νομαδικὸς βίος αὐτῶν καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτήτου βουλήσεως δὲν τοῖς ἐπέτρεπον νὰ ὤφελθῶσιν ἐκ τῶν προόδων τῶν Χαλδαίων.

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΑΚΡΙΒΩΣΙΣ.

Περὶ τὰ μέσα τῆς I-ης Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος τὸ ὄνομα Τούρκος καθίσταται γνωστὸν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἀποδίδοντας αὐτὸ εἰς λαὸν σκυθικόν. Πρῶτος δὲ ὁ

(1). „Βουδίνων δὲ κατύπερθε πρὸς βορρῆν ἔστι πρώτη μὲν ἐρημος ἐπ' ἡμερῶν ἑπτὰ ὁδῶν, μετὰ δὲ τὴν ἐρημὸν ἀποκλίνοντι μᾶλλον πρὸς ἀπὸ κλιώτην ἄνεμον νέμονται Ουτσαγάται ἔθνος πολλὸν καὶ ἴδιον· ζῶουσι δὲ ἀπὸ θήρης· συνεχῆς δὲ τούτοις ἐν τοῖσι τόποισι κατοικημένοι εἰσι τοῖσι οὐνομα κείται Ἰῦρκαί.“ . . . Ἡροδ. Β. 4-ον § 22.

Πομπόνιος Μελᾶς καὶ κατόπιν ὁ Πλίνιος αναφέρουσι περὶ αὐτῶν, οὓς ὁ μὲν πρῶτος θέτει περὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην, ὁ δὲ δεύτερος βορειότερον, ὅπου ὁ Ἡρόδοτος τοὺς Ἴθρακας ἐξ οὗ καὶ ἐπήγαγεν ἡ ὑπόθεσις ἐκείνη τῶν ἱστορικῶν Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Οὐνῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, εἴτε συγχωνευθέντες μετ' αὐτῶν, εἴτε ἀσήμενον μέρος λαβόντες εἰς τὰς μεγάλας ἐκείνας κινήσεις τοῦ κόσμου ἐλησημονήθησαν, καὶ μόλις μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀτίλλα ἀνεφάνησαν αὐθις, καὶ ἤρξαντο, ἀκολουθοῦντες τὸ ἔχνη τῶν Οὐνῶν καὶ τὸν ῥοῦν τῶν βαρβάρων σιφῶν, νὰ πλανῶνται ὅπου ἡ τύχη τῶν ὀπλων ᾠδήγει αὐτούς.

ΠΡΩΤΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΕΠΙ-
ΔΡΟΜΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑ-
ΣΤΕΥΣΕΙΣ.

Τρεῖς περίπου χιλιάδας ἔτη πρὸ Χριστοῦ οἱ Ἄραβες, τὸ ἔθνος τοῦτο ὅπερ καθεῦδον μὲν θάπτεται ἐγειρόμενον δὲ συνταράττει τὸν κόσμον. ἐπιδραμόντες εἰς τὴν Ἀσίαν ἠνάγκασαν τοὺς μεταξὺ τοῦ Τιγρήτος καὶ τοῦ Εὐφράτου Τούρκους νὰ φύγωσιν οἱ μὲν πρὸς ἀνατολὰς, ὅπου οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν εἶναι γνωστοὶ σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Τουρκομάνοι, οἱ δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν εἰς τὸν Καύκασον ὁμοφύλων αὐτῶν. Ἀλλὰ, παραιτοῦντες τοὺς μεμαχρυσμένους ἐκείνους χρόνους, ἔλθωμεν εἰς ἐποχὴν ἐλευθέραν τοῦ μυθολογικοῦ πέπλου.

Περὶ τὰ μέσα τῆς 8-ης. Μ. Χ.

ἐκατοταετηρίδος μέρος Τούρκων, ἐξελθὼν τῆς Μαιώτιδος λίμνης, κατηνθύνθη πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ ἐκεῖθεν ὤρμησεν εἰς τὴν Παννονίαν, τὴν τότε, ὡς φαίνεται, ἐπονομασθεῖσαν Οὐγγαρίαν ἐκ τῶν περὶ τὸν Βόλγαν Ὀγγούρων πιθανώτερον, τῶν ἀκολουθησάντων εἰς τὴν ἐπιδρομὴν ἐκείνην τοὺς Τούρκους, ἢ ἐκ τῶν Οὐνῶν. Μετὰ ἓνα ὀ αἰῶνα ἄλλα τουρκικὰ στίφη, συγκεῖμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ματζιάρων, ἠκολούθησαν τὸν αὐτὸν ὁρὸν καὶ ἐνίσχυσαν τοὺς πρῶτον ἀποκαταστηθέντας ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῆς διαμάχης τῶν ἐπιδραμόντων εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπειραρίθμων βαρβάρων. Ἐκ τῶν Τούρκων ὅμως αὐτῶν μόνον οἱ Ματζιάροι ἐδυνήθησαν νὰ διατηρηθῶσιν ἐν Οὐγγαρίᾳ· οἱ δὲ λοιποὶ, εἴτε ἀποχρυσθέντες ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῶν Οὐνῶν, εἴτε φυγόντες τοὺς μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς ἀπὸ βορρᾶ κατελθόντας Πατζινάκους, ἀπωλέστησαν μετ' ἄλλων βαρβάρων συγχωνευθέντες, ἢ καὶ ἐπανήλθον ἐν μέρει ὅθεν ἐξώρμησαν κατ' ἀρχάς.

ΣΥΝΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΟΛΟΥ. — Οἱ Τουρκικοὶ λαοὶ, εἰς μὲν τὴν Εὐρώπην καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Πατζινάκων, ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ παρενοχλούμενοι ὑπὸ τῶν Ταρτάρων, κατεφυγόντες εἰς τὰ βόρειο-ἀνατολικά παραλία τῆς Κασπίας θαλάσσης, καὶ ἐνωθέντες μετὰ των Τουρκομάνων κατῆλθον πρὸς τὴν Μεσοποταμίαν ἐνδυναμούμενοι καθ' ὁδὸν διὰ τῆς προσλήψεως τῶν πρὸ πολλοῦ πλανωμένων ἐκεῖ φυλῶν ἐξ αὐτῶν. Τότε δὲ ἦλθον

εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῶν Ἀράβων τῶν προανακρουόντων παρακμήν τότε.

Πρὶν ἢ εἰσελθωμεν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀντικατάστασιν τῶν Ἀράβων, καλὸν θεωροῦμεν νὰ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν τελευταίων τούτων καὶ τοῦ Κράτους αὐτῶν.

ΑΡΑΒΙΑ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ. — Πρὸς τὸ δυτικώτερον τῆς Ἀσίας μέρος καὶ ἀπέναντι τῆς Αἰγύπτου τῆς Νουβίας καὶ τῆς Ἀβυσσινίας κεῖται χερσόνησος σχηματιζομένη διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῆς Ἀραβικῆς καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ ἐνομιμένη μετὰ τῆς στερεᾶς διὰ τῶν ἐρήμων τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας (ἀλ τζεσιράχ). Ἡ χερσόνησος αὕτη ὀνομάζεται Ἀραβία καὶ διαιρεῖται εἰς ἔρημον ὡς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἐκτεταμένων ἐρήμων, εἰς πετραίαν ἐκ τοῦ ἀκάρπου καὶ τῆς Ἰηρασίας τῆς γῆς μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν βράχων καὶ τῶν πετρῶν, καὶ εἰς εὐδαίμονα ὡς ἐκ τῆς καλλονῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς θαυμασίας τῆς γῆς γονιμότητος. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς γῆς, ὅπου σήμερον ζῶσι 12.000.000 ψυχῶν, κατοικήσαν ἀνεκασθεν ἄνθρωποι διὰ τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἴσως δὲ καὶ τῆς καταγωγῆς συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἀποτελοῦντες μὲν ἔθνος, διηρημένοι ὅμως εἰς φυλὰς καὶ διακρινόμενοι κατ' οἰκογενείας.

ΑΡΧΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ. — Ἀπαιμεμονωμένοι, ὡς

ἐκ τῶν φυσικῶν φραγμῶν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου, καὶ στερούμενοι τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας μετὰ τῶν γειτνιαζόντων λαῶν, διέμενον ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ φυσικῇ τοῦ ἀνθρώπου καταστάσει, ἐπιμελούμενοι τὰ κτήνη, ἢ τὴν γῆν ὅπου ἀνάγκη τοιαύτη ὑπῆρχε καὶ οἱ κόποι αὐτῶν ἀντημοίβογοντο, ἢ διατρέχοντες τὰς ἐρήμους ἐπὶ καμήλων, καὶ γαυριώμενοι ἐπὶ τῷ πνεύματι τῆς ἀνεξαρτήτου ζωῆς. Ὁ τῆς ἐρήμου ἄνθρωπος, ὑπερήφανος, γενναῖος καὶ εὐβόστος, ἐλογίζετο εὐτυχῆς ὅταν εἶχε δύο καμήλους καὶ ἓνα ἵππον ἐκ τῶν ὠραίων ἐκείνων καὶ εὐγενῶν τῆς πατρίδος αὐτοῦ νὰ τρέχη ληστευῶν πάντα ξένον ἢ συγγενῆ· ὁ δὲ τῶν πεδιάδων καὶ τῶν καρποφόρων χωρῶν, εὐρίσκων αὐταφύεις πλείστους καρπούς, καὶ ὑπὸ τὸ κλίμα τῶν τροπικῶν διαιτώμενος, ἐντρύφα εἰς τῶν ἡδονῶν τὴν ἀπόλαυσιν, μὴ φοβούμενος ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ· διότι ἀφ' ἐνὸς ἔβλεπεν ἔρημον καὶ ἀφ' ἑτέρου θάλασσαν περιφρουρούσαν τὴν ὠραίαν φύσιν ἐν ἣ ὑπὸ τῆς τύχης ἐδρίκθη.

Ἐνεκεν τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων, πρὸ πάντων δὲ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τόπου, πάσαι αἱ περὶ κατακτήσεως τῆς Ἀραβίας ἀπέπειραι τῶν Ἀσυρίων, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Περσῶν καὶ αὐτῶν τῶν Ρωμαίων ἀπέβησαν μάταιαι, διότι στρατοὶ ὀλόκληροι ἐτάφησαν ὑπὸ τὴν ἄμμον τῶν ἐρήμων ἢ κατεστράφησαν ἐκ τῆς ἀνυδρίας. (1)

(1). Ὁ στρατηγὸς τοῦ Τραϊανοῦ Κορνήλιος μόλις ἐδυνήθη γὰ εἰσχωρῆσαι μέχρι τῆς πετραίας Ἀραβίας

ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

21

...οισθληπ κμίνυο ρτοετακ ριβηρταρπ

Ὁ Διόδωρος δὲ Σικελιώτης ἀναφέρει τὴν λειψυδρίαν ὡς τῶν Ἀράβων σωτήρα, καὶ πρὸς διακαιολόγησιν τῆς διατηρήσεως τῶν ἰθαγενῶν λέγει, ὅτι ὑπάρχουσι μὲν φρέατα πλὴν σπανίως καὶ τοῦ, καὶ ταῦτα εἰς μόνον τοὺς ἐγγχωρίους γνωστά. Ἀλλ' ἀν' ξένος λαὸς θέν ἐδυνήθη νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τῶν Ἀράβων τὴν χώραν, οὐδὲ αὐτοὶ ὑπερέβησαν τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως θαυμασίως περιπεθέντα αὐτοῖς ὄρια, ἐκτὸς ἀν' παραδεχθῶμεν τὴν κατὰ τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους ἐπιδρομὴν αὐτῶν εἰς τὴν Περσίαν τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἐπέπρωτο ὁμοίως νὰ ὑπερβῶσιν ἄπαξ αὐτὰ καὶ νὰ συνταράξωσι τὴν ὑφ' ἡλίον.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ. Ὁ Πουδὸς ἡλιος καλεῖ, ἐκεῖ δὲ ἄνθρωπος κινεῖται καὶ ὀνειροπαλεῖ, βαδίζει καὶ φαντασιοκοπεῖ, καὶ πᾶν θαυμάσιον καὶ τῆ φαντασία εὐάρεστον δυνάτον καὶ πραγματικὸν ἐκλαμβάνει. Κατὰ τοῦτο δ' οἱ Ἀράβες ὑπερβαίνουσι πάντα λαὸν, καὶ τοσοῦτον θέλγονται ἐκ τῆς εὐηλιωτίας καὶ τῆς ὑψηλότητος καὶ ὑπερβολῆς τῶν ῥοξασιῶν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος.

Εἶναι γυναικοὶ φιλελεύθεροι καὶ λιτότατοι φιλόξενοι δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε ἵνα φιλοξενήσωσι ξένον ὑπὸ τὴν σκηνὴν αὐτῶν ληστεύουσι τὸν προστυχόντα ἀλλὰ σινάμα κατέχονται ὑπὸ τῆς ἀστασίας τοῦ χαρακτηροῦ, ἐρεθίζονται καὶ ἐξάπτονται εἰκολώτατα, καὶ μέχρις ἀπιθάνου φέρονται πρὸς τὰς ἡδονάς.

Ὡς ἡ περιτομὴ καὶ ἡ ἀποχὴ
αὐτοῦ δὲ τοῦτο κἀπορωσε καὶ
 ὁ Χορρόης ἦ-ος βασιλεὺς τοῦ δευτέρου περσικοῦ βασιλείου (572) M.X.

χοίρου κρέατος παρατηρεῖται ἀνέκαθεν εἰς τοὺς Ἀράβας, οὕτω καὶ ἡ πολυγαμία ἐπετρέπετο παρ' αὐτοῖς καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἐκ δὲ τῆς μεγάλης ὁμοιότητος τῆς παρατηρουμένης ἐπὶ τῶν ἡθῶν καὶ τινῶν ἐθίμων τούτων καὶ τῶν Ἑβραίων φαίνεται ὅτι οὐ μόνον πλῆθος Ἰουδαίων διεσπάρησαν εἰς τὴν Ἀραβίαν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τιτου καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην διασπορὰν τῶν λαῶν ἐγένετο ἐπιμιξία μετὰ τῶν δύο τέτων ἐθνῶν, ἀφ' οὗ βλέπομεν μέχρι σήμερον ὅτι μία τῶν κυριωτέρων φυλῶν τῆς Ἀραβίας δὲν ἀποκηρύττει τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ καταγωγὴν αὐτῆς.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 6-ον ΑΙΩΝΑ Μ. Χ.
 Περὶ τὰ μέσα τοῦ 6-ου αἰῶνος οἱ κάτοικοι διηροῦντο εἰς τρεῖς κυρίας φυλάς τοῦ κυρίου Ἀραβίας, τοὺς Σαβεΐτας καὶ τοὺς Ἰσραηλιτάς πρὸς δὲ εἰς πολλὰς ἄλλας μικροτέρας, ὧν ἐπισημότερα ἦτον ἡ τῶν Κορείσιων, ἀνεξαρτήτους, ἀντιζήλους καὶ διαμαχομένους ἐκαστοτε. Οἱ Βεδουνοὶ ἢ οἱ ἐξ αὐτῶν νομάδες, διατρέχοντες τὰς ἐρήμους, ἐλήστυον πάντα ἄνθρωπον καὶ ἐτάραττον τὸν τόπον σπαραττόμενον ἐτι μᾶλλον ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν διαιρέσεων διότι ἀφ' ἐνός μὲν ἀρχαῖαι θρησκευτικαὶ παραδόσεις ἢ ἡ εἰδωλολατρεία ἀντηγωνίζετο κατὰ τῆς ἰδεᾶς τοῦ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων εἰσαχθέντος μονοθεϊσμοῦ ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Εὐαγγελιανοὶ, καταδιωχθέντες τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου

καὶ καταφυγόντες εἰς Ἀραβίαν, προσεπάθουν νὰ διδάξωσι τὰς ὑψηλὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχὰς μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν αἰρέσεων.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ταραχῆς ἐκείνης, τῶν διαπληκτισμῶν καὶ τῆς ἀλληλοσφαγίας ἐπεφάνη ἀνὴρ τις, καὶ ἡ Ἀραβία συνήλθε, καὶ ἡ Ἀσία ἐξέστη καὶ ὁ κόσμος ἐθαύμασε, καὶ ἀπ' αἰῶνων θρησκευτικὰ συστήματα ἐκλονίσθησαν.

ΜΩΑΜΕΘ.— Ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Κορείσων καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χασεμιτῶν ἐγεννήθη τῷ πεντακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ὁ Ἀμποῦλ-Κασέμ-Μωχαμέτ, ἔσχατος γόνος εὐγενοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας ἀπ' αἰῶνων ἀποκαταστημένης ἐν Μέκκᾳ καὶ ἐξασκούσης ἐπιβόρην ἀδιαφιλονεικητὸν ἐπὶ πιστῶν τῶν λοιπῶν. Ἀνατραφεὶς ἐν τῇ ἐξασκῆσει τῶν κληρονομικῶν τοῦτ' ἐταν δικαιομάτων καὶ πεπροικισμένος δι' ὄξυνοίας καὶ εὐφυΐας, ἐδόθη τὰ πρῶτον εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐκ τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ ταξιδίων αὐτοῦ σχετιζοίμενος μετὰ τῶν ξένων καὶ γνωρίσας τὸν κόσμον, ἐδυνήθη νὰ μορφώσῃ τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ, μετὰ τὴν παντελεῆ ἐκπαιδεύσεως ἔλλειψιν μὴ τοσοῦτον ἐπισιθητὴν εἰς τὴν γῆν τὴν γεννήσασαν καὶ θρέψασαν τὸν περὶ τοῦτον ἀνδρᾶ. Ὀρφανὸς πατρός καὶ μητρός διετέλει ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Ἀμποῦ-Γαλέπ, μέχρις οὗ φθάσας εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν ἐνυμφεύθη πλουσίαν τινὰ χήραν ὀνόματι Καντισὰχ, καὶ ἀνε-

ξαρτηθεὶς κατέστη συνάμα πλῆσιος.

Ἀπὸ τοῦ τριακοστοῦ μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους αὐτοῦ ἔζη μακρὰν τοῦ κόσμου καὶ τῆς κοινωνίας διαλογιζόμενος πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ σχεδιάζων τὸ ἔργον αὐτοῦ· μόλις δὲ κατὰ τὸ 609 ἐφάνη ἐν τῷ μέσῳ τῆς Μέκκας, κηρύττων ἑαυτὸν θεοῦ ἀπεσταλμένον ἵνα διδάξῃ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν καὶ προβάλλων τὴν ἀρχήν. „Εἰς μόνος Θεὸς ὑπάρχει καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι προφήτης αὐτοῦ.“ Γεννηθεὶς ποιητὴς καὶ πεπροικισμένος δι' εὐγλωττίας καὶ πάντων τῶν θελγόντων τὴν φαντασίαν καὶ τὸ πνεῦμα προτερημάτων, ὑπεδέχθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, καὶ ἀντὶ τοιοῦτου τῶν μερίδων καὶ αἰτῶν οἰκογενειῶν ἀντιζηλῆαι δὲν ὑπῆρχον, ἐμελλε, βεβαίως νὰ κερδίσῃ τὰ τρία πρῶτα ἔτη, ἐν διαστήματι τῶν ὁποίων μόλις δεκατέσσαρας προσυλήτους ἠρίθμει, ἐξ ὧν ἡ σύζυγος αὐτοῦ Καντισὰχ, ὁ ἐξ ἐτέρας γυναικὸς πενθερὸς Ἀμποῦ-Μπεκίρ, ὁ υἱὸς τοῦτου Ἀλῆς καὶ ὁ δοῦλος αὐτοῦ Ζεῖντ. Ἀλλὰ μετὰ τὰ τρία ταῦτα ἔτη κατώρθωσε νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν· καὶ τότε καταστὰς ἐπικίνδυνος καὶ ἐπιρροβος εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς Μέκκας οἰκογενείας, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Μεδίνην, ἵνα σωθῆ ἀφ' ἐκείνου θανάτου, ἀπορασιθέντος κατ' εἰσῆγησιν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων τῆς Ἀραβίας φυλῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Μεδίνην φυγῆς αὐτοῦ (17 Ἰουλίου 622) ἀρχεται ἡ Ἐγίρα τῶν Μωαμεθα-

νῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει εὐρῶν τοὺς κατοίκους προδιατεθειμένους καὶ ὑποδεχθέντας αὐτὸν ὡς ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ προφήτην, ἐστρατολόγησεν, ἐπανήλθεν εἰς Μέκκαν, κατέστρεψε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ ἐξήπλωσε μετὰ ταχύτητος θαυμαστῆς τὸ κήρυγμα αὐτοῦ ἐπὶ πάσης τῆς Ἀραβίας καὶ πέραν ἔτι αὐτῆς. Ἀπέθανε τῷ 632 ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ τῷ δεκάτῳ ἀπὸ τῆς εἰς Μεδίην φυγῆς, ἀφ' οὗ συνήνωσε τοὺς Ἀραβας εἰς ἓν ὄλον, ἀναζωπυρήσας τὰς ζωτικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις, καὶ ἀφ' οὗ ἐνέβαλεν αὐτοῖς τὸ τρομερὸν τοῦ φανατισμοῦ αἶσθημα, τὸ ἀνδρίζον τοῦ ἀνθρώπου τὴν χεῖρα.

Δώδεκα αἰῶνες παρήλθον ἔκτοτε καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ κόμου δὲν παύει καὶ φθάνων τις εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς ἱστορίας ἐξίσταται καὶ ἀπορεῖ πῶς νὰ προσονομάσῃ τὸν ἀνθρώπον τοῦτον τὸν ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν μεταβαλόντα τῆς Ἀσίας τὴν φάσιν.

Τὰ μόνα σφάλματα τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἦσαν ὅτι παρεφέρθη ὑπὸ τοῦ μίσους καὶ τῆς μνησικακίας κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ· ὅτι ἡ μέθη τῶν ἐπιτυχῶν τῷ ἦναψεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοὺς καπνοὺς τῆς φιλοδοξίας, καὶ ὅτι κατήντησε νὰ πείσῃ καὶ ἑαυτὸν περὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ προσώπου ὅπερ ἔπαιζε, μολονότι εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδομεν ὑποπέσαντας καὶ τὸν Ἀλέξανδρον πρὸς 22 αἰῶνων καὶ τὸν Ναπολέοντα πρὸ ἡμίσεως.

Εὐτυχῆς πλὴν καὶ σπάνιος ὁ ἀν-

θρώπος ὁ ἀπὸ μικροῦ μέγας γενόμενος καὶ μὴ τὸ παρελθὸν αὐτοῦ λησμονῶν! Ὁ Μωάμεθ δ' ἐν ταπεινότητι καὶ ἐν κατανύξει κηρύττων τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς μόνου Θεοῦ ἀγαθωτάτου καὶ πολυευσπλάγχνου, δὲ τὴν ἀνεξίθρησκειαν ὡς βάσιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ θέτων τὸ πρῶτον, κατήντησεν ἐπὶ τέλους ὅταν ἰσχυροποίησεν τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, νὰ παραφερθῆ ὑπὸ τῆς δέψης τοῦ αἵματος καὶ τῶν κατακτήσεων καὶ νὰ κηρύξῃ τὸν θάνατον κατὰ παντὸς μὴ πιστεύοντος εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Προφήτου, τοῦ ἀπεσταλμένου παρὰ Θεοῦ! Ἐν ὀνόματι δὲ τοῦ Θεοῦ τούτου τοῦ πολυοικτίρμονος διέταττε τὸν θάνατον χιλιάδων θυμάτων, κατέφευγεν εἰς τὴν βίαν ὅπου ἡ πειθὴ δὲν ἐχώρει, εἰς τὴν ἀπάτην ὅπου ἡ καθ' αὐτὸν ἀλήθεια δὲν ἐφαίνετο. Ἄν δὲ ἡ Ἀραβία ὀφείλει αὐτῷ τὴν καταπαυσιν τοῦ δεινοῦ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, πρὸς δὲ τὸ μέγα πρόσωπον ὅπερ παρέστησεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς καὶ πολλοὶ τῆς Ἀσίας λαοὶ εἰς αὐτὸν ἐπίσης τὴν πολιτικὴν αὐτῶν γέννεσιν καὶ ζωὴν, ὁ κόσμος ὅμως ἀποτροπιᾷ εἰς τοὺς θριάμβους τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς καταρᾶται τὴν μάλιστα τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος.

Ἐπειδὴ περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως τοῦ Μωαμεθανισμοῦ θέλομεν πραγματευθῆ εἰς τὰ περὶ Τούρκων, ἐξακολουθοῦμεν τὰ κατὰ τὴν Ἀραβίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός.

ΚΑΛΙΦΑΙ. — Ὁ Μωάμεθ ἀπέθανεν ἄνευ ἀπογόνων ἀρρένων,

Ἐκ τῆς Ἀγισᾶς θυγατρὸς τοῦ Ἀμποῦ-Μπεκίρ ἔσχε πολλὰ τέχνα, ὧν μόνον μία θυγάτηρ, ἡ Φατιμᾶ, τῷ ἐπέζησε, καὶ ταύτην ὑπάνδρευσε μετὰ τοῦ ἑξαδέλφου καὶ ἐπιστηθιωτέρου αὐτοῦ φίλου Ἀλῆ· ὥστε εἰς τοῦτον κατὰ δίκαιαν λόγον ἔπιπτεν ἡ διαδοχὴ. Ἀλλ' αἱ ἀδιουργίαι καὶ αἱ ἀντιζηλῖαι ἀνέδειξαν Καλίφην τὸν Ἀμποῦ-Μπεκίρ, γέροντα σεβάσμιον καὶ συνετώτατον ἄνδρα. Τοῦτον ἀποθανόντα μετὰ δύο ἔτη διεδέχθη ὁ Ὀμάρ, τοῦτον δὲ ὁ Ὀτμάν, καὶ μόλις μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ τελευταίου τούτου ἀνέβη εἰς τὴν ὑψηλὴν θέσιν ὁ Ἀλῆς (655).

Ἐπειδὴ αἱ τῶν φυλῶν διακρίσεις διετηροῦντο εἰσέτι ἐν Ἀραβίᾳ, ὡς καὶ μέχρι σήμερον, ἐν τὸς ὀλίγου παρουσιάσθη ἡ τῶν Ὀμνιαδῶν φυλὴ γὰ διαφιλονεικήσῃ τὸ σκήπτρον πρὸς τὸν Ἀλῆν. Ὁ ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης Μωαβιζάχ, διοικητὴς τῆς Συρίας, ἐκηρύχθη πρῶτον ἀνεξάρτητος, ἔπειτα νόμιμος διάδοχος τοῦ Μωάμεθ· περιεφρόνησε δὲ τοὺς στρατοὺς καὶ τὰς προσβολὰς τοῦ Ἀλῆ, καὶ τούτου δυλοφονηθέντος, (660) ἔστερεώθη εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ μετέφερε κατὰ τινὰς μὲν αὐτὸς κατ' ἄλλους δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεζίτ, τὸ Καλιφάτον καὶ τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου ἀπὸ τὴν Μέκκαν εἰς Δαμασκόν. Ἀλλὰ σινάμα ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Χουσεΐν ἀνήγειρεν εἰς Ἀραβίαν τὴν δυναστείαν τῶν Φατιμιτῶν, ἀνανωρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Περσίας· τότε δὲ ἄρχεται τὸ

πρῶτον θρησκευτικὸν σχίσμα εἰς τὴν αἰκογένειαν τοῦ Ἰσλάμ, καὶ αὐτῷ παρατηροῦμεν ὅτι αἱ θρησκευτικαὶ διαιρέσεις πάντοτε ἐκ πολιτικῶν αἰτιῶν ἐκπηγάζουσιν.

Πολλοὶ Καλίφαι ἐγένοντο μετὰ ταῦτα καὶ πολλὰ Καλιφάτα ἐσχηματίσθησαν, ὧν ἀξιωμανημότεον κατέστη τὸ τῆς Κορδοῦνης ἐν Ἰσπανίᾳ, συστηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀμποῦ-Ραχμάν κατὰ τὸ 788 καὶ διατηρηθὲν μέχρι τέλους τοῦ 15ου αἰῶνος. Πάντα ὅμως ταῦτα ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχὴν τὸ μέγα Καλιφάτον τῆς Δαμασκού, καὶ τοῦτου καταστραφέντος (750) τὸ ἐν Βαγδάτιῳ ὑπὸ τῶν Ἀβασιδῶν ἀποκαταστηθὲν.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ. —

Ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Μωάμεθ ὁ κατὰ τῶν ἔθνων πόλεμος ἦτο κηρυγμένος „δὲν ὑπάρχει, εἶπεν, ἄλλη σωτηρία διὰ τοὺς ἀπίστους εἰμὴ ἡ πίστις· καὶ αὕτη „βίαν ἡ πειθὼ δὲν ἀρκεῖ πρέπει „γὰ πλυθῆ διὰ αἵματος.“ Οἱ δὲ Ἀραβες ἐν πλήρει καὶ σφριγῶσῃ ζωῇ ἀναγεννωμένου ἔθνους καὶ ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐμπνεόμενοι, διαταγὴν ἐπερίμενον, καὶ ἀπολυθέντες ἀνέτρεψαν καὶ κατέπατησαν τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς τὰ θρησκευόμενα καὶ τὰς δοξασίας. Ἐπὶ τοῦ Ἀμποῦ-Μπεκίρ τοῦ Ὀμάρ καὶ τοῦ Ὀτμάν ἡ Περσία, ἡ Ἀρμενία, ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ τὰ βόρεια παρὰ τῆς Ἀφρικῆς ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Ἀραβας· ἐντὸς δὲ 128 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ τὸ Κράτος αὐτῶν ἐξετάθη ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐ-

ῥθίνουδὲ νῆδ ῥῶκιντρονκιδ ῥουνῆμ
ξείνου Πόντου μέχρι τῆς Ἰσπα-

νίας καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ.
ΠΑΡΑΚΜΗΤΟΥ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΚΡΑ-
ΤΟΥΣ. Κατὰ τῆς οἰκογενείας
τῶν Ὀμνιάδων ἀντέστη τῆ τῶν
Ἀβασίδων κατέστρεψε καὶ ἔδα-
νώτωσε πάντα τὰ μέλη οὐκείνης
καὶ ὠκίοποιήθη αὐτὴ τὴν ἀνω-
τάτην ἀρχὴν· ἀλλὰ δὲ οἰκογέναιαι
διεφιλονεῖκησαν ἐπίσης τοῖ σκῆ-
πτραν καὶ εἰ ἐμφύλιαι ἀπαραχι-
μαὶ ἐπανήρξαντο· Ἐκ τῶν μέσῳ
δὲ τούτων οἱ μὲν Καλίφαι λη-
σμονήσαντες διτιῆσαν ἀντιπρῶσω-
ποι τοῦ Μωάμεθ, ἐδόθησαν εἰς
τὴν παλυτέλειαν καὶ τὰς ἡθρονας,
ἐξακκοῦντες σανάμα ἀρχὴν βιαίαν
καὶ πυραννικήν καταστάσαν, οἱ δὲ
στρατηγοὶ αὐτῶν προσεπάδουν
καὶ ἔπρατταν ὑπὲρ ἑαυτῶν πάν-
τα. Τότε τὸ αἶσθημα τοῦ πθηρ-
σκευτικῆ ἐνδουσιασμοῦ τῶν Ἀρ-
ράβων ἤρχισε γὰρ ἐξασθενῆ, ἡ
δύναμις δὲ ἐπλίξουσα τὴν χεῖρα
αὐτῶν γὰρ ἐκλείπη, καὶ τότε
πολλοὶ τῶν ὑποτεταγμένων λαῶν
ἐπαναστατήσαντες ἀνέκτησαν τὴν
ἐλευθερίαν αὐτῶν. Μ. 1001. Α. 1007

Κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα Μ.
Χ. τὸ μὲν Καλιφάτον τῆς Κορ-
δοῦης ἦτον ἀνεξάρτητον, εἰς δὲ
τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἐσχη-
ματίζοντο αὐτόνομα Κράτη, καὶ
αἱ Ἰνδοὶαι ἀπέσειον τὸν ἀραβικὸν
ζυγόν, ἐν ᾧ δὲ Περσία ἀνεξάρτη-
θεῖσα ἐπιπτεν ὑπὸ τοὺς Μογγό-
λους· Ἐν ἐνὶ λαῳ Ἰσσοῦ ἀνε-
πτύχθη ταχέως τὸ Κράτος ἐκεῖ-
νο, τῶσον καὶ ἀποτόμως κατεκτη-
μνίσθη, νέ ρομτὸκ δ νεδῖς κνικφ
ῥῆτ ῥῶκκλ ῥῶστ ουνδῶχ ουσῶτχ
-ῥῶ νωγῆλὸ νωνῆμοσῳῆδ ῥῶκῶΑ

ΣΙΖΑΤΖΑΤΑΚ ΗΠΙΤΥΚΖΗΘ
ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙ-

ΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΕΝ ΤΗ ΑΣΙΑ.
νωλὸττοπΑ' νῶτ ῥοδῖρητκτνκρητ
ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. Ὁ
Ἀμπιρούλ-Αβᾶς, πολεμῶν κα-
τὰ τῶν Ὀμνιάδων, ἐστρατολόγησε
κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν ἐν Με-
σοποταμίᾳ Τούρκων, ὡς ἀναφέ-
ρει ἡ ἱστορία· ὥστε βλέπομένθι
ἀπὸ τὰ μέσα ἐτι τοῦ 8του αἰῶ-
γας ὑπῆρχον ἐκεῖ Τούρκοι παλ-
λοὶ, καὶ δαθέντας τοῦ σημεῖου
τῆς ἐπιδρομῆς ἀπὸ τῆς Κασπίας
θαλάσσης πρὸς μεσημβρίαν, πάν-
τα τὰ διεσπαρμένα μέλη μιᾶς
καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας συνη-
νώθησαν εἰς ἕν ἅλον. ροτκττοδπυ

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 11ης ἐ-
κκτονταστηρίδος οἱ Τούρκοι συνέ-
στησαν διάφορα Κράτη ἀνεξάρ-
τητα ἀπ' ἀλλήλων, καὶ καθίδρυ-
σαν πολλὰς δυναστείας, τῶν ἐπι-
σημοτέρα καὶ διαρκεστέρα ὑπῆρ-
ξαν ἡ τῶν Σελτζουσιδῶν ἐν τῇ
Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν Ἰκάνῳ ἐδρεύ-
ουσα καὶ ὑποστᾶσα τοὺς τρομεροὺς
ἐκείνους ἀγῶνας κατὰ τῶν Σταυ-
ροφόρων τῆς Δύσεως συγχρό-
νως δὲ ἀντικατέστησαν τοὺς Ἀρ-
ραβας εἰς τὸ Καλιφάτον τοῦ Βαγ-
δαίου, τὸ διατηρηθὲν μέχρι τοῦ
1285 ὅτε κατεστράφη ὑπὸ τῶν
Μογγόλων σφαγέντος καὶ τοῦ τε-
λευταίου Καλιφῶν Μωστασῆ.

Ὅτι τὸ πρῶτιστον Καλιφάτον
ἀπὸ ἄλλων εἰς ἄλλων χεῖρας με-
τέβη, τοῦτο δὲν εἶναι πρωτοφα-
νὲς ἀλλὰ πῶς οἱ Τούρκοι ἐθε-
ωρήθησαν ἱκανοὶ γὰρ ἀντιπροσω-
πεύσωσιν ἐν αὐτῷ τὸν Μωάμεθ
τοῦτο παρατηρήσωμεν.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ.— Ἐντὸς πεντηκονταετηρίδος τῶν Ἀποστόλων τὸ κήρυγμα ἐξηπλώθη εἰς πλείστας τῆς Ἀσίας χώρας, καὶ διεδόθη μεταξὺ λαῶν τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα τέως θεοποιούντων. Ἐκ δὲ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ αὐτοὶ οἱ ἐμμείναντες εἰς τὴν ἀρχαίαν πίστιν αὐτῶν ἐθαύμαζον τὴν δύναμιν τῆς νέας θρησκείας καὶ τὴν ταχύτητα μετ' ἧς πρὸ αἰώνων ἀπάται καταπεσοῦσαι ἔδωκαν χώραν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὑπερφυσικῶν ἰδεῶν. Ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τοῦ Ὠχοῦ καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ πάσῃ ἡ τρισυπόστατος θεότης ἐδοξολογεῖτο· ἐρείπια δὲ ἱερῶν ναῶν φαινόμενα σήμερον εἰς τὸν Καύκασον καὶ πέραν αὐτοῦ, εἰς τὴν τῶν Σκυθῶν χώραν, πρὸς δὲ ἡκατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀποστολὴ ποιμεναρχῶν εἰς τὸν Καύκασον, μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ κατοικοῦντες τὰ ὄρη ἐκεῖνα λαοὶ κατηχήθησαν πολὺ ἔνωρὶς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. (1)

Ἄλλ' ὁ Χριστιανισμὸς ἔνεκεν τῆς αὐστηρότητος τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἠθικῆς, ἀκαταλήπτου εἰς λαοὺς μὴ ἀνεπτυγ-

μένους διανοητικῶς, δὲν ἐδυνήθη νὰ ριζωθῇ· ἀπ' ἐναντίας δ' ἐφαινετο ἔκτοτε ὅτι ἐμελλε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐάν, πρὶν ἢ οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἀναπτύξωσι τὰς διανοητικὰς αὐτῶν δυνάμεις παρουσιάζετο ἄλλη θρησκεία συνάδουσα πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῶν.

ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ.— Τὰ δύο συστήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐπεκράτουν ἐν Ἀραβίᾳ ὅτε ὁ Μωάμεθ ἀνέλαβε τὴν θρησκευτικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς χώρας αὐτῆς. Μηδετέρου δὲ τούτων προθέμενος τὴν καταστροφὴν, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην πολλὰ μὲν αὐτὸς νὰ θεσπίσῃ ὅπως νέον ἔργον παρουσιάσῃ, πρὸς τὴν φαντασίαν δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν πρὸς οὗς ἀπετείνετο νὰ χαρισθῇ, ὅπως τὸ ἔργον αὐτὸ ἀσπαστὸν καταστήσῃ πρὸς δὲ καὶ διαιωνίσῃ.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπαγορεύει τὴν πολυγαμίαν, ὁ δὲ Μωάμεθ ἐπιτρέπει αὐτὴν· ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διεκλήρυσεν ἴσους τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας, ὁ δὲ γαμβρὸς τοῦ Ἀμποῦ-Μπεκίρ παρεδέχθη τὴν δουλίαν ὡς τὸ κυριώτερον τῆς κοινωνίας συστατικόν· ἐκεῖνος προσεπάθησε νὰ εἰρηνοποιήσῃ τὴν γῆν καὶ καταστήσῃ ἀδελφοὺς πάντας, οὗτος δὲ τὴν χύσιν τοῦ αἵματος προσεκήρυσεν θεάρεστον ἔργον. Πάντα δὲ ταῦτα ἔπραξεν ὅπως ἐπιτύχῃ παρὰ τοῖς βαρβάρους λαοῖς, ὡς καὶ τῷ ὄντι ἐπέτυχεν· διότι, ἐπειδὴ σὺν τῇ ἀπολαύσει τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν ἔφερε καὶ ῥομφαίαν, εἶδεν ὁ κόσμος ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας, ἐξαιρουμένων ὀλίγων, ἀρ-

(1) Ἐκ τῶν λαῶν τοῦ Καυκάσου οἱ Ὀσέται Ἀντίγαι, Μπαρκαί, Τζιγέται, Χακγிரάι καὶ Ἀγκάσαι διατηροῦσιν εἰσέτι τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, καὶ τινες τούτων τὸν Ἀγιασμὸν καὶ τινὰ ἀπομίμησιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἐνσαρκώσεως· οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Μιγγριλίας ἔχουσι πατριάρχην, ὃν ὀνομάζουσι κατόλιον, ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς. Πάντες δὲ οὗτοι εἰσὶ Μωαμεθανοί.

νηθέντας τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἀσπασθέντας τὰς ἀρχὰς τοῦ Μωάμεθ.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. — Ἀναμφίλεκτον εἶναι ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν τουρκικῶν φυλῶν ἐχριστιανίσθησαν πρὶν ἢ μωαμεθανισθῶσιν· ἀλλ' ἐπίσης ἀναντιρρήτως εἶναι ὅτι Χριστιανοὶ ὄντες, οὔτε ἐνόουν τὴν θρησκείαν αὐτῶν οὔτε ἐπεθύμουν νὰ ἐννοήσωσι ταύτην. Πρῶτον δὲ οἱ ἕγχευτέρω τῆς Ἀραβίας καὶ κατόπιν οἱ ἄλλοι δὲν ἐδίστασαν οὐδὲ στιγμήν νὰ ἐγκολπιθῶσι τὰς ἀρχὰς τοῦ Μωάμεθ.

Τὰ αἷτια τούτου εἶναι φυσικώτατα καὶ ἀπλούστατα. Οἱ μὲν ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ διεσπαρμένοι, τὸν πόλεμον ἔχοντες ἔργον, ὑπῆρέτουν ἐπὶ μισθῶ εἰς τοὺς στρατοὺς τῶν Καλιφῶν, καὶ ὡς στρατιῶται τοῦ Ἰσλάμ, ἔπρεπε νὰ μὴ ὦσιν ἄπιστοι· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Κασπίας ὀρμήσαντες καὶ γῆν ζητοῦντες, σφαγὰς καὶ λεηλασίας διψῶντες, οὐδὲν ἄλλο ἐδύναντο νὰ εὕρωσι συμφερότερον ἑαυτοῖς ἢ θρησκείαν οὐ μόνον ἐπιτρέπουσαν ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττουσαν ταῦτα· διότι ὁ κόσμος ἦτο πλήρης ἀπίστων.

Ἐπειδὴ πᾶν νέον τέκνον τοῦ Ἰσλάμ χαίρει τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ἃ καὶ ὁ πιστὸς γεννηθεὶς καὶ ἐν Μέκκᾳ ἀνατραφεὶς, οἱ Τούρκοι εἰσεχώρησαν εἰς τὰς δημοσίας θέσεις τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσλάμ, καὶ ἀναπτυχθέντες τὸν τε ἀριθμὸν καὶ τὴν δύναμιν, ἐπεκράτησαν πανταχοῦ· ὥστε ὅταν παρετήρησαν τοὺς μὲν Ἀραβας

ἀσθενεῖς, ἑαυτοὺς δὲ ἰσχυροὺς, δὲν ἐδύναντο νὰ ἀποτραπῶσι τῆς θεωρίας ὅτι συμφέρον μὲν αὐτῶν ἦτο νὰ καθήσωσιν ἐπὶ τῶν λειψάνων ἐκείνων, ὠφέλιμον δὲ καὶ σωτήριον εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν νὰ δράξῃ στερρὰ χεῖρ τὰς ἡγίας καὶ ἔθνος ἰσχυρὸν καταστήῃ κεφαλὴ.

ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

ΟΤΜΑΝ Η ΟΣΜΑΝ. — Μετὰ τὸν Ἀλά-Ἐδὶν, τελευταῖον Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου, ὁ Ὄσμαν, ὀνομαζόμενος ἀδιαφόρως καὶ Ὄτμαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, διακεκριμένος ἀρχηγὸς τῶν λοιπῶν ἰσχυρῶν μὲν πλὴν ἄνευ κέντρου καὶ κοινῆς ἀρχῆς τουρκικῶν φυλῶν, διαδεχθεὶς καὶ τὸν θρόνον τοῦ Ἰκονίου, συνήνωσεν εἰς ἓν ὅλον τοὺς Τούρκους καὶ συνέστησε τὴν Ὄθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν (1300). Ἐν τούτοις μικρὰ τινα τουρκικὰ Κράτη διετηρήθησαν ἐπὶ τινα καιρὸν αὐτόνομα, καὶ ἰδίως κλάδος τις τῆς οἰκογενείας τῶν Σελτζουσιδῶν, διέμειεν ἀνεξάρτητος ἐν Καραμανλίᾳ μέχρι τοῦ 1452, ὅτε κατεστράφη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. — Ἀρτισύστατον καὶ σφριγῶν Κράτος, ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναπτύξεως καὶ βοηθούμενον ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῶν διαιρέσεων τῶν περὶ αὐτὸ λαῶν, ἐπόμενον ἦτο νὰ προσπαθήσῃ νὰ φθάσῃ τὸ ἀπανταχοῦ ἐπιζήτου-

μένον μεγαλειον, αὐτὸ τοῦτο πρὸς
 δ' αὖτ' ἄν με βαδίζουσι διὰ τοῦ κρη-
 λιτισμοῦ, ἵτης νηθητικῆς κηδονότι
 καὶ ὕλικῆς ἀναπτύξεως, κέτότεν δὲ
 διὰ τῆς βαρβαρότητος καὶ τοῦ
 δικαιώματος τοῦ ἰσχυροτέρου.

Πᾶσαι αἰετῶν λαῶν χρετανα-
 στεύσεις ἐγένοντο ἀπὸ βορρᾶ πρὸς
 μεσημβρίαν καὶ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς
 δυσμᾶς. Ποῖ δὲ τοῦρκοὶ εἰς τὴν
 γενικὴν ταύτην ὤθησαν ὀπείκον-
 τες καὶ μὴ δυνάμενοι φυσικῶ τῷ
 λόγῳ νὰ μένωσιν ὅπου με-
 τὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰλίου. Ἐδὶν
 εἰδομένω αὐτοῦς, προεχώρησάν πρὸς
 ἀνατολάς. Ὁ δὲ νοῖνοσι ὅτι νοῖνοσι

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ. Ὁ Ὀσμάν
 κατέκτησεν ἐντός βραχυτάτου χρό-
 νου τὸ πλεῖστας τῶν ἐν τῇ Με-
 κκῆ Ἀσίᾳ ἐπαρχιῶν τῆς Βυζαντι-
 νῆς. Αὐτοκράτορας καὶ κατέστη-
 σεν τὴν Προῦσαν πρωτεύουσάν τοῦ
 Κράτους (1324) ἡ παρὰ σύρας ὁ
 τῶν τῶν ἔθνος αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐν-
 δοτέρων τῆς Ἀσίας κείνης Πρω-
 ποντιδῆς καὶ τῆς θάλασσᾶς. (0081)

Ὁ πρῶτος Ὀσμάν ὁ διάδοχος αὐ-
 τοῦ Ὀρχάν διέβη εἰς τὴν Εὐρώ-
 πην, αὐχλὶ πλεόν ἀπαγεφύρας ἀλλ' ἔ-
 λαλὶ διὰ πλοῶν ἀγενοῦν ἰσίων, ἐκύ-
 ρισσε τὴν Καλλίπολιν καὶ με-
 τὰ τῆς Ἐθράκης, συνεδέθη δὲ διὰ
 δεσμῶν συγγενείας πρὸς τὸν Καν-
 τακουζηνόν, γήμας τὴν θυγατέ-
 ρα αὐτοῦ Θεοδώραν, καὶ ἀποθα-
 νῶν ἄφηκε τὸν ἄρχοντα τοῦρκους
 εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν κατὰ
 κτητικὰ σχέδια εἰς τὸν διάδοχον
 αὐτοῦ Ἀμούράτην, κινεῖ δὲ τὸν

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΕΝ Τῇ ΕΥΡΩΠῃ
 Ἐν χαρῶν καὶ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ
 ὑπῆρχαν Κράτη ἰσχυρὰ ἐπωσάθη-
 ποτε, ἡ δὲ Ἐθράκη, ὡς ἐπὶ τοῦ

ἰσχυροτέρου νόμου κινεῖται ἔτι
 Εὐμόλιποι, δὲν ἀπέτελει βασιλείου
 ἐκ πέντε μόνων πόλεων, οὔτε ἀ-
 πηρτζετα, ἰδὸς ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς
 ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐξ ἀσθενεστά-
 τῶν ἀποικιῶν ἀπεχουσῶν λεύγας
 πολλὰς καὶ τῆς ἀμνητροπόλεως καὶ
 ἀλλήλων, φαίνεται τῷ ὄντι πα-
 ράδοξον ὅτι οἱ τοῦρκοὶ ἐδυνήθησαν
 νὰ διαβῶσιν ἀμαχητὶ σχεδὸν εἰς
 τὴν ἡπειρον ταύτην καὶ στερεώ-
 θῶσιν ἀμέσως. Ἡ παραδόξότης
 δὲ αὐτῆς ἐκλείπει ὅταν ἀναλο-
 γισθῶμεν τὴν ἀδλιότητα ἐκείνην
 τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, πρὸς δὲ
 τὰς φρησκευτικὰς ἐρίδας καὶ τὴν
 ἔλλειψεν πολιτικοῦ πνεύματος ἐν
 τῇ σπῆτι. Εὐρώπηος κίβητος
 ἀπὸ τῆς σπιγμῆς κατ' ἄρην οἱ
 τοῦρκοὶ ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τῆς
 Εὐρώπης κατὰ πράγματα πρὸς αὐ-
 τοῖς μετεβλήθησαν καὶ αἱ στρα-
 τικαὶ ἀκινήσεις αὐτῶν ἔσχον
 χαρακτῆρα διάφορον. Ἐν κείνῃ
 ἐκινεῖτο ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ κατέ-
 στρεφον τὴν ἀνεξαρτησίαν ὁμο-
 ρων καὶ ὁμοθρήσκων λαῶν ἵνα
 βασιλεύσωσιν ἐπ' αὐτῶν, ἐδύνα-
 τὸς τὸ νὰ εἴπῃ οὐχὶ ἀστάχως ὅτι,
 αἰτία τῆς πολιτικῆς ἀδύσεως καὶ
 τῆς ἀδύσεως τῶν ὅπλων αὐτῶν ἦ-
 τον τῆ ἀκάθεκτος ὄρη τῶν βαρ-
 βαρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ τὸ κατα-
 κτητικὸν πνεῦμα τὸ ἀναδείξαν
 τὴν Σερμίραμιν καὶ τὸν Σέσωστριν,
 τὸν Γεγκις-χάν καὶ τὸν Ταμερ-
 λάν, τὸν Ἀτιλάν καὶ τὸν Ἀλα-
 ρίχον, ἀλλ' ἅμα ἐπέρασαν τὸ στα-
 νόν, ὅπερ ἰδεκάκις ἴσως πρὸ αὐ-
 τῶν νικησὺν ἐπέπρωτοῖνα κατὰ
 στῆν περίφημον δεῖξιν τὴν κίστορλαν,
 καὶ χυθέντες ὡς χεῖμα ἄρρος εἰς τὴν
 Ἐθράκη, εὐράβησαν εἰς τὴν ἡπειρον
 ξένην καὶ ἄγνωστον καὶ ἐν τῷ

μέσω λαῶν φύσει ἐχθρῶν ἔκ τε τῆς τοῦ γένους διαφορᾶς, καὶ τοῦ μίσους τοῦ θρησκευτικοῦ, τοῦ τοσούτου ὑπὸ τῶν προηγηθεισῶν σταυροφοριῶν ἐξαφέντας, τότε τοῦ ἐθνισμοῦ τὸ αἶσθημα μετεβλήθη εἰς καθαρὸν θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμόν, οἱ Τούρκοι ἄνομασθησαν ἀφ' ἑαυτῶν στρατιῶται τοῦ Ἰσλάμ, μαχόμενοι ὑπὲρ ὑπερισχύσεως τῆς πίστεως τοῦ Προφήτου, καὶ ὁ Ὅρχάν, ἵνα ἐμπνεύσῃ τὸν φανατισμὸν εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοὺς, καθήρξατο τὰ τάγματα τοῦ νέου στρατοῦ (Γενιτζάρ) διὰ τῆς ἐπιφάσεως τῆς χειρὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Δερβισῶν, (1) ἐν ᾧ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σολιμάν κατέκτα τὴν θρακικὴν χερσόνησον. Ἐπομένως τὰ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἄγρια τρόπαια αὐτῶν ὀφείλονται εἰς τὸν φανατισμὸν, ὃν θὰ ἴδωμεν τοῦ λοιποῦ διπλίζοντα καὶ μέχρι τινὸς ἀνδρίζοντα τὴν χεῖρα αὐτῶν.

ΑΜΟΥΡΑΤΗΣ Α΄. — Ὑπερβαλλῶν τοὺς προκατόχους αὐτοῦ κατέστησε τὴν Ἀδριανουπόλιν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους (1375), ἔφθασεν εἰς τὸν Δούναβι, κατέστρεφεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τοὺς ἠνωμένους στρατοὺς τῶν Σέρβων, Οὐγγρων, Βλάχων καὶ Βουλγάρων, καὶ ἔθαψεν εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Κοσσόβου τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν

(1). Ὁ σχηματισμὸς τοῦ σώματος τῶν Γενιτζάρων ἀποδίδεται ὑπὸ πινυκτῶν εἰς τὸν Ἀμουράτην Α΄, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ καθιέρωσις τῆς συστάσεως ἐγένετο ὁμολογουμένως εἰς Προῦσαν, εἶναι δίκαιον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Γενιτζάροι εἶναι ἔργον τοῦ Ὅρχάνος, τελειοποιηθέν ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτη τούτου. Ἐν τῷ ἑξῆς ἀποσπασμῷ τούτῳ ἐπὶ τῶν ἑλλοπυλοῦσθ μὲ τούτῳ νωτὸν ὑπὸ τῶν

μεσημβρινῶν Σλαδων. Ἐκεῖ δὲ τὰ τρόπαια τῆς νίκης αὐτοῦ χαίρων, καὶ περιερχόμενος τὴν ἐπιπέδουσαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἐφονεύθη ὑπὸ τινος πληρωμένου σέρβου κειμένου μεταξύ 30,000 πτωμάτων (1383.) (1)

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΔΙΟΔΩΤΗΣ ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΙΣ ΤΟΥΤΟΥ ΔΙΑΔΕΧΘΕΝΤΟΣ ΕΚΕΙΝΟΝ ἦτον ἡ ἀπὸ τὸν Παλαιολόγον διαταγὴ τοῦ παραδοῦναι αὐτῷ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀὐτὴ μόνη ἡ πόλις σοὶ μένει, τῷ εἶπε παράδος αὐτὴν καὶ φύγε, εἰ δ' ἄλλως τρέμε τὴν ἀρχὴν μου. Ἀναγκασθεὶς ὁμοῦς ὑπὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ γενομένης κατ' αὐτοῦ συμμαχίας νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς, ἠρκέσθη νὰ ἐπιβάλῃ φόρον εἰς τὸν Παλαιολόγον, καὶ δραμῶν εἰς συνάντησιν τοῦ Σιγισμῶνδου μετὰ ταχύτητα ἐκείνην διέβη ἐπινοήσασθ ἀστρατῆ (Φιλντιρίμ Μπαγιαζίτ), νικᾷ τοὺς Οὐγγρους μετὰ τῶν συμμαχῶν αὐτῶν εἰς τὴν Νικόπολιν, ὑποτάττει τὴν Σερβίαν καὶ Βουλγάρην, καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλὰ συγχρότως προεχώρει ὁ Ταμερλάν εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ὁ νικητὴς τῆς Νικοπόλεως ἠναγκάσθη νὰ τρέξῃ πρὸς αὐτὸν. Ὅταν δ' αἱ δύο τίφρεις συνητηθήσαν, οἱ Τούρκοι ἠττήθησαν κατὰ κράτος, καὶ

(1). Κατὰ μὲν τοὺς Τούρκους ὁ Ἀμουράτης ἐφονεύθη τὴν ἐπιπέδουσαν τῆς μάχης ταύτης κατὰ δὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα τῶν Σέρβων τὴν προτεραίαν. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ μῦθῳ ἠκολούθησάν τοὺς τούρκους ἱστορικοὺς. Ἐν τῷ ἑξῆς ἀποσπασμῷ τούτῳ ἐπὶ τῶν ἑλλοπυλοῦσθ μὲ τούτῳ νωτὸν ὑπὸ τῶν

ὁ Σουλτάνος αὐτῶν αἰχμαλωτισθεῖς καὶ τεθεῖς εἰς κλωβίον, ἀπέθανεν ἐκ τῆς θλίψεως μετὰ τινὰς ἡμέρας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΜΟΓ- ΓΟΛΩΝ.

Οἱ Μογγόλοι ἦσαν φυλὴ τοῦ μεγάλου ταρταρικοῦ ἔθνους, καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπεράνησαν σὺν τῷ Γεγκισχάνι καὶ ἀπέθανον σὺν τῷ Ταμερλάνι, καίτοι πολλαὶ δυναστεῖαι αὐτῶν διετηρήθησαν μέχρι σήμερον ἐν τῇ Σινικῇ καὶ τῇ Ἰνδικῇ, ὅπου πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ὁ περίφημος Ναυά-Σαίπ, ἕγγονος τοῦ ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ταμερλάνος Τίπο-Σαίπ, ἔφερεν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας. Κατὰ τὸν 13-ον καὶ 14-ον αἰῶνα τὸ κράτος αὐτῶν ἐξετείνεται ἐπὶ πάσης σχεδὸν τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν παραδουναβίων χωρῶν.

Οἱ Μογγόλοι καὶ οἱ Τούρκοι ἔσχον σύγχρονον σχεδὸν τὴν πολιτικὴν ὑπαρξιν, καὶ ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἐκινουῦντο βορειο-δυτικῶς καὶ μεσημβρινο-ἀνατολικῶς, οὗτοι ἐξ ἀνάγκης ἔλαβον πορείαν ἀντίθετον καὶ πολλάκις ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν εἰς αὐτοὺς τὰς κτήσεις αὐτῶν καὶ φύγωσι μακρὰν πρὸς τὴν θάλασσαν ὥστε δύναται νὰ ᾗναι καὶ τοῦτο ἐν τῶν αἰτίων τῆς εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσβολῆς τῶν τουρκικῶν λαῶν.

Ὅτε ὁ Ταμερλάν εἰσήλασεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐπλησίασε πρὸς τὴν Προποντιδα, ἔσυρε κατόπιν αὐτοῦ 100,000 αἰ-

χμαλώτων, καὶ, κατὰ τὸν πομπώδη τίτλον ὃν ἔφερον, ἦτο κυριάρχης εἰκοσιεπτὰ ἔθνῶν καὶ ὁμοῦς ὁ Βασιλεὺς δὲν ἐδίστασε νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατ' αὐτοῦ. Τοιοῦτον τύπον εἶχον ἐμβάλει τοῖς Τούρκοις τὰ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀλλεπάλληλα αὐτῶν τρόπαια!

Ὁ Ταμερλάν σκοπὸν δὲν εἶχε νὰ προσθέσῃ καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὸ ἀπέραντον αὐτοῦ Κράτος· διότι φαίνεται ὅτι ἀπεστρέφετο τὴν θάλασσαν ἄλλα τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς φιλοδοξίας τὸ ὠδηγῆσαν τὰ βήματα αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἣν ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐπιδραμῶν κατερῆμωσεν, αὐτὸ τοῦτο ἔφερεν αὐτὸν εἰς τῶν Τούρκων τὰ νὰ χῶματα, μόνον καὶ μόνον ἵνα ἐπιδείξῃ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ τὸ μέγεθος καὶ πληρώσῃ τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ λαφύρων πλουσιῶν. Δι' ὃ ἠρκέσθη νὰ λεηλατήσῃ τὰς πλουσιωτέρας πόλεις, νὰ ὑπαγορεύσῃ νόμους, νὰ διορίσῃ τὸν διάδοχον τοῦ Βασιλεῦτος, καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ δυναστείας, ὡς τὴν τῶν Σελτζουσίδων ἐν τῇ Καραμανίᾳ.

ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΒΑΓΙΑ- ΖΙΤΟΥ.

ΜΩΑΜΕΘ Α'. — Ὁ Βασιλεὺς κατέλιπε τρεῖς υἱοὺς· Μούσαν τὸν ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνος διορισθέντα διάδοχον αὐτοῦ, Σολιμάν καὶ Μωάμεθ, οἵτινες διεφιλονείκησαν ἐπὶ ὀκταετίαν τὸ σκῆπτρον, μέχρις οὗ Μωάμεθ ὁ Α' βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τῶν ὑποθαλπόντων τοὺς ἐμφυλίους πολέ-

μοις τῶν Τούρκων, ἐξήλθε νικη-
της τῆς πάλης, καὶ μετὰ τὸν φέ-
νον τῶν ἀδελφῶν ἀνέβη εἰς τὸν
θρόνον τοῦ πατρὸς. Αναγνωρί-
σας δὲ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς κατὰ
τὴν μετὰ τῶν ἀδελφῶν πάλην
τῷ προσήνεγκεν ὁ Αὐτοκράτωρ
Μανουὴλ Β', ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν
Θεσσαλονίκην ὡς καὶ τινὰς πα-
ραλλοὺς πόλεις τοῦ Πόντου.

ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. —

Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 14-ου
αἰῶνος οἱ Τούρκοι ναυτικὸν δὲν
εἶχον. Ἐκ δὲ τῶν συνεχῶν
αὐτῶν διαπορθμύσεων ἐκ τῆς
εὐρωπαϊκῆς παραλίας εἰς τὴν
ἀσιατικὴν καὶ τ' ἀνάπαλιν, καὶ
τῶν μετὰ τῶν παραλλίων πό-
λεων καὶ νήσων σχέσεων αὐ-
τῶν, αἰσθανθέντες τὴν ἀνάγκην αὐ-
τοῦ, συνεκρότησαν στόλον ἐπὶ τῆς
αὐτοκρατορίας Μωάμεθ τοῦ Α',
καὶ ἠνάγκασαν οὕτω τοὺς Ἐνετοὺς
νὰ ἐνδυναμώσωσι τὰς κατὰ τὰς ἀ-
κτὰς τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Προπον-
τίδος ναυτικὰς αὐτῶν δυνάμεις.

Τὸ 1416 οἱ Ἐνετοὶ μὴ ὑπο-
φέροντες τὰς πρὸς τὴν σημαίαν
αὐτῶν γινομένας ὑβρεῖς ὑπὸ τῶν
τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ ἐπιθυμοῦν-
τες νὰ προλάβωσιν ἐπικειμένην
βῆξιν, ἔπεμψαν πρέσβεις πρὸς τὸν
Μωάμεθ, καὶ τούτους συνώδευεν
ὀλόκληρος στόλος ἐκ τριάκοντα
περίπου πλοίων. Ὅταν δὲ οἱ ἐν
τοῖς φρουρίοις τοῦ Ἑλλησπόντου
Τούρκοι παρετήρησαν διαπλεύου-
σαν τὴν φοβερὰν αὐτὴν συνοδί-
αν πρέσβεων ὑπὲρ εἰρήνης ἀπο-
στελλομένων, διεμαρτυρήθησαν διὰ
τῶν πυροβόλων, καὶ τότε οἱ Ἐ-
νετοὶ ἀνταπεκρίθησαν διὰ πολυ-
βόλων. Ὁ στόλος ἐν τούτοις πα-

ρέπλευσεν ἀβλαβῆς· ἀλλὰ μετὰ
δύω ἡμέρας συνητηθῆ ἐνώπιον
τῆς Καλλιπόλεως ὑπὸ τοῦ τουρ-
κικοῦ, ἀνυπομονοῦντος νὰ δοκιμάσῃ
τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, καὶ τὴν 29-ην
Μαΐου τοῦ 1416 συνεκροτήθη
ναυμαχία, καθ' ἣν οἱ Τούρκοι
ἔλαβον τὸ πρῶτον μάθημα τῆς
ἐν θαλάσῃ ἀδυναμίας αὐτῶν,
ἀπολέσαντες δεκαπέντε πλοῖα ἐκ
τῶν νεωστὶ ναυπηγηθέντων αὐ-
τοῖς. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ναυ-
μαχίας ταύτης ἦτον ὅτι ἡ σύγ-
κρουσις ἀπεδόθη εἰς κακὴν συνεν-
νόησιν (γιανγλις-ὄλντοῦ), τὸ πρᾶγ-
μα ἐλύθη εἰρηρικῶς, οἱ αἰχμά-
λωτοι ἀπεδόθησαν, καὶ κατόπιν
οἱ πρέσβεις τῶν Ἐνετῶν ἔτυχαν
ἀκροάσεως παρὰ τῷ Πατισάχ.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ Α'. —

Ὁ Μωάμεθ οὗτος ὀλίγα ἄξια λό-
γου διαπραξάμενος, ἀπέθανεν εἰς
Ἀδριανούπολιν τῷ 1421, κατα-
λιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱὸν αὐ-
τοῦ Ἀμουράτην Β'.

**ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝ-
ΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.**

ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΟΥ

15-ου ΑΙΩΝΟΣ,

**ΑΙΩΝΟΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΑΥ-
ΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ.**

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία
ἔπασχε τότε ὅτι ὁ Τύραννος
τοῦ Λουκιανοῦ. Ἡσθάνετο παρα-
λυμέναι τὰς δυνάμεις καὶ προ-
σεγγίζον τὸ ἑαυτῆς τέλος, καὶ
ἐν τῇ ἀγωνίᾳ αὐτῆς βλέπουσα
ἀφαιρούμενα τὰ κτήματα καὶ τοὺς
θησαυροὺς οὓς ἐν διαστήματα δέ-
κα αἰῶνων συνέλεξε, ἐταλαιπω-

προόδων τῶν Τούρκων ἀπεφάσι-
σαν, καταπατοῦντες τὴν πρὸ ἑξ
ἑβδομάδων συνυπογραφεῖσαν με-
τὰ τοῦ Ἀμουράτου συνθήκην, νὰ
λάβωσι καὶ πάλιν τὰ ὄπλα κατ'
αὐτοῦ. Κατόπιν δ' ἐνόρκου ὑπο-
χρεώσεως οἱ Πολωνοὶ καὶ οἱ
Οὐγγροὶ μετὰ συμμάχων πολλῶν
συνητηρήθησαν καὶ ἠνώθησαν τὴν
1-ην Σεπτεμβρίου 1444 εἰς Ὀρ-
σόβαν, σχεδιάζοντες νὰ διαβῶσι
διὰ τῆς Βλαχίας εἰς τὴν Θράκην,
καὶ ἐντὸς τοῦ ἔτους ρίψωσι τοὺς
Τούρκους εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὴν 10-ην Νοεμβρίου 1444
οἱ δύο ἐχθρικοὶ στρατοὶ συνητη-
θησαν πλησίον τῆς Βάρνης, καὶ
μετὰ πεισματώδη μάχην, καθ' ἣν
οἱ Πολωνοὶ ἀπώλεσαν τὸν βασι-
λέα αὐτῶν Βλαδίσλαον. οἱ σύμ-
μαχοὶ ἠττήθησαν κατὰ κράτος, ὁ
στρατὸς αὐτῶν διελύθη, καὶ ὁ
σώσας ἑαυτὸν ἐσώθη ὅπως ἐδυ-
νήθη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

Μικρὸν μετὰ τὴν μάχην τῆς
Βάρνης παρουσιάσθη ἄλλος ἐχθρὸς
φοβερῶτερος εἰς τοὺς Τούρκους.

ΣΚΕΝΤΕΡ-ΜΠΕΗΣ. — „Μεταξὺ
τῶν εἰς τὸν Ἀμουράτην ὑποτα-
χθέντων ἡγεμόνων τῆς Ἠπείρου
καὶ τῆς Μακεδονίας ἦτο καὶ ὁ
τῆς Ἀλβανίας Ἰωάννης Καστριώ-
της, ὃν ὁ Σουλτάνος ἀποκατέ-
στησεν εἰς τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ,
ἀπαιτῶν μόνον ἐτήσιον φόρον καὶ
λαβὼν τοὺς τέσσαρας αὐτοῦ υἱοὺς
ὡς δμηήρους. Ἐκ τούτων οἱ μὲν
τρεῖς ἠφανίσθησαν δηλητηριασθέν-
τες, ὡς λέγουσι, κατὰ διαταγὴν
τοῦ Σουλτάνου· ὁ δὲ τέταρτος,

Γεώργιος, ἐπιτυχὼν ὑψηλῆς εὐ-
νοίας, διεσώθη ἀνατραφεὶς ἐν τῷ
Μωαμεθανισμῷ, πλὴν διατηρήσας
ἐνδομύχως τῶν πατέρων αὐτοῦ
τὴν ἠρησκείαν, καίτοι οἱ Τοῦρ-
κοὶ, καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ ὄνομα αὐ-
τοῦ μετέβαλον εἰς Σκεντέρ
(Ἀλέξανδρον).“

„Τὰ πρῶτα ἐν πολέμῳ βή-
ματα τοῦ Σκεντέρ μπεη ἐγένοντο
ὑπὸ τὸν προστάτην αὐτοῦ Ἀμου-
ράτην, ὅστις ἐκτιμήσας ἀμέσως
τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸ ἀτρόμητον τοῦ
νέου πολεμιστοῦ, ἐφοβήθη νὰ
διορίσῃ αὐτὸν διαδοχὸν τοῦ θρό-
νου τοῦ ἀποθανόντος Ἰ. Κα-
στριώτου.“

„Ἀκολουθήσας τοὺς Τούρκους
εἰς τὸν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πό-
λεμον, τὸν διὰ τῆς λύσεως τῆς
πολιορκίας τοῦ Βελιγραδίου ὑπὲρ
αὐτῶν λήξαντα, εὖρε καιρὸν νὰ
σπουδάσῃ τὴν πολεμικὴν τέχνην
τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ συνάμα νὰ
παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον ὅτι
ἵνα νικήσῃ τις τοὺς Τούρκους
ἔρχει νὰ ἀντιτάξῃ εἰς τὴν πρῶ-
την αὐτῶν ὁρμὴν πεισματώδη
ἀντίστασιν. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἐλυτρώ-
θη αὐτῶν διὰ τοῦ ἐξῆς τολμη-
ροῦ τρόπου.“

„Ὅταν ὁ Πασσᾶς, εἰς ὃν δ' Ἀ-
μουράτης ἐνεπιστεύθη τὴν διεύ-
θυνσιν τῆ δυστυχῆς ἐκείνου πολέμου,
συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ ἐχ-
θροῦ, αὐτὸς, ὠφελούμενος ἐκ τῆς
ἐπιγενομένης ἐν τῷ στρατῷ συγχύ-
σεως, ἔφερεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηπὴν
τὸν σφραγιδοφύλακα τοῦ Κράτους,
καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ σφραγι-
σῇ, ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου,
διαταγὴν πρὸς τὸν πασσᾶν τῆς
Ἠπείρου τοῦ παραδοῦναι τῷ

Σκεντέρ-μπεη τὴν Κρόϊαν μετὰ τῆς περιφερείας αὐτῆς. Τοῦτου γενομένου, ἐφόνευσε τὸν σφραγιδοφύλακα καὶ ἔθαφεν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν σκηνήν, ἵνα ἐξαλείψῃ πᾶν ἔγνος τῆς πράξεως· ἔδραμε δ' εἶτα νὰ διαδεχθῇ τοῦ πατρὸς τὴν κληρονομίαν.

„Ἀρχηγὸς τοιοῦτος ἐδύνατο νὰ ἐλπίζῃ πολλὰ παρὰ τῆς ἀφοσιώσεως τῶν Ἡπειρωτῶν δι' ὃ ἄνευ βραδύτητος διέθεσε πάντα πρὸς σπουδαίαν ἀντίστασιν, ἔλαβε μεγάλας χρηματικὰς συνδρομὰς παρὰ τῶν Ἑνετῶν, καὶ, ὡς φαίνεται ἐκ τινος ἐπιστολῆς καταχωρημένης ἐν τῷ περὶ Μωάμεθ συγγράμματι τοῦ Guillet, Ἄλφόνσος ὁ Α΄ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως τῷ ἔπεμψε πυροβολικὸν καὶ μηχανικὸς.“

„Ὁ Ἀμουράτης ἀποφασίσας νὰ καταστρέψῃ ἐχθρὸν, ὃν αὐτὸς ἐμόρφωσε, πρὶν ἢ οὗτος καταρτίσῃ τὰ τῆς ἀμύνης μέσα, ἔδραμε καὶ κατέλαβεν ἀμέσως φρουρίαν τινα· ἀλλὰ διὰ τῆς ὀμότητος ἦν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐπέδειξεν, ἀντὶ νὰ φοβίσῃ τὸν ἐχθρὸν, ἀπ' ἐναντίας ἡρέθισεν αὐτὸν ἐπὶ μᾶλλον. Ὁ Σκεντέρ-μπεης μὲν ἔχων 10,000 ἄνδρας νὰ ἀντιτάξῃ κατὰ 60,000 ἱππικοῦ καὶ 40,000 Γενιτζάρων, ὠχύρωσε τὴν Κρόϊαν, δυναμένην ὡς ἐκ τῆς ὀρεινῆς θέσεως αὐτῆς νὰ ἀντισχῇ εἰς διαρκῆ πολιορκίαν, καὶ ἀφήσας ἐν αὐτῇ φυλακὴν 6,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν κόμητα Οὐριένην, αὐτὸς μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ ἐξῆλθεν εἰς προὔπαντησιν τοῦ ἐχθροῦ, σκοπεύων νὰ ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ στενά,

καὶ κατόπιν νὰ ἐπιπέσῃ ἐκ τῶν νώτων καὶ τῷ κόψῃ τὴν ὑποχωρησιν. Ἐν τῇ προχωρήσει τῶν Τούρκων τὸ πυροβολικὸν τῶν Ἡπειρωτῶν ἀναβιβασθὲν διὰ χειρῶν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, ἐκεραυνοβόλει πᾶν ὃ, τι ἐφαίνετο ἐπὶ τῶν βατῶν ὁδῶν, πλῆθος ἀτάκτων ἐπέπιπτον δι' ἐνέδρας κατὰ τῶν συνοδιῶν καὶ τῶν πολεμοφοδιῶν καὶ παρενεπόδιζον τὴν μεταφορὰν αὐτῶν, καὶ τοῦ κόμητος Οὐριένου τὰ πυροβόλα ἡραϊνον τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ. Μάτην δ' ὁ Ἀμουράτης προσεπάθει νὰ ἀγοράσῃ τὸν διοικητὴν τῆς Κρόϊας, τὸν διὰ συνεχῶν ἐξόδων ἀνησυχοῦντα τοὺς Τούρκους, ἀναγκασθέντα καὶ ἐξ αὐτῶν ἔτι τῶν προσβολῶν τοῦ Σκεντέρ-μπεη νὰ τηρῶνται εἰς θέσιν ἀμύνης.“

„Ὁ ἦρωσ τῆς Ἡπέρου περαιοποιησμένος ὑπὸ ἐπιλέκτων πολεμιστῶν εἰσέδουε τὴν νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων, φέρων αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτῶν χιτῶνα λευκὸν ἵνα γνωρίζωσιν ἀλλήλους ἐν τῷ σκότει, καὶ τότε μόνον ἀπεσύρετο ὅτε ἀπηύδα νὰ σφάτῃ. Ὁ στρατὸς τῶν Τούρκων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἡλαττοῦτο καὶ ἀπεθαρρύνετο, καὶ ὁ Ἀμουράτης, καὶ τοὶ λυσσῶν, ὅτι ἐβλεπε πολεμιστὴν τοσοῦτον νέον νὰ περιφρονῇ μὲ τόσον ὀλίγας δυνάμεις τὰ στρατεύματα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, τοῦ χειμῶνος ἐγγίζοντος καὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς καταστασῶν δυσκολωτέρων μὲν δὲ κατώρθωσε νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ μέσου τῶν στενῶν καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀδρια-

νούπολιν. διασώσας τὸ ἦμισι μό-
λις τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς. (1)

**ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΘΩΩΜΑ-
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΜΟΥΡΑΤΟΥ Β'.—

Ἡκατὰ τῆς Κρόϊας ἀποτυχία καὶ αἱ
πληγαί, ἀσκατήνεγκε κατὰ τῶν Τέρ-
κων ὁ τρομερός τοῦ Βελιγραδίου ὑ-
περασπιστῆς (Οὐνιαῶδης, συνέτεμον,
λέγουσι, τὰς ἡμέρας τοῦ Σουλτάνου
τούτου, ἀποθανόντος τῷ 1451, ἐν
τῷ πεντηκοστῷ ἔτει τῆς ἡλικίας καὶ
καταλιπόντος τὸν θρόνον εἰς τὸν
υἱὸν αὐτοῦ Μωάμεθ τὸν Β'.

ΑΝΑΠΥΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ.—

Οἱ Τούρκοι μετενεγκόντες ἀπὸ τῆς
Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν κυ-
βέρνησιν καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυ-
νάμεις αὐτῶν, δὲν μετήνεγκαν βε-
βαίως οὔτε τὸ ἔθνος οὔτε τὰς
οἰκογενείας καὶ μολοντοῦτο ἐν ᾧ
δτε ἐπὶ τοῦ Ὁρχάν διέβησαν τὸν
Ἑλλήσποντον συνεποσοῦντο μό-
λις εἰς 50,000 καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀ-
μουράτου Α'. ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν
τετραπλασιασθεὶς τὸ πολὺ παρί-
στα δύναμιν ἐκ 200,000 ἀνδρῶν,
ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀμουράτου
Β'. βλέπομεν αὐτοὺς ἀποτελοῦν-
τας ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἔθνος ἀρκε-
τὰ ἰσχυρὸν, δυναμένους εἰς πρῶ-
την ἀνάγκην νὰ διαθέσωσι στρα-
τὸν ἐκ 200 καὶ 300,000 ἀνδρῶν
καὶ ἀπειλητικὴν θέσιν λαμβά-
νοντας πανταχοῦ· πρὸς δὲ ἀπο-
κατεστημένους εἰς πόλεις καὶ πο-
λὺ ἀπέχοντες τῆς καταστάσεως
τῶν ἀπὸ τῆς 3-ης μέχρι τῆς
10-ης ἑκατονταετηρίδος εἰσβαλόν-
των εἰς τὴν Εὐρώπην βαρβάρων.

Ὡς δ' χειμαρρῶς δταν βέη
παρασύρει τὸ προστυχόν, καὶ
προχωρῶν ὀρμητικώτερος γίνεσσι,
ἐν ὅσῳ τις τὸν βροῦν αὐτοῦ δὲν
δικόφῃ ἢ τὸ ὕδωρ δὲν παρεκ-
τρέψῃ, οὕτω καὶ οὗτοι, μηδ' αὐτοῦ
σπυδαίαν ἀνίστασιν ἀπαντήσαν-
τες καὶ τὰς τάξεις αὐτῶν ἐνδυ-
ναμοῦντες δια τῶν κατακτωμένων
λαῶν, οὗς ἢ διὰ τῶν θπλων ἐ-
βιάζον ἢ δι' ὑποσχέσεων εἴλκυον
εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν. ὀρμη-
τικώτεροι ἐγίνοντο διὰ δὲ τοῦ
καταστραπτικοῦ πυρός, τοῦ αἰτή-
ρου καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων αὐ-
τῶν τροπαίων καταπτοῦντες λα-
οὺς βεβαρυμένους ὑπὸ τῶν δει-
νῶν τοῦ πολέμου καὶ διεφθαρ-
μένους ἠθικῶς, κατώρθωσαν νὰ
οἰκειοποιηθῶσι τὰ κτήματα ἄλ-
λων, καὶ ὀλίγοι οὗτοι, νὰ κρατήσωσι
λαῶν πολ. πληθῶν, ἐπιδιώκον-
τες διὰ θρησκευτικῶν μέσων
πολιτικὴν ἀνάπτυξιν μᾶλλον, ἢ
διὰ τῆς πολιτικῆς ἰσχύος θρησκευ-
τικῆς ἐπιρροῆς τὴν ἐξάσκησιν.

Πρὸς τὴν ταχεῖαν πολιτικὴν
ἀνάπτυξιν τῶν Τούρκων πολὺ συ-
νέτεινον ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ
ἰκανότης τῶν πρώτων Σουλτά-
νων, δυναμένων νὰ παραβληθῶσι
πρὸς τοὺς μεγαλητέροισι στρατη-
γοῦς οὐχὶ μόνον τῆς ἐποχῆς ἐ-
κείνης, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸ καὶ τῶν
μετέπειτα χρόνων, καὶ ἡ πολιτι-
κὴ αὐτῶν σύνεσις· διότι ἐν ᾧ ὁ
λαὸς, ποιούμενος ἔργον τὸν πό-
λεμον, δν ἐθεώρει ἐντολὴν θεῖαν
ἐν τῇ ὑπὸ ἀπίστων κατοικουμέ-
νῃ Εὐρώπῃ, δὲν ἐδύνατο οὐδὲ
στιγμὴν ἐν εἰρήνῃ νὰ μένῃ, αὐ-
τοὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς φαίνονται
συνδεδόμενοι διὰ δεσμῶν συγγε-

(1). Chopin, Provinces danu-
biennes.

νείας μετὰ ἡγεμόνων χριστιανῶν, ἐπεμβαίνοντες εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς διαπληκτισμοὺς τῶν Βυζαντινῶν, καὶ, τὸ κυριώτερον, ἐν ᾧ ἀφ' ἐνὸς ἐκμεταλλεῦμενοι ἐπιτυχῶς τὸν φανατισμὸν τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ μὴ ἡσθάνοντο ὠθούμενοι τινες ἐξ αὐτῶν, διέπραττον δι' αὐτοῦ τέρατα καὶ σημεῖα, ἀφ' ἑτέρου δ' Ἀμουράτης, ἔλεγεν εἰς τὸν Δεσπότην τῆς Σερβίας Βράνκοβιτς. „Πλησίον ἐκάστης ἐκκλησίας θὰ κτίσω τζαμίον, καὶ οἱ ὑπήκοοί μου θὰ ἦναι ἐλεύθεροί νὰ προσκυνήσουν εἰς τὸ τζαμίον, ἢ νὰ κάμουν τὸν σταυρὸν των εἰς τὴν ἐκκλησίαν.“

Ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀμουράτου Β'. οἱ Τοῦρκοι ἐξουσίαζον σχεδὸν πᾶσαν τὴν σήμερον λεγομένην Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τινων ἀσημάντων θέσεων, ἐπέβαλλον θέλησιν ἐπὶ τῶν Οὐγγρων καὶ Πολωνῶν, καὶ ἠπειλοῦν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, προκαλοῦντες αὐτὴν ἐκ διαλειμμάτων εἰς πάλιν ὥστε ἵνα ἀναγνωρίσῃ αὐτοὺς ὡς κυρίους οὐχὶ ἡ Κωνσταντινούπολις μόνον ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν Κρατῶν τῶν μετ' ἀδιαφόρου ὁμματος ἰδόντων τὴν εἰς τὴν Εὐρώπην διάβασιν τῶν Τοῦρκων, ἐν μόνον βῆμα ἀπητεῖτο. καὶ ἀνὴρ ἱκανὸς νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸ ὡς τοιοῦτος δ' ἐφάνη Μωάμεθ δ Β'.

ΜΩΑΜΕΘ Β'. — Ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρὸς τούτου παρίστα μίγμα βαρβαρότητος καὶ πολιτισμοῦ, στρατιωτικῶν ἀρετῶν καὶ φιλοκαλίας, ἀπανθρωπίας καὶ ἀγριότη-

τος. Ἀνατραφεὶς εἰς τὸ σεράϊον, τὸ καταγώγιον πάσης κακίας, ὑπὸ μητρὸς Ἰταλίδος ὀνόματι Στέλλας, ἀρπασθείσης ἐν ἡλικίᾳ ἑπτὰ ἐτῶν ὑπὸ Ἀλγερινῶν πειρατῶν καὶ πωληθείσης εἰς τὸ χαρέμιον τοῦ Σουλτάνου, ἔλαβε τὴν αἰσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τὸν πόθον τῆς ἐκπαιδεύσεως μετὰ τῶν ἐντυπώσεων τῶν τρομερωτέρων σκηνῶν τῆς βαρβαρότητος, τῆς θηλυμανείας, τῶν ραδιουργιῶν καὶ τῆς δυσπιστίας. Δωδεκαετῆς μάλιστα ἠκολούθησε τὸν πατέρα αὐτοῦ εἰς τὸν πόλεμον, καὶ μετ' ὀλίγον, ὅταν ἔλαβε τοῦ στρατοπέδου τὴν ἕξιν καὶ ἐμορφώθη εἰς τὴν ζωὴν τῆς σφαγῆς, τὰ φυσικὰ ἐλαττώματα καὶ αἱ ἐντυπώσεις ὑπερίσχυσαν ἐπὶ τῶν τῆς ἀνατροφῆς ἀρετῶν, καὶ παρέμειναν αὐτῷ μόνον αἱ μὴ προσκρούουσαι εἰς τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν περιστάσεων τὰς ἀνάγκας. Ὁμίλει μετ' εὐκολίας τὴν Ἰταλικὴν, τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἀραβικὴν, ὡς λέγουσιν, ἠγάπα τὰ μαθηματικὰ καὶ εὐηρεστεῖτο εἰς τὴν συναναστροφὴν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἀλλὰ παρεφέρετο ὑπὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, μηδὲν ἐλόγιζε τοὺς λόγους, τὰς ὑποσχέσεις, τοὺς ὄρκους, καὶ ὠθούμενος ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τῶν κατακτήσεων καὶ τῆς φιλοδοξίας, οὐδενὸς αἰσχροῦ οὐδ' ἀπανθρώπου μέσου ἐφεύδετο πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπιδιωχομένου σκοποῦ πρὸς δὲ ἦτο θηλυμανῆς καὶ φιλήδονος εἰς τὸ ἄκρον. Οὐδέποτε ὁμιως ἐφάνη παραφερόμενος ὑπὸ φανατισμοῦ, καὶ πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι οὔτε τὸν Μωάμεθ ἐπίστευεν οὔτε τὸν Χριστόν.

ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ Β'. — Είκοσαετής μόλις ἀναβάς εἰς τον θρόνον, ἐξεστράτευσε πρῶτον εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἀφανίσας τὴν τελευταίαν σκιάν τῆς ἐν Καραμανία ἀρχῆς τῆς οικογενείας τῶν Σελτζουσίδων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὴν δὲ ἀνοίξιν τοῦ 1453 ἐπολιόρησε τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ ξηραῶς καὶ διὰ θαλάσσης μετὰ 300,000 στρατοῦ, καὶ μετὰ ἑπτὰ ἐβδομάδων τρομερὰν πολιορκίαν κυριεύσας τὴν πόλιν ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν καθέδραν τοῦ Κράτους.(1) μετὰ τοῦτο δὲ ἔδραμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅπου οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τελευταίου Παλαιολόγου Θωμᾶς καὶ Δημήτριος ἐμάχοντο περὶ σκήπτρου καὶ σπιθαμῆς γῆς, προσέθηκε καὶ αὐτὴν εἰς τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ, τὸν μὲν τὸν ἀδελφὸν ἐκδιώξας εἰς Σάμον, τὸν δὲ ἀναγκάσας νὰ φύγῃ εἰς Ρώμην, καὶ κατόπι κατέστρεψε τὰ ἐν Τραπεζοῦντι λείψανα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, φονεύσας καὶ τὸν τελευταῖον ἐκείνον αὐτοκρατορῆσαν Δαβιδὸν Κομνηνόν.

ΣΚΕΝΤΕΡ-ΜΠΕΗΣ. — Ὁ Σκεντέρ-μπεης ἔζη ἐντούτοις καὶ ἐξηκολούθει ἀφηγῶν τῶν Τούρκων τὴν δύναμιν. Ὁ Μωάμεθ προσπαθῶν νὰ ἀπαλλαχθῇ ἐχθροῦ

(1). Ἐπειδὴ ἡ πῶσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνάγεται κυρίως εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων, ἐκθέτομεν ἐν ἐκτάσει τὸ μέγα τοῦτο συμβάν εἰς τὸ 3-ον μέρος τοῦ παρόντος συγγράμματος.

τοσοῦτον εὐτόλμου καὶ λίαν ἐπικινδύνου, ἔπεμψε στρατοὺς κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ στρατοὶ δὲν ἐπανῆλθον· τότε δ' ἐξεστράτευσε αὐτοπροσώπως μετὰ 150,000 στρατιωτῶν· ἀλλὰ μὴ γενόμενος εὐτυχέστερος τοῦ Ἀμουράτου Β' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ καταφύγῃ εἰς ἄλλο μέρος, τὸ τῆς δολοφονίας· ἀποτυχόντος δὲ καὶ τούτου, ἐπερίμενε τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρ-μπεη, μὴ βραδύναντα νὰ ἐπέλθῃ τῷ ὄντι καὶ, ἐν ἑλλείψει ἥρωος ἄλλου, μεταβιβάσῃ τὴν Ἡπειρον εἰς χεῖρας τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἥρωος τῆς Ἡπείρου ἀπέθανε, λέγουσι, δηλητηριασθεὶς κατ' εἰσήγησιν τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΑΣ ΒΛΑΔΗΣ. — Ἐξεστράτευσε δ' ἐν τῷ μεταξύ κατὰ τῆς Βλαχίας, καὶ καθυπέταξε αὐτὴν τε τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Βασσαραβίαν πρὸς δὲ ἀπεκατέστησεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐν Κριμαίᾳ τὸ βασίλειον τῶν Ταρτάρων, διασωθὲν μέχρι τῆς Αἰκατερίνης Β'. Ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἐβασίλευε τότε Βλάδης ὁ Παλουκοτῆς, ὃν οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ὠνόμασαν διάβολον (ντράκουλ). Ὁ Μωάμεθ πρὶν πέμψῃ στρατὸν κατ' αὐτοῦ, ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς ἀπαίτησιν φόρου· ἀλλ' ὁ Βλάδης ἀντὶ φόρου ἐκάρφωσε τὴν τιάν τῶν πρέσβειων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, διότι ἀπεποιήθησαν νὰ ἀποκαλυφθῶσιν αὐτὴν. Σῶμα τότε ἐξ 20,000 Τούρκων εἰσήλασεν εἰς τὴν Βλαχίαν· ὁ δὲ Βλάδης, συνάψας μάχην, τοὺς μὲν πλείστους ἐφόνευσε, τοὺς δὲ συμποσομένους εἰς 8,000 αἰχμαλωτίσας ἀνεσκο-

λόπισεν. Ὁ Μωάμεθ ἀκούσας τὸν πρῶτον αὐτοῦ στρατὸν καταστραφέντα, εἰσώρμησεν αὐτὸς. Μετὰ 150,000 στρατιωτῶν, ἀλλὰ χωρὶα καὶ κατοικίας ἔβλεπε πολλάς, ἀνθρώπους δὲ οὐδαμοῦ μετὰ πολλῶν ἡμερῶν πορείαν εἰσελθὼν εἰς κοιλάδα. ἤτις μακρόθεν ἐφαίνετο πλήθυσσα ἀνθρώπων, εἶδεν 8,000 πτώματα τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἀνεσκολοπισμένα, καὶ φρικιάσας ὤμωσε τρομερὰν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὑπερβάντος κατὰ τὴν ὀμότητα οὐ μόνον αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τοὺς προγόνους αὐτοῦ. Δὲν ἐδυνήθη ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ ὅ, τι ἐσκόπευεν· διότι, συναφθείσης μάχης, ὁ Βλάδης ἔπεσε μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ κατὰ τῶν Τούρκων οὓς ἀπὴχθάνετο.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ. — Ἐξεστράτευσεν ἀκολούθως κατὰ τῆς ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς διατελούσης Εὐβοίας καὶ πολιορκήσας καὶ κυριεύσας τὴν Χαλκίδα, καθυπέταξε τὴν νήσον. Οἱ πολιορκούμενοι στενοχωρούμενοι ὑπὸ τῆς πείνης παρεδόθησαν διὰ συνθήκης, ὑποσχεθέντος τοῦ Μωάμεθ νὰ φεισθῆ τῆς ζωῆς αὐτῶν ἀλλὰ μετὰ τὴν παράδοσιν πάντες οἱ λαβόντες τὰ ὄπλα ἐκόπησαν ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ σώματος, καὶ διὰ τὴν παράβασιν τῆς ὑποσχέσεως δικαιολογούμενος ὁ Μωάμεθ ἔλεγεν ὅτι, ὑπεσχέθη νὰ φεισθῆ τῆς κεφαλῆς μόνον αὐτῶν. Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ὁ Σουλτάνος οὗτος τρωθεὶς ἐκ τῆς ὠραιότητος τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἑρζῶ, φρουράρχου τῆς Χαλκίδος, διέταξε νὰ ἀπα-

γάγωσιν αὐτὴν εἰς τὸ χαρέμιον. ἀλλ' ὅτε ἡ κόρη, προτιμῶσα τὸν θάνατον, ἀπώθησεν αὐτὸν μετ' ἀποστροφῆς, διέταξεν ἀμέσως νὰ σφάζωσι ταύτην.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ Β΄. — Ἐπέστειλεν 100,000 στρατοῦ καὶ 150 πλοῖα νὰ κυριεύσωσι τὴν Ρόδον, ἀπώθησασαν ὅμως πάσας τῶν Τούρκων τὰς προσβολάς· ἐπεχείρησε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἐνετοὺς διὰ ξηρίας, ἀδυνατῶν διὰ θαλάσσης, καὶ καταστρέφων καὶ διηῶν ἔφθασε μέχρι τῶν περιχώρων τῆς Ἐνετίας, καὶ ἐπὶ τέλους, ἐν ᾧ αὐτὸς μὲν προητοιμάσθη νὰ ἐστρατεύσῃ κατὰ τῆς Περσίας, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς ἔπεμψε νὰ κυριεύσωσι τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐνώσωσι τὸ σκῆπτρον τῶν δύο Ρωμῶν, ἡρπάγη ὑπὸ τοῦ θανάτου τὴν 3 Μαΐου τοῦ 1481, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν πρωτότακον αὐτοῦ υἱὸν Βαγιαζίτην Β' (1)

ΑΓΡΙΟΤΗΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΤΑΝΩΝ. — Ὁ Μωάμεθ Β' ἀνὰ βίας εἰς τὸν θρόνον ἐδυεσίασε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἵνα βασιλεύσῃ ἡσύχως, καὶ πρὸς τοῦτο οὐδὲ τοῦ ἰδίου υἱοῦ Μουσταφᾶ ἐφείσθη, καταστάντος

(1). Κατὰ τινὰς ὁ κατακτητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατήγετο ἐκ τοῦ Ἰσακ, ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰωάννου Β' τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις δυσαρεστηθεὶς κατὰ τοῦτο, τοῦ αυτοκράτορος θείου του, κατέφυγεν εἰς τὸν Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ἠσπάζθη τὸν Μωάμεθ ἠθανισμὸν, λαβὼν τὸ ὄνομα Τζελεμπίης, καὶ ἐνουμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Σουλτάνου αὐτοῦ. ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Σουλτάν-Σουλεϊμάν-Χάν, πρόγονος τοῦ Ὀσμάν Α'.

ἐπιφόβου ἐκ τῆς ἐπιρροῆς ἦν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐξήσκει. Ἄλλ' αἱ θυσίαι αὗται, τῶν ὁποίων οἱ προηγούμενοι Σουλτάνοι ἐποιήσαντο πολλάκις χρῆσιν(1) καὶ οἱ ἐπόμενοι, ὡς θέλομεν ἴδη κατάχρησιν τρομερὰν καὶ ἀγρίαν, ἐδικαιολογοῦντο διὰ τοῦ ἐξῆς νόμου. ὃν ἐθέσπισεν ὁ Μωάμεθ οὗτος. „Ὅσοι τῶν ἐνδόξων ἐγγόνων μου ἀναβῶσι τὸν θρόνον δύνανται νὰ θυσιάσωσι τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν πρὸς ἡσυχίαν τοῦ κόσμου.“

ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΗ.—

Ὁ Μωάμεθ Β'. ἀπέθανεν ἀφ' οὗ ἔφερε τὴν Τουρκίαν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς ἰσχύος, καὶ ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἐν τῷ Βατικανῷ προσευχὴ τοῦ ἀγγέλου,(2) ἀποδεικνύει τρανώτατα ὅτι ὁ Πάπας ἤρχισεν τότε νὰ σκέπτηται σοβαρώτερον ἢ ὅτε κατὰ τὴν πῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔπεμπεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν τὸν Καρδινάλιον Ἰσιδώρον.

Ἄν ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς δὲν ἀπησχόλει ἀλλαχοῦ τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης, ἴσως γενικὸς συνασπισμὸς τῶν Χριστιανῶν ἔμελλε νὰ ἐπέλιθῃ καὶ μεταβάλλῃ τὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολῆς ἢ καὶ τῆς Εὐρώπης αὐτῆς, μολοντί ὁ συνασπισμὸς οὗτος ἦτο δύσκολον νὰ κατωρθωθῇ

(1). Ὁ Ὅρχάν ἐφόρευσε τὸν ἀδελφόν του, ὁ Ἄμουράτης Α'. τὸν υἱόν του καὶ ὁ Ἄμουράτης Β'. τοὺς δύο ἀδελφούς του.

(2). Εἰκὼν κοσμοῦσα μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατιοῦ αὐτοῦ.

τότε διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν αὐτῶν συμφερόντων, ἐν καιρῷ καθ' ὃν ἡ μὲν Ἀγγλία καὶ Γερμανία κατεσπαράττοντο ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων, ἡ δὲ Γαλλία ἠσχολεῖτο εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς μόρφωσιν, τῆς δὲ Ἰσπανίας ἡ προσοχὴ εἰλύετο ὑπὸ τῶν ἱεροδικαστηρίων, καὶ ἡ Ῥωσσία, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκυθία καὶ Σαρματία, ἤγνοετο σχεδὸν παντελῶς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, μόλις τότε δυνηθεῖσα νὰ ἀναπνεύσῃ μετὰ τριῶν αἰώνων ταρταρικὸν ζυγόν.

Μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ ἐν τῇ Εὐρώπῃ μόνιμος ἀποκατάστασις τῶν Τούρκων ἦτον ἀμφίβολος, καὶ ἡ ἐκ τῆς ἡπεῖρῆ ταύτης ἔξωσις αὐτῶν ἐθεωρεῖτο πολὺ πιθανὴ εἰς πολλούς. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σχηματίσαντες κέντρον κυβερνήσεως καὶ δυνάμεως, κλείσαντες τὴν εἴσοδον τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καταστήσαντες τὴν Προποντίδα τουρκικὴν λίμνην, καὶ προφυλάξαντες ἀπὸ τῆς θαλάσσης τὰς κτήσεις αὐτῶν, τοσοῦτον στερεὰν θέσιν ἔλαβον, ὥστε ἀντὶ νὰ γίνηται λόγος περὶ ἐξώσεως, ἔκαστος ἐνόμει πολὺ πιθανώτερον τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάκλισιν τῆς Εὐρώπης.

ΒΑΣΙΛΗΤΗΣ Β'. — Διαδεχθεὶς οὗτος τὸν θρόνον, ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ πρῶτον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ζιζίμη, διαφιλονεικῆντος αὐτῷ τὸ σκῆπτρον. Ὁ Ζιζίμης ἠττηθεὶς ἐν μιᾷ μάχῃ, κατέφυγεν εἰς τὸ Κάϊρον, ὅθεν ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἀσίαν βοηθούμενος ὑπὸ τινῶν ἡγεμόνων τῆς Αἰγύπτου· ἀλλὰ μηδ' εἰς τὴν δευτέραν ταύτην ἀ-

πόπειραν γινόμενος εὐτυχέστερος, μόλις ἐσώθη εἰς Ρόδον παρὰ τοῖς Ἱππόταις (chevaliers de Rhodes) οἵτινες παρέδωκαν κατόπιν αὐτὸν εἰς τὸν Πάπαν. Τὰ τοῦ Ζιζίμη εἶναι πολὺ σκανδαλώδη καὶ ἀτιμωτικά εἰς τὴν ἔδραν τῶν λεγομένων τοποτηρητῶν τοῦ Αγ. Πέτρου· ἀρχούμεθα μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος Βόργιας ἔλαβε παρὰ τοῦ Βαγιαζίτου 300,000 φλωρία, καὶ διέταξε νὰ δηλητηριάσῃ τὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ καταφυγόντα ἢ τεθέντα.

Ἡ ἱστορία τοῦ Βαγιαζίτου Β'. γέμει τρομερῶν σκηνῶν ἀδελφοκτονίας, ἐμφυλίων πολέμων καὶ σπαραγμῶν. Παρητήθη τοῦ θρόνου τῷ 1512 ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σελίμη, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς, λέγουσιν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

ΣΕΛΙΜΗΣ Α'. — Ὁ Σελίμης ἔνα ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ τὸν θρόνον, ἐφρόνευσε τοὺς διασωθέντας ὡς ἐκ θαύματος τῆς ἀγριότητος τοῦ πατρὸς δύο αὐτοῦ ἀδελφοὺς Ἀχμέτ καὶ Κουρκούτ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τῶν υἱῶν τοῦ Ἀχμέτ, διαφυγῶν τὰς καταδιώξεις, εὗρεν ἄσυλον παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Περσίας, ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ μονάρχου τούτου, καὶ μηδὲν κατορθώσας, ἔστρεψε τὰ ὄπλα κατὰ τῆς Ἀρμενίας, ἣν καὶ καυδέταξεν. Μετὰ ταῦτα δ' ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας τὰς ὑπὸ τοὺς Μαμελοῦκους (1) διατελού-

σας καὶ κατέστη κύριος αὐτῶν τε καὶ τῆς Ἀραβίας ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν.

ΕΠΙΣΟΔΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΣΕΛΙΜΗ ΤΟΥ Α'. — Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βαγδαίου (1258) τὰ λείψανα τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀβασίδων, διασώσαντα τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου, κατέφυγον εἰς τὸ Κάϊρον, καὶ διετήρουν ἐκεῖ Καλιφάτου σιάν. Κατὰ τὴν τελευταίαν δ' αὐτοῦ ἐκστρατείαν ὁ Σελίμης ἀρπάσας συγχρόνως τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰς κλεῖς τῆς ἱερᾶς πόλεως ἀπὸ τῆς Ἀραβίας, ἐθεωρήθη δικαιοματικῶς ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν καὶ πρῶτος Ἰμάμης. Περιβεβλημένος δὲ οὕτω διὰ τῆς ἀνωτάτης θρησκευτικῆς ἀρχῆς, καὶ παραφερόμενος ὑπὸ τῆς ἐπάρσεως τῆς ὑψηλῆς ταύτης περιβολῆς, τότε ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀπεφάσισε, λέγουσι, τὸν ὄλεθρον τῶν ἐν τῷ Κράτει αὐτοῦ ἀποθούτων τὸν Μωαμεθανισμόν Χριστιανῶν, καὶ τότε ἡ φιλανθρωπία τοῦ Σεχ-οὐλ-ισλάμ διέσωσεν ἑκατομμύρια χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς μαχαίρας.

ΣΟΛΙΜΑΝ Α'. — Τὸν Σελίμην ἀποθανόντα τῷ 1520 διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σολιμάνης, ὁ ἐπονομασθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κανουνι (νομοθέτης) κατ' ὃ νομοθετήσας τὰς ἀρχαίας συνθηκὰς αὐτῶν καὶ θεσπίσας νόμους διέποντας μέχρι σήμερον τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐκ τούτων ἄξιος προσοχῆς εἶναι ὁ ἀπαγορευὼν οἰονδήποτε ἀξίωμα εἰς τοὺς βασιλικοὺς πρίγκηπας καὶ διατάττων

(1). Τῶν Μαμελοῦκων τὸ σῶμα ἐσχηματίσθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὡς τὸ τῶν Γενιτάρων ὑπὸ τῶν Τούρκων.

τὴν κράτησιν αὐτῶν εἰς τὸ βάθος τοῦ Σεραίου. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ὁ Σολιμάνης προσπαθῆσας νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς στάσεις, αἰτινες πρὸ αὐτοῦ κατεσπάρατον πολλάκις τὸ Κράτος, ἔδωκε χώραν εἰς ἄλλο κακὸν χεῖρον τοῦ πρώτου· διότι προώρισεν εἰς τὴν Τουρκίαν Σουλτάνους ἀπειρούς τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς τέχνης, διατελοῦντας ἐν παντελεῖ ἀγνοία τοῦ κόσμου παρασυρομένους ὑπὸ τῶν παθῶν τῆς λαγνείας καὶ τῆς ἀκολασίας, καὶ ἀγομένους ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν εὐνοῦχων.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου τὰ τουρκικὰ γράμματα ἤχησαν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἢ τοῦλάχιστον προώδευσαν ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ θεωρεῖται ὡς ἡ λαμπροτέρα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἀξιώπαινος ὅτι προσεπάθησε νὰ ἀναπτύξῃ διανοητικῶς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἂν δὲν κατώρθωσε τοῦτο τὸ σφάλμα δὲν εἶναι αὐτοῦ.

Βασιλεύσας 46 ἔτη κατέλιπε τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σελίμην τὸν Β'. ἀφ' οὗ ἐκυρίευσε τὴν Ρόδον, καθυπέταξε τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ πολιορκήσας τὴν Βιέννην (1529) ἀπέτυχε μετὰ εἰκοσιν ἐφόδους.

ΣΕΛΙΜΗΣ Β'. — Οὗτος, ἐπονομασθεὶς μέθυσοσ καὶ καταντήσας, κατὰ τινας ἱστορικοὺς, νὰ ἀναγγέλλῃ διὰ βολῆς πυροβόλου ἐκάστην φιάλην οἴνου ἐκκενουμένην ὑπὸ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος, διήγαγε τὰ ὀκτὼ ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἰς τοῦ χαρεμίου τὰς ἡδονὰς, ἐγκαταλείπων τὴν φροντίδα

τοῦ Κράτους εἰς τοὺς Ὑπουργούς. Τὴν δὲ ζωὴν ταύτην, ἀποτέλεσμα τοῦ θεσπίσματος ἐκείνου τοῦ Σολιμάνου θέλομεν ἴδῃ διάγοντας τοῦ λοιποῦ πάντας σχεδὸν τοὺς Σουλτάνους.

Τὸν Σελίμην αὐτὸν, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ὁποῖου ὁ τουρκικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ 300 περίπου πλοίων κατεστράφη εἰς Ναύπακτον (1574) ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν μικρὸν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κύπρου, διεδέχθη ὁ πρωτότοκος τῶν υἱῶν Ἀμουράτης.

ΠΡΟΑΝΑΚΡΟΥΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

ΘΗΙΚΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΑΛΥΣΙΑ. — Μετὰ τὸν Σολιμάνην Α'. μὴ περιμένωμεν τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς Τουρκίας, καθ' ἣν οἱ λαοὶ ἔτρεμον ἐνώπιον τῶν Τούρκων, ὑπαγορευόντων νόμους εἰς τῆς Εὐρώπης τὰ Κράτη, καὶ οἱ Σουλτάνοι θεωρούμενοι τὸ στήριγμα τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ αἱ ἐλπίδες, κατέστρεφον καὶ διένεμον Κράτη καὶ τοῦ Προφήτου τὴν πίστιν διέδιδον. Ἡ Τουρκία διεπομένη ὑπὸ ἀνδρῶν ἀπειρῶν τῆς τέχνης τῆς διοικήσεως, οὐδέποτε τὸ ἕξος ἐφελκυσάντων, ἀλλ' εἰς τὴν ἐσχάτην διαφθορὰν κυλιομένων αἰσχροῦς, ἀντέχει μὲν ἐπὶ μικρὸν ἔτι καὶ διατηρεῖ τὴν ἑαυτῆς θέσιν ἐξ ὀνόματος μᾶλλον ἢ ἐξ ἰσχύος, ὑποχωρεῖ δὲ καὶ κατὰ βαθμὸν περιστέλλεται, ὅσῳ ὁ πολιτισμὸς ἐνδυναμοῖ τὴν Εὐρώπην καὶ κατισχύει τῆς βαρ-

βαρότητος· ἐπὶ τέλος δὲ συνταράττεται καὶ κλονεῖται ὅταν ἡ ἀνυψώσασα αὐτὴν δύναμις ἢ ἐκλείψῃ ἢ ἀνίσχυρος καταστῇ. Τὸ ἀντιπειθαρχικὸν πνεῦμα τοῦ στρατοῦ, περιφρονοῦντος τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ, θέλομεν ἴδῃ ἀνδιστάμενον εἰς πᾶσαν ὑψηλὴν βῆλησιν, καὶ ἀκατόρθωτον καθιστῶν πᾶσαν στρατιωτικὴν ἢ πολιτικὴν μεταρρυθμίσεων καὶ τοῦ χρόνου· τὴν δὲ δυσαρέσκειαν τῶν Γενιτζάρων καὶ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ διαδηλουμένην ἐνόπλιως συχνάκις, σπαράττουσαν τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐκθρονίζουσαν Σουλτάνους καὶ ἀναβιβάζουσαν ἄλλους, ἐλπίδας κενὰς μόνον παρέχοντας. Τοιαῦτα θέλομεν ἀπαντήσῃ τοῦ λοιποῦ εἰς τῶν Τούρκων τὴν ἱστορίαν, μέχρις οὗ, εἰσερχόμενοι εἰς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, παρατηρήσωμεν τὰ οἰκτρὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀπισθοδρομήσεως καὶ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν Κράτους διασαλπίζοντος πρὸ πολλοῦ τὴν ἀσθενεῖαν ὑφ' ἧς κατατρώχεται, καὶ τὸν ἐπικείμενον αὐτοῦ θάνατον. Ἄν δὲ ἐν τῇ μεταξὺ χώρᾳ τινες προστίθενται εἰς τὰς κτήσεις τῶν Τούρκων, ἀποσπῶνται ἄλλαι πλειονος σπουδαιότητος ἵνα μηδέποτε ἐπανέλθωσιν· ἢ ἂν τις ἐνίοτε τῶν Σουλτάνων φαίνεται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, μὴ λάβωμεν τὴν ἰδέαν ὅτι ἐξ ἰδίας προαιρέσεως πράττει τοῦτο, φερόμενος ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀναδειξαντος τὸν Ἀμωράτην Α' καὶ Β', τὸν Βαγιαζίτην Α' καὶ Β', καὶ τὸν Μωάμεθ Β', ὅχι· ἀλλ' ἢ τὰς στα-

σεις φοβούμενος ἢ ἀπαυδῶν εἰς τὴν χαῦνον καὶ ἐκτετραχυλισμένην ἐκείνην τοῦ σεραίου ζωὴν.

ΑΜΟΥΡΑΤΗΣ Α'. — Ἀνέλαβε πόλεμον κατὰ τῆς Περσίας καὶ ἐνικήθη· εἰσέβαλεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἄνευ προκηρύξεως πολέμου καὶ ἀπωθήθη, καὶ, προσπαθήσας νὰ περιστείλῃ τῶν Γενιτζάρων τὴν δύναμιν, παρ' ὀλίγου ἐξέθρονίζετο ἂν δὲν ἐθύσιαζεν εἰς τῶν στασιαστῶν τὴν μανίαν τὸν θησαυροφύλακα καὶ τὸν Βεζιρην αὐτοῦ. Μετὰ 19 ἐτῶν ζωὴν τρυφῆς καὶ ἡδυπαθείας ἀπέθανε τὸ 1595, καὶ ἂν μὴδὲν ὠφέλησε τοὺς Τούρκους, ἐκτὸς ὅτι διὰ τοῦ φόβου τῶν πέντε αὐτοῦ ἀδελφῶν προέλαβεν ἐμφυλίους, πολέμους, συντέλεσεν ὅμως τὰ μάλα εἰς πληθυσμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς καταστάς πατὴρ 132 τέκνων, ὧν 53 ἐξωλεθρεύθησαν ὑπὸ τῆς τρομερᾶς πανώλους τοῦ 1593.

ΜΩΑΜΕΘ Γ'. — Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐσήμανε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν διὰ τοῦ φόβου δέκα ἐννέα ἀδελφῶν καὶ δέκα σουλτανῶν ἐγγύων, ἃς διέταξε νὰ ῥέψωσι ζωῶς εἰς τὴν θάλασσαν, ἐρῆραμμένας ἐντὸς σάκκων σκυτίνων. Ἐνεπιστεύθη κατόπιν τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ (Βαλιντὲ) καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ σεράϊον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡ Βλαχία, ἡ Μολδαυία καὶ ἡ Τρανσυλβανία ἐπανεστάτησαν, ἢ δὲ τελευταία ἀπέσεισε διὰ παντὸς τὸν ζυγὸν τῆς Τουρκίας ἵνα μετ' ὀλίγον κύψῃ τὸν αὐχένα εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ οἱ σατράπαι τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς

Καραμανίας, ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ προκηρύττοντες τὴν διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ὑπαρχούσης δυναστείας παλιγγενεσίαν τοῦ καταπεπτωκότος Ἰσλαμισμού, ἔφθασαν πλησίον τῆς Πρωτευούσης, ὅθεν μόλις καὶ μετὰ πολλὰς ὑποσχέσεις ἐδυνήθησαν νὰ ἀπομακρύνωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ καταπαύσωσι στάσιν ἀπειλοῦσαν τὴν ἀκεραϊότητα τῆς Τουρκίας πολὺ πλέον ἢ ἡ συνθήκη τοῦ Καϊναρτζίκ καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Συγχρόνως δὲ ὁ πασσᾶς τῆς Βοσνίας ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος, ἀπειλῶν νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἂν ἐσκόπουν νὰ παρενοχλήσωσιν αὐτὸν ἐκεῖ ὅπου, ἄλλως τε, προδιετέθη πρὸς σπουδαίαν ἀντίστασιν.

Ἐν τούτοις Μωάμεθ ὁ Γ' ἐφάνη ἄπαξ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ εἰς τινα κατὰ τῶν Αὐστριακῶν πόλεμον, ὅπου ὁ Γενουήνσιος Σιγάλας μετέπειτα μέγας Βεζίρης ἔσωσε τοὺς Τούρκους παντελοῦς καταστροφῆς. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1603 ἐν τῷ μέσῳ τῶν ταραχῶν καὶ τῆς γενικῆς διασαρεικείας, ἀφ' οὗ ἐφύνευσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

ἈΧΜΕΤΗΣ Α'. — Δεκατετραετῆς μόλις ἀνέβη τὸν θρόνον. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, διαρκεσάσης 14 ἔτη, οἱ Πέρσαι ἀνέκτησαν ὅσας χώρας ἐπὶ τῶν πρώτων Σουλτάνων ἀπώλεσαν, αἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ στάσεις ἐξηκολούθησαν, καὶ ἡ Αὐστρία συνημιόλογησε μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν πρώτην ἐπίσημον συνθήκην, δι' ἧς κατηργεῖτο ὁ ἀτιμωτικὸς φό-

ρος ὃν ἐπλήρωνεν ἀπὸ τοῦ Ἀμουράτου Β', πρὸς δὲ ὁ τίτλος τοῦ Καίσαρος τῆς Αὐστρίας ἀνεγνωρίζετο, καὶ ἡ ἐλευθέρη ἐξάσκησις τῆς θρησκευτικῆς λατρείας ἡγγυᾶτο ἀμοιβαίως.

Ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀπέθανε νεώτατος τὴν ἡλικίαν, καταλιπὼν πένθος εἰς μόνον τὰς παλλακίδας αὐτοῦ, συμποσομένας, ὡς λέγουσιν, εἰς τρεῖς χιλιάδας.

ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ Α'. — Μετὰ τὸν Ἀχμέτ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσταφᾶς ἀλλὰ μετὰ τέσσαρας μῆνας ἐξεδρονίσθη διὰ τὴν ἀνικανότητα αὐτοῦ, καὶ ἀντικατέστη διὰ τοῦ δωδεκαετοῦς Ὀσμάν, υἱοῦ τοῦ Ἀχμέτ.

ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. — Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 17-ης ἑκατονταετηρίδος, ἡ Τουρκία καὶ τοὶ παύσασα τοῦ νὰ ἐμπνέη τρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην, οὐχ' ἤττον ὅμως ἐξηκολούθει τὸ σύστημα τῆς βαρβαρότητος ἀτιμωρητῆ, καὶ περιεφρόνει τὰ περὶ αὐτὴν ἔθνη. Ἐπὶ τῆς τετραμήνου βασιλείας τοῦ Μουσταφᾶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβις τῆς Γαλλίας, κατηγορούμενος ὅτι ἔδωκεν ἄσυλον εἰς ἀξιωματικὸν Πολωνόν, διαφυγόντα τῶν τουρκικῶν χειρῶν, ἐσύρθη διὰ βραδισμῶν νὰ ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ Καντῆ, καὶ μόλις διεσώθη τῶν βασανιστηρίων ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἀπέθανεν ὁ πρῶτος αὐτοῦ διερμηγεύς. Τοῦτον δὲ τι συνέβη καὶ μετὰ 50 ἔτη εἰς τὸν de la Haye πρέσβυν τοῦ Λοδοβίκου 14-ου, καὶ ταῦτα ἀποδεικνύουσιν εἰς ποίαν θέσιν εὕρισκετο ἡ Τουρκία ἀπέ-

ναντι τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν 17-ον αἰῶνα. καίτοι τὰ προανακρούσματα τῆς παρακμῆς αὐτῆς ἐσημαίνοντο.

ὍΣΜΑΝ Β'. — Ἐπισύρας τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ διὰ τὰς ἤττας ἃς ὑπέστη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν καὶ κατὰ τῶν Πολωνῶν πολέμους, καὶ διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ὑπὸ τῶν Γενιτζάρων εὐνοουμένου, ἐκηρύχθη μετὰ πέντε ἔτη ἔκπτωτος τοῦ θρόνου, καὶ ἀπήχθη εἰς ἓν τῶν φρουρίων τοῦ Ἐπταपुरγίου, ὅπου αὐθημερόν ὁ μέγας Βεζίρης Νταούτ Πασσᾶς ἵνα φανῇ ἀρρεστός εἰς τὸν ἀναλαβόντα τὸ σκῆπτρον Μουσταφᾶν, ἀπηγγόμισεν αὐτὸν ἰδίαις χερσὶ καὶ διὰ συνδρομῆς, ὡς λέγουσι τῆς μητρὸς τοῦ θύματος. Μετὰ ἓν ἔτος κατεβίβασαν ἐκ νέου τὸν Μουσταφᾶν πάσχοντα τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ἀνηγόρευσαν ἀντ' αὐτοῦ Ἀμουράτην τὸν Δ'. υἱὸν τοῦ Ἀχμέτη Α'.

ἌΜΟΥΡΑΤΗΣ Δ'. — Περιήρημος διὰ τὴν οἰνοφλυγίαν αὐτοῦ, ἐτέθη δις ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, ἐκυρίευσεν τὸ Ἐριβὰν καὶ τὸ Βαγδάτιον ὅπου 100,000 Περσῶν ἐσφάγησαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ ἀφ' οὗ ἐδόξασεν ἐπὶ μικρὸν τὰ τουρκικὰ ὄπλα, ἀπέθανεν ἐσπέραν τινὰ ἐκ κραιπάλης, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος οἱ Ὑπουργοί, οἱ Ἀρχιεϋνοῦχοι καὶ σχεδὸν πάντες οἱ αὐλικοί. Τύραννος καὶ ὤμος, ὡς πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ, ἐδυσίασε τοὺς δύο τῶν ἀδελφῶν, μὴ δυνάμενος καὶ τὸν τρίτον, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐτέρου διαδόχου τοῦ θρόνου· καὶ ὅμως καὶ τούτου τὸν θάνατον διέταξεν ἐπὶ τέλος ἀπὸ

τῆς κλίνης τῆς ἀγωνίας, πλήν δὲ εἰσηκούσθη.

ΕΠΙΣΟΔΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ἌΜΟΥΡΑΤΟΥ Δ'. — Ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν τελευταίων Σουλτάνων ἡ σπατάλη τοῦ σεραΐου καὶ αἰσυμοφραι τοῦ πολέμου ἐξεκένωσαν τὸ ταμεῖον τοῦ Κράτους· ἀρπαγαὶ δὲ καὶ λάφυρα δὲν ἐγένοντο ὅπως τὸ ἔλλειμμα ἀναπληρωθῇ, ἅμα ἀναβὰς τὸν θρόνον διέταξε τοὺς παρ' αὐτῷ πρέσβεις τῶν ξένων Δυνάμεων νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Κράτους 30,000 φλωρία, καὶ ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξεπληρώθη ἄνευ ἀναβολῆς. Μετ' ὀλίγον δὲ κατέφυγεν εἰς ἄλλο μέσον ἀργυρολογίας, ἐπιτυχέστερον· εὐρῶν τινὰ πρόφασιν, κατεδίκασεν εἰς θάνατον πρῶτον τὸν Πασσᾶν τῆς Αἰγύπτου, συλλέξαντα ἄπειρα πλοῦτη, καὶ ἔπειτα τοὺς ἐκ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἐπισήμους διὰ τὸν πλοῦτον τούτων δὲ πάντων τὰς περιουσίας ἐδήμευσε, καὶ ἐδυνήθη οὕτω νὰ πληρώσῃ κάλλιστα τὸ ταμεῖον αὐτοῦ, ὅταν μάλιστα ἠνάγκασε καὶ τοὺς Ἐνετοὺς νὰ πληρώσωσι 200,000 φλωρία, ὡς πρόστιμον παραβιάσεως συνθήκης τινὸς ἐπὶ οὐδετερότητι.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀπέστειλε τὸν μέγαν Βεζίρην νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐξακολουθούσας ἔτι εἰς Δαμασκὸν καὶ Ἐρζερούμ στάσεις· ἀλλ' οὗτος νικηθεὶς κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἄνευ στρατοῦ, ἵνα κύψῃ τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, κατὰ συνέπειαν τῶν εἰς ἀπολύτως δεσπο-

τικά Κράτη επικρατοῦντος συστήματος.(1)

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ
'ΕΠΙ ΤΟΥ 'ΑΜΟΥΡΑΤΟΥ Δ'. — Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀνέλαβε μέρος τῶν καταπεπτωκυῶν αὐτῆς δυνάμεων, καὶ τούτων, ὡς θέλομεν ἰδῆ ἀμέσως, δὲν ἐβράδυνε νὰ ποιήσῃ χρῆσιν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ συστήματος τῶν πρώτων Σουλτάνων. Ἄλλ' ἡ Τουρκία δὲν θ' ἀπαντήσῃ πλέον εἰς τὸν δρόμον αὐτῆς ἀνίσχυρα καὶ πεφοβισμένα Κράτη, ἀλληλομαχοῦμενα, ἔσωτερικῶς κατασπαραττόμενα, καὶ μόλις τολμῶντα νὰ ἀντιτάξωσι ξύλινα τεῖχη εἰς τοῦ Ἰσλαμισμού τὰς τρομεράς καὶ ἀγρίας ἐκείνας ἐφόδους.

ἸΜΠΡΑΙΜΗΣ. — „Τὴν νύκτα τοῦ θανάτου τοῦ Ἄμουράτου (1640) ὁ Σεχ-οὐλ-ισλάμ, ὁ μέγας Βεζίρης καὶ ὁ ἀρχιευνοῦχος τοῦ σε-

(1). Ἐκ τούτου λαμβάνομεν ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν διέφερον μέχρι πρὸ μικροῦ τῶν ἀρχαίων Περσῶν. Ὡς ἡ τύχη τοῦ Ἄρταφέρους ὑπῆρξε κοινὴ εἰς πολλοὺς σατράπας καὶ στρατηγούς Πέρσας, οὕτω παρὰ τοῖς Τούρκοις ὁ Βεζίρης οὗτος οὐδὲ πρῶτος οὐδὲ ὑστατος ἐπλήρωσε διὰ τῆς κεραλῆς αὐτοῦ ἀποτυχίαν τῶν τουρκικῶν ὅπλων. Ἄλλως τε τοσαύτη ἀναλογία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων Μοναρχιῶν εἰς τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Αὐλῆς, ὥστε δυσκόλως θὰ παρατηρήσῃ ὁ δέξυδερκέστερος ὀφθαλμὸς διαφορὰν τινα μεταξὺ Τισσαφέρους καὶ Ἀλή-Τεπελενλή, μεταξὺ τῶν εἰς ζώνην τῆς Παρυσάτιδος δεδωμένων κωμῶν καὶ τῶν 24 χωρίων τοῦ Βώλου τῆς Βαλιντέ-Σουλτάνας.

ραίου διευθύνθησαν εἰς τὴν εἰρκτῆν, ὅπου ἐζήτησαν τοὺς Σουλτάνους ἵνα ἀναβιβάσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Ἰμπραϊμης ἀκούσας τῶν βημάτων τὸν κρότον καὶ τὸν ἀσυνήθη θόρυβον διαταράττοντα τοῦ ἀσύλου αὐτοῦ τὴν σιγὴν, ἐνόμισεν ὅτι ἔφερον αὐτῷ τὸ ὀλέθριον τῆς ἀγχόνης σχοινίον, καὶ ἐπείσωρευσεν ἔσωθεν τῆς θύρας ἔπιπλα ἐπὶ ἐπίπλων, ἵνα παρεμβάλῃ στιγμὰς τινας μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ὅταν δὲ οἱ ἔξωθεν, ἀναγκασθέντες νὰ προστρέξωσιν εἰς τὴν βίαν ἀνέτρεψαν τὰ ἐμπόδια ἐκεῖνα καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον, εἶδον αὐτὸν πρῶτον εἰς τινα γωνίαν κεκρυμμένον καὶ ἐντὸς σινδόνων καὶ ἱματίων ἐγκεκορδυλημένον, καὶ ἔπειτα πίπτοντα μετὰ τρόμου εἰς τὰ γόνατα τῶν ἐλθόντων νὰ ἀσπασθῶσι τοὺς πόδας αὐτοῦ. Φοβούμενος μὴ αἰ διαβεβαιώσῃς ἐκεῖνων δὲν ἦσαν ἄλλο ἢ δόλωμα τοῦ Ἄμουράτου, θέλωντος νὰ δοκιμάσῃ αὐτὸν, ἐπὶ πολὺ ἀπεποιεῖτο τὸ προσφερόμενον σκῆπτρον, λέγων ὅτι δὲν ἤθελε σχέσεις μετὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὡς μόνους φίλους ἐπεθύμει τὰ μικρὰ πτηνὰ τὰ θέλγοντα τὴν μοναξίαν αὐτοῦ. Τότε δ' εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τῷ δεῖξωσι τὸ πῶμα τοῦ Ἄμουράτου, ὅπερ ἰδὼν, ἀνέκραξεν ὅτι ἐσώθη ὁ κόσμος τοῦ δημίου, καὶ ἐδέχθη ἀμέσως τὸ σκῆπτρον.“

„Ἐπειδὴ ὁ νέος Σουλτάνος ἦτον ἰσχνός, ἀσχημος καὶ ὑπὸ εὐφλογίας παθὼν, ἐπομένως δὲ ἐμελλε νὰ προξενήσῃ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν στρατὸν, τὸν πρὸ μικροῦ ἀπολέσαντα ἀρχηγὸν ἐξω-

τερικοῦ θαυμαστοῦ, καὶ ἐκτιμῶν-
τα τὰς ἀρετὰς τοῦ σώματος μάλ-
λον ἢ τὰς τῆς ψυχῆς, ὁ μέγας
Βεζίρης Καρὰ-Μουσταφᾶς ἀνέ-
βαλε τὴν εἰς τὸν στρατὸν παρου-
σίασιν τοῦ Ἱμπραΐμη, μέχρις οὗ
τουλάχιστον γυμνάσῃ αὐτὸν νὰ
ἀναβαίῃ ἵππον· ἀλλὰ τῶν τῆς
ἵππασίας μαθημάτων ἀποβάντων
ἀνωφελῶν, ἀπεφάσισε νὰ ὀδη-
γήσῃ αὐτὸν διὰ θαλάσσης εἰς τὸ
τέμενος τοῦ Ἐγιοῦπ, ὅπου ὁ νέ-
ος Πατισάχ ἐζώσθη τὴν σπάθην
τοῦ Ὀσμάν. Μὲ ὅλας ὅμως τὰς
ληφθείσας προφυλάξεις ὅπως μὴ
φανῶσι τὰ φυσικὰ ἐλαττώματα
τοῦ Μονάρχου, ἡ θεὰ αὐτοῦ ἐ-
προξένησε τότε κακὴν ἐντύπωσιν
καὶ εἰς αὐτὸν τὸν λαόν, ὅστις, ἄλ-
λως τε, σπανίως ἔλαβεν εὐκαι-
ρίαν νὰ ἴδῃ αὐτὸν τοῦ λοιποῦ·
διότι, παραιτήσας τὰς ὑποθέσεις
τοῦ Κράτους εἰς τὸν μέγαν Βε-
ζίρην καὶ τὴν Σουλτάν Βαλιντέ,
ἐκλείσθη εἰς τὸ σεράϊον.

Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ἱμπραΐ-
μη οἱ Τούρκοι κάπως φαίνονται
κινούμενοι ἔτι· ἀλλὰ ἡ κίνησις
αὕτη πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν
προκάτοχον αὐτοῦ Ἀμουράτην
μᾶλλον, τὸν προσπαθήσαντα νὰ
διεγέρῃ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν.

Οἱ Κοζάκοι τῆς Μαύρης Θα-
λάσσης κυριεύσαντες τὸ Ἀζόφ καὶ
καταστήσαντες αὐτὸ ὀρμητήριον,
κατερήμουν τὰς ἐπὶ τοῦ Εὐξεί-
νου πόλεις τῶν Τούρκων, καὶ πολ-
λάκις, φθάσαντες μέχρι τοῦ Βο-
σπόρου, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὀ-
χυρώσωσι τὰ στόμιον τοῦ λιμέ-
νος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
Ἐκστρατεία δὲ κατ' αὐτῶν γε-
νομένη ἀπέτυχε, καὶ στόλος καὶ

στρατὶς κατεστράφη εἰς τὸν Βο-
ρυσθένη.

Τὸν Μαῖον τοῦ 1645 οἱ Τούρ-
κοι, διεκδικούμενοι ὀλίγον προσβο-
λὴν κατὰ τῆς σημαίας αὐτῶν γε-
νομένην. ἔπεμφαν στόλον ἐκ 4⁰⁰
πλοίων καὶ 100,000 στρατοῦ πρὸς
κατάκτησιν τῆς Κρήτης· ἀλλ' ἡ
πρώσις πύξις τῆς νήσου ἐβρά-
δυνεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καίτοι ἅμα
τῇ ἀποβάσει αἱ κυριώτεραι πό-
λεις ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν πορ-
θητῶν.

Τούτων γενομένων, ὁ Ἱμπραΐ-
μης δοθεὶς εἰς τὴν ἀκολασίαν
καὶ τὴν τρυφήν, περιεφρόνει πᾶ-
σαν ἐνασχόλησιν ἄλλην· ὅτε δὲ ἡ
διαγωγή αὐτοῦ κατήνησεν αἰσχί-
στη, ἡ δυσἀρεσκεία τοῦ λαοῦ ἐ-
κορυφώθη καὶ διετρανώθη μετὰ
πατάγου.

Μεσιτριάτις, πρὸς τὴν αὐτὸς
ὁ Σουλτάνος ἔδωκε τὸ ὄνομα Σου-
κίρ-παρᾶ, ἔργον ἔχουσα νὰ προ-
μηθεύῃ ἀπαύστως εἰς τὸν Μο-
νάρχην ἀντικείμενα νέα, καὶ εἰ-
σερχομένη ἐλευθέρως εἰς τὰ δη-
μόσια λουτρά ἵνα ἐκλέγῃ πρὸς
τοῦτο τὰς ὠραιότερας, ἔκρινεν ἡ-
μέραν τινὰ τὴν θυγατέρα τοῦ
Σεχ εὐλ ἰσλάμ ὡς ἀξίαν τῶν βλέμ-
μάτων τοῦ Πατισάχ· ἐπὶ τῇ ἐκ-
θέσει δ' αὐτῆς ἀρπασθεῖσα ἡ κό-
ρη τότε μόνον ἀπεδόθη ὅτε ἐ-
κορέσθη τὸ πάθος τοῦ Ἱμπρα-
μη. Ἐπειδὴ ὅμως προσβολὴ
τοιαύτη, γενομένη πρὸς τὴν ἀρ-
χιερέα τοῦ Ἰσλαμισμού, ἦεν ἐ-
δύνατο νὰ μὲνη ἀτιμώρητος, εἰς
τὴν φωνὴν τοῦ Μουφτῆ ὁ λαὸς
ἐξηγέρθη καὶ ὁ στρατὸς ἔδραμεν
εἰς τὰ ὄπλα. Ἐκατὸν δὲ χιλιά-
δες στόματα ἐφώναζον ὅτι ὁ Σουλ-

τάνος ἐξητελίξει τὸν θρόνον, καὶ προσεκάλουν τοῦτον νὰ παρουσιασθῆ ἑνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ δώσῃ λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ.“

„Ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ κρότος τῶν πυροβόλων καὶ ἡ κλαγγὴ τῶν δπλων ἀναγγέλλουσιν εἰς τὸν Μονάρχην ὅτι αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ δὲν ἐκπληροῦνται, μάτην θυσιάζει τὸν μέγαν Βεζίρην, διότι ἡ ἐπανάστασις προσδεύουσα ἀνατρέπει τὰ τελευταῖα ἐμπόδια, καὶ βιάζει αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ οἰκημα τῆς μητρὸς ἵνα σωθῆ· ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπ' αὐτῶν τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ, ἀπήχθη εἰς τὴν εἰρκτὴν ἦν ἐγκατέλειψεν ἵνα ἐξευτελίσῃ τὸν θρόνον.“

„Ἀμέσως ἀνηγορεύθη Ἀυτοκράτωρ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ Δ'. ἐπταετῆς μόλις, καὶ ὠδηγήθη ἐπὶ φορεῖου εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἐγρὸν π ὅπως ζωσθῆ τὸ ξίφος τοῦ Ὄσμαν, ὅπερ αἱ χεῖρες αὐτοῦ μόλις ἐδύναντο νὰ ἐγγίσωσιν.“ (1)

Αὐθημερὸν ὁ Ἰμπραϊμῆς ἀπηγγονίσθη ἐν τῇ εἰρκτῇ, τὴν 17 Αὐγούστου 1648, βασιλεύσας ἔτη οὐκῶ.

ΜΩΑΜΕΘ Δ'. — Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου ἀπαντῶμεν δύο διακεκριμένους περιόδους τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας· τὴν μὲν ἀνυψώσασαν καὶ δοξάσασαν τὰ τουρκικὰ δπλα διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Κρήτης καὶ τῶν κατὰ τῶν Οὐγγρων καὶ τῶν Πολωνῶν νικῶν, τὴν δὲ σημήνασαν τὴν ἑναρξιν τῆς ὀριστικῆς παρακμῆς τῆς Τουρκίας, καὶ ἐπενεγκοῦσαν τὴν σειρὰν τῶν ἡττῶν

καὶ τῶν συμφορῶν τοῦ πολέμου, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιορκίας τῆς Βιέννης (1683). Τότε ὁ μέγας Βεζίρης Καρὰ-Μουσταφᾶς, ἕνεκεν τῆς περὶ τὰ λάφυρα ἀπληστίας αὐτοῦ, ἀναμένων τὴν παράδοσιν τῶν πολιορκουμένων, ἔδωκε καιρὸν εἰς τὸν βασιλεῆ τῆς Πολωνίας Σοβιέσκη νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ στρατι, καὶ ἐπιπεσῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀναγκάσῃ αὐτοὺς καὶ τὴν πολιορκίαν νὰ λύσωσι καὶ τὴν ἀποσκευῆν μετὰ 300 πυροβόλων νὰ ἐγκαταλείψωσι, καὶ μόλις, κατακερματιζόμενοι πανταχόθεν, νὰ δυνηθῶσι νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸν Δούναβιν, ἀφ' ὅπου ὁ μέγας Βεζίρης ἔστειλε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα, ἐκτιθεμένη ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον, παρηγορήσῃ δῆθεν τοὺς Τούρκους·

ΣΟΛΙΜΑΝ Β'. καὶ ἈΧΜΕΤΗΣ Β'. — Μωάμεθ ὁ Δ'. ἔστις πρῶτος μετὰ τὸν τῶν Σουλτάνων ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς παρὰ φύσιν ἀσελγείας, ἀκολουθηθὲν ὑπὸ τῶν πλείστων καὶ διαδοθὲν τοσοῦτον ταχέως καὶ ἐπιμόνως παρὰ τοῖς Τούρκοις, ἠναγκάσθη κατόπιν στάσεως νὰ παραιτηθῆ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σολιμάνη, ἀποθιπόντος μετὰ τέσσαρα ἔτη, καὶ διαδεχθέντος ὑπὸ τοῦ ἐτέρου ἀδελφοῦ Ἀχμέτη, τοῦ ἐπίσης τέσσαρα μόνον ἔτη ἐπιζήσαντος.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν δύο τούτων οἱ Αὐστριακοὶ ἐκέρδισαν ἀλλεπαλλήλους νίκας ἐπὶ τῶν Τούρκων, ὧν ἡ ἀδυναμία, ἀφ' οὗ ἅπαξ ἔπαυσε τοῦ νὰ κρύπτηται εἰς τὰ ὄμματα τῆς Εὐρώπης, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν

(1). Henri Mathieu, La Turquie.

τῶν γειτόνων, προσπαθούτων νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ ταύτης.

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΑΥΤΗΣ. — Μολονότι ὡς πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτῃ ἀφ' αὐτοῦ ἔρχεται μέχρι τινὸς πρόπεινὰ καταπέση, οὕτω φυσικωτάτῃ συνέπεια τῆς ἀκμῆς τῆς Τουρκίας ἦτον ἡ παρακμῆ, ἐδύνατο ὅμως ἡ Αὐτοκρατορία αὕτη ἐπὶ πολὺ ἔτι, ἔστω καὶ διὰ μόνου τοῦ παρελθόντος αὐτῆς, νὰ διατηρήσῃ θέσιν σεβαστῆν, ἂν ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Εὐρώπῃ δὲν μετεβάλετο ὡς ἐκ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων. εἰς ἃς ἡ Τουρκία δὲν ἐδυνήθη νὰ λάβῃ μέρος, ἕνεκα τῆς ἐλαττωματικῆς κοινωνικῆς συστάσεως καὶ τῆς πολιτικῆς μορφώσεως αὐτῆς, δυναμένης νὰ ἐπιδῶσῃ ἐν μόνῃ τῇ καταστάσει τῆς βαρβαρότητος. Ἐν ᾧ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία ἀνεμόρφουν τὰς πολιτείας αὐτῶν καὶ διοργανίζον ἐντέχνως τακτικοῦ στρατοῦ σώματα, αὕτη ἐπαιρομένη εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ εἰς τὸ παρελθόν, περιεφρόνει τὴν ἀνάγκην τῆς συμμορφώσεως πρὸς τὰς περιστάσεις, καὶ τὸ περιεργότερον, ὑπὸ τῆς ἡθικῆς διαφθορᾶς ναρχομένη, δὲν εὐρίσκετο εἰς κατάστασιν νὰ παρατηρήσῃ τι συνέβαινε περίε αὐτῆς.

ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ Β'. — Τὸν Ἀχμέτην Β'. ἀποθανόντα τῷ 1695

διεδέχθη ὁ Μουσταφᾶς Β'. Ἐπὶ δὲ τῆς ὀκταετοῦς βασιλείας αὐτοῦ ὁ μὲν μέγας Πέτρος, φανεὶς εἰς τὴν σκηνὴν τῶν πολιτικῶν συμβάντων, ἐκυρίευσεν τὸ Ἄζοφ καὶ κατήρτιζε στόλον εἰς τὸν Βορυσθένη· οἱ δὲ Αὐστριακοὶ, νικηταὶ πανταχῶ, ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς (1699), δι' ἧς ἡ Ὑδγαρία, ἡ Ἑσκλαβονία καὶ ἡ Τρανσυλβανία ἐγκατελιμπίαντο διὰ παντὸς εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἡδὴ ἀρχεται ἡ ἐποχὴ κατ' ἣν ἡ Τουρκία ὑπογράφει συνθήκας, καὶ κατὰ κακὴν τύχην αὐτῆς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συνεννοήσεως ἔσται πάντοτε πρὸς ζημίαν αὐτῆς.

Τὸ 1703 οἱ Γενιτζάροι, ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ λαοῦ ἔβριψαν τοῦ θρόνου τὸν Μουσταφᾶν τοῦτον καὶ ἀνηγόρευσαν τὸ Ἀχμέτην Γ'.

ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΤΖΑΡΟΙ. — Ἐν ᾧ τῇ τυχῇ τῶν δπλων ἠύνοι τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ Σουλτάνοι αὐτῶν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, διεγείροντες τὸν φανατισμὸν καὶ δοξάζοντες τὰ τουρκα ὅπλα, καθίστων τὸ πρόσωπον αὐτῶν σεβαστόν, καὶ ἱερόν καὶ ἀπαραβίαστον οὐχὶ κατὰ νόμον ἀλλὰ κατ' ἔθος καὶ κατ' ἀξίαν, οἱ Γενιτζάροι καὶ ὁ λαὸς ἔτρεμον ἐνώπιον τοῦ Μονάρχου, καὶ μόλις ἐτόλμων νὰ ὑποβάλλωσι διὰ μέσου τῶν αὐλικῶν αἰτήσεις εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου. Ὅταν ὅμως τὰς ἐπιτυχίας τῶν δπλων διεδέχθησαν ἀλλεπάλληλαι συμφοραὶ, καὶ οἱ Σουλτάνοι ἔπαυσαν

τάς μετὰ τοῦ στρατοῦ σχέσεις αὐτῶν, ὁ ἠθικὸς δεσμὸς δὲν ἐβράδυνε νὰ λυθῆ καὶ τὸ ἀντιπειθαρχικὸν πνεῦμα διατρανουμένον νὰ ἐπιβάλῃ θέλησιν ἐπὶ τοῦ Μονάρχου, ὅταν μάλιστα ἐπιτυχὸν εἰς τὰς κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ Α΄. καὶ Ὀσμάν Α΄. ἐπιχειρήσεις, συνηθάνθη τὸ τι ἐδύνατο. Τὸ δὲ τρομερὸν σῶμα τῶν Γενιτζάρων, ἀπολέσαν τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἐνασχόλησιν καὶ μὴ δυνάμενον νὰ εὐχαριστήσῃ τὰ πάθη, ἀπέδωκε τὰ δυστυχήματα ταῦτα εἰς τοὺς Σουλτάνους, καὶ ἀφ' οὗ ἄπαξ ἐξεθρόνισεν ἐξ αὐτῶν ἕνα κατήντησε κατ' ὀλίγον νὰ ἀρπάσῃ τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ὑπαγορεύῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἔθνος, μέχρις οὗ ἐπὶ Μαχμούτῃ Β΄. καταπολεμηθὲν καὶ καταπεσόν. συμπάρεσυρε καὶ τὴν Τουρκίαν εἰς τοῦ Βοσπόρου τὰ ρεύματα.

ΑΧΜΕΤΗΣ Γ΄. — Τὰ κυριώτερα συμβεβηκότα τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἶναι ὁ κατὰ τῆς Ρωσσίας πόλεμος τοῦ 1711, ἡ πρὸς τὸν Κάρολον ΙΒ΄. φιλοξενία, ἡ ἀνάκτησις τῆς Πελοποννήσου, ἡ μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκη τοῦ Παστάροβιτς, ὁ κατὰ τῆς Περσίας δυστυχὴς πόλεμος, καὶ ἡ στάσις τῶν Γενιτζάρων, ἐξ ἧς ὁ ἐκθρονισμὸς αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνάβασις τοῦ Μαχμούτῃ Α΄.

Ἐπειδὴ καθ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς ἡμᾶς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καθίστανται εὐκρινέστερα, ἅμα δὲ ἀποβαίνουνσι σπουδαιότερα καὶ περιεργα, πραγματευόμεθα ὡς ἐφεξῆς ἐν συνόψει τὰ κυριώτερα τῶν ἐπὶ τοῦ Ἀχμέτου τούτου συμβεβηκότων.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΡΩΣΣΙΚΟΣ. — Ὁ μέγας ἐκεῖνος μονάρχης τῆς Σουηδίας, μετὰ τὴν ἐν Πουλτάβα συμφωνίαν, καταφυγὼν εἰς τὰ τουρκικὰ χῶματα, ἐδυνήθη νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν Βαλιντὲ καὶ τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν τοῦ Σεραίου, καὶ κατώρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν νὰ κηρύξῃ ἡ Τουρκία τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ μεγάλου Πέτρου (1)

Στρατὸς ἐκ 200,000 ἀνδρῶν συσσωματωθεὶς εἰς Ἀδριανούπολιν. ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μεγάλου Βεζίρου Μπαλατζῆ, ἐκίνησε πρὸς τὴν Βασσαραβίαν καὶ συνητηθῆ μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας πλησίον τοῦ Προύθου. Ἐκεῖ δὲ ὁ μέγας Πέτρος, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης πρὸς τοὺς Τούρκους περιφρονήσεως, ἀμελήσας νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα, εὐρέθη αἰφνης πρωτῶν τινὰ περικεκυκλωμένος εἰς κοιλάδα ὑπ' ἐκείνων παρ' ὧν οὐδέποτε ἐφαντάζετο τῆτο. Τότε ἐν ᾧ αὐτὸς, ἀποφασίσας νὰ ἀνοίξῃ δίοδον διὰ μέσου τῶν ἐχθρικών ταγμάτων, διέταξε νὰ καύσωσι τὰς ἀποσκευὰς, καὶ διὰ πᾶσαν περίστασιν ἔπεμψε τὴν διαθήκην αὐτοῦ εἰς τὴν Μόσχαν. ἡ Αἰκατερίνη, ἀξία σύζυγος τοιοῦτου ἀνδρός, συλλέξασα τὰ κειμήλια αὐτῆς καὶ πᾶν ὅ, τι πολῦτιμον εὗρεν ἐν τῷ στρατῷ, καὶ σχηματίσασα ἐκ τούτων ὄγκον στυλινὸν καὶ χρυσίζοντα, ἔπεμψεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ὀσμάν-ἀγᾶν, κεχαγιαῖν τοῦ

(1). Τὸν βίον τοῦ μεγάλου Πέτρου καὶ τοῦ Καρόλου ΙΒ΄. ἐκλήθεμεν εἰς τὸ τέταρτον μέρος τοῦ παρόντος συγγράμματος.

μεγάλου Βεζίρου. Μόλις δὲ δύο ὧραι παρῆλθον, καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ μεγάλου Πέτρου συνωμολόγησε καὶ ὑπέγραψεν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Μπαλτατζῆ εἰρήνην, δι' ἧς ἡ Ρωσσία ὤφειλε νὰ παραδώσῃ τὸ Ἀζόφ εἰς τοὺς Τούρκους καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἐν τῇ Ἀζοφικῇ νηωρεῖον αὐτῆς. Τὴν ἐπιούσαν οἱ Ρῶσοι ἐξῆλθον μὲ ἀναπεπταμένας σημαίας ἐκ τῆς νοτιάδος, ἦτις, ἂν οἱ Τούρκοι ἤθελον, ἔμελλε νὰ καταστῇ τάφος αὐτῶν, καὶ οὔτε ποτὲ Ἀζόφ παρέδωκαν εἰς Τούρκους οὔτε νηωρεῖον εἰς πῦρ. Ἀνακαλυφθέντος τοῦ πράγματος, ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ ὅποια ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ μεγάλου Βεζίρου καὶ τοῦ *κεχαγῖα* αὐτοῦ.

ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΙΒ'. — Ὁ ἀναμορφωτῆς τῆς Ρωσσίας, ὅστις ἤξευρε νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ὡς ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας, κατέπεισε τοὺς Τούρκους νὰ παρακαλέσωσι τὸν Κάρολον, τὸν ξένον ἐκεῖνον τὸν διὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἀπαιτήσεων καταστάντα τῶ ὄντι ὀχληρὸν. νὰ τοῖς ἀφαιρέσῃ τὸ βᾶρος καὶ μεταβῆ ὅπου ἀλλαχοῦ θέλει δι' ἐξόδων αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ ἰσχυρογνώμων ἐκεῖνος Σουγρὸς ἀντέτεινεν, ἐπολέμησε μετὰ 300 συμπατριωτῶν αὐτοῦ κατὰ 10,000 Γενιτζάρων, καὶ ὁμῶς αἰχμαλωτισθεῖς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ καθησυχάσῃ τοὺς ἐκ Τουρκίας φόβους τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ἀντιπάλου.

ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΠΑΣΣΑ-ROBITZ. — Ἐπειδὴ ἡ Τουρκία,

συνθηκολογήσασα μετὰ πάντων τῶν Κρατῶν, διετέλει ἐν εἰρήνῃ, καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο δὲν συνεβιβάζετο οὔτε πρὸς τὸν διοργανισμόν τοῦ στρατοῦ, οὔτε πρὸς τὴν φορὰν τοῦ λαοῦ, τὸ ἔθνος, ἐζήτησε πόλεμον, καὶ ὁ Σεχ-ούλ-ισλάμ ἐρωτηθεὶς ἂν ἐδύνατο, ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν. νὰ κηρύξωσι πόλεμον, ἀπεκρίθη ὅτι „αἰ μετὰ τῶν ἀπίστων περὶ εἰρήνης συνθηκαὶ δὲν πρέπει νὰ τηρῶνται, διότι ὁ κατ' αὐτῶν πόλεμος εἶναι ἔργον θεοφιλές.“ Τότε δύο στρατιωτικὰ σώματα συνεκεντρώθησαν καὶ ἄνευ προκηρύξεως πολέμου τὸ μὲν διευθύνθη εἰς Πελοπόννησον. (1) καὶ εὐρὸν τοὺς Ἐνετοὺς ἀπροπαρασκευάστους, ἐκυρίευσεν τὴν χερσόνησον ταύτην καὶ πλείστας νήσους· τὸ δὲ, συγκεκλιμένον ἐξ 150,000 ἀνδρῶν, ὤρμησε κατὰ τῆς Αὐστρίας ὅπου εὔρε τάφρον, οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Χαληλ πασσᾶ διαδεχθέν αὐτὸ ὥστε ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Πασσάροβιτζ καθ' ἣν ὡς σύνορον τῶν δύο Κρατῶν ὠρίζετο ὁ Δούναβις, καὶ μέρος τῆς Σερβίας περιελαμβάνετο εἰς τὴν Αὐστρίαν.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΑΣ, ΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΓΕΝΙΤΖΑΡΩΝ ΚΑΙ ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΧΜΕΤΗ Γ'. — Μετὰ τοῦτο ἡ Τουρκία συμμαχήσασα μετὰ τῆς Ρωσσίας κατὰ τῆς Περσίας, ἐπεμφε στρατεύμα-

(1). Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17-ου αἰῶνος ἡ Πελοπόννησος μετέβη ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τοὺς θαλασσοκρατοῦντας Ἐνετοὺς.

τα παμπληθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἵνα, ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργοῦσαι, καταστρέψωσι τὸ βασίλειον τοῦτο καὶ διανεμηθῶσιν αὐτὸ Ἄλλ' ἐπειδὴ σκοπὸς κύριος τοῦ μεγάλου Πέτρου ἦτο νὰ περιπλέξῃ καὶ ἐξαντλήσῃ τὴν Τουρκίαν ἐκεῖ, ἵνα ἀκολούθως ἐπιπέσῃ θαρβραλιώτερον κατ' αὐτῆς, οἱ Τοῦρκοι, μείναντες μόνοι εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, ὑπέφερον τσαυτὰ δεινὰ καὶ ὑπέπεσαν εἰς τοιαύτας συμφορὰς, ὥστε οἱ Γενιτζάροι ἐξεγερθέντες ἐξεθρόνισαν τὸν Σουλτάνον, καὶ οὕτω μετέβη τὸ σκῆπτρον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μαχμούτῃ Α'. (1730).

ΜΑΧΜΟΥΤΗΣ Α'. — Ἐπὶ τούτου δὲ κατὰ τῆς Περσίας πόλεμος ἐπανελήφθη, καὶ ὅτε οἱ Τοῦρκοι, ἐξαντληθέντες καὶ ἀπολέσαντες πλείστους ἐν τῇ Ἀσίᾳ χώρας, ἐφαίνοντο καταπεπονημένοι, τότε ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία, συνεννοηθεῖσαι, ἐπέπεσαν κατὰ τῆς γείτονος, ἐνεργοῦσαι ἐκάστη ὑπὲρ ἑαυτῆς. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ Τουρκία, θέσασα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ αὐτῆς ἀρνησίνθησκόν τινα αὐστριακὸν στρατηγόν, ἀφ' οὗ ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ υπογράψωσι τὴν ἐν Βελιγραδίῳ συνθήκην, δι' ἧς ἡ τοῦ Πασσάροβιτς ἡκουροῦτο, ἔφερε καὶ τὴν Αἰκατερίνην εἰς θέσιν νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ὑποκρῶσῃ τὰ σχέδια αὐτῆς, καὶ παραδεχομένη τὸν συνθήκην τοῦ Βελιγραδίου, ἀναβάλλῃ εἰς ἀρμοδιωτέρους καιροὺς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης τοῦ μεγάλου Πέτρου.

Ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀπέθανε τὸ 1754 ἀφ' οὗ ἐν διαστήματι 24 ἐτῶν προσεπάθησε μάτην νὰ περιστείλῃ τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τῶν Γενιτζάρων, καὶ κατασβέσῃ τοὺς ἐπαναστατικοὺς σπινθῆρας, οἵτινες ἐκ διαλειμάτων ἀνετινάσσοντο ὅτε μὲν φοβεροὶ καὶ καταστρεπτικοί, ὅτε δὲ ἀσθενεῖς μὲν πλὴν ἐπικίνδυνοι.

ΟΣΜΑΝ Γ'. — Ἀνέβη τὸν θρόνον ἐν ἡλικίᾳ πενήτηντα τριῶν ἐτῶν. Τρομερὰ πυρκαϊὰ, ἐξ ἧς 60,000 οἰκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ 20,000 ἄνθρωποι ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἐσημείωσε τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

ΑΡΧΙΕΥΝΟΥΧΟΙ. — Ἐπὶ τοῦ Ὀσμάν τούτου ὁ Ἀρχιευνοῦχος (Κιζλάρ-ἀγάς) τσαυτὴν ἐπιρροὴν ἔλαβεν εἰς τὸ Κράτος, ὥστε πᾶν διάταγμα προήρχετο ἐξ αὐτοῦ. Ἄλλως τε οὐδὲν τὸ παράδοξον διότι ἀφ' ὅτου οἱ Σουλτάνοι κλειόμενοι εἰς τὸ σεράϊον παρεδίδοντο εἰς τὰ πάθη αὐτῶν, περὶ μηδενὸς ἄλλου φροντίζοντες, φυσικῶ τῷ λόγῳ οἱ Ἀρχιευνοῦχοι, ὡς εἰς ἄμεσον μετ' αὐτῶν σχέσιν, ἐθεωροῦντο ὑψηλὰ πρόσωπα τῆς Αυτοκρατορίας, πολλάκις δὲ ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν Σουλτάνων παρουσιαζόντο εἰς τὰ συμβούλια καὶ ἐξῆσκον ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Μέχρι σήμερον δὲ κατέχουσι βαθμὸν πρώτης τάξεως ὑπουργοῦ, καί τοι ἐπὶ τοῦ Μετζίτη παλὺ δὲ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ νῦν αυτοκρατορέοντος τοῖς ἀφηγήθησαν πολλὰ δικαιώματα.

ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ Γ'. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀσμάν, συμβάντα

τῷ 1757, διεδέχθη οὗτος τὸν θρόνον.

ΡΩΣΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. — Ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας, ὡς εἰ ὁ πόλεμος οὗτος δὲν ὑπῆρχε πρὸ πολλοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἦσαν ὅτι τρεῖς ἀλλεπάλληλοι τουρκικοὶ στρατοὶ κατεστράφησαν εἰς τὸν Δούναβιν, τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Βασσαραβίαν καὶ κατέλαβον τὰ στόμια τοῦ Δουνάβεως, ὁ Ὀρλόφ ἐπανεστάτησε τὴν Πελοπόννησον, ὁ Σπυριδῶφ ἔκαυσε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς Τζεσμέν, καὶ ὁ Ἑλφισιων ἀπέδειξε πόσον εὐκολὸν ἦτον εἰς στόλον νὰ διαβῇ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ πόλεμος οὗτος ἔληξε πρὸς συμφορὰν τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες, βασισθέντες εἰς τὴν ἀρωγὴν τῆς Ρωσσίας, ἔδραξαν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν τυράννων, καὶ κατόπιν ἔκυψαν τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, ὅταν εἶδον ὅτι μᾶλλον ὁ Ὀρλόφ ἐπερίμενεν ἐξ αὐτῶν, ἢ αὐτοὶ ἐξ ἐκείνου.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. — Εἰς τοιοῦτον βόρβωρον παχυλῆς ἀμαθείας ἐκυλίοντο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὥστε περιελθούσης αὐτοῖς τῆς εἰδήσεως τοῦ ἐκ τῆς Βαλτικῆς ἀπόπλου ῥωσικῆς ναυτικῆς μοίρας, ἔσπευσαν νὰ φυλάξωσι τὰ στόμια τοῦ Δουνάβεως, βέβαιον ὄντες ὅτι ἐκεῖθεν τὰ πλοῖα τοῦ Ὀρλόφ ἔμελλον νὰ ἐκπλεύσωσιν.

ΑΠΤΟΥΛ-ΧΑΜΙΤΗΣ καὶ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΣΣΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ. — Τὴν δεκαεπταετῆ βασιλείαν τοῦ Μουσταφᾶ Γ' διαταραχθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας, τοῦ Βαγδατίου καὶ τῆς Ἀλβανίας, διεδέχθησαν ἐπὶ Αἰπούλ-Χαμίτη, ἀναβάντος τὸν θρόνον τῷ 1774, τὰ δεινὰ τοῦ ῥωσικοῦ πολέμου ἐξακολουθοῦντος ἔτι. Ἡ Κριμαία ἔπεσεν εἰς τοὺς ὄνυχας τῆς Ρωσσίας, ἵνα ἀποτελέσῃ τοῦ λοιποῦ ἀναπόσπαστον μέρος αὐτῆς, καὶ ὁ Ρομαντζῶφ διαβάς τὸν Δούναβιν μετὰ 30,000 ἀνδρῶν, διέκοψε διὰ παραδόξου καὶ τολμηροῦ στρατηγήματος τὴν μετὰ τῆς Σούμλας καὶ Βάρνης συγκοινωνίαν 250,000 Τούρκων καὶ ἠνάγκασε τὸν μέγαν Βεζίρην νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτζικ. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ ἐπέλθῃ εἰρήνη, ἡ Ρωσσία μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἀποφασίσασαι μυστικῶς τὸν διαμελισμὸν τῆς Τουρκίας, ἠτοιμάζοντο νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῆς, ὅτε αὐτῇ, προῖδουσα τὸ πρᾶγμα, προέλαβε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, διεύθυνε δύο στρατιωτικὰ σώματα, τὸ μὲν εἰς Βελιγράδιον τὸ δὲ εἰς Ὀκτζακόφ, καὶ ἀπέστειλε τὸν στόλον αὐτῆς εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ὁ στόλος κατεστράφη ὀλόκληρος, ἐκ δὲ τῶν στρατῶν ὁ μὲν ἐκέρδισε μάχας τινὰς κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ὁ δὲ ἐτάφη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως παρ' ἣν οἱ Ῥῶσοι ἔκτισαν μετὰ ταῦτα τὴν Ὀδησσόν.

ΣΕΛΙΜΗΣ Γ'. — Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Αἰπούλ-Χαμίτης ἀπέθανε,

καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Σελίμην (1789).

Τὸ Βελιγράδιον ἔπεσεν εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς, καὶ μολονότι οὗτοι εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιστρέψωσιν αὐτὸ καὶ κλείσωσιν εἰρήνην, ἡ Αἰκατερίνη οὐχ ἤττον ἐξηκολούθησε μόνη τὸν πόλεμον, μέχρις οὗ, τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πρωσσίας, ἔπαυσε προσωρινῶς αὐτὸν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἰασιου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μολδο-Βλαχίαν.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑΙ. —

Ἐν ᾧ εἰς τὴν Ἀραβίαν οἱ Βαχαμπέται κηρύττοντες τὴν αἵρεσιν αὐτῶν καὶ ἐπαναστατοῦντες τὸν λαὸν ἐκυρίευσαν τὰς ἱεράς πόλεις, καὶ ὁ τρομέρος Πασσᾶς τοῦ Βιδινίου Πασβάν-ὄγλους ἠψήφηε τοὺς στρατοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ Σελίμης ἀποδίδων τὴν κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ἀτυχίαν τῶν Τούρκων εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῶν γειτόνων αὐτοῦ, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ σχηματίσῃ καὶ αὐτὸς τοιοῦτον στρατὸν, καὶ μετασχηματίσῃ τοὺς Γενιτζάρους εἰς τακτικοὺς. Εὐρῶν δὲ δύω τῶν Ὑπουργῶν προθύμους εἰς τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου. (1)

- (1). Ὁ παρὰ τῇ Πύλῃ ἀπεσταλμένος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1792 στρατηγὸς Ὀμπέρ Δουμπαιγιέ, φθάνων εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, ἔφερε πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὡς δείγμα τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τῆς Δημοκρατίας, πυροβόλα τῆς νέας κατασκευῆς μεθ' ἔλων τῶν ἀναγκαίων πρὸς δὲ ἀξιωματικούς καὶ προγυμναστὰς τῶν τριῶν ὄπλων,

Τὸ πνεῦμα τοῦ Μωαμεθανισμοῦ εἶναι τοσοῦτον ἐναντίον εἰς

ἵνα γυμνάσωσι τοὺς Τούρκους εἰς τὴν τακτικὴν τέχνην.

Τὸ πυροβολικὸν τῶν Γάλλων, καθ' ὃ τεχνικὸν καὶ ἐπάναγκες ὄπλων, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσιν οἱ Τούρκοι· ἀλλ' ἐκ τῶν λοιπῶν μὲλις κατορθώθη νὰ συστηθῇ μία ἴλη ἵππικῆς, καὶ ἐν τάγμα πεζικοῦ ἔλλειπές· πλὴν καὶ ταῦτα διελύθησαν ἐντὸς ὀλίγου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀπεσταλμένου καὶ τὴν ἀναχώρησιν τῶν προγυμναστῶν.

Ὁ Χουσεῖν-πασσᾶς, ἀρχιναύαρχος τότε, ἐκράτησεν εἰς τὴν ὑπερησίαν αὐτοῦ τινὰς τῶν ἀποτελεσάντων τὸ σκελετὸν ἐκείνου τοῦ πεζικοῦ τάγματος, καὶ συλλέξας τοὺς περιτμηθέντας πρόσφυγας Πολωνοὺς καὶ Οὐγγυροὺς, συνέστησε τάγμα ἐξ ἑξακοσίων περίπου ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἠρέσκατο νὰ βλέπῃ γυμναζομένους καὶ παραλάσσοντας. Ὄταν, ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐκστρατείας τῶν Γάλλων, ἡ Τουρκία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Χουσεῖν-πασσᾶς, παραλαβὼν τὸν στόλον καὶ τοὺς ναυτικούς, ἠνώθη μετὰ τῆς εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας ἀγγλικῆς ναυτικῆς μοίρας, καὶ ἔπεμφε τὸ τάγμα τοῦ Πεζικοῦ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Πτολεμαίδος.

Ἐν τῇ φρουρίᾳ αὐτῇ τὸ τάγμα τοῦτο ἐπέδειξε πολλὰς ἀνδρίαν καὶ καρτερίαν, καὶ ὅταν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν γάλλων ἐκκένωσιν τῆς Συρίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, αὐτὸς ὁ Σουλτάνος (Σελίμης) ἐπεθεώρησεν αὐτὸ, καὶ τῷ ἐξέφρασε τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐυαρέσκειαν.

Ἐκτοτε ὁ Σουλτάνος, μολονότι πρὸ πολλοῦ ἐσκέπτετο περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τοῦ κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον ἀνα-

πάσαν πολιτικήν εἴτε ἄλλην οἶαν-
δήποτε μεταρρύθμισιν. ὥστε αὐτὸ
μόνον ἔρκει νὰ παραστήσῃ ὡς
ἄπιστον καὶ ἐχθρὸν τοῦ ἔθνους
τὸν Μουσουλμάνον ἐκεῖνον, ὅστις
ἐλάμβανε τὴν ιδέαν, ἀκολουθῶν
τὸ παράδειγμα τῶν ἀπίστων, νὰ
ἀναδιοργανώσῃ ριζιγδὸν σῶμα. εἰς
δπερ ὠφέλειτο ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἰ-
σλαμισμοῦ καὶ ἡ τερατώδης ἀ-
νάπτυξις τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου.
Ἡ γενικὴ ἀγανάκτησις τοῦ ἔ-
θνους, κυρίως ὁμως τῶν Γενιτζά-
ρων, φερομένων καὶ ὑπὸ ἰδιαι-

διοργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, καὶ πρὶν
ἢ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, ὠφελού-
μενος ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν ἀρ-
χιγῶν τῶν Γενιτζάρων καὶ τῶν
μᾶλλον ἐχθρῶν τῶν μεταρρυθμί-
σεων, διέταξε τὸν σχηματισμὸν δύο
συνταγμάτων τοῦ Πεζικοῦ ἐν τῇ
πρωτεύουσῃ καὶ δέκα ἐτέρων ἐν
τῇ Ἀσίᾳ, ἔπει ἐνεκεν τοῦ φιλη-
σύχου πνεύματος τῶν κατοίκων δὲν
ἐπίστευε νὰ ἀπαντήσῃ σπουδαίαν
ἀντίστασιν.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Σελίμης ἐ-
δυνήθη νὰ πέμψῃ 6,000 ἄνδρας
τακτικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν ἐπα-
ναστατῶν τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς
Ἀλβανίας, καὶ ὅταν τὰ εὐάρεστα
ἀποτελέσματα τῆς συστάσεως τοῦ
νέου στρατοῦ κατεδείχθησαν, ἐθέ-
σπισε νόμον περὶ στρατολογίας,
παρατηρήσας ὀρθῶς ὅτι δι' ἐθελου-
σίας κατατάξεως, ὡς τέως ἐγένετο,
ἦτον ἀδύνατον νὰ σχηματισθῇ σῶ-
μα, ὑποκείμενον ἐκάστην στιγμήν
εἰς τὴν περιφρόνησιν καὶ τὰς ἀ-
πειλὰς τῶν λοιπῶν Τούρκων καὶ
πρὸ πάντων τῶν Γενιτζάρων. Φαί-
νεται δὲ ὅτι δὲν ἦτον εἰσέτι και-
ρὸς τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης·
ἀλλ' ἐπέπρωτο νὰ πραγματοποιή-
σῃ Μαχμούτης ὁ Β'. τοῦτο ὑπερ-
οὐ ἔπασε θῦμα γενναῖον ὁ πρῶτος
συλλαβῶν τὴν ιδέαν τοῦ πράγ-
ματος.

τέρου συμφέροντος, δὲν ἐβράδυνε
νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἐπιφέρῃ τὴν
πτῶσιν τοῦ Σελίμη καὶ τὴν ἀν-
τικατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μου-
σταφᾶ Δ'.

ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ Δ'. — Ἀνηγο-
ρεύθη Σουλτάνος τῷ 1807 καὶ
οὔτε κἂν ἐν ἔτος διετηρήθη ἐπὶ
τῆς θέσεως.

ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΣΤΑΣΙΣ Εἰς ΤΑ
ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΙΣΤΟ-
ΡΙΑΣ. — Εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην
τοῦ Δουναβέως ὑπῆρχε στρατὸς
τουρκικὸς, ἐπιφορτισμένος τὴν κα-
τασκόπευσιν τῶν κινήσεων τῶν
ἀπέναντι Ρώσων, καὶ ἐπὶ κεφα-
λῆς ἔχων τὸν Μουσταφᾶ-Μπαϊ-
ρακτάρην, φίλον καὶ ὀπαδὸν τοῦ
ἐκθρονισθέντος Σελίμη. Ὁ στρα-
τηγὸς οὗτος, μαθὼν τὴν συμφο-
ρὰν τοῦ φίλου καὶ εὐεργέτου αὐ-
τοῦ παραλαμβάνει μέρος τοῦ ὑ-
πὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ στρατοῦ,
καὶ ἐπιδεικνύων ὑποταγὴν πρὸς τὸν
Σουλτάνον, προχωρεῖ εἰς τὴν πρω-
τεύουσαν, κρύπτων τι κυρίως προ-
ετίθετο. Φθάσας ἐκεῖ, ὠφελεί-
ται ἔκ τινος ἐκδρομῆς τοῦ Μου-
σταφᾶ, καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὸ
σεράϊον κηρύττει ἔκπτωτον τοῦ-
τον καὶ ζητεῖ τὸν Σελίμη. Ἄλλ'
ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μουσταφᾶς, εἰ-
δοποιηθεὶς περὶ τῶν διατρεχόν-
των, προφθάνει, εἰσέρχεται δι'
ἄλλης ὁδοῦ, δολοφονεῖ τὸν Σελί-
μη, καὶ ῥίπτει τὸ πτώμα αὐτοῦ
εἰς τὸν ἐπαναστατήσαντα στρατόν.
Ἡ ἀδημονία τότε τοῦ Μουστα-
φᾶ-Μπαϊρακτάρη δὲν ἔχει ὄρια·
ῥίπτεται ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ
εὐεργέτου αὐτοῦ, ὀρκίζεται νὰ
λάβῃ ἐκδίκησιν, ἀναγορεύει δ' ἀμέ-
σως Σουλτάνον τὸν Μαχμούτην

Β'. υἱὸν τοῦ Ἀπποῦλ Χαμίτη καὶ ἔσχατον γόνον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, καὶ σύρει τὸν Μουσταφᾶν εἰς τὴν εἰρκτὴν τοῦ Σελίμη.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη, πρωτοφανὴς ἐν Τουρκίᾳ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἐγένετο ἐν ἄκρᾳ ἡσυχίᾳ, χωρὶς μάλιστα νὰ λάβωσι γνῶσιν τοῦ πράγματος οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Ὁ δὲ κατορθώσας αὐτὴν ἐγένετο μετὰ ἓν ἔτος παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτοῦ, πυρποληθέντι ὑπὸ τῶν Γενιτζάρων, διότι, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαχμούτη μέγας Βεζίρης, ἠθέλησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τοῦ Σελίμη τὸ ἔργον.

ΜΑΧΜΟΥΤΗΣ Β'. — Φροντίσας πρῶτον νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτὸν εἰς τὸν θρόνον διὰ τοῦ φόνου τοῦ Μουσταφᾶ καὶ 174 γυναικῶν αὐτοῦ, ἔστρεφεν εἶτα τὰ βλέμματα περίε, καὶ εἶδε τὴν Σερβίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ Αἴγυπτον ἐν ἐπαναστάσει· ἤκουσε δὲ τρομεροὺς μυκηθμοὺς ἡφαιστείου ἐτοίμου νὰ ἐκραγῇ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πέτρατος μέχρι τοῦ ἄλλου τοῦ Κράτους αὐτοῦ. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τῶν πραγμάτων, δ' ἀνθρῶπος οὗτος, οὗτινος ἡ ζωὴ ὑπῆρξε τῷ ὄντι διηνεκῆς πάλη κατ' ἐπαναστατῶν, ἔλαβε στερεὰν ἀπόφασιν ἢ νὰ καταπνίξῃ τὰς ἐπαναστάσεις ἢ νὰ καταστραφῇ αὐτός. Ἐπῆλθεν ὁμοῦς ὁ ῥωσικὸς πόλεμος, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀναβάλῃ ὁ, τι ἐσκέφθη δραστηρίως νὰ ἀναλάβῃ.

ΡΩΣΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1809. — Ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων κατήντησε τοὺς Τούρκους νὰ θεωρῶσι τὴν Ῥωσσίαν ὡς τὸν κακὸν δαίμονα αὐτῶν, καὶ εἰς πᾶσαν κίνησιν τῆς γείτονος νὰ τρέμωσιν ὡς ὁ Δαβὶδ Κομνηνὸς ἐνώπιον τοῦ Μωάμεθ Β'. Ὅταν ἡ Ῥωσσία, ἤτις, κατ' ἰδιαιτέραν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος σύμβασιν, ἐθεωρεῖτο κυρία τῆς Μολδο Βλαχίας, διέταξε τὰ στρατεύματα αὐτῆς νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν, τρόμος κατέλαβε τὸ Διβάνιον, καὶ οἱ Πατριάρχαι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων διατάχθησαν νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ ὑπερισχύσεως τῆς δυνάμεως τοῦ Πατισάχ.

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1809 οἱ Ῥῶσοι διέβησαν τὸν Δούναβιν, καὶ πάντα τὰ φρούρια ἀλληλοδιαδόχως ἔπεσαν εἰς χεῖρας αὐτῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τεταραγμένη κατάστασις τῆς Εὐρώπης ἀπήτει περισεκμεμένας καὶ συνεσταλμένας κινήσεις· ἢ προχώρησις ἐγένετο τοσοῦτον βράδευς, ὥστε, ἐπελθούσης τῆς μεταξὺ Ἀλεξάνδρου καὶ Ναπολέοντος ρήξεως, ὁ στρατὸς τῆς εἰσβολῆς ἀνακληθεὶς ἀμέσως ὑπεχώρησεν· ἀνευ σπουδαίου τινὸς ἀποτελέσματος, ἵνα σχηματίσῃ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀντιταχθείσης δυνάμεως, καὶ τότε συνωμολογήθη μετὰ τοῦ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας ἡ τοῦ 1812 περίφημος εἰς τὰ χρονικά τῆς διπλωματίας συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.

Ἄν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Τίλισιτ δὲν ἐπρόδιδε

τὴν Τουρκίαν, καὶ εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Ἐρφοῦρ δὲν παρεδέχετο τὴν περὶ διαμελισμοῦ ταύτης πρότασιν τῆς Ρωσσίας, ἴσως ἢ Τουρκία, ἀντὶ νὰ κλείσῃ εἰρήνην κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἐκείνην περίστασιν εἰς τὴν Ρωσσίαν, συνεμάχει μετὰ τοῦ ἥρωος τῆς Γαλλίας, ἐλπίζουσα τὴν ἀνάγκησιν τῶν ἐπὶ Πέτρου καὶ Αἰκατερίνης ἀπολεσθεισῶν χωρῶν. Ἄλλως τε, εἶναι πιθανόν νὰ ὀφείληται ἡ εἰρήνη ἐκείνη εἰς τὸ ἀγγλικὸν χρυσίον καὶ τὰς βραδιουργίας τῶν ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας ἐνεργησάντων ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, τῶν δύο Μουρουζῶν, ὡς τινες προσεπάθησαν νὰ ἀποδείξωσιν (1)

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ.—

Καθησυχάσας ὁ Μαχμούτης ἐκεῖθεν, ἐστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ, καὶ περιστεύσας τῆς Σερβίας τὰς ἀπαιτήσεις, κατηύνασε σχεδὸν καὶ τῆς Ἡπείρου τὰς ταραχάς. Ἐπελευθούσης δὲ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς Τουρκίας αἱ πληγαὶ ἐφάνησαν, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπαισίου θριάμβου τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ πεισθεις ὑπὲρ ποτε ὁ Μαχμούτης περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς τακτικῆς, ἀπεφάσισεν ὀριστικῶς νὰ ἐκτελέσῃ ὅτι ἐσκέπτετο ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐθνικὴ φιλοσομία ἦ μάλλον μωρία, ἀποδίδουσα τὴν

(1). Νομίζομεν ὡς πάντων πιθανώτερον τὴν ἀνάγκην ἦν ἡσθάνετο ὁ Μαχμούτης τοῦ νὰ λαθισυχάσῃ τὰ ἐσωτερικὰ.

ἐξασθένησιν τῆς Τουρκίας καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ πολέμου οὐχὶ εἰς τὴν ὡς πρὸς τὸν πολιτισμὸν ὀπισθοδρομήσιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους, ἔμελλε νὰ ὑποδεχθῇ τὴν μεταρρυθμίσειν ταύτην ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Σελίμη Γ'. ἔλαβε τὰ κατάλληλα μέτρα ὅπως καταπνίξῃ ἐν τῇ γεννήσει πᾶσαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν σχεδίων αὐτοῦ.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1826 συγκαλέσας τὸ συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, παρέστησε τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀναδιοργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀφ' οὗ τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, ὧν τὰ πλεῖστα ἦσαν προκατελιημένα, παρεδέχθησαν τοῦτο, διέταξε τὸν Σεχ-οὔλ-ισλάμ νὰ ἐκδώσῃ Φετβᾶν περιλαμβάνοντα ὅτι „οἱ Μουσουλμάνοι. ἵνα μὴ ὦσιν ὑποδεέστεροι τῶν ἀπίστων ἐν πολέμῳ, ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν ὑπὸ πειθαρχίαν καὶ γυμνασθῶσιν εἰς τὰ ὅπλα ἐν τέχνῳ.“ Τὸν Φετβᾶν δὲ τοῦτον, ὑπογράφεντα παρὰ πάντων τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου, ἐκονοποίησε μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ διέταξε νὰ προσλάβωσιν εἰς τὸν νέον στρατόν 150 ἀνδρας ἐξ ἐκάστου ὀρτᾶ (ἐνωμοτίας) τῶν Γενιτζάρων.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΤΖΑΡΩΝ.— Οὗτοι, ὡς ἦτον ἐπόμενον. ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, προσκαλοῦντες συνάμα καὶ τὸν λαόν. Ἄλλ' ἤδη, τοσοῦτον καλῶς ἦσαν προδιατεθειμένα τὰ πράγματα, ὥστε προσβαλλόμενοι πανταχόθεν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ὀχυρωθῶσιν εἰς τὸν ἐν τῷ Ἴππο-

δρομίῳ μέγαλον στρατῶνα αὐτῶν. Τότε τὰ πυροβόλα ἐστράφησαν κατὰ τοῦ στρατῶνος, κατακρημνισθέντος ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν καὶ θάψαντος ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Γενιτζάρων· οἱ προσπαθήσαντες δ' ἐκ τούτων νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς κατεκόπησαν εἰς τὰς ἀγυῖας καὶ τὰς οἰκίας ὑπὸ τοῦ εὐαρίθμου τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, οὕτως τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸ μῖσος ἤρθέησαν αἱ τελευταῖαι τρομεραὶ κατακρήσεις καὶ παρανομίαι τοῦ σώματος τούτου. Τὴν ἐπιούσαν 15,000 περίπου πτώματα ἐρρίφθησαν εἰς τὰ ῥέυματα τοῦ Βοσπόρου ἀπὸ καταβάθραν σωζομένην ἔτι δεξιόθεν τῶν Βυζαντινῶν Ἀνακτόρων (Σερραϊ·Μπουρνού) καὶ παρέχουσαν ἀναμνήσεις ἀποτροπαίου.(1)

(1). Πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνθυμοῦνται ἔτι ὅτι, ἵνα διαβῶσιν ὁδόν, καταλαμβανομένην ὑπὸ τῶν Γενιτζάρων, ἔπρεπε ἢ νὰ δώσωσι χρήματα, ἢ νὰ λάβωσιν εἰς χεῖρας τὸ σάρωθρον καὶ σαρώσωσιν αὐτήν. Πολλοὶ δὲ ἐνθυμοῦνται ποσάκις ἐκινδύνευσαν τὴν ζωὴν διότι ἐδυστρόπησαν νὰ δώσωσι χρήματα εἰς αὐτούς.

Ἄνδρες ὀλίγων πρεσβύτεροι ἐμοῦ δὲν λησμονοῦσι τὴν σπουδὴν μεθ' ἧς οἱ Γενιτζάροι προὔπαντιν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Βυζαντίου τὰ ἐκ τῆς Προποντιδὸς προερχόμενα πλοιάρια τροφίμων διὰ τὴν πόλιν, καὶ ἔρριπτον τὰ σήματα αὐτῶν ἐπὶ τούτων. Ὁ προφθάσας νὰ ρίψῃ τὸ ἑαυτοῦ σημεῖον ἐπὶ τινος αὐτῶν ἀπήρχετο ἡσυχος, καὶ ἔταν τὸ πλοιάριον εἰσέρχετο εἰς τὴν γραμμὴν τῆς ἐκφορτώσεως καὶ ἤρχιζε νὰ πωλῇ, εἰσέρχετο καὶ αὐτὸς ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐλάμβανε τὸ δέκατον.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι οἱ Γενιτζάροι προσήνεγκαν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Τουρκίαν· ἀλλ' ἔνεκεν τοῦ ἄκρου φανατισμοῦ καὶ τοῦ ταραχώδους χαρακτῆρος αὐτῶν ἔφερον τοσάκις τὸ κράτος εἰς ὄλεθρον, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ εὐκρινισθῇ ἂν ὠφέλησαν μᾶλλον ἢ ἔβλαψαν. Ὅπωςδὴποτε ὅμως, εἰ μὲν ἡ Τουρκία ἐσχόπει εὐκρινῶς νὰ ἀπεκδυθῇ τῆς βαρβαρότητος καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἢ καταστροφή αὐτῶν οὐ μόνον ἀναγκαῖα ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητος ἦτον· εἰ δὲ ἐνόμιζε καὶ νομίζει ὅτι δύναται νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν ἑαυτῆς θέσιν διὰ τοῦ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος πολιτικοῦ συστήματος, καταστρέφουσα τοὺς Γενιτζάρους ἔπραξεν ἑαυτῇ ἄδικον μέγα.

ΡΩΣΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1828.—

Μετὰ δύο ἔτη ἡ Τουρκία εἶχε 30,000 στρατοῦ τακτικοῦ εἰς τὰ ὄπλα, καὶ ὁ Μαχμούτης, πλήρης θάρρους καὶ πεποιθήσεως, ἀπερρίψε τὰς περὶ Ἑλλάδος προτάσεις τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων, καὶ, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον τῶν Μουσουλμάνων, ἔλεγεν ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ὥρα τῆς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐκδικήσεως. Διακήρύξας δὲ ἄκουρον τὴν συνθήκην τοῦ Ἀκερμαν, ἦν πρὸ τριῶν ἐτῶν ὑπέγραψε μετὰ τῆς Ρωσσίας ὑπὲρ τῶν παραδουναβίων Ἰγεμονιῶν, ἐπέσυρε τὴν χολὴν τῆς ἀφορμῆς ζητούσης Δυνάμεως ταύτης, καὶ τότε δ' ἀξιωμανημένευτος πόλεμος τοῦ 1828 ἤνοιξεν.

Τὴν 7 Μαΐου 1828 ῥωσσικὸς στρατὸς ἐξ 150,000 ἀνδρῶν ὑπὸ

τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Βιγνενστέιν, διέβη τὸν Προῦθον εἰς τρία διάφορα μέρη, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἀπόσπασμα τοῦ 6-ου σώματος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στατηγοῦ Κλείστ εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον, ἔρριψε τοὺς ἡγεμόνας ἀμφοτέρων τῶν Ἡγεμονιῶν, καὶ ἐσύστησε προσωρινὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κόμητος Πάχλεν, ἰδιαιτέρου συμβούλου τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου. Ἐκ τοῦ Ἰασιού ὁ Κλείστ ἔσπευσεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅθεν ὁ ἡγεμὼν Γκίγας ἄμα τῇ εἰσβολῇ τῶν Ῥώσων ἔφυγεν εἰς Τρανσυλβανίαν, καὶ ἔπεμψε τὸν στρατηγὸν Γέισμαρ μετὰ 16,000 στρατιωτῶν νὰ καταλάβῃ τὴν Μικρὰν Βλαχίαν, ἐν ᾧ τὸ 7-ον σῶμα ἐπολιόρκει τὴν Ἰβραίλαν καὶ τὸ 5-ον ἔσπευδε πρὸς τὴν Σούμλαν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Βάρνη, πολιορκηθεῖσα καὶ προσβληθεῖσα ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τοῦ Βαραντζόφ, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσων.

Ὁ προμερὸς χειμῶν τοῦ 1828 ἠνάγκασε τοὺς Ῥώσους νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ διαχειμάσωσιν εἰς τὴν Μολδο Βλαχίαν. Ἀλλὰ τὴν ἀνοιξὴν τοῦ ἐπιόντος, διορισθέντος στρατάρχου τοῦ Διεβιτζ, διέβησαν τὸν Δούναβιν εἰς Καλαράσι καὶ εἰς Ὀρσόβαν, ἐχύθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, περιέζωσαν τὴν Σιλίστριαν, παραδοθεῖσαν μετὰ ἕξ ἐβδομάδων πολιορκίαν, καὶ ὁ στρατάρχης σπεύσας τὴν πορείαν τοῦ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς αὐτοῦ σώματος, ἔφθασε πλησίον τῆς Σούμλας, καθ' ὃν καιρὸν ἡ Σωζόπολις ἐκυριεύτο ὑπὸ τοῦ στόλου τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἐν

ᾧ δὲ τῶν Τούρκων ἡ προσοχὴ ἐρρίπτετο εἰς τὴν Σούμλαν, ὅπου ὁ Ρεσίτ-πασσᾶς ἐκλείσθη μετὰ 40,000 ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ῥωσικὰ ἀποσπάσματα, ὠφελόμενα ἐκ τοῦ σκότους νυκτός τινος, παρεισέδυσαν εἰς τὸ Καμτζικ, κατέσχον τὰς διόδους τοῦ Αἴμου, καὶ τὴν διάβασιν τούτου διευκόλυναν εἰς τὸν Διεβιτζ, ἀξιοθέντα τότε τῆς ἐπωνυμίας Ζαβαλκάνσκη. Μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι ἐπερίμενον εἰς Σούμλαν, οἱ ὑπὸ τὸν Διεβιτζ Ῥῶσοι, συμποσοούμενοι μόλις εἰς 25,000, διαβάντες τὸ προπύργιον τῆς Θράκης, Κοτζα-Μπαλκάν, κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου καμάτου πλεόν τοῦ ἡμίσεως τοῦ στρατοῦ τούτου εἰσῆλθε τὴν ἐπιούσαν εἰς τὰ νοσοκομεία.

Ἡ Τουρκία ἀντέταξεν εἰς τοὺς Ῥώσους 100,000 στρατοῦ καὶ τοὺς καλλιτέρους αὐτῆς στρατηγούς ἀλλ' αἱ κινήσεις τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ τοσοῦτον τεχνικῶς ἦσαν προεσχεδιασμέναι καὶ τοσοῦτον κατεσκευασμένως ἐγένοντο, ὥστε οἱ Τούρκοι δὲν ἔλαβον καιρὸν νὰ ἀναπνεύσωσι μεταξὺ τῆς πολιορκίας τῆς Σιλίστριας καὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Αἴμου.

Ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὁ Διεβιτζ ἔστειλεν ἀπόσπασμα τοῦ ὑφ' αὐτὸν εὐαρίθμου στρατοῦ νὰ κατάρχη τὴν Αἶνον, καὶ διευκόλυνῃ αὐτῷ τὴν μετὰ τοῦ παρὰ τὸν Ἑλλάσποντον ῥωσικοῦ στόλου συγκοινωνίαν, καθ' ὃν καιρὸν ὁ ναύαρχος τῆς Μαύρης Θαλάσσης, προσωριμίζμενος εἰς Μήδια, εἴκοσι μόλις μίλια ἔξωθεν τοῦ

Βοσπόρου, ἠπέλπει νὰ ἀγκυροβολήσῃ ἐντὸς τεσσάρων ὥρῶν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ταῦτα ἡὲ πάντα ὅτε ὁ Πασκέβιτς ἐν Ἀσία κατέστη κύριος τοῦ Κάρς καὶ τοῦ Ἐρζερουμ.

Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περιστασιν μικρὰ ἔτι ἀντίστασις τῆς Τουρκίας ἐδόνατο νὰ ἔχῃ σήμερον μεταβεβλημένην τὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ λελυμένον τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα· ἀλλ' ὁ Μαχμούτης ἔσπευσε νὰ υπογράψῃ τὴν ὑπαγορευθεῖσαν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως, καθ' ἣν, οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀνεξαρτησία ἀνεγνωρίζετο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο τὰ νῦν Ἠνωμένας Ἡγεμονίας ἀπενέμοντο προνόμια τέως ἄγνωστα, καὶ τῆς Σερβίας αἱ περιπλοκαὶ δριστικῶς διελύοντο, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν παραδουναβίων χωρῶν ἐπιρροὴ καὶ ἄμεσος προστασία τῆς Ρωσσίας ἐνομιμοποιούντο. (1)

(1). Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἡ Ρωσσία ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ ἐκέρδισε πλεῖστα φρούρια καὶ ἀπεχώρισε τῆς Τουρκίας τὴν Κιρκασίαν, ὅπως πανταχόθεν ταύτην περιζώσῃ, πρὸς δὲ διὰ τῆς προσθήκης μέρους τῆς Ἀρμενίας εἰς τὸ Κράτος αὐτῆς ἐκράτησε τὰς κλιεῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ διευκόλυνεν ἑαυτῇ τὴν ὁδὸν τοῦ Τεχεράν· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ κατέσχε τὰ στόμια τοῦ Δουνάβειου, καὶ παρακωλύουσα τὸν πλοῦν αὐτοῦ, ἐξησθένει τὴν πρὸς τὰ ἀνω δυνάμιν τῆς Τουρκίας, ἐξασφαλίζουσα συνάμα ἑαυτῇ τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπὶ πάντων δὲ τούτων ἀπεξημιώθη δέκα μὲν ἑκατομμύρια φλωρία ἄλλανδικὰ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, ἐν

ΑἰΓΥΠΤΙΑΚῆ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ καὶ ΜΕΧΜΕΤ-ΑΛΗΣ. — Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐκκένωσιν τῆς Αἰγύπτου, διοικητὴς αὐτῆς διορίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης ὁ Χοσρέφ-Πασσάς.

Ὁ σατράπης οὗτος, φθάσας εἰς Αἴγυπτον, ἐπεφόρτισεν ἕνα τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀξιωματικῶν τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ νὰ περιέλθῃ τὴν χώραν καὶ καθησυχάσῃ τοὺς Μамελοῦκους. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἦτον ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς, ὅστις, ἀντὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ σατράπου, συνενόηθη μετὰ τῶν Μамελοῦκων, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κάιρον ἐδίωξε τὸν Χοσρέφην, κηρυχθεὶς ἀπ' ἑαυτοῦ διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀρχηγὸς τῶν Μамελοῦκων.

Ὁ Σελίμης, ἀσχολούμενος τότε εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ, δὲν ἐπρόσεξεν εἰς τὰ ἐν Αἰγύπτῳ συμβαίνοντα, καὶ ἔδωκεν οὕτω καιρὸν εἰς τὸν σφετερισθέντα τὴν ἀρχὴν νὰ στερεωθῇ εἰς τὴν θέσιν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουλτάνου τούτου ὁ Μαχμούτης ἀπέστειλεν ἐκεῖ πολλοὺς καπουτζίδες ἵνα ἀπαλλάξωσι τὴν Πύλην ῥήξεως, ἥτις ἦτον ἀμφίβολον ὑπὲρ τίνος ἔμελλε ν' ἀποβῇ· καὶ ὁμοῦ οἱ καπουτζί-

δὲ καὶ ἤμισυ πρὸς ἑκατοσίησαν τῶν διαρκούντος τοῦ πολέμου παθόντων ῥώσων ἐμπόρων. Συνάμα δὲ ἐπερύλαξεν ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐσωτερικοῦ διοργανισμοῦ τῆς Μολδο-Βλαχίας, καὶ ὁ χρόνος ἀπέδειξε κατὰ πόσον τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀπέβη ἐπιωφελές εἰς τὴν πρὸς τὰς Ἡγεμονίας πολιτικὴν τῆς Ρωσσίας.

δεσπαρήτουν τὴν κεφαλὴν αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀντὶ νὰ φέρωσι τὴν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ 1811 ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἐκστρατεύσας, κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης, κατὰ τῶν Βαχαμπιτῶν τῆς Ἀραβίας, ἐν ᾧ ἐπλησίαζε νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὸν τόπον τὴν τάξι, ἔμαθεν αἴφνης ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔπεμψεν εἰς Κάϊρον ἀντὶ αὐτοῦ ἄλλον, καὶ ὅτι ὁ τοποτηρητῆς, ὃν ἀναχωρῶν ἀφήκεν ἐκεῖ, τὸν ἄλλον τοῦτον ἐφόρευσε, ὑποπτευθεὶς δῆθεν ὅτι τὸ φερμάνιον τοῦ διορισμοῦ ἦτο πλαστόν. Ἐγκαταλιπὼν τότε τὴν Ἀραβίαν, ἐπανῆλθε σπεύδων εἰς τὴν σατραπίαν αὐτοῦ, καὶ ἀνταμοίψας τὴν γενναίαν πρᾶξιν τοῦ τοποτηρητοῦ, ἠγόρασε πλοῖα πολεμικὰ εἰς τοὺς ναυστάθμους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, κατήρτισε ναυτικὴν δύναμιν ἀξιόλογον, καὶ καταστρέψας τοὺς Μαμελοῦκους διὰ τοῦ τρόπου, ὃν ὁ Μαχμούτης ἠκολούθησεν ἐπὶ τῶν Γενιτζάρων, ἐσημάτισε τακτικὸν στρατὸν ἀξιόμαχον, δώσας αὐτῷ προγυμναστάς γάλλους. Γνωστὸν δὲ εἶναι ὁπόσῃν βόηθειαν παρέσχον τῇ Τουρκίᾳ, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ.

Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ρωσικοῦ πολέμου, ἡ Πύλη, σπεύδουσα νὰ ἀποτίσῃ τὴν πρὸς τὴν Ρωσσίαν ὀφειλομένην ὑπέρογκον χρηματικὴν ποσότητα, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθυστερουμένων φόρων. Οὗτος δὲ, ἀπαιτῶν τὰ

ἔξοδα τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολέμου καὶ ἀποζημιώσιν τοῦ ἐν Ναβαρίνῳ πυρποληθέντος στόλου αὐτοῦ, ἀπήντησεν ὅτι εἶχε λαμβάνειν οὐχὶ δὲ δοῦναι. Ἡ Πύλη τότε ἐκήρυξεν αὐτὸν ἔκπτωτον τῆς θέσεως, διώρισεν ἀντὶ αὐτοῦ ἄλλον, καὶ ἐπειδὴ δέν παρέδιδε τὴν θέσιν, διέταξε τὸν Σεχουλ-ισλάμ νὰ ἀναθεματίσῃ αὐτὸν ὡς ἄπιστον καὶ ἐχθρὸν τοῦ Ἰσλαμισμού· ἀλλ' αὐτὸς, ἀντανάθεματίσας τὸν Σουλτάνον διὰ τοῦ Σερίφη τῆς Μέκκας, ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰπραίμην εἰς Συρίαν νὰ κατάρχη τὴν Πτολεμαίδα καὶ τὴν Δαμασκὸν, καὶ διεκήρυξεν ὅτι καταλαμβάνει τοὺς τόπους τούτους ἵνα, διὰ τῆς προσαρτήσεως αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀποζημιωθῇ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ προλαβόντος πολέμου. Ἡ πάλῃ τότε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Πύλης ἤρχισε, καὶ ἡ Τουρκία εἶδε τοὺς καλλιτέρους αὐτῆς στρατοὺς καταστραφέντας ἐντὸς δύο μηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἰβραίμη, καταστάντος κυρίου πλείστου μέρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀπειλοῦντος αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ Ρωσσία τότε, ὡς ἐπιδεικνυομένη προστάτις ἄμεσος τῆς Τουρκίας, προέτεινε τὴν ἐπέμβασιν αὐτῆς, καὶ ταύτης παραδεκτῆς γενομένης, ὁ στόλος τῆς Σεβαστουπόλεως ἀπεβίβασε 30,000 στρατοῦ εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου, εἰς Χουνκιὰρ σκελεσί, ὅπου μετ' ὀλίγον ὑπεγράφη ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦτο συνθήκη(1) καὶ

(1). Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Χουνκιὰρ-σκελεσί ἡ Ρωσσία ἀνεγνωρίζετο ὡς μόνη καὶ φυσικὴ τῆς Τουρκίας

δπου τὸ παρελθὸν ἔτος οἱ Ἑλλη-
νες τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ἑώρτασαν τὴν τελευταίαν πολιτι-
κὴν μεταβολὴν τῆς πατρίδος αὐ-
τῶν. Καὶ ὁμοίως ὁ στρατὸς οὖ-
τος, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι ἦλθεν
ἵνα ὑπαγορεύσῃ ὄρους συνθήκης
καὶ οὐχὶ ἵνα παράσῃ συνδρο-
μὴν, δὲν ἀπήλλαξε τὸν Σουλτά-
νον τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἀναγνω-
ρίσῃ τὴν Συρίαν ὡς ἀποτελοῦ-
σαν μέρος τῆς σατραπίας τῆς
Αἰγύπτου, καὶ διορίζουσα συνάμα
τὸν σατράπην αὐτῆς διοικητὴν
τῶν ἱερῶν πόλεων, ἀπονέμῃ αὐ-
τῷ τὸν τίτλον τοῦ Ἐμίρ-οὐλ-
χατζῆ.(1) Πλὴν ἐπειδὴ ὁ Με-

χμέτ-Ἀλῆς ἀπῆτει τὸ ἀξίωμα
κληρονομικὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν
αὐτοῦ, οὐδ' οὕτω τὰ πράγματα
καθησύχασαν· οἱ δὺο στρατοί,
εὐρισκόμενοι εἰς Συρίαν ἀπέναντι
ἀλλήλων, δὲν ἐβράδυναν νὰ
ἔλθωσι καὶ πάλιν εἰς χεῖρας,
ὅτε καὶ πάλιν τοῦ Ἰβραήμη ἡ ὑ-
περοχὴ κατεφάνη.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν συνδιασκέ-
ψεων καὶ τῶν περὶ συμβιβασμοῦ
προτάσεων, ὁ Μαχμούτης ἀπέ-
θανε, καὶ ὁ Ἀπούλ-Μετζιτ, δια-
δεχθεὶς τὸν θρόνον, ἐξέφρασε τὴν
ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τοῦ νὰ λυθῇ τὸ
ζήτημα ὅσον οἶόν τε τάχιστα καὶ
εἰρηνικῶς. Ὁ δὲ μέγας Βεζῖρης
Χοσρέφ-πασσᾶς, συμμεριζόμενος
τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ νέου
Σουλτάνου, καίτοι προσωπικῶς ἐ-
χθρὸς τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, διέτα-
ξε τὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Συ-
ρίας περιπλέοντα τουρκικὸν στό-
λον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρω-
τεύουσαν· ἀλλ' ὁ ναύαρχος Ἀχμέτ-
πασσᾶς, ἀντιπολιτευόμενος τὸν
Χοσρέφην καὶ φοβούμενος μὴ
φθάνων εἰς Κωνσταντινούπολιν
ἀπολέσῃ τὴν κεφαλὴν, ἀντὶ νὰ
ἐπαναγάγῃ τὸν στόλον ὅπου διε-
τάχθη, διευδύνθη εἰς Ἀλεξάν-
δρειαν καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς
τὸν ἐπαναστατήσαντα σατράπην.
Οὗτος δὲ διεκήρυξεν ὅτι τότε μό-
νον ἀποδίδει αὐτὸν, ὅτε, σὺν τῇ
παραδοχῇ τῶν τελευταίων αὐτοῦ
ἀπαιτήσεων, παυθῇ καὶ ὁ Χοσρέ-
φης τῆς θέσεως τοῦ Βεζῖρου·
ἀλλ' ἅμα εἶδεν ὅτι ἡ Εὐρώπη
ἤρχισε νὰ ἐπεμβῇ εἰς τὰ περὶ
αὐτοῦ καὶ τῆς Πύλης, φοβούμε-
νος μὴ διακινδυνεύσῃ καὶ τὴν ἐν
Αἰγύπτῳ θέσιν, ἀφ' ἑνὸς διέτα-

προστατίς, καὶ ἐκ τῆς προστατευ-
ομένης ἀσφραῖτο τὸ δικαίωμα τοῦ
νὰ προστρέξῃ ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης εἰς
οἰανδήποτε ἄλλην δύναμιν. Πρὸς
δὲ, τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου ἐ-
κλείετο πρὸς πᾶσαν δύναμιν ἐν
πολέμῳ πρὸς τὴν Ῥωσίαν διατε-
λοῦσαν, καὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων
ἢ εἰσὸδος ὀριστικῶς ἀπηγορεύετο.

Ἡ Μολδο-Βλαχία, ἐν ἣ διέμενον
ἔτι οἱ Ῥῶσοι ἐξέκενυτο, καὶ ἐκ
τῶν ἐν τῇ κατοχῇ αὐτῶν θέσεων
ἐν Εὐρώπῃ διετηρεῖτο ἡ Σιλίστρια
μόνη, μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν
παρὰ τῆς Τουρκίας ὀφειλομένων, ἢ
τοῦ δι' ἄλλου τρόπου συμβιβασμοῦ,

Κατὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς, τῆς
μετὰ τῆς μεγαλητέρας μυστικότη-
τος γενομένης, ἡ Γολλία καὶ ἡ
Ἀγγλία διεμαρτυρήθησαν, προκη-
ρύσσασαι ὅτι θὰ ἔπραττον ὡς ἂν
δὲν ὑπῆρχε· καὶ μολοντοῖτο οἱ ἕ-
ροι αὐτῆς ἐπὶ πολὺ ἐτηρήθησαν
σεβαστοί.

- (1). Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ κρύψω-
μεν ὅτι ἡ ἀπέναντι τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως παρῆρσις τοῦ Ῥωσικοῦ
στρατοῦ ἀπέτρεψε τὸν Ἰβραήμη
τοῦ νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω.

Ξε τὸν Ἰβραϊκὴν νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ἀφ' ἐτέρου κατέστη ἦττον ἀπαιτητικὸς.

ΧΑΤΙ ΣΕΡΙΦ. — Ἡ Τουρκία, προσπαθοῦσα νὰ ἐλκύσῃ τὴν εὐνοϊαν τῆς Εὐρώπης καὶ εὐρη παρ' αὐτῇ ἀρωγὴν, ἐν περιστάσει καθ' ἣν, ἀφαιρεθέντος τοῦ πέπλου, δὲν ἐφάνετο θυνατὴ ἢ περαιτέρω διατήρησις αὐτῆς ὡς Κράτους ἐν τῇ Εὐρώπῃ, προεκήρυξε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1839 τὸ **Χάτι Σερίφ** τοῦ **Γκιουλχανέ** ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ νέου Σουλτάνου, τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους καὶ τῶν διαφόρων ἀντιπροσώπων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κωνσταντινῶν Πατριάρχων.

Ὁ χάρτης οὗτος συνίστατο ἐκ δύο διακεκριμένων μερῶν, τῶν τὸ μὲν πρῶτον καὶ κυριώτερον ἀπέβλεπε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ λοιποὺς ὑπηκόους τῆς Τουρκίας, τὸ δὲ δεύτερον τοὺς Ὀθωμανοὺς· καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου προεκυρῦττοντο ἢ ἐνώπιον τοῦ νόμου ἰσότης, καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἐβλόντο ὑποσχέσεις περὶ τακτοποιήσεως τοῦ τρόπου τῆς στρατολογίας, τῆς εἰσπραξέως τῶν φόρων καὶ τῆς καταπαύσεως τῶν καταχρήσεων εἰς τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς θέσεις. Διὰ τῆς προκηρύξεως ταύτης ἡ Τουρκία ἐπίστευε νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Εὐρώπης, καὶ νὰ θεωρηθῇ παρ' αὐτῆς προστασίας ἀξία.

ΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΑἰΓΥΠΤΙΑΚΟῦ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ. — Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1840 συνῆλθον ἐν Λονδίνῳ οἱ

πληρεξούσιοι τῶν τεσσάρων μεγάλων Δυνάμεων (ἐξηρεῖτο ἡ Γαλλία), καὶ ἔδωκαν λύσιν τινὰ τοῦ ζητήματος τούτου. Κατ' ἀρχὰς ὁ Μεχμέτ· Ἀλῆς δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου ἐκείνου· ἐδέησε δὲ ἡ παρουσία τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς θαλάσσας ἵνα καταθέσῃ τὰ ὄπλα καὶ ἐναποθέσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων τῆς Αἰγύπτου τὴν τύχην. Οὕτω δὲ, κατ' εἰσήγησιν αὐτῶν προσερχθεισῶν εὐνοϊκῶς αὐτῷ, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1841 ὑπεγράφη παρὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀπεστάλη αὐτῷ τὸ **φίρμανιον**, δι' οὗ ὠνομάζετο ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀνεγνωρίζετο κληρονομικὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΑἰΓΥΠΟΥΛ-ΜΕΙΖΙΤ. — Ἡ βασιλεία αὐτοῦ διήρρησεν 22 ἔτη, καθ' ἃ ἡ βαρβαρότης συνεκρούετο καθ' ἐκάστην μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ὁ φανατισμὸς ὑπερίσχυε πάντοτε ἐν τῷ Κράτει. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Σουλτάνος οὗτος συνησθάνθη τὰς πληγὰς τῆς Τουρκίας, καὶ ἐμέλλεν ἴσως νὰ ἀναλάβῃ τὴν θεραπείαν αὐτῶν ἀνδρῶν τῷ ἔλλειπον δραστηριότητος, μέσσα καὶ συνεργάται· μὴ εὐρίσκων δὲ θεραπείας τρόπον, παρήτησε τὸ Κράτος εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνέμου, καὶ παρενοχλούμενος ὅτε ὑπὸ τοῦ μὲν καὶ ὅτε ὑπὸ τοῦ δὲ πρέσβειος τῶν ξένων Δυνάμεων, ἐλογίζετο εὐτυχῆς εἶταν εἰ δυνατόν νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ χαρέμιον, ἢ νὰ εὐρτάσῃ τὸν Βάκχον. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἐπ'

ΗΘΙΚΗ

ΚΑΙ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὸ σπουδαιότερον τοῦτο περὶ Τουρκίας μέρος, θεωροῦμεν ἐπάναγκες νὰ προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς θέσεως τῆς ἐκτεταμένης αὐτῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν λαῶν.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ. — Ἡ Τουρκία ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐν Ἐυρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ κτήσεων· εἶναι δὲ καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ τόσας ζημίας καὶ ἀπωλείας, ἐν τῶν μᾶλλον ἐκτεταμένων Κρατῶν, διότι περιέχει ἐπιφάνειαν 90,000 περίπου τετραγωνικῶν λευγῶν. Τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι ἐξαισίον καὶ ποικίλον, μεταβαλλόμενον ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν χωρογραφικῶν θέσεων, καὶ ἡ γῆ παράγει πάντα σχεδὸν τοῦ κόσμου τὰ προϊόντα, καὶ τρέφει μετὰ τῶν λεόντων καὶ τῶν πιθήκων ἄρκτους καὶ τίγρεις.

Κατοικεῖται ὑπὸ τριάκοντα περίπου διαφόρων λαῶν, καὶ ἐν ᾧ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Βασόρας συναντῶνται ὁ Ἰνδὸς μετὰ τοῦ Γερμανοῦ καὶ ὁ Ἀμερικανὸς μετὰ τοῦ Πέρσου, εἰς τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Θεσσαλονίκην κατοικεῖ ὁ Ἕλλην πλησίον τοῦ Μογγόλου καὶ

ὁ Κιρκάσιος πλησίον τοῦ Ἰουδαίου.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας ταλαντεύεται μεταξὺ 18 καὶ 22 ἑκατομμυρίων ψυχῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν μόλις τὸ ἐν πέμπτον εἰσι γνήσιοι Τούρκοι ἢ Ὄθωμανοὶ, τέσσαρα σχεδὸν ἑκατομμύρια Τούρκων δεσπόζουσιν ἐπὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ μόλις ἐν ἑκατομμύριον τούτων τυραννεῖ τὰ ἄκτῶ ἢ ἑννεά.(1).

(1). Κατὰ τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Malte-Brun ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ὑπάρχουσιν

Τούρκοι	700,000
Ἐρζεγοβίνιοι . .	300,000
Βόσνιοι	700,000
Ὀρόνται	200,000
Ἀλβανοὶ	1,600,000
Βούλγαροι	4,500,000
Ἕλληγες	900,000
Ἀρμένιοι	100,000
Ἰουδαῖοι	250,000
Ἀθίγγανοι	150,000
Μαυροβούνοι καὶ	
Ζίνγχαροι	400,000

Τὸ ἕλρον 9,800,000

Κατὰ δὲ τὸν ἀσχοληθέντα εἰς τὴν στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας πλοίαρχον Ματθαῖον.

Τούρκοι	1,000,000
Ἕλληγες	2,540,000
Βούλγαροι	2,800,000
	<hr/>
	6,340,000

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.

ΓΕΝΕΣΙΣ, ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ. — Έκ μιᾶς οἰκογενείας κατ' ὀλίγον προκύπτει λαός καὶ ἐκ τούτου σχηματίζεται ἔθνος. Ἀλλὰ, ἐπειδὴ, κατὰ τοὺς ἀμετατρέπτους νόμους τῆς φύσεως, τὰ ὄντα ἐπὶ τῆς γῆς συντηροῦνται διὰ τοῦ ἀεννάου πολέμου καὶ τῆς καταστροφῆς ἀλλήλων· δηλ. ὁ ἄνθρωπος ἵνα ὑπάρξῃ φονεῦῃ τὸν λέοντα, οὗτος δὲ ἵνα ζῆσῃ τὴν τίγριν, αὕτη τὴν ἄρκτον, ἡ ἄρκτος τὸν λύκον, οὗτος τὸ πρόβατον, τοῦτο δὲ καταστρέφει τὸ χόρτον, ἀναπτυσσόμενον διὰ τῆς καταστροφῆς γῆς καὶ ὕδατος· διὰ τοῦτο ἵνα ἡ οἰκογένεια καταστῇ λαός, ἐκτὸς τῆς πολλαπλασιασέως τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ δεσμοῦ τοῦ αἵματος, ἀπαιτεῖται φυσικὴ ἰσχὺς καὶ δύναμις νὰ ἀντιπαλάσῃ κατὰ τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναπτυσσομένων ὁμοειδῶν σιγαλιῶν, καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ καταστραφῇ αὐτὴ ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως ἐκείνων· ἀπαιτεῖται τὸ δικάϊωμα τοῦ ἰσχυροτέρου, ὅπως ὑπερισχύσῃ, καὶ πολλαπλασιασθῇ.

μένῃ, ἀρπάσῃ τὸ κτήμα τοῦ γείτονος καὶ ζῆσῃ αὐτὴ. Ἴνα δὲ ὁ λαός ἀποτελέσῃ ἔθνος, πρέπει νὰ αὐξήσῃ διὰ τῆς ἐλλαττώσεως τῶν ἄλλων, καὶ νὰ εὐτυχήσῃ διὰ τῆς δυστυχίας ἐκείνων· διότι δύο δυνάμεις, ἐν τῷ αὐτῷ ἐνεργοῦσαι, συγκρούονται κατὰ πᾶσαν κίνησιν, καὶ ἡ μὲν πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ ὑπὲρ τῆς δέ. Τοῦ δὲ φυσικοῦ τούτου νόμου τὴν συνέπειαν οὔτε ὁ πολιτισμὸς, δι' ὃν καυχώμεθα σήμερον, ἐδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ· λαός τις, πρὸς εὐημερίαν αὐτοῦ, πρέπει νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου εἰς τοὺς κακούργους, καὶ ἡ Ἀγγλία, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἑαυτῆς θέσεως, καταστρέφει τὴν οὐσιωδέστεραν ὑπαρξίν δέκα λαῶν, ὑποστηρίζουσα τὴν Τουρκίαν.

Ἡ φυσικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἐθνῶν διττῶς ποτε ἐνηργεῖτο· ἢ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἀσθενεστέρων λαῶν ὑπὲρ τῶν κατισχυσάντων καὶ τῆς περὶ κέντρον κοινὸν ἐνεργείας τῶν δυνάμεων ἀπασῶν, καὶ τότε τὸ ἔθνος ἐκείνο, μὴ λαμβάνον τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ πολεμῇ ἀπαύστως, ἐδύνατο νὰ ἀσχοληθῇ καὶ εἰς ὑψηλότερα πράγματα, νὰ προαχθῇ καὶ ἀσφάλισῃ ἐπὶ χρόνον μακρὸν τὴν ἑαυτοῦ ὑπαρξίν, ὡς οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι· ἢ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῆς ἀενάου κινήσεως, τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἀσθενεστέρων λαῶν, τῆς ἀρπαγῆς τῶν κτημάτων καὶ οὐχὶ τῆς ἐργασίας τῶν λαῶν τούτων· καὶ τότε τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἡ ὑπαρξίς ἐφαίνεται ὡς διάβασις σίφωνος, ἀνέτρεπε καὶ καταστρέ-

Μεταφορὰ	6,340,000
Ἀλβανοὶ	850,000
Βόσνιοι	840,000
Ἀρμένιοι	400,000
Ἰουδαῖοι	300,000
Τάρταροι	30,000
Ἀθίγγανοι	80,000
Λαβεντῖνοι	60,000
Τὸ ἅλολον	8,900,000

φουσα κατεστρέφετο, μέχρις οὗ ἀπεσβεννύετο καὶ ἔχνη μόνον θλιβερά κατέλειπεν, ὡς οἱ Θραῖκες ἢ οἱ Σκύθες ποτὲ, οἱ Οὐνοί, οἱ Γότθοι, οἱ Βάνδαλοι μετὰ ταῦτα. Τίς δὲ τῶν δύο ἀναπτύξεων προσφορωτέρα εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἠθικῶς θεωρουμένου τοῦ πράγματος, περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν.

Οἱ Τοῦρκοι, καταβάντες ἀπὸ τῆς Κασπίας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ προχωρήσαντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀνεπτύσσοντο διὰ τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν κατοικούντων τὰς χώρας ἐκεῖνας λαῶν ὥστε φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐὰν παρέτεινον ἐπὶ πολὺ τὴν διαμονὴν αὐτῶν εἰς τὰ μέρη ἄπερ ἐπέδραμον κατ' ἀρχάς, αἱ ὠραῖαι ἐκεῖναι καὶ ἀφθονοὶ χῶραι, ἢ πλουσία ἐκείνη καὶ γόνιμος γῆ ἔμελλε νὰ καταστή ἔρημος καὶ ἀθλία, καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι δὲν θὰ ἐβράδυνον νὰ καταστραφῶσιν ἐν τῇ ἀθλιότητι, τῇ ἐνδείᾳ καὶ τῇ ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων. Ἐπρόφθασαν ὁμῶς νὰ διαβῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐν ταύτῃ, εὐρόντες τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀφθονίαν, ἄπερ αἱ ἀλληλομαχίαι τῶν κατοικούντων αὐτὴν λαῶν δὲν εἶχον τέως ἐξαντλήσει ἐξ ὀλοκλήρου, ἀνεπτύχθησαν, καὶ εὐρέθησαν ἰσχυροὶ, πλούσιοι καὶ πλήρεις ἐλπίδων μεγάλων ἐν τῇ κατακτῆσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ ἐλπίδες δὲ αὐταὶ ἐδύναντο τῷ ὄντι νὰ πραγματοποιηθῶσιν ὅτε, καταστάντες κύριοι τῆς πόλεως ταύτης καὶ σχηματίσαντες κέντρον δυνάμεως, δὲν περιέτρεχον πλέον

τὴν γῆν κετασκηνοῦντες ἀλλαχοῦ καθ' ἑκάστην καὶ θηρεύοντες λείαν. Πῶς δὲ οὐχί; ὅτε ἦσαν κύριοι τῶν ἀπεράντων πεδιάδων τῆς Βουλγαρίας, τῶν μειδιώντων πεδίων τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Θράκης τῶν χρυσοφόρων ὀρέων καὶ τῶν χρυσορρέοντων ποταμῶν τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης, τῶν ἐπιθαυμασίας θέσεως πόλεων τοῦ Ἀδριατικοῦ, τοῦ Αἰγαίου, τῆς Προποντιδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου; ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅτε εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἢ μᾶλλον ἐπιζήλος χώρα τῆς Εὐρώπης, ἢ ὑπὸ τὸ λαμπρότερον κλίμα διατελοῦσα καὶ παράγουσα παντὸς εἶδους φυτὰ καὶ παντὸς εἶδους μέταλλα; πρὸς δὲ ὅτε εἶχον ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτῶν ἑκατομῦρια χειρῶν νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὴν γῆν, νὰ ἐργασθῶσι τὰς πεδιάδας, νὰ διασχίσωσι τὰ κύματα, νὰ μορφώσωσι βιομηχανίαν καὶ νὰ ἑκατονταπλασιάσωσι τὰ κεφάλαια;

Ἐν τούτοις τὸ ἔθνος αὐτὸ, καίτοι παραιτήσαν ἐν καιρῷ τὸν ἄτακτον καὶ τυχοδιωκτικὸν βίον, εἰς ὃν κατ' ἀρχὰς ἐρρίφθη, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ὀρόμον ὅστις, ὡς εἶδομεν, προάγει καὶ ἀναπτύσσει καὶ συντηρεῖ, δὲν ἐδυνήθη οὔτε νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν θέσιν, ἣν ἔλαβεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου, οὔτε νὰ ἀναπτύχθῃ πλέον τῆς καταστάσεως ἐν ἣ διετέλει κατὰ τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ 15-ου αἰῶνος ἀποκατάστασιν αὐτοῦ ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Τὰ δὲ αἷτια τούτου οὔτε εἰς τὸν χρόνον εὐρίσκονται, οὔτε εἰς τὴν τύχην, οὔτε εἰς τὰς περιστάσεις καὶ τῶν

πολιτικῶν μεταβολῶν τὴν ἀνάγκην· ἀλλ' ἔγκεινται ἐν αὐτῇ τῇ Τουρκίᾳ καὶ τῇ δυνάμει τῆ ἀναπτυξάσῃ ποτὲ καὶ καταστρέφασῃ σήμερον ταύτην. Ἀκριβῆς παρατήρησις τῶν προόδων τῶν Τούρκων, ἅμα δὲ ἀνάπτυξις τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιδρασάντων καὶ ἐπιδρώντων ἡθικῶν αἰτιῶν θὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι τὰ αἷτια ἐκεῖνα εἶναι καθαρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἡθικῆς μορφώσεως τῶν Τούρκων.

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ.

Παραδεχόμενοι ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μορφωθῇ ἡθικῶς, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζῶων ὑπεροχὴν αὐτοῦ, παρατηροῦμεν ὅτι λαός τις ἅμα φθάσας εἰς θέσιν νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην τοῦ πράγματος τούτου, ἢ θὰ ζητήσῃ παρ' ἑαυτῷ καὶ μόνῳ τὰ στοιχεῖα τῆς ἡθικῆς, καὶ περιοριζόμενος εἰς αὐτὰ, θὰ περιορίσῃ συνάμα τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, ἢ θὰ τρέξῃ, ὡς ἡ μέλισσα, νὰ ἀρυσθῇ πανταχοθεν ὅ, τι καλόν· καὶ τότε, ἀναπτυσσόμενος θαυμασίως, θὰ λάβῃ ἀξιοπρεπῆ θέσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου. Ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ περιστάσεις, καθ' ἃς, ἀναπόδραστα ἡθικὰ ἀντικείμενα, ἀπαντώμενα εἰς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν, ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἡθικοῦ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ πολὺ συντελοῦσι. πρὶν ἢ ἡ ἀνάγκη τούτου ἐπαισθητῆ καταστῆ. Τὴν τοιαύτην δὲ μόρφωσιν δύνανται τις νὰ ὀνομάσῃ τυχαίαν.

Οἱ Τούρκοι, κατὰ τινὰ ἐξαιρέσιν πολὺ σπανίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνῶν, ἐμορφώθησαν κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους· τυχαίως μὲν ὅτε ἐδέχθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν παρὰ τῶν Ἀράβων, κατ' ἀνάγκην δὲ ὅτε παρετήρησαν ὅτι διὰ τοῦ πολέμου μόνου δὲν ἐδύναντο νὰ ζήσωσιν. Ἡ δὲ ἐξαιρέσις αὕτη προῆλθε, διότι, μορφωθέντες πρῶτον διὰ τῆς θρησκείας, τὸ ἡθικόν, εἰς αὐτὴν περιώρισαν· καὶ ὅτε ἡναγκάσθησαν νὰ ἐκτείνωσιν αὐτὸ ἀλλαχοῦ, ἀνέτρεξαν καὶ κατέφυγον εἰς ἄλλα.

ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ. — Μολονόνι ὁ θεμελιωτῆς τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, μεριμνῶν περὶ διαιωνίσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ νομίζων τοῦτο κατορθωτὸν ἐν ὄσῳ ἡ βᾶσις ἐφ' οὗ τεθεμελιώται ἔμενεν ἀνεξέλεγκτος, ἀπηγόρευσε ῥητῶς τὴν ἐρμηνείαν ἢ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τῷ Κοράνιον συνιστῶντων ἀποφθεγμάτων αὐτοῦ, λέγων· „πᾶς νέος νόμος εἶναι νεωτερισμός, πᾶς νεωτερισμός πλάνη, καὶ πᾶσα πλάνη φέρει εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.“ μολοντοῦτο οἱ μὲν Καλίφαι ἵνα νομιμοποιήσωσι τὴν ἀρχὴν, δι' ἧς αὐτοὶ ἐξ αὐτοὺς περιέβαλον ἐναντίον τῶν ῥητῶν διατάξεων τοῦ Κορανίου, ἀναγνωρίζοντος πρὸς διατήρησιν τοῦ Καλιφάτου ἓνα μόνον Καλίφην, καὶ τοῦτον μόνον μέχρι τῆς συμπληρώσεως τριάκοντα ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ· οἱ δὲ ἰσχυροὶ, ἵνα ἐπιφυλάξωσιν ἑαυτοῖς τὸ ὑπὸ τοῦ Κορανίου ἐν πάσῃ ἀρχῇ καταπολεμούμενον κληρονομικόν δικαίωμα· καὶ ὁ λαός

ἵνα μὴ ἀποτραπῆ πολλῶν ἐαυ-
τοῦ ἕξων καὶ παθῶν πάντες δὲ
οὗτοι ἵνα δικαιολογήσῃσι τὴν κα-
ταπάτησιν πολλῶν διατάξεων τοῦ
ἱεροῦ νόμου, ἤρξαντο, ἕκαστος
κατὰ τὸ νοκοῦν καὶ τὸ συμφέρον,
να ἐπεξηγῶσι καὶ ἐρμηνεύσῃσι τὸ
Κοράνιον, ὅτε μάλιστα ἐκ τῆς ἐ-
πίτινων ἀντικειμένων σιωπῆς
τούτου ἠναγκάσθησαν νὰ ζητῶσι
πνεῦμα νόμου ὅπου δὲν ὑπῆρχε
τοιούτου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γνώμαι
πολλῶν συνεκρούοντο, ἕνα σχεδόν
αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωά-
μεθ αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες παρεί-
σέφρυσαν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ
Ἰσλάμ, ἐγενήθησαν σχίσματα ἢ
αἵρέσεις, καὶ αὗται μετ' ὀλίγον
ἐπολλαπλασιάσθησαν. (1) Ἐκτός
δὲ τούτου, ἀπὸ ἐρμηνείας εἰς ἐρ-
μηνείαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς συ-
μπέρασμα φθάνοντες, κατήνησαν
τοσοῦτον νὰ ὀπομακρυνθῶσι τοῦ
πρωτοτύπου καὶ ἀρχικοῦ νόμου,
ὥστε ἐν ᾧ ὁ Μωάμεθ ἐφάνη
καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἀνε-
ξίτητος ὡς πρὸς τοὺς Χριστια-
νοὺς καὶ τοὺς Ἑβραίους, αὗτοι,
ἐκ συμφέροντος ἢ ἐκ παρεξηγή-
σεως, μᾶλλον δὲ ἐκ τοῦ πρώτου,
ἐθεώρησαν ὡς κυριωτέραν ἐντο-
λὴν τοῦ Προφήτου τὸν διὰ τοῦ
πελέκουσ προσηλυτισμὸν τῶν Χρι-

(1). Εἶναι γνωστὰ μέχρι σήμερον· αἱ
τῶν Σουννίτ, Σιίτ, Χακεμίτ, Γιεζίτ,
Βαχαμίτ, Σεΐδ καὶ τῶν μᾶλλον
πλησιαζόντων πρὸς τὸν Χριστιανι-
σμὸν Σαμπίτ. Ἐκ τούτων παρα-
δοξότερα εἶναι ἡ τῶν Γιεζίτ, τῶν
ἀποδιδόντων λατρείαν πρὸς το πο-
νηρὸν πνεῦμα.

Γάλλοι τινὲς συγγραφεῖς θέ-
λουσιν αὐτὰς δώδεκα, ὑποδιαρου-
μένας εἰς ἄλλας τόσας.

σιανῶν (καὶ τὸν διὰ πρὸς καὶ
μαχαίρας ὄλεθρον τούτων.) (1)

Τὸ Κοράνιον (Κοράν καὶ μετὰ
τοῦ ἀραβικοῦ ἀρθροῦ Ἀλκοράν)
οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σκέψεις περὶ
θεοῦ καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, περὶ
λατρείας καὶ τοῦ τρόπου αὐτῆς,
καὶ ἐντολαὶ περὶ τῶν καθηκόντων
τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πρὸς τοὺς
ὁμοίους σχέσεων αὐτοῦ, προτρο-

(1). Ἴδου τι ὁ Μωάμεθ λέγει.

„Μακρὰν πάσης βίας εἰς τὴν
θρησκείαν· ἡ ἀλήθεια φαίνεται κα-
θαρῶς ἐκ τῆς πλάνης.“

„Ὁ Θεὸς ἔστειλε τὸν Ἰησοῦν, υἱὸν
τῆς Μαρίας, γὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν
Πεντάτευχον, καὶ τῷ ἔδωκε τὸ Εὐαγ-
γέλιον τὸ βιβλίον τῆς διευθύνσεως.“

„Οἱ πιστεύοντες εἰς ἕνα μόνον
Θεόν· οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Σαμπίται καὶ
οἱ Χριστιανοί, δὲν θὰ πάθωσιν εἰς
τὴν δευτέραν παρουσίαν, ἐὰν ἐ-
πραξαν τὰ ἀγαθὰ.“

„Θὰ ἴδῃτε ὅτι οἱ μᾶλλον μι-
σοῦντες τοὺς πιστοὺς εἶναι οἱ εἰ-
δωλολάτραι καὶ οἱ μᾶλλον φερό-
μενοι νὰ ἀγαπήσωσιν αὐτοὺς εἶναι
οἱ Χριστιανοί.“

„Οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ
λέγουσιν ὅτι αὐτοὶ μόνον θὰ εἰσέλ-
θωσιν εἰς τὸν παράδεισον· ἀλλὰ
ποῦ στηρίζονται; Ἀπ' ἐναντίας οἱ
μὴ μεμψιμοιροῦντες κατὰ τοῦ Θεοῦ
καὶ οἱ πράξαντες τὰ ἀγαθὰ θὰ
εὔρουν καὶ αὐτοὶ θέσιν πλησίον
τοῦ Κυρίου.“

„Ἄν σὰς εἴπωσι· γίνετε Ἑ-
βραῖοι ἢ Χριστιανοί, ἀποκριθῆτε·
Εἴμεθα τῆς θρησκείας τοῦ Ἀβρα-
άμ, ἀληθοῦς πιστοῦ καὶ μὴ εἰδω-
λολάτρου.“

Εἶπετε δὲ πάλιν· Πιστεύομεν
εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς
ἐποίους ἔστειλεν εἰς τὸν Ἀβραάμ
καὶ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν Ἰσαάκ καὶ
τὸν Ἰακώβ, ὡς πιστεύομεν εἰς τὰ
βιβλία τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ Ἰησοῦ,
μεταξὺ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν διά-
κρισιν κάνομεν.

παί πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὡς ἐκ λαμβάνει αὐτὴν, καὶ ὑποσχέσεις περὶ τοῦ παραδείσου καὶ τῆς ἀνταμοιβῆς τῆς ἀναμενούσης τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, τῆς ὁποίας τὴν ὑπαρξίν οὐ μόνον δὲν καταπολεμεῖ ἀλλὰ καὶ ὡς βάζει τῶν σκέψεων αὐτοῦ παραδέχεται. Ἐν αὐτῷ δὲ οὐδεμίᾳ σειρᾷ ἢ συνάρτησις λόγου φαίνεται διότι ἐγράφη βαθμηδὸν καὶ κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας, κατὰ τὰς ὥρας ἐξάψεωτοῦ πνεύματος, παραφωτισμῶν τῶν παθῶν καὶ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ Προφήτου. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ γοργότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ ζωηρότης ἐκείνη τῶν ιδεῶν καὶ ἐκφράσεων, ἀλλὰ συνάμα τὸ ἀσυνάρτητον τοῦ λόγου καὶ πῶς ἡ ἀντίφασις τῶν ἀρχῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, δηλ. οἱ πλησιέστερον αὐτοῦ ζήσαντες, συνέταξαν συλλογὴν τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Προφήτου, τῶν μὴ ἐν τῷ Κοράνῳ γραφέντων, ὡνόμασαν αὐτὴν Σουνναῖ, καὶ ἔθεσαν τὸ βιβλίον τοῦτο πλησίον τοῦ πρώτου, ὡς συμπλήρωμα δὴθεν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ Σουνναῖ τοῦτο λέγει πολλά, ἅπερ τὸ Κοράνιον οὐδ' ὑπεννοεῖ, εἰς τὴν γένεσιν τῶν αἰρέσεων τινὲς παρεδέχθησαν αὐτὸ τινὲς δὲ οὐχί.

Οἱ Τοῦρκοι, ἀσπασθέντες τὸν Μωαμεθανισμόν, ἐδέχθησαν καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο δι' ὃ προσωπομάσθησαν Σουνναῖται ἢ Σουννίται.

Ἐπειδὴ τὸ Κοράνιον εἶναι ἀτελὲς, διότι οὐ μόνον ἐπὶ πολλοῖς τηρεῖ σιωπὴν καὶ καὶ εἰς ἄλλα ἐκφράζεται σκοτεινῶς, ἀλλ' οὔτε τὰ τῆς θρησκείας σαφῶς διορί-

ζει, παρήλθον πολλοὶ αἰῶνες μέχρι οὗ ἐξ αὐτοῦ προκύψῃ θρησκεία, ἧς τὸ δόγμα νὰ φαίνεται μεμορφωμένον. Ἐγένετο δὲ τοῦτο τότε μόνον, ὅτε οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, συναισθανθέντες τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ διακρίνωνται θρησκευτικῶς, καὶ μάτην συμβουλευόμενοι αὐτὸ ἐπὶ ἀντικειμένων πολλῶν, ἐβιάσθησαν νὰ σχολιάσωσι τὴν ἱερὰν βίβλον καὶ νὰ βασισθῶσιν ἐπὶ συμπερασμάτων ἐξ αὐτῆς ἐξαχθέντων. Τότε συνέταξαν τὴν δυναμένην νὰ ὀνομασθῇ κατήχησιν τοῦ Νεφεσῆ, τὴν καταστάσαν σήμερον τὸ πρῶτον διδασκτικὸν βιβλίον εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας. Ἀλλὰ συνάμα, συντάττοντες ταύτην καὶ κατταρτίζοντες δόγμα, δὲν εὐρέθησαν ἀνεπηρέαστοι τῶν παθῶν, τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν περιστάσεων. Σχολιάζοντες καὶ ἐξ ὑποθέσεως εἰς ὑπόθεσιν περιπίπτοντες, κατήχησαν νὰ παραστήσωσι πολλαχοῦ πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἱερὰν βίβλον π. χ. ἐν ᾧ τὸ Κοράνιον λέγει „Μακρὰν πάσης βίας εἰς τὴν θρησκείαν,“ ἢ κατήχησις τοῦ Νεφεσῆ ἐκφράζεται οὕτω πως: „Πᾶσα βία κατὰ τῶν ἀπίστων, τῶν μὴ πιστεύοντων εἰς τὸν Προφήτην καὶ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν, τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσλαμμοῦ, εἶναι θεάρεστον ἔργον.“ Ἐν ᾧ δὲ Μωάμεθ εἶπεν. „Πᾶσα ἀπόλυτος ἀρχὴ εἰς τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσλάμ εἶναι κατηραμένη παρὰ Θεοῦ,“ ὁ Νεφεσῆς λέγει. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν ἔχει δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ πάντων.“

Ἐκ τῆς κατηχίσεως τοῦ Νεφεσῆ προέκυψεν ὁ κώδιξ Μουλ-

τεκᾶ, ὁ ἀπομακρυνθεὶς πολὺ ἀμφοτέρων, καὶ ἐπομένως βλέπομεν ὅτι εἶναι δύσκολον σήμερον νὰ εὕρη τις τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Κοράνιου εἰς τὴν πολιτικὴν πρὸ πάντων ζωῶν τῶν λαῶν, τῶν ἀποδεχομένων αὐτὸ ὡς βιβλίον ἀποσταλὲν παρὰ Θεοῦ.

ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ. — Ἐκ τῶν περὶ Μωαμεθανισμῷ ἐκτεθέντων καταφαίνεται ὅτι ἐν τῇ μορφώσει ταύτῃ οἱ Τούρκοι δὲν παρέβλεψαν τὸ συμφέρον. Ὅπου τὸ Κοράνιον καὶ τὸ Σουννᾶ ἔλεγον. „Καταπολεμεῖτε τοὺς ἀπίστους;“ αὐτοὶ ἐπρόσθετον. „Ἀπίστοι εἶναι οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν διότι ἡμεῖς εἴμεθα πιστοί.“ Ὅπου ἐκεῖνᾶ ἔλεγον. „Μία ὑπάρχει ἀληθῆς θρησκεία ἡ καταδειχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Προφήτου τοῦ Θεοῦ,“ αὐτοὶ ἐπρόσθετον. „καὶ ταύτην πρέπει νὰ ἀκολουθήσωσι πάντα τὰ ἔθνη ἢ νὰ καταστραφῶσιν.“ Οὕτω, ὅ,τι συνῆδε πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, τοῦτο σχεδὸν κατέστη θρησκεία, καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἱεροῦ νόμου. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως ἄδικον, ὅπερ ἔπραξαν ἑαυτοῖς οἱ Τούρκοι, εἶναι ὅτι ἐνομιμοποίησαν τὰς τότε ἀνάγκας, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῶν, καὶ περιέβαλον αὐτάς διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτήρος, πρὶν σκεφθῶσιν ὅτι ὁ χρόνος ἐδύνατο νὰ φέρῃ ἄλλας, καὶ ὁ νόμος ἐκεῖνος οὐ μόνον ἀνεπαρκῆς καὶ ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ πρόξενος κακοῦ καὶ ζημίας νὰ καταστῇ.

Τὸ φιλοπόλεμον πνεῦμα τῶν Τούρκων, προερχόμενον κυρίως ἐκ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τοῦ ἀν-

θρώπου καὶ τῆς ἐλλείψεως πάσης ιδέας τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ συμβιβασζόμενον κάλλιστα μετὰ τῆς νέας θρησκείας, τῆς ὑποθαλπούσης τὴν ἐξάσκησιν τῆς φυσικῆς ὑπεροχῆς, ἀφ' οὗ ἐξησκήθη εἰς τὰς ἐκ καθαρῶν φυσικῶν αἰτιῶν προελθούσας ἀλληλομαχίας, καὶ εἰς τὴν κατὰ τῶν Σταυροφόρων τῆς Δύσεως ἄμυναν, τὴν συντελέσασαν πλεον πάντος ἄλλου νὰ παρουσιάσῃ τοὺς Χριστιανοὺς ὡς τοὺς ἀσπονδοτέρους ἐχθροὺς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐμόρφωσεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀγριότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῖς ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ βασιλεία τῆς τε γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ κτᾶται διὰ τῆς σπάθης· πρὸς δὲ ὅτι ἐν μόνον Κράτος ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅτι τὸ Κράτος τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὸ Οὐλ-Ἰσλάμ. Τότε δὲ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ κρατήσῃ τοὺς Τούρκους, οὐδεμίᾳ δυνάμει νὰ κωλύσῃ τὰς προόδους αὐτῶν· δι' ὃ εἶδομεν τούτους κατακλύσαντας τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, τολμήσαντας δὲ νὰ ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν ἰσχυροτέρων ἐθνῶν καὶ τῶν φοβερωτέρων τῆς γῆς μοναρχῶν. Ἐπομένως, διότι ἡ θρησκεία, εἴτε, ὡς ἐκ τοῦ συστήματος ἐφ' οὗ ἐβασίλευτο, διέταττε τὸν ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν διερσιθιζόμενον πόλεμον, εἴτε δὲν ἐφρόντισεν οὐδαμοῦ νὰ παραστήσῃ αὐτὸν ὡς κακόν, τὸ ἔθνος τοῦτο κατηρτίσθη. οὕτως εἰπεῖν, στρατιωτικῶς, διέταξε τὴν ζωὴν αὐτοῦ κατὰ στρατιωτικὸν σύστημα, καὶ οὕτω

τόν βίον διήγαγε μέχρι τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἦτο δυνατόν νά ὑπάρξῃ.

Ὡς σήμερον, στρατιωτικῆ ζωῆ ἔθνοὺς δὲν ἀπῆται τότε τῶν ἐπιστημῶν σχεδόν ἀπασῶν τὴν συναυλίαν, ὥστε ὁ εἰς αὐτὴν διδόμενος ἄνθρωπος νά ἔχη ἀνάγκην ἀναπτύξεως τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καὶ διὰ τοῦ τρόπου καὶ τούτου ἐξαγάγῃ ἑαυτὸν τῆς ἀθλιότητος, ἐν ἣ ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει κυλίστα· ἀλλ' ἤρκει ἐπίδειξις φυσικῆς ἰσχύος, ἤρκει δὲ περιφρόνησις τῶν κινδύνων καὶ τῆς ζωῆς, ἀπανθρωπία, βαρβαρότης, θηριωδία, καὶ ταῦτα δὲν ἦτο δυνατόν νά λείπωσιν ἐκ τῶν Τούρκων.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ. —

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔθνος, κοινωνία, ὁμὰς ἀνθρώπων πολλῶν, ἔστω καὶ στρατιωτικῶς ὀργανισμένη, δὲν εἶναι δυνατόν νά συντηρηθῇ ἀνευ νόμων προβλεπόντων καὶ τὴν ἐκτὸς τοῦ πολέμου ζωὴν, οἱ Τούρκοι, ὅταν ἔλαβον τὴν ἀνάγκην νά σκεφθῶσι τοῦτο, δὲν προσέτρεξαν μακρὰν ἵνα ζητήσωσι τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου· τὸ Κοράνιον, τὸ Σουννά καὶ ἡ κατήχησις τοῦ Νεφεσῆ, ἅπερ δὲν ἐθεώρησαν ἀνάξιον προσοχῆς μηδὲ τὰ περὶ ὑγείας καὶ συμπεριφορᾶς, ἐμπεριέχουσι πολλὰ περὶ τούτων. Καὶ δὴ συλλέξαντες ἐκ τούτων καὶ ἀποκόψαντες, διέταξαν τὸν ἐξ αὐτῶν Ἱμπραήμ-Χαλεμπῆν νά συντάξῃ καὶ ἐκδώσῃ τὸν γενικὸν αὐτῶν κώδικα, ἧ, μᾶλλον εἰπεῖν, νά συρράψῃ καὶ παραστήσῃ τὴν κωμωδίαν, ἣν ὠ-

νόμασαν Μουλτεκᾶ, καὶ ἐν ἣ μετὰ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος καὶ τῆς ἐπεξηγήσεως τῶν Ὀυρέ τῶν πιστῶν, βλέπει τις τοὺς κατὰ πονηρῶν πνευμάτων ἐξορκισμοὺς καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς κραυγῆς τοῦ κόρακος καὶ τῆς ὀλακῆς τοῦ κυνός. Ὁ κώδικῃ Μουλτεκᾶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ νομοθεσία τῶν Τούρκων στηρίζεται, καὶ ὅστις εἶναι τὸ κίτταπι αὐτῶ, ὅπερ εἰς τοὺς δυστυχεῖς τῆς Ἀνατολῆς κατοίκους κατέστη πλέον ἢ γνωστὸν καὶ παροιμιῶδες, ἐπὶ τοσοῦτον παρεμορφώθη καὶ ἡλλοιώθη τῆς πηγῆς ὅθεν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, ὥστε ἐν πολλοῖς παραβάλλων τις αὐτὸν πρὸς τὸ Κοράνιον, διατάζει νά παραδεχθῇ ὅτι οἱ Τούρκοι εἶναι τῶ ὄντι πιστοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ. Τοῦτο δὲ ἦτον ἐπόμενον νά συμβῇ· διότι πῶς ἄλλως ἐδύναντο οἱ Σουλτάνοι νά νομιμοποιήσωσι τὴν ἀρχὴν, αὐτῶν, καταπολεμουμένην ὑπὸ τοῦ Κορανίου; ἢ πῶς ἐδύναντο νά δικαιολογηθῶσιν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ αἱ παρεκτροπαὶ καὶ αἱ παραβιάσεις τῶν ἰσχυρῶν;

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ κώδικῃ Μουλτεκᾶ συνετάχθη μικρὸν μετὰ τὴν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὀριστικὴν ἀποκατάστασιν τῶν Ὀθωμανῶν, ἐτέθη δὲ εἰς ἐνέργειαν ἐπὶ Σολιμάνου Α'. δηλ. καθ' ὃν χρόνον ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῶν Τούρκων πολὺ δὲν διέφερε τῆς ἀρχικῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ νόμοι προκύπτουσιν ἐκ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀναγκῶν, μεταγενέστερος δ' ἄλλος νόμος δὲν ἐθεσπίσθη παρὰ τοῖς Τούρκοις,

ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ θε-
σπισθῆ, οὔτε θεσπιζόμενος νὰ
τηρηθῆ, νόμιμοποιήσαντες οὗτοι
τὴν τότε κατάστασιν τοῦ ἔθνους
αὐτῶν, καὶ διὰ τῆς καθιερώσεως
περιορίσαντες αὐτὴν εἰς τὰ τότε
διαγεγραμμένα ὄρια, ἐξηκολούθουν
νὰ ζῶσιν ὡς τότε, μὴ τολμῶντες
νὰ ἐπιβάλωσι χεῖράν εἰς νόμους
καὶ κώδικα προερχόμενον ἐκ τοῦ
Κορανίου, οὔτινος τὰς μὲν δια-
τάξεις νὰ καταργήσωσι δὲν εἶναι
ποτε δυνατόν, ἐν ὅσῳ θεωρῶσιν
αὐτὸ θεόν, νέας δὲ νὰ ψηφίσωσι

κῦρος πόθεν ποτε νὰ λάβωσι δὲν
ὑπάρχει.

Ἐκ τῶν προηγουμένων κατα-
δεικνύεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι οἱ κα-
τέχοντες σήμερον τὴν ἐπιζηλοτέ-
ραν θέσιν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, κατ'
οὐδὲν ἠθικῶς διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν
προγόνων αὐτῶν, καὶ ὅτι, περι-
βαλόντες διὰ θρησκευτικοῦ χαρα-
κτῆρος τὴν ἠθικὴν αὐτῶν μόρ-
φωσιν, δὲν δύνανται ἐπὶ πλεον νὰ
ἀναπτύξωσι ταύτην· ἰδίῳ ἔκ-
τασιν καὶ ἀνάπτυξιν δὲν ἐπιδέ-
χονται αἱ θρησκευτικαὶ δοξασαί.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΑΥΤΩΝ.

**ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΣ
ΧΑΡΑΚΤΗΡ.** — Ἐκαστον ἔθνος
ἔχει χαρακτηριστικόν τι ἴδιον, δι'
οὗ διακρίνεται τῶν λοιπῶν. Ὁ
Γάλλος ἔχει τὸ εὐτόραπελον καὶ
παλμβουλον, ὁ Ἀγγλὸς τὸ φλέγ-
μα καὶ τὴν ἐπιμονὴν, καὶ ὁ
Ἕλλην τὴν ἀξύτητα καὶ τὴν ἐυ-
φυΐαν· ὁ δὲ Τούρκος ἔχει καὶ
αὗτος τοιοῦτόν τι ἰδιάζον αὐτῷ,
ὅπερ θέλομεν ἰδεῖν ἀφ' οὗ πρῶτον
παρατηρήσωμεν αὐτοῦ τὴν φυ-
σιογνωμίαν.

Ἡ καταγωγὴ τῶν Τούρκων ἀ-
ποδεικνύει ὅτι οἱ ἄνθρωποι πτῆς

φυλῆς αὐτῶν πρέπει νὰ ᾔηται ὡ-
ραῖοι τὴν ὄψιν. Καὶ τῷ ὄντι
χροιά λευκὴ, ὀφθαλμοὶ μέλανες,
κόμη παχεῖα καὶ μέλαινα, μέτω-
πον ὑψηλὸν καὶ παρειαὶ εὐσαρκοὶ
ἀποτελοῦσι τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ
προσώπου· ἀνάστημα δὲ ὑψηλὸν,
βάδισμα στερεόν καὶ βλέμμα ὀξύ
συμπληροῦσι τὸ ἦθος τῶν Καυ-
κασίων ἀνθρώπων. Τὰ χαρα-
κτηριστικὰ ὅμως ταῦτα σπανίως
φαίνονται σήμερον εἰς τοὺς Τούρ-
κους, τοὺς ἐκ τῶν μεταναστεύσε-
ων, τῶν ἐπιμιξιῶν καὶ τῆς δια-
τῆς ἐπὶ τοσοῦτον παρκαμορφωθέν-

τας, ὥστε γνωρίζονται ὅτι εἶναι Τούρκοι ἐκ τῆς ὠχρότητος τοῦ προσώπου, τῶν μεγάλων καὶ ὠραιῶν μὲν ἔτι πλην καταβεβαρυμένων καὶ ἀπηυδηκότων ὀφθαλμῶν, τῶν ἐξεχόντων ὀστέων τῶν παρεῖων, καὶ τῶν ἄνευ πυρὸς βλεμμάτων, τῶν ἐμφαινόντων τὴν νωθρότητα καὶ τὴν ἀμεριμνίαν ἐκείνην τὴν ἀπεικονιζομένην ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἔθνους τούτου καὶ ἐκδηλουμένην εἰς πᾶσαν αὐτῶν κίνησιν.

Εἰς μὲν τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων ἢ χρήσις τοῦ ὀπίου, ἢ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοσοῦτον κοινὴ καταστάσα παρά τοῖς Τούρκοις, ἢ κατάχρησις τῆς νηκοτιανῆς καὶ τοῦ καφφέ εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀγρῶν ἢ ἀθλία τροφή καὶ ἡ στερήσις πολλάκις τῶν ἀναγκαίων εἰς ἀμφοτέρους δὲ ἢ μέχρις ἀπιθάνου σπατάλη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων (1) πάντα ταῦτα ἐπέφερον τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς δυσμορφίας καὶ τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ σώματος, ἅτινα δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ἢ δύναμις τῆς περὶ τὸν πότον ἐγκρατείας, δι' ἣν μόνην δύνανται νὰ καυχῶνται οἱ Τούρκοι, καίτοι ἀπαντῶνται μεταξὺ αὐτῶν Διόνυσοι καὶ Βάκχοι, δυνάμενοι ἄνευ ἀμφιβολίας, νὰ συναγωνισθῶσιν ἐπιτυχῶς πρὸς τοὺς πρῶτον σχόντας τὰ ὀνόματα ταῦτα.

Ὁ κυριώτερος ἐθνικὸς χαρα-

(1) Οἱ πλείστοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φαρμακοπῶν ὀφείλουσι τὰς κολοσσαίας αὐτῶν καταστάσεις εἰς τὸ κοῦβέτ-ματζουχοῦ!

κτῆρ τῶν Τούρκων εἶναι τὸ far niente, ἢ εἰς τὸ πεπρωμένον ἀκράδαντος πίστις καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς τὴν εἰμαρμένην πάντα δὲ ταῦτα τόσῳ μᾶλλον συνδέοντα ἀλλήλοις καὶ συμβιβάζοντα, ὅσῳ τὸ μὲν πρῶτον προκύπτει ἐκ τοῦ δευτέρου, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ τρίτου, τοῦ ὑπὸ τῆς θρησκείας παραγγελομένου.

Ὁ Τούρκος εἶναι ἱκανὸς νὰ καθήσῃ δώδεκα κατὰ συνέχειαν ὥρας εἰς τὸ καφφενεῖον ἢ εἰς τὴν οἰκίαν, τοὺς πόδας ἐσταυρωμένους ἔχων, τὸν καφφὲν εἰς τὴν δεξιάν καὶ τὴν πίπαν εἰς τὴν ἀριστεράν, παρατηρῶν τοὺς ἐξελιγμοὺς τοῦ καπνοῦ ὃ δὲ βλέπων οὕτω αὐτὸν νομίζει ὅτι κατὶ σκέπτται, κατὶ διαλογίζεται, καὶ ὁμοῦς ἀπατάται διότι ὁ ἄνθρωπος καθυθεύει ἐργηγῶρων καὶ οὐδὲν ἀποκλειστικῶς σκέπτεται. Ἄν δὲ θελήσῃ νὰ ἐξυπνήσῃ αὐτὸν κόπον μέγαν θὰ δοκιμάσῃ, καὶ τότε μόνον τοῦτο θὰ κατορθώσῃ, ὅτε θρησκευτικόν τι αἰσθημα ἐν αὐτῷ διεγείρῃς.

Ὁ Τούρκος ἐργάζεται μόνον ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ τὸ λοιπὸν θεωρεῖ περιττὸν διότι ἀγνοεῖ λέγει τὰς βουλάς τοῦ Ὑψίστου, καὶ δὲν ἔχει τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ζήσῃ ἐπὶ πλεόν τῆς ἡμέρας, τῆς ὥρας, τῆς στιγμῆς ἐκείνης λαμπρὰ τῷ ὄντι φιλοσοφία!

Μὴ πιστεύῃς νὰ διεγείρῃς ποτὲ ζωρότητα ἢ δραστηριότητα εἰς τὸν Τούρκον ἢ θεὰ τοῦ μεγαλύτερου κινδύνου δὲν πτοεῖ τοῦτον. Ἐὰν ἦναι πεπρωμένον, λέγει, νὰ πάθω, θὰ πάθω πρὸς

τι τὰ προφυλακτικά μέσα τὰ παριστώμενα τὸν ἄνθρωπον ὡς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ ἀντιστάμενον, καὶ τὴν θείαν ὀργὴν ἐπισύροντα; Ὅταν ἡ πανώλης διέτρεχε τῆς Τουρκίας τὴν γῆν, ἠπιώτερα θύματα τῶν Τούρκων δὲν εὑρίσκον κατὰ τὴν τρομερὰν ἔνσκηψιν τοῦ 1593 ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν 100,000 Τούρκοι ἐν Κωνσταντινουπόλει μετεβίβασθησαν ἀπὸ τοὺς οἴκους εἰς τοὺς τάφους.

Χαρακτὴρ τοιοῦτος δὲν συμβιβάζεται βεβαίως πρὸς τὴν παρελθοῦσαν τῶν Τούρκων ζωὴν οὔτε εἶναι δυνατὸν ἄνθρωποι, ὑπὸ τῆς νωθρότητος καὶ τῆς ἀδρανείας περιπτυσσόμενοι, νὰ διαπράξωσιν ὅσα ἐκεῖνοι διέπραξαν. Ἀλλὰ ἐκτὸς ὅτι, ὡς πάντα φαίνονται καταπεπτωκότα καὶ ψυχρὸβραχοῦντα σήμερον ἐν Τουρκία, οὕτω καὶ πᾶσα ζωτικὴ δύναμις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βεβιασμένου ἔπρεπε νὰ παρασυρθῆ, προσέτι ὁ ἄνθρωπος, ὅσον νωθρὸς καὶ ἀνυποτεθῆ, πρέπει ἐξ ἀπαντος νὰ ἔχη τι αἰσθημα, διεγείρον τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ πολλὰ δυνάμενον, περιστάσεων δοθεισῶν. Τοῦτο δὲ ἦτο παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ τοῦ φανατισμοῦ, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην δύναμιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἐπιδρῶν.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ καὶ ΙΕΡΑΤΕΙΟΝ. — Ἡ θρησκεία τῶν Μωαμεθανῶν, ὀρθῶς θεωρουμένου τοῦ πράγματος, δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῆ θρησκεία, δηλ. τρόπος, λατρείας τοῦ θεοῦ διότι ὁ θεμελιωτὴς αὐτῆς περιωρίσθη νὰ κατακρίνη τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ τὸν

τρόπον δι' οὗ τὰ λοιπὰ ἔθνη λατρεύουσι τὸν θεόν, χωρὶς ὁμῶς νὰ καταδείξῃ βελτίονα.

Ὁ ἀγνισμὸς καὶ ἡ προσευχὴ συνιστῶσι πᾶσαν τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς, καὶ ὁ ἔσχατος τῶν πιστῶν, ὁ ἐκτελῶν ταῦτα, δύναται νὰ ἔχη τὰς αὐτὰς ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἀπαιτήσεις, ὡς καὶ ὁ ἀγιώτερος τῶν Δερβισῶν (1). Ὁ Μωάμεθ, ὁ μὴ ἐνοήσας ὅτι θρησκεία, στηριζομένη μόνον ἐπὶ αὐλοῦ, δὲν ἐδύνατό νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς μὲν τὸν ἐπὶ γῆς ἄνθρωπον τροφήν ὅλως ἐκ πνεύματος, εἰς δὲ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὅλως ἐξ ὕλης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σαφήνεια δὲν χαρακτηρίζει πολυλογίαν τὸ βιβλίον αὐτοῦ, ὅπου ἡ ἀνθρώπινος ἀδυναμία προτιμᾷ τοῦ μέλλοντος τὸ παρὸν, ἐκεῖ ὁ Μωαμεθανὸς θεωρεῖ τὸν παράδεισον ἐπὶ γῆς, καὶ, ριπτόμενος εἰς τὴν πλήρη ἀπόλαυσιν τούτου, ἀπομα-

(1). Ὁ Μωαμεθανὸς ὀφείλει πρὸς τοὺς τοῖς νὰ ἐπιτελεθῆ ἅπαξ ἐπὶ ζωῆς τὰς ἱερὰς πόλεις καὶ προσκυνήσῃ ἐν Μέκκῃ τὸν Καμπά, τὸν μέλανα ἐκεῖνον λίθον, πρὸς ὃν πρὸ τοῦ Μωάμεθ, ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας, ἀπεζίδετο ἢ πρὸς τὴν σελήνην λατρεία, καὶ ὅστις μετὰ τοῦτον θεωρεῖται ὡς ἱερά καταβλήκη τῶν λόγων τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ σήμερον πολλοὶ ὀλίγοι τῶν Μουσουλμάνων ἐκπληροῦσι τὸ πολυδάπανον τοῦτο θρησκευτικὸν καθήκον διότι ἀρκούμενοι εἰς μόνην τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μέλανος λίθου, ἅπαξ τοῦ ἔτους, στρεφόμενοι πρὸς ἐκεῖ ἀποτείνουσι δεήσεις καὶ προσευχάς.

κρύνεται πολὺ τῆς ἀγνώστου, ἄλλως τε εἰς τὸ Κοράνιον ἠθικῆς.

Ὁ Μωαμεθανὸς κτίζει τέμενος ὡς πολυτέλειαν, καὶ θεωρεῖ πανταχοῦ εὐπρόσδεκτον τὴν προσευχὴν αὐτοῦ. Προσεύχεται δὲ πεντάκις τῆς ἡμέρας ὅπου ἂν εὐρεθῆ, ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ Μουεζζίμη σημάνη τὴν ὥραν εἰς τὴν κλίνην, τὴν ἀγορὰν, τὸν περίπατον, ἐν συνεδριάσει δικαστηρίου, ἐν διπλωματικῷ συμβουλίῳ, ἐξαπλοῖ τάπητα, καὶ ἀγνιζόμενος διὰ νίψεως τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, γονυπετεῖ, ἐπιθέτει τὰς χεῖρας εἰς τὰ ἀκουστικά ὄργανα, καὶ ἀπαγγέλει ῥητὰ τοῦ Κορανίου.

Ἡστανεὺει ἀπαξ τοῦ ἔτους, τὴν ἡμέραν, ἐπὶ ὀλόκληρον σεληνιακὸν μῆνα, κατὰ μίμησιν τοῦ Μωάμεθ ἐν τῇ ἀπὸ Μέκκας εἰς Μεδίνην φυγῇ αὐτοῦ, τελεῖ ἀπαξ τοῦ ἔτους τὸ Κορμπάν-Μπαργιὰμ, ὡς ἀπομίμησιν τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. ἀπέχει, ὅταν δύνηται, οἴνου καὶ κρέατος χοίρου, ὡς ὁ Προφήτης· καὶ μετὰ ταῦτα εἶναι πλέον ἢ βέβαιος ὅτι ἐνταῦθα μὲν οἱ ἄγγελοι πτερυγίζουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐκεῖ δὲ ὅπου μετὰ θάνατον μεταβαίνει, εἰσέρχεται σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὸν κῆπον τῆς Ἐδέμ, ὅθεν, ἀφ' οὗ οἱ ἄγγελλοι, εἰσερχόμενοι ἐκεῖ πανταχοῦθεν, ἐπισκεφθῶσιν αὐτὸν, ὀδηγεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κῆπον ὅπου βέουσιν ἀνθη, ἀναπαύεται ἐπὶ καταχρύσου καὶ διὰ πολυτίμων λίθων κεκοσμημένου θρόνου, ἀπειναντι τῶν συντρόφων αὐτοῦ, ὑπηρετεῖται ὑπὸ παίδων αἰωνίως

ἠραίων καὶ νέων, καὶ ἀπολαμβάνει ὅ,τι ἐπιθυμῆ. Πλησίον δ' αὐτοῦ ἔχει ἡμιγύμνους παρθένους (οὐρὲ) μελανῶν ὀφθαλμῶν ἀπαστραπτόντων ὡς μαργαρίται ἐν κόχλοις.

Ἱερατεῖον οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔχουσιν· διότι οὐ μόνον ἡ ἀνάγκη αὐτοῦ δὲν παρουσιάζεται ὅπου ἔκαστος ἐκπληροῖ καλλίστα μόνος τὰ ὀλίγα καὶ ἀπλούστατα θρησκευτικὰ χρεῖα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ Κοράνιον ἀπαγορεύει τὴν σύστασιν πάσης πνευματικῆς ἀρχῆς. Ἡ δὲ τάξις τῶν Οὐλεμάδων, ἢ διαβασμένων (δουμοῦς) ὡς λέγουσιν αὐτοὺς ἐν Τουρκίᾳ, εἰς ἣν ὑπάρχει ἀνατιθεμένη ἡ ὑπηρεσία τῶν θρησκευτικῶν μετὰ τῶν δικαστικῶν καὶ ἡ περὶ ἐκπαιδεύσεως μέριμνα, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν Καλιφῶν ἀράβων, οἵτινες, ἀσχολούμενοι εἰς τὰ πολιτικά, παρήτησαν τὰ κυριώτερα καθήκοντα τῆς θέσεως αὐτῶν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους, ἀπελαμβάνοντας ἕκτοτε ὑπολήψεως, ὡς ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν Ἀράβων ἐπιδράσεως τοῦ τότε πολιτισμοῦ, ὃν δὲν δυνάμεθα τῷ ὄντι νὰ ἀρνηθῶμεν, μὲ ὅλην τὴν καταστροφὴν τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Περγάμου. Οἱ ἐκπαιδευμένοι ἐκ τῶν νέων Ὀθωμανῶν πρέπει ἐξ ἀπαντος νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν Οὐλεμάδων, ἐκτὸς ἂν ἀνήκωσιν εἰς τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν· διότι τότε, λαμβάνοντες τὸν τίτλον Ἐφέντη, ἀκολουθοῦσι τὸ πολιτικὸν στάδιον. Ἡ τάξις αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο κλάσεις ἀρκούντως διακεκριμένας ἀλλήλων τὴν τῶν

διδασκάλων και δικαστῶν, και τήν τῶν Ἰμάμιδων. ἐκ τούτων δ' ἡ πρώτη ὑποδιαιρεῖται εἰς ἀνωτέραν και κατωτέραν. Ὁ Ἰμάμης ἀποδινῆσκει τοιοῦτος, και ἤθελεν εἶσθαι ἄνοια νά ἐλπίσῃ ποτέ δικαστοῦ θέσιν ἢ διδασκαλοῦ. Ἡ ὑπηρεσία δ' αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὸ νά προσκαλῆ κατὰ τήν ὄρισμένην ὥραν τοὺς πιστοὺς εἰς τήν προσευχὴν, νά προσεῦχῆται μετ' αὐτῶν, και νά διατηρῆ ἐν τῷ τεμένει τήν τάξιν και τήν καθαριότητα. Διὰ τὰς τοιαύτας θέσεις προσδιορίζονται οἱ ἐνδέστεροι και οἱ ἤττονας ἐλπίδας παρέρχοντες ἐκ τῶν μαθητευομένων· εἰς δὲ τὰ μεγάλα τεμένη ὑπάρχουσι τρεῖς τῆς κατηγορίας αὐτῆς· ὁ Ἰμάμ, προϊστάμενος τῆς προσευχῆς, ὁ Μουεζίμ, ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Μιναρὲ προσκαλῶν εἰς αὐτήν, και ὁ Καγίμ, ἐπιφορτισμένος τήν διατήρησιν τῶν φώτων και τήν καθαριότητα. Οἱ Χότζα και οἱ Μουντοῦρι (διδασκαλοι) και οὗ Ναϊμπ και Καντῆ (δικασται) ὑπάγονται εἰς τήν δευτέραν κατηγορίαν τῆς πρώτης τάξεως, μετατίθενται ἀμοιβαίως, και ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιστάσεων, δὲν δύνανται νά φθάσωσιν εἰς τήν θέσιν τῶν Μολᾶ, τῆς πρώτης κατηγορίας, ὧν ἀνώτεροι θεωροῦνται οἱ Σταμπολ, Ἀναντόλ και Ροῦμελη-Καζασκερί. νεμόμενοι συνήθως κληρονομικὸν δικαίωμα.

Ὁ Σεχ-οὐλ-ισλάμ ἢ ὁ Μουφτῆς, ἐξερχόμενος τῆς τάξεως τῶν Μολᾶδων, θεωρεῖται θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων, και μολοντοῦτο οὐδὲν ἔχει νά

διαταξῆ περι θρησκείας, οὐδὲν δύνатаι νά ἐγγίσῃ. Ἡ θέσις αὐτοῦ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β'. ἅμα τῇ κατακτήσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, και ἐνομιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Σολιμάνου Α', θέσαντος αὐτὸν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς μὴ πολιτικῆς, και καταστήσαντος ἀρχὴν ἄμεσον τῶν Πατριαρχῶν και Ραβίνων τῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶναι δὲ ἀνατεθειμένα αὐτῷ· τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν και τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως· πρὸς δὲ τὸ προεδρεῖον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου (Σεχ-οὐλ-ισλάμ-καπουσί, Ἀχκιάμ-ἀτλιέ) και ἡ πρώτη θέσις εἰς τὰ συμβούλια· θεωρεῖται πρὸς τούτοις προστάτης τῶν ὄρφανῶν και ἐν γένει τῶν ἀδυνάτων, ὡς παρετηρήσαμεν ὅτι ὑπερασπίσθη ποτέ τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς περὶ ἐξολοθρεύσεως αὐτῶν ἀποφάσεως τοῦ Σελίμη Α'. Τοιοῦτον δὲ τι φημιζεται ὡς γενόμενον και ἐπὶ τοῦ Μαχμούτη Β'. Ὁ Σεχ-οὐλ-ισλάμ, προσερχόμενος εἰς τὸν Σουλτάνον, ἀντὶ ὡς πάντες οἱ Τούρκοι νά προσκυνήσῃ, ἀσπάζεται αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων.

Ἐκτὸς τούτων, ὑπάρχει και τὸ σῶμα τῶν Δερβισίων παρὰ τοῖς Τούρκοις. Διαιροῦνται και οὗτοι εἰς αἰρέσεις ἢ μᾶλλον εἰπεῖν συστήματα, ὧν κυριώτερα εἶναι τὸ τῶν Μεβλεβί και τὸ τῶν Μπεκτασλί, οἵτινες (οἱ τελευταῖοι) ἀποφεύγουσιν οὐ μόνον τήν μετὰ γυναικῶν κοινωνίαν, ἀλλ' ὅσον ἐνεστι και τήν θέαν αὐτῶν. Πόθεν ἔλαβον τήν ἀρ-

χὴν εἶναι σχεδὸν μυστήριον εἰς τὴν ἱστορίαν, καίτοι τινές τῶν Εὐρωπαϊῶν ἔφθασαν νὰ ὀρίσωσι καὶ τὸ ἔτος καθ' ὃ τὸ σῶμα τοῦτο διωργανίσθη· φαίνεται ὅμως ὅτι εἶναι οὐχὶ ἀπομίμησις ἀλλὰ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ διατήρησις τοῦ ἱερατείου τῶν Χριστιανῶν παρὰ τοῖς Τούρκοις, κατὰ τι παραμορφωμένου· διότι ἡ κυριωτέρα τῶν δοξασιῶν τοῦ σώματος τούτου εἶναι ἡ παραδοχὴ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ἐκφραζομένης σαφέστατα διὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. „Θεὸς ζῶν ἐπὶ γῆς, Θεὸς ὑπάρχων ἐν οὐρανοῖς.“ Ἐν τούτοις οἱ Τούρκοι σέβονται τὰ μάλα τοὺς Δερβίσας, καὶ τούτων ὁ ἀρχηγὸς (Σεΐχ) ἐν τῇ στέφει Σουλτάνων περιζῶνει αὐτοὺς τὴν σπάθην τοῦ Ὄσμάν εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἐγριούπ.

ἩΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ. — Ὁ Τούρκος εἶναι φιλόξενος, συμπαθητικὸς καὶ φιλελεῆμων· πρὸς δὲ τίμιος καὶ πιστός· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἐκτὸς ὅτι πέραν τοῦ κύκλου τῶν Μουσουλμάνων δὲν ἐνεργοῦσιν, ἐκτελοῦνται καὶ ὑπὸ ὄρους. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὡς εἰς τὴν Ρούμελην, ὁ ὀδοιπόρος ὁ διερχόμενος διὰ χωρίων κατωκημένων ὑπὸ Τούρκων εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ εὕρῃ ἄσυλον κατὰ τοῦ ψύχους καὶ τῆς βροχῆς· ἀλλ' ἂς μὴ φαντασθῆ ποτὲ ὅτι ὁ μᾶλλον φιλόξενος τῶν Τούρκων θ' ἀποφασίσῃ νὰ δεχθῆ τοῦτον ὑπὸ τὴν στέγην αὐτοῦ· ἀπ' ἐναντίας θὰ τῷ δείξῃ τὸ δι' ἐξόδων τῆς κοινότητος διατηρούμενον μουσαφίρ ὄντασι, καὶ θὰ τῷ στρέψῃ τὰ νῶτα εἰ μὲν

εἶναι γκίγασουρ (ἄπιστος), ἢ θὰ τῷ εἴπῃ ὅς γκελντὶν σαφά γκελντὶν ἐὰν ἦναι πιστός. Πρὸς τούτοις εἶναι ἔτι ἀληθέστερον ὅτι μέχρι τινὸς ἤτὸ τις ἀσφαλῆς νὰ παραδώσῃ θησαυρὸν εἰς χεῖρας Τούρκου, καὶ μετὰ δέκα ἔτη νὰ παραλάβῃ αὐτὸν ἀνεπαφον· ἀλλ' ἤδη τὸ τοιοῦτον παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτει, καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτῆ ἀποδίδεται εἰς τὴν νῦν ἐνδειαν τῶν Τούρκων καὶ τὴν λοιμικὴν νόσον τοῦ παραδειγματος. Τὴν ἀκολασίαν δὲν ἐμποδίζει παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ παράδειγμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Μωάμεθ Β', φονευθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ τὸ φαινόμενον ὅτι προσέβαλε τὴν τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ μεγάλου Βεζίρου· ἀλλὰ καθιστᾷ περιττὴν ἢ πολυγαμία καὶ τὸ παρὰ φύσιν ἀνόμημα. Πάντα ὅμως ταῦτα οὐδ' ἐμπόδισαν οὐδὲ δύνανται νὰ ἀποτρέψωσιν αὐτοὺς τῆς ἀγριότητος καὶ τῆς ἀπανθρωπίας, δι' ὧν ἐμορφώθησαν καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν διωργάνισαν· ὁ ἄνθρωπος ὁ συλλυπούμενος τοὺς πάσχοντας κύνας, θεωρεῖ τὴν δουλίαν ὡς πρῶτον συστατικὸν τῆς κοινωνίας αὐτοῦ, ἀποχωρίζει τέκνα τῶν μητρικῶν ἀγκαλιῶν ἵνα μεταχειρισθῆ αὐτὰ εἰς ὅ, τι ὁ ἱερός νόμος δὲν ἐμποδίζει, καὶ πολλὰκις ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν δούλου, εἰς οὐδένα ὑποχρεούμενος νὰ δώσῃ λόγον· αὐτὸς δὲ οὗτος φιλοξενεῖ καὶ δολοφονεῖ, προσμειδίᾳ καὶ δηλητηριάξει.

Εἶναι ὑπουλοὶ, κόλακες εἰς τὸ ἄκρον, καὶ οὐδενὸς μέσου φείδονται ἵνα ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν· ταπεινοῦνται, ἐξευτελίζον-

ται βαρύνονται, σιωπῶσι καὶ ἐνεργοῦσιν ἐν τῇ σιγῇ. Ἡ τιμὴ εἶναι ἄγνωστος εἰς αὐτοὺς, καὶ μέχρι τινός ἢ λέξις αὐτῆ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰ τουρκικὰ λεξικά· τιμὴν δὲ ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἔθνους αὐτοῦ θεωρεῖ τὸ συμφέρον. εἶναι ἐγωῖσται καὶ φιλαυτοὶ μέχρι τῆς περιφρονήσεως τῶν ἄλλων ἔθνῶν, φανατικώτατοι δὲ καὶ δεισιδαίμονες· πρὸς δὲ τοσοῦτον μεγαλήν ἰδέαν περὶ ἑαυτῶν ἔχουσιν, ὥστε αἱ ἀλλεπάλληλαι συμφοραὶ καὶ ἡ παρούσα κατάστασις τῆς Τουρκίας δὲν ἐδυνήθησαν νὰ πείσωσιν ἔτι αὐτοὺς περὶ τῆς πραγματικῆς ὑπεροχῆς τῶν ἄλλων ἔθνῶν. Δὲν εἶναι δὲ πολὺς καιρὸς ἀφ' οὗ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν, ἐνώπιον τῶν πρέσβειων τῶν ξένων Δυναμῶν, ὁ ἐλάχιστος Τούρκος, ἐν ὥρᾳ μέθης εἴτε παραφορᾶς πάθους, διεύθυνεν ἀπηγῶς τὸ πιστόλιον κατὰ τῆς κεφαλῆς οἰουδήποτε Χριστιανοῦ, ἀρκούμενος νὰ εἴπῃ ὅτι τῷ ὕβρισε τὴν πίστιν· καὶ ἴσως ἡ Αὐστρία, μὲ ὄλος τὰς κατὰ τὸ φαινόμενον φιλικὰς μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεις, ἀναγκάζεται ἐκ διαλειμμάτων νὰ ἐνθυμῆται τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ἦν ἡ σύζυγος καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ πρέσβους αὐτῆς κατεκερματίσθησαν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, διότι ἀπὸ τῶν παραθύρων τουρκικῆς οἰκίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐτόλμησαν νὰ μολύνωσι διὰ τῶν βλεμμάτων αὐτῶν τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτη, ἐξερχομένην μετὰ παρατάξεως τοῦ θησαυροφυλακίῳ. ἵνα τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κατὰ τῆς Αἰκατερίνης ἀποστελλομένου στρατοῦ.

Αἱ προλήψεις καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι τῶν Τούρκων κινουνοῦσιν εἰς οἶκτον τὸν ἄνθρωπον. εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐσχάτη βυζαντινὴ ἐποχὴ, ἡ ἀυλιότης ἐκείνη, ἐπενήργησε πολὺ ἐπ' αὐτῶν, καὶ εἰς αὐτὴν χρεωστοῦσι πολλὰ, ὡς λ. χ. τὰ στοιχεῖα, ἀπερ αὐτοὶ ὀνομάζουσι *πιρὲ*, καὶ τὴν μαγειάν τῶν ὀφθαλμῶν, ἣν δὲν ἀπέβριπτον, ἄλλως τε, πολλοὶ τῶν ἀρχαίων· οὐχ ἤτταν δμως βλέπει τις πράγματα εἰς αὐτοὺς, δι' ἃ ἐλεεινολογεῖ τὴν ἀνθρώπινον κεφαλὴν. Ἀσθενὴς τις παρ' αὐτοῖς, ἵνα ἀναρρώπη ἐν τάχει, ἀρκεῖ νὰ δέσῃ περὶ τὸν τάφον ἀγίου(1) τεμάχιον τοῦ φορέματος αὐτοῦ, καὶ βάκος ἐπὶ βάκους ἀσθενοῦς ἐπὶ ἀσθενοῦς καταντᾶ ἐνίοτε νὰ καλύψῃ ἅπαν τὸ σιδήρον τῶν κικλιδῶν δι' ὧν φράσσουσι τοὺς ἐπισήμους τάφους, ὡς φαίνεται τοῦτο πρὸ πάντων εἰς τὸ προαύλιον τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον τεμένους τοῦ Ντολμαμπαξέ. Ἴνα δὲ ἀσθενὴς ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ τῶν ἱατρῶν καὶ τῶν συγγενῶν καὶ πάντων, καὶ τὸ νεκροκράββατον αὐτοῦ ἐτοιμασθῆ, ἀρκεῖ κύνων τις νὰ κλαύσῃ παρὰ τὴν θύραν τῆς οἰκίας ἐκείνης. εἰς θέσιν τινὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀνομαζομένην Τουτοὺν-Γιουμπροὺκ φαίνονται πέντε ἕως δέκα Σοφτάδες (ἐκ τῆς τάξεως τῶν Οὐλεμάδων) καθήμενοι εἰς τρύπας ὅπου μόλις δύο ἄνθρωποι δύνανται νὰ σταθῶσι, καὶ θωπεύον-

(1). Οἱ ἄγιοι τῶν Τούρκων ἐξέρχονται ἐκ τῶν Δερβισῶν.

τες τὸν πάγωνα αὐτῶν· αὐτοὶ ἐξορκίζουσι τοὺς δαίμονας καὶ ἀντιπέντε γροσίων θεραπεύουσιν ἀνευ φαρμάκων ἀσθένειάν τινα ὀνόμαζομένην Γιλγυτζίκι.

Πρὸς δὲ τούτοις ἡ θέσις τῶν ἀστρολόγων, τῶν προμαντευόντων τὰ μέλλοντα τοῦ Κράτους, οὐ μόνον δὲν κατηργήθη, ἀλλὰ διατελεῖ ἐν ἰσχύει ἐν τῇ Τουρκίᾳ.

Ὁ ξένος, ὁ κατὰ πρῶτον ἐπισκεπτόμενος τὴν Τουρκίαν καὶ βλέπων τὸν ἀναπαυτικόν, χαῦνον καὶ θηλυπρεπῆ βίον τῶν Τούρκων, τὴν σιγὴν τῶν κατοικιῶν καὶ τὴν ἀδράνειαν εἰς πάσας τὰς ἐργασίας, θὰ ὑποδέσῃ ὅτι τοῦ λαοῦ τούτου τὰ ἤθη εἶναι τὰ μᾶλλον ἡμέρα πάντων, ἢ τουλάχιστον θὰ ἐκπλαγῆ εἰς τὴν παρουσιαζομένην ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐνεστώτος· ἀλλ' ἀναλογιζόμενος ὅτι αἱ ἕξεις κτῶνται ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ ἐκ τῶν ἕξεων μορφοῦνται τὰ ἤθη, καὶ σκεπτόμενος ὅτι ἐπὶ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας τοῦ 1792 οἱ παῖδες εἰς τὰς δύο πλατείας τῆς λαμητόμου τῶν Παρισίων ἔπαιζον μὲ κεφαλὰς ἀποτετημέννας, οὔτε τὴν μὲν οὔτε τὴν δὲ θὰ ὑποδέσῃ τῶν ἰδεῶν.

Ὁ Τούρκος δὲν ἀγαπᾷ τὰ θεάματα, τὰς κενὰς ἐπιδείξεις καὶ τὰς μεγαλοπρεπεῖς παρατάξεις. Ἡ δὲ πολυτέλεια καὶ ἡ ἀσιαστικὴ μεγαλοπρέπεια, προσόντα τῆς περσικῆς ζωῆς, ἰδιάζουσιν εἰς τοὺς σατράπας καὶ τοὺς μεγιστάνας, καὶ εἰς αὐτοὺς θεωρεῖται ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἀνευ. Μολονότι δὲ, τῆς Τουρκίας περιπεσοῦσης εἰς ἔνδειαν, ἔλλειψαν τὰ μέσα τῆς πο-

λυτελείας αὐτῆς, καὶ, καθυστερομένων τῶν μισθῶν ὀλοκλήρων ἐτῶν εἰς πολλοὺς τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, οὐδὲν ἐκτὸς τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου φαίνεται εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν, οὐχ ἦττον ὁμῶς δὲν ἐξέλιπε ἡ συνήθεια, οὐχ ἦττον κατασπαταλῶνται περουσὶαι τραπεζιτῶν καὶ ἐμπόρων εἰς ἵπποστάσια καὶ ἀμαξοστάσια καὶ εἰς τὸν περιττότατον ἐκείνον ἀριθμὸν τῶν ὑπηρετῶν, ὧν βλέπει τις δέκα καὶ δεκαπέντε κατόπιν Πασσᾶ μεταβαίνοντος τὴν μεσημβρίαν νὰ ἐργασθῆ εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Τὸ τοιοῦτον πρόσωπον ἐφ' ἀμάξης μὲν μεταβαίνει, πλὴν ὡς ἐφόδιον (γεντέκ) σύρεται κατόπιν ὁ ἵππος αὐτοῦ λαμπρῶς ἐπισαγμένος.

Εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ Ραμαζανίου καὶ τοῦ Κουρμπάν-Μπαργιὰμ στήνονται πανταχοῦ εἰς τὰς πλατείας τὰ ἀναπόφευκτα ντολάπ, δι' ὧν οἱ παῖδες στρέφονται καὶ περιστρέφονται ἢ ἀνέρονται καὶ κατέρχονται, κατακρημνιζόμενοι ἐνίοτε καὶ θλώντες πολλὰ ἢ καὶ πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος. Πλήθος δὲ ὀπωροπωλῶν καὶ ζαχαροπωλῶν περιστρέφεται καὶ συνωθεῖται, κραυγάζον στεντορεῖα ἢ καὶ γλυκυθύμφωνῆν, ἐν ᾧ αἱ μὲν γυναῖκες κάθηνται παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐὰν ἦναι πλησίον, ἢ περὶ τὴν πλατείαν μασσοῦσαι μαστίχην, ἢ τρώγουσαι ὑπὸ τὸν τοῦ προσώπου πέπλον *μπογάτζαν* (πλαχούντιον πολὺ εὐνοούμενον ὑπὸ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν), οἱ δὲ ἄνδρες, ἐπειδὴ ἤδη παρῆλθεν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν τὰς ἡμέρας τῆς ἀργίας

ἠκόνιζον τὰς μαχαίρας καὶ ἡ ἔτρεχον νὰ ἀναγκάσωσι τὴν Κυβέρνησιν νὰ κηρύξη πόλεμον, ἡ συνώμοττον δι' ἐπαναστάσεις, καθήνται εἰς τὰ καφφενεῖα καπνίζοντες, στρέφοντες τὰ νῶτα πρὸς τὸ συνωθούμενον πλῆθος καὶ δειροπωλοῦντες τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰσλαμισμού. Ἐν ἐλλείψει πλατειῶν αἱ τοιαῦται διασκεδάσεις γίνονται εἰς τὰ νεκροταφεῖα· διότι ὁ Τοῦρκος ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς ζωῆς μετὰ τοῦ θανάτου εἶναι μέγας φιλόσοφος. Ἐν πόλει δὲ ὅπου ὑπάρχουσι ἄμαζαι, ἀπὸ σιρὰν ἔξ' αὐτῶν ἐξέρχονται κεφαλαὶ διὰ λευκοῦ πέπλου κεκαλυμμένοι, καὶ κεκοσμημένοι δι' ὀφθαλμῶν ἀπατραπτόντων τὸ πῦρ τῆς ἡδυπαθείας.

Τὸ μόνον θέαμα γνωστὸν καὶ εὐάρεστον εἰς τοὺς Τούρκους εἶναι ὁ Καραγκιόζης. Εἰς γωνίαν καφφενείου σύρεται παραπέτασμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διὰ τῶν ἔνδοθεν φώτων ἀπεικονίζονται αἱ σκιαὶ χαρτίνων ἀνθρωπαρίων, ἀνηθήκων γελοιογραφημάτων, συνήθως τοῦ Καραγκιόζη καὶ τοῦ Χατζαϊβάτη, τῶν ὁποίων τὰ πρόσωπα παριστώσι δύο ἀνθρωποὶ καθήμενοι ὀπισθεν, συνδιαλεγόμενοι διὰ προσπεποιημένης φωνῆς καὶ ἐκφράζοντες τὰς ἀηδέστερας κακοηθείας. Παντοῦ ἀλλοῦ τοιοῦτον θέαμα ἤθελε θεωρηθῆ ὁ μόνον ἀηδέστατον, ἀλλὰ καὶ ἀνοίκειον εἰς ἀνθρώπους ζῶντας κοινωτικῶς ἐν Τουρκίᾳ ὅμως πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἄγνωστος.

Ὁ Τοῦρκος ἀγνοεῖ τί ἐστὶ ἔ-

ρως, μάλιστα δι' συζυγικός λαμβάνει σύζυγον ἵνα ἐκπληρωσῆ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, καὶ ἐκτιμᾷ αὐτὴν οὐδὲ πλέον οὐδ' ἤττον ἀντικειμένου προωρισμένου εἰς τὴν πολλαπλασίασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Νυμφεύεται οὐχὶ κατ' ἐκλογὴν αὐτοῦ ἢ κατὰ συμπάθειαν, ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν τῶν γονέων καὶ συγγενῶν, καὶ τοῦτο σπανίως, ἂν μὴ οὐδέποτε, παραβλέπεται. Τὰ δὲ συνοικέσια ἐκτελοῦνται οὕτω πως· ἡ μήτηρ, καὶ ἐν ἐλλείψει ταύτης ἡ πλησιέστερα τῶν συγγενῶν τοῦ νέου, βίπτει τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς ἐπὶ νέας, τὴν προηγουμένως παρετήρησεν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸ λουτρόν, καὶ τοῦ γάμου ἀποφασισθέντος, φέρουσι τὸ πρῶν Παρασκευῆς τινος τὴν νύμφην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μελλονόμενου, καὶ κλείουσιν αὐτὴν ἐν δωματίῳ τοῦ χαρμελίου. Τότε εἰς τὸν ἀνδρῶνα ὁ Ἰμάμης, ἐπιθέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νυμφίου, ἀπαγγέλει βῆτά τινά τοῦ Κορανίου καὶ κατόπιν ὠθεῖ αὐτὸν εἰς τὸν θάλαμον ὅπου ἀναμένει ἡ νύμφη. Ἐκεῖ δ' ὁ γαμβρὸς, εὐρίσκει αὐτὴν κεκαλυμμένην διὰ τοῦ πέπλου, συνεσταλμένην καὶ δυστροποῦσαν· κατορθαί ὅμως νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ θέλητρα τῆς συζύγου, τὴν οὐδέποτε ἄλλοτε εἶδε, καὶ ἤτις δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ᾔῃαι χωλὴ ἢ μονόφθαλμος, καὶ μετὰ τινὰς ὥρας ἐξέρχεται ἐν θριάμβῳ εἰς τὸν ἀνδρῶνα, ὅπου οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι εὐωχῶνται. Ἀρχονται τότε οἱ γάμοι, διαρκοῦντες δλόκληρον ἑβδομάδα, καὶ ἄλλοι ἐν ἀνδρῶνι καὶ ἄλλοι ἐν γυναικῶ-

νίτιδι, και μετα τούτο ή οίκία επανέρχεται εις την συνήθη νεκρώσιμον σιγήν τής τουρκικής κοινωνίας.

Ἄξιον παρατηρήσεως είναι παρά τοις Τούρκοις ο τρόπος δι' οὗ εισάγονται τὰ παιδία εις τὰ σχολεῖα. Ὁ δάσκαλος και τὰ δασκαλόπουλα μεταβαλινουσιν ἐν πομπῇ και παρατάξει εις τὴν οίκίαν τοῦ νέου μαθητοῦ ἢ μαθητριάς, διότι ἄρρενα και θήλεα μανθάνουσιν ἐν τῷ αὐτῷ τῷ ἐλίφ, και ἀφ' οὗ ο πατήρ ἢ ο ἀδελφός τοῦ παιδίου λάβη αὐτό ἐπὶ τῶν ὤμων, τὰς κνήμας κρεμαμένας ἔμπροσθεν, προπορευομένης τής στρωμνῆς τοῦ μαθητοῦ και ἀκολουθούντων πάντων, μεταβαλινουσιν εις τὸ σχολεῖον, ὅπου ο Χότζας ἀσπάζεται πρῶτον τὰ βιβλία και ἔπειτα παραδίδει αὐτὰ εις χεῖρας τοῦ νεοεισελθόντος. Εἰς τὸ σχολεῖον οἱ μαθηταὶ καθιῆνται περίξ τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ δαπέδου και ἐπὶ στρωμνῆς ἢ ἐπὶ τεμαχίου τάπητος, ἕκαστος ἀναλόγως τής κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν γονέων αὐτοῦ.

Τὸ σῶμα τοῦ Τούρκου, ἀποθανόντος, πλύνεται διὰ θερμοῦ ὕδατος, ἀρωματίζεται, τίθεται εις ἐπίτρηδες πρὸς τοῦτο κιβώτιον (σ α ν τ ο ὐ χ) και μεταφέρεται ἐν σιωπῇ εις τὸ νεκροταφεῖον, χωρὶς νὰ εἰσαχθῇ εις τὸ τέμενος. Ἀφ' οὗ δὲ τεθῆ εις τὸν τάφον, ο Ἰμάμης καθιῆται εις τὸ χεῖλος, ἀπαγγέλει εὐχὰς τινάς, συμιστᾷ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποθανόντος εις τῶν ἀγγέλων τὰ τάγματα, και φεύγει χωρὶς νὰ στραφῇ

πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἐν τῇ φυγῇ τούτου οἱ παρευρισκόμενοι εἴππουσι τὴν γῆν εις τὸν τάφον.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ. — Ὁ Τούρκος είναι σοβαρός, κατηφής και πάντοτε σπουδαῖος· σπανίως βλέπει τις αὐτὸν γελῶντα ἐκ ψυχικῆς διαχύσεως. Ὅταν δὲν ἔχη πόρον ζωῆς, ἐνασχολεῖται, κοπιᾷ και βασανίζεται ἵνα κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν· εἰσερχόμενος δὲ εις τὴν οίκίαν, εἰσερχεται μετὰ τής ιδέας ὅτι οἱ ἐν αὐτῇ εἰσὶ προωρισμένοι νὰ δουλεύωσιν αὐτὸν, ἀπαιτεῖ τυφλὴν ὑπακοήν, ὑποταγήν και ἄμεσον ἐκπλήρωσιν τῶν ἐλαχίστων ὀρέξεων και τῶν πλέον ἀντικωνωνικῶν και ἀντιφυσικῶν διαταγῶν. Ἐντὸς τής οίκίας ἐργάζεται και σιωπᾷ, ἢ καπνίζει και σιωπᾷ, και σκέπτεται μηδὲν σκεπτόμενος. Ἐκ διαλειμμάτων λύει τὴν σιωπὴν ἵνα δώσῃ διαταγὴν τινὰ εις τὴν σύζυγον, ἢ ἀπευθύνη λόγον θωπείας πρὸς τὸ τέκνον, κλείει πάλιν τὸ στόμα, και βυθίζεται εις τὴν νάρκωσιν ἐκείνην τῶν κισθήσεων. Εἶναι ὀλιγαρχῆς, ἐχθρὸς τής πολυτελείας, και εὐτυχῇ θεωρεῖ ἐαυτὸν ὅταν ἔχη οίκίαν νὰ τεθῆ ὑπὸ στέγην, στρωμνὴν ὅπου τὴν νύκτα νὰ ἀναπαυθῆ, και ἄρτον νὰ θρέψῃ ἑαυτὸν και τὴν οἰκογένειαν. Διὰ τούτου ὅμως δὲν ἐνοοῦμεν ὅτι ἡ πολυτέλεια δὲν εἰσῆχθη εἰς τινὰς τής ἀνωτέρας τάξεως· ἀπ' ἐναντίας τοιαῦτα ἔξοδα ἐπιβαρύνουσι τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους, ὥστε 150,000 γρόσια κατὰ μῆ-

να εἶναι ἀνεπαρκῆ εἰς τὴν ζωὴν ἑνὸς Βεζίρου.

Ἡ οἰκία τοῦ Τούρκου συνίσταται ἐκ τοῦ ἀνδρῶνος καὶ τοῦ γυναικωνίτιδος (σελαμλικ, χαρὲμ). ὅσον δὲ πτωχὸς καὶ ἂν ᾖ, πρέπει νὰ ἔχη γυναικωνίτιδα ἔστω καὶ ἐν δωμάτιον, ὅπου νὰ κλείη τὰς γυναῖκας καὶ νὰ κρύπτῃ αὐτάς ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν προσερχομένων ξένων, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν συγγενῶν, ἐκτὸς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ. Ὁ γυναικωνίτις θεωρεῖται παρὰ τοῖς Τούρκοις ἄσυλον ἱερὸν καὶ ἀπαράβιαστον καὶ τοσοῦτον εὐλαβῶς τηρούμενον, ὥστε ἅπαξ μόνον ἐν τῇ τουρκικῇ ἱστορίᾳ ἔχομεν παράδειγμα τῆς παραβιάσεως αὐτοῦ, ἐπὶ Σολιμάνου Β', ὅτε οἱ Γενιτζάροι, ἀφ' οὗ ἐφόνευσαν τὸν μέγαν Βεζίρην Τσαουσ-πασσᾶν, κατεπάτησαν καὶ τὸ χαρέμιον αὐτοῦ· καὶ τοῦτο δ' ἐπέφερε στάσιν δεινὴν καὶ φρικτὴν ἐμφύλιον πόλεμον, τοῦ λαοῦ λαβόντος τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἔκλεινου σώματος τοῦ τολμήσαντος τὸ τοιοῦτον.

Τὰ ἐπιπλα τῆς οἰκίας συνίστανται ἐξ ἑνὸς μόνοι σοφᾶ περὶ τὰς ἄκρας τοῦ δωματίου καὶ μηδενὸς πλέου. Θρανία δὲν ὑπάρχουσι, οὔτε τράπεζαι, οὔτε κλῖναι, οὔτε ἄλλο τι· διότι τὴν ἀνάγκην αὐτῶν δὲν αἰσθάνεται ὁ Τούρκος, καὶ ἴσως εἶναι εὐτυχῆς κατὰ τοῦτο. Ὅταν τρώγῃ φέρει ἐν τῷ δωματίῳ τὸν σοφρᾶν, κάθηται ἐπὶ τοῦ δαπέδου, καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν ἀφαιρεῖ αὐτὸν ἐκ τοῦ μέσου. Κοιμᾶται δὲ ἐπὶ στρωμνῶν, ἃς θέτει τὴν ἡμέραν εἰς

γιοῦκια, καὶ ἀποθέτει τὰ φορέματα αὐτοῦ εἰς εἶδος κιβωτίων, ἅπερ ὀνομάζει σεπέτ. Πλὴν τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πολλὰ τουρκικὰ οἰκία δὲν ἔχουσι πάντα τὰ ἐπιπλα εὐρωπαϊκῶν οἰκιῶν, ἐκτὸς ὅμως κλινῶν ὁ Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων (Ἀπὴ πασσᾶς) τὴν ἡμέραν, ἐν τῷ δωματίῳ τῆς ἐργασίας, καπνίζει καθήμενος ἐπὶ ἔδρας παρὰ γραφεῖω ἀρκούντως κομφῶ, καὶ παραιτεῖ τὸν σοφᾶν εἰς τοὺς ἐκ τῶν Οὐλεμάδων βοηθοὺς αὐτοῦ.

Αἱ δούλαι, λευκαὶ ἢ μαῦραι, εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ὡς οἰευνούχοι εἰς τὴν φυλακὴν τῶν χαρεμιῶν. Συνήθως ὁ πτωχότερος τῶν Τούρκων ἔχει μίαν, ἣν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρισθῇ ὅπως θέλῃ· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν αὐξάνει ἀναλόγως τῆς καταστάσεως ἐκάστου· καὶ ἐπειδὴ ἡ πολυγαμία εἶναι ἐπιτετραμένη, δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἴδῃ τις εἰς τὸ χαρέμιον Πασσᾶ ἑπτὰ γυναῖκας νομίμους, καὶ ἑκατὸν ἑπτὰ μὴ νομίμους δηλ. δούλας, ὧν τὰ μετὰ τοῦ κυρίου προερχόμενα τέκνα θεωροῦνται ἐπίσης νόμιμα, διότι τὸ Κοράνιον θεωρεῖ τὴν γυνίκα ἄμπελον πρὸς φυτεῖαν.

Τὸ Κοράνιον ἐπιβάλλει τὴν καθαρίότητα εἰς τὸ σῶμα τοῦ Τούρκου, διατηροῦντος προσέτι καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καθαρὰν. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἀδιαφρεῖ καὶ ἂν ὑπάρχωσιν ὑπὸ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας αὐτοῦ δέκα πτώματα κυνῶν ἐκ τῶν διανεμομένων τὴν νυκτοφυλακὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ληφθέντων ὑπὸ τὴν

προστασίαν τοῦ Μουφτῆ, ὅτε, ἀποδοθέντος τοῦ δεινοῦ τῆς πανώλους εἰς τούτους, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Διβαλίου νὰ ἐξολοθρευθῶσιν.

Ὁ Τούρκος, ὁ ἔνεκεν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς κοινωνίας αὐτοῦ ὀφείλων νὰ ἀποφεύγῃ τὸν κόσμον, δὲν δέχεται μετ' εὐχαριστήσεως εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ξένον καὶ πρὸ πάντων ἄλλοεθνή. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγεννήθη ἵνα ζήσῃ μόνος, καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις, τοῖς ἀγνοοῦσι τι ἐστὶ ἔρωσ, μόνῃ ἢ διηνεκῆς παρουσία τῆς γυναικὸς δὲν δύναται νὰ ἀπασχολήσῃ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, δέχεται ἐπισκέψεις καὶ ἀποδίδει αὐτάς, καὶ σπανιώτατα προσκαλεῖ καὶ δέχεται γεύματα· ἀλλὰ τὰς ἑσπερινὰς συναναστροφάς, ἐκτὸς τοῦ Ραμαζανίου, καθ' ὃ τὴν νύκτα θεωρεῖ ἡμέραν καὶ τανάπαλιν, οὐ μόνον ἀποφεύγει, ἀλλὰ καὶ κατακρίνει· διότι, βαδίζων διὰ τῆς φιλοσοφίας τῶν ζώων, λέγει ὅτι τὴν ἡμέραν ἐποίησεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν νύκτα διὰ τὸν ὕπνον.

Ἐν ἐπισκέψει, ὡς καὶ παντοῦ ἀλλαχοῦ, εἰσερχόμενος χαιρετᾷ διὰ τοῦ Σελιάμ Ἀλίχιουμ(1) καὶ τοῦ τεμενᾶ· κάθηται, ἐπαναλαμβάνει τὸν τεμενᾶν ἰδιαιτέρως πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν

παρισταμένων, λαμβάνει ἀκολούθως τὴν πίπαν, ἣν ὁ ἑαυτοῦ ἢ ὁ τοῦ ξενίζοντος τζιμπουκτζῆς, τῷ προσφέρει, καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν συνδιάλεξιν καταπίωνων καφφέν. Ἐὰν ἐν τῇ ὁμηγύρει παρευρίσκηται ξένος, εἰ μὲν εἶναι ἐπίσημον πρόσωπον, καθίσταται τὸ ἀντικείμενον τῶν φιλοφρονήσεων πάντων, διότι οἱ Τούρκοι εἶναι ὑποκριταὶ καὶ διπλωμάται καλοί· τότε δὲ γίνεται λόγος μᾶλλον περὶ ξένων καὶ περὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ὁ ξένος ἀνήκει, καὶ ἤττον περὶ Ἀλη-Ὅσμαν-Ντοβλετί καὶ Ἰσλαμισμού. Ἐὰν δὲ ὁ ξένος ἦναι ἀσήμαντος ἢ Ραγιᾶς, οἱ Τούρκοι ὀμιλοῦσιν ἐλευθέρως περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων, δεικνύμενοι ὑπεροπτικοὶ πρὸς αὐτὸν, ὃν ἐνίοτε φιλοφρονοῦσι καὶ δι' ἐνὸς ἢ πολλῶν γκιαοῦρ ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ὀμιλίας, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐνοχληθῶσιν.

Ἐν συνδιάλεξι εἶναι ψυχροὶ, σκεπτικοὶ, σοβαροὶ, κατηρεῖς ὡς πάντοτε, καὶ οὐδέποτε παραφέρονται. Τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Γάλλοις ζωογονοῦν καὶ ἀστράπτει ἐν τοιαύταις περιστάσεσι δὲν φαίνεται εἰς αὐτούς. Εἰσέρχουσαι εἰς καφφενεῖον ἐν Παρισίοις ἢ ἐν Ἀθήναις, ὅπου εὐρίσκονται εἴκοσιν ἄνθρωποι, καὶ νομίζεις ὅτι κεραυνοβολεῖ καὶ βροντᾷ· ἀλλ' ἂν εἰς τοιοῦτον, ὅπου ὑπάρχουσι πεντήκοντα, εἰσέλθῃς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ εἰς Προῦσαν, νομίζεις ὅτι παρευρίσκεισαι εἰς συνοδίαν νεκροῦ. Ἐν τούτοις ἔχουσί τι κα-

(1). Ὁ χαρετισμὸς τῶν Δερβισῶν καὶ τῶν Οὐλεμάδων συνίσταται εἰς τὸ Μερχαμπέρ ἢ μέρχαμπέρ γιαοῦ!

λόν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰς συναναστροφάς πάντες δὲν ὀμιλοῦσιν, ἀλλ' ὀλίγοι, οἱ πρεσβύτεροι, ἐν ᾧ οἱ νεώτεροι ὑποχρεοῦνται νὰ ἀκούωσι μόνον, καὶ θεωρεῖται κακῆς ἀγωγῆς ὅστις λαμβάνει τὸν λόγον, διακόπτων τὸν ὀμιλοῦντα.

Ὁ Τοῦρκος σπανίως προσκαλεῖ τινὰ εἰς γεῦμα· δταν δ' ἀποφασίσῃ νὰ πράξῃ τοῦτο, πρέπει νὰ ἔχῃ ἰσχυροὺς λόγους, μεγάλας ὑποχρεώσεις. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, καθ' ἣν ἐννοεῖται ὅτι τὸ χαρέμιον δὲν λαμβάνει μέρος, διότι ὁ Τοῦρκος σπανίως συντριῶγει ἔστω καὶ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συζύγου, παραθέτει πρῶτον τὸ πιλάφ μετὰ τοῦ γι α γ ο ὐ ρ τ, κατόπιν τὸ ρόφημα, μετὰ τοῦτο γλυκύσματα, συνήθως κατατῆφ ἢ μπακλαβᾶ, ἔπειτα κρέατα καὶ τελευταῖον πάλιν γλυκύσματα. Λαμβάνει δὲ πρῶτος ἐκ τῶν παραθετομένων βρωμάτων τὴν καλύτεράν μερίδα, καὶ ἀκολουθῶς προσφέρει πρὸς τοὺς συνδιαιτημονας. Εἰς τὰ γεύματα ταῦτα, ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τοῦ οἰκοδεσπότου, παρατηρεῖται ἡ κατάστρεπτικωτέρα πολυτέλεια καὶ ἡ εὐτελεστέρα λιτότης· εἰς τὸ γεῦμα πλουσίου βλέπει τις, ὡς εἰς τοὺς ἀρχαίους Πέρσας, γραμμὴν ὑπερετῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης μέχρι τοῦ μαγηρείου, παραδιδόντων ἀπὸ χειρῶν εἰς χεῖρας τὰ τριβλία, ὧν ὁ ἀριθμὸς σὲ ἐκπλήττει· καὶ εἰς τὸ πτωχοῦ ἰδιώτου βλέπει δούλην μαύρην κεκαλυμμένην τὸ πρόσωπον, ἐρχομένην μετὰ κόπου τοῦ μαγηρείου, καὶ θέτουσαν τὸν σοφρᾶν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τεμάχια ἄρτου καὶ τὸ ρόφη-

μα ἐν τῷ μέσῳ, ἀκολουθοῦμενον ὑπὸ ἐνὸς ἢ δύο φαγητῶν ἐκ κρεάτων καὶ λαχάνων, καὶ τὸ γλυκυσμὰ ἐπὶ τέλους· εἰς τοιοῦτον δὲ γεῦμα κοχλιάρια καὶ κερῶνια εἶναι πολυτέλεια, διότι ὁ θεὸς ἔδωκε τοὺς δακτύλους εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ κλίβανος ἔψησεν ἄρτου φλόγωμα. Διαρκοῦντος τοῦ Ραμαζανίου, ὅτε οἱ Μουσουλμάνοι τὴν μὲν ἡμέραν ἀπέχουσι, ἢ τουλάχιστον ὀφείλουσι νὰ ἀπέχωσι φαγητοῦ καὶ ποτοῦ, τὴν δὲ νύκτα δίδονται εἰς τὴν κραιπάλην, πολλοὶ τῶν Πασσάδων κρατοῦσιν ἀνοικτὰ τὰ μέγαρα αὐτῶν τὸ ἑσπέρας, ὅτε ὁ τυχὼν δύναται νὰ φάγῃ, νὰ ὀρσοισθῇ καὶ νὰ φύγῃ. Ἐπίσης δὲ πολλοὶ τῶν εἰς ὕψηλὰ θέσεις ἔχουσι πάντοτε εἰς τὴν τράπεζαν αὐτῶν τινὰς τῶν διαβασμένων, οἵτινες ἐνίοτε τοσοῦτον ἀπαιτητικοὶ καὶ ὀχληροὶ καθίστανται, πρὸς δὲ χαμερπεῖς καὶ ἀδιάκριτοι, ὥστε οὐ μόνον τὸ ἐπίθετον Ν τ ἄ λ - κ α β ο ὐ κ (παράσιτοι) ἀποδιδόμενον δημοσίᾳ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν τοῖς φέρει, ἀλλὰ καὶ παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη ὑπηρετῶν ἵνα θέσωσιν αὐτοὺς ἔξω τῆς θύρας. Πολλαχοῦ δὲ τῆς Τουρκίας, ὡς εἰς Καβάλαν καὶ Τραπεζοῦντα, ὑπάρχουσι καταστήματα, διατηρούμενα δι' ἀφισρωμάτων, ὅπου ἅπαξ τῆς ἡμέρας δίδεται τ ζ ο ρ μ π ᾶ ς εἰς πάντα τὸν βουλόμενον, καὶ ἐκάστην Παρασκευὴν τὸ εὐνοούμενον τῶν Τοῦρκων πιλάφ. Τὰ τοιαῦτα κατὰστήματα ὀνομάζονται Ἰμαρέτ.

Ὁ Τοῦρκος οὐδέποτε ἐπιζητεῖ σχέσεις μετὰ ξένων ἀλλοθρήσκων καὶ ἀλλοεθνῶν ἂν δέ ποτε εὐρίσθῃται μεταξύ αὐτῶν, ἐξ ἀνάγκης γίνεται τοῦτο. Ἐχει τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ ξένοι εἶναι φυσικοὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ τε καὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ, θεωρεῖ αὐτοὺς ὑποδέεστερους, περιφρονεῖ καὶ ἀποστρέφεται πάντα μὴ Μουσουλμάνον, καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ἔχει ἀνάγκην κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναδιοργανώσεως, καὶ ὅτι εἰς τοῦτο θὰ φθάσῃ διὰ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν συναφείας, ἀποφεύγει ὅσον τὸ δυνατόν αὐτοὺς, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ὅταν ὑπὸ τῆς τύχης ῥιφθῇ, αἰσθάνεται ἑαυτὸν μὴ καλῶς ἔχοντα· καὶ μολονότι γνωρίζει νὰ ὑποκρίνηται, οὐχ ἦττον ὅμως τῷ διαφεύγουσιν ἐκφράσεις δυσαρσεκείας. Πρὸ δύο ἐτῶν ἐτάξιθεν ἐπὶ βωσσιακοῦ ἀτμοπλοίου ἀπὸ Βῶλον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μεταξὺ πολλῶν ἐπιβατῶν εἶχομεν καὶ τινα Τοῦρκον μεμορφωμένον, διατρίψαντα ἀρκετὸν καιρὸν εἰς Γαλίαν καὶ ὁμιλοῦντα ἐλευθέρως τὴν Γαλλικὴν. Προσεφέρετο εὐγενῶς καὶ περιποιητικῶς πρὸς πάντας, ἐφαίνετο εὐαρεστούμενος εἰς τὴν συναναστροφὴν εὐγενοῦς τινος Ρωσίδος, καὶ κατώρθωσε κατ' ἀρχάς νὰ ἐλύσῃ τὴν ὑπόληψιν πάντων τὴν τρίτην ὅμως ἡμέραν, ὅτε μετὰ πολλῶν ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ πλοιάρχου, ἀγαπῶντος τὸν Βάκχον, ἔστρεψε ζωηρῶς τὰ βλέμματα πρὸς ἐμὲ, καὶ προεθυμοποιήθη νὰ μοὶ ἀποτείνῃ τὰς λέξεις ταύτας· γ κ ι α ο ὁ ρ ν τ ε ἰ λ μ ι (δὲν εἶναι ἄπιστος)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΙΣ, ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ, ΑΝΩΤΑΤΟΣ ΑΡΧΩΝ. — Οἱ Τοῦρκοι ἐνασχολοῦνται εἰς πολλὰ ἔργα, πλὴν ἐπιδίδουσιν εἰς ὀλίγα· ἀποφεύγουσι δὲ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὰς ἐπιστήμας αἰτινες, φαίνεται, δὲν ἐγεννήθησαν δι' αὐτοὺς. Εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον οὐδέποτε ἐπέδωκαν, ἀλλ' οὔτε ποτὲ θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐπιδώσωσιν ἐν ὧσιν ἀπαιτοῦνται διὰ μὲν τὸ πρῶτον φυσικὴ κλίσις καὶ συναίσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς συγκοινωνίας, ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, διὰ τὸ δεύτερον δὲ γνώσεις καὶ πείρα τοῦ κόσμου, ἐλευθερία τῶν πράξεων, ἐκτίμησις τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς θέσεως ἐκάστου λαοῦ, καὶ καλὴ πίστις. Περιορίζονται δὲ εἰς τὰς βαναύσους τέχνας, τὴν μεταπρατικὴν, καὶ ὀλίγον εἰς τὴν γεωργίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Τοῦρκος εἶναι ὀλιγαρχικῆς, δὲν φροντίζει οὔτε τὸ εἰσόδημα αὐτοῦ νὰ αὐξήσῃ, οὔτε τὴν εἰς χεῖρας τέχνην νὰ βελτιώσῃ. Ἐκ τούτου δὲ ἡ στασιμότης ἐκείνη τῶν τεχνῶν, ἡ παρατηρουμένη ἐν τῇ Τουρκίᾳ, ἡ νέκρωσις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ παντελής ἔλλειψις τῆς βιομηχανίας, ὧν ἂν ὑπάρχωσιν ἔχνη τινὰ, ὀφείλονται οὐχὶ εἰς τοὺς κρατοῦντας, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐπιπόνοους ἀγῶνας τῶν κρατουμένων, τῶν δι' ἀχαριστίας ἀμοιβομένων, καὶ εἰς τὸ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα τῶν ξένων.

Μέχρι πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ἡ κυριώτερα ἐνασχόλησις τῶν Τοῦρκων ἦτον ὁ πόλεμος καὶ τὰ ὄπλα· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἡ μὲν τύχη τῶν ὄπλων ἀπέπτῃ, ἐρινῶς δὲ συμφορῶν διεδέχθη αὐ-

τήν, καὶ οἱ ῥαγιαδες ἤρξαντο ἀποποιούμενοι τὸ νὰ τρέφωσι διὰ τῶν ἰδρώτων αὐτῶν τοὺς τυράννους καὶ νὰ ὑποθάλλωσι τὴν ἀργίαν αὐτῶν, οἱ ἄνθρωποι, οἱ τὴν ἐργασίαν ἀποστρεφόμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσιν ἔργον ὅπως πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν· οὕτω δὲ σήμερον βλέπομεν αὐτοὺς ἀνθρωπεμπόρους καὶ κερφεπώλας, μαχαιροποιούς, ζαχαροπώλας καὶ ὀπωροπώλας, χαλκοποιούς καὶ πεταλωτάς, ἔργα συμβιβάζόμενα πρὸς τὸν χαρακτήρα, τὰς ἐξέεις καὶ τὰς ὀρέξεις τῶν ἐνεργούντων αὐτά.

Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐν Τουρκίᾳ ἐξήρχοντό ποτε σχεδὸν ἅπαντες ἐκ τοῦ ὄγλου· διότι οὐ μόνον υἱὸς Πασσᾶ ἦτον ἀμβίβολον ἀνέμελλε νὰ φανῆ ἀρεστός εἰς τὸν διανεμόντα ὑπουργήματα ἀλλ' οὔτε αὐτὸς ὁ Πασσᾶς διέμενε ἐπὶ πολὺ ἐν εὐνοίᾳ, ἀν μὴ ἐπὶ μικρὸν πλέον τετάρτου σελήνης, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν συχνότατα ἐντὸς μηνὸς ἐξετίθεντο εἰς τὸ Ἴπποδρόμιον πέντε κεφαλαὶ Βεζιρῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐπειδὴ τότε ἵνα διοικήσῃ τις παρ' αἰτοῖς δὲν ἀπητεῖτο ἄλλο ἢ βαρβαρότης καὶ φανατισμὸς, κατὰ ταῦτα δὲ οὐδεὶς αὐτῶν ἀπελείπετο, ἕκαστος Τούρκος, ἀχθοφόρος ἢ πυροσβέστης, εὐρίσκετο εἰς πύλῃ καλὴν θέσιν νὰ ἐκπληρώσῃ ἔργα πρωθυπουργοῦ ἢ ἀρχιστρατήγου. Μολονότι δὲ τῶν πραγμάτων ἡ κατάστασις αὕτη σήμερον παρήλλαξε, διότι πολλοὶ τῶν ἐν τοῖς ὑπουργήμασι διατηροῦνται ἐφ' ὄρου ζωῆς, καὶ ὠφελεν ἐπὶ πολὺ πλέον νὰ παραλλάξῃ, διότι, καταστάσης

προδήλου τῆς ἀνάγκης μεμορφωμένων καὶ ἐξησχημένων προσώπων εἰς τὰς ἀνωτέρας θέσεις, οἱ υἱοὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν, ἀνατρεφόμενοι καὶ συνοικιούμενοι πρὸς τὰ καθήκοντα τῶν θέσεων τῶν γονέων αὐτῶν, ἐδύνατο ἐπιτυχῶς νὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς, οὐχ ἤττον ὅμως δὲν μετεβλήθη, οὐχ ἤττον δὲν κατηργήθη τὸ σύστημα, καὶ σήμερον ἀναγκάζεται τις νὰ ἐλεεινολογήσῃ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν τύχην τῆς Τουρκίας, βλέπων τὸν ποτὲ τζιμποὺκ-ὄγλάν τοῦ δεῖνος Πασσᾶ, διοικούντα ἐπαρχίαν ὀλόκληρον, ἢ τὸν ποτὲ ἀχθοφόρον τοῦ τελωνείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀναβιβασθέντα δι' ἰδιοτροπίας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν εἰς τὰ ἀνώτερα στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ διοικούντα μοῖραν στρατοῦ τακτικοῦ, ἐκ τοῦ ὑπερασπισθέντος τὴν Σιλίστριαν κατὰ τοῦ ποτὲ ἀντιβασιλέως τῆς Πολωνίας.

Ὁ Τούρκος, ἀναβιβάζομενος ἀπὸ τὴν τελευταίαν κοινωνικὴν βαθμίδα εἰς τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν, διατηρεῖ τὴν αὐτὴν σοβαρότητα ἢ μάλλον εἰπεῖν ἡλιθιότητα τοῦ χαρακτήρος, τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις τῆς πρώην αὐτοῦ κοινωνικῆς θέσεως, καὶ μεταβάλλει μόνον τὸν τρόπον ζωῆς, καὶ προσλαμβάνει μόνον τὴν ὑπεροψίαν, καὶ καθίσταται πανοῦργος, δόλιος, ἀπληστος, κλέπτης καὶ αἰσχροκερδῆς· ληστεύει καὶ τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ τοὺς πολίτας, ἀρπάζει καὶ τοῦ ῥαγιαῖ καὶ τοῦ μουσουλμάνου τὸν ἄρτον, καὶ ἐνίοτε κρατεῖ ἀνοικτὸν λογαριασμὸν μετὰ

τῆς τραπέζης τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὰ χρεώγραφα αὐτῆς ἐμπορεύονται.

Ὁ δικαστικὸς κλάδος μετὰ τοῦ τῆς δημοσίας ἐκπαιδύσεως εἶδομεν ἐκ τίνων συνίσταται ἐν Τουρκίᾳ· ὁ δὲ διοικητικὸς καὶ οἰκονομικὸς εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Παντοῦ ἡ ἔλλειψις πείρας, ἡ ἀμάθεια καὶ τὸ πνεῦμα τῆς καταπιέσεως καὶ τῆς τυραννίας, παντοῦ ἡ ληστεία. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, βοηθούμενοι εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῶν ὑπὸ δύο ἢ τριῶν τῶ πολὺ Οὐλεμάδων καὶ ὑπὸ τοῦ μικτοῦ συμβουλίου ἡ μεζιελις(1), σκέπτονται καὶ ἀποφασίζουσι περὶ τῶν ἀνατεθέντων αὐτοῖς καθηκόντων. Ἀλλὰ νομίζετε ὅτι δίδουσι ποτε ἀκρόασιν, ὅτι λαμβάνουσι ποτέ ὑπ' ὄψιν τὴν γνώμην τοῦ μικτοῦ αὐτοῦ συμβουλίου; ἢ ἔχετε τὴν ἰδέαν ὅτι φροντίζουσι περὶ τῆς καλῆς καταστάσεως τοῦ τόπου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων; ὦ! τῆς ἀθλιότητος. Περὶ τοῦ ὑπουργείου των ναυτικῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος, περὶ δὲ τοῦ τῶν στρατιωτικῶν οὐδὲν εὐάρεστον συμπέρασμα ἐξάγεται ἐν παρατηρήσεων. Οἱ Τούρκοι σήμερον ἀπεχθάνονται τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν· διότι ὡς εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾔγαι, ἀντίκειται ἐκ διαμέ-

τροῦ καὶ πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν αὐτῶν. Εἷς μόνος κλάδος φαίνεται ἐν Τουρκίᾳ ὀπωσοῦν μεμορφωμένος, ἡ τοῦλάχιστον ἱκανὸς νὰ θεραπεύσῃ τινὰς τῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους αὐτοῦ· οὗτος δὲ εἶναι ὁ διπλωματικὸς καὶ τοῦτο διότι οἱ Τούρκοι εἶναι πεπροικισμένοι διὰ τίνων πλεονεκτημάτων ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τοῦ ἐξ Ἀλβιόνης γέροντος αὐτῶν φίλου καὶ τοῦ ἐξ Αὐστρίας ποτὲ ἀσπονδοτέρου ἐχθροῦ τοῦ Ναπολέοντος Α'. Ἄλλως τε ὠφελήθησαν πολὺ ἐκ τῆς σχολῆς τῶν Φαναριωτῶν, ὧν τινὰς διατηροῦσιν εἰσέτι εἰς διπλωματικὰς θέσεις ἀρετὰ σπουδαίας.

Ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ καὶ ἀπόλυτος ἐξουσία συγκεντροῦται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σουλτάνου, ποιουμένου δεσποτικῆν χρῆσιν αὐτῆς. Τὸ ὄνομα Σουλτάν ἤτο ποτε κύριον ὄνομα· διότι βλέπομεν εἰς τὴν ἱστορίαν ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἐπιδρομὴν τῶν τουρκικῶν λαῶν, ὁ υἱὸς τοῦ πρώτου ἡγεμόνος τῶν Ματζάρων Ἀρπάδου ὠνομάζετο Σουλτάν. Πότε δὲ ἤρχισε νὰ ἀποδίδηται ὡς τίτλος εἶναι ἀδόηλον.

Ἐὰν οἱ Τούρκοι θεωρῶνται τὰ πιστὰ τέκνα τοῦ Προφήτου καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἰσλαμισμού, τοιαύτη ἀρχὴ δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ παρ' αὐτοῖς διότι τὸ Κοράνιον καταπολεμεῖ καὶ ἀπαγορεύει πᾶσαν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, καὶ ὁ Μωάμεθ ἐκφράζει τὴν θέλησιν αὐτοῦ τοῦ νὰ κυβερνῶνται οἱ πιστοὶ δημοκρατικῶς. Ἀλλὰ πρῶτον ἀμφισβητεῖται αὐτοῖς τὸ δι-

(1) Τὸ συμβούλιον τοῦτο, συστηθὲν διὰ τοῦ Γ α ν ζ ι μ α τ καὶ Ἐπικυρωθὲν διὰ τοῦ 36-ου ἀρθροῦ τοῦ Χ α τ ι - Χ ο υ μ α γ ῆ ο ὕμ, συνίσταται εἰς τὰς Ἐπαρχίας ἐκ δύο Οὐλεμάδων τῆς 1-ης τάξεως, ἐκ τῶν συντεχνιαρχῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Χριστιανικῶν ἢ Ἑβραϊκῶν κοινοτήτων, Προεδρεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πασσᾶ.

καίωμα τοῦ ἀντιπροσωπεύειν τὸν Ἰσλαμισμὸν, δικαίωμα διὰ τῆς βίας μόνον δικαιολογούμενον. ἔπειτα δὲ ἡ παρατήρησις τῆς παραβιάσεως πολλῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν διατάξεων ἐλαττοῖ καὶ τὴν ἐντύπωσιν τῆς παρεκτροπῆς ταύτης. Οἱ Τούρκοι ἔλαβον ἀρχὴν, ὡς εἶδομεν, διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ ἐν Βαγδατῷ Καλιφάτου τῶν Ἀράβων καὶ τῆς παρ' αὐτῶν ἀντικαταστάσεως τούτου. Τὰ δὲ Καλιφάτα ἐκεῖνα, καίτοι σκιά τῆς ἀρχῆς, ἦν ἐξήσκησέ ποτε ὁ Μωάμεθ, οὐχ ἤτιον ὅμως ἦσαν παράνομα ὥστε οἱ Τούρκοι ἀντικαταστήσαντες ἐν ἐξ αὐτῶν καὶ διατηρήσαντες ἀρχὴν ἐναντίαν τῷ νόμῳ, ἐδικαιολογοῦντο ὡς μὴ δώσαντες τὸ παράδειγμα αὐτοὶ πρῶτοι, καὶ κατόπιν ἐπεξέτεινον τοῦ νόμου τὴν παραβίασιν ἐφ' ὅσον ἐδύναντο. Ὅτε δὲ, συνεινωθέντες εἰς ἓν ἔθλον καὶ συστήσαντες τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν, ὥρμησαν δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ νὰ κατακτήσωσι τὸν κόσμον, ἐπειδὴ οἱ Ἀραβῆς, τὰ γνήσια τέκνα τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, δὲν ὑπῆρχον πλέον, ἐφάνησαν ὡς διάδοχοι ἐκείνων, ἔλαβον τὸν τίτλον τῶν ἀποστόλων τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, τίτλον συμβαδίζοντα πρὸς τὰ φυσικὰ αἷτια τὰ τότε κινδυνῶντα αὐτοὺς, καὶ ἐθεώρησαν οὐχὶ δὲ ὠνόμασαν τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Καλιφὸν. δηλ. ἀρχηγὸν τῶν πιστῶν, μολοντί πολὺ ἀπέχει καὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Ἐκτοτε, καίτοι ἡ κατήχησις τοῦ Νεφεσῆ ἀπαιτεῖ τὸν ἀρχηγὸν τῶν πιστῶν ἐξ ἀραβικοῦ

αἵματος καὶ αἵματος τῶν Κορειῶν, θεωρεῖται τοιοῦτος, καὶ ὅμως ὁ Σουλτάνος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡγεμὼν ἔθλους, μονάρχης ἀπόλυτος, τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἔχων κανόνα, ἐξασκῶν δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀναμιγνύμενος εἰς τὰ θρησκευτικὰ εἰμὴ ὅτι κατ' ὄνομα.

Κατὰ τὸν κώδικα Μουλτεκά, „ὁ ἀνώτατος ἀρχὼν τῶν Μου σουλμάνων πρέπει νὰ ἦναι ἐνήλιξ(1), ὑγιής τὸν νοῦν(2) ἀνὴρ καὶ οὐδέποτε γυνή, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶναι ἱερόν. Ἐκ δὲ τῆς ἀνωτάτης καὶ ἀπολύτου ἀρχῆς, ἦν ἐξασκεῖ ἐπὶ πάντων τῶν Μου σουλμάνων, καθίσταται ἀνώτερος τῶν νόμων, καὶ ἀπαλλάττεται πάσης σωματικῆς ποιότητος.“ Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ ἄτομον δὲν ὑψοῖ τὴν θέσιν, ἀλλ' ἡ θέσις τὸ ἄτομον, τὸ πρόσωπον τοῦ Σουλτάνου θεωρεῖται σεβαστὸν ἐν ὅσῳ ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ θρόνου· ἀλλ' ἅμα κατόπιν στάσεως καταπέση, δὲν διαφέρει ποσῶς τοῦ ἐλαχίστου Μου σουλμάνου, καὶ ὁ θεμιος οὐδεμίαν διάκρισιν μεταξὺ ἐκείνου, καὶ τούτου ποιεῖ.

Ὁ Σουλτάνος πρέπει νὰ φέρῃ βασιλικὸν αἷμα, καὶ ἐπειδὴ ἡ διαδοχὴ παρ' αὐτοῖς δὲν μεταβαίνει κατὰ πρωτοτοκίαν, ἀλλὰ κατ' οἰ-

(1). Καὶ ὅμως δύο Σουλτάνοι ἀνέβησαν τὸν θρόνον δεκατέτρατοις· εἰς δὲ ἑπταετής.

(2). Ὁ Μουσταφᾶς Α'. ἐκυβέρνησε δις διατελὼν ἐν μανίᾳ.

κογένειαν, πάντα δηλονότι τὰ ἀρ-
 ρένα μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογε-
 νείας ἔχουσιν ἀλληλοδιαδόχως δι-
 καίωμα ἐπὶ τοῦ θρόνου, διὰ τοῦ-
 το μέχρι τοῦ Ἀποτὸλ Μετζιτ οἱ
 Σουλτάνοι ἐθυσίαζον τοὺς ἀδελ-
 φούς αὐτῶν ἵνα ἐξασφαλίσωσι τὸν
 θρόνον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν οἰ-
 κογένειαν, καὶ πολλάκις ἀνίκανοι
 ἄνδρες ἐκυβέρνων τὸ Κράτος ἐπὶ
 πολὺ.

Μετὰ τὸν θάνατον Σουλτάνου,
 ὁ μέγας Βεζίρης μετὰ τοῦ Σεχ-
 οῦλ-Ἰσλάμ καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
 μεταβαίνουσιν εἰς τὸ μέρος ὅπου
 κρατεῖται ὁ προωρισμένος νὰ δια-
 δεχθῆ τὸν θρόνον, καὶ παραλαμ-
 βάνοντες φέρουσιν αὐτὸν εἰς τινὰ
 θάλαμον τῶν ἀνακτόρων, ὅπου ὁ
 νεκρὸς τοῦ ἀποθανόντος κείται ἐ-
 πὶ ψαίδης ἀπλῆς πρὸς παρά-
 στασιν τῆς ματαιότητος τῶν ἀν-
 θρωπίνων πραγμάτων· ἐκεῖ δὲ
 ὀρκίζουσιν αὐτὸν νὰ κυβερνήσῃ
 τὸ Κράτος κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ
 Προφήτου καὶ νὰ διοικήσῃ ὡς πα-
 τὴρ τέκνα. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν
 διαδίδουσι τὴν εἶδησιν τοῦ θά-
 νατου τοῦ πρώτου καὶ ἀναγγέλου-
 σι διὰ κανονοβολισμῶν τὴν εἰς
 τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ δευτέ-
 ρου. Οὗτος ἐντὸς δεκαπέντε τὸ
 πόλῳ ἡμερῶν φέρεται ἄνευ ἐπι-
 σημότητος εἰς τὸ ἔξωθεν τῶν
 τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 τέμενος τοῦ Ἐγιοῦπ (Κοσμίδιον
 νῦν Ἴππι)· ἐκεῖ δὲ ζώννυται τὴν
 σπάθην τοῦ Ὀσμάν, (1) καὶ μετὰ

τοῦτο μεταβαίνει μετὰ πάσης
 πομπῆς καὶ παρατάξεως εἰς τὸν
 ἐν τῷ δευτέρῳ προαυλίῳ τῶν βυ-
 ζαντινῶν ἀνακτόρων αὐτοκρατο-
 ρικὸν θρόνον (Μ π ἄ μ π ι Χ ο υ-
 μ α γ ο ὐ μ), διερχόμενος διὰ τῆς
 πόλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, δι' ἧς
 ἡλώθη ποτὲ ἡ πόλις, καὶ περι-
 φρουρούμενος ὑπὸ τῶν ἐν μεγά-
 λῃ στολῇ δορυφόρων αὐτοῦ
 (μπαλτατζίδων τοῦ σερα-
 τοῦ). Ἐκεῖ δὲ εἰς τὸν θρόνον
 καθήμενος, δέχεται οὐχὶ τὰς προσ-
 ρήσεις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔ-
 θνους καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τῶν
 ξένων Αὐλῶν, ἀλλὰ τὰς ὑποκλι-
 σεις καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς
 πίστεως τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλή-
 λων τοῦ Κράτους. Μετὰ ταῦτα
 δὲ ἀναλόγως τῆς ἰκανότητος καὶ
 τῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ, ἢ τῆς
 ἀγριότητος καὶ τῶν παθῶν καὶ
 ὀρέξεων, διευθύνει τὰς ὑποθέσεις
 τοῦ Κράτους· ἢ, κλειόμενος εἰς
 τὸ σεραῖον καὶ παραιτῶν τὴν πε-
 ρὶ κυβερνήσεως μέριμναν εἰς τοὺς
 ὑπουργούς καὶ τοὺς εὐνοῦχους,
 δίδεται εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν
 τρυφήν, ὑποχρεούμενος μόνον νὰ
 φαίνεται εἰς τὸν λαὸν ἐκάστην
 Παρασκευὴν καὶ τὰς δύο ἑορτὰς
 τοῦ Μπαρτζαμίου, ὅτε μεταβαίνει
 νὰ προσευχθῆ μετὰ τῶν πιστῶν
 εἰς τὸ τέμενος τῆς ἐκλογῆς αὐ-
 τοῦ.

(1) τίτλος τῶν Σουλτάνων εἶ-
 ναι Σιάχ-Σουλτάν-Χάν, βασι-
 λεὺς τῶν βασιλείων, διανομεὺς
 στεμμάτων τοῖς ἡγεμόσι, σκιά
 τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κυ-
 ριάρχης τῆς Ἀσπρῆς καὶ Μαύ-
 ρης θαλάσσης, τῆς Ρούμελης καὶ
 τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς ταῦτα δὲ

(1). Τὴν σπάθην ταύτην ἔφερον ὁ κα-
 τακτητῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 καὶ οὐχὶ ὁ Ὀσμάν Α', ὡς καθ'
 ὑπόθεσιν διεκήρυξαν οἱ Τούρκοι.

προσθετέον ὅσα ἄλλα αἰ περιστάσεις ὑπαγορεύουσι καὶ ἀσιατικὴ φαντασία δύναται νὰ ἐπινοήσῃ.

Ὁ λόγος ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον Χου ν κ ι ἄ ρ δηλ' αἰμοβόρον κυριολεκτικῶς, καὶ τῷ ἀποδίδει συνήθως τὸ ἐπίθετον Κ ι ὀ λ - ὀ γ λ ο ὕ, σημαίνον υἱὸν δούλης· διότι τῷ ὄντι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ Σουλτάνοι ἐγεννήθησαν ἀπὸ γυναῖκας αἰχμαλώτους, ἢ δούλας ἀγορασθείσας παρὰ τῶν ἀνθρωπεμπορῶν τῆς Κιρκασίας καὶ τῆς Γεωργίας. Οὕτω δὲ θὰ ἐξακολουθήσωσι νὰ γεννῶνται ἐν ὄσῳ ὑπάρχῃ Τουρκία, διότι ὁ κώδικς Μουλτεκᾶ μόνον δούλας ἐπιτρέπει εἰς τοὺς Σουλτάνους ὡς συντρόφους τῆς καίτης αὐτῶν.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ. — Ἡ γυνή ὑπὸ τῶν Τούρκων θεωρεῖται ὡς προωρισμένη νὰ ὑπηρετῇ καὶ δουλεύῃ τὸν ἄνδρα, νὰ ἐκπληρῇ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, οἷας φυσέως καὶ ἀν ὤσι, καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν πολλαπλασiasin τοῦ ἀριθμητικοῦ γένους· παρὰ δὲ τοῦ Κορανίου ἐκλαμβάνεται ὡς ρυπαρὸν πλάσμα, ἀνάξιον νὰ συγκαταλεχθῇ μετὰ τῶν ὄντων τῶν ἐχόντων δικαίωμα εἰς παράδεισον, καὶ ὁσάκις γίνεται μυσία περὶ αὐτῆς, ἀναφέρεται ὡς ἄμπελος ἢ ὡς γῆ πρὸς φυτεῖαν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶν αὐτῆς φυσικῶς καὶ οὐδὲν ἠθικῶς.

Αἱ Τουρκίδες, ἀνατρεφόμεναι ἐν τῷ φανατισμῷ τῷ ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὸ φύλον αὐτῶν βρίζουμένῳ, ἐν τῇ παχυλῇ ἀμαθείᾳ καὶ τῇ συναίσθησει τῆς φυσικῆς ἀξίας αὐτῶν, λήπτουσι ἐκ μικρᾶς ἡλικίας εἰς

τὰς ἀγκάλας ἀνδρὸς, καὶ ἐκτὸς τῶν φυσικῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν μαθημάτων, ἅτινα ἔλαβον ἵνα φανῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν ἀρρεσταί, οὐδὲν ἄλλο φέρουσι αὐτῶ, οὐδὲν εὐγενὲς καὶ ἀξιοπρεπὲς αἴσθημα δύνανται νὰ παρουσιάσωσι, μηδεμιάς ἠθικῆς ἀξίας ἐπίδειξιν δύνανται νὰ ποιήσωσι. Ἡ Τουρκίς οὐδὲ ἔμαθεν, οὐδὲ, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς, δύναται νὰ καλύψῃ κἄν τὴν φυσικὴν ὀρμὴν τῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων διὰ τοῦ πέπλου εὐγενεστερας μορφῆς· διὰ τῆς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης τῆς ἠθικῆς κοινωνίας, διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτῆς εἰς τὰ κοινωνικὰ ἔργα, τὰ χρέη καὶ τὰ καθήκοντα, διὰ τῆς ἀναποδράστου γλυκειᾶς ἐπενεργείας τῶν θελγῆτρων τοῦ ὠραίου φύλου ἐπὶ τῆς βεβαρυμμένης καὶ καταπεπονημένης ψυχῆς τοῦ ἀνδρός. Κεκλεισμένη εἰς τὸ χαρῆμιον ἰδιώτου, Πασσᾶ, ἢ Σουλτάνου, καὶ καταδεδικασμένη νὰ βλέπῃ μόνον γυναῖκας καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ ἄλλον ἄνδρα τοῦ ἰδίου αὐτῆς, κατατηχομένη δὲ ὑπὸ τῆς ἀντιζήλιας, τῶν ἐριδῶν καὶ τῆς οἰκιακῆς τάλαιπωρίας, μίαν μόνην ἀποστολὴν ἔχει· νὰ εὐχριστήσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ προσπαθῇ ὅλαις δυνάμεσι νὰ ἐκπληρώσῃ τοῦτο, διδασκομένη καὶ ἐφευρισκουσα τέχνας καὶ τρόπους, καταβιβάζοντας τῷ ὄντι τὸν ἀνθρωπὸν τῆς ἀξίας αὐτοῦ πάντα δὲ ταῦτα ἵνα δουλεύσῃ καὶ φάγῃ τὸν πικρὸν ἄρτον τῆς τυραννίας. Ἡ ἠδουπάθεια, ἡ τρυφή καὶ ἡ μαλθακότης τῶν γυναικῶν τούτων εἶναι παροιμιώδης, καὶ ὁμας οὐ-

δὲν τὸ παράδοξον. Ὅταν ὁ Τουρ-
κος ἔχει δικαίωμα, παραχωρούμενον
αὐτῷ ὑπὸ τῆς θρησκείας, νὰ λά-
βῃ ἑπτὰ νομίμους γυναῖκας. ἀνό-
μους δὲ ὅσας νὰ θρέψῃ δύνηται,
αἱ γυναῖκες αὗται, διαιτώμεναι πᾶ-
σαι εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἐν τῇ
ἀργίᾳ καὶ τῇ τρυφῇ, διάγουσαι δὲ
τὸν καιρὸν ἐν τῷ καλλωπισμῷ καὶ
τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ σώματος, καὶ
θιερεθίζουσαι πάντῃ, ἅπερ εἰς ἁ-
νὴρ δὲν δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ,
καταντῶσιν εἰς τὸ ἔσχατον τῆς
διαφθορᾶς, εἰς ἐλαττώματα κι-
νοῦντα τὴν φύσιν εἰς οἶκτον, καὶ
ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἐπιτήρησις ἐπ'
αὐτῶν ἀλλοίμονον εἰς τὴν Ἀνα-
τολήν!

Ὁ ἱματισμὸς τῶν Τουρκίδων
συνίσταται ἐξ ὑποκαμισσοῦ καὶ
ἀναξυρίδων ἐξ ὑφάσματος λεπτο-
τάτου καὶ χρώματος ἀνοικτοῦ ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ χιτῶνος (ἐν-
τερὶ) μακροτάτου ὀπισθεν καὶ πε-
ριπτυσσομένου ὑπὸ τοὺς μαστοὺς
διὰ ζώνης πλατείας, καὶ ἐκ χλα-
μύδος (φερετζέ) κετερχομένης μέ-
χρι τῶν ποδῶν καὶ διπλῆς ὀπι-
σθεν κρατοῦσι δὲ τὰς κνήμας
γυμνάς, μεταβιβάζουσαι εἰς τοὺς
πόδας τὸ ἐκτραγήλισμα (desol-
ter) τῶν Εὐρωπαίων, καὶ φέρου-
σι πέδιλα καὶ σανδάλια (μεστο-
πάπουτζα) κιτρινοβαφῆ. Κομῶνται
τὴν κεφαλὴν διὰ κεκρυφάλου ἐξ ὑ-
φάσματος, λεπτοτάτου παρυφασμέ-
νου καὶ πολυβαφοῦς, καὶ καλύπτου-
σιν αὐτὴν καὶ τὸ πρόσωπον διὰ τοῦ
κοινοτάτου ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ πο-
τὲ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλλησι
καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις πέπλου,
τοῦ σήμερον παρ' αὐταῖς τοσοῦ-
τὸν λεπτοῦ καὶ διαφανοῦς κατα-

στάντος, ὥστε εὐκόλως νὰ διακρι-
νῶνται τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προ-
σώπου. Βάπτουσι τοὺς ὄνυχας
διὰ τοῦ κιννὰ ἐρυθροῦς ἢ κι-
τρίνουσ καὶ τὰς ὄφρεις μελανὰς
διὰ τοῦ σουρμὲ, καὶ μεταβαί-
νουσιν εἰς τὸ λουτρὸν ἄ.α.ξ. του-
λάχιστον κατὰ μῆνα αἱ ἐνδεέστε-
ραι· τοῦτο δὲ θεωροῦσι γυναικειᾶν
λέσχην, ὅπου τρώγουσι, πίνου-
σι, πραγματεύονται συνοικέσια καὶ
μανθάνουσι τὰ νέα τῆς συνοικίας.
Τέλος πάντων περιποιοῦνται τὸ
σῶμα ὅσον τὸ δυνατόν, καλλω-
πίζονται ὅσον τὰ χρηματικὰ μέσα
ταῖς ἐπιτρέπουσι, λεπτόνουσι τὴν
φωνήν, περιπατοῦσι πάντοτε κε-
κυφῆται, καὶ τρέχουσιν εἰς τὰς ἐορ-
τὰς καὶ τὰ θεάματα μετὰ προθυ-
μίας σπανίας τῷ ὄντι· εἰς γυναῖκας
παντὸς ἄλλου ἔθνους. Παραιτοῦσι
δὲ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν εἰς τὰς
δούλας, οὐδέποτε ἐργάζονται τι,
καὶ μόνον περὶ τῶν ἐν τῇ πρώ-
τῃ ἡλικίᾳ τέκνων αὐτῶν φροντί-
ζουσιν, ἅπερ σπανίως ἐμπιστεύ-
ονται εἰς ἄλλας νὰ γαλακτοτρο-
φήσωσιν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἶ-
ναι μητέρες φιλόστοργοι, ἀλλ' ἢ
λύκαινα εἶναι ἴσως φιλοστοργο-
τέρα.

Ἐκθειάζουσι τινες τὴν ὠραιό-
τητα τῶν Τουρκίδων· ἀλλ' ἐκ
παρατηρήσεως πολλῶν συνεχῶν
ἐτῶν ἐσχημάτισα τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ
ὠραιότης εὐρίσκεται εἰς τὰ χα-
ρέμια τῶν Σουλτάνων, Πασσάδων
καὶ πλουσιῶν Ὀθωμανῶν, ὅπου
εἰσέρχονται γυναῖκες ἀγοραζόμεναι
ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους τῆς Κιρκα-
σίας, τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Ἀρ-
μενίας· αἱ δὲ κυρίως Τευρκίδες

ἀπέχουσι πολὺ τοῦ νὰ παραστήσωσι τὸν τύπον τοῦ ὠραίου.

ἌΝΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΕΚΗΛΙΑΣΤΙΣΜΟΣ. — Ἡ ἀνατροφή τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βᾶσιν τῆς ἠθικῆς, δι' ἧς χρησιμοποιοῦνται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις τοῦ εὐγενοῦς τούτου πλάσματος. Καὶ ὅτι μὲν ἡ ἀνατροφή δίδεται διὰ τοῦ παραδείγματος, τῶν ἐμπνεύσεων καὶ τῶν ἔξεων, εἶναι ἀναμφισβήτητον· ὅτι δὲ ὁ, τι τις ἔχει αὐτὸ δύναται καὶ νὰ μεταδώσῃ εἶναι πλεον ἢ φυσικὸς νόμος, καὶ ὅτι πρὸς τούτοις αἱ πρῶται τοῦ ἀνθρώπου ἐντυπώσεις ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ βίου αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης γενικῶς παραδεδομένον.

Παρά τοῖς Τούρκοις, ὡς παρά πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὰς γυναῖκας εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ πρώτη χειραγώγησις τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἐπτὰ τοῦλάχιστον ἔτων, δηλ. ἡ ἡλικία ἐκείνη καθ' ἣν εἶναι ἐπιδεκτικὸς διαπλάσεως καὶ μορφώσεως τῆς καρδίας, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γυναῖκες τῶν Τούρκων εἶναι ἀμαθέσταται καὶ διεφθαρμέναι ἠθικῶς, οὐδὲν ἄλλο δύνανται νὰ διδάξωσιν εἰς τοὺς παῖδας, εἰς τὰ τρυφερὰ πλάσματα, ἢ τὰς προλήψεις καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκπληρώσεως τῶν τῆς φύσεως ἀναγκῶν, καὶ οὐδὲν ἄλλο νὰ ἐμπνεύσωσιν, ἢ τὸ κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων μῖσος καὶ τὴν περιφρόνησιν παντὸς μὴ ἀνήκοντος εἰς τὸ ἔθνος αὐτῶν.

Μορφούμενοι οὕτω οἱ παῖδες, παραδίδονται, ὡς αἰεὶ θεωρηθῆ ἀναγκαῖον ἢ σκόπιμον, εἰς διδασκαλοῦς, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς θέσεως

καὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς τάξεως αὐτῶν, ἐντολὴν ἔχουσι καὶ καθήκον ἀπαραίτητον θεωροῦσι νὰ ἐνισχύωσι τὰ παρὰ τῶν μητέρων ἐμπνευσθέντα εἰς τοὺς παῖδας αἰσθήματα, καὶ νὰ ἐκπαιδεύωσιν αὐτοὺς οὕτω, ὥστε νὰ καταστῶσι χρήσιμοι οὐχὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀλλ' εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, οὐχὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' εἰς τὸ ἔθνος τῶν Τούρκων, ὅπερ, ἂν ἐξ αὐτοῦ ἐξηρατᾶτο, δὲν θὰ ἐβράδυνεν ἴσως νὰ περιτέμῃ τοὺς Λάπωνας καὶ τοὺς Παταγόνους.

Ὁ Κυρ. Νικολαΐδης, λογαγὸς τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ἐν ἀξιολόγῳ περὶ Τουρκίας συγγράμματι, γαλλιστὶ γεγραμμένῳ, ἐκθέτει σκηνὴν παραδόσεως τῶν μαθηματικῶν, καθ' ἣν παρευρέθη ἐν τιμῆς τουρκικῆς σχολαίᾳ τῆς Ευρωπαϊκῆς Τουρκίας, καὶ ἡ περιγραφή ἐκείνη πρέπει τῷ ὄντι νὰ θεωρηθῆ πολὺ κολοκαυτικὴ διὰ τοὺς Τούρκους, ἐξ ὧν τινες τῶν τὸν διδάσκαλον ἐπαγγελομένων ἀγνοοῦσι καὶ αὐτὰς τὰς τέσσαρας πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς. Τὸ δὲ περὶ Πλάτωνος ἱστορικὸν τοῦ μεγάλου τουρκοπερικοῦ λεξικοῦ, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ τιμῶντος τὴν καθιγερτικὴν ἔδραν τῆς ἐν Γαλαζίῳ ἐλληνικῆς σχολῆς Κυρ. Ἐρβίκου Ματθαίου, ἐν τῷ περὶ Τουρκίας ἐπίσης συγγράμματι αὐτοῦ, εἶναι ἴσως τὸ ἥκιστα παράλογον τῶν γραφομένων ἐν τῷ ὄγκῳ ἐκείνῳ.

Εἰς τὰ τουρκικὰ σχολεῖα ἡ διδασκαλία περιορίζεται εἰς τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν χειρογράφων (διότι ὁ τύπος εἶναι σπάνιος), πρὸς δὲ εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἱερῶν

βιβλίων ἢ δὲ περαιτέρω ἐνασχόλησις φαίνεται ἐξαιρετική.

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ.— Ἰνα ἔθνος ἀναπτυχθῆ διανοητικῶς, πρέπει νὰ αισθανθῆ ἐν καιρῷ τὴν ἀνάγκην τοῦ πράγματος τούτου, καὶ νὰ εὕρῃ παρ' αὐτῷ ἀμοιβὴν τῆς ἐνασχολήσεως τοῦ νοός καὶ τῶν κόπων. Ἐπειδὴ τὸ Κοράνιον διατάττει πρὸς τοὺς πιστοὺς νὰ τρέξωσιν εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου ζητοῦντες τὸ φῶς. (1), τινὲς τῶν Τούρκων, τῶν διαδεχθέντων τοὺς Ἀραβὰς καὶ προσπαθούτων νὰ μὴ φανῶσι κατ' οὐδὲν ὑποδέσπεροι τούτων, ἐδόθησαν μετὰ προθυμίας οὐχὶ δὲ μετ' ἐπιμονῆς, διότι ἡ ἀνάγκη δὲν ἐφαίνετο ἐπιτακτική, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν φώτων, καὶ μέχρις οὗ ἀφ' ἑνός μὲν φανῆ τὸ ἄκαρπον τῶν ἐπὶ τούτου ἀσχολιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρωτεύοντα καὶ ἄλλης φύσεως αἰτία ἀποβροφῆσῶσι πάντων τῶν Τούρκων τὴν προσοχὴν, δὲν παρημελεῖτο παρ' αὐτοῖς καθ' ὄλοκληρίαν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νοός. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν τοὺς πρώτους Καλίφας τῶν Τούρκων ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τοὺς πρώτους Σουλτάνους θεωροῦντας τὴν παιδείαν ὡς ἐν τῶν συσταστικῶν τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένων, καὶ τὸν Μωάμεθ Β' ὀμιλοῦντα πολλὰς ξένας γλώσσας καὶ προσκαλοῦντα εἰς τὴν Αὔλην αὐτοῦ παντός ἔθνος πεπαιδευμένους. Ἄλλὰ ὅταν ἡ μὲν ἀνάγκη ἐκεί-

νη ἔπαυσε τοῦ νὰ παρουσιάζηται εἰς τοὺς Τούρκους ὑφ' οἰονδήποτε πρόσχημα, περιστατικὰ δὲ ἀναπόδραστα ἐπελθόντα ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ ἔθνους, αὐτοῖ μὲν τὴν προσοχὴν ἔτρεψαν εἰς ἀντικείμενα πορρωτάτω τῆς ἀναπτύξεως ἐκείνης, τῶν δὲ Σουλτάνων τὸν νοῦν εἰς νωθρότητα ἔρριψαν, βλέπομεν, ὅτι, μετὰ τὸν Σολιμάνον Β' τὸν προσπαθήσαντα νὰ προαγάγῃ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, διεκόπησαν αἱ ἔστω καὶ ἀσήμενοι καὶ μερικαὶ ἐπὶ τὰ σπουδαῖα ἐνασχολήσεις τῶν Τούρκων, καὶ σήμερον ὡς πρὸς τοῦτο δὲν διαφέρουσι τῶν προπατόρων καὶ τῶν προγόνων αὐτῶν. Μετὰ σπουδαιότητος ὅμως οὐδέποτε ἐνησχολήθησαν εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐπομένως τὰ προϊόντα τοῦ νοός αὐτῶν εἶναι ἀνάξια τῆς προσοχῆς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἐν τῇ Τουρκίᾳ ὑπάρχουσι περισσότερα κλειστὰ καὶ παρημελημένα τουρκικὰ σχολεῖα, ἡ ἀνοικτὰ καὶ ἐν ἐνεργείᾳ. (1)

(1). Τὸ ἐπὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδευτικῆς ὑπουργεῖον τῆς Τουρκίας ἐξέδωκε πρὸ δύο ἐτῶν τὸν ἐξῆς κατάλογον τῶν ἐν τῷ Κράτει σχολείων. Μεταφέροντες τοῦτον ἐνσαῦθα, προλέγομεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τουρκικῶν σχολείων καὶ τῶν Τούρκων μαθητῶν ὑπερβαίνει πολὺ τὴν ἀληθειαν.

Α'. ΟΘΩΜΑΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ.

1) Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περιχώροις,

(1). Ἀθλον ὁποίου εἶδους φῶς ἐννοεῖ κατὰ βάθος.

Εἰς τινὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτικά καταστήματα τῆς πρωτεύουσας, ὅπου οὐδέποτε ξένη γλῶσσα διδάσκεται, βλέπει τις πομπώδη προγράμματα, ἐν ᾧ κυρίως τὰ κατὰστήματα ταῦτα ἀναλογοῦσι πρὸς τὰ ἡμέτερα ἑλληνικά σχολεῖα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ

πάρχει σχολὴ τῆς ἰατρικῆς, ἐν ἣ ἡ ἐπιστήμη αὕτη διδάσκεται εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς εἰς οὐδὲν ἄλλο συνίστανται, ἢ εἰς τὸ νὰ στέλλῃ κατ' ἔτος εἰς τὸν στρατὸν εἰκοσάδα ἰατρῶν, ἀγνοούντων καὶ αὐτὰ τῆς φυσικῆς τὰ στοιχεῖα, καὶ

Σχολεῖα ἀνοικτά 289

Κλειστά καὶ παρημελημένα. 209

Διδάσκαλοι 289

Μαθηταὶ (καὶ μαθήτριά) 16,757

Μαθήματα: Ἀνάγνωσις Κορανίου— Ἀπαγγελία— Κατήχησις καὶ ἕτερα Τουρκικὰ Ἐγχειρίδια καὶ Καλλιγραφία.

2) Ἐν Ρούμελη καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Σχολεῖα ἀνοικτά 4,109

„ κλειστά 214

Διδάσκαλοι 4,202

Μαθηταὶ (καὶ μαθήτριά) 123,356

Μαθήματα: Ἀνάγνωσις Κορανίου— Ἀπαγγελία— Κατήχησις καὶ Καλλιγραφία.

3) Ἐν Ἀνατολῇ καὶ Ἀραβίᾳ.

Σχολεῖα ἀνοικτά 8,080

„ κλειστά 297

Διδάσκαλοι 8,255

Μαθηταὶ 227,816

Μαθήματα: Ἀνάγνωσις Κορανίου, Ἀπαγγελία καὶ Ἐγχειρίδια Κατηχήσεων.

Τὸ ἕλρον τῶν Ὀθωμανικῶν τοῦ Κράτους σχολεῖων.

Σχολεῖα ἐν ἐνεργείᾳ. 12,478

Διδάσκαλοι 12,746

Μαθηταὶ 367,929

Β'. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ.

1) Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς

περιχώροις,

Σχολεῖα ἀνοικτά 144

Διδάσκαλοι 472

Μαθηταὶ (καὶ μαθήτριά). 16,217

Μαθήματα: Ἱστορία, Ἱερὰ Ἱστορία, Φιλοσοφία, Κατήχησις, Γραμματικὴ, Μυθολογία, Γεωγραφία, Ἀριθμητικὴ, Γεωμετρία, Φυσικὴ, Θεολογία, Ἠθικὴ, Ἑλληνικὰ, Γαλλικὰ, Τουρκικὰ, Λατινικὰ, Καλλιγραφία.

2) Ἐν Ρούμελη καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Σχολεῖα 1,692

Διδάσκαλοι 1,747

Μαθηταὶ (ὁμοίως) 87,231

Μαθήματα: Ἑλληνικὰ, Βουλγαρικὰ, καὶ εἰς τινὰ σχολεῖα Ἀριθμητικὴ, Γεωμετρία, Γεωγραφία, Ἱστορία, Καλλιγραφία, Γαλλικὰ, Γερμανικὰ.

3) Ἐν Ἀνατολῇ καὶ Ἀραβίᾳ.

Σχολεῖα ἀνοικτά 726

„ κλειστά 3

Διδάσκαλοι 908

Μαθηταὶ 34,939

Μαθήματα. Εὐαγγέλιον, Ψαλτήριον, Ἀραβικὰ, Συριακὰ, Ἑλληνικὰ, Ἀρμενικὰ, Ἱστορία, Γεωγραφία, Μουσικὴ, Ἐπιστολογραφία. Ῥαπτικὴ καὶ γυναικεῖα ἀγωγή.

Τὸ ἕλρον τῶν Χριστιανικῶν σχολείων.

Σχολεῖα ἐν ἐνεργείᾳ 2,562

Διδάσκαλοι 3,122

Μαθηταὶ 138,387

Ὀλικὸν κεφάλαιον.

Σχολεῖα 15,440

Διδάσκαλοι 15,868

Μαθηταὶ 506,316

αὐτὴν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, δι' ἧς ἐδιδάχθησαν δὴθεν τὴν ἐπιστήμην. Πρό τινων ἐτῶν ἔκτισαν ἀπέναντι τῆς Ἀγ. Σοφίας εὐρύχωρον καὶ μεγαλοπρεπέστατον κατάστημα, ὅπερ πανεπιστημεῖον ὠνόμασαν μὲν (ντὰρ-οὐλ-φουνοὺν), ἵνα φανῶσιν συνεπεῖς εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τοῦ 1845 τὸ ὀρίζον τὴν σύστασιν τούτου, δὲν ἔθεσαν ὁμως ἔτι εἰς ἐνέργειαν, μὴ φαινομένην πιθανὴν ἐπὶ τούτου. (1) Ὑπάρχει δὲ καὶ ναυτικὴ τις σχολὴ εἰς Κασίμ πασσάν, παρὰ τῷ ναυστάθμῳ, συστηθεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τινος ἀπεσταλμένου τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως· ἀλλ' ὁ Τζεσμὲς, τὸ Ναβαρίνον καὶ ἡ Σινώπη, ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Κανάρης ἀπέδειξαν ὅτι ναυτικὴ σχολὴ εἶναι πολυτέλεια εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ ἡθικῆ καταστάσει τῶν Τούρκων, τὰ φῶτα εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσχωρήσωσι παρ' αὐτοῖς· διότι πρῶτον πάντων δὲν ὑπάρχει ὀχετὸς δι' οὗ νὰ μετοχτευθῶσιν, ἀλλ' οὔτε γλῶσσα οὔτε λέξεις πρὸς ἔκφρασιν τῶν ὄρων τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν. Ἡ ἔλλειψις δὲ τῶν φώτων καὶ ἡ παράτασις τῆς καταστάσεως ταύτης, τῆς ἐπηρεαζούσης τοσοῦτον τὴν πολιτικὴν θέσιν ἔθνους ἐν

τῇ Εὐρώπῃ, δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς συστάσεως τοῦ ἔθνους τούτου, ὅπερ ἠθέλησε νὰ ζήσῃ μόνον δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑαυτό.

Πρὸ 136 ἐτῶν συνεστήθη τὸ πρῶτον τουρκικὸν τυπογραφεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ σήμερον τὰ τοῦ εἴδους τούτου καταστήματα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δὲν ὑπερβαίνουν τὰ πέντε· ἐν διαστήματι δὲ μίᾳς καὶ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἐξῆλθον ἐκ τῶν πεσπηριῶν αὐτῶν μόνον 250 συγγράμματα, καὶ ταῦτα κοινὰ· διότι τῶν ἱερῶν βιβλίων ἡ διὰ τοῦ τύπου διάδοσις θεωρεῖται προσβολὴ κατὰ τῆς θρησκείας, ὡς τοιαύτη διαδιδόμενη ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν πεπαιδευμένων, οἵτινες, ἵνα μὴ ἀπολέσωσι τὸν ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς περιγενόμενον αὐτοῖς πόρον, κατηγοῦσι τὸν λαὸν εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην, καὶ ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ. Ἐκ τῶν πέντε δὲ τούτων τυπογραφείων πέντε μόνον ἐφημερίδες ἐξέρχονται διὰ τόσα ἑκατομμύρια Τούρκων. (1)

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. —

Ἡ γλῶσσα τῶν Τούρκων κατὰ βάθος ἔχει τοσαύτην σχέσιν μετὰ τῆς Ἀραβικῆς καὶ τῆς Περσικῆς, ὥστε φαίνεται προελθοῦσα ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς· καὶ ὁμως εἶναι αὐτὴ ἐκείνη ἣν ὀμιλοῦσιν οἱ λαοὶ τοῦ Καυκάσου, παραμορ-

(1). Πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν ἤρξαντο ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ ἀπαρτάσεις τῆς Φυσικῆς, τῆς Χημείας καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Τὰ πρόσωπα τῶν παραδιδόντων τὰ μαθήματα ταῦτα ἦσαν μὲν ἀγνώστα μέχρι τούδε, πλὴν φέρουσι τὸν τίτλον Πασσά!

(1). Τακβίμι-Βεκαή (ἐπίσημος), Τζερί-τιέ Χαβαντίσ, Τασβίρι Ἐφκιάρ, Τετζουμάνι-Ἀχβάς, καὶ τις πέμπτη.

φωθεῖσα ὡς ἐκ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν περιστάσεων, καὶ προσλαβοῦσα τὸν σχηματισμὸν, τὰς ἐκφράσεις καὶ πλείστας λέξεις τῆς τῶν λαῶν μεθ' ὧν στενωτάται σχέσεις συνέδεσαν τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἔθνους αὐτῶν. Ἄλλ' ἄλλην γλῶσσαν διμιλοῦσιν αἱ φυλαὶ τῶν Τουρκομάνων καὶ τῶν Ταρτάρων τῶν κατοικούντων τὴν ἀνω Ἀσίαν, καὶ ἄλλην οἱ Τούρκοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀκατάληπτον σχεδὸν εἰς τοὺς πρώτους δι' ὃ ἐκείνην μὲν ὠνόμασαν ἀνατολικὴν ταύτην δὲ δυτικὴν, καὶ ἐκείνη μὲν θεωρεῖται γνησία, αὐτὴ δὲ νενοθευμένη.

Τὴν τελευταίαν ταύτην, τὴν τῶν κυρίως Τούρκων, παρατηροῦντες, βλέπομεν ὅτι εἶναι γλῶσστα πτωχὴ μὲν εἰς τὰς λέξεις, πλὴν πλουσία εἰς τοὺς σχηματισμοὺς καὶ τὰς σημασίας, καὶ καταλληλοτάτη εἰς τὴν ἀλληγορίαν καὶ τὰς παραβολάς. (1) Ὡς ἐκ τῆς

(1) Χάριν περιεργείας μεταφέρομεν ἐνταῦθα αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τοῦ Ἀχμέτ Γ'· περὶ διορισμοῦ ἀρχιεπιπορευτοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κήπου.

„Διατάττομεν πάντας τοὺς κηπουροὺς νὰ γνωρίζωσιν ὡς κύριον αὐτῶν τὸν πρῶτον ἐπιτηρητὴν τῶν ἀνθῶνων. Τοῦτου παρόντος, νὰ ἔχωσι τὸ ὄμμα τοῦ νερκίσου καὶ τὸ οὖς τοῦ ἐπιλέβου· οὐχὶ βέβα γλῶσσας, ὡς τὸ λείριον, ἀλλὰ μίαν, ὡς ἡ ἴρις, νὰ ἔχωσι, καὶ ταύτην νὰ μὴ καθιστῶσιν ἀκανθαν βροιάς διὰ τῆς εἰς τὸ ὑγρὸν τῶν δηλητηριωδῶν λόγων ἐμβάψεως. Νὰ ὦσι μετριόφρονες, ὡς τὸ ἴον, καὶ νὰ κρατῶσι τὸ στόμα κλειστὸν ὡς ὁ κά-

ἐν αὐτῇ δὲ ἐπιπολάσεως τῶν φωνηέντων ἤθελεν εἶσθαι γλυκεῖα, ἀν δὲν εἶχε τραχύτατα σύμφωνα.

Γραμματικὴ τῆς γλώσσης αὐτῆς δὲν ὑπῆρχε μέχρι τοῦ 1848, καὶ τότε μόνον ἐφάνη ἡ τοῦ τότε μὲν Φουάτ-Ἐφέντη, νῦν δὲ Φουάτ-πασσᾶ, κατὰ τὸν τύπον τῆς γαλλικῆς γραμματικῆς τοῦ Λωμῶνος. Λεξικὰ ὑπάρχουσι τινα, συνταχθέντα οὐχὶ ὑπὸ Τούρκων, ἀλλ' ὑπὸ ξένων· τὰ δὲ σπουδαιότερα τούτων εἶναι τὸ τουρκογαλλικὸν τοῦ Μενίνσκη, τὸ ἐν Μόσχᾳ ἐκδοθὲν γαλλο-ἀραβο-περσο-τουρκικὸν τοῦ πρίγκηπος Χαμτζερῆ, καὶ τὸ πρὸ δύο ἐτῶν ἐκδοθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τουρκο-ἐλληνικὸν τοῦ Κρ. Φαρδῆ.

Τὰ φιλολογικὰ προϊόντα τῶν Τούρκων συνίστανται εἰς λυρικά καὶ βουκολικά τινα ποιήματα, τερατολογίας ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἁσιατικῆς φαντασίας, καὶ εἰς ἱστορικά τινα συγγράμματα ἀτελέστατα καὶ μικρᾶς σημασίας. Ἐχουσιν ὅμως δύο καλοὺς ποιητάς, τὸν Μωχαμέτ Τζελεμπήν, ψαλόντα τὰ κατορθώματα τοῦ Μωάμεθ, καὶ τὸν ἐπικὸν καὶ βουκολικὸν Λάμην, ἀπαθανάτισαντα τὴν ἐποχὴν τοῦ Α'. Σολιμάνου. Ἐὰν παρατηρήσωμεν ὅμως τοὺς μεταγενεστέρους αὐτῶν συγγραφεῖς,

„λυξ τοῦ ρόδου. Νὰ μὴ ἀπομιμῶνται, δὲ τὸν κυανοῦν ὑάκινθον, τὸν διαδίδοντα εὐωδίας, πρὶν ἐπιθυμήσῃ τις ταύτας, νὰ κύπτωσι τὴν κεφαλὴν ὡς πρὸ ἀφυλλοῦν, καὶ ποτὲ νὰ μὴ φαίγωνται ἀπειθεῖς.“

δὲν δυνάμεθα τῷ ὄντι νὰ μὴ γελάσωμεν. Ὁ Χαΐρουλάχ 'Εφέντης, συγγραφεὺς ζῶν καὶ ἀνὴρ θεωρούμενος δι' αὐτῶν ὡς κάτοχος μεγάλης παιδείας, πρόεδρος τοῦ ἰατροσυνεδρίου καὶ διευθυντῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰατρικῆς σχολῆς, ἐν τῷ περὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγγράμματι αὐτοῦ λέγει πρὸς τοὺς ἄλλοις. „Ὁ Μωάμεθ Β', πολιορκῶν τὴν πό-

λιν τοῦ Κωνσταντινίου, ἔστησεν εἰς τὸν Κίσι-κουλὲν (πύργον τοῦ Λεάνδρου) διακόσια πυρὸβόλα, δι' ὧν ἐξεσφενδόνιζε πυρίνους σφαίρας κατὰ τῶν ἀπίστων.“ Σημειωτέον ὅτι ὁ πύργος οὗτος ἔκτισται ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τῆς Χρυσουπόλεως καὶ τοῦ Βυζαντίου σκοπέλου, ἔχοντος μόλις τεσσαράκοντα τετραγωνικῶν μέτρων ἐπιφάνειαν.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ.

Πρὸ πέντε αἰῶνων τῶν Τούρκων τὸ ὄνομα οὐ μόνον μικρὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἡπειρῷ ἐστήμηνεν, ἀλλὰ καὶ ἦτο τοῖς πλείστοις ἄγνωστον. Αὐτὸ δὲ τοῦτο κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠκούσθη πανταχοῦ μετὰ τοῦ πατάγου ἐκείνου τοῦ ἐμβάλλοντος τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἔκπληξιν, καὶ ἔκτοτε εἰλκυσεν ἐπὶ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπησχόλησε τὸν νοῦν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μέχρις οὔ, μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, τῆς Τουρκίας τὸ ὄνομα ἐσβέσθη σχεδὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χάρτου· ἀλλ' ἐσβέσθη ἄνευ πικρᾶς ἐντυπώσεως, ἄνευ συμπαθείας, παρακολουθούσης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν πτώσιν

Κρατῶν, λαβόντων ἐπίσημον θέσιν ἐν τῷ μέσῳ μεγάλων ἐθνῶν. Οἱ Τούρκοι, οἱ ἄνευ ἀνάγκης, καὶ οὐχὶ πρὸς ὄφελος, ἀλλὰ πρὸς βλάβην τῆς ἀνθρωπότητος ἐλθόντες νὰ λάβωσι θέσιν ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ ἀποκατασταθῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου ὁ ἀνθρωπος ἐπὶ εἴκοσιν αἰῶνας ἔζησε διὰ τοῦ νοῦς, αὐτοὶ δὲ, οὐχὶ ἄπειροὶ ἀλλ' ἐχθροὶ ἄσπονδοὶ τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου, νὰ οἰκοδομήσωσι καλύβην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν λαμπροτέρων προϊόντων τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, σεβαστῶν τῆς μεγαλοφυΐας μνημείων, προσεπάθησαν νὰ θεμελιώσωσι Κράτος ἐπὶ τοῦ τρόμου. τῆς τυραννίας καὶ τῆς καταπιέσεως, καὶ

νά αναπτύξωσι τὸ ἔθνος αὐτῶν καὶ τὴν δύναμιν τούτου διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ὑποτεταγμένων λαῶν. Ἐκτοτε ἤτο βέβαιον ὅτι ἅμα ὁ τρόμος ἐκλείψῃ, ἐκ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς κρατούσης δυνάμεως, καὶ τὸ ἱερόν τῆς ἐλευθερίας κῦρ ἀναζωπυρωθῆ παρα τοῖς λαοῖς, ἢ δύναμις ἐκεῖνη, ἂν δὲν κατέφευγεν εἰς μέσα ἀντιδραστικά, μόνον διὰ τῆς συνδρομῆς ἐτέρας δυνάμεως ἐδύνατο νὰ κρατηθῆ, κλονιζομένη ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς ἴστατό ποτε ἀγερώχως.

ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΥΛΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ, ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

Μέχρι τινὸς μέσον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς πολιτικῆς ἰσχύος τῶν Κρατῶν ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτον ἡ κατάκτησις καὶ ἡ ἀρπαγῆ, ἢ δουλεία τῶν κατακτωμένων λαῶν καὶ ἡ καταναγκαστικὴ ἐργασία αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ μέσον τοῦτο, καθ' ὃ ἀντικεινωικὸν καὶ ἀπάνθρωπον, ἔμελλε νὰ καταφρονηθῆ καὶ ἐκλείψῃ, ἅμα τὸ αἶσθημα τῆς ἀνθρωπίνου ἀξιοπροπέας καθίστατο γενικὸν ἢ τοῖς πλείστοις κοινόν· καὶ τότε ἕκαστον Κράτος, ἢ οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ φροντίσωσιν ὅπως ἐφεύρωσιν ἄλλο, συμβαδίζον μετὰ τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ συνάδον πρὸς τὴν εὐγένειαν τοῦ αἰσθηματος τοῦ λαβόντος ἀρχήν. Ὡς τοιοῦτον δ' ἐξεῦρον τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Κρατῶν καὶ ἐθνῶν, καὶ τὴν εὐημερίαν. ἀποτέλεσμα οὖσαν τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας, τῆς ὑ-

περασπιζομένης καὶ ἐμψυγούσης τὴν ἐργασίαν τοῦ νοῦς καὶ τῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῆς ἐφευρέσεως ὅμως ταύτης ἡ Τουρκία οὐ μόνον δὲν ὠφελήθη, ἀλλ' οὐδὲ ἐδύνατο νὰ ὠφελήθῃ, οὐδὲ τοῦ μέσου τούτου χρῆσιν ἐδύνατο νὰ ποιήσῃ· διότι, ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ πρῶτον, δὲν εἶχε τὰ μέσα τοῦ νὰ ἀναπτυχθῆ ἐσωτερικῶς, ὅσον δὲ τὸ δεύτερον, ἔπρεπε πρῶτον νὰ μετατρέψῃ τὴν βάσιν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς συστάσεως, καὶ κατόπιν νὰ θεωρήσῃ ἴσους πάντας τοὺς ἀπαρτίζοντας τὸ Κράτος αὐτῆς, καὶ ἀξιῶς βελτίονος τύχης τοὺς λαοὺς, οὓς διετάττετο ὑπὸ τῶν θεμελιωδῶν νόμων νὰ καταπιέζῃ ἐπ' ἀπειρον.

Τοῦτο, ὅπερ εἰς Κράτη ἐκ πολλῶν λαῶν συνιστάμενα θεωρεῖται ἀπαραίτητον πρὸς βάσεις ἐδραίας πολιτικοῦ οἰκοδομήματος, ἢ ταυτότης τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν συμφερόντων τῶν κρατούντων καὶ κρατουμένων, καὶ ἡ συγχώνευσις ἀμφοτέρων· αὐτὸ, οὐτινος ἐπιτυχῶς ἐποιήσατο χρῆσιν Πέτρος ὁ μέγας καὶ τοσοῦτον ἀνεπιδεξίως ὁ σκελετὸς τῆς Αὐστρίας, ἐνόησαν μὲν οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ τὴν πραγματοποιήσασιν τοῦτου ἐπειράθησαν διὰ τῆς θρησκείας καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πολιτείας· ὅθεν καὶ ἀπέτυχον. Πᾶς ὁ δεχόμενος τὸν Μωαμεθανισμόν ἐδύνατο νὰ ἀναβῆ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θέσεις, καὶ, γινόμενος μέγας Βεζίρης, νὰ διοικήσῃ τὸ Κράτος· οὐδεὶς ὅμως ὑπήκοος τοῦ Σουλτάνου μὴ Μωαμεθανὸς ἐδύνατο νὰ κατάρχη δημοσίαν θέσιν, ἔστω καὶ τὴν

εὐτελεστάτην. Πᾶς ἀρνησίδωρος, εἰς οἰονδήποτε ἔθνος καὶ ἂν ἀνῆκε, περιτεμνόμενος, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ· οὐδεὶς ὅμως τῶν ῥαγιαδῶν ἐδύνατο νὰ εὕρῃ παρ' αὐτῇ τοιαύτην ὑπὲρ τῆς ἐπαπειλουμένης ζωῆς, τιμῆς καὶ ἰδιοκτησίας αὐτοῦ.

Σήμερον, ὅτε ἡ πολιτικὴ οἰκονομία θεωρεῖται βᾶσις καὶ πηγὴ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν, τῶν διὰ τῆς ἡθικῆς καὶ ὀλικῆς ἀναπτύξεως δηλονότι δυναμένων νὰ ὑπάρχωσι καὶ τηρῶσι σεβαστὴν θέσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου, ἡ Τουρκία σῦρει ἀθλιεστάτην ὑπαρξίν, καὶ μάτην προσπαθεῖ νὰ δεῖξῃ σημεῖα ζωῆς, διότι τοιαῦτα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν ἑαυτῇ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐγγύησις τῆς ἀκεραϊότητος καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Τουρκίας δὲν δύναται νὰ σώσῃ αὐτὴν· διότι, κατὰ ποιητικὴν τινα ἔκφρασιν τῆς τελευταίας φάσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, μακρόθεν φαίνεται τεῖχος μέγα, ἐφ' οὗ ἐπιστηρίζεται ἡ Τουρκία· καὶ ὅταν τις πλησιάσῃ, ὀπισθεν τοῦ τεύχους βλέπει φάντασμα, μόλις περιπίπτον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους αἰσθήσεις.

Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς δευτέρας πολιορκίας τῆς Βιέννης δύο ἦσαν οἱ κύριοι τῆς Τουρκίας πόροι· ἡ ἐκμύζωσις τοῦ αἵματος τῶν ὑποδεδουλωμένων λαῶν, καὶ ἡ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς κατὰ γειτνιαζόντων λαῶν ἀρπαγὴ καὶ ληστεία.

Ὅτε δὲ, μετὰ τὸ 1683, κατόπιν τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῶν γειτόνων, τὰ τουρκικὰ ὄπλα ἔπαυσαν τοῦ νὰ διαπράττωσι θαύματα, καὶ ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ διὰ παντὸς τῶν ἐπιδρομῶν, ὁ δεῦτερος πόρος, ὁ κυριώτερος, ἐξέλειψε, καὶ φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐκ τοῦ ἐτέρου μόνου ἀνεμένετο ἡ θεραπεία πασῶν τοῦ Κράτους τῶν ναγκῶν. Τότε τῶν Ραγιαδῶν ἡ θέσις κατέστη χειρῶν τῆς πρώτης φόροι ἐπὶ φόρων τοῖς ἐπεβλήθησαν, ὑποχρεώσεις ἐπὶ ὑποχρεώσεων, καὶ πολλὰ προνόμια παραχωρηθέντα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Μωαμεθ Β' καὶ τοῦ Σολιμάνου Α'. τοῖς ἀφηρεθήσαν, ἵνα ἀποκτηνωθῶσι σχεδὸν καὶ λησμονήσωσι καὶ τὴν θέσιν αὐτῆν τοῦ ἀνθρώπου. Ἴδου δὲ πῶς ἐνόησεν ἡ Τουρκία τὴν ἐσωτερικὴν ἑαυτῆς ἀνάπτυξιν.

ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΕΥ- ΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ.

Ἴνα ὑπάρξῃ ἤδη ἐν τῇ Εὐρώπῃ Κράτος μικρὸν εἴτε μέγα, ἀπαιτοῦνται, ἐν μὲν τῷ ἐξωτερικῷ βαρύτης καὶ ὄνομα σεβαστὸν, ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ ἡθικὴ καὶ ὀλικὴ ἀνάπτυξις, ἀφθονία πόρων, καλὸς διοργανισμὸς, τάξις, συγκαινωνία καὶ ἀνετος βίος. Ἐκ τούτων τὰ μὲν πρῶτα ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς ἐπιδείξεως ἐνόπλου δυνάμεως, διὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, τὰ δὲ δευτέρα διὰ τῆς εὐνομίας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πολιτικοῦ συστήματος, τῆς συνδρομῆς τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ πρὸ

πάντων διὰ τῆς εὐαρέστου κα-
ταστάσεως τῶν οικονομικῶν. Τινὰ
τούτων παρατηρήσαντες εἰς τὰ
προηγούμενα, ἀσχοληθῶμεν ἤδη
εἰς τὰ τρία κυριώτερα χαρακτη-
ριστικὰ τῆς δυνάμεως τῶν Κρα-
τῶν.

ΣΤΡΑΤΟΣ. — Πρὸς σχημα-
τισμὸν τακτικοῦ στρατοῦ ἀπαι-
τοῦνται πρῶτον τακτικὴ πολιτι-
κὴ νομοθεσία καὶ ἀμερόληπτος
περὶ ἀπογραφῆς νόμος, ἵνα ἕκα-
στος τῶν πολιτῶν ἐκπληρώσῃ τὸ
πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ χρέος,
καὶ δευτέρον τέχνη καὶ μηχανι-
σμὸς εἰς τὴν ἐκ τῶν μερῶν σύ-
στασιν τοῦ ὅλου. Ὁ οὕτω σχη-
ματισθεὶς στρατός, ἢ τὸ οὕτω
ἀπαρτισθὲν σῶμα, ὅπως φθάσῃ
τὸν σκοπὸν, δι' ἃν συνεστήθη,
καὶ ἀποτελέσῃ δύνάμιν ἀξίωμα-
χον, ἔχει ἀνάγκην οὐχὶ τοῦ πλῆ-
θους, ἀλλὰ τῆς τέχνης, ἵνα διὰ
τῆς βιομηχανίας θεραπευθῶσιν αἱ
πρῶται αὐτοῦ ἀνάγκαι, τοῦ κα-
λοῦ διοργανισμοῦ, τῆς πειθαρχί-
ας, τῆς ἐμπειρίας, τῆς καλῆς
καταστάσεως τῶν ὄπλων, τοῦ
στρατιωτικοῦ αἰσθήματος καὶ τοῦ
ἔρωτος τῆς πατρίδος. Ἡδη δὲ,
ὅτε ἡ νίκη ἐξαρτᾶται ὡς ἐπὶ τὸ
πολὺ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν
στρατιωτικῶν κινήσεων, τῆς ἐκ-
λογῆς τῶν στρατηγικῶν θέσεων,
τῆς ταχύτητος τῶν ἐλιγμῶν, τῆς
ἀμοιβαίας συνδρομῆς τῶν διαφό-
ρων σωμάτων καὶ ὄπλων καὶ τῆς
ἐν καιρῷ χρήσεως τούτων, ἐκτὸς
τῆς ἕξεως καὶ τῆς πείρας ἀπαι-
τοῦνται ποικίλαι καὶ βαθεῖαι ἐ-
πιστημονικαὶ γνώσεις, δι' ὧν καὶ
μόνων ὁ στρατηγὸς θὰ κανονί-
σῃ τὴν κίνησιν τῶν σωμάτων, θὰ

ἐξακριβώσῃ τὰς ἀποστάσεις, θὰ
ἐκτιμήσῃ τὰς θέσεις, θὰ ἐνοήσῃ
τὰ πλεονεκτήματα τῶν μὲν καὶ
τὰ ἐλαττώματα τῶν δὲ, θὰ προΐ-
δῃ τὰ πιθανὰ ἀποτελέσματα ταύ-
της ἢ ἐκείνης ἐκ τῶν κινήσεων,
καὶ θὰ προετοιμάσῃ τὴν νίκην
ἢ θὰ προλάβῃ τὴν ἧττον.

Ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰς τέχνας, ἀπα-
σαι θεωροῦνται ἀπαραιτήτως ἀναγ-
καίαι εἰς τὸν στρατὸν, ὅσον δὲ
τὰς ἐπιστήμας, ἐκτὸς ὀλίγων, πᾶ-
σαι αἱ ἄλλαι εἶναι ἀναγκαιόταται
εἰς αὐτόν. Ὁ στρατιώτης εἶναι
ἄνθρωπος, καὶ ὡς τοιοῦτος αἰ-
σθάνεται τὰς αὐτὰς ἀνάγκας, ὡς καὶ
πᾶς ἄλλος εἰς τὴν διατήρησιν τῆς
ζωῆς, πρὸς ἃ τείνουσιν ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον αἱ τέχναι· ὅπως δὲ τὸ
ὅλον, οὕτινος μέρος ἀποτελεῖ, ὑ-
πάρξῃ καὶ ζήσῃ τὴν ζωὴν δι' ἣν
ἐγεννήθη, ἔχει ἀνάγκην τοσοῦτον
περιπλόκου ὑπηρεσίας, πολυτρό-
που περιποιήσεως καὶ πολυποικί-
λου θεραπείας, ὥστε θαυμάζει ὁ
βλέπων τὰ συντάγματα παραλάσ-
σοντα καὶ προχωροῦντα εἰς μά-
χην, καὶ τὸν μηχανισμόν τοῦ
στρατοῦ ἀγνοῶν.

Καὶ πρῶτον μὲν ὑπάρχει ἀ-
νάγκη συστάσεως στρατιωτικοῦ
λογιστηρίου, ὅπερ νὰ προϋπολο-
γήσῃ τὰ ἐξοδα τοῦ στρατοῦ, πα-
ραλάβῃ παρὰ τοῦ Κράτους τὰς
μελλούσας νὰ καταναλωθῶσι πο-
σότητας, καὶ διανέμῃ αὐτὰς εἰς
τὰ διάφορα σώματα πρὸς δὲ ἐ-
πιμελητήριον (*intendance gé-
nérale*) ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς
διατροφῆς τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν
ἵππων, τοῦ ἱματισμοῦ, τοῦ στρα-
τωνισμοῦ, τῆς κλινοστρωμνῆς, τῆς
θερμάνσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ,

τοῦ ὀπλισμοῦ καὶ τῆς ἀποσκευῆς καὶ ἵπποσκευῆς. Μόνον δὲ Κράτος ἐντελῶς πεπολιτισμένον δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ζητήσῃ ἐκτὸς αὐτοῦ πάντα ταῦτα. Μετὰ τὰς πρώτας αὐτὰς ἀνάγκας ἔρχεται ὁ διοργανισμὸς, ἡ σύστασις τῶν τριῶν ὄπλων, τοῦ πεζικοῦ, ἵππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, ἡ μόρφωσις τῶν ἀξιωματικῶν, ἡ ἄσκησις τῶν στρατιωτῶν. καὶ ὁ καταρτισμὸς τοῦ Ἐπιτελείου, τοῦ μὴ δυναμένου νὰ ὑπάρξῃ εἰς βάρβαρα Κράτη· διότι ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ σώματος τούτου ὀφείλει νὰ ᾗ ἐπιστήμων, μαθηματικὸς, γεωμέτρης, ἰχνογράφος, γεωγράφος καὶ ἐν ταύτῳ στρατιώτης. Ἐκτὸς δὲ τούτων, πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν πληγωμένων ἀπαιτοῦνται ὑγειονομικοὶ ὑπάλληλοι, καὶ πρὸς μέριμναν καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν οἰκονομικοί.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Γενιτζάρων, ἡ περὶ μετασχηματισμοῦ τοῦ στρατοῦ εἰς τακτικὸν ἰδέα ἤρχισε νὰ τίθηται εἰς πλήρη ἐνέργειαν. Ἐπειδὴ δὲ νόμος περὶ ἀπογραφῆς δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' οὔτε στατιστικαὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἡλικίας, ἡ δὲ δύναμις τοῦ σχηματισθησομένου στρατοῦ δὲν ὠρίσθη, διετάχθησαν οἱ διοικηταὶ τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς κυρίως νὰ ἀρπάσωσιν ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς πόλεις ὅσους ἀνδρας νέους τὴν ἡλικίαν ἐδύναντο νὰ εὑρωσι, καὶ τούτους ὑπὸ συνοδίαν ἐνόπλου δυνάμεως

νὰ πέμψωσι δεδεμένους εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπου τὴν ἀφίξιν αὐτῶν ἀνέμενον προγομνασταὶ ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ. Πρὸς κατάλυσιν τῶν οὕτω ἀποστελλομένων ἀνδρῶν ἐκτίσθησαν στρατῶνες στερεοὶ καὶ εὐρύχωροι, λαμπρὰ τῷ ὄντι οἰκοδομήματα, ὧν ὁ τοῦ Νταρὺ-πασσᾶ μίαν ὄραν, καὶ ὁ τοῦ Ραμὶκ-τζιφλὶκ δύο περίπου ὄρας, ἔζωθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν τῆς κριμαϊκῆς ἐκστρατείας. Ἐλήφθη κατόπιν φροντίς περὶ τῆς διατροφῆς τῶν στρατιωτῶν, χορηγηθείσης ἐν ἀφθονίᾳ, περὶ τοῦ ἱματισμοῦ, κοπέντος κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον, ἐκτὸς τοῦ τῆς κεφαλῆς καλύμματος, τοῦ ὀπλισμοῦ, ὡς πρὸς τὸν δοποῦν ἠκολούθησαν μακρόθεν τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ τέλος πάντων περὶ μισθοῦ, δρισθέντος τὸ πρῶτον εἰς δέκα γρόσια κατὰ μῆνα. Μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἡ διαίρεσις τῶν σωμάτων, ἡ κατάταξις τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἤρξαντο τὰ γυμνάσια.

Ἐκ τῶν τριῶν ὄπλων τὸ μὲν πυροβολικὸν, ἐπειδὴ ὑπῆρχε πρὸ πολλοῦ εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ καθ' ὁ τεχνικὸν ὄπλον ἔπρεπεν ἢ νὰ μὴ ὑπάρχη, ἢ ὑπάρχον νὰ ᾗαι πληρες, κατηρτίσθη μετ' εὐκολίας ὡς πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πυροβόλων· ἀλλ' εἰς τὴν σύστασιν τῶν ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἵππικοῦ ἀπηντήθησαν μεγάλα προσκόμματα καὶ δυσκολίαι σχεδὸν ἀνυπέρβλητοι. Ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ στρατιῶται, οἵτινες δὲν ἐνόουν πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ Ἰσλαμι-

σμός καὶ ὑποδουλώσωσι τοὺς ἀπίστους, τῶν ἀπίστων τοὺς νεωτερισμοὺς ποραδεχόμενοι, ἐδείκνυον τὸσαύτην ἀποστροφήν πρὸς τὴν νέαν ταύτην ζωὴν, τὴν διαφθείρουσαν τὴν φύσιν, τὰς ἕξεις καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, εἰς τὸ νέον ἐκεῖνο ἔνδυμα καὶ τὴν τυφλὴν ὑποταγήν, τὰς ἀλλοκότους κινήσεις καὶ τὸν περιπεπλεγμένον μηχανισμόν, ὥστε ἐγένετο ἀνάγκη τῆς μάστιγος ἵνα κρατήσωσι τοὺς νεοσυλλέκτους ἐν τῷ στρατῶνι, ἢ νὰ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ πεδῖον τοῦ γυμνασίου, ὅπου ἐκ τῆς κακῆς θελήσεως οὐδενὸς ἐδύναντο νὰ ἀντιληφθῶσιν ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ ἀμάθεια τῶν προγυμναστῶν καὶ τῆς γλώσσης τὸ ἀκατάληπτον (τῆς αἰγυπτιακῆς) ἐκώλυον τὴν διδασκαλίαν τῆς τέχνης, καὶ ἐπέφερον εἰς μὲν τοὺς στρατιώτας σύγχυσιν καὶ ἀμηχανίαν, εἰς δὲ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς ἐπιτηρητὰς ἀποθάρρυνσιν. Εἰς τὸ ἵππικόν, πρὸς μὲν τὴν γύμνασιν τῶν ἵππων ἠναγκάσθησαν νὰ συλλέξωσι ξένους τυχодиώκτας, πρὸς δὲ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀσκήσιν ἀπήντησαν τοιοῦτα προσκόμματα, οἷα μέχρι τοῦ νῦν ἀποτελοῦσι τὴν ἐλαττωματικὴν κατάστασιν τοῦ τουρκικοῦ ἵππικοῦ, οὔτινος οἱ ἄνδρες, ἔχοντες. ὡς πάντες οἱ Τοῦρκοι, τὴν ἕξιν τοῦ νὰ κἀθῆνται ἐσταυρωμένους τοὺς πόδας, δὲν δύνανται νὰ κρατῶσι τούτους τετανυμένους ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιστάγματος, καὶ πολλάκις καταπίπτουσι τοῦ ἵππου, καταρῶμενοι τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐπῆλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Σελίμη καὶ τοῦ Μαχμούτ νὰ ἀναδιοργανώσωσι τὸν στρατόν.

Τέλος πάντων ὡς πρὸς τὸ μηχανικὸν μέρος οὐχὶ τῆς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ στρατοῦ, ἐντὸς δύο ἐτῶν ἐδυνήθησαν νὰ σχηματίσωσι τακτικὸν σῶμα ἐκ 30,000 ἀνδρῶν, καὶ ἐξηκολούθουν τὰς κατατάξεις πρὸς αὔξησιν τῆς δυνάμεως. Ἀλλὰ τὸ οὕτω σχηματισθὲν σῶμα ἐκτὸς τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς στολῆς καὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ρυθμίσεως τῶν κινήσεων, οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς τὸν τακτικὸν στρατόν, ὡς ἐννοοῦμεν καὶ βλέπομεν αὐτὸν εἰς πεπολιτισμένα Κράτη.

Πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ στρατοῦ ἐπέβαλον νέους φόρους, καὶ πάντας σχεδὸν τοὺς πόρους τοῦ Κράτους ὥρισαν εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον. ὀλιγοροῦντες τοὺς διαφοροὺς κλάδους τῆς πολιτικῆς ὑπηρεσίας. Μὴ ὑπάρχοντος ὅμως στρατιωτικοῦ ἐλεγκτηρίου μὴδὲ ἐπιτηρήσεως, οὔτε κανονισμῶν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας, οὔτε καταστάσεων τῆς δυνάμεως, ἀλλ' οὔτε οικονομικῶν ὑπαλλήλων, ὁ μὲν ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐλάβανεν ὅσα ἤθελε καὶ διένεμεν ὅσα ἐνόει. οἱ δὲ διοικηταὶ τῶν σωμάτων καὶ συνταγμάτων, ἐπιφορτισμένοι καὶ τὴν οικονομικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ τὴν προϊσταμένην ἀρχὴν ἡπάτων καὶ τοὺς ὑποδεεστέρους ἐκλεπτον· οἱ δὲ ἀξιωματικοί, μόλις ἐξελλόντες τῆς τάξεως τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ἐτι τοῦ ληστρικοῦ καὶ ἀκολάστου βίου διατελοῦντες, ἐλήστευον τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀταξίας καὶ τῆς

ἀθλιότητος ταύτης οὐ μόνον τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ παρημελεῖτο, ἀλλ' οὔτε αἱ ἀνάγκαι τῶν στρατιωτῶν ἐθεραπεύοντο. Ἄμα τῇ συστάσει ὁ στρατὸς οὗτος ἐστάλη νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Πασβᾶν-ὀγλοῦν καὶ τοὺς ἀντάρτας τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Βοσνίας. Ἄν δ' ἐπέφερον ἐκεῖ ἀποτελέσματα τινα, ταῦτα ὑφείλονται οὐχὶ εἰς τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ὑπερασπίσεως τῆς πατρίδος, ἀλλ' εἰς τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως, ἣν ἔπνεον οἱ τακτικοὶ κατὰ τῶν ἀτάκτων, τῶν περιφρονούντων καὶ χλευαζόντων αὐτοὺς ὡς νεωτερίζοντας. Τοιαύτη δὲ ἦτον ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μαχμούτη.

Τῷ 1839 ὁ Ἀπτούλ-Μετζιτ, ἄμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει διεκλήρυσεν διὰ τοῦ Χάτι-Σερίφ τοῦ Γκιουλ-χανέ ὅτι ἔμελλε νὰ ληφθῇ φροντίς περὶ νεοσυλλεξίας καὶ τακτοποιήσεως τοῦ στρατοῦ· τὸ δὲ 1843 ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ, καὶ διέταξε τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν νὰ πέμψωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰς καταστάσεις τοῦ πληθυσμοῦ πάντων τῶν ἀπὸ 20 μέχρι 40 ἐτῶν μουσουλμάνων. Αἱ καταστάσεις ὁμῶς οὐδέποτε ἔφθασάν μόνον δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου παρετηρήθη ὅτι καταγραφαὶ τῶν γεννήσεων καὶ θανάτων δὲν ὑπῆρχον ὥστε αἱ τάξεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐξακολουθοῦσι νὰ πληρῶνται ὡς καὶ πρὸ 30 ἐτῶν. Πᾶσα δὲ ἄλλη προσπάθεια τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἀπτούλ-Μετζιτ πρὸς τακτοποίησιν τῆς ὑπη-

ρσίας, μὲρρωσιν ἀξιωματικῶν καὶ τελειοποίησιν τῆς τέχνης ἀπέβη ἀτελεσφόρητος, διότι ἡ πραγματοποίησις τούτων εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς κράτη ἀνεπτυγμένα διανοητικῶς. Ἡ δὲ Τουρκία ἐπέτυχεν μόνον νὰ ἐλκύσῃ εἰς τὸν στρατὸν αὐτῆς ἀνωτέρους τινας ἀξιωματικούς ἐξησχημένους εἰς τοῦ πολέμου τὴν τέχνην, ξένους τυχοδιώκτας, πρόσφυγας ἀρνησιβήσκους, ἔστι δ' ὅτε ἀγύρτας· καὶ τοῦτο διότι ὤρσειεν ἀδροτάτους μισθοὺς εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμούς.

Ὁ στρατὸς τῆς Τουρκίας σύγκειται ἤδη ἐκ πέντε σωματῶν τοῦ τῆς Ἀραβίας, τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ρούμελης, τῆς Πρωτευούσης καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ἐκαστὸν δὲ τούτων σύγκειται ἐκ 35,000 ἀνδρῶν, ἀποτελουμένων ἐκ πέντε συνταγμάτων πεζικοῦ ἐκ 4,000 ἀνδρῶν ἕκαστον, πέντε πυροβολικοῦ, ὧν τὰ δύο ἐφίππου, ἐκ 2,000 καὶ δύο ἵππικοῦ ἐκ 2,000 ἐπίσης. Ἐν ἐκάστῳ δὲ σώματι, ἐμπεριέχοντι καὶ χιλίους μουσικούς, ἐν καιρῷ πολέμου προστίθενται ἀτακτοὶ (μπασι-μποζοκ) δέκα μὲν χιλιάδες πληρωνόμενοι ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἄλλοι δὲ ἀκαταλόγιστοι, ὅσοι ἔχουσι τὴν διάθεσιν νὰ ὑπηρετήσωσιν ἀμισθὶ τὴν πατρίδα· ἡ δὲ ὑπηρεσία τούτων συνίσταται πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν πορειῶν καὶ τῆς στρατοπεδεύσεως. Ἐκαστὸν σύνταγμα (ἀλάι) τοῦ μὲν πεζικοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων ταγμάτων (ταμποῦρ), τοῦ δὲ ἵπ-

πικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἐκ δύο ἕκαστον τάγμα ἐκ δέκα λόχων (μπουλούκ.) καὶ ὁ λόχος ἐξ ἑκατὸν ἀνδρῶν. Τὸ μὲν σύνταγμα διοικεῖται ὑπὸ συνταγματάρχου (μιραλαί,) βοηθουμένου ὑφ' ἑνὸς ἀντισυνταγματάρχου (καϊμακάμ), τὸ δὲ τάγμα ὑφ' ἑνὸς ταγματάρχου (μπίν-μπασι) καὶ δύο κόλαγασί, οὔτινος ἀντιστοιχοῦν παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχει, καὶ ὁ λόχος ὑπὸ λοχαγοῦ, ὑπολοχαγοῦ καὶ ἀνθυπολοχαγοῦ (γιούσ-μπασι, μιλιαζίμ, ικιντζι-μιλιαζίμ). Πρὸς δὲ τούτοις εἰς ἕκαστον σύνταγμα εἶναι προκσεκολλημένοι εἰς ἐπιατρὸς μετὰ δύο ἱατρῶν καὶ τεσσάρων χειρουργῶν, καὶ εἰς ἐπικαταλυματίας (ἀλαί-ἐμενι) μετὰ τεσσάρων λογιστῶν (κιστιπ), διανεμομένων τὴν γραφικὴν, λογιστικὴν καὶ οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν τεσσάρων ταγμάτων. Δύω συντάγματα ἀποτελοῦσι μοίραν, διοικουμένην ὑπὸ ὑποστρατήγου (λιβᾶ), δύο δὲ μοῖραι διαίρεισιν ὑπὸ τᾶς διαταγᾶς στρατηγοῦ (φερικ), καὶ δύο τούτων τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς μουσίρ, συνεννοουμένου ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Ἰπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, (σερασιέρ-πασσᾶ), ἢ ἐν δειναῖς περιστάσει διατελοῦντος ὑπὸ τᾶς διαταγᾶς τοῦ στρατάρχου, (σερδάρ-ἐκρέμ), ὅστις δὲ νόματι μὲν εἶναι ὁ Σουλτάνος, πράγματι δὲ ξένος ἀρνησθηρσκος, Οὐγγρος, Πολωνὸς ἢ Κροάτης.

Πάντα ταῦτα φαίνονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κανονισμένα καὶ μὴ τόσο ἀξιοκατάκριτα· ἀλλὰ μὴ ἐπισπεύδωμεν τὴν κρίσιν ἡμῶν

πρὶν σκεφθῶμεν ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ διαγράφη τις πρόγραμμα ἢ νὰ χαραζῆ ὁδὸν, ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ ἀκολουθησῆ ἐκείνο ἢ νὰ βαδίσῃ αὐτὴν.

Καὶ πρῶτον μὲν ἡ δύναμις τοῦ Στρατοῦ, ὀριζομένη εἰς 180,000 ἀνδρας δὲν εἶναι πλήρης οὔτε ἐν καιρῷ εἰρήνης οὔτε ἐν καιρῷ πολέμου.(1) Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει οἱ ἄτακτοι(2) διπλασιάζουσι καὶ τριπλασιάζουσιν ἐνίοτε τὴν δύναμιν τοῦ σώματος ἐκείνου, οὔτινος ἡ θέσις τῶν ἐργασιῶν ὑπόσχεται λείαν ἀφθονον, ἢ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου βάλνει ἡ σημαία τοῦ Προφήτου (σαντζάκι-σερίφ), ὡς τοῦτο συνέβη κατὰ τὸν Δούναναβιν τῷ 1853. Πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ λόρδος Κάνιγκ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἀνω Βουλῆς τῆς Ἀγγλίας δὲν συνεστάλη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ Τουρκία μόλις εἶχε 50,000 ἀνδρας τακτικῆ στρατοῦ εἰς τὰ ὄπλα, συμπεριλαμβανομένων τῶν φρουρῶν τῶν πόλεων καὶ φρουριῶν. Ἐν καιρῷ

(1) Κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον ὁ τακτικὸς στρατὸς τῆς Τουρκίας συνεποσοῦτο μόλις εἰς 150,000 ἀνδρας, ὧν 45,000 κατὰ τὸν Δούναβιν, 40,000 εἰς Κριμαίαν, 30,000 εἰς Ἀσίαν, καὶ 35,000 εἰς τὴν φρουρὰν τῶν πόλεων καὶ φρουριῶν.

(2) Πολλοὶ τούτων εἶναι λειποτάκται τοῦ τακτικοῦ, στρατοῦ· ἄλλοι δὲ πηρωθέντες τὸ σῶμα ἵνα ἐξαιρηθῶσι τοῦ τακτικοῦ καὶ λάβωσι τὰ ὄπλα ὡς ἄτακτοι. Τὸ μέσον τοῦτο τῆς ἐξαιρέσεως εἶναι πολὺ κοινὸν, κατὰ δυστυχίαν, εἰς τοὺς στρατεύσιμους Τούρκους.

ειρήνης τὸ σῶμα τῆς Ἀραβίας σύγκειται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀτάκτων Βεδουϊνῶν, καὶ ἐκ τινῶν ἑλλειπεστάτων ταγματῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ διὰ τὴν φρουρὰν ἐπιστήμων τινῶν φρουρῶν, ὡς τὸ τῆς Πτολεμαίδος· τὸ τῆς Ἀνατολῆς ἐκ τῶν Ζεϊμπεκῶν, καὶ ἐκ τῶν φερῶν τῆς Κάρς, τῆς Ἐρζερουμ καὶ τῆς Τραπεζούντος· τὸ δὲ τῆς Ρούμελης, καθ' ὃ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Εὐρώπης διατελοῦν καὶ εἰς γῆν ἀνατινασσομένην ἐκάστην στιγμὴν ἐνεργοῦν, εἶναι ἀξιολογώτερον τοῦτε τῆς Πρωτεύουσας καὶ τοῦ τῆς Ἀυτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἦτις, κατὰ τὰς κρίσιμωτάτας περιστάσεις τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου ὅτε ἐσχημάτισε τὴν ὑπὸ τοὺς Ἄγγλους τουρκικὴν δύναμιν, μόλις ἐδυνήθη νὰ ἀπαρτίσῃ 16 τάγματα πλήρη πεζικοῦ, 2 ἵππικοῦ καὶ 2 πυροβολικοῦ. (1)

(1) Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1855 οἱ Ἄγγλοι, κατὰ συνενόησιν μετὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, προσπαθοῦντες νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὸν ὄλιγον ἀχρηστὸν τοῖς συμμάχοις τουρκικὸν στρατὸν, παρέλαβον τὴν Ἀυτοκρατορικὴν φρουρὰν ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς καὶ εἰς βάρος αὐτῶν, καὶ θέσαντες εἰς ἕκαστον τάγμα ἄγγλους ἀξιωματικούς ἀνωτέρους, ὠνόμασαν τὸν στρατὸν τοῦτον Turkish contingent, ὅπερ πολλοὶ ἐπρόφερον τούρκικα κομφούζιν, δηλ. τουρκικὴ σύγχυσις· διότι τὰ ὄντι ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν παραγγελμάτων καὶ τῆς εἰς ἕκαστον βῆμα ἀνάγκης τῶν διερμηνέων συνέβαιναν ἐκεῖ τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος. Ὁ στρατὸς οὗτος κατέσχε καὶ ἐφρουρήσεν ἐπὶ 11 μῆνας τὸ παρά τὴν εἰσόδον τῆς Ἀζοφικῆς ἀτυχῆς Γιέρτζι.

Ἐκ δὲ τῆς ἑλλείψεως ταύτης τι προκύπτει; Ἐπειδὴ ἡ ὑπηρεσία τῶν ἐν τοῖς τάγμασι καὶ συντάγμασι λογιστικῶν ὑπαλλήλων εἶναι παθητικὴ μάλλον ἢ ἐνεργητικὴ, κυρίως δὲ τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἡ διαχείρησις εἶναι ἀνατιθεμένη εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἀποσπασμάτων, οἱ μὲν ἀποσπασματάρχαι ἀπατῶσι τοὺς ταγματάρχας, οὗτοι δὲ τοὺς συνταγματάρχας, παρουσιάζοντας πλαστάς καταστάσεις εἰς τοὺς στρατηγούς, τοὺς πάντοτε συνεννοομένους μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ, καὶ λαμβάνοντας πλήρεις τὰς χορηγήσεις τοῦ μόνου κατ' ἐξαιρέσειν πεπληρωμένου ὕφ' αὐτοῦ σώματος. Ὁσάκις δὲ τις αὐτῶν ἢ δὲν ἀρκεῖται εἰς τοῦτον τὸν πόρον, ἢ ἐνεκὸν ἀπροόπτων περιστατικῶν δὲν ἐδυνήθη νὰ ποιήσῃ χρῆσιν αὐτοῦ, καταφεύγει εἰς ἄλλο μέσον οὐχ ἥττον αἰσχροκερδὲς καὶ σκληρόν· λαμβάνει παρὰ τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς τὰς ἀπέναντι τῶν καθυστερουμένων μισθῶν ἀποστέλλομένους, ἐν εὐπορίᾳ τοῦ στρατιωτικοῦ ταμείου, ποσότητας, καὶ σφετεριζόμενος αὐτάς, διὰδίδει τοῖς στρατιώταις ὅτι οἱ μισθοὶ δὲν ἐξῆλθον ἔτι τὴν κοινωτάτην αὐτὴν ἐν τῇ Τουρκίᾳ φράσιν· ἀίλιχ τζιχμαντιονταά. Ἐκ τούτου δὲ χιλιάδες πολλαὶ στρατιωτῶν, συμπληρωσάντων τὸν χρόνον τῆς θητείας αὐτῶν καὶ μετατεθέντων εἰς τὴν ἐφεδρείαν, ἀπαιτοῦσιν εἰσέτι παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τοὺς μισθοὺς.

Δεύτερον δὲ ἡ διαίρεσις τῶν σωμάτων λόγῳ μὲν εἶναι διαίρε-

σις, ἔργω δὲ σύγχυσις· διότι τοῦτο, ὅπερ εἰς καλῶς διοργανισμένους στρατοὺς γίνεται πρὸς ἀποποίησην τῆς ὑπηρεσίας, διάκρισιν τῶν ἐργασιῶν, καὶ ταχεῖαν καὶ εὐκόλον συνεννόησιν καὶ μετάδοσιν τῶν διαταγῶν, ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἐνεργεῖται πρὸς τὸ δημιουργῆσαι θέσεις καὶ ἱκανοποιησάμενους. Ἡ δὲ κατάχρησις αὐτῆ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν φθάνει, ὥστε κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀκτουλ-Μετζιτ ἡ Αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ εἶχε τέσσαρας στρατηγούς, ἑπτὰ ἀντιστρατήγους καὶ δεκαεῖς ὑποστρατήγους ἐν ἐνεργείᾳ. Ἡ διαίρεσις ἐλείνη οὕτως ἐννοεῖται ἐπὶ τῶν Τούρκων, ὥστε ἅμα ἀπόσπασμα τοῦ 3-ου σώματος, λόγου χάριν, πατήσῃ τὸν πόδα εἰς τὴν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ 4-ου χώραν, θεωρεῖται ὡς ἀποτελοῦν μέρος τοῦτου, μεθ' οὗ καὶ συγγέεται.

Μετὰ ταῦτα, ὅταν ἔλθωμεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἱεραρχίαν, τὴν πειθαρχίαν, τοὺς προβιβασμοὺς, τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ πλεονεκτήματα τὰ ἀπαιτούμενα ἐκ τῶν κατεχόντων αὐτοὺς, ἀρκεῖ νὰ σκεφθῶμεν ὅτι ὁ Μουσταφᾶ-Ζαρίφ πασσᾶς, ἀρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τὸ 1854, εἰσαχθεὶς κατόπιν τῶν ἐνστάσεων τῆς Ἀγγλίας εἰς στρατοδικεῖον καὶ καταδικασθεὶς ὡς κλέπτης καὶ καταχραστής, ἤτῳ πρὸτε κουρεὺς τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Ριζᾶ-πασσᾶ, καὶ ὁ προκατόχος αὐτοῦ Ἀχμέτ-πασσᾶς ἤτο τζιμιποὺκ-ὀγλάν ἄλλου Πασσᾶ.

Οὐδεμίαν πρόνοιαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Στρατοῦ, οὐδεμίαν μέριμνα

τῶν σπουδαιοτέρων, ἀλλ' οὔτε ἀρχὴν νὰ ἐπιτηρήσῃ ἢ νὰ φροντίσῃ περὶ τίνος. Ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ περὶ διατηρήσεως τῆς ζωῆς τῶν στρατιωτῶν, τὰ μὲν τῆς τροφῆς εἶναι ἀληθὲς ὅτι τότε μόνον ἐλλείπουσιν, ὅτε στρατὸς τουρκικὸς διέρχεται ἔρημον, καὶ κατόπιν τῆς συνήθους ἐλλείψεως προπαρασκευῶν καὶ τῆς ἔτι συνειδητέρας ὀλιγορίας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ληστείας τῶν ἀρχηγῶν, δὲν ἔχει πόθεν τι νὰ ἀρπάσῃ· τὰ δὲ τοῦ ἱματισμοῦ τοσοῦτον παραμελοῦνται, ὥστε βλέπει τις ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς ἕκαστον βῆμα στρατιώτας τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὑπαξιωματικούς καὶ ἀξιωματικούς ἢ ἡμίσεια σανδάλια φέροντας, ἢ κατεσχισμένας ἀναξυρίδας, ἢ καὶ ἀντὶ στολῆς τὸν μανδύαν τοῦ Μενίππου. Μικρὸν πρὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Κάρς, μολονότι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν διέθεσεν 23 ἑκατομμύρια γροσίων ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως ταύτης, οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν στρατιῶται, „κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1854 ἐσιθισμένοι ἐντὸς ὑπογείων μεμολυσμένων, κατακεκλιμμένοι ἐπὶ σεσηπτότων ἀχύρων, ἄνευ ἐνδυμάτων, ἄνευ πυρῶς, ἄνευ τροφῆς ἀπέθνησκον κατὰ χιλιάδας.“(1) Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰς προπαρασκευάς, τὰς ἀποθήκας, τὸ ὑλικόν, τὰ πο-

(1). A narrative of the siege of Kars, by H. Sandvith. Ἱστορία τῆς πολιορκίας τοῦ Κάρς, ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ χειρουργοῦ Σάνδουϊθ.

λεμεφόδια, καὶ τὰ περὶ ἀποκαταστάσεως καὶ ἀποστολῆς τούτων μέτρα, παρατρέξωμεν τὴν παντελῆ ἔλλειψιν βιομηχανικῶν καταστημάτων ἐν τῇ Τουρκίᾳ, καὶ ἐνθυμηθῶμεν μόνον ὅτι, αἱ ζωοτροφίαι καὶ τὰ πολεμεφόδια, τὰ κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον πεμπόμενα ἐκ τῆς πρωτευούσης πρὸς τὸν κατὰ τὸν Δούναβιν ἐνεργοῦντα Ὁμῆρ-πασσάν, οὐδέποτε ἔφθασαν εἰς τὸν πρὸς τὸν ὄρον διότι μέρος μὲν αὐτῶν ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ ἐν Σούμλα Ἰσμαήλ-πασσᾶ, τὸ δὲ λοιπὸν διηρηπάζετο καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν κατερημωσάντων τὴν Βουλγαρίαν Βασι-βοζούκων, τῶν ἄνευ ἀνάγκης πλανωμένων ἐκεῖ πρὸς δὲ ὅτι, πεντήκοντα πυρόβολα, ἀποσταλέντα εἰς Κάρς κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου, εὐρέθησαν μετὰ τρία ἔτη κεχωσμένα εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς Τραπεζοῦντος.

Οὐδὲ στρατιωτικὸν φρόνημα, οὐδὲ πατριωτικὸν αἶσθημα, οὐδὲ εὐγενὴς τις πόθος, ἢ καὶ πρέπουσα συμπεριφορὰ ἀπαντᾶται εἰς τὸν στρατὸν τῆς Τουρκίας. Ὁ στρατιώτης κρατεῖ τὸ ὄπλον διότι ἐβιάσθη, καὶ βάρβαρος ὡς πολίτης, καθίσταται νωθρὸς εἰς τὴν κλάσιν ἐκείνην μετατεθεὶς ὁ κατώτερος ἀξιοματικὸς τρώγει καὶ πίνει μετὰ τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου, καὶ πολλάκις κλέπτει τὸν σάκκον αὐτοῦ· ὁ δὲ ἀνώτερος, ἀγνοῶν τί ἐστὶ Στρατὸς, καὶ ἄπειρος πάσης ὑπερησίας, νομίζει ὅτι ἐτέθη ἐκεῖ ἵνα θησαυρίσῃ, καὶ πρὸς τοῦτο πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον μεταχειρίζεται· ἵνα διάσκεδάσῃ, καὶ πρὸς τοῦτο ἐν

ἐκστρατεία σύρει μεθ' ἑαυτοῦ ἀντι γυναικὸς ἄλλο τι, ὡς δὲν ἐλησμόνησαν, μοι φαίνεται, οἱ Ἄγγλοι πρὸ πάντων, οἱ λαβόντες τὴν τύχην νὰ ζήσωσιν ἐν Κριμαίᾳ μᾶλλον πλησίον τῶν Τούρκων.

Ὁ Τούρκος στρατιώτης εἶναι ἐγκρατὴς καὶ ὑπομονητικὸς, ἀλλ' ἀπειθής καὶ δειλός· ἐπιστρέφων τοῦ γυμνασίου πυροβολεῖ καθ' ὁδὸν ἐν γραμμῇ, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν κραυγῶν τοῦ ταγματάρχου, καὶ ἅμα ἐν μάχῃ τὸ αἶσθημα τῆς δειλίας καταλάβῃ αὐτὸν, φεύγει δρομαίως, καὶ οὔτε σάλπιγγα ἀκούει οὔτε ἀνώτερον. Εἶναι ἀληθὲς ὅμως ὅτι τὸ παράδειγμα τῆς δειλίας δίδουσι οἱ ἀνώτεροι, ὅστινες οὐ μόνον ἐν μάχῃ πρῶτοι λειποτακτοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς μάχης ἐκφράζουσι διαρρήθην ἐνώπιον τῶν στρατιωτῶν τὴν περὶ ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀδυναμίας αὐτῶν ἰδέαν, ὡς ἔλαβον πολλάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω τοῦτο ἐν τῇ Κριμαίᾳ.

Ἡ ἔνεκεν τοῦ ἐλαττωματικοῦ τῆς πολιτικῆς συστάσεως καὶ τῆς ἀπειρίας τῆς πολιτικῆς μηχανῆς ἀθλιεστάτη κατάστασις τῶν οικονομικῶν τῆς Τουρκίας, μὴ δυναμένων νὰ προφθάσωσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ καὶ περιθάλψωσιν αὐτὸν ὅπως δεῖ, ἔργεται, μετὰ τὴν διαφθορὰν τῆς τουρκικῆς κοινωνίας καὶ τὰ ἀπεχθέστατα ἐλαττώματα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ, νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν ἠθικὴν ἐξασθένησιν καὶ ἀποσύνησιν σώματος, θεωρουμένου παντοῦ ὡς τὸ κυριώτερον τῶν κοινωνικῶν στοιχείων, καὶ νὰ παρυσιάσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς ὀφθαλ-

μούς τοῦ παρατηρητοῦ ὑπὸ τὰ μελανώτερα χρώματα.

Ἐπειδὴ ὁ πόλεμος, ἀπαιτῶν τὴν γενικὴν ἐνασχόλησιν καὶ τὴν κίνησιν, θέτει εἰς ἐνέργειαν πάσας τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τῶν ἐθνῶν, καὶ οὐ μόνον καταδεικνύει τοὺς πόρους καὶ τὰς πηγὰς εἰς ἃς δύνανται ἐν ἀνάγκῃ νὰ τρέξωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν κατάστασιν ἀποκαλύπτει, ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ πραγματευθῶμεν ἐν ἐκτάσει τὰ στρατιωτικὰ τῆς Τουρκίας, καὶ ὅπως δώσωμεν πλήρη ἰδέαν αὐτῶν, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἀπόσπασμα τῶν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν περὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας ἐκθέσεων τοῦ ἀγγλοῦ συνταγματάρχου Οὐίλιαμς, ἀποσταλέντος νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Κάρς. Ἡ πτῶσις τοῦ φρουρίου τούτου τοσαύτην ἐντύπωσιν ἐπέφερον ἐν Ἀγγλίᾳ, ὥστε ἐζητήθησαν παρὰ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ἐδημοσιεύθησαν πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἔγγραφα.

Ἡ τροφή τοῦ στρατιώτου εἶναι ἀθλία· ὁ ἄρτος, κακῶς ἐψηγμένος καὶ, ἐζυμωμένος εἶναι τῆς τελευταίας ποιότητος, καὶ τὸ βούτηρον δι' οὗ κατασκευάζουσι τὸ πιλάφιον δυσῶδες· ἡ δὲ ἄρυζα, ἐξ ἧς κυρίως συνίσταται τὸ συσσίτιον τοῦ στρατιώτου, ἀφηρέθη ἐσχάτως ἐπὶ δύο ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, καὶ τὸ μέτρον τοῦτο λαμβάνεται συχνότατα καὶ ἐπὶ τοῦ κρέατος. Τὰ μαγνηρεῖα εἶναι ἀκάθαρτα ὑπὲρ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ τοσαύτη ἀμέλεια καὶ ὀλιγωρία ἐπικρατεῖ εἰς αὐτὰ, ὥστε

ὁ χαλκὸς τῶν λεβήτων, ὄξυδωθεὶς δι' ἔλληψιν κασσιτεριάσεως, ἐπιφέρει καθ' ἑκάστην χρούσματα δηλητηριάσεως.

„Οὐδεμία πρόνοια λαμβάνεται περὶ τῆς ὑγείας· ἀλλ' οἱ στρατιῶται εἶναι ἐστιβασμένοι εἰς τὰς οἰκίας τῆς πόλεως ἐν τῷ μέσῳ παντὸς εἶδους ἀκαθαρσιῶν, καὶ ἐκ τοῦ ἐπιγινόμενου μολύσματος, γεννῶνται ἀδιακόπως οἱ πυρετοὶ καὶ ὁ τύφος. Τὰ δὲ νοσοκομεία, ἅπερ τοῦλάχιστον ὄφειλον νὰ ᾖσιν εἰς καλλιτέραν κατάστασιν, παριστῶσιν οἰκτρὸν θέαμα· τὰ φαρμακεῖα εὐρίσκονται εἰς ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν πλήρη· οἱ ἱατροὶ καὶ οἱ χειροῦργοι διατελοῦσιν ἐν παχυλῇ ἀμαθείᾳ, καὶ οἱ παραδιδόμενοι εἰς αὐτοὺς ἀσθενεῖς δυοῖν θάτερον ἢ ἀποθνήσκουσιν, ἢ μένουσι πεπηρωμένοι τὸ σῶμα, καὶ τότε ἀποπέμπονται ἄνευ βοήθειας νὰ ζητεύσωσι τὸν ἄρτον αὐτῶν.“

Ἡ ὑπόδησις, ὁ ἱματισμὸς καὶ ἡ ἀποσκευὴ κατήντησαν εἰς ἀχρηστίαν ὁ δὲ μισθὸς καθυστερεῖται ἀπὸ 18 μέχρις 22 μηνῶν, καὶ αἱ ζωοτροφίαι ἐξηντλήθησαν καθ' ὀλοκληρίαν εἰς πάντα τὰ σώματα ἐκτὸς τοῦ πυροβολικοῦ ὥστε ὁ στρατὸς διατηρεῖται διὰ τῶν πόρων τοῦ τόπου.

Ἡ ὑπηρεσία, ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἀσκήσις παραμελοῦνται αἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν, ὧν οἱ πλείστοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ ἀνώτεροι, εἶναι ἀνάξιοι διοικήσεως· ἐν μὲν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης κατέδειξαν ἐπικίνδυνον δειλίαν καὶ ἀνανδρίαν, ἐν δὲ τῇ ἔξει τοῦ ζῆν εἶναι μέθυσοι καὶ λησταὶ τῶν στρατιωτῶν. Τούτου δὲ τὸ πα-

ράδειγμα δίδει πρῶτος ὁ μουσὶρ, ὅστις, συνεννοούμενος μετὰ τῶν στρατηγῶν, τῶν συνταγματάρχων καὶ τῶν λογιστικῶν ὑπαλλήλων, εὔρε τον τρόπον νὰ πέμπῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πλάστὰς καταστάσεις τοῦ ὑφ' αὐτὸν στρατοῦ, καὶ νὰ διανέμηται μετὰ τῶν συνενόχων αὐτοῦ τὸ ἐκ τούτου προκύπτον ὄφελος. Καὶ κατὰ μὲν τον τακτικὸν στρατὸν, ἐν ᾧ μόνον 17,500 ἄνδρες ὑπάρχουσι παρόντες, ἡ Κυβέρνησις ὑπολογίζει ζωοτροφίας διὰ 32,000. κατὰ δὲ τον ἀτακτον παρουσιάζεται, μέγα κέρδος εἰς τον μουσὶρ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ σώματος τούτου· διότι φέρονται ὡς ὑπὸ τὰς σημάδας 3,500 ἐν ᾧ σήμερον 800 μόνον ἄνδρες ὑπάρχουσι πράγματι. Ὁ μουσὶρ, μὴδὲ τὸ ἐλάχιστον κέρδος περιφρονῶν, ἐπώλησε πρὸς ἴδιον ὄφελος τὰ ῥάκη 12,000 στρατιωτῶν, ἀποθανόντων τον παρελθόντα χειμῶνα εἰς τὰ νοσοκομεῖα· καὶ ἐπειδὴ αἱ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ ὀριζόμεναι χρηματικαὶ ποσότητες τῷ ἀποστέλλονται μέρος εἰς χαρτονόμισμα καὶ μέρος εἰς μεταλλικὸν, κρατεῖ τοῦτο δι' ἑαυτὸν, καὶ διανέμει τὸ χαρτονόμισμα, ὑποτιμώμενον κατὰ 10 τοῖς ἑκατόν.

„Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ συνταγματάρχαι εὐρίσκουσιν ἄλλα μέσα κλοπῆς· συνεννοημένοι ὄντες μετὰ τῶν οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων, φέρουσιν ὡς παρόντας πλείονας ἄνδρας τῶν ὑπαρχόντων, καὶ λαμβάνουσιν εἰς χρήματα τὴν ἀξίαν τῶν μερίδων τοῦ κρέατος καὶ τῆς

ὀρύζης· ἢ, ἐὰν ᾧσιν ἠναγκασμένοι νὰ λάβωσιν αὐτὰς εἰς πρᾶγμα, τὰς μεταπωλῶσιν ἔπειτα καὶ λαμβάνωσι τὸ ἀντίτιμον.“

„Ἐκαστος τέλος πάντων πράττει ὅ,τι δύνηται, καὶ προσπαθεῖ εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν διαρπαγὴν νὰ λάβῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος.“

ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. —

Οἱ Τοῦρκοι, λαὸς γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἐπόμενον ἦτο νὰ αἰσθανθῶσι φόβον καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος, καὶ μὴδέποτε νὰ θεωρήσωσιν αὐτὸ ἀξίον ἰδιαιτέρας μερίμνης. Ὡς ἐκ τούτου δὲ αἱ πρὸς καταρτισμὸν ναυτικῆς δυνάμεως ἀπόπειραι τῶν πρώτων Σουλτάνων δὲν ἐπέτυχον, καὶ αἱ προσπάθειαι πολιτικῶν τινων ἀνδρῶν τῆς Τουρκίας, ἐννοησάντων τὸ συμφέρον αὐτῆς καὶ προβλεψάντων τὸ μέλλον, ἀπέβησαν ἄγονοι καὶ ἀτελεσφόρητοι.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπέρασαν ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ ξένων πλοίων, καὶ μετ' ὀλίγον, ὡς ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῶν διαπορθμεύσεων, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ναυπηγήσωσι φορτηγὰ τινὰ πλοῖα, καὶ τον ἀριθμὸν αὐτῶν ἀυξήσαντες, προσεπάθησαν συνάμα νὰ μορφώσωσι ναύτας· ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν, ἢ ὅτι διὰ τῶν ἀλύσεων καὶ τῆς μαστιγῆς ἐπεσώρευον εἰς τὰ πλοῖα αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας ἀνικάνους τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἵνα διὰ τοῦ ἀνέμου καὶ δι' αὐτῶν κινήσωσι τὰ πλείοντα σώματα, ἅσπερ διέβυθον πλοῖα-

χος Ένετός, Γενουήνσιος, ἢ καὶ Ἑλλην.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 15-ης ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἐκ τῆς κατοχῆς θαλασσίων τινῶν θέσεων, ἠναγκάσθησαν νὰ μετατρέψωσι τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰς πολεμικά, καὶ, διὰ τῆς βοήθειάς τῆς ἀνακαλυφθείσης πυρίτιδος, ἔθεσαν ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν ἀπὸ δύο μέχρις ἑξ πυρόβολα. Διὰ δὲ τοῦ στόλου αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐπαίξετο ἡ Βαβυλωνία, περιέπλεον τὰ παράλια, ὡς ὁ Μαρδόνιος κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐκστρατεῖαν, μέχρις οὗ τῷ 1416. συναντηθέντες μετὰ τῶν Ἑνετῶν παρὰ τὴν Καλλιπολιν, ἀπώλεσαν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ, καὶ παρητήθησαν τοῦ στοιχείου, ὅπερ ἐπέπρωτο νὰ καταστῇ πάντοτε εἰς αὐτοὺς παραίτιον μεγίστων συμφορῶν.

Μετὰ ἡμισίον περίπου αἰῶνα, τοῦ μεγαλεπιβόλου πνεύματος τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συμπεριλαβόντος καὶ τὴν θάλασσαν εἰς τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις, κατωρθώθη, διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς ἐργασίας τῶν ξένων, ἡ σύστασις πολεμικοῦ ναυτικοῦ τοῦ τότε αἰῶνος, καὶ διὰ τούτου ἡ Εὐβοία καὶ τινες ἄλλαι νῆσοι ἔπεσαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ ναυτικὴ δ' αὕτη δύναμις συνετηρήθη ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα, διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ Β'. μέχρις οὗ, ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολιμάνου Δ'. τὸ πᾶν ἐν Τουρκίᾳ ἤρξατο νὰ βαίνει πρὸς τὴν καταστροφὴν, ἅπας δὲ στόλος, συγκείμενος ἐκ 200 πλοίων, κατεστράφη παρὰ τὴν

Ναύπακτον ὑπὸ τῶν ἠνωμένων στόλων τῶν Ἑνετῶν, τῶν Ἰσπανῶν, καὶ τῶν Ἰπποτῶν τῆς Μελίτης, στολαρχοῦντος τοῦ πρίγκηπος τῆς Αὐστρίας Δὸν-Ζουάν. Καὶ ὅμως οἱ Τούρκοι, εὐποροῦντες μέσων, ἐδυνήθησαν ἐντὸς ὀλίγου νὰ σχηματίσωσι νέον στόλον, καὶ ἐξώσωσι δι' αὐτοῦ τοὺς Ἑνετοὺς ἐκ τῆς Κρήτης. Ἀπολοιούμενοι ὅμως τῶν ἄλλων κατὰ τὰς προόδους τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ πολὺ διετήρησαν τὸ ναυτικὸν αὐτῶν τοιοῦτον, οἷον μόνον ἐν τῇ βαρβαρικῇ ἐποχῇ εἶδονατο νὰ χρησιμοποιοῦν.

Ἡ κατάστασις τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ τοιαύτη τις ἦτο τότε ἐν περιλήψει. Σκάφη στρογγύλα καὶ βαθέα, λεγόμενα *καρὰ βέλα* καὶ φέροντα μίαν σειρὰν πυρῶν πάλις *δλκῆς ἀναμίξ*. ναῦται διαφόρων ἔθνων, συλλεγόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπαγαγόμενοι εἰς τὸν ναύσταθμον, καὶ ἐκεῖθεν ῥιπτόμενοι εἰς τὰ πλοῖα ὅθεν οὐδέποτε πλέον ἐξήρχοντο· πυρροβολισταὶ Τούρκοι, τετυφωμένοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄπειροι, καὶ φερόμενοι πρὸς τοὺς ναύτας ὡς πρὸς κύνας καὶ ἔτι χεῖρον· διευθυντῆς Τούρκος, ἐν ἀγνοίᾳ καὶ τῶν ἐλαχίστων καὶ ἀπλουστάτων ναυτικῶν παρατηρήσεων διατελῶν, καὶ ἐνίοτε μέχρι πρὸ μικροῦ καφφεπώλης, πρῶτον θέτων τὸν πόδα ἐπὶ πλέοντος σώματος· πρωρεὺς δὲ Ἑνετός, Ἑλλην ἢ Γενουήνσιος, γινόμενος συχνότατα θῦμα τοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ. Ὑποθέσατε πάντας τούτους συ-

ζώντας και συνεργαζομένους, και φαντάσθητε κατά περιστασιν ὄραν μάχης· ὁ διευθυντῆς ἐζήτει λέμβον νὰ φύγη, ὁ πρῶτος διέταξεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν καθ' αὐτοῦ ἐστραμμένων ἐγχειριδίων, οἱ ναῦται ἀντὶ τῆς κεραιᾶς κατεβίβαζον τὰ ἱστία, καὶ οἱ πυροβολιστοὶ προσεπάθουν νὰ γεμίσωσι τὰ πυρόβολα διὰ σφαιρῶν ἢ μεγαλητέρας ἢ μικροτέρας ὀκλιῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνευ πυρίτιδος!

Τὸ 1775 ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις, ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῆς ἀνωμαλίᾳ, προσπαθοῦσα νὰ προσελκύσῃ τὴν συμμαχίαν τῆς Τουρκίας, καὶ τὸν σύμμαχον τοῦτον ἀναλαβοῦσα νὰ καταστήσῃ ἰσχυρὸν, διὰ τῆς καταρτίσεως ναυτικῆς δυνάμεως καὶ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς ἀπέστειλε πυροβόλα τῆς νέας κατασκευῆς εἰς τοὺς Τούρκους, ἀφ' ἑτέρου ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν βαρῶνον Τότ πρὸς βελτιώσιν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Τουρκίας. Ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος συνέστησε ναυτικὴν σχολὴν παρὰ τῷ ναυστάθμῳ, αὐτὴν ταύτην ἦτις κατάλευκος φαίνεται σήμερον ἐπὶ τοῦ ἀριστερόθεν τοῦ Κασίμ-πασσᾶ λόφου, ἐμόρφωσε καὶ ἐγύμνασεν ἀξιωματικούς τινας, ἔδωκε νέον σχέδιον ναυπηγήσεως πολεμικῶν πλοίων, καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπιφέρῃ θεωρασίαν εἰς τὴν ἀταξίαν τῶν πληρωμάτων.

Μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ ἔργον τοῦ Γάλλου κατεστράφη, ὡς ἐκ τῆς ὀλιγωρίας τῶν τερικῶν ἀρχῶν, καὶ μόλις μετὰ 20 ἔτη, ἐπὶ τῆς βασιλείας Σελίμη τοῦ Γ': ἡ προσοχὴ τῶν Τούρκων ἐβρίβη εἰς τοὺς ὑπὲρ

δύναμιν ἀγῶνας τοῦ Τότ. Προσεκλήθησαν τότε ναυπηγοὶ καὶ μηχανικοὶ ἀγγλοὶ καὶ γάλλοι, καὶ ἐργάται παντὸς ἔθνους ἀπήχθησαν εἰς τὸν ναυσταθμον, πρὸ πάντων κατάδικοι, ἐν οἷς καὶ ἀθῶοι, ἐπὶ ψευδῇ κατηγορίᾳ καταδικαζόμενοι εἰς τὰ δημόσια ἔργα πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀνάγκης χειρῶν· κατασκευὴ δὲ πλοίων, ὁμοίων πρὸς τὰ εἰς Τραφαλγκάρ συγκρουσθέντα, ἤρξατο, τὰ σκάφη ἐβρίβηθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, πυροβόλων χυτύρια μετέδωκαν εἰς αὐτὰ ἐπαρκές βάρος, ναῦται πάσης φυσιογνωμίας καὶ πάσης γλώσσης ἐπεσωρεύθησαν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καὶ τῶν ἰσθῶν, καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς Τουρκίας εἰς ταῦτα καὶ μόνον περιορίσθησαν.

Ὁ Μαχμούτης Β' καίτοι πολλὰ πράξας ὑπὲρ τοῦ ναυτικοῦ, δὲν ἐδυνήθη ὅμως νὰ βελτιώσῃ αὐτοῦ τὴν κατάστασιν, οὔτε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας τοῦ νὰ πυρπολῶσι τὰς ναυαρχίδας. Ἐπίσης καὶ τοῦ Ἀπτούλ-Μετζιτ αἱ προσπάθειαι μάταιαι ἀπέβησαν, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ θέλουσιν ἀπολήξῃ αἱ τοῦ νῦν Ἀπτούλ-Ἀζίζ, ὅστις, κατ' εἰσήγησιν τοῦ εὐνοουμένου ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν, φαίνεται ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως καταστήσας τὰ τῆς θαλάσσης τὸ μόνον ἀντικείμενον τῆς ἰδιαίτερας αὐτοῦ μερίμνης.

Ἡ ναυτικὴ δύναμις τῆς Τουρκίας συνίσταται σήμερον ἐκ δέκα πλοίων τῆς γραμμῆς, ὡν τέσσαρα τρίκροτα καὶ ἕξ ὀκρότα, φέροντα ὁμοῦ ὀκτακόσια περίπου πυρόβολα· ἐκ ὧν ἕνα φρεγατῶν ἱστια-

φόρων και δώδεκα ατμοκινήτων, αποτελουσών δύναμιν ἐκ 550 πυρβόλων, και ἐξ εἴκοσι μικροτέρων πλοίων και ατμοπλοίων.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ στόλος αὐτος δὲν εἶναι εὐτελής, ἀλλὰ ἐπίζηλος εἰς πολλὰ Κράτη, στερούμενα τῶν μέσων τοῦ νὰ καταρτίσῃσι τοιοῦτον. Ἡ δύναμις ὅμως δὲν συνίσταται εἰς τὰ ξύλα και τὸν ἀτμὸν, ἀλλ' εἰς τὴν τέχνην και τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν εὐρίσκονται ἐν Τουρκίᾳ, ὅπου ἡ βαρβαρότης, περιπτύσσουσα πάντα, δὲν ἐδύνατο μηδὲ τοῦ ναυτικοῦ νὰ φεισθῇ.

Πλοῖον τῆς γραμμῆς, κινούμενον διὰ τοῦ ἀτμοῦ, ἐξηρημένον, κεκοσμημένον και διασχίζον ὑπερῆφάνως τὰ κύματα τῶν ὠκεανῶν μετὰ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ταχύτητος τῶν 15 μιλίων καθ' ὥραν, εἶναι ἡ προσωποποίησις πασῶν τῶν προόδων τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, τὸ ὁρατὸν ἀντικείμενον τοῦ συνόλου τῶν προϊόντων τῆς μεγαλοφυΐας, και συνάμα ἡ εὐαρεστοτέρα ἱκανοποίησις τῶν κόπων και πόνων τοῦ λογικοῦ τούτου πλάσματος, τοῦ προορισθέντος νὰ ἐργασθῇ· εἶναι μηχανὴ κινουμένη εἰς μίαν φωνήν, δι' ἐνός μοχλοῦ, και χιλίων πεντακοσίων ἀτόμων σύγχρονος ἐργασία, χωρὶς νὰ συγχέηται, χωρὶς νὰ προσκρούῃ, παράγει ἀποτελέσματα ἐνὶ πικρῶν τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναλοισθῇ τις τὸ ἀνθρώπινον μεγαλεῖον.

Μετὰ ταῦτα ἄς ὑποθέσῃ ὁ θελῶν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ σχηματίσῃσι ναυτικὸν και καταρτίσῃσι στόλον οὐχί

ὡς τὸν πρὸ ἐννέα ἐτῶν εἰς κόριν μεταβληθέντα ἐντὸς τεσσάρων ὡρῶν ἐν τῷ τῆς Σινώπης λιμένι.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ. — Πρὸς ἐκτέλεισιν τῆς πολυπλόκου ὑπηρεσίας οἰουδήποτε Κράτους ἀπαιτεῖται ὁ σχηματισμὸς διαφορῶν κλάδων προσωπικοῦ, και ἡ ἐργασία ἀνδρῶν τόσων ὅσοι ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως και τοῦ πληθυσμοῦ ἀρκοῦσι νὰ ἀποτελέσωσι τὸ σύνολον τῆς κυβερνητικῆς και διοικητικῆς μηχανῆς· ἡ δὲ μηχανὴ αὕτη, ἵνα προφθάσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ προσωπικοῦ, πρέπει νὰ τρέξῃ εἰς διαφοροὺς πηγὰς τὴν φύσιν τοῦ τόπου, τὴν γῆν, τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον, τοὺς κατοίκους, και ἐν γένει εἰς πᾶν ὃ, τι εὐρίσκεται και ὑπάρχει ἐν τῷ Κράτει ἐκείνῳ.

Τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελοῦσι σήμερον τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῶν Κρατῶν, και ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς καταστάσεως ἐκείνων, δυνάμεθα καὶ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀναπτύξεως και τῆς κοινωνικῆς και πολιτικῆς καταστάσεως τούτων. Ἐξ ἀγαθῆς και πατριωτικῆς Κυβερνήσεως, ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν φώτων, τῶν τεχνῶν και ἐπιστημῶν εὐποροῦσι τὰ Κράτη, και τοῦτᾶντιον παραλόουσι και μαραινόνται ἐκ δεσποτικῆς Κυβερνήσεως και τῆς τῶν φώτων ἐλλείψεως.

Οἱ πόροι τῆς Τουρκίας ἐδύναντο νὰ ἦναι πολλοὶ και μεγάλοι ὡς ἐκ τῆς ἐκτάσεως και τοῦ πλοῦτου τῆς χώρας· ἀλλ' εἶναι ἀσήμαντοι ἕνεκεν τῆς ἀγνοίας και ἀπειρίας, τῆς ὀλιγωρίας, τῆς κα-

κῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ὀλεθρίου πολιτικοῦ συστήματος. Τὰ πλούσια μεταλλεῖα τῆς Λυδίας καὶ τῆς Καππαδοκίας, τοῦ Πόντου καὶ τῆς ἄνω Μοισίας εἶναι οὐ μόνον κεραιωσμένα σήμερον ὡς ἐκ τῆς ἀδρανείας τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἄγνωστα ἐν τόπῳ ὅπου πολλαὶ θέσεις δὲν ἔχουσιν ὄνομα. Αἱ δὲ πεδιάδες τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας μένουσιν ἀκαλλέργηται δι' ἔλλειψιν χειρῶν, καὶ αἱ τῆς Βουλγαρίας παρέχουσι τὸ θέαμα τῆς κατεργασίας ὡς ἐκ τῆς τυρανίας καὶ τῆς καταπίεσεως. Τὸ δὲ ἐμπόριον εἶναι νεκρὸν, καὶ ἡ βιομηχανία οὐχὶ εἰς τὰ σπάργανα, ἀλλὰ ἄγνωστος.

Τὰ ἔσοδα τῆς Τουρκίας, συναποτελούμενα ἐκ τῶν φόρων ἐπὶ τῆς γῆς, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῶν προϊόντων, τοῦ προσωπικοῦ φόρου, (1) τῶν τελωνείων, τῶν μεταλλείων καὶ τῆς ἐνδείξεως τῆς ἐξαρτήσεως τῆς Αἰγύπτου, τῆς Σερβίας καὶ τῶν ἠνωμένων Ἡγεμονιῶν, ἀναβαίνουν εἰς 300 περίπου ἑκατομύρια δραχμῶν· τὰ δὲ ἔσοδα ὑπερβαίνουν τὰ 350, καὶ τὸ παρουσιαζόμενον ἔλλειμμα ἀναπληροῦται διὰ πιστώσεων καὶ δανείων. Ἐπειδὴ δὲ τακτικῶς προϋπολογισμὸς δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' οὔτε πιθανότης τοῦ νὰ καταστρωθῇ, ἐν ὅσῳ ἡ ἀταξία καὶ ἡ

ἀνωμαλία ἐπικρατεῖ πανταχοῦ ἐν Τουρκίᾳ, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ τι ἀκριβῶς περὶ τῶν εἰσπρατομένων καὶ τῶν κατασπαταλωμένων. Τὸ βέβαιον ὁμῶς εἶναι ὅτι, ἐὰν δὲν συνέβαινον αἱ καινότητες εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους τῆς Τουρκίας καταχρήσεις, τὰ ἔσοδα, παραδιδόμενα ὡς εἰσπράττονται, ἐδύνατο νὰ ἀπληρώσωσι τὰ ἔξοδα, παρουσιαζόμενα ὡς ἐκτελοῦνται.

Ὅτε ἡ Τουρκία δὲν ἐδυνήθη νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν, ἔστρεψε τὰ βλέμματα εἰς τὸ ἐσωτερικόν, καὶ ἐπειδὴ μόνον τοὺς ῥαγιαδὰς ἐδύνατο νὰ καταδυναστεύσῃ, τοὺτους κατεπίσεε καὶ διὰ τῆς γυμνώσεως αὐτῶν προσεπάθησε νὰ ζήσει, πληρώνουσα μισθοὺς εἰς τὸν Στρατὸν καὶ πάντας τοὺς κλάδους τῶν ὑπαλλήλων, οἵτινες μέχρι τοῦ Μαχμούτη Β' ὑπηρετοῦν ἀμισθί, καὶ ἠύπόρουν δὲ πάντοτε.

Ὁ παρατηρῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Τουρκίας τὴν διανομὴν καὶ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ θαυμάσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν δυστυχῶν τῆς Ἀνατολῆς λαῶν, καὶ νὰ μὴ αἰσθανθῇ ὀρθομένους τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰς τὴν θέαν τῆς ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, ἐνώπιον τῶν πρακτόρων τῶν ἑθνικῶν Δυνάμεων, διαπραπτόμενης ἀρπαγῆς καὶ ληστείας ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ. Ἡ διανομὴ τῶν φόρων ἐνεργεῖται κατὰ χωρίον, καὶ κατὰ τριετίαν ἢ καὶ πενταετίαν ὁσάκις δὲ τὸ Κράτος εὐρίσκηται εἰς με-

γάλην οικονομικήν κρίσιν, καὶ κατ' ἐπανελλημμένας προκαταβολὰς ἀπέναντι τῆς χρήσεως ἐτῶν ἐπέκεινα τῶν ὀριζομένων. Τὰ Ἰμλάκια, γαίαι τοῦ στέμματος ἢ ἰδιωτῶν, μολοντί ἐπρόκειτο διὰ τῶν τελευταίων μεταρρυθμίσεων νὰ κατοργηθῶσιν, οὐχ ἦττον ὑπάρχουσιν ἔτι, ἀποβαίνοντα αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ δήμευσις τῶν ὑπαρχόντων τῶν δυστυχῶν κατοίκων. Ὑπολογίζουσι τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν γαιῶν καὶ τῶν προϊόντων. καὶ τὸ ὀριζόμενον ποσὸν ὀφείλει νὰ εἰσπραχθῆ παρὰ τῶν προϋχόντων καὶ παραδουθῆ πρὸς τὸν ἔχοντα δικαίωμα. Συνήθως ὅμως τὰ εἰσοδήματα ὑπολογίζονται ἐπὶ τῆς ποσότητος, εἰς ἣν ἔφθασαν κατὰ τὸ μᾶλλον παραγωγὸν ἔτος· οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1862 τὰ εἰσοδήματα πάντων τῶν Ἰμλάκίων ὑπελογίσθησαν ἐπὶ τοῦ ληφθέντος ποσοῦ κατὰ τὸ 1854, ὅτε ἡ ὑπερτίμησις τῶν καρπῶν καὶ τῶν ζώων, καὶ ἡ ἀφθονία τῆς παραγωγῆς συνεισήνεγκαν μᾶλλον πάσης προηγηθείσης χρήσεως εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Τουρκίας. Ἡ Κυβέρνησις ἐκθέται εἰς πλειστηριασμὸν τὰ εἰσοδήματα τοῦ τάδε χωρίου, καὶ ὁ πρὸς ὃν ὁ πλειστηριασμὸς ἐπικυροῦται, συνεννοούμενος μετὰ τῶν διοικητῶν καὶ τῶν Κοτζά-μπασιδῶν ἔτι αὐτῶν, καὶ τὴν συνδρομὴν τούτων λαμβάνων, ἀναγκάζει τοὺς κατοίκους νὰ πωλήσωσι καὶ τὴν χύτραν αὐτῶν, ἵνα κορέσωσι τὴν ἀπλησίαν τοῦ ἐνοικιαστοῦ.

Ἡ Τουρκία, ἀντὶ διὰ τῆς ἐμ-

ψυχώσεως τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐσωτερικῶν πύρων νὰ ἐπιδιώξῃ πλοῦτον, ἀπ' ἐναντίας κατέστρεψε πάντα διότι διὰ τῶν ὑπερόγκων φόρων καὶ τῆς ἀρπαγῆς ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ ἐργάζωνται μόνον ὅπως ἀποζῶσι, καὶ οὕτω προητοίμασε τὴν οικονομικήν κρίσιν. Ταύτης δὲ ἐπελθούσης, προσέτρεξε πρῶτον εἰς τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια, καὶ ἔθεσεν εἰς χρῆσιν τὸ χαρτονομίσμα, ὅπερ πανταχοῦ μὲν ἐφευρέθη πρὸς εὐκολίαν τῶν συναλλαγῶν, ἐν τῇ Τουρκίᾳ δὲ ἴσως καὶ τῇ Αὐστρίᾳ, ἐδημιουργήθη πρὸς ἀπάντησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ χρέους. Ὅτε, τῶν ἐσωτερικῶν κεφαλαίων ἐξαντληθέντων, τὸ μέσον τοῦτο κατέστη ἀνεπαρκές, ἔδραμεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ διεπραγματεύθη δάνειον πρῶτον 90 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, καὶ κατόπιν προσεπάθησε νὰ συντελέσῃ ὅσον τὸ δυνατόν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τῆς Ἀγγλίας, τῆς ὑπὸ τὸ πρόσχημα δανείου φορολογούσης τὰ Κράτη, καὶ καθιερούσης ἑαυτῇ δικαίωμα ἐπεμβάσεως εἰς ἕκαστον φύλλας πηδῆμα.

Ἦδη, τὸ μὲν ἐσωτερικὸν χρέος τῆς Τουρκίας, συνιστάμενον εἰς παλαιὸν (σεργικιά), πάγιον (κονσολιδέ), νέον (χαζνέ-ταβιλί) καὶ τὸ τελευταῖον τῆς ἀποσύρσεως τοῦ χαρτονομίσματος, ἀναβαίνει, μετὰ τῆς καθυστερήσεως τῶν μισθῶν, εἰς ἕν περίπου δυσσεκατομμύριον δραχμῶν, καὶ τὸ ἐξωτερικόν, συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἐν Παρισίοις ἐσχάτως δια-

πραγματευθέντος, εἰς ἑπτακόσια ἑκαστομύρια. Ὑπολογιζομένου δὲ τοῦ τόκου αὐτῶν πρὸς 6 τοῦλάχιστον τοῖς ἑκατὸν, παρουσιάζονται ὑπὲρ τὰ 100 ἑκαστομύρια δραχμῶν κατ' ἔτος, ἐπιβαρύνοντα τὸν προϋπολογισμόν τῆς Τουρκίας.

Ἐν τούτοις τὸ γρέος τοῦτο εἶναι ἀσήμαντον ἀπέναντι τούτων ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, καὶ ἡ Τουρκία, ἐὰν ἐκαστοποίει τὰ ἐσωτερικὰ, καὶ ἐνόει τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, ἐδύνατο, βελτιῶσα τὰ οἰκονομικὰ, καὶ τὰ ἔξοδα καὶ τοὺς τόκους νὰ ἀπαντήσῃ, καὶ τὸ κεφάλαιον δὲ ἴσως νὰ ἀποτίσῃ, καὶ νὰ παρουσιάσῃ περίσσειμα, δυνάμενον νὰ διατεθῇ ὑπὲρ πολλῶν ἀναγκῶν ἐπαισθητῶν ὑπὲρ πιθανότητά· πρὸς δὲ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν δημοσίαν πίστιν ἐν τῷ Κράτει αὐτῆς, ὅπου νῦν τοῦ ἔμπορίου ἢ κατὰστασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν χρηματιστηρίων τοῦ Λονδίνου, καὶ οἱ εἰς τὰς συναλλαγὰς ριπτόμενοι φαίνονται παίζοντες κύβους. Ἄλλ' ἡ τακτοποίησις τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἡ βελτιώσις τῶν οἰκονομικῶν, ὡς ἀπαιτοῦντα πρῶτον πάντων ἰσότητά νόμων καὶ ριζικὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, διὰ τοῦτο καὶ μόνον εἶναι ἀκατόρθωτα ἐν Τουρκίᾳ.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ
ΞΕΝΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ, ΚΑΙ ΣΥΝΕ-
ΠΕΙΑΙ ΤΟΥ ΚΡΙΜΑΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.

— Ὁ εἰκοσαετής ἠπειρωτικὸς πόλεμος τοῦ μεγάλου υἱοῦ τῆς

Γαλλίας ἐδίδαξε τὴν Ἀγγλίαν τὰ ἑαυτῆς σιμφέροντα, καὶ κατέστησεν αὐτὴν μοχλὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς μηχανῆς, πλὴν μοχλὸν ἀενάως κινούμενον, καταθλίβοντα καὶ διενεργοῦντα τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν πολλῶν ἑτερογενῶν στοιχείων, ὑπὲρ τῆς διαιωνίσεως ἑαυτοῦ. Εἴκοσιν ὀλόκληρα ἔτη ἀνενιάσαστο, ἦντλει δυνάμεις, καὶ ταύτας ἀνέπτυσσε καθ' ὅσον αἱ τοῦ Ναπολέοντος ἀνεπτύσσοντο, ἦγαπτε τὴν τρομερὰν πυρκαϊάν, ὑφ' ἧς παρ' ὀλίγον ἡ Εὐρώπη σύμπασα κατεστρέφετο καὶ ἀπετεφροῦτο, καὶ μόνη διετήρει τὰ ἑκαστομύρια τοῦ ἀντιτακτομένου στρατοῦ κατὰ τοῦ παρεξηγησάντος τὴν ἀποστολὴν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ γίγαντος περιέπτυσσε δρακοντίοις ὄνουξιν τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐκεῖ ἀσχολοῦσα τὸν νοῦν, δευτερεύοντα ἐδεώρει τὰ εἰς τὸ ἕτερον πέρασ τῆς Εὐρώπης διατραγωδούμενα καὶ προαναχρουόμενα. Μόλις δὲ, καθησυχάσασα τοὺς φόβους αὐτῆς ἐκείθεν, εἶδεν ἑαυτὴν ἐξησφαισμένην, ἐξεβράβη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19-ου αἰῶνος Ἕλληγες ἔμποροι, Χῆοι πρὸ πάντων, μεταβάντες καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος αὐτῶν εἰς Εὐρώπην, ἦνοιζαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀγγλικοῦ ἔμπορου τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος πόλεις· ἀρχηγὸς δὲ τις τῆς ποτὲ μεγάλης ἐν τῷ ἔμπορικῷ κόσμῳ οἰ-

χογενείας τῶν Ἰπλικτζιδῶν, ἀποσταλείς εἰς Λονδῖνον παρά τινων συμπατριωτῶν αὐτοῦ, ἐμπορευομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρουσίασεν ἐπιχειρήσεις ἐπιωφελεστάτας εἰς τὰ ἐμπορικά καὶ βιομηχανικά καταστήματα τῆς Ἀγγλίας, καὶ παρέστησεν εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ὅτι ἡ Ἀνατολὴ εἶναι ὁ μόνος τόπος, ὅπου τὰ προϊόντα αὐτῶν δύνανται νὰ εἰσέλθωσι καὶ καταναλωθῶσι μᾶλλον πάσης ἄλλης χώρας, ἀνεπτυγμένους ἐχούσης τοὺς πόρους τῆς παραγωγῆς, καὶ ἐννοούσης ὅτι συμφερώτερον εἶναι νὰ κατασκευάζῃ τις καὶ πωλῇ, ἢ νὰ ἀγοράζῃ καὶ καταναλίσκῃ. Τὸ νέον πολιτικὸν σύστημα τῆς Ἀγγλίας, τὸ καθιερωθὲν τότε καὶ μορφῶσαν τοῦ Ὀκeanοῦ ἐκείνην τὴν κόρην τοιαύτην, ὡς βλέπομεν ταύτην σήμερον, συνιστάμενον δὲ εἰς τὸ μονοπωλεῖον τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας. εὔρε τοσοῦτον κατάλληλον τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὰ τοῦ Πιλ σχέδια, ὥστε ἀμέσως ἐῤῥύψε πᾶσαν τὴν προσοχὴν ἐπ' αὐτῆς.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἐκτὸς ὅτι διηγείρειν ὑπονοίας πανσλαβισμού, κατέστρεψε τὰ σχέδια τῆς Ἀγγλίας διότι τὴ διέφευγεν ἐν μέρος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοῦ παραδείγματος διδομένου, ἐδύναντο καὶ ἄλλα νὰ διαφύγωσι. Δι' ὅ, ἐν ᾧ τὰ ἄσματα τοῦ Βύρωνος καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ Ἀστιγγοῦ συνεχίνουσι τοὺς λίθους, ἡ πατρίς αὐτῶν ἀπηγγόνιζε τοὺς Ἑπτανησίους καὶ συνέστελλε τὰ κατὰ θάλασσαν κινήματα τῶν Ἑλλήνων. Παρῆλθεν ἐκείνη ἡ ἐπο-

χῆ, καὶ ἡ Ἀγγλία ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ πολιτικὴν πλὴν τοῦς Ἕλληνας οὐδέποτε ἐσυγχώρησε, καὶ τότε μόνον ἐμεδίασε πρὸς αὐτοὺς, ὅτε παρέτήρησεν ὅτι, οὔτε κατάθλιψις, οὔτε προσβολαί, οὔτε δυσμένεια ἀπέτρεψαν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Περικλέους τοῦ νὰ μιμηθῶσιν εἰς πάντα, ἐκτὸς τῆς ἀπανθρώπου ἰδιοτελείας, τοὺς πρώτον ἐξαναστάντας κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν. Σήμερον κάπως προσήγγισαν τὰ δύο ἔθνη, καὶ εἶδε ἡ προσέγγισις αὕτη νὰ ἀποβῇ ὑπὲρ ἀγαθοῦ τῶν Ἑλλήνων.

Ὡς ἀετὸς δι' ὄξυδερκοῦς ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τὰ ὕψη κατοπτεῦων τὴν γῆν, καὶ μηδὲ τὴν ἐλαχίστην πτῆσιν πτηνοῦ παρορῶν, ἡ θαλασσοκράτωρ Ἀγγλία ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ ἐπέβλεπε τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς ἄλλας ἡπείρους, κατεσκόπει τὰ Κράτη, καὶ ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν τὸ προμελετηθὲν σύστημα τῆς διαδόσεως τῶν ἐπαναστατικῶν σπινθῆρων πανταχοῦ, ἵνα τῶν μὲν ἄλλων ἐθνῶν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον καταστρέφονται, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ προσοχὴ ἀσχολῆται εἰς τὰ ἐσωτερικά, αὐτῆς δὲ τὰ βήματα ἀπαρατήρητα προχωρῶσιν. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῆς ναυτικῆς τέχνης ἡ τελειοποίησις συνέτεμον τῶν Ἰνδιῶν τὴν ἐδὸν· ἀλλ' ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα ἐδύνατο νὰ συντέμῃ κατὰ τὸ τέταρτον μάλιστα ταύτην, καὶ οὕτω τὸ βλέμμα τοῦ ὄξυδερκοῦς ἀετοῦ ἐῤῥίφθη ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Μοσογείου θαλάσσης οἱ βράχοι τοῦ Γιβραλτάρ, ἐξερευγόμενοι δύο χιλιάδων

πεντακοσίων πυροβόλων τὸ πῦρ, ἐν τῷ μέσῳ ἢ Μελίτη μετὰ θαυμασίων φρουρίων, καὶ κάτω ἢ Αἴγυπτος, ἐσχημάτιζον ταχεῖαν ὁδὸν πρὸς τὰς ἰνδικὰς ἀποικίας, καὶ ἐξησφάλιζον τακτικὴν κατὰ μῆνα σύγκοινωνίαν μετὰ τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς πηγῆς ἐκεῖνης τοῦ πλοῦτου εἰκοσι δὲ ἕως εἰκοσιπέντε πλέοντα φρούρια, κινούμενα διὰ τοῦ ἀτμοῦ, ἤκουον νὰ ἐπιτηρῶσι δι' ὀλίγων ἐξόδων τὸ πέραμα τοῦτο. Ὅσον δὲ περὶ διατηρήσεως τῆς Αἰγύπτου, ἀνάγκη δὲν ὑπῆρχε μεγάλης μερίμνης· διότι ἡ φύσις ὠχύρωσεν αὐτὴν πανταχόθεν, καὶ εἰς τοὺς ἀποκτηνωθέντας ἀπογόνους τῶν ποτῶν Αἰγυπτίων καὶ Αἰθίοπων, εὐάριθμος στρατὸς καὶ τινες κανονοφόροι ἐπὶ τοῦ Νείλου ἤρχουν νὰ διατηρήσωσι τὴν τάξιν καὶ τὸ σέβας τῶν νόμων.

Ὅθεν, δταν ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἔλαβε τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἢ Ἀγγλία συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Αἴγυπτον ἐκ τῆς Τουρκίας, καὶ κατόπιν, χωρὶς νὰ προσβάλῃ τὴν ἀκεραιότητα Κράτους ἐν τῇ Εὐρώπῃ, νὰ στήσῃ ἐπὶ τῶν φρουρίων τῆς Ἀλεξανδρίας τὴν κυματίζουσαν εἰς τοὺς ναυτικούς σταθμούς τῆς Μεσογείου σημαίαν· μέχρις οὗ δὲ φθάσῃ ὁ χρόνος ἐκεῖνος, νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν χώραν ὅπως συμφέρει τῷ ἀγγλικῷ ἐμπορίῳ, καὶ εἶδομεν πόσα ἀγγλικά κεφάλαια ἐκεῖ κατεπόθησαν, καὶ πόσοι σιδηρόδρομοι διεσταύρωσαν τὰς κυριωτέρας θέσεις. Ὅστω δὲ ἔπαυσε τὸν ἐν Ἀλεξανδρίᾳ πρόξενον αὐτῆς, ὡς ἐν ταῖς πρὸς

τὴν Κυβέρνησιν ἐκθέσειν αὐτοῦ τολμήσαντα νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν ἀντάρτην, ἔσφιξε τὴν χεῖρα τοῦ σατράπου αὐτοῦ, δὴ παντὶ τρόπῳ συνέδραμε, καὶ ἐπέμενε εἰς τὴν ἐντελῆ τῆς Αἰγύπτου ανεξαρτησίαν, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν οἱ Ρῶσοι ἐξύπνησαν, καὶ καταβάντες, ἀπέβησαν εἰς Χουνκιάρ-σκελεσί.

Ἡ δὲ οἰκία τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνακαλύψῃ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀγγλίας· δι' ὃ παρεκάλεσε τὸν φίλον αὐτὸν νὰ σταθῇ ὀλίγον μακρὰν, καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας, συνδρομὴν δοθεῖσαν μὲν ἄνευ ἀναβολῆς, πλὴν οὐχὶ καὶ ἄνευ συμφέροντος, καταδειχθέντος ἐσχάτως εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Σουέζ. Ἐπῆλθε δὲ τότε ἡ ἐκδίκησις τῆς Ἀγγλίας· διότι, ὡς ἐνθυμώμεθα, αὐτὴ ἠνάγκασε διὰ τοῦ στόλου αὐτῆς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, εἰς ἣν δὲ ἔλαβε μέρος ἡ Γαλλία, ἐξαιρεθεῖσα τοῦ ἐν Λονδίνῳ συμβουλίου διὰ τῶν βασιουργιῶν καὶ τῆς πανούργου πολιτικῆς τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν τῷ ταῦτα συνέβαινον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας, ἢ Ρωσσίας, ἐξασχοῦσα ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἐπιβροχὴν κτηθεῖσαν διὰ τῆς θρησκείας καὶ διὰ τῆς σπάθης, ἀφ' οὗ μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταστῇ πρωτεύουσα πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, προσεπάθει νὰ καταστήσῃ τὸ κλονιζόμε-

νον Κράτος τῶν Ὀσμανλίδων ῥωσικὴν ἀντιβασιλείαν· ἀλλὰ χωρὶς νὰ μεταδώκῃ αὐτῷ ζωτικὰς δυνάμεις, ὡς ἀπεπειράθησαν ἄλλοι, ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα συμφέροντα ἔχοντες. Οὕτω δὲ ἀπῆτει νὰ θεωρῆται φυσικὸς καὶ μόνος τῆς Τουρκίας προστάτης, καὶ καθ' ὃ τοιοῦτος, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἐπιδεικνύῃ προστασίαν καὶ εὐμένειαν πρὸς τὸν προστατευόμενον, πρῶτον μὲν παρητήθη τοῦ τετάρτου τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ πολέμου τοῦ 1828, καὶ δεύτερον ἀπέστειλε στρατὸν ἵνα περιορίσῃ τὸν εὐτολμον Ἰβραήμην· ἀλλὰ συνάμα ἀπεσύνθητε τὴν Τουρκίαν, διήγειρε τοὺς Σλαῦους εἰς ἐπανάστασιν, διηρέθιζε μῖσος καὶ διαιρέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ, ἀναδιοργανίζουσα συνετῶς καὶ εὐεργετικῶς τῷ ὄντι τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν, προσεπάθει νὰ καταδείξῃ τὸ μέγα κακὸν τῆς τουρκοκρατίας καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ῥωσσοκρατίας, ἵνα ἐλύσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς· διότι ἐσκέπτετο ὅτι τάχιον ἢ βράδιον ἔμελλε νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ τῶν λαῶν τούτων οὐχὶ ὡς τέως θρησκευτικῶς.

Εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Τουρκίας πολιτικὴν τῆς Ρωσσίας ἡ θρησκεία συνετέλει ὡς πρόφασις πάσης ἐπεμβάσεως, ὡς ἀφορμὴ παντὸς παραπύου καὶ πάσης παραβιάσεως. Ἡ θρησκευτικὴ δὲ αὕτη ἐπέμβασις ἀνεγνωρίσθη πολλὰκις· πρῶτον διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζίκ (1774), (1)

καὶ κατόπιν διὰ πασῶν τῶν μέγχι τοῦδε συνομολογηθεῖσῶν συνθηκῶν καὶ συμβάσεων.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶναι ὑποδεεστέρα τῶν ἄλλων· διότι τὰ συμφέροντα ταύτης δὲν εὐρίσκονται ἐνταῦθα. Ἐν τούτοις μόνον θρησκευτικὰ συμφέροντα ἐδύναντο νὰ κρατήσωσιν ἀνεκάθειν τὴν πολιτικὴν αὐτὴν διαρκῆ, καὶ οὕτω συνέβη.

Αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο τούτων Κρατῶν ἔλαβον ἀρχὴν διὰ τῆς ταπεινώσεως τῆς Γαλλίας. Φραγκίσκος Α΄ αἰχμαλω-

«Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑπόσχεται νὰ προστατεύῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς πάσας τὰς ἐκκλησίας, νὰ λάβῃ ὑπ' ἔψιν τὰς ὑπὲρ οἰκοδομῆς ἐκκλησιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρασιάσεις τῆς ῥωσικῆς Αὐλῆς, καὶ νὰ θεωρήσῃ ταύτας ὡς προερχομένας ἐκ προσώπου ἀξιοσεβάστου, ἐν ὄνοματι γείτονος Δυνάμεως καὶ εἰλικρινοῦς φίλης.»

Τὸ δὲ 14-ον παραχωρεῖ τὴν ἄδειαν οἰκοδομῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀνατολικοῦ χριστιανικοῦ δόγματος.

Καὶ τὸ 7-ον ἄρθρον τῆς ἐπὶ τῆς συνθήκης ταύτης γενομένης ἐπεξηγητικῆς συμβάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 10-ην Μαρτίου 1779, ὑποχρεοῖ τὴν Τουρκίαν:

1-ον. Νὰ μὴ παρεμβάλλῃ οὐδὲν πρόσκομμα εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἐξάσκησιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὡς οὔτε εἰς τὴν οἰκοδομὴν νέων ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὑπαρχουσῶν.

2-ον. Νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὰς ἑλληνικὰς μονὰς τὰς περὶ τὴν Ἰβραίαν κατασχεθείσας κτηματικὰς περιουσίας.

3-ον. Νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ὀφειλομένας τιμὰς, καὶ νὰ ἀποδίδῃ αὐτὰς προσηκόντως πρὸς τὸν χριστιανικὸν κλήρον.

(1). Τὸ 7-ον ἄρθρον τῆς συνθήκης ταύτης φέρει ταῦτα:

τισθεις ὑπὸ τοῦ Καρόλου Πέμ-
πτου, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ
τοῦ Σολιμάνου Α΄, καὶ ἐπέτυχεν
ἠθικὴν τινα συνδρομὴν μόνον.
Περὶ τὰ τέλη τοῦ 16-ου αἰῶνος
ἡ Γαλλία ἐζήτησεν εἰς τὴν κα-
τοχὴν αὐτῆς παρὰ τῆς Τουρκίας
τοὺς Ἁγίους Τόπους, καὶ πολλά-
κις ἀνενέωσε τὰς περὶ τούτου πα-
ραχωρήσεις· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλί-
γον ἤρχισε νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὰ
τῶν τὸ δυτικὸν δόγμα πρεσβευόν-
των χριστιανῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ,
προσπαθοῦσα νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐ-
τοῖς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς
θρησκείας. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη
κατήντησεν ἐπὶ τέλους τοσοῦτον
ἐπίσημος καὶ σπουδαία, ὥστε ἡ-
ναγκάσθη ἡ Ρωσσία νὰ ἐπιφέρῃ
παρτηρήσεις, καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν
νὰ καταστήσῃ προσεκτικὴν τὴν
Τουρκίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προ-
φυλάξῃ τοὺς ὁμοιόθροους αὐτῆς
λαοὺς ἐκ τῆς ἐπιβροχῆς τοῦ κα-
θολικισμοῦ. Τὸ ζήτημα τοῦτο,
τὸ περὶ θρησκευτικῆς ἐπεμβάσεως
τῆς Γαλλίας, εἶναι ἀκατανόητον
σήμερον, ὅτε οἱ Χριστιανοὶ δὲν
καταδιώκονται ἐν Τουρκίᾳ, ἐκτὸς
ἂν ἀποδοθῇ εἰς ἐπιδίωξιν δικαιώ-
ματος, δυναμένου, ἐν τῇ ἐξασκή-
σει αὐτοῦ, νὰ ὠφελήσῃ μέγαρα
πολιτικὰ συμφέροντα.

Ἡ Γαλλία, πάντοτε φιλικὰς
σχέσεις μετὰ τῆς Τουρκίας δια-
τηροῦσα, περὶ τὰ τέλη τοῦ πα-
ρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ἀπώλεσε
πάντα φίλον, ἐπεζήτητε τὴν συμ-
μαχίαν αὐτῆς, δυναμένης ἔτι καὶ
νὰ ὠφελήσῃ καὶ νὰ βλάψῃ, καὶ
ὑπὲρ τούτου πολλὰ ἔπραξεν. Ἡ
δημοκρατία διὰ τῆς ἐκστρατείας
τῆς Αἰγύπτου δυσηρέστησε τὴν

Τουρκίαν, ἀλλ' ἡ αὐτοκρατορία ἐ-
κολάκευσεν αὐτὴν, ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον, καὶ προσεπάθησε πολ-
λάκις, ἀλλ' ἄνευ ἐπιμονῆς, νὰ ἀ-
ναμίξῃ τὸν Σελίμην καὶ τὸν Μα-
χμούτην εἰς τὰς αἱματηρὰς τῆς
Εὐρώπης σκηνάς.

Κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐκθέσω-
μεν καὶ ἀναπτύξωμεν τὴν θρη-
σκευτικὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας
ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὴν παρ'
αὐτῆς παρεχομένην πρόστασίαν
εἰς τοὺς ἀποστόλους τοῦ Πάππα
καὶ τὰ καταστήματα τοῦ προση-
λυτισμοῦ· διότι ταῦτα εἶναι πράγ-
ματα γιγνόμενα οὐχὶ ἐν κρυ-
πτῷ, ἀλλ' ἐνώπιον τῶν ὀφθαλ-
μῶν πάντων, καὶ ἐνίοτε δι' ἐπι-
σημότητος ἐκ μέρους τῶν τουρ-
κικῶν ἀρχῶν, ὡς λόγου χάριν εἰς
τὰ καταστήματα τῶν Ἀδελφῶν
τοῦ Ἐλέους καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ
καταστήματα τῶν Λαζαριστῶν,
ὅπου καὶ Ἑλλήνων παῖδες προσ-
εύχονται λατινιστῶν καὶ ψάλλου-
σιν ὕμνους τοῦ Ναπολέοντος, δε-
χόμενοι εἰς τὰς ἐξετάσεις τὸν
στέφανον ἀπὸ τὰς χεῖρας διοικη-
τοῦ γαλλικῆς φρεγάτας, ἡ καθο-
λικοῦ ἐπισκόπου, ἢ καὶ τοῦ πρέ-
σβευος τῆς Γαλλίας.

Ὅτε τῷ 1848 ὁ σεισμός τῶν
ἐπαναστάσεων ἀνέτρεψε καὶ κα-
τεκρήμνισε θρόνους καὶ βασιλεῖς,
καὶ ὁ δαυλὸς τῆς Ἀγγλίας ὠπι-
σθοδρόμησεν ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν
βιομηχανίαν τῆς Γαλλίας, τῆς
Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἡ
Ρωσσία ὑπεκίνησε τοὺς σλαβι-
κοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ
τοὺς Δάκας εἰς ἐπανάστασιν, προσ-
παθοῦσα νὰ ἀνάψῃ πυρκαϊάν ἐν
Τουρκίᾳ, ὅπως ἐπέβη αὐτῇ νὰ

σβέση ταύτην, καὶ παρουσιάσῃ τοὺς πρώσσοιους αὐτοῦ καὶ τὰς στολάς τῶν Οὐλάνων καὶ τῶν Κοζάκων εἰς τὴν γενεάν, τὴν μὴ ἰδοῦσαν αὐτὰ πρὸ εἰκοσιν ἔτων. Ἐν τούτοις τὸ πρᾶγμα παρῆλθεν ἀπαράτηρητον τότε ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ σχεδὸν περιέπεσεν εἰς λήθην πανταχοῦ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας. Μετὰ τὴν αἰγυπτιακὴν ἐπαναστασιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας ἐντολὴν εἶχον νὰ ὑποσκελίσωσι τὴν Ρωσίαν, καὶ τὴν ἐντολὴν ταύτην θαυμασιῶς ἐξεπλήρωσεν ὁ Κάνερκ. Οἱ δὲ ξανθοὶ τοῦ Ἀγαθαγγέλου ὑποδέεστεροι τῆς Ἀλβιόνης κατὰ τὴν τέχνην τῆς διπλωματικῆς καὶ τῶν ραδιουργιῶν, προσέτρεξαν εἰς τὰ ὄπλα πρὸς ἀνάκησιν τῶν διὰ τῆς Ἀσπάθης καὶ τῆς Ἰθρησκείας κτηθέντων δικαιοματιῶν αὐτῶν. Ἡ Ἀγγλία, κατορθώσασα νὰ παρασύρῃ καὶ τὸν Ναπολέοντα τότε, ἐγέννησε τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον, τὸν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Νικολάου ὑπὲρ τῶν συμμάχων λήξαντα. Ἡ Ρωσία ἀήτηθεῖσα κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Σεβαστουπόλεως ἀποκοπεῖσα τὸν δεξιὸν βραχίονά, ἀπώλεσεν ἕκτοτε τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, καὶ ἱκανοποίησε πληρέστατα τῆς Ἀγγλίας τὰς τολμηρὰς ἀπαιτήσεις. Ἡ δὲ Γαλλία ἐπέτυχεν στρατιωτικὸν θρίαμβον, καὶ ἐστάφη τὸν στέφανον τῆς δόξης τῶν διπλῶν ἀπέλευσεν ἀμοιβὴν ἠθικὴν καὶ πρόσκαιρον, ἀπέναντι τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὑλικῶν καὶ διαρκῶν συμφερόντων τῆς γείτονος Ἰακου

Περὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἡ Εὐρώπη ἐσχέπετο περὶ τῆς Τουρκίας, καὶ ἕκαστον τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλίων συνεζήτει καὶ προητοίμαζε σχέδιον, ἵνα παρουσιάσῃ αὐτὰ εἰς τὸ μέγα συνέδριον, τῆ Ἀγγλία προέλαβεν νὰ ὑπαγορεύσῃ τὸ Χάτι-χουμαγιούμ εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ νὰ προκηρῆξῃ αὐτὸ ἐν τῷ Κράτει· ἠθέλησεν νὰ διακόψῃ πᾶσαν συζήτησιν, νὰ δεῖξῃ, ὅτι ἡ διὰ τῆς Τουρκίας ἀνάπλασις τῆς Ἀνατολῆς ἦτο δυνατὴ καὶ μόνη αὐτὴ κατάλληλος, καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς τῷ ὄντι ἐπέβαλε, τὴν θέλησιν αὐτῆς εἰς τοὺς ἄλλους. (1)

Ἐν ᾧ τὸ ὄνειροπόλημα τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς τουρκικῆς πολιτείας ἤρχιζε νὰ λαμβάνῃ τινὰ πιθανότητα ἐν Εὐρώπῃ, αἴφνης ἐπῆλθον αἱ σφαγαὶ τῆς Τζέδας, καὶ ταύτας ἠκολούθησαν αἱ τῆς Συρίας. Ἡ Γαλλία κατενόησε τότε τὸ σφάλμα, ὅπερ καὶ μετὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον ἐπανελάβε, παρασυρθεῖσα ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὡμολόγησεν αὐτὸ διὰ τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς τῆς Συρίας ἄλλ' ἢ γείτων, ὑπομειδεῖσασα, ἀπῆντησε διὰ τῆς συναθροίσεως 15,000 στρατιωτῶν ἐν Μελίτῃ, ὥστε καὶ πάλιν ὁ Ναπολεὼν ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ τὸ στόμα.

Ἐκτοτε καὶ μεταρρυθμίσεις καὶ ἀναδιοργανώσεις καὶ ἀνάπλασις τῆς Τουρκίας παρητήθησαν, καὶ σήμερον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ Λαυάρ-

(1) Τὸ Χάτι-Χουμαγιούμ φέρομεν ὁλόκληρον εἰς τὸ 2-ον μέρος τοῦ παρόντος συγγράμματος.

δος τις ἵνα ἔχη οὐχί τὴν πεποι-
θησιν, ἀλλὰ τὴν τόλμην νὰ ἀνα-
βαίνη εἰς τῆς Εὐρώπης τὴν Πνῦ-
κα, καὶ νὰ κραυγάξῃ ὅτι ἡ Τουρ-
κία προοδεύει καὶ δύναται νὰ ζή-
σῃ ἐπὶ πολὺ.

Ἄνθρωπος εὖ φρονῶν, τὸν βου-
τῶν πραγμάτων ἀκολουθῶν, καὶ
τὰς βεβιασμένας καὶ γαλβανικὰς

τῆς Τουρκίας κινήσεις παρατηρῶν
θὰ σχηματίσῃ τὴν πεποιθήσιν ὅτι
ἀρκεῖ νὰ κλεισθῇ ἡ μερίς τῆς
τουρκικῆς πιστώσεως εἰς τὸ βι-
βλίον τῆς Εὐρώπης, ἵνα φύγῃ ὁ
Σουλτάνος εἰς τὸ Ἰκόνιον μετὰ τῶν
ἐλλογῶν πιστῶν, τῶν δισπαρμέ-
νων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ.

εφαρηΓ	χιτΣ	χιτΣ	χιτΣ
αβββ	88	1	8
νωτύν	80	1	7
ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.	1	1	7
νωδδοραπ	5	1	8
αβτύν	17	2	10
ριστάνιμχζοπδ	22	2	11
φρώνχ	22	2	12
ιομοτξ	10	2	13
εβ	22	1	14
ροτνούεραογδ	14	1	14
νβλοτκνΔ'	18	1	15
υοτ	15	2	17
κννιεαξβ	12	2	17
ετοπ	14	1	18
νωτύν	22	1	18
νβφραστκακ	14	1	19
νωτύν	22	1	19
ροτρωοξβ	14	2	20
νωηραυαΔ'	22	2	20
εελοποριενδ	21	1	21
δ εφραγ υοτδου ρδίν δ ίνδν	22	2	22
πμξλεΓ' υοπηΔ' υοτ ρδίν	22	2	22
υοτύν	8	2	22
κινκποΓ'	1	1	22
ετωλάνκνθβ	7	1	22
κνλελουδ	30	2	26
φίεχ	7	2	27
πκαμγτκακιδ	22	2	28
κνβραορ(Ο'	10	1	28
υοτύν	22	2	24
υοπηξ	1	1	25
νιξβ	17	2	26

Σελίς	Στήλη φωνή	Στίχ.	χρῆς	Γράφη	Στίχ
36	2 ρά	22	88	αὐτῶ	8
37	1 θεμφοM	15	88	Κυβέρνησιν	78
37	1 ραμωικαῖδ	25	84	τῶν ἀδελφῶν	78
37	1 νυσοδ	34	8	ἔζη	88
37	2 νοραμῆτε	24	48	ἀποκατέστησεν	88
37	2 νυρεῖδ	30	78	ὑπήκοοι	88
38	2 ρατοπληραπ	3	88	αὐτὸς μετὰ	88
38	1 νεπίε	8	78	ἦτις	88
38	1 ι	12	81	ᾧμωσε	10
39	1 ιτωιτοροτο	13	4	ἠσυχίαν	17
39	2 νωομῶνυδ	6	01	αὐτῆς	17
39	2 νά	15	81	ἀλώσεως	17
39	2 νήχρδ	42	88	ἡγεμόνων	17
40	2 ὄλοπ	12	86	αὐτοῦ	17
42	2 κείεχ	10	8	παρ' ὀλίγον	78
42	2 κενεμοραμῆ	19	4	ἐμφυλίου πολέμου	87
42	2 κενεμοραμῆ	28	01	ἐννέα	87
44	1 ροπόροτ	25	04	οὐδὲν	47
44	2 ρορῆθρ	2	81	δὲν	47
44	2 ἄλλοπ	3	78	ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ	47
44	2 ἰαμοθιπέ	43	8	τοῦ	87
47	1 ρέεχ	24	11	δπερ	87
48	2 κίεραρπυδ	24	81	τὸν	87
49	2 κίεραρπυδ	27	84	πόλεμος	87
51	1 ρο	39	78	τὴν	87
52	2 κίεραρπυδ	16	88	εἰς	77
53	2 ρ	4	4	τακτικὴν	87
53	2 ἰα	19	1	τὸν	87
55	2 νοττῆ	14	81	οἱ	87
56	1 ροτῶντρανέ	38	88	φιλοτιμία	87
58	1 υοέν	15	81	Γκίκας	88
58	1 ἰσορθέφ	38	81	στρατάρχης	88
58	2 ἄλλεγγκπδ	43	88	εἵκοσι	88
60	1 υοίτκαμδ	19	88	ἀνταμείψας	88
63	2 υοέλπ	6	88	ἐμφυσᾶ	88
63	2 υοοκῆς	8	88	τὸ	88
63	2 υοεραρπυδ	9	48	αἷμα	48
63	2 υοεραρπυδ	9	88	αἵματος	48
65	2 υοεραρπυδ	28	14	ἔθνος	48
66	1 υορκαίφδ	4	4	Σκύθαι	88
66	2 υοεραρπυδ	1	88	κατάσκηνοῦντες	88
67	2 υοεραρπυδ	5	18	ταύτην	88

Σελίς	Στήλη φθΓ	Στίχ.	χίτΖ	Γράφη. χίτΖ	τίλεΖ	
67	2 φτόκ	32	22	ἦς	2	28
67	2 κρηρέθουκ	39	21	Μωάμεθ,	1	78
67	2 λέδθ νώτ	43	22	δικαίωμα,	1	78
68	1 ρζθ	6	48	δοκοῦν	1	78
68	1 τσέτακοπθ	34	42	σήμερον	2	78
69	1 ισοκρίπθ	27	08	ἔθεσαν	2	78
69	2 ζμ ζότθ	25	8	περιπίπτοντες		88
69	2 ζιτθ	37	8	εἶπεν	1	88
70	1 ετωμθ	12	21	ί	1	88
71	1 κνχτυθ	4	11	στρατιωτικῇ		88
71	1 ζθτθ	10	θ	δυνάμεων	2	88
71	1 τωσθλθ	12	21	ἐν	2	88
71	2 νωνθμεγθ	25	24	ἀρχὴν	2	88
71	2 θστθ	38	21	πολὺ	2	04
72	1 ριλθ ραπ	9	01	χεῖρα	2	24
73	2 οσίλεφμέ	4	01	εἰμαρμένην		24
73	2 κέννέ	10	22	παραγγελλομένου		24
74	1 νόν	40	22	τρόπος	1	44
74	2 ἐν	15	2	ἠθέλησε	2	44
74	2 ΕΠΕΙΣΟ	37	8	πολλά	2	44
75	2 θστ	2	24	ἐπιθυμεί.	2	44
75	2 ραθ	11	22	χρέη	1	74
75	2 νόν	18	22	ὑπηρεσία	2	84
75	2 ραθλεθπ	42	22	διακεκριμένους		04
76	1 νήτ	27	08	οἱ	1	12
77	2 ζίε	38	θ1	δηλητηριάζει.		22
78	1 νήκικκατ	4	4	ἡ	2	22
78	2 νόν	1	01	Αἰ	2	22
78	2 θ	12	41	ἡττον	2	22
79	1 κίμτολοφ	22	88	ἐνεστῶτος		θ2
80	2 κκικτ	15	21	νέου	1	82
80	2 ραθταρσ	19	88	φέρουσι	1	82
80	2 ισοκίε	26	24	ἀπαγγέλλει		82
82	1 φιαμχτνθ	32	01	δωματίου	1	0θ
82	1 ρουφμέ	33	θ	πλέον	2	2θ
83	1 θτ	36	8	εἴκοσι	2	2θ
84	1 κμθ	34	0	ὑπηρετῶν	2	2θ
84	1 ροκαμθ	35	0	μαγειρίου	2	2θ
84	1 ρονθθ	41	22	μαγειρίου	2	2θ
85	1 κθθκζ	4	4	εὕρισκῆται		θθ
85	2 κρηκοκτακ	23	1	ὀλιγαρκῆς		θθ
85	2 νητθστ	21	2	μεταπρατικῆν		7θ

Σελίς	Στήλη	εφεξῆς	Στίχ.	χίτΖ	Γραφε	αρίτΖ	ρίλαΖ
85	2	εργάστ	35	88	ἀμειβομένων		011
86	1	ονεμδγιοπδ	12	88	ὀπωροπώλας		011
86	1	ἱεδουφ	20	7	ἀμφίβολους		111
86	1	νωτῆμωσττοκ	35	81	πολύ	8	111
86	2	ὑστὺ	5	78	συνοικειούμενοι		111
86	2	κκεδὼδ	23	84	ὑπερασπισθέντος		111
87	1	ιοκίε	15	8	ὑπὸ	Γ	211
89	1	νότταρδ	29	88	ἀναγγέλλουσι		811
89	2	ιο	16	04	ὑποκλίσεις	Γ	811
90	1	κάννά	25	1	φύσεως	8	811
90	1	όν	35	78	φυτεῖαν ἐν ἐνί		811
90	2		30		ἐρίδων		
91	1		2		ἔχη		
92	1		5		ἀποτελεῖ		
92	1		6		ἦς		
92	1		30		διεφθαρμένοι		
92	2		11		ὅπερ		
94	1		25		Καλλιγραφία		
94	1		34		ἄλον νωτ ἡτὸ ρύθλαπ Η'		
94	2		6		εἰκοσάδα		
95	1		15		ναυστάθμῳ		
95	2		19		προσβολή		
96	2		36		ρόδου		
97	1		32		ἐπι		
97	2		21		εἴκοσιν		
98	1		38		ἑξήυρον		
100	2		38		intendance		
101	1		18		ἐν ταυτῷ		
106	1		5		τῶν		
106	1		17		ὑπὸ		
106	1		37		τοῦ		
106	1		39		αὐτοῦ		
107	2		41		ὡς		
108	1		8		εἰς		
108	1		31		καὶ ἐζυμωμένος		
108	1		33		βούτηρον		
108	1		40		μαγειρεῖον		
109	1		16		πορουσιάζεται γμαέ		
109	2		6		δύναται		
110	1		7		αὐτῶν		
110	1		24		μεγαλεπηβόλου		
110	2		10		Ἀπολειπόμενοι		

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Μετὰ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς καταστάσεως, καὶ τῆς
πολιτικῆς αὐτῶν θέσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΤΗΣ

Ἐπιθεωρήσεως τῶν Ἀνατολικῶν Ἐθνῶν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Πολύ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου Φυλλαδίου τῆς Ἐπιθεωρήσεως συμπληρῶ τὸν Α΄. Τόμον διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δευτέρου τούτου βιβλίου. Ἡ βραδύτης προήλθεν ἐκ λόγων εἰς πάντα ἄλλον, ἐκτὸς ἐμοῦ ἀγνώστων. Οὐδὲν δ' ἀπλούστερον τῆς ἐξηγήσεως αὐτῶν. Τὸ πρῶτον φυλλάδιον ἔγραψα διὰ νὰ γράψω, τὸ δεύτερον ἔγραψα διὰ νὰ εἶπω τι.

Ἡ Ἱστορία ἐπεξεργαζομένη ἀπαύστως, ἀπὸ τῶν βαρβαροτέρων χρόνων καὶ χωρῶν μέχρι τῶν πεπολιτισμένων αἰώνων καὶ τόπων, ἀσχολήσασα δὲ αὐτοκράτορας καὶ ἀπλοῦς στρατιώτας, μεγάλους νόας καὶ διανοίας συνεσταλμένας, πρεσβύτας καὶ νέους, ὑπῆρξε μὲν πάντοτε τὸ μόνον ἀντικείμενον σπουδῆς ἀρεστὸν τοῖς πᾶσι, πολλὰς ὅμως φάσεις διῆλθεν, ἀλλοιώσεις ἐπανειλημμένας καὶ διαφόρους ὑπέστη, καὶ ἐσχάτως ἀπέβη ἢ χρησιμωτέρα τῶν ἐπιστημῶν, ἐν ταύτῳ δὲ ἢ δυσχερεστέρα. Πᾶσα ἄλλη ἐπιστήμη βασίζεται ἐπὶ ἀντικειμένου τινὸς ὁρατοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀφετηρίαν λαμβάνουσα, τρέχει εἰς στάδιον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον φωτεινὸν, βοηθεῖται ὑπὸ τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν ἀνακαλύψεων τῶν προγενεστέρων σταδιοδρόμων, καὶ κέκτηται σχεδὸν πάντοτε τοῦ πειράματος τὸν ἀνεκτίμητον λέβητα, ἐν ᾧ βασανίζει ὅ,τι ἐκ πρώτης ὄψεως σκοτεινῶς διαστέλλει. Τῆς Ἱστορίας ἡ βᾶσις εἶναι ἡ γῆ καὶ οἱ ἄνθρωποι· καὶ ἡ μὲν γῆ πέντε μεγάλας ἀναστατώσεις ὑπέστη, καὶ ἐκάστοτε ἄλλας τοιαύτας πάσχει ἀπείρους, οἱ δὲ ἄνθρωποι μετὰ τρίτον αἰῶνος οἱ αὐτοὶ δὲν ὑπάρχουσι κατὰ πάντα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν τῶν προγενεστέρων βοήθειαν, εἶναι μὲν αὕτη μεγάλη, ἀποβαίνει ὅμως, ἀνευ τῆς βασάνου, ἀσήμεντος· καὶ ἡ βᾶσανος τῆς Ἱστορίας ὑπάρχει τεράστιον γιγαντιαῖον ἔργον, ὅπερ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐδυνήθη νὰ σέρῃ εἰς πέρας. Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τὴν σήμερον ἑκατομμυρίων συγγραμμάτων εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ κόσμου, ἀνευ ὑπερβολῆς τὰ ἐννεήκοντα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐκ τῶν εἰς αὐτὴν ἀσχοληθέντων ἀμφιβάλλω ἂν ποτε ὁ δραστηριώτερος ἔσχεν ἐν τῇ ζωῇ τὸν καιρὸν νὰ διεξέλθῃ τὸ εἰκοστὸν μέρος. Ὅ,τι χθὲς ὑπὸ ἐπισήμου ἱστορικοῦ ἐγράφη, ἀναιρεῖται σήμερον ὑπὸ ἄλλου, ἀληθεστέρως πηγὰς καθ' αὐτὸν εὐρόντος, καὶ τούτου αὔριον ἀνατραπήσεται ἢ γνώμη ἐξ ἀνακαλύψεως συγγράμματος εἰς σκοτει-

νήν γωνίαν τέως παρερρίμενου. Ουδείς, οὐδ' ὁ θαυμαστότερος τῶν ἱστορικῶν ἐκρίθη μέχρι τοῦδε ἀκριβῆς ἢ καὶ ἀληθῆς κατὰ πάντα καὶ ἂν ἡ καρδία σιγήσῃ, ὅπερ ἀκατόρθωτον εἰς ἀνθρώπους, ἢ ἐλαχίστη ἀπροσεξία, πίστις που τυφλή, τῆς μνήμης ἐλάττωμα, ἢ τῶν μέσων ἀσθένεια ἐκθέτουσι γεγονότα, πλάττουσι πράγματα καὶ ἐπιφέρουσι κρίσεις, ἃς ἀνεξελέγκτως ὁ μεταγενέστερος παραδεχόμενος, πυκνότεραν τὴν πλάνην ἐργάζεται. Βλέπω παρ' ἐμοὶ δύο πονήματα διακεκριμένων ἱστορικῶν· τὴν Ἱστορίαν τῆς Πτώσεως καὶ τῆς Παρακμῆς τῶν Ῥωμαίων τοῦ Γίββωνος, καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Χάμμερ, καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀναγνώσας ποτὲ εἰς μὲν τὸ πρῶτον ὅτι, οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸν 6-ον Μ. Χ. αἰῶνα κατεῖχον ἐν Εὐρώπῃ τέσσαρας χιλιάδας ἑξακοσίας κώμας, καὶ ἄλλαχού μάχην τινὰ αὐτῶν ἐν τῇ Θράκῃ γενομένην παρὰ τῶν Ἀχελῶν! εἰς δὲ τὸ δεύτερον ὅτι, ἡ Βάρνα εἶναι ἡ ἀρχαία Κωνσταντία, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸ Μπογάς-κιεσ ἐν κακῶς μετέφρασαν λαιμοκόπος, ὅπερ, λέγει, σημαίνει κυματοκόπος (coupeur des flots, fluthen-brecher), καὶ εἰς ἑκάτερον ἄλλα προηγούμενα τῆς πολιορκίας καὶ πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βλέπω πρὸς τούτοις τὸν Καντοῦ λέγοντα εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἱστορίαν τὸν Μάρκον Βότζαρην Βούλγαρον· τὸ δὲ τουρκικὸν ὄνομα τῆς Ῥοδόπης (Δεσποτό-ντάγ) ἐξηγούμενον ὑπὸ μὲν τοῦ Χάμμερ διὰ τοῦ τίτλου τῶν ἡγεμόνων τῆς Σερβίας, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀμι-Βουέ διὰ τῶν πολλῶν μονῶν καὶ κληρικῶν, οὓς οἱ Τούρκοι εὖρον ἐκεῖ.

Ἐκτὸς τῆς Ἱστορίας, ἐξ ἧς τὸ μέλλον προβλέπεται καὶ πολλὰ ζητήματα δύσκολα λύονται, ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐπιθεωρήσει τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν φέρω καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν ἑκάστου, ἅτινα, καθ' ὃ σύγχρονα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μάρτυρας ἔχοντα, δὲν παρουσιάζουσι δυσχερείας μεγάλας εἰς τὸν δυνάμενον καὶ βουλούμενον νὰ σκεφθῆ, διαθέτοια δὲ τὰ μέσα τοῦ νὰ παρατηρήσῃ καὶ ἐξετάσῃ.

Ἐν ἀρχῇ προὔθεμην νὰ γράψω εἰς δύο Τόμους πάντας τοὺς Ἀνατολικοὺς Λαοὺς, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τοὺς Τούρκους μετὰ τῶν Βουλγάρων, Σέρβων, Βοσνίων καὶ Μαυροβουνίων· περὶ τῶν Τούρκων δ' ἐκδώσας ἴδιον μέρος, ἔμενον οἱ λοιποὶ νὰ παρατηρηθῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ. Ὁ σκοπὸς ὁμοίως τῆς ἐκθέσεως τῆς ἱστορίας δι' ἧττον συνοπτικῆς περιγραφῆς, ἢ πληθὺς τῆς ὕλης, ἢ καὶ ἀναγκαῖα διάκρισις ἑκάστου ἔθνους μὲ ἠνάγκασαν νὰ μεταβάλλω σχέδιον, καὶ νὰ συμπληρώσω ἤδη τὸν Α'. Τόμον διὰ τῆς ἐπὶ τῶν Βουλγάρων μόνων παρατηρήσεως. Οὕτως ὁ τόμος αὐτὸς ἀπαρτίζεται μὲν ἐκ δύο μερῶν,

συνέχεια ὅμως τοῦ μὲν πρὸς τὸ δὲ δὲν ἀποτελεῖται. Πρὸ τῶν Βουλγάρων σκόπιμον ἐθεώρησα νὰ ρίψω περιληπτικὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν Σλαύων καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, καθ' ὅτι πολλὰ ὑπάρχουσι τὰ κοινὰ μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σλαύων· καὶ ἂν οἱ ἱστορικοὶ δὲν συμφωνοῦσιν ἔτι περὶ τῆς ἐθνικότητος καὶ τῆς πρὸς ἄλλους συγγενείας τῶν Βουλγάρων, τοῦτο δὲν εἶναι καὶ λόγος δι' ὃν πρέπει νὰ ἀπορρίψωμεν πάντῃ τὰ θρυλλούμενα καὶ ὑποτιθέμενα περὶ σλαυϊκῆς ἐπ' αὐτῶν σχέσεως.

Πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα ἐπὶ Σλαύων, καὶ κυρίως ἐπὶ Βουλγάρων συνεβουλεύθην, εἰς παντοίας πηγὰς προσέδραμον· καὶ ἐπειδὴ ὁ κόσμος ἤλλαξεν, ἐπομένως ἐφ' ἡμῶν μεγάλην πίστιν δὲν δίδουν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐνὸς συγγραφέως τὸν λόγον, ἐφρόντισα νὰ σημειώσω καὶ τοὺς συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὴν ἰδέαν παρεδέχθην, καὶ τὰ συγγράμματα, ἅπερ ἠκολούθησα ἐπὶ παντὸς ἀντικειμένου σπουδαίου. Ἐνθα δ' ἰδέαν τινὰ ἄλλου παρετήρησα παράλογον, ἢ τινα ἔχθεσιν ἐλαττωματικὴν, δὲν συνεστάλην νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου.

Περὶ τῶν Σλαύων ἐγράφησαν πολλὰ, περὶ τῶν Βουλγάρων ὅμως ὀλίγιστα. Ἰδιαιτέρας ἱστορίας τῆς Βουλγαρίας τρεῖς εἶδον· τὴν τοῦ Ἐγγελ, τὴν τοῦ Παππαδοπούλου, καὶ τὴν τοῦ Βενελίνη. Πολλὰ δ' ἄλλα συγγράμματα, μετὰ τὸ Βυζαντινὸν Σῶμα, ὁμιλοῦσιν ἐν παρόδῳ περὶ Βουλγάρων, καὶ εἰς τοιαῦτα ἐπισόδια εἶτε ἀποσπάσματα ἀπαντῶνται ἐνίοτε πολύτιμοι πηγαί. Ἐν γένει ὅμως ἱστορία Βουλγάρων πλήρης, πιστὴ, ἀμερόληπτος, φιλοσοφικὴ, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς νῦν τῆς φιλολογίας δὲν ἐγράφη ἔτι. Αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι δὲν ἔγραψαν· ὅσοι δὲ τῶν ἄλλων ἠσχολήθησαν εἰς αὐτὸ, ἐκτὸς ὅτι πτωχοτάτας πηγὰς εὔρον, ἐὰν ἐζήτησαν, δὲν ἠγάπησαν τὸ θέμα, καθ' ὃ μὴ ἐνδιαφερόμενοι ἀμέσως εἰς αὐτὸ, δὲν ἠσθάνθησαν ἐπομένως εἰλικρινῆ συμπάθειαν πρὸς τὰ καλὰ, ἐν ᾧ ὅμως, ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἀπεστράφησαν τὰ κακὰ καὶ κατέκριναν.

Ἐκτὸς τῶν πηγῶν, εἰς ὅσας διὰ τὰ βουλγαρικὰ κατέφυγον καὶ ἄς σημειῶ, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι, ἄςπερ ἐγὼ μὲν παρέλειψα, ὡς ἔργον ἐμαυτοῦ θεωρήσας μόνον τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν γεγονότων τὴν ἔχθεσιν, ἄλλος δὲ δύναται μετ' ὠφελείας νὰ συμβουλευθῆ. Ὡς τοιαύτας συνιστῶ· Τὸ *Regno degli Slavi* τοῦ *Mauvo Orbinì* (Πισαύρφ 1601), τὸν Β'. Τόμον τῶν *Memor. Populorum* τοῦ *Stritter* (Πετρούπ, 1774), τὸ *Kalend. Eccles. Univers.* τοῦ *Assemani* (Ῥώμη 1775), τὴν *Hist. Serviae* τοῦ *Pejacsevit* (Coloc. 1799), τὴν Κριτικὴν Ἱστορίαν Βουλγάρων τοῦ Βενελίνη, γραφεῖσαν εἰς ῥωσικὴν γλῶσσαν, καὶ μεταφρασθεῖσαν εἰς βουλγαρικὴν τῷ 1853

ὑπὸ Πέτκοβ (2 Τόμοι), καὶ τὴν Ἱστορίαν τῶν Βουλγάρων, Κροατῶν καὶ Σέρβων, γραφεῖσαν εἰς βοημικὴν γλῶσσαν καὶ μεταφρασθεῖσαν εἰς τὸ γερμανικόν, τοῦ Φάϊτζ, ἧς δύο ἐκδόσεις· ἡ μὲν ἐν Βιέννῃ τῷ 1794, ἡ δὲ ἐν Βουδῇ τῷ 1823. Παρόμοιον τίτλον φέρει γαλλικόν σύγγραμμα· *Le peuple Serbe avec les Croates et les Bulgares, par Iancovitz et Grouitz, Paris 1853*), ὅπερ δὲν ἀξίζει τὸν κόπον μελέτης. Ἐσχάτως δ' ἐξεδόθη περὶ βουλγαρικῆς ἀρχαιότητος (*Балгарска Старина* ὑπὸ Φακόβσκη, Βουκουρ. 1865) πολυτελὲς σύγγραμμα, οὗτινος τὴν ἀξίαν ἀγνοῶ.

Χειρόγραφα βουλγαρικά, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἀναγόμενα, λέγεται ὅτι κεῖνται ἀζήτητα εἰς τὴν μονὴν Ζωγράφου καὶ εἰς τὰς κατὰ τὸ Φίλ βουλγαρικὰς μονὰς. Καὶ περὶ τούτων μὲν λόγος γενήσεται ἐν οἰκείῳ τόπῳ, περὶ ὧν δὲ εἶδον δύναμαι νὰ ἀναφέρω μόνον ἐν τῷ τοῦ Ἐπισκόπου Βουζαίου Πολυκάρπου, βουλγάρου τὸ γένος, πρὸ τριῶν ἐτῶν μεταλλάξαντος βίον. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, εἰς ἑλληνικὴν καὶ βουλγαρικὴν γεγραμμένον, καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Βουλγάρων ἐκτενῶς πραγματευόμενον, πολλὰς δὲ σλαβονικὰς πηγὰς ἀναφέρον, ἐπέπρωτο νὰ κατακλεισθῇ εἰς κιβώτια ἐντὸς τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ Βουζαίου, ὅπου εὕρισκεται ἔτι· διότι ὁ θάνατος ἐπέσχε τοῦ γράψαντος τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ἐκδώσῃ αὐτὸ εἰς φῶς. Μέρος αὐτοῦ ἰδὼν ποτε εἰς Βουκουρέστιον, καὶ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ γνωρίζων, προσεπάθησα ἐσχάτως νὰ ὠφεληθῶ καὶ ἐξ αὐτοῦ· ἀλλ' ὄσπην ἀγαθὴν προαίρεσιν τὸ Δημαρχεῖον Ἰβραήλας ἔσχε, καὶ ὅσον τὸ ἀγαθὸν τοῦ σκοποῦ μου συνέστησε πρὸς τὴν ἐν Βουζαίῳ ἀρχὴν, τόσον αὕτη ψυχρὰν ἀδιαφορίαν κατέδειξεν. Δι' ἄλλων λόγων εὐχομαι νὰ καταστῇ ἄλλος εὐτυχέστερος ἐμοῦ, εἰς Βουζαῖον διὰ πολυκάρπεια χειρόγραφα μεταβαίνων. Πολὺ μᾶλλον ὅμως εὐχομαι νὰ ἴδω τοὺς Βουλγάρους αὐτοὺς, οἵτινες οὐδεμίαν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἔχουσιν, (*) ἐνασχολουμένους εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν ἐκείνων τε ἃς προεῖπον καὶ τῶν ἄλλων, ἃς ἀγνοῶ, βεβαίως, καὶ ἐκδιδόντας εἰς φῶς γεγονότα ἀπιθάνως καὶ ἀμυδρῶς μὲν ἔχοντα ἤδη, δυνάμενα ὁμῶς, ὅταν ἐξελεγχθῶσι καὶ διευκρινισθῶσιν, αὐτῶν πρῶτον τὰ βήματα εἰς μέλλον ἀγνωστον νῦν νὰ δηγήσωσιν.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐξ ὧν εὔρον καὶ εἶδον θὰ ἀκολουθήσω ὅ,τι ἀξίον προσοχῆς καὶ πίστεως μοὶ ἐφάνη. Θὰ μὲ φωτίσῃ δὲ ἡ ἐκλογή καὶ ὁ παραλληλισμὸς.

(*) Μικρά τις ἱστορία, ἐν χρήσει εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα, σύγκειται ἐξ ἀποσπασμάτων τῆς τοῦ Lebeau Βυζ. Ἱστορίας.

ΠΙΝΑΞ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
Καταγωγή και ὄνομα τῶν Σλαύων	3
Σαρμάται	7
Διαίρεσις τῶν Σλαύων	9
Θρησκεία	11
Γλῶσσα και φιλολογία	15

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ.

Κεφ. Α΄. Γεωγραφία τῆς Βουλγαρίας	23
» Β΄. Περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Βουλγάρων τῆς Τουρκίας	26
» Γ΄. Ὄνομα, καταγωγή, και ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῶν Βουλγάρων	33
» Δ΄. Ἀποκατάστασις ἐν Μοισίᾳ	37
» Ε΄. Ἀνάπτυξις	39
» ΣΤ΄. Κροῦμος και κατορθώματα τῶν Βουλγάρων	46
» Ζ΄. Βόγορις και Χριστιανισμός	51
» Η΄. Ἀκμή και παρακμή. Συμεών και Πέτρος	58
» Θ΄. Βαθμιαία κατάπτωσις. Βορίσης, Ῥωμανός και Κομητόπουλοι	68
» Ι΄. Ἡ Βουλγαρία ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς	74
» ΙΑ΄. Σταυροφόροι, Δάκες και Βούλγαροι	78
» ΙΒ΄. Πέτρος και Ἀσάν θεμελιούσι Βουλγαρο-δακικὸν βασίλειον	82
» ΙΓ΄. Ἰωάννης ὁ Ῥωμαιοκτόνος	89
» ΙΔ΄. Ἰωάννης Ἀσάν	95
» ΙΕ΄. Λεῖψανα τῆς βλαχικῆς λεγομένης οἰκογενείας, και ἀπόσβεσις τῆς δακικῆς δυναστείας	99
» ΙΣΤ΄. Πολιτικὴ καχεξία τῆς Βουλγαρίας	102
» ΙΖ΄. Ὑστατος αἰὼν τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῶν Βουλγάρων	110
» ΙΗ΄. Ὑποδούλωσις	116
» ΙΘ΄. Τὰ κατὰ τὴν δουλείαν	127
» Κ΄. Φυσικὴ, ἠθικὴ και διανοητικὴ κατάστασις	134
» ΚΑ΄. Τὰ τελευταῖα συμβάντα και ἡ νῦν πολιτικὴ θεσις τῶν Βουλγάρων	145
» ΚΒ΄. Τὸ θρησκευτικὸν βουλγαρικὸν ζήτημα	152
» Σημειώσεις	169—208

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΩΝ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ

Β.

ΒΟΥΔΑΓΑΡΟΙ

Καὶ τούτων προηγούνται τινὰ σλαυϊκά.

ΥΠΟ

ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ.

ΕΝ ΙΒΡΑΪΛΑ:

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου „ἡ ΕΝΩΣΙΣ.“

1866.

—

ΠΕΡΙ ΣΛΑΥΩΝ ΕΝ ΓΕΛΕΙ(*)

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑ.

Οί Σλαῦοι (Slaves, Selavi, Esclavons) ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεγάλην Ἰνδο-Εὐρωπαϊκὴν ἢ μᾶλλον Ἰνδο-Γερμανικὴν οἰκογένειαν. Κατέχουσι δὲ μέγα μέρος τῆς γῆς, καθ' ὃ ἐκτεινόμενοι ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Γερμανίας μέχρι τῆς χερσονήσου Καμτζάσκας, καὶ ἀπὸ τῆς βορείου Παγωμένης Θαλάσσης μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῆς Θράκης. Κατὰ τοὺς ἐθνογράφους ἀποτελοῦσι τὸ δέκατον πέμπτον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς· ἤτοι 70—80 ἑκατομμύρια.

Πρῶτος ὁ Μωϋσῆς, ἱστορικὸς Ἀρμένιος τοῦ 4-ου καὶ 5-ου Μ. Χ. αἰῶνος, ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτῶν. (1) Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Ἰορνάνδης, ἱστορικὸς Γότθος τοῦ 6-ου αἰῶνος, (2) καὶ ἐπομένως οἱ Βυζαντινοί, (3) σπανίως μὲν Σλαῦους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ Σλαῦτινοὺς, Σκλαβήνους καὶ Ἑσκλαβόβουνους λέγοντες. Ὁ Πτολεμαῖος ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ γράφει ἐν Σαρματία λαὸν τινα ὑπὸ τὸ ὄνομα Στάβανοι. Ἴσως εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν τὸ τ ἡμαρτημένως κατέχει τόπον τοῦ λ, καὶ τότε δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 2-ου αἰῶνος ἔτι Σλαῦοι ἦσαν γνωστοί.

Οἱ Γερμανοὶ καὶ τινες ἀρκτικοὶ τῆς Εὐρώπης λαοὶ φιννικῆς καταγωγῆς, ἀποκαλοῦσι τοὺς Σλαῦους Βένδους καὶ Βενέδους. Ἐκ τούτου ὀρμώμενοι οἱ ἱστορικοὶ Σλαῦοι, ὧν προεξάρχουσιν ὁ Καραμζίνος καὶ ὁ Δοβρόσκης διατείνονται ὅτι οὗτοι κατῴκουν ἀνεκαθεν τὴν ἀρκτῶαν Εὐρώπην, ἰδιαιτέρας δὲ καὶ οὐχὶ τῆς τῶν Σκυθῶν καὶ Σαρματῶν

(*) Πηγαί·

Schaffarik, Ueber die Abkunft der Slaven.

„ Geschichte der Südslawischen literatur.

Dobrowsky, Untersuchung woher die Slaven ihren Namen erhalten haben.

Eichhoff, Histoire de la langue et de la littérature des Slaves.

Cantu, Histoire universelle. (Traduite par E. Aroux).

Καραμζίνος, Ἱστορία τῆς Ῥωσικῆς Αυτοκρατορίας. (Μετάφρασις Κροκιδῆ).

Dictionnaire de la Conversation. (1863).

Dictionnaire des dates. (1842).

καταγωγῆς ὑπῆρχον, καὶ πολλοὺς πρὸ Χριστοῦ αἰῶνας γνωστοὶ τοῖς Ἑλλησιν ἦσαν. Βασίζονται δὲ, πρῶτον ἐπὶ τῆς ἀναμφιλέκτου γνώ-
μης ὅτι οἱ ἀρχικοὶ κάτοικοι τῶν μεσημβρινῶν παραλίω τῆς Βαλτι-
κῆς ὠνομάζοντο Βενέδοι, δεύτερον ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῶν Σκυθῶν καὶ
Σαρματῶν πρὸς τοὺς Βενέδους καὶ Σλαύους διαφορᾶς ἠθῶν καὶ προφο-
ρικοῦ λόγου, τρίτον ἐπὶ τινος χωρίου τοῦ Ἡροδότου (*) καὶ τῶν
μετ' αὐτὸν ἐπ' αὐτοῦ τούτου γραψάντων. (4)

Πρὸς ταῦτα πολλοὶ τῶν σοφῶν ἀντέταξαν ὅτι, οἱ Βενέδοι, οἱ
παρὰ τῶν γεωγράφων καὶ τῶν ἱστορικῶν τοῦ 1-ου Μ. Χ. αἰῶνος
ἀναφερόμενοι καὶ γραφόμενοι κατὰ τὰς πρὸς τὴν Βαλτικὴν ἐσχατίας
τῆς νῦν Πρωσίας ἦσαν φυλὴ Σαρματικὴ· διότι σαρματικῆς καταγω-
γῆς λαοὶ τὰ παράλια ἐκεῖνα ἀνέκαθεν κατώκουν, καὶ ὡς κατὰ τὴν
ἀρχαιότητα ἕκαστος λαὸς, εἰς φυλὰς διαιρούμενος, ἀπέδιδε καὶ ἰδιαί-
τερον ὄνομα εἰς ἐκάστην αὐτῶν, οὕτω ἄλλοι τῶν Σαρματῶν ὠνομά-
ζοντο Βενέδοι, ἄλλοι Ἄνται, ἄλλοι Σλαῦοι ὑστέρωσ γνωσθέντες, καὶ
τὸ τῶν Βενέδων ὄνομα ἐκ τοῦ μέρους ἀπεδόθη εἰς τὸ ὅλον ὑπό τι-
νων, ἐν ᾧ ὑπὸ ἄλλων τὸ τῶν Σλαύων ἐγένετο περιεκτικόν. Τὰ δὲ τῶν
Σλαύων ἦθη ἀπὸ τὰ τῶν Σαρματῶν ἢ Σκυθῶν δὲν φαίνονται διαφέ-
ροντα, ἀλλ' οὔτε ἡ γλῶσσα. Αἱ πράξεις τῶν Σλαύων, ὅτε ἐφάνησαν
εἰς τῆς Εὐρώπης τὴν Ἱστορίαν, συμφωνοῦσι πρὸς ἄγριον μᾶλλον χα-
ρακτῆρα, ἢ πρὸς παραδόσεις εἰρηνικῶν καὶ ἠπίων ἔξεων· ἐκ τῶν ἀ-
γροτικῶν ἐργαλείων ὄπλα κατασκευάσαντες, ἀπέβησαν τρομεροὶ εἰς
τοὺς γείτονας· μετὰ μάχην ἐβασάνιζον τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ἠύ-
φραίνοντο εἰς τὴν θέαν τῆς ἀγωνίας αὐτῶν· ἀν δέ ποτε ἠγόραζόν τι,
μετὰ τὴν πληρωμὴν ἐπέπιπτον κατὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἀφήρουν τὴν
δοθεῖσαν τιμὴν· τύραννοι τῶν γυναικῶν, αὐτοὶ μὲν εἰς κλίνην, αἱ δὲ
γυναῖκες γυμναί κατὰ γῆς κατεκλίνοντο, καὶ οὔτε ποτ' ἐτιμῶρουν
γυναϊκὸς φονέα· καθ' ὅσον μάλιστα εἰς τὸν θάνατον τοῦ συζύγου αἱ
γυναῖκες αὐτοῦ ὤφειλον ἢ νὰ φονευθῶσιν ἢ εἰς πυρὰν νὰ δοθῶσιν,
ὡς τοῦτο ἐπεκράτει εἰς Πολωνίαν μέχρι τοῦ 10-ου αἰῶνος, καὶ εἰς
Ῥωσσίαν ἔτι πλησιέστερον ἡμῶν, τὰ δύο ταῦτα κατ' ἐξοχὴν Σλαβι-
κὰ ἔθνη. (5) Αἱ εἰς τὰ πυκνότερα τῶν δασῶν κεχωσμένα, καὶ
παρὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ ἔλη ἐστημέναι καλύβαι αὐτῶν, δύο
ἔχουσαι ἐξόδους, τὴν μὲν πρὸς τὸ ὕδωρ τὴν δὲ πρὸς τὴν γῆν, ἐδύ-
ναντο νὰ παραβληθῶσι πρὸς ἔργα καστόρων τῶν θαυμασίων δ' αυ-
τῶν τετράπόδων διέφερον οἱ Σλαῦοι κατὰ τὴν καθαριότητα, ὀραστη-
ριότητα καὶ κοινωνικότητα, καθ' ἃς πολὺ ἐκεῖνων ἀπελείποντο. (6)
Ἡ Ἰλλυρία, ἡ Θράκη, ἡ Ἑλλάς, ἡ Χερσόνησος ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ

(*) Β. 3-ον § 115.

τῶν βαρβάρων τούτων, καθ' ἑκάστην δὲ πλῆθος κατοίκων ἐφονεύετο ἢ ὑπεδουλοῦτο ὑπὸ τῶν Σλαύων, καὶ ἐρημώθησαν τὰ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰστρου, ὅπου ἐπλημμύρουν μὲν τὰ αἵματα τῶν δυστυχῶν κατοίκων, ἔκειντο δὲ σωρηδὸν ἢ τέφρα καὶ τὰ εἰρείπια. (7)

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Σλαῦοι τὰ ἤθη· καὶ χωρὶς τῆς ἀρετῆς τῆς φιλοξενίας, ἦν Λέων ὁ Εἰρηνικός τοῖς ἀποδίδει, δὲν φαίνονται διαφέροντες τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Σαρματῶν, οὓς περιγράφουσιν οἱ ἱστορικοὶ τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰώνων. Εἶναι ἀληθές ὅτι πολλοὶ τῶν ἐπισημοτέρων ἱστορικῶν, τῶν βαρβάρων τοῦ μεσαιῶνος ἤττον ἀγρίους, ἀλλὰ μᾶλλον ἀσθενεστέρους τῶν λοιπῶν ἐθεώρησαν τοὺς Σλαῦους. Καὶ ὅμως τοῦτο δὲν ἀπέτρεψε, φαίνεται, τὴν Ἱστορίαν τοῦ νὰ διαφυλάξῃ τὴν μνήμην πλείστων ἀπανθρωπίας σλαυικῶν σκηνῶν.

Ἴδωμεν ἤδη τὸ περὶ γλώσσης. Ὁ Καραμζίνος λέγει ὅτι τὰ παρὰ τοῦ Ἡροδότου διασωθέντα σκυθικὰ ὀνόματα διαφέρουσι τόσον τῶν σλαβικῶν, ὥστε χρησιμεύουσι μᾶλλον πρὸς διαφορὰν ἢ πρὸς σχέσιν τῶν δύο γλωσσῶν. Ἄλλ' ὁ Ἐἰσχοφ (8) ἀποδεικνύει διὰ παραδειγμάτων τὴν ταυτότητα τῶν σλαβικῶν καὶ τῶν παρὰ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερομένων σκυθικῶν λέξεων εἰς πολλά.

Βασίζονται δὲ εἰς τὰς ὑποθέσεις των οἱ τοὺς Σλαῦους ἴδιον ἐν Εὐρώπῃ λαὸν καὶ ἀρχῆθεν τοῖς Ἑλλησι γνωστὸν θεωροῦντες, ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου μὲν, διότι ὁ ἱστορικός οὗτος λέγει ὅτι τὸ ἤλεκτρον εὐρίσκεται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἡριδανοῦ· ἐπὶ τῶν μετ' αὐτὸν δὲ γραφάντων λατίνων, διότι τὴν ἀλίευσιν τοῦ ἤλεκτρου παρὰ τοὺς Βενέδους θαλασσογραφοῦσιν οὗτοι. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἡρόδοτος, μὴ λαὸν ἀναφέρων, ποταμὸν δὲ ἀπλῶς τὸν Ἡριδανὸν γράφων, ἐννοεῖ πιθανώτερον τὸν Ῥοδανόν, παρ' ὃν ἴσως τότε εὐρίσκετο ἤλεκτρον, ἢ τὸν Ῥούβωνα, τὸν Χρόνον, τὸν Βιστούλαν, τὸν Σουέβον· ὁ δὲ Τάκιτος καὶ Πλίνιος βεβαίως ἀνέφερον λαοὺς, οὓς ἐγνώρισαν ἢ ἤκουσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν, μὴ ποσῶς ἐπὶ τῶν τοῦ Ἡροδότου βιβλίων ἐπεξηγήσεις θηρεύοντες. (9) Ἄλλὰ, λέγουν, ὁ Ἰορδάνης καὶ ὁ Προκόπιος γράφουν Σλαῦους ὡς καὶ Σαρμάτας, καὶ ἰδίᾳ ἐφ' ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ὁμιλοῦσιν. Τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει, φρονοῦμεν, ὅτι οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς καταγωγῆς τῶν λαῶν ἐκείνων, ἀλλ' οὔτε ὅτι συγγένειαν ἀλλήλων οὐδεμίαν εὑρον.

Πάντες οἱ λαοὶ ἐξ Ἀσίας προῆλθον· οὐδ' ὑπάρχει περὶ τούτου ἀμφιβολία. Πέντε δὲ μεγάλαι φυλαὶ κατοικοῦσι τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν Εὐρώπην ἢ Κιρκασίαν. Τῆς δὲ ἡμετέρας Ἠπειροῦ οἱ κάτοικοι διαιροῦνται εἰς τρεῖς μεγάλους κλάδους· τὸν Πελασγικὸν ἢ τὰ Ἑλληνο-λατινικὰ ἔθνη, τὸν Γερμανικόν, ἢ τοὺς Ἀγγλο-

Σάξωνας, καὶ εἰς τοὺς Σλαύους. Τοὺς τελευταίους τούτους προτιμότερον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν ἐξ Ἀσίας ἐπίσης ἐλθόντας, ἢ νὰ περιπίπτωμεν εἴτε εἰς παραδοξολογίας αὐτοχθονίας περὶ αὐτῶν, (10) εἴτε εἰς λαβύρινθον σκοτεινὸν ἀγνώστων χρόνων καὶ ἀφανῶν ἰχνῶν. Τὸ δύσκολον εἶναι νὰ γνωρίσωμεν, ἐξευρόντες, σήμερον τὴν ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τῶν Σλαύων· πότε ἤλθον, ποῦ κατόικουν, τί ἔπραττον· καὶ τοῦτο πᾶσα ἡ σοφία τοῦ κόσμου δὲν ἀνεκάλυψε μέχρι τοῦδε. Πάντα δὲ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Δοβρόσκη τοῦ Σάφαρικ καὶ τῶν τοιούτων δὲν εἶναι ἄλλο ἢ εἰκασίαι. Φρονῶ ὅτι ἡ ἱστορία τῶν Σλαύων ἀφετηρίαν πρέπει νὰ λάβῃ τὸ ἔτος, καθ' ὃ τὸ ὄνομα τοῦτο πρῶτον ἠκούσθη· ἄλλως τὴν ἱστορίαν τῶν Σκυθῶν, τῶν Σαρματῶν καὶ τῶν Σλαύων ὀφείλομεν νὰ ἐνώσωμεν, καὶ αὐτοὺς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν λαόν, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καταγωγὴν ἔχοντα νὰ θεωρήσωμεν· τοῦτο ἀποφεύγοντες, καὶ τοὺς Σκύθας, τοὺς πολλοὺς ἐκείνους καὶ ἰσχυροὺς κατοίκους τῆς ποτέ Εὐρώπης θὰ ἀπορήσωμεν ποῦ νὰ κατατάξωμεν. Ἀφ' οὗ ὁ Πτολεμαῖος ἐν Σαρματία λέγει οἰκοῦντας καὶ Σέρβους, ὁ Πλίνιος δὲ, ὁ Στράβων, ὁ Τάκιτος καὶ πολλοὶ ἄλλοι γεωγράφοι καὶ ἱστορικοὶ ἀρχαῖοι γράφουσιν ἐν Σαρματία Βενέδους, Ἄντας Σαυίνους (Σλαυίνους), καὶ πολλὰ τοιαῦτα ὀνόματα, ἀνεγνωρισμένα σήμερον ὡς ἀνήκοντα εἰς τοὺς Σλαύους, ἀπορῶ διατὶ νὰ ποιῶμεν διάκρισιν Σαρματῶν καὶ Σλαύων, καὶ νὰ συγγεώμεθα οὕτω ἐπ' ἀπειρον. Μετὰ τῶν Σαρματῶν κατόικουν βεβαίως καὶ ἄλλοι ἄλλης καταγωγῆς λαοί. ἄλλ' αὐτοὶ διεκρίθησαν ἐσχάτως εἰς Φίννας καὶ εἰς Τούρκους. Ὅθεν οἱ κατὰ τὸ ὄνομα ἀπολεσθέντες νῦν Σαρμάται εἰσὶν ἢ οἱ Φίννοι εἴτε οἱ Τούρκοι, ὅπερ ἐπίθανον· διότι τὸ πολυπληθέστερον στοιχεῖον ἐπικρατεῖ ἐν ὄσφ δὲν διαλύεται, ἢ οἱ Σλαῦοι, ὅπερ πιθανώτερον.

Κατὰ πάσας τὰς γνώμας οἱ Σλαῦοι ἀρχῆθεν κατόικουν μεταξὺ Βιστούλα, Καρπαθίων, Ταναΐδος καὶ Οὐραλίων· ἐξετείνοντο δὲ κατὰ μέρος καὶ πρὸς τὴν Κασπίαν. Κατόικουν ἄρα τὴν χώραν, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ καὶ οἱ τῶν πρώτων Μ. Χ. αἰῶνα γράφουν Σαρματίαν. (11) Ἐπομένως Σαρμάται ἦσαν· καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἡρόδοτος τοὺς Σαρμάτας (Σαυρομάτας) ἀπὸ Σκύθας κατάγει, (*) θεωροῦνται ποτε λεγόμενοι Σκύθαι. (12)

Τὸ ὄνομα Σκύθαι, ὡς γενεαλογικόν, ὀλίγα ἔτη πρὸ Χριστοῦ παύει, ἀκούονται δὲ μόνον οἱ Σαρμάται· καὶ τούτων τὸ ὄνομα τὸν 5-ον καὶ 6-ον αἰῶνα Μ. Χ. παύει καὶ ἀντ' αὐτῶν ἀκούονται Σλαῦοι. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐπικρατεστέρα καὶ ἰσχυροτέρα φυλὴ ἔδιδε τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὰς λοιπὰς, καὶ μία τῶν Σαρματικῶν φυλῶν ἐκα-

(*) Β. Δ'. 110—118.

λεῖτο Σλαβική ἢ Σλαβονική, ἐκ τοῦ Σλάβα, ἢ Σλόβο. Οἱ Σαρμά-
 τοι ἀκολουθοῦντες τὴν γενικὴν ἀναστάτωσιν τῶν λαῶν κατὰ τὸν
 4-ον αἰῶνα, καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βορείων σιφῶν, ἐπέτυχον, φαί-
 νεται, εἰς τὰς συγκρούσεις μετ' ἄλλων, καὶ ὡς ἐκ τούτου προσέλα-
 βον τὸ ὄνομα Σλαῦοι, ἐκ τοῦ σλάβα ἢ σλόβο τῆς γλώσσης των
 (ὄνομα, φήμη, δόξα). Ἡ γνώμη, ὅτι πιθανῶς καὶ ἐκ τοῦ σλάμπ ἀσθε-
 νῆς, ἀδύνατος, νὰ παράγῃται τὸ Σλαῦος, μοὶ φαίνεται ἀπαράδεκτος·
 διότι γενικὴ ἰδέα ὑπάρχει ὅτι αὐτὸς ὁ λαὸς ἑαυτὸν ὠνόμασεν.
 Ὁ Ἰορνάνδης ἔγραψεν ὅτι ὁ τῶν Γόθων βασιλεὺς Ἑρμανρικὸς
 ὑπέταξε περὶ τὰ τέλη τοῦ 4-ου αἰῶνος τοὺς Σλαῦους, Ἄντας καὶ
 Βενέδους, οἵτινες εἰς καὶ ὁ αὐτὸς λαὸς ἦσαν (*). Ἐκ τούτου, καὶ
 μᾶλλον ἐκ τοῦ Ἀρμενίου Μωϋσῆ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι
 τὸ ὄνομα Σλαῦοι, μερικὸν ἀντὶ τοῦ γενικοῦ Σαρμάται, ἦτο γνωστὸν
 ἀπὸ τοῦ 4-ου αἰῶνος, καὶ ὅτι ἔκτοτε ὁ λαὸς οὗτος τὴν δόξαν ἐθεώ-
 ρησεν ἑαυτῶ ἰδιάζουσαν.

ΣΑΡΜΑΤΑΙ.

Οἱ Ἕλληνες νικήσαντες τὰς Ἀμαζόνιας κατὰ τὸν Θερμῶδον-
 τα, ὅσας αὐτῶν ἐξώγησαν ἐπεβίβασαν εἰς τρία πλοῖα, καὶ μετ' αὐ-
 τῶν εἰς Ἑλλάδα ἐπανέκαμπτον. Καθ' ὁδὸν αἱ Ἀμαζόνες, συνομώσα-
 σαι, ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν πληρωμάτων, φονεύουσι τοὺς Ἕλληνας,
 καὶ ἀφιέμεναι εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν κυμάτων, φέ-
 ρονται εἰς Κρημνοὺς, σκυθικὴν πόλιν τῆς Μαιώτιδος, καὶ ἀποβιβάζ-
 ζονται. Ἀρπάζουσι δὲ τοῦ πρώτου τυχόντος ἵπποφορβίου τοὺς ἵππους,
 ἵππεύουσι, καὶ λεηλατοῦσι τὴν χώραν τῶν Σκυθῶν. Οὗτοι, ἐκπλα-
 γέντες εἰς τὴν θέαν πολεμιστῶν γυναικῶν, ἀντὶ νὰ καταδιώξωσιν
 αὐτάς, πέμπουσιν ἀνάλογον ἀριθμὸν νέων, ἐντελόμενοι νὰ φιλιωθῶ-
 σι πρὸς τὰς Ἀμαζόνιας, καὶ τεκνοποιήσωσι δι' αὐτῶν. Τοῦ σκοποῦ
 τούτου ἐπιτευχθέντες, ἀλλὰ τῶν Ἀμαζόνων μὴ καταπειθομένων νὰ
 ἀποκατασταθῶσιν ἐν τῇ Σκυθίᾳ, οἱ νέοι ἠκολούθησαν ἐκείνας πέραν
 τοῦ Ταναΐδος τριῶν ἡμερῶν ὁδόν, καὶ ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς ἐγεν-
 νήθησαν οἱ Σαρμάται (Σαυρομάται), ἐκτεινόμενοι κατὰ τὰς ἡμέρας
 τοῦ πατέρος τῆς Ἱστορίας ἐπὶ δεκαπέντε ἡμερῶν ὁδόν πρὸς βορρᾶν
 τῆς Μαιώτιδος λίμνης. Ἐξῶν δὲ ἀπὸ τὴν ληστέϊαν καὶ τὸν πόλε-
 μον, καὶ παρ' αὐτοῖς εἰς παρθένον μῆπω φονεύσαντα ἐχθρὸν δὲν ἐ-
 πετρέπετο γάμος· δι' ὃ καὶ πολλαὶ ἐν παρθενίᾳ ἐγήρασκον. (**)

(*) De Get. sive Goth. C. 23.

(**) Καθ' Ἡρόδοτον.

τοῦ Ταναΐδος ὀρηθέντες πρὸς τὰ ἑσπέρια καὶ μεσημβρινὰ τῆς Εὐρώπης, ἔσυρον μεθ' ἑαυτῶν γυναῖκας καὶ τέκνα, ἐξ ὧν ἀπετελοῦντο αἱ ἐπὶ ἀμαξῶν πόλεις αὐτῶν. Παρηκολουθοῦντο ἐνίοτε εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν γυναικῶν, καὶ ὄπλα ἔφερον τόξον μετ' εὐρυχώρου φαρέτρας, λόγχην καὶ ἀκινάκην· πρὸς δὲ ἐπιμηῆες σχοινίον, λῆγον εἰς θηλείαν, διὰ τοῦ ὁποίου μακρόθεν ἤρπαζον τοὺς ἐχθρούς. Ὁ θώραξ αὐτῶν συνέκειτο ἐξ ὀπλῆς ἵππου ἐβράμενης εἰς φύλλα λεπτὰ μεταξὺ δύο ὑφασμάτων. Πάντοτε δὲ ἔφιπποι, καὶ ἵππικὸν ἀξιόλογον καταρτίζοντες, ἐλεηλάτουν μὲν τὰς πόλεις καὶ ἐλήστευον παντοῦ, ὅθεν διήρχοντο, διέφευγον δὲ τὰς καταδιώξεις, ὡς ἀκολουθούμενοι ὑπὸ δύο καὶ τριῶν ἵππων ἕκαστος ἐκτὸς τοῦ ὑφ' αὐτόν.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 4-ου αἰῶνος οἱ Λιμιγάνται, εἰλωτες Σαρματικῆς τινος φυλῆς, οἰκούσης περὶ τὰ Καρπάθια, ἐπαναστατήσαντες, κατέκοψαν τοὺς κυρίους, καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας καταδιώκοντες, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ καταφύγῃσι καὶ διασωθῶσι παρὰ τοῖς Κουάδαις, λαὸν ἡμιάγριον τῆς Γερμανίας. Ἀμφότεροι τότε συνδεθέντες, ὤρμησαν κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, βασιλεύοντος τοῦ Κωνσταντίου μόνου, καὶ εἰς τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας πῦρ καὶ σίδηρον περιέφερον. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπὶ κεφαλῆς τεθεὶς τοῦ στρατοῦ, ἐπιδρομὴν ἀντ' ἐπιδρομῆς ἔδωκε, καὶ τοὺς μὲν Κουάδας εἰς εἰρήνην αἰσχρὰν κατηνάγκασεν, εἰς δὲ τοὺς φυγάδας Σαρμάτας, ὧν τὰ παθήματα ὄκτειρεν, οὐ μόνον συγγνώμην ἀπένευμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν πάτριον ἐπέδωκε γῆν, τοὺς Λιμιγάντας κακὴν κακῶς ἀπολέσας. Ὁ Ζιζάης, ἐν τῇ φυγῇ ἀρχηγὸς, καὶ ἤδη βασιλεὺς τῶν Σαρματῶν τούτων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου κατασταθεὶς, εὐγνωμόνως πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μέχρι τέλους τοῦ βίου εἶχε, καὶ τοὺς ὑφ' αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τούτους ἐν ὅσῃ ἔζη ἐκράτησεν. (***) Ἄλλ' οἱ Κουάδαι, οἵτινες πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ἔφερον τὰ ὄπλα μέχρι τῆς Ῥώμης αὐτῆς, δὲν ἦσαν λαὸς καταθέτων αὐτά· δι' ὃ, μετὰ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, βοηθούμενοι ὑπὸ ἄλλης τῶν Σαρματῶν φυλῆς, ἐπέδραμον ἐκ νέου τῆς Αὐτοκρατορίας τὰς χώρας, καὶ μόλις ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Οὐαλεντιανοῦ ἀπετράπησαν ἐπὶ μᾶλλον νὰ προχωρήσωσιν.

(*) Gibbon, Histoire de la Décad. x. τ. λ.

ΣΛΑΥΟΙ. ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΑΥΤΩΝ.

Οί Σλαῦοι διηροῦντο εἰς πολλὰς φυλάς, ὧν κυριώτεραι ἦσαν τρεῖς· ἡ τῶν Ἀντῶν, Βενέδων, καὶ Σκλαβήνων ἢ Σλαύων. Ἡ πρώτη ἦτο διεσπαρμένη περὶ τὸν Τάναϊν καὶ Βορυσθένη, ἡ δὲ δευτέρα καὶ τρίτη ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς τὰ παράλια μέχρι τῶν Καρπαθίων. Κατὰ τὸν 4-ον καὶ 5-ον Μ. Χ. αἰῶνα, πιεζόμενοι καὶ ὠθούμενοι ἀπὸ βορρᾶ μὲν ὑπὸ τῶν Γότθων, ἀπ' ἀνατολῶν δὲ ὑπὸ τῶν Οὐνῶν καὶ τῶν Ἀβάρων, ἄλλοι ὑπετάχθησαν εἰς αὐτούς, καὶ ἄλλοι, προχωρήσαντες πρὸς τὸν Δούναβιν, ἠνώθησαν μεθ' ὁμοφύλων Ἡ ἔνωσις ὅμως αὕτη οὔτε τὴν δύναμιν τῶν ἄλλων βαρβάρων ἀνεχάιτησεν, οὔτε τὴν δουλείαν τῶν Σλαύων ἀπέτρεψεν. Τότε ἀπ' ἐναντίας καὶ διεσπάρησαν καὶ εὑρέθησαν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν καὶ τῶν πηγῶν σχεδὸν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ἑλβου καὶ τῶν Οὐραλίων, ὑποκείμενοι εἰς πᾶσαν κίνησιν ἄλλων ἐπιδρομῶν.

Ἡ Αὐρηλιανὴ τῆς Ῥώμης πολιτικὴ ἔτεινεν εἰς τὴν συστολήν τῶν ἀπεράντων τῆς Αὐτοκρατορίας ὁρίων. Καθ' ὅσον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἀπεσύροντο, κατὰ τοσοῦτον οἱ βάρβαροι προεχώρουν, καὶ οἱ Σλαῦοι ὑπὸ τοὺς Οὐνοὺς ἐγνώρισαν τὴν δεξιὰν τοῦ Δουνάβεως ὄχθην.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀττίλα, οἱ Σλαῦοι ἐκηρύχθησαν ἀνεξάρτητοι, καὶ, ἀνεξαρτήτως ἐνεργούντες, διεκρίθησαν εἰς τὰς μεγάλας ἐκείνας τῆς Εὐρώπης ἀνακινήσεις, καθ' ἃς τὰ ἔθνη, προσελθόντα νὰ λάβωσι θέσιν ἐν τῇ γηραιᾷ ταύτῃ Ἡπειρῷ, συνεχροῦντο καὶ συνεσπαράττοντο, ἀπερρόφοῦντο καὶ ἀπερρόφουν, καὶ ἠγνόουν ποῦ ἐπορεύοντο.

Τότε ἄλλοι τῶν Σλαύων, προχωρήσαντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Γερμανίας, κατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας τῆς νῦν Μοραβίας καὶ Βοημίας, ἄλλοι τὸν Ἰστρον περάσαντες, ὤρμησαν μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.⁽¹³⁾ Ἡ Ἰλλυρία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη καὶ ἡ Ἑλλάς ἐλεηλατήθησαν, αἱ πόλεις καὶ αἱ κῶμαι ἐπυρπολήθησαν, οἱ ἀγροὶ ἐχερσώθησαν, τὰ αἵματα ἐπλημμύρησαν, μυριάδες γυναικοπαίδων εἰς δουλείαν πέραν τοῦ Ἰστροῦ ἀπήχθησαν. Ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τῶν περιγύρων τῆς βασιλευσύης θέαμα φρικτὸν ἐρήμου καὶ τέφρας παρίστατο.^(*)

Τῆς πρώτης ἐπιδρομῆς παρελθούσης, δευτέρα, καὶ τρίτη, καὶ τετάρτη καὶ πέμπτη ἐγένετο. Ἐν μιᾷ τούτων τρεῖς χιλιάδες Σλαύων

(*) Προκόπιος Γοτθικὸς πόλεμος. Β. Γ'. Κεφ. 29 καὶ ἐφεξῆς.

περιέφερον τοὺς ἵππους αὐτῶν μέχρι τῆς Θεσσαλίας, τὸν τρόμον ἐνέβαλον, καὶ μετὰ λαφύρων βαρέων ἐπανέκαμψαν οἰκαδε.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 561 τὰ λείψανα τῶν Οὐνων, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σλαῦοι, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ζαβεργάνου, διέβησαν τὸν Δούναβιν ἐπὶ τῶν πάγων, εἰσήλασαν μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν, καὶ τὸ ἵππικὸν αὐτῶν, ἕξ ἑπτὰ χιλιάδων ἱπέων συγκείμενον, ἐφάνη παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πανικὸς φόβος τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης κατέλαβεν, οἱ θησαυροὶ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τὰ κειμήλια εἰς τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην μετηνέχθησαν, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς, ἔντρομος, προσκαλεῖ τὸν γέροντα καὶ παρερδόμενον Βελισάριον, τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως εἰς αὐτὸν ἀναθέτων. Ὁ ἀπόμαχος στρατηγὸς τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τριακοσίων ἀπομάχων στρατιωτῶν τῶν Ἀφρικανικῶν καὶ Ἰταλικῶν πολέμων, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ πλήθους νέων ἀπείρων καὶ χωρικῶν, ἐξέρχεται τῆς πόλεως καὶ στρατοπεδεύει ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, πάντα μηχανησάμενος ὅπως τὸ εὐάριθμον τοῦ στρατοῦ, οὗ διέθετε, μὴ γνωστὸν τοῖς ἐχθροῖς ἀποβῆ. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποκρούει τὴν ἔφοδον τῶν πρώτων ὤρμησάντων βαρβάρων, ἄλλους τούτων δι' ἐνέδρας διαφθείρει, ἄλλων διαλύει τὰς τάξεις, καὶ πάντας κακῶς εἰς φυγὴν τρέπει. Σώζει δὲ τὴν πόλιν, τοὺς κατοίκους τῶν Ἐπαρχιῶν ἐνθαρρύνει καὶ τῶν βαρβάρων τὴν γενικὴν καταδίωξιν ἐπιταχύνει.⁽¹⁴⁾

Ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλοι ἰσχυροὶ βάρβαροι εἰς τὴν Εὐρώπην ἐφάνησαν οἱ Ἀβανοί. Ἐν Γερμανίᾳ, παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐξείνιον τοὺς Σλαῦους ὑπέταξαν, τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐμηδένισαν, καὶ κατέστρεψαν τοὺς ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων καταπολεμηθέντας Γηπέδους, τοὺς πολλάκις μετὰ τῶν Σλαύων ποτὲ συμπράξαντας.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7-ου αἰῶνος τῶν Ἀβάρων ἡ δύναμις ὡς καπνὸς πρόσκαιρος διελύετο, ἄλλους ἡ σκηνὴ προσεκάλει, καὶ τότε οἱ Σλαῦοι δυνάμεις ἀνέλαβον. Τινὲς τούτων ὡς οἱ Σόραβοι ἢ Σέρβοι, οἱ Κροβάται (Κροάται), συνέστησαν πρὸς μεσημβρίαν τὰ Κράτη τῆς Ἑσθλαβονίας, Κροατίας, Δαλματίας, Βοσνίας καὶ Σερβίας· ἄλλοι πρὸς βορρᾶν τὰ τῆς Βοημίας καὶ Μοραβίας, ἄλλοι τῆς Πολωνίας καὶ ἄλλοι τῆς Ῥωσσίας.⁽¹⁵⁾

Σήμερον οἱ Σλαῦοι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο· τοὺς Ῥώσσους, Βουλγάρους(*) καὶ Ἰλλυριοὺς ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου τοὺς Πολωνοὺς, Βοημοὺς, Μοραβοὺς καὶ τοὺς Πολάβους, τοὺς πρὸς τὰ βόρεια τῆς Γερμανίας διεσπαρμένους.

(*) Μέχρι τοῦδε τοὺς Βουλγάρους μετὰ τῶν Σλαύων δὲν ἀνεφέραμεν. Ἡ σιωπὴ αὕτη ἐξηγεῖται εἰς τὸ περὶ καταγωγῆς τῶν Βουλγάρων.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ.

Μυθολογία.— Περὶ τῆς μυθολογίας τῶν ἀρχαίων Σλαύων οὐδὲν ὑπάρχει βέβαιον. Οἱ δὲ περὶ τούτου ἐπισταμένως γράψαντες ἀπέβλεψαν μᾶλλον πρὸς τοὺς ἐν Γερμανίᾳ Σλαύους, καὶ τούτους λέγουσι τὸν Σβιάτοβιτ νομίζοντας θεῶν πατέρα, μετὰ τοῦτον δὲ πολλοὺς ἄλλους, ὡς Ῥάδιγαστ, Πρόβ, Ῥούγεβιτ, καὶ λοιποὺς.

Παραδέχομαι τῶν πλείστων τὴν γνώμην· ὅτι πρωτίστη θεότης ὑπὸ τῶν Σλαύων ἐνομιζέτο ὁ Περούμ, ὄνομα Ἰνδικόν, εἰς δύο ὑφιστάμενος οὐσίας, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν τοῦ πονηροῦ· ἐξ οὗ καὶ δύο ὀνόματα εἰς αὐτὸν ἀπεδίδοντο. Παρίσταντο δὲ τὸ μὲν ἀγαθὸν διὰ τοῦ λευκοῦ χρώματος, τὸ δὲ πονηρὸν διὰ τοῦ μέλανος, καὶ ἐπομένως τὰ δύο ταῦτα χρώματα μέγα ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν Σλαύων ἐσήμαινον. Τὸν Πρόβ ἐνόμιζον θεὸν τῆς δικαιοσύνης, τὸν Ῥούγεβιτ τοῦ πολέμου· τὴν Σίβαν καὶ Λάδαν θεὰς ἔλεγον τοῦ ἔρωτος, τὴν Μαρζάναν τοῦ θανάτου, καὶ τὴν Βίλαν ἀρχηγὸν τῶν Ναϊάδων καὶ Νηρηίδων. (16)

Ἐκ τῆς μεγάλης σχέσεως τινῶν τῶν ὀνομάτων τούτων πρὸς τὰ τῆς τῶν Ἰνδῶν θρησκείας, ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας καὶ μεγίστης λατρείας πρὸς τὸν Σβιάτοβιτ, καὶ τῆς ἀποδιδόμενης εὐτελείας πρὸς τὰς λοιπὰς θεότητας, πολλοὶ ἐξήγαγον ὅτι, ὅταν παρεδέξαντο τὰς πρώτας περὶ θρησκείας ἰδέας οἱ Σλαῦοι, τὸν μονοθεῖσμόν παρέλαβον, τοῦτον δὲ ἐκ δεισιδαιμονίας εἰς πολυθεῖσμόν μετέβαλον. Τὸ κέντρον τῆς λατρείας αὐτῶν εἰκάζεται ὅτι ἦτον ἐν τῇ τῆς Βαλτικῆς ἀπέναντι τῆς Πομερανίας νήσῳ Ῥούγεν, ὅπου ναὸς μεγαλοπρεπῆς τοῦ λευκοῦ Περούμ ὑψοῦτο, καὶ ἐν αὐτῷ ἴστατο ξόανον τοῦ θεοῦ τετρακέφαλον, σπάθην ἐζωσμένον, καὶ κέρασ ἐν τῇ δεξιᾷ· καὶ τὸ κέρασ τοῦτο ἐν πανηγύρεσι ἐπληροῦτο οἴνου, οὗτινος ἐπαισθητὴ ἐξάτμισμα προεμήνυε συμφοράς.

Οἱ ἱερεῖς, πνευματικοὶ, κατ' ἀρχὰς δὲ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, συντηρούμενοι διὰ τοῦ τρίτου τῶν λαφύρων καὶ τῶν καταναρχαστικῶν ἐπὶ τοῦ λαοῦ φόρων, μέγα ἐδύνατο, ὡς ὀδηγοῦντες τὰ στίφη δι' ἐμπνεύσεως καὶ χρησμῶν πάντοτε σεβαστῶν. Εἶχον πρὸ τῶν ναῶν ὁπὰς τινὰς ἐν τῇ γῆ, πρὸς ἃς ἐν ἀνάγκῃ ἐπληθιάζον τὸ στόμα, εἶτα τὸ οὖς, καὶ ἔδιδον μετὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ἐπερωτοῦντας πιστοὺς ἀπαντήσεις δοθείσας δῆθεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Προκειμένου δὲ πολέμου, ἐνεπήγοντο ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐξ ὀράτα, ἀνά δύο, πρὸ τοῦ

ναού, προσήγετο ὁ λευκὸς τοῦ θεοῦ ἵππος νὰ ὑπερπηδῆσῃ αὐτά, καί, εἰ μὲν τὸ ζῶν ὤρματο διὰ τοῦ δεξιοῦ πρώτον ποδός, ὁ πόλεμος εὐτυχής, εἰ δὲ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ, κακὸς οἰωνὸς τοῦτο, καί ὁ πόλεμος ἀτυχής. Κατὰ τὰς θυσίας, αἵτινες ἐγίνοντο ἀπὸ βόας, ἀμνάδας, καὶ ἀνθρωποσφάγια ἐνίοτε,⁽¹⁷⁾ ὁ λαὸς ἀνέβριπτε τεμάχια ξύλου, ἀφ' ἐνὸς λευκὰ καὶ ἀφ' ἐτέρου μέλανα. Ἀπὸ τῆς πτώσεως δὲ αὐτῶν ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς ἐμάντευεν ἕκαστος τὴν τύχην καθ' ὅ,τι διελογίζετο⁽¹⁸⁾

Χριστιανισμός.— Τῶν Σλαύων πρῶτοι οἱ Κροάται, ἅμα ἐν Ἰλλυρία καταστηθέντες, ἐμήνυσαν τῷ Αὐτοκράτορι Μιχαὴλ τῷ Τραυλῷ ὅτι ἐπεθύμουν νὰ κατηγηθῶσιν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ ἀπήθυσεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Πάπαν, ὅστις, κατηχήσας καὶ βαπτίσας δι' ἀπεσταλμένων ἡγεμόνα καὶ λαὸν, ἤγαγε τὴν Κροατίαν ὑπὸ τὸ σκήπτρον τῆς Ἀγίας Ἐδρας.*

Πρὸς τὸ τέλος τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐννάτης πανταχόθεν ἀπόστολοι πρὸς τοὺς Σλαύους ἀπεστάλησαν. Οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας ἠμιλλῶντο πρὸς τοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἡ Ἐδρα τῆς Ῥώμης πρὸς τοὺς Πατριάρχας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Δύω ἀδελφοὶ Θεσσαλονικεῖς, ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, κηρύξαντες τὸν Χριστιανισμὸν ἐν τῇ Ἰλλυρία καὶ ταῖς δύο Μοισίαις, μετεπέμφθησαν πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μοραβίας Ῥατισλάου, ἀποδιώξαντος τοὺς Λατίνους ἱεραποστόλους καὶ προτιμήσαντος τοὺς Ἑλληνας. (863). Παρὰ τοῖς Πολωνοῖς⁽¹⁹⁾ καὶ τοῖς Ῥώσσοις τότε ἐπίσης εἰσέδυσεν ὁ Χριστιανισμὸς, καὶ πάντα ταῦτα εὐωδοῦντο ἐπὶ τοῦ αἰοιδίμου Φωτίου.

Ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ τῆς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσελεύσεως τῶν Σλαύων ἀνήκει ἀναντιβῆτως εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς, ὧν ὁ εἷς, Κύριλλος, καὶ γλώσσαν γραπτὴν πονήσας ἐδωρήσατο αὐτοῖς, καίτοι Σλαύων διίσχυριζομένων ὅτι πρὸ τοῦ Κυρίλλου εἶχον γράμματά τινα ἐν χρήσει, καὶ τὰς ἱεράς βίβλους, διὰ τῆς γλώσσης ἦν ἐχάραξε. μετέφρασε πρὸς αὐτούς. Τὰ ἔργα καὶ χριστιανικὰ κατορθώματα τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν πληροῦσι τόμους ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν, πρὸς ἃς παραπέμπομεν τοὺς μέγα ἐνδιαφέρον εἰς τοῦτο λαμβάνοντας.

Πάντες οἱ παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατηγηθέντες Σλαῦοι δὲν διέμειναν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· τινές, πλησιάζοντες πρὸς τὴν Δύσιν, ἅμα τῷ σχίσματι συμπεριελήφθησαν τοῖς Δυτικοῖς, ὡς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Βοημῶν, Μοραβῶν καὶ τῶν Ἰλλυριῶν Σλάβων. Τὰ περὶ θρησκείας τῶν Μεσημβρινῶν καὶ ἐν

(*) Κατὰ Καντοῦ.

Τουρκία Σλαύων ἰδίᾳ ἐν ἐκάστῳ μέρει τοῦ παρόντος συγράμματος πραγματευόμενοι, περὶ δὲ τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Πολωνίᾳ εἰς γενικά τινα περιοριζόμενοι, προσθέσωμεν ὅτι παρ' αὐτοῖς τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ἀπήτησε τῆς εἰδωλολατρείας ἢ ὑποχώρησις καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ θεμελίωσις, καὶ ἔλθωμεν εἰς τοὺς Ῥώσους, στενοῦ θρησκευτικοῦ συνδέσμου προσκαλοῦντος ἡμᾶς εἰς τοῦτο.

Ἄφ' οὗ οἱ δύο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ῥουρικού ἀποσπασθέντες ἀρχηγοὶ Νορμανδοὶ Ἀσκόλδος καὶ Δίρος, τὸ Κίοβον κυριεύσαντες, Κράτος ἐκεῖ συνέστησαν· τὸν Βορουσθένη καὶ τὸν Εὐξείνιον μετὰ τοῦτο παραπλεύσαντες, ὥρμησαν ἐπὶ διακοσίων σκαφῶν εἰς τὸν Θρακικὸν Βόσπορον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (864), καὶ τότε θαῦμα λέγουσι τὸν στόλον τῶν Ῥώσων κατέστρεψε καὶ τὴν πόλιν ἔσωσεν. (20) Οἱ βάρβαροι, πτοηθέντες, ἀπῆλθον μὲν ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ στόλου, τὴν δύναμιν δὲ τοῦ Θεοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐξετίμησαν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἐφοβήθησαν. Ἐπατριάρχευε τότε ὁ Φώτιος. Ὁ ἀκάματος τῆς ὀρθοδοξίας προστάτης, τὸν καιρὸν κατάλληλον θεωρήσας, κοινωνεῖ μετὰ τινῶν τῶν ἐπιδραμόντων Ῥώσων, βαπτίζει αὐτοὺς, καὶ σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ Κίοβον ἀποστόλους τῆς πίστεως καὶ ποιμενάρχας πέμπει. Τοῦ ἔργου δ' εὐδοκωθέντος, συγχαίρει τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῷ κατορθώματι. (21) Ὁ Φώτιος κατέπεσε θῦμα τῆς εὐσυνειδήσιας αὐτοῦ. (22) καὶ τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπανελθόντος, ἄλλοι ἀπόστολοι εἰς Κίοβον ἀπεστάλησαν· εἰς τὸν Ἰγνατίον δὲ καὶ τὸν Μακεδόνα Βασίλειον, ὑπὸ τῶν πολυαριθμῶν ἐχθρῶν τοῦ μεγάλου Πατριάρχου, τῆς Ἐκκλησίας τὰ κατορθώματα ἀπεδόθησαν. Ἐν τούτοις ὁ Χριστιανισμὸς, ἐν μόνῳ περιοριζόμενος τῷ Κίοβῳ, καὶ ὀλίγους τῶν ἐπισήμων τῆς πόλεως ἐν ἑαυτῷ ἀριθμῶν, μικρὰς ἐβάδιζε τὰς προόδους μέχρι τῆς Ὀλγας. Αὕτη, ἡ μεγάλη Ἡγεμονίς, ἐκδικησαμένη τὸν φόνον τοῦ συζύγου, καὶ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Κράτους τακτοποιήσασα, ὅτε ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν οἱ θνητοὶ, διανύσαντες τοῦ βίου τὸ στάδιον καὶ τὸν θάνατον ἐγγυτέρω ὄρωντες, παρ' ἀληθοῦς θρησκείας παραμυθίαν εἰς τὴν πικρίαν τῶν σοβαρῶν σχέψεων ἀναμένουσι, τότε, αὐτόπτης τῶν ἐν Κίοβῳ τελουμένων κατανοκτικῶν χριστιανικῶν τελετῶν, καὶ κατηγουμένη ὑπὸ τῶν παρ' αὐτῇ ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, καταλείπει τὸ Κίοβον, καὶ τρέχει εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ ζητήσῃ τὸ βάπτισμα δι' ἑαυτὴν καὶ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀκολουθίαν. (23) Ἡ Ὀλγα, βαπτισθεῖσα τὸ 945 ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ἀναδεχθέντος τοῦ Αὐτοκράτορος Πορφυρογεννήτου, τοῦ ἐξιστορήσαντος τὴν τελετὴν τοῦ βαπτίσματος τούτου, μετωνομάσθη Ἐλένη, ἐπανῆλθεν οἴκαδε, καὶ μετὰ θάνατον, διὰ τὴν

καθαράν πίστιν καὶ τὴν θεοσεβειαν, ἀγία ὑπὸ τῶν ὁμοειθῶν αὐτῆς ἐνομίσθη. Ἐκτοτε ἢ πρὸς ὑπὲρ ἀνθρώπων σταυρωθέντα Θεὸν πίστις διεδίδετο ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ. Ὁ δὲ Βλαδίμηρος ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων πάσης θρησκευτικῆς κοινότητος καὶ παντὸς δόγματος, τὸν μὲν παρὰ τῶν τοῦ Βόλγα Βουλγάρων προτεινόμενον Μωαμεθανισμόν ἀπέρριψεν, ὡς τῆς περιτομῆς ἀδελφὸν καὶ τοῦ οἴνου ἐχθρὸν, τῶν Ἰουδαίων ἀπεμακρύνθη, τὴν θεομηγνίαν φοβούμενος, τοῦ Πάπα δὲ τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπέφυγεν, ὅτι παρὰ Παπῶν οἱ πατέρες τῶν Ῥώσσιων δὲν ἐδέχθησαν Χριστιανισμόν, καὶ συμμερισθεὶς τὸ θάμβος τῶν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ μεγαλοπρεπῶν θρησκευτικῶν τελετῶν, ἃς οἱ πρὸς τοῦτο ἀπεσταλμένοι αὐτοῦ διηγούντο μετ' ἐκπλήξεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ, τῶν Ἑλλήνων τὴν θρησκείαν ἀπεφάσισε νὰ παραδεχθῆ, καὶ τῆς Ὀλγας, προμήτορος αὐτοῦ, τὸ παράδειγμα νὰ ἀκολουθήσῃ.

Ὁ βίαιος Ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας, ὁ πρὸ μικροῦ τὴν ὀρθόδοξιαν διὰ μαρτυρικοῦ αἵματος ἀγιάσας ἐν τῷ Κιόβω, ἀποφασίσας νὰ βαπτισθῆ, διὰ τῆς βίας ὠρμήθη νὰ κυριεύσῃ τὸ βάπτισμα ὥπλισε στρατὸν φοβερόν, κατῆλθεν εἰς τὴν Χερσῶνα, πόλιν Ἑλληνικὴν, καὶ ταύτης γενόμενος κύριος, ἀπειλεῖ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκείθεν, ἂν δὲν τῷ δοθῆ ἡ χάρις τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἡ χεὶρ τῆς βασιλόπαιδος Ἀννης, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκρατορέοντος Βασιλείου Β'.⁽²⁴⁾ Ἐννοεῖται ὅτι οὐδὲν συμφερότερον τούτου εἰς τοὺς ἐπὶ ἓνα ἥδη αἰῶνα ἐπαπειλούμενους Αὐτοκράτορας ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Κοζάκων δι' ὃ, ἡ βασιλόπαις, καὶ ἀκουσίως αὐτῆς, ὠδηγήθη εἰς Χερσῶνα, τὸ βάπτισμα, οἱ ἀρράβωνες, οἱ γάμοι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐξετελέσθησαν, καὶ τι θαῦμα τὴν βάπτισιν τῶν μεγιστάνων τοῦ Βλαδιμήρου ἐπετάχυνεν.⁽²⁵⁾ Μετὰ ταῦτα ὁ Ῥώσσιος Ἡγεμὼν, εἰς Κίοβον ἐπανελθὼν, τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν τὸ ζῶανον τοῦ Περούμ διέταξε δώδεκα Ῥωμαλέους ἀνδράς νὰ σύρωσι κατεθραυσμένον εἰς τὰς ὁδοὺς,⁽²⁶⁾ καὶ εἰς τὸν Βορυσθένη νὰ ῥίψωσι, τὴν δὲ δευτέραν μικροῦς καὶ μεγάλους ἠνάγκασε νὰ βαπτισθῶσιν εἰς τὸν ποταμόν. Τούτου γενομένου, ναὸν τοῦ Ἀγ. Βασιλείου, οὗτινος τὸ ὄνομα βαπτίζόμενος ἐδέχθη, ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Περούμ ἀνήγειρε, τὴν προτέραν τοῦ ἔθνους λητρείαν αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε, καὶ τὸν Χριστιανισμόν αὐτὸς ἐν Ῥωσσίᾳ ἐθεμελίωσεν. Τῶν Κιοβιτῶν τὸ παράδειγμα οἱ Ῥῶσσοι ἠκολούθησαν πάντες· καὶ ὅμως μέχρι τοῦ 12-ου αἰῶνος ὑπῆρχον εἰδωλολάτραι εἰς πολλὰς τῆς Ῥωσσίας χώρας.

Ὁ 19-ος αἰὼν, αἰὼν κοινωνικῶν ἐφευρέσεων, μεγαλοφρονεῖ καὶ δι' ἔργον πολὺ εὐγενέστερον τῆς κυρίας ἐνασχολήσεως, ἣν αὐτῷ ἀποδίδουσιν. Ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφοὶ καὶ τῶν αὐτῶν γονέων τὰ τέκνα, ἀνέλαβε νὰ ἀποδείξῃ τὴν συγγένειαν τῶν λαῶν διὰ τῆς γλώσσης, καὶ καθιέρωσε τὴν ἐπιστήμην τῆς γλωττολογίας. Τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς αἱ πρόοδοι εἶναι τόσον ὀλίγον ἀσήμαντοι, ὥστε ἡ Εὐρώπη θεωρεῖται ἤδη οἰκογένεια μία, καὶ ἴσως πρὸ τῆς λέξεως τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὀλόκληρος ἡ γηραιὰ ἡμῶν Ἕπειρος θὰ ἀπεικονίζῃ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ Κράτη τὰς ἐν ἐκείνῃ Πόλεις. Ὁ λαὸς, πρὸς ὃν ἐσχάτως ἡ προσοχὴ τῶν σοφῶν ἐδόθη, εἶναι οἱ Σλαῦοι. Ἡ ἱστορία αὐτῶν ἀνιχνεύθη μὲν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν, δὲν εὐκρινίσθη δὲ καὶ ἡ γλῶσσα ἐξηρευνήθη μὲν, δὲν ἐξηκριβώθη δὲ ἔτι. Αἱ ἔρευναι ὅμως αὐταὶ ὤθησιν οὐ μικρὰν πολλοῖς πρὸ πάντων τῶν Σλαύων καὶ τῶν Γερμανῶν ἐνέδωκαν, καὶ ἐλπίζωμεν ὅτι μετ' οὐ πολὺ σοφώτεροι ἐπὶ τὰ τῶν Σλαύων ἐσόμεθα. Ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης γραψάντων, τὰ κυριώτερα ἀρυσθεῖς, φέρω ἐνταῦθα, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συνοπτικῆς ἰδέας ἐπὶ τῶν λαῶν πρὸς οὓς ἀποβλέπομεν.

Πολλὰ διδόμενα ἔχομεν πρὸς παραδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι τὰ διάφορα μέλη τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Σλαύων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ὠμίλουν ἀνέκαθεν. Τὴν μεγίστην δ' ἀπόδειξιν τούτου δύναται τις νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων, πρώτου γραπτοῦ μνημείου τῆς ἀρχαίας γλώσσης τῶν Σλαύων.⁽²⁷⁾ Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος μιᾶς γλώσσης χρῆσιν ἐποίησαντο εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν καὶ παρὰ τοῖς Ἰλλυριοῖς Σλαύοις καὶ παρὰ τοῖς Μοραβοῖς καὶ τοῖς Βοημοῖς. Αὐτὰς δὲ τὰς ἰδίαις γραφὰς εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν γλῶσσαν διέταξεν ὁ μέγας Βλαδίμηρος νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς Ῥωσσίαν.⁽²⁸⁾

Τούτου δοθέντος, ἴδωμεν ποία τις ἡ ἀρχαία Σλαβονικὴ γλῶσσα, ὁποίας περιπετείας διῆλθε, καὶ ποῦ εὕρισκεται σήμερον. Ὁ γλωττολόγος Ἐἰσχοφ ἀποδεικνύει διὰ τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀξίας τῶν φωνητικῶν χαρακτήρων, διὰ τῆς σημασίας τῶν πρωτοθέτων ριζῶν καὶ τῆς τέχνης τῆς συνθέσεως καὶ τῆς παραγωγῆς, διὰ τοῦ γραμματικοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς συντάξεως αὐτῆς τῶν ἰδεῶν μεγάλην ἀναλογίαν τῶν ἀρχαιτύπων Σλαβικῶν διαλέκτων πρὸς τὴν

Σανσκριτικήν γλώσσαν. Ἐξάγει δὲ μετὰ παραλληλισμὸν χιλιάδων ριζῶν, καταλήξειον καὶ χαρακτήρων πρὸς τὴν Ἑλληνικήν καὶ τὴν Λατινικήν, ὅτι, τῆς Σλαβονικῆς τὴν συγγένειαν πρὸς τὴν Σανσκριτικήν εὐχερέστερον εὐρίσκομεν ἢ τὴν τῶν Πελασγικῶν ἰδιωμάτων. (29) Οἱ Σαρμάται, ἀπὸ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ Καυκάσου εἰς τὴν Εὐρώπην μεταναστεύσαντες, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὴν γλώσσαν ἣν ἐδιδάχθησαν νήπιοι μετὰ τῶν πρὸ αὐτῶν τῆς κοιτίδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποχωρισθέντων Πελασγῶν καὶ Κελτο-Γερμανῶν. Σλαῦοι δὲ μετονομασθέντες, αὐτὴν ταύτην, μεταπεποιημένην ὁμῶς ἐκ τῆς χρήσεως καὶ τῶν ἀναγκῶν, (30) καὶ μεταμεμορφωμένην ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τῆς ἐπιμιξίας, (31) παρέδωκαν τῷ Κυρίλλῳ, νὰ παραστήσῃ δι' εἰκονικῶν χαρακτήρων. Ὁ Κύριλλος, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διὰ γραπτῆς μόνον γλώσσης δυνάμενος παρὰ τοῖς Σλαῦοις νὰ διαιωνίσῃ, ὅταν εἶδεν ὅτι τοιαύτη δὲν ὑπῆρχε (32) παρὰ τῷ λαῷ, ὃν ὁ Ὑψίστος ἐνεπιστεύθη αὐτῷ, ἐμόχθησε νὰ παραστήσῃ διὰ σημείων τὰς φωνὰς ἀπάσας τῆς γλώσσης ἐκείνων, κατέφυγεν εἰς τὰ φωνητικὰ σημεῖα τῆς Ἑβραϊκῆς, τῆς Αἰθιοπικῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς γλώσσης πρὸς συμπλήρωσιν τῶν Ἑλληνικῶν, μὴ εἰκονικῶς παριστάντων πάντας τῶν Σλαύων τοὺς λαρυγγισμοὺς καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν τὰς περιστροφάς, καὶ τοσοῦτον ἐπέτυχεν εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Σλαβονικοῦ ἀλφαβήτου, ὥστε τὸν θαυμασμὸν πάντων τῶν μετὰ αὐτὸν σοφῶν εἴλκυσε, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἑκατομμυρίων ψυχῶν προσεκτήσατο αἰωνίαν. Ὅσοι δὲ τῶν Σλαύων, ὑπὸ περιστάσεων λυπηρῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτήσωσι τοὺς Κυριλλιανοὺς χαρακτῆρας, εἰς ἄλλην γραπτὴν παράστασιν δυσκολίας ἀνυπερβλήτους ἀπῆντησαν ὡς οἱ Δάκες, καίτοι μὴ Σλαῦοι, Κυριλλιανὴν γραφὴν ὀρθῶς ποιοῦντες ποτὲ παρεδέχθησαν, καὶ πρὸ εἰκοσαετίας, αὐτὴν ἀπορρίψαντες, τρέχουσιν ἔτι εἰς κυκεῶνα τόσων σχεδὸν ὀρθογραφιῶν ὅσοι καὶ συγγραφεῖς αὐτῶν τὴν γλώσσαν περιδοιοῦσιν. (33)

Οἱ Σλαῦοι δὴ δῶρα συνάμα ἔλαβον τὸ τῆς πίστεως καὶ τὸ τοῦ γραπτοῦ λόγου, τοῦ εὐγενεστέρου τῶν ἀνθρωπίνων ἐφευρημάτων δι' ὃ θρησκεία καὶ γλώσσα θεωροῦνται ἀναπόσπαστα εἰς αὐτούς. Τὸ ἀλφάβητον τοῦ Κυρίλλου, παριστῶν ἀκριβέστατα ἀπάσας τὰς φωνὰς καὶ τὰς συμφωνίας τῆς γλώσσης δι' ἣν κατηρτίσθη, ἤρκει εἰς ἅπαντας τοὺς σλαβικῆς καταγωγῆς λαοὺς, καὶ πρὸς αὐτὸ προωρίσθη ἐκ συμφώνου καὶ συναινέσει ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν, τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ὅταν ὁμῶς Εὐαγγέλιον καὶ γραπτὴ γλώσσα διέτρεχον τὰς σλαβικὰς χώρας καὶ διεδίδοντο εἰς αὐτάς, βάσκανος δαίμων τὴν ἐν ἐνὶ σώματι ἔνωσιν τῶν

σλαβικῶν φυλῶν ἀκατόρθωτον παρέστησε, διὰ τοῦ σχίσματος τῶν δύο Ἑκκλησιῶν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ταραχῆς τῶν παθῶν καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐκείνης ἀνεμοζάλης, ἄλλοι εἰς τὴν πάτριον πλάνην ἐπέμενον, ὡς οἱ Λιθουανοὶ μέχρι τοῦ 14-ου αἰῶνος,⁽³⁴⁾ ἄλλοι τοὺς Κυριλλιανούς χαρακτῆρας ἀπέβριψαν, τινὲς τούτους ἀντήλλαξαν, οἱ πλεῖστοι δὲ διηρέθησαν, καὶ τῶν φρικτῶν πρὸς ἀλλήλους πολέμων τὸ σύνθημα ἔδωκαν. Ἐκ τούτου πολλὰ γλῶσσαι τῶν Σλαύων προήλθον,⁽³⁵⁾ διάφοροι γραφαὶ, καὶ ἰδίᾳ φιλολογία ἐκάστης ὑπάρχει.

Ἡ ἀρχαία σλαβονικὴ γλῶσσα, ἀναρθρὸς, συνθετικὴ, νευρώδης, εὐηχος, εὐχερὴς εἰς τὸν σχηματισμὸν, τρία γένη, τρεῖς ἀριθμοὺς καὶ ἑπτὰ πτώσεις κατὰ τὴν Σανσκριτικὴν ἔχουσα,⁽³⁶⁾ ἀπενεκρώθη κατὰ μικρὸν, καὶ ἤδη μόνον ὡς ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα τῶν Ῥώσων, Σέρβων, ὀλίγων Κροατο-Δαλματῶν καὶ τῶν Βουλγάρων ὑπάρχει, ἐννοούντων αὐτὴν ὡς οἱ ἡμέτεροι Καισαρεῖς τὴν γλῶσσαν τοῦ Βασιλείου, ἢ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου.⁽³⁷⁾ Εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην πολλὰ ἐγράφησαν καὶ πολλὰ σώζονται. Λεξικὸν καὶ γραμματικὴ τῆς σλαβονικῆς γλώσσης διὰ τοὺς Ἑλληνας ἐξεδόθησαν πρό τινων ἐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, δαπάναις τοῦ Ἀγ. Σταυρουπόλεως, διευθυντοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς Σχολῆς.

Αἱ παρὰ τῶν Σλαύων ὁμιλούμεναι καὶ γραφόμεναι σήμερον γλῶσσαι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο μεγάλους κλάδους τὸν Ἀνατολικὸν καὶ τὸν Δυτικόν. Ὁ μὲν πρῶτος περιλαμβάνει τοὺς Ῥώσους, Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους, γράφοντας κατὰ Κύριλλον, ὁ δὲ δεύτερος τοὺς λοιπούς, παραδεχθέντας Λατινικὰ εἴτε Γερμανικὰ στοιχεῖα, ἐκτὸς Ἰλλυριῶν τινων, γραφόντων διὰ Γλαγολιτικῶν χαρακτῆρων,⁽³⁸⁾ καὶ παραγαγόντων ἐλάχιστον ἀριθμῶν πονημάτων.

Ἐν ᾧ ἡ ἀνάπτυξις τῶν γλωσσῶν τοῦ δυτικοῦ κλάδου ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 16-ου αἰῶνος, ἢ τοῦ ἀνατολικοῦ, βραδύτερον ἐπῆλθεν ἢ τῆς Ῥωσσίας σὺν τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ, ἢ τῆς Σερβίας σὺν τῇ αὐτονομίᾳ, καὶ ἢ τῆς Βουλγαρίας καθεῦδει ἔτι. Τῶν τριῶν τούτων ἢ Βουλγαρικὴ ἐθεωρήθη παρὰ τῶν συγγραφέων, οὗς συμβουλεύομαι ἀναξία προσοχῆς δι' ἔλλειψιν καλλιεργείας δι' ἧς πάντοτε περιεφρονήθη.⁽³⁹⁾ Ἡ Σερβικὴ, πολὺ πέραν τῶν ὀρίων τῆς Σερβίας ἐκτεινομένη, κατέχει ἰδίαν θέσιν ἐν τῇ παρούσῃ Ἐπιθεωρήσει. Ὅθεν παρατηρήσωμεν ἤδη τὴν Ῥωσσικὴν.

Ἡ Ῥωσσικὴ γλῶσσα ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Πέτρου. Πρὸ τούτου οἱ Ῥῶσοι ἔγραφον, καὶ οἱ εὐγενεῖς αὐτῶν ὠμίλουν τὴν Σλαβονικὴν, ἣν ὁ λαὸς ἀντικαθίστα διὰ χυδαίας τινὲς διαλέκτου. Ὁ Πέτρος, πάντα διευθετήσας, καὶ τὴν γλῶσσαν

ἐτακτοποιήσῃ· προήλθε δὲ τότε κράμα Σλαβονικῆς καὶ χυδαίας, ἀνευ ἄρθρου, βοηθητικῶν ῥημάτων ἐλεύθερον, καὶ διακρινόμενον εἰς μικρὰν καὶ μεγάλην ῥωσικὴν, ὧν ἡ πρώτη ὀμιλεῖται εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ δὲ δευτέρα γράφεται καὶ ὀμιλεῖται εἰς τὰς βορείους, θεωρεῖται ἐπίσημος γλῶσσα, καὶ εἰς αὐτὴν τὰ πλεῖστα συγγράμματα γράφονται. Ἡ γλῶσσα αὕτη, ὡς ὑπάρχει σήμερον, γέμει ξένων λέξεων· Μογγολικῶν, ὡς ἐκ τῆς τῶν Τατάρων κυριαρχίας, Πολωνικῶν, ἐκ τῶν δυτικῶν τοῦ Κράτους ἐπαρχιῶν, ὅπου ποτὲ οἱ Πολωνοὶ ἐδέσποζον, καὶ Ὀλλανδικῶν, Γαλλικῶν καὶ Γερμανικῶν, ἃς ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς Ῥωσσίας εἰσήγαγε διὰ τὰς τέχνας καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἐχει ὅμως τὸ σπάνιον προτέρημα νὰ συνοικειοῦται πρὸς οἰανδήποτε ξένην γλῶσσαν, χάριν τῆς εὐκόλου προφορᾶς καὶ τοῦ πλουσίου ἀλφαβήτου αὐτῆς, καὶ διὰ μικρᾶς τῶν καταλήξεων μεταβολῆς ἐκβρῶσιζει πᾶσαν ξένην λέξιν. Ἡ φιλολογία τῶν Ῥώστων πολλὰς φάσεις διῆλθε. Παραλείποντες τὰ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰδιώματι, τὴν Σλαβονικὴν, γραφέντα ὑπὸ Ῥώστων,⁽⁴⁰⁾ καὶ ἐξετάζοντες τὰ μετὰ τὸν 17-ον αἰῶνα, εὐρίσκομεν τρεῖς περιόδους τῆς ῥωσικῆς φιλολογίας· τὴν μὲν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου, Ἄννης καὶ Ἐλισαβέτης, τὴν δὲ ἐπὶ τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης, καὶ τὴν τρίτην τὴν σύγχρονον. Ἐπὶ Ἰβάν Δ'. (1564) συνεστήθη ἐν Μόσχᾳ τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον. Ἐκ τούτου δὲ, καίτοι ἀτελεστάτου, ἐξῆλθον ἐκκλησιαστικά τινὰ συγγράμματα εἰς τὴν Σλαβονικὴν, καὶ ἀπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ῥωμανόφ ἤρξάτο ἡ τύπωσις δραμάτων τινῶν καὶ πεζογραφιῶν εἰς ῥωσικὴν γλῶσσαν. Ἐν τῷ τυπογραφείῳ τούτῳ ἐγένετο ἡ ἔκδοσις τῆς πρώτης ῥωσικῆς ἐφημερίδος (1705) ἐπὶ Πέτρου, τοῦ μετασηματίσαντος ἐπὶ τὸ κομψότερον τοὺς Κυριλλιανοὺς χαρακτῆρας, καὶ ἐν Ἀμστελοδάμῳ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν πλείστων ῥωσικῶν χειρογράφων διατάξαντος. Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τῆς ῥωσικῆς φιλολογίας διαλάμπουσι τὰ ὀνόματα τῶν Τρεδιακόρσκη, Καντεμίρου, Σουμαροκόβου, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Λομονοσόβου, παραιτίου τῆς γεννήσεως τῆς νέας ῥωσικῆς φιλολογίας. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡ ποίησις μετὰ τοῦ πεζοῦ λόγου ἀδελφοποιοῦνται, ἀναφαίνεται ὁ μεγαλήτερος τῆς Ῥωσσίας ποιητῆς Δερζιαβίνος, οὗτινος οἱ στίχοι τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ὕμνου κοσμοῦσι πολλῶν μεγιστάνων βιβλιοθήκας καὶ μεγάρων τοίχους ἀπὸ τῆς Καλλιφορνίας μέχρι τῆς Ἰαπωνίας, ὁ μεταφραστὴς τῆς Ἰλιάδος Κοστσόβης,⁽⁴¹⁾ ὁ Σζιερβατόβης, Γολικόβης, καὶ Νονικόβης, καὶ προσέτι πολλοὶ τραγικοὶ καὶ λυρικοὶ ποιηταὶ μικρᾶς μὲν ἀξίας, ἀλλὰ τὸ θέατρον παρὰ τοῖς Ῥώσσοις ὑψώσαντες. Ἐν τῇ τρίτῃ περιόδῳ πρώτην θέσιν λαμβάνει ὁ Καρχαζίνος. Ὄρμηθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν,

καὶ ὅταν κατόπιν εἰς σπουδαίας μελέτας ἐδόθη, καὶ ἔγραψε τὴν Ἱστορίαν τῆς Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐθεωρήθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἱστορικὸς ἀκριβῆς, ἀφέλης, εὐκρινῆς, κριτικώτατος, καὶ φιλόσοφος βαθύτατος, εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰ πάθη γεγυμνασμένος καὶ τὰς βουλὰς τοῦ Ὑψίστου μεμαθημένος· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀρχηγὸς νέας Ῥωσικῆς φιλολογίας, καὶ πρόδρομος τοῦ μέλλοντος εἰς ὅπερ δύναται νὰ φθάσῃ, ἐπιτυχῶς καλλιεργουμένη, ἡ Ῥώσικὴ γλῶσσα, ἣν αὐτὸς τὸ καθ' αὐτὸν ἀνύψωσε, τοὺς ξενισμοὺς κυρίως ἢ ἐκῤῥώσισας ἢ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀποσκορακίσας. Μετ' αὐτὸν ἔρχονται Βουλγαρίνος, Γρέτζης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἰς τὴν Ἱστορίαν, κατ' ἐκεῖνον, δοθέντες καὶ ἐπιτυχόντες. Εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς φιλολογίας τῶν Ῥώσων σεβαστὰ θεωροῦνται τὰ ὀνόματα τῶν τραγικῶν ποιητῶν Ὁξερὸβη καὶ Κριουκόβσκη, τῶν ἠθοποιῶν Κύριλοφ καὶ Ἰσμαηλόβη, τοῦ κωμικοῦ Τζαχοβστόη, καὶ τοῦ ὀνομαστοῦ λυρικοῦ Τζουκόβσκη. Ἄλλ' ἐπὶ τούτων δέον νὰ τάξωμεν τὸν Ἀλέξανδρον Πουσκὶν, οὗτινος οἰκογενιακὴ τιμὴ τῆς ζωῆς τὸ νῆμα ἀκαίρως ἔκοψεν. Ὁ δὲ Πλάτων, ὁ Ἰβάνης Λεβαντᾶς καὶ ὁ Φιλάρετος εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὅπου, ἐὰν θέλωμεν, δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τινὰ διακεκριμένα Ῥωσικὰ φιλολογήματα τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Ἐν συντόμῳ δ' εἰπεῖν, οἱ Ῥῶσοι φαίνονται, πάντων τῶν Σλαυικῶν λαῶν, κεκτημένοι πλουσιωτέραν φιλολογίαν, ἢ οὐχὶ καὶ ἐξέχουσιν.⁽⁴²⁾ Ἡ τελευταία ᾄθησις τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ῥωσσίας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. ἑπτὰ πανεπιστήμια νομοθετήσαντος, τέσσαρας ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, τέσσαρας θεολογικὰς σχολὰς, ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἑροδιδακτήρια, καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πετροπόλεως ἰδιαίτερον τμημα τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ὡς ἀρχαιότερά τῆς Ῥωσικῆς γλώσσης γραμματικὴ εἶναι γνωστὴ ἡ τοῦ Λούδορφ (Ὁξφόρδη 1696) Ἄξια δὲ λόγου θεωροῦνται ἡ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετροπόλεως (1802), καὶ ἡ τοῦ Γρέτζη (1823). Διὰ τοὺς Γερμανοὺς ὑπάρχουν αἱ γραμματικαὶ τοῦ Φάτερ καὶ τοῦ Πούχμαγερ, διὰ τοὺς Ἄγγλους τοῦ Εἰρόδ, καὶ διὰ τοὺς Γάλλους ἡ τοῦ Γρέτζη, εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Φάιρ μεταπεφρασμένη. Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἐξεδόθησαν δύο ἐν Ἀθήναις, καὶ μία ἐν Ὀδυσσῶ, ἡ τελευταία αὕτη τῷ 1812. Περὶ δὲ λεξικῶν, ἐπαινοῦνται τὸ τετράτομον τῆς ἐν Πετροπόλει Ἀκαδημίας, τὸ τοῦ Σιτσκόβ διὰ τοὺς Ἄγγλους, καὶ τὸ τοῦ Χαΐμ Ῥωσο-Γαλλο-Γερμανικόν. Τῷ 1789 ἐξεδόθη ἐν Πετροπόλει ἀξιόλογον λεξικὸν τῶν συνωνύμων, κατὰ πρωτοβουλίαν τῆς Αἰκατερίνης.

Σλαυικαὶ γλῶσσαι, γραφόμεναι διὰ λατινικῶν στοιχείων, πα-

ραδόξως πως ὑπὸ παντὸς εἶδους σημείων ἐπιστιγματιζομένων εἶναι ἢ Πολωνική, καὶ αἱ τῶν Σλαύων τῆς Κροατίας, Δαλματίας, Καρνιόλης καὶ Οὐγγαρίας. Διὰ γερμανικῶν δὲ στοιχείων, πολλαχῶς συμψηφιζομένων πρὸς ἔκφρασιν ἐκάστης σλαυϊκῆς φωνῆς, γράφονται ἢ Βοημική, Μοραβική καὶ τινες ἄλλαι τῶν ἐν Γερμανίᾳ Σλαύων, ὧν τὰ ὀνόματα ἕκαστος ἱστορικός ἄλλως ἀναφέρει.⁽⁴³⁾ Τούτων ἀξίας λόγου θεωροῦντες τὴν Πολωνικὴν καὶ τὴν Βοημικὴν, αὐτὰς μόνον παρατηρήσωμεν,

Ἡ Πολωνική, ἐπίσης ἀναρθρος καὶ ἐπτάπτωτος, ἐξέχει πασῶν τῶν Σλαβικῶν, ὡς αὕτη μόνον πρὸς τὰς κλασικὰς πλησιάζουσα, καὶ παραγαγοῦσα ἀριστουργήματα. Τοῦτο δὲ παρὰ τῶν παρατηρητῶν ἀπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν, τὴν συντομίαν, καὶ τὸν πλοῦτον τῶν λέξεων, δι' ὧν μετ' ἀκριβείας δύναται νὰ ἐκφράσῃ πᾶσαν ἰδέαν· ἀλλ' ἄνευ προσφῶδιας, τὸν τόνον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν λήγουσαν ἐπισύρουσα, ἠνάγκασθη κατὰ τὴν ποίησιν νὰ μιμηθῇ τῶν Γάλλων τὴν ἀναπόφευκτον καὶ μονότονον ἐκείνην ὁμοιοκαταληξίαν. Διαιρεῖται δὲ εἰς πολλὰς διαλέκτους, ὧν δύο κυριώτεραι· ἡ μεγάλη Πολωνική, ὀμιλουμένη ἐν τῷ μεγάλῳ Δουκάτῳ τοῦ Πόζεν, καὶ ἡ μικρὰ, ἢ γραφομένη, ἢ καὶ ἐπισημοτέρα. Ἡ Πολωνική γλῶσσα ἐπὶ πολὺ διέμενον ἀκαλλιέργητος· διότι, ὁ λατινικός κλῆρος, προσεπάθει νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐθνικὴν φωνὴν διὰ τῆς Λατινίδος. Ἡ κατάχρησις αὕτη περιεστάλη ἐπὶ τοῦ Καζιμήρου Γ'. τοῦ θέσαντος τὰ θεμέλια τοῦ ἐν Κρακοβίᾳ Πανεπιστημίου, ⁽⁴⁴⁾ καὶ ἔπαυσεν ἀρχομένου τοῦ 16-ου αἰῶνος. Τότε ἡ Πολωνική, ἀπωθήσασα τὴν ξένην, ἔλαβε τὴν θέσιν αὐτῆς, καὶ ἔκτοτε ἡ φιλολογία ταύτης λογίζεται⁽⁴⁵⁾ Εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν λατινισμοὶ καὶ γερμανισμοὶ, ὡς καὶ λέξεις τῶν δύο τούτων γλωσσῶν ἀπαντῶνται κατ' ἀριθμὸν μέγαν. Ἡ ἀρχαία ἐπίδρασις τοῦ λατινικοῦ κλήρου, καὶ αἱ κατὰ τὸν 16-ον καὶ 17-ον αἰῶνα μεγάλαι γερμανικαὶ ἀποικίαι ἐξηγοῦσιν ἀρχούντως τοῦτο. Δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν Πολωνικὴν φιλολογίαν ἐπίσης εἰς τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη ἀρχεται σὺν τῷ 16-ῳ αἰῶνι ἐπὶ τοῦ Σιγισμόνδου, ἀκμάζει πρὸς τὸν 17-ον, καὶ θνήσκει τὸν 18 ον. Τὴν περίοδον ταύτην, θεωρουμένην ἀξιολογωτέραν τῶν λοιπῶν, ἐδόξασαν οἱ ποιηταὶ Πέης, Κοχανόβσκης καὶ Σιμωνίδης, καὶ ὁ ἱστορικός Βιέλσκης (1510—1600), ἔκλεισαν δὲ, μετὰ παρατεταμένην σιγὴν, προελθοῦσαν ἐκ τῶν τῆς Λατινίδος ἐκ νέου τὴν καθολικὴν χρῆσιν ἀποπειρωμένων Ἰησουϊτῶν, ὁ Κοχάβσκης, καὶ ὁ μεταφραστὴς τῆς Ἰλιάδος Ναγουρκζέβσκης. Ἡ δευτέρα ἀρχεται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18-ου, καὶ λήγει σὺν τῇ πρώτῃ δεκαετηρίδι τοῦ 19-ου. Ἐν αὐτῇ σπουδαιολογήματα ὀλίγα φαίνονται,

τὸ θέατρον μόνον ὑφούται πρὸ πάντων διὰ τῶν μεταφράσεων, ⁽¹⁶⁾ ἡ πολιτικὴ παρακμὴ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν γραμμάτων, καὶ μόνοι ἀγαθοὶ τινες πατριῶται, ὡς ἀστραπὴ φαινόμενοι, φωνὴν ὑφούσιν ἀγωνιώσης πατρίδος. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Κζαρτορίσκης, ὁ Ναρίστζεβιτς καὶ ὁ Κρασίσκης. Ἡ τρίτη περίοδος εἶναι σύγχρονος ὑπὸ πολλῶν ἐτιμήθη, δύο ὅμως ὀνόματα, λάμπουσιν ἐν αὐτῇ· τὸ τοῦ διασημοτέρου τῶν Πολωνῶν ἱστορικῶν Δέλεβελ, καὶ τὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ πανεπιστήμονος Νιέμτζεβιτς. Τὸ ἀξιολογώτερον πολωνικὸν λεξικὸν συνετάχθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Λίνδου. Διὰ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Γάλλους λεξικὸν καὶ γραμματικὴ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Βαντικίου.

Ἡ Βοημικὴ γλῶσσα χαίρει τὰ πρωτεῖα παρὰ τοῖς Σλαύοις, διὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν ἀρχῆθεν καλλιέργειαν αὐτῆς. Ἐπὶ τῶν τῆς Σλαβονικῆς γραμματικῶν ἀρχῶν βασιζέται μὲν, δὲν ἔχει δὲ τρεῖς ἀριθμοὺς, οὔτε μέλλοντα πρῶτον, καὶ ὅμως πλουτεῖ τόσον εἰς ἄλλους χρόνους, ὥστε δύναται νὰ ἐκφράσῃ πᾶσαν ἰδίαν χρόνον, θελήσεως καὶ συνεχείας μετὰ λεπτότητος παραβαλλομένης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ἧς τὸν ρυθμὸν καὶ ἀπομιμῆται διὰ τοῦ πλεονεκτήματος τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόνου τῶν συλλαβῶν. Ἡ προφορά ὅμως τῆς γλώσσης αὐτῆς εἶναι τραχεῖα. Καλλιεργηθεῖσα ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἔτι χρόνων μέχρι τοῦ 17-ου αἰῶνος, ἐκινδύνευσε νὰ νεκρωθῆ κατὰ τοὺς φρικτοὺς θρησκευτικοὺς κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων πολέμους, κατηργήθη μάλιστα ἡ χρῆσις αὐτῆς εἰς τὰ ἐν Βοημίᾳ σχολεῖα κατὰ τὸν 18-ον αἰῶνα, καὶ μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ἡ Αὐστρία, παρατηρήσασα ὅτι ἡ τυραννία ἐγέννα πατριώτας μεγάλους τῇ Βοημίᾳ, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐν Βοημικῇ γλῶσση σπουδὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῇ. Τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῶν Βοημῶν εἶναι πολλὰ· περιλαμβάνουσι πάντας τοὺς κλάδους τῶν γνώσεων, καὶ τὰ ἀρχαιότερα ποιητικὰ ἔργα ἀναβιβάζονται εἰς τὸν 9-ον καὶ εἰς τὸν 8-ον μάλιστα αἰῶνα ὑπὸ τινων.⁽¹⁷⁾ Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 16-ου αἰῶνος ὀλίγα ἄξια λόγου ἐγράφησαν, καίτοι τοῦ πρώτου πανεπιστημίου συστηθέντος ἐν Πράγᾳ τῷ 1348. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰωάννου Οὔσση καὶ τὰ σεβαστὰ ὀνόματα τῶν μετὰ αὐτοῦ κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ Παπισμοῦ καὶ ὑπὲρ θρησκευτικῆς ἀνεξαρτησίας προκινδυνευσάντων, χρονικὰ τινα βλέπομεν μέχρι τότε, ποιήματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἄξια μνήμης, καὶ μεταφράσεις ἀτελεῖς τῶν ἱερῶν γραφῶν. Ἀπὸ τοῦ 16-ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 1620 πολλὰ καὶ ἄξια λόγου ἐγράφησαν, καὶ ἡ περίοδος αὕτη θεωρεῖται ὡς ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Βοημικῆς φιλολογίας. Δύο δὲ πανεπιστήμια,

δέκα καὶ τρία γυμνάσια, καὶ ἑκατοντάδες σχολείων, ἐν αἷς πολλὰ τῶν παρθένων, ἀνέπτυξαν τὴν γλῶσσαν, καὶ παρήγαγον διασήμεους ποιητάς, ἱστορικοὺς καὶ συγγραφεῖς πάσης ὑποθέσεως. Μολοντί δὲ οὐδένα οἱ Βοημοὶ τῆς περιόδου αὐτῆς ἔχουσι νὰ παραβάλωσι πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς Πολωνίας, οὐχ ἤττον ὅμως σεμνύνονται διὰ τὰ ὀνόματα τῶν ποιητῶν Στρέϊκ καὶ Λομίνσκη, τῶν ἱστοριογράφων Βλαχοσλάβου, Σίξτου τοῦ ἐξ Ὀτεσδόρφης, τοῦ φιλολόγου Βενεσχόβσκη καὶ τοῦ ἀρχαιολόγου Ἀβραάμ. Ἔτι μᾶλλον συμνύνονται διὰ τὴν ὑπό τινος ἑταιρίας σοφῶν μετάρρασιν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, θεωρουμένην μέχρι σήμερον ἀξιολογητάτην παρὰ πᾶσι τοῖς Σλαύοις. Μετὰ τὸ 1620 ἡ βοημικὴ φιλολογία ὑπέφερε βανδαλισμοὺς ἀνηκούστους. Οἱ Ἰησουῖται, διατρέχοντες τὴν χώραν τῶν καθ' αὐτοὺς ἀφωρισμένων αἰρετικῶν κατέστρεφον διὰ τοῦ πυρὸς πᾶν σύγγραμμα, χειρόγραφον ἢ μὴ, ὡς ὑποπτον αἰρέσεως· εἷς δ' ἐκείνων ἐκαυχῆθη ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν ἀφατον εὐδαιμονίαν νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ πῦρ, αὐτὸς μόνος, πεντήκοντα χιλιάδας συγγραμμάτων. Μετὰ τὸν τοιοῦτον καταδιωγμὸν, καὶ τὸ μαρτύριον τῶν μεγαλητέρων πατριωτῶν τῆς Βοημίας, οἱ φθόγγοι τῆς γλώσσης ἔπαυσαν, καὶ ὑπὸ τῆς Γερμανίδος εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ τὰ πολιτικὰ γραφεῖα ἀντικατεστάθησαν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτε ἡ χρῆσις τῆς πατρίου γλώσσης, βαθμηδὸν ἐπιτραπέισα, διεδόθη καθ' ὅλην τὴν χώραν, μέχρι σήμερον πολλοὶ Βοημοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν ποίησιν καὶ τὰ γράμματα ἐδοξάσθησαν. Ἱστορικοὶ ἐπίσημοι θεωροῦνται ὁ Παλάσκης καὶ Βλάδης, ποιηταὶ δὲ ὁ Πολάκ καὶ Κολάρ, καὶ πῶς ὁ τὴν Ἰλιάδα μεταφράσας Νεγιδῶλης φιλόλογοι δὲ ὁ Δοβρόσκη, Πουχμάγιερ, Γιούνκμαν καὶ Σάφαρικ, ἀρχαιολόγος συνάμα διάσημος. Μετὰ τῶν Βοημῶν ἐνταῦθα συγκατέλεξα τοὺς ἐν Οὐγγαρίᾳ συγγενεῖς τούτων Σλοβάκους, ὧν ἡ γλῶσσα μικρὸν διαφέρει, καὶ ἡ φιλολογία μετὰ τῆς ἐκείνων συγγέεται. Ὁ Σάφαρικ καὶ ὁ Κολάρ ἐκ τούτων εἰσίν.

Λεξικά τῆς Βοημικῆς, θεωρούμενα πλήρη, συντάξεν ὁ Θάμ, ὡς καὶ ὁ Πάλκοβιτς. Ἐπαινῆται καὶ τὸ μέγα τοῦ Γιούνκμαν λεξικόν, τὸ ἐκδοθὲν δαπάναις τοῦ ἐν Πράγῃ ὑπὸ τοῦ κόμητος Κολοβράτ συστηθέντος μουσείου.⁽⁴⁸⁾ Μεταξὺ δὲ τῶν γραμματικῶν ἡ τοῦ Δοβρόσκη κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Οἱ διὰ τῆς Γερμανικῆς τὴν Βοημικὴν σπουδάζοντες προστρέχουσιν εἰς τὰς γραμματικὰς τοῦ Βούριαν καὶ τοῦ Κονέτζνη. Ὁ τελευταῖος οὗτος συντάξεν καὶ λεξικὸν ἀξιόλογον Γερμανο-Βοημικόν· πληρέστερον ὅμως εἶναι τὸ τοῦ Σιουμάνσκη (1851).⁽⁴⁹⁾

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ(*)

ΚΕΦ. Α΄.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.

Θεωροῦντες ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης τὰς Ἀλπεις ὡς γίγαντα, οὕτινος τὰ μέλη κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἐκτείνονται, βλέπομεν διακλαδώσεις πλείστας τῶν ὄρέων αὐτῶν κατασκιαζούσας τὰς ὀλίγας πεδιάδας, ἅς ποτ' ἐκάλυπτε θάλασσα, καὶ ἐδῶ μὲν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ἀφνιζομένης, ἐκεῖ δὲ εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὐξείνιον ὑποδουμένας. Τῶν διακλαδώσεων τούτων μία⁽¹⁾ ἀπὸ τῆς Στυρίας κατέρχεται, πρὸς Ἀνατολὰς παρεγκλίνοσα, νὰ καλύψῃ τὸ νοτιότερον τῆς Εὐρώπης τρίγωνον. Εἰς τὴν Μακεδονίαν φθάνουσα, μίαν σειρὰν στέλλει πρὸς τὸν Εὐξείνιον, καὶ ἄλλην πρὸς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας· ἐκείνη, παραλλήλως πρὸς τὸν Δούναβιν ὑψουμένη, ὠνομάσθη Αἴμος, καὶ Μ.—Α. δύο ἄλλας μικρὰς σειρὰς παράγει ἢ δευτέρα τοῦ Πίνδου τὸ ὄνομα ἔλαβε, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν προσεγγίσασα, ὡς ὑπὸ ἀνεμοστροβίλου διεσχορπίσθη ἔνθεν κακεῖθεν. Ποταμοὶ πολλοὶ, ἐκ τοῦ Αἴμου πηγάζοντες ἐξογκοῦσι τὰ ὕδατα τοῦ Δουνάβειος, καὶ δύο χύνονται εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Δεξιόθεν

(*) Πηγαί·

Corpus script. ist. Byzantinorum (Ἐκδοσις Ἐνετίας, 1729).

Lebeau, Histoire du Bas-Empire, achevée par Ameïlon. (Paris, 1757—1811).

Séjur, Histoire du Bas-Empire. (Paris 1826).

Engel, Geschichte des alt. Pannon. und der Bulgarey, (Halle, 1797).

Cantu, Histoire universelle (Μεταφρ. Paris 1862).

Papadopoulo Vretos, La Bulgarie. (Saint-Petersburg 1856).

Ami Boué, La Turquie d'Europe. (Paris 1840).

Schaffarik, Slavische alterthümer. Uebersetzung von Mosig von Aehrenfeld (Leipzig 1842).

Schaffarik, Geschichte der Südslavischen Literatur. (Prag 1864—65).

Διονυσίου Φωτεινοῦ, Ἱστορία τῆς Δακίας. Μεταφρ. βλαχ. (Iassi 1862).

Laurianu, Istoria Românilorū. (Bucuresti 1863).

Πρὸς δε·

Gibbon, (Histoire de la Décad.) Ζαμπελλίου (Βυζ. Μελέται), Φωτίου Ἐπιστολαί, (Ἐκδ. Βαλλέττα) Καραμζίνου (Ἱστορ. Ρωσ.), Ἀραβαντινοῦ (Χρονογρ. Ἡπειροῦ), καὶ Hammer (Hist. de l'Empire Ottoman).

τῆς Μοράβας, Μάργου τῶν ἀρχαίων, ῥέει μικρὸς ποταμὸς Ταμάκ καὶ Τιμόκ ὀνομαζόμενος καὶ μὴ πολὺ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος παραφθαρεῖς.

Ὁ Τιμόκ ἀπὸ Δυσμῶν, ὁ Αἶμος ἀπὸ Μεσημβρίας, ὁ Εὐξεινος Πόντος ἀπὸ Ἀνατολῶν, καὶ ὁ Δούναβις ἀπὸ βορρᾶ, περικλείουσι χώραν εὐρεῖαν, ἀποτελουμένην ἐκ τῆς ποτὲ κάτω Μοισίας καὶ μέρους τῆς ἄνω. Πρωτεύουσαν ἔχει τὴν Τριαδίτζαν τῶν Σλαύων, Σοφίαν τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν καὶ τῶν Τούρκων, Σάρδικαν τῶν Ῥωμαίων, καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσαρας μεγάλους νομούς· τῆς Σοφίας, τῆς Νικοπόλεως, τοῦ Βιδυνίου καὶ τῆς Σιλιστρίας, ἀφ' ὧν ἐξαρτῶνται ἄλλοι μικρότεροι, ὡς τοῦ Ῥουστζουκίου, τῆς Βάρνης. Ἡ χώρα, ἀντὶ νὰ παρουσιάζῃ πεδιάδα ἀπέραντον, ὡς εἰς πολλοὺς χάρτας φαίνεται, ἀπ' ἐναντίας σχηματίζεται ἐξ ὄροπέδιων, πρὸς δυσμὰς μὲν ἀπὸ τῶν Καρπαθίων τρόπον τινα διατειμένων, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἀπὸ τοῦ Αἴμου πρὸς τὸν Δούναβιν κατερχομένων. Μόνον τὸ Β—Α. μέρος, ἢ ἡ Δόβρουτσα, πεδιάδα παρέχει, ἐκτὸς τοῦ ἀπέναντι τῆς Ἰβραΐλας μεταξὺ Ματζινίου καὶ Μπαμπά-ντάγ βουνοῦ ἐν εἴδει στεφάνου, φθάνοντος ὕψος 700—800 ποδῶν κατὰ τὸν Ami Boué,⁽²⁾ καὶ πιθανῶς σχετιζομένου πρὸς τὴν ἀπέναντι Μολδαυικὴν σειρὰν.

Ἡ γῆ διαφέρει κατὰ τὰς θέσεις, καὶ τὸ κλίμα, μὴ συγκρινώμενον, ἀποβαίνει σχεδὸν νοσῶδες. Οἱ νότιοι ἄνεμοι, προσκόπτοντες εἰς τὸν Αἶμον, καὶ οἱ βόρειοι, καταφερόμενοι ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, καταψύχουσι τὴν χώραν τὸν χειμῶνα, ἐν ᾧ τὸ θέρος, ἢ κοιλάς τοῦ Δουνάβεως ἀπορροφοῦσα τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, καὶ ὁ ἀῆρ ἐντὸς δύο μεγάλων ὀρέων μὴ ἀνακαινιζόμενος, ὡς εἰς τὰ παράλια καὶ τὰ ὕψη, διακαίουσι τὴν Βουλγαρίαν, ὡς τὴν Βλαχίαν. Ἐνίοτε δ' εἰς μέσα Ἰουλίου ψυχρὸς ἄνεμος, πνέων ἀπὸ βορρᾶ, τῶν παραλίων τὸ θέρος, ἀν μὴ εἰς χειμῶνα, εἰς φθινόπωρον κἂν προβεβηκὸς μεταβάλλει. Ὁ Ami Boué εὗρεν ἀπὸ βαθυτάτας πηγὰς θερμοκρασίαν 11—13¹/₂ ἐν ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι ὑπὸ σκιάν 18—23 ἑκατονταβάθμου. Τὰ ἀνατολικά τῆς χώρας, κατὰ μὲν τὴν πεδιάδα τῆς Δοπροῦτζας στεροῦνται οὐ μόνον δασῶν, ἀλλὰ, κατὰ τοὺς καύσοντας τοῦ θέρους, καὶ τῆς χλόης αὐτῆς· κατὰ δὲ τὰ μέχρι τῆς Βάρνης παράλια, ποῦ μὲν φιλοὺς βουνοὺς, ποῦ δὲ χλόην καὶ τινα δένδρα παρουσιάζουν, δάση δὲ οὐδαμοῦ. Τὰ δάση φαίνονται πυκνὰ καὶ μεγάλα καθόσον τις προχωρεῖ Δ—Μ., καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν ἐξίσταται ἐν τῇ ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνατολικὴν, ἣν διέτρεξεν.⁽³⁾ Ἐδῶ ἡ φύσις ὡραία, ποικίλη καὶ ἐνεργὸς, ἐδῶ τὰ ἀειθαλῆ δάση τὰ γηραιά, τὰ πελώρια δένδρα, αἱ ἄμπελοι αἱ χρυσίζουσαι, κοιλάδες καὶ ὄροπέδια, τῆς Δήμητρος περιβραντισμένα τὰ δῶρα.⁽⁴⁾ Δέκα ποταμοὶ τῆς Βουλγαρίας χύνονται

εἰς τὸν Δούναβιν ὁ Τιμόχ, ὁ μικρὸς Λόμ, ὁ Τζίβρας, ὁ Σεΐτουλ, ὁ Ἰσκερ, ὁ Βιδ, ὁ Ὄσμας, ὁ Ρουσίτας, ὁ Γιάντρας καὶ ὁ μέγας Λόμ, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων μικροτέρων, ὧν ὀνόματα ἢ δὲν ὑπάρχουσιν ἢ εἰσὶν ἄγνωστα· καὶ δύο εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον· ὁ Καμισ καὶ ὁ Πραβάδης.⁽⁵⁾ Πάντες δ' οὗτοι οὐδαμῶς τὴν συγκοινωνίαν διευκολύνουσιν· ἀπ' ἐναντίας πολλάκις αὐτὴν διακωλύουσι, κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς τῶν ὁρέων χιόνος, ὡς οἱ πλεῖστοι οὔτε κοίτην στάσιμον, οὔτε μέχρι τινὸς ἀκολουθοῦντες ῥοῦν τακτικὸν ἢ καὶ ὀμαλόν· ἀλλ' ἀπὸ κρημνοῦ εἰς φάραγγας καταπίπτοντες, πλημμυροῦσιν ἐνιαχοῦ τὰς κοιλάδας καὶ παρασύρουσι τὸ προστυχὸν μέχρι τοῦ πρώτου στενοῦ. Μόνον ὁ Δούναβις, ὁ μέγας ἀγωνιστῆς, ἐπὶ τῆς βράχιοι τοῦ ὁποίου ἐπέρασαν στρατοὶ ὅσοι εἰς Εὐρώπην ἐπολέμησαν ἀπὸ τῆς τοῦ Δαρείου κατὰ Σκυθῶν ἐκστρατείας μέχρι τῆς Κριμαϊκῆς, μόνος αὐτὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ προστατεύει καὶ μεγάλως εὐεργετεῖ.

Ὁ Δούναβις πηγάζει, ὑπὸ τὸ ὄνομα Βρέγε, ἀπὸ τὸ Μαῦρον Δάσος τοῦ μεγάλου Δουκάτου τῆς Βάδης 850 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Διερχόμενος τὴν Βαυαρίαν, εἰς τὴν Οὐλμην, 474 μέτρα ὕψος, διαπλέεται εἰς πλάτος 80 μετρῶν, διὰ τῆς Βιέννης ῥέει εἰς ὕψος 155, καὶ εἰς τὴν Ὀρσόβαν, ὅπου παρουσιάζει τὸ στενώτερον καὶ κινδυνωδέστερον πέραμα, διαιρεῖται εἰς ἄνω καὶ κάτω Δούναβιν, ἢ Ἰστρον, οὔτινος τὸ μεγαλύτερον πλάτος δὲν φθάνει τὸ τοῦ ἄνω κατὰ τὴν Οὐγγαρίαν κυρίως. Μεταξὺ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου ῥέει ἀφόφως ἐν βαθείᾳ καὶ διαγεγραμμένη κοίτη, μόλις 40—50 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Εὐξείνου, εἰς ὃν χύνεται διὰ τριῶν στομιῶν· τῆς Κίλιας, τοῦ Σουλινᾶ, καὶ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Ἀπὸ τοῦ Βιδυνίου μέχρι τῆς Τζερναβόδας, ῥέει παραλλήλως πρὸς τὸν Αἴμον· ἐκεῖθεν τρέχει πρὸς βορρᾶν, βεβαίως ὑπὸ τοῦ Μπαμπάντάγ⁽⁶⁾ ἀπωθούμενος, καὶ ἐπὶ τέλος πρὸς ἀνατολὰς, κατερχόμενος εἰς τὴν Τούλτζαν. Ὁ πλοῦς τοῦ Δουνάβεως, σχετίζων τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς μεταφέρων κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, ἀντικαθιστᾶται τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν στερεῶν πάγων, τῶν βαστασάντων πολλάκις μεγάλους στρατοὺς καὶ πυροβόλα μεγάλης ὀλκῆς.⁽⁷⁾

Μία λίμνη μόνον ὑπάρχει ἐν Βουλγαρίᾳ, ἡ Ῥαμσίν, σχηματιζομένη ἐν Δομπρούτζῃ ἀπὸ τὰ πλεονάζοντα ὕδατα τοῦ Δουνάβεως· ἀλλὰ καὶ αὕτη φορολογεῖται ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου. Δύο δὲ ἀκρωτήρια· τὸ Ἐμινέχ καὶ τὸ Κουλγράδ.

Πόλεις ἐπίσημοι τῆς Βουλγαρίας εἶναι παρὰ μὲν τὸν Εὐξεί-

νον, Κωνσταντία (Κωνσταντζα) και Βάρνη· Πύργος δὲ, Μεσημβρία, Ἀγχιάλος και Σωζόπολις, καίτοι ἐν Βουλγαρία μὴ κείμεναι, θεωροῦνται ὡς εἰς αὐτὴν ἀναγόμεναι, και περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Παππαδοπούλου· παρὰ δὲ τὸν Ἰστρον Τούλτζα, Ἰρσόβα, Σιλιστρία, Ῥουστζούκιον, (8) Σιστόβη, Νικόπολις, Ῥαχόβα και Βιδύνιον (9) και ἐν τῷ ἐσωτερικῷ Σούμλα, Τύρνοβον, και Σοφία, Παζαρτζίκ, Γάπροβα και Κιζανλίχ. Ἐκ τούτων τὰς ὀχυράς και στρατηγικὰς θέσεις περιέγραψεν ὁ Χάμμερ, τινὰς δὲ ὁ Βλανκῆ, (10) και τὰς πλείστας ὁ Ami Boué. (11)

Εἰς 3,500 λευγῶν τετραγωνικῶν ἐπιφάνειαν τῆς Βουλγαρίας, κατοικοῦσι κατὰ μὲν τὸν Ami Boué 4,500,000 ψυχαί, κατὰ δὲ τὸν Παππαδόπουλον 2,000,000. Κατὰ τὸν Malte-Brun πάντες οἱ ἀπανταχοῦ Βούλγαροι συμποσοῦνται εἰς 4 ἑκατομ. 500 χιλ. και κατ' ἄλλους γεωγράφους μόλις εἰς 2 ἑκατομ. 500 χιλ. Ἐπειδὴ τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ἀπὸ τὰς ἐπισήμους τῆς Τουρκίας στατιστικὰς, αἴτινες οὐδέποτε τακτικῶς ἐγένοντο, δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν, παραδεχόμεθα τρία ἕως τρία ἑκατομμύρια και ἥμισυ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ Βουλγάρους, ὡς τὰ σπουδαιότερα γεωγραφικὰ λεξικὰ πιθανολογοῦσι, και ἐν ἑκατομμύριον ὀλιγώτερον ἐπὶ τῶν ἐν γένει κατοίκων τῆς Βουλγαρίας.

ΚΕΦ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΟΣ

τῶν

ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

Δύω διάφοροι γνῶμαι διαφόρων ἱστορικῶν ὑπάρχουσιν. Οἱ μὲν ἐθεώρησαν τοὺς Βουλγάρους Τατάρους, ἧτοι Μογκόλους, Τούρκους, Οὔνους, Σκύθας· Σκύθας, οὐχὶ τοῦ γενικοῦ ἐκείνου ὀνόματος, ὑφ' ὃ οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ συμπεριελάμβανον πάντας ὅσους ἐκ τοῦ πλησίον ἠγνόουν λαοὺς τῆς βορείου Ἀσίας και τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ τοὺς τῆς τῶν νεωτέρων ἐθνολογικῆς διαιρέσεως. Οἱ δὲ εἶπον αὐτοὺς Σλαῦους, εἰς τὴν μεγάλην σλαβικὴν οἰκογένειαν ἀνήκοντας, σύγγενεῖς, τὴν αὐτὴν καταγωγὴν τῶν Ῥώσων, Σέρβων, Πολωνῶν, και λοιπῶν ἔχοντας. Οἱ πρῶτοι ἐβασίσθησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, τὴν ἀρχαίαν πατρίδα τῶν Βουλγάρων, εἰς τοὺς ἀδελφοὺς

αὐτῶν, τοὺς μέχρι τῆς 13-ης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἔτι πλέον σωζομένους περὶ τὸν Βόλγαν, καὶ ἀνεγνωρισμένους ἀναμφισβητήτως ὡς Φίννας, καὶ εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι, ἡ ἐπιμιξία, ὅσον σπουδαία καὶ ἂν ὑποτεθῆ, δύναται μὲν νὰ ἀλλοιώσῃ τὰς ἕξεις, τὰ ἦθη, τὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν φυσιογνωμίαν αὐτὴν λαοῦ, ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ νὰ μεταβάλῃ ἀδυνατεῖ. Οἱ δεῦτεροι παρατήρησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, τοὺς ἐθνικοὺς πόθους, τὰ λεγόμενα, τέλος πάντων τὴν ἐπιφάνειαν.⁽¹²⁾ Ἐξακρίβωσιν τῆς ἐθνικότητος τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Βουλγάρων ἐπεχείρησε τελευταῖος, καίτοι πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, ὁ Σάφαρικ ἐν τῷ περὶ σλαβικῆς ἀρχαιότητος συγγράμματι αὐτοῦ. Τὰ γραφόμενα τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις, διὰ τῆς ἐμβριθείας καὶ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γνώσεων, ἐτίμησε τοὺς Σλαῦους, εἰσὶν ἄξια προσοχῆς. Ἄλλ' οὗτος, Βουλγάρους γράφων, ἐννοεῖ Σλαῦους ὡς δ' εἰς τὴν μόρφωσιν ἐκάστης ἐθνικότητος πολλὰ ἑτερογενῆ στοιχεῖα συγχωνεύονται εἰς αὐτὴν, καὶ ταύτην κατ' οὐδὲν ἀλλοιοῦσιν, ὡς οἱ Βάραγγοι συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Ῥώσων, καίτοι δεσπόζοντες, οἱ δὲ Σλαῦοι ἀπεβρόφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς Πελοπόννησον καὶ κυρίως Ἑλλάδα, καίτοι ἰσχύσαντες, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐξελληνίσθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, αὐτοὶ ἄρχοντες, οὕτω τοὺς Βουλγάρους ἀναφέρει διὰ νὰ μὴ παραλείψῃ ἀλλότριόν τι στοιχεῖον εἰς τὴν Σλαβικὴν οἰκογένειαν εἰσχωρήσαν καὶ χωνευθέν. Ἐπομένως αὐτὸν ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν. Μολοντοῦτο παρατηρήσωμεν μὴ τι φωτισθῶμεν ἐξ ὅσων ἀμέσως δὲν ἐνδιαφερόμεθα.⁽¹³⁾

Βουλγαρο-σλάβους γράφων, ἐννοεῖ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐκτεταμένην σημασίαν Σλαῦους τῆς Μολδαβίας, Βλαχίας, Τρανσυλβανίας, μεσημβρινῆς Οὐγγαρίας, τῆς ἄνω καὶ κάτω Μοισίας, τῆς Θράκης, Μακεδονίας, Ἡπείρου, Θεσσαλίας, Ἑλλάδος, Πελοποννήσου, καὶ τῶν πλησιοχώρων νήσων.* Ὑπάρχουσιν ἢ δὲν ὑπάρχουσιν οὗτοι σήμερον ἀδιαφορεῖ κθ' ὅσον μᾶλλον ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ εἰς ἱστορικὰς ἐρεῦνας ἔνθεν τοῦ 10-ου αἰῶνος δὲν δίδεται. Ὁ Ἀσπαρῆχος, εἷς τῶν πέντε υἱῶν τοῦ Κουβράτου, ἀρχηγοῦ τῶν ποτὲ Βουλγάρων, διαβὰς τὸν Ἰστρον καὶ κατασταθεὶς εἰς τὴν κάτω Μοισίαν, συνήνωσεν ἑαυτῷ ἑπτὰ φυλὰς σλαβικὰς, αἵτινες πρὸ αὐτοῦ ἐγκατεστημένοι ἦσαν αὐτόθι, ἐν ᾧ τοὺς λοιποὺς Σλαῦους, τοὺς περὶ τὴν Μοισίαν καὶ πέραν αὐτῆς αὐτός τε καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐπὶ τῶν Βουλγάρων τούτων βασιλεύσαντες ὑπέταξαν. Σχέσεις στεναὶ πρὸς τοὺς Σλαῦους, βίος κοινός, κινήσεις καὶ πόλεμοι πολλοὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐπιχειρούμενοι, ἀδελφότητά τινα μεταξὺ τῶν δύο διαφόρων λαῶν γεννήσαντα, ἐντὸς

(*) Slavische Alterthümer T. II S. 152.

δύω αἰώνων παρήγαγον τὴν συγχώνευσιν ἀμφοτέρων καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου ἀπορρόφησιν τῶν Βουλγάρων, οἵτινες, τὸ πέμπτον μόνον μέρος τοῦ Βουλγαρικοῦ ὄλου ἀποτελοῦντες κατὰ τὴν ἐν Μοισίᾳ εἰσβολὴν, ὑπῆρχον ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότεροι τῶν πολυπληθῶν Σλαύων, τῶν μετὰ τὸν Δούναβιν καὶ παρὰ τὰς δύο ὄχθας αὐτοῦ ἐκτεινομένων.⁽¹⁴⁾ Οὕτω ἐν τῷ μεταξὺ πολλοὶ Σλαῦοι κατεῖχον ὑψηλὰ βουλγαρικὰ ὑπουργήματα, ὁ Δραγομίρ ἢ Δραγάμηςος, Σλαῦος, ἀπεστάλη πρέσβυς τοῦ Βουλγάρου Ἡγεμόνος εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ δὲ Βούλγαροι οὐ μόνον δὲν κατεδίωκον τὴν ἐθνικότητα τῶν παρ' αὐτοῖς Σλάβων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς ὑπέκυπτον.^(*) Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ 9-ου αἰῶνος, μετὰ τὸν χριστιανισμὸν τοῦ Βογόριος, ὁ ἐκσλαβισμὸς τῶν Βουλγάρων ἀριδύτως καταδεικνύεται· ὁ πρωτότοκος ἐκείνου υἱός, Βλαδίμηρος, ἔφερεν ὄνομα σλαβικόν, καὶ ὁ νεώτερος, Συμεών, κατεφάνη ζηλωτὴς παντὸς σλαβικοῦ πράγματος, συνέγραψε μάλιστα εἰς σλαβονικὴν γλῶσσαν.^(**) Οἱ Βούλγαροι ἄρα ἀπέγιναν Σλαῦοι σὺν τῷ χριστιανισμῷ. Ἄλλ' οἱ ἐπὶ τοῦ Βογόριος χριστιανισθέντες ὑπῆρχον ἀποκλειστικῶς Βούλγαροι, μετὰ τοῦτο ἐκσλαβισθέντες^(***) καὶ μέχρι τούτου διάκρισις μεταξὺ τῶν ἐπελθόντων Βουλγάρων καὶ τῶν προὔπαρχόντων Σλαύων ὑπάρχει καὶ εἰς τῆς χώρας τὸ ὄνομα, καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τῆς ἱστορίας τὰ διηγήματα, καὶ εἰς τὸ ἠθικὸν ἑκατέρων. Ἡ Μοισία, ἡ ὑπὸ Σλαύων κατοικουμένη χώρα, καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν Βουλγάρων διετήρησε τὸ ὄνομα Σκλαβηνία· μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ 8-ου αἰῶνος ἤρξατο Βουλγαρία νὰ λέγῃται, καὶ πάλιν ἐκ διαλειμμάτων ἔφερε κατόπιν τὸ προηγούμενον ὄνομα. Ἡ δὲ σλαβονικὴ γλῶσσα διέφερε τῆς τῶν Βουλγάρων μέχρι τῆς δευτέρας πεντηκονταετηρίδος τοῦ 9-ου αἰῶνος.^(****) Τὸ 763 Σλαῦοι, εἰς διακοσίας καὶ ὀκτὼ χιλιάδας συμποσοῦμενοι, ἀπεχωρίσθησαν τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Τελέσιος καταδρομὴν τῆς ἀσπαριχίου δυναστείας, καὶ ἀπέκησαν εἰς Ἀσίαν. Τῷ 818 τρεῖς σλαβικαὶ φυλαὶ ἐπίσης ἀπεχωρίσθησαν, καὶ ἠνώθησαν πρὸς τοὺς ἀπὸ Πανονίας γείτονας Φράγκους. Τῷ 824 οἱ ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους Σλαῦοι ἐζήτησαν βοήθειαν καὶ προστασίαν παρὰ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Γερμανίας κατὰ τῶν καταδυναστευόντων αὐτούς. Μεταξὺ δὲ τοῦ 843 καὶ 863 οἱ τοῦ τῆς Σερβίας Βλαστιμίρ υἱοὶ, Μουντιμίρ, Στροϊμίρ καὶ Γκοϊνίχ, ἐπολέμησαν μετ' ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ Βογόριος, ἠγμάλωτισαν τὸν τούτου Βλαδίμηρον, καὶ ἐπέτυχον τὴν εἰρήνην ὡς ἐπεθύμουν. Ἐκτὸς δὲ τού-

(*) Τ. Π Σ. 170. (**) Τ. Π Σ. 182. (***) Τ. Π Σ. 181. (****) Αὐτέθι Σ. 169 καὶ 168.

των, ὁ βίος, τὰ ἤθη, ἔθιμα καὶ ἀρχαῖα ὀνόματα, ὅσα γνωρίζομεν ἐπὶ τῶν δύο φυλῶν, Ἀσπαρίχου καὶ Βατβαίου, διαφέρουσι πολὺ τῶν σλαβικῶν. (*) Ἐπὶ πάντων δὲ τούτων, λέγει ὁ Σάφαρικ, παρὰ λόγως τινὲς εἶπον τοὺς Βουλγάρους Σλαύους. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον αὐτοὺς, λέγει, Οὔνους Κουτουγούρους, καὶ κατὰ τὸν Νέστορα συγγενεῖς ἦσαν τῶν Οὔγγρων Ἀθάρων καὶ Χαζάρων. Ὅσοι λοιπὸν τούτους λέγουν Σλαύους, δύνανται νὰ εἰπωσι καὶ τοὺς Βουλγάρους ὅπερ δὲν πιστεύω νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τινος. (**). Ἐξέθεσα τὴν τάξιν, καὶ ἔφερα τοὺς λόγους τοῦ Σάφαρικ διὰ νὰ δεῖξω ὡς τίνες δύνανται νὰ θεωρῶνται οἱ Βούλγαροι καθ' ἱστορικὸν καὶ σλαβολόγον ἐπισημότατον. (***)

Τεθέντος ὅτι μεταξὺ ἀρχαίων Βουλγάρων καὶ Σλαύων οὐδὲν τὸ κοινόν, προσπαθήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἂν οἱ νῦν λεγόμενοι Βούλγαροι εἰσὶν οἱ τότε ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Αὐτοκρατορίᾳ Σκλαβῆνοι, ἢ ἂν τῆς νῦν Βουλγαρίας οἱ κάτοικοι κατάγονται ἐξ αὐτῆς τῆς ἀποικίας τοῦ Ἀσπαρίχου, καθαρᾶς διατηρηθείσης, εἴτε ἐκ παντοίων περιπετειῶν νοθευθείσης. Ἐπὶ τούτου δὲ δὲν θὰ ζητήσω βοήθειαν παρὰ τοῦ Ἐγγελ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὅσα ἐγράφησαν τότε, μετὰ 70 ἔτη, σήμερον, ἀλάνθαστα κατὰ πάντα δὲν ἀνευρέθησαν.

Ἡ ἡμετέρα φρασεολογία ἐπὶ τῆς ἐθνολογίας, ὡς ἔχει σήμερον, εἶναι ἀτελεστάτη. αἱ δὲ λέξεις ἀτωπώτατοι. Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι, ὁ Ὅμηρος⁽¹⁵⁾ καὶ ὁ Ἡρόδοτος,⁽¹⁶⁾ ἐνόουν διὰ τῶν λέξεων ἔθνος καὶ λαός, πρὸς αὐτὸ τοῦτο οἱ νεώτεροι αὐτὰς δὲν μεταχειρίζομεθα· μάλιστα συγγέομεν πολλάκις καὶ τὴν ἔνοιαν τῆς φυλῆς τῆς κατὰ Ὅμηρον εἴτε κατὰ Θουκυδίδην. Τὸ γένος, αὐτὸ ὅπερ ὁ Κοραῆς, ἀναγεννῶν τὴν γλῶσσαν, προέβαλε, παραιτοῦμεν σήμερον εἰς τοὺς χυδαίους, καὶ ἀντ' αὐτοῦ τρέχομεν νὰ λάβωμεν τὸ ἔθνος, καὶ νὰ διαστρέψωμεν τὴν σὺν τῷ λαῷ ἐπερχομένην ἰδέαν. Ἐθνος λέγοντες, ἐνοοῦμεν ἀνθρώπων ὁμάδα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πεπολιτισμένων, τὴν αὐτὴν καταγωγὴν ἐχόντων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμιλούντων γλῶσσαν, ἐν τῷ αὐτῷ κατοικούντων, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κυβερνωμένων πολιτικῶς ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης ἀρχῆς. Ἀπαραίτητον συστατικὸν θεωρεῖται ἡ καταγωγὴ· αἱ τρεῖς γλῶσσαι τῶν Ἑλβετῶν, ⁽¹⁷⁾ αἱ τρεῖς ἐπίσης τῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας Ἑλλήνων, ⁽¹⁸⁾

(*) L. 166, 172, 175 καὶ 250. (**) Was Niemanden einfallen wird S. 166.

(***) Wird ja sein Name jetzt noch tief in den von Slawen bewohnten Gebieten des osmanischen Reiches, wo man sonst seine Bedeutung am wenigsten zu schätzen in der Lage ist, mit seltener Verehrung genannt, — (I. Iiretzek, in Schaffarik's Gesch. der Südslav. Literatur. Vorwort. II.)

πρὸς δὲ ἡ μεγάλη ἀπόστασις μετὰ τῶν ἐν Ἰνδίαῖς καὶ ἐν Βρετανικαῖς νήσοις Ἄγγλων, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ αὐτονομία τῶν μὲν καὶ ἡ ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν κατάστασις τῶν δὲ ἐκ τῶν Ῥωμούνων, οὔτε τοὺς Ἑλβετοὺς ἢ τοὺς Ἑλληνας, οὔτε τοὺς Ἄγγλους ἢ τοὺς Ῥωμούνους ἀποτρέπουσι τοῦ νὰ ἀποτελῶσιν ἰδίᾳ ἕκαστος ἔθνος ἐν, ὡς κατὰ τῆς διαφόρου καταγωγῆς τῶν Ἰρλανδῶν πρὸς τοὺς Ἄγγλους, καὶ τῶν Γερμανῶν πρὸς τοὺς Οὐγγρους δὲν ἴσχυσαν οὐδὲ χρόνος, οὐδὲ βία, οὐδὲ συμφέρον, πρὸς συγχώνευσιν τῶν δύο ἐθνικοτήτων εἰς μίαν.

Οὐδεὶς λαὸς ἐπὶ γῆς, ἔθνος ἀποτελέσας, δύναται νὰ καυχᾶται ἐπὶ καθαρὰν καὶ γνησίαν καταγωγὴν, οἶαν ὑπὲρ ἑαυτῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἔκραζον μέχρι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Οὐδὲν ἔθνος σήμερον ἀλλότρια στοιχεῖα δὲν ἀριθμεῖ εἰς τὸν βωμὸν τῆς μιᾶς πατρίδος θυσιασθέντα· πολλὰ ἠφανίσθησαν, ἀλλὰ σώζονται καὶ προδίδονται εἰς πᾶσαν πολιτικὴν δόνησιν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ ἐθνικὸς πυρὴν φαίνεται ἐξαλληλεμμένος,⁽¹⁹⁾ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ὑπερισχῦσαν στοιχεῖον ὑπέκυψεν εἰς τοῦ κατακτηθέντος τὴν ἐθνικότητα, εἰς τὴν Ἰταλίαν βαρβάρων ἀπειράριθμα ἔθνη (ἐπιτραπέιτω μοι ἡ ὀμηρικὴ λέξις), ἐξογκώσαντα, θολώσαντα, σιφωνίσαντα θάλασσαν, πηρήγαγον Ἰταλίδα φωνὴν καὶ Ἰταλίδα πατρίδα. Ἄλλ' ἑκάστου τοιοῦτου πολιτικοῦ φαινομένου ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἱστορικοὶ λόγοι, καὶ τὰ φυσικὰ τῶν γεγονότων αἰτία. Ὅπου ἔθνος ἔπρεπε νὰ σχηματισθῆ, ἐκεῖ δὲ δύο στοιχεῖα ὑπῆρχον διάφορα, τὸ ἐν ὑπερίσχυσε, τὸ δ' ἕτερον ὑπεχώρησε, κατεστράφη, ἔστιν ὅτε καὶ ἠφανίσθη· ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν, τοῦ ἑτέρου ἡ ἐθνικότης προήχθη. Πάντοτε τὸ ἀσθενέστερον δὲν ἀπελείπετο, καὶ σχεδὸν οὐδέποτε τὰ ἐπισυμβαίνοντα προεβλέποντο. Μία μάχη, μία ἰδέα, στάσις τις, δόλος ἀσύββητος, στιγμιαῖα παραφορὰ, ἀκαριαῖος κτύπος καρδιακῆς ἀσθενείας, τὰς Προνοίας τὰ ἄδουτα, τὰ τοιαῦτα τὴν τύχην ἀφώριζον τῶν κοινωνιῶν, ἐν τῆς ἀνάγκης τῇ ὥρᾳ.

Ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γῆς ὑπάρχουσι σήμερον ἐν Εὐρώπῃ ἔθνη πολλὰ· πάντα δὲ ἀνεξάρτητα καὶ αὐτοδιοικούμενα δὲν εἰσὶν. Ἡ Γεωγραφία ἐν τούτοις καὶ ἡ Ἱστορία, ὅταν δὲν συνεταιρίζονται τὴν πολιτικὴν, τὴν περιγραφὴν τοιοῦτων ἐθνῶν ἢ λαῶν δὲν δύναται νὰ παραβλέψωσιν. Πολλοὶ ὀλίγοι ἐρωτῶσι περὶ τοῦ τουρκικοῦ μηχανισμοῦ τοῦ Κράτους, καὶ τῆς πολιτικῆς διαιρέσεως τῆς Τουρκίας· πάντες ὅμως ἐπιθυμοῦσι νὰ μάθωσι τοὺς λαοὺς ἐξ ὧν ἡ Τουρκία ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀποτελεῖται. Ἡ Γεωγραφία διαιρεῖ τὴν Τουρκίαν εἰς ἐπαρχίας, οὐδὲν τι κοινὸν ἐχούσας πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ διαλειμμάτων γινομένης στρατιωτικῆς ἢ πολιτικῆς διαιρέσεις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας⁽²⁰⁾ ἢ δὲ Ἱστορία, εἰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς

Τουρκίας, ἠθέλησε νὰ πραγματευθῆ ἰδίᾳ λαὸν, οὔτινος αἱ τύχαι σπανίως συνεδέοντο μετὰ γείτονος.

Ἡ χώρα, ἣν ὀνομάζομεν Βουλγαρίαν, ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτῆς ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Βουλγάρων. Ἐν δικστήματι ὀκτῶ αἰώνων οἱ κατακτήσαντες αὐτὴν ἐκεῖ ἔζων, ἐκεῖ ἠνδρουῦντο, ἐκεῖθεν ἐξώρμουν, καὶ αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἔτι αἱ ἱεραὶ τῶν Βουλγάρων πόλεις, τὰ μνημεῖα τῆς δόξης καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν· ἂν δέ ποτε τὴν Λυχνιδουῖν βλέπομεν πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων, τοῦτο ἦτο πρόσκαιρον· ἂν πολλάκις βουλγαρικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ αὐτὴν τὴν κυρίως Ἑλλάδα παρατηροῦμεν, τοῦτο ἐγένετο πρὸς στρατιωτικὰς κινήσεις, πρὸς πόλεμον, ἐκδρομὰς, λαφυραγωγίαν. Ὁ Ἀμουράτης καὶ ὁ Βαγιαζίτης ὅταν κατέκτησαν τὴν μετὰξὺ Τιμὸκ, Δουνάβεως, καὶ Αἴμου χώραν, ἐπολέμησαν ἐν αὐτῇ στρατιώτας λεγομένους Βουλγάρους, καὶ εὔρον βασιλέα τῶν Βουλγάρων λεγόμενον, εἰς τὴν Νικὸπολιν ἐγκλεισμένον καὶ τοῦ Δοροστολίου (Σιλιστρίας) τὸ φρούριον ἀποφεύγοντα νὰ παραδώσῃ. Ἐπομένως, ἐὰν τὴν χώραν ταύτην κατέκτησαν, καὶ εἰς αὐτὴν ἐπὶ ὀκτῶ αἰῶνας κατώκησαν Βούλγαροι, ἐὰν ἐν τῇ ὑποδουλώσει εὐρέθησαν ἐν αὐτῇ οἱ αὐτοὶ Βούλγαροι, καὶ ἔκτοτε, ὡς γνωρίζομεν, ἀλλαγῆ δὲν μετώκησαν, οὔτε ἡ Γεωγραφία, οὔτε ἡ Ἱστορία ἀδίκως ἐνταῦθα πραγματεύονται Βουλγαρίαν. Ἀλλὰ τῆς Βουλγαρίας ταύτης οἱ κάτοικοι εἰσὶ τῶ ὄντι Βούλγαροι, ἢ ἄλλοι τινές;

Ὁ Ἀσπαρῆχος διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν Μοισίαν, νὰ ὑποτάξῃ δὲ καὶ ἐνώσῃ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ἑπτὰ σλαβικὰς φυλάς, ὤφειλε νὰ ἄγῃ στρατὸν πολυάριθμον. Οἱ βάρβαροι μετοικοῦντες καὶ οὐχὶ ἐκστρατεύοντες, κατὰ τὰς κινήσεις αὐτῶν ἐνέβαλλον εἰς τρόμον τὸν κόσμον πρὸ πάντων διὰ τὸ πλῆθος. Ὁ Ἀττιλας ἔφερε πενταχοσίας χιλιάδας Οὔνων εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ὀρλεάνης. Τὸ ὑπὸ τὸν Ἀσπαρῆχον πλῆθος, ἐπιτυχὸν θέσιν οὔτε διαφιλονεικουμένην οὔτ' ἐπικίνδυνον, ἐφείλκυσε βεβαίως μετ' οὐ πολὺ τοὺς πλείστους τῶν λοιπῶν Βουλγάρων, ἴσως δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν Πανοσίᾳ, ἐναντίον τῶν λεγομένων τοῦ Σάφαρικ (21) καὶ αὐτῶν τῶν ὑποτιθεμένων τοῦ Ἐγγελ· διότι οἱ Οὐγγροι, καταστρεπτικοὶ ὅσον οἱ Οὔνοι, δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ἠνέχθησαν ἐν τῇ ὁρμῇ αὐτῶν Βουλγάρους παρά τὸν Τεῖς. Ἐνα σχεδὸν αἰῶνα μετὰ τὴν ἐν Μοισίᾳ ἀποκατάστασιν τῶν Βουλγάρων, χιλιάδες Σλαύων καθ' ἑκατοντάδας ἐκ τῶν εἰς αὐτοὺς ὑποκειμένων, ἀπεχωρίσθησαν, καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν Σλαύων τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μέγιστον τῶν Βουλγάρων. Μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς

ὁ Σάφαριξ ὑποθέτει συμβάντα τὸν ἐκσλαβισμόν τῶν Βουλγάρων, τὰ δὺν ἐν Μοισία καὶ ἐκτὸς αὐτῆς στοιχεῖα, σλαβικὸν καὶ βουλγαρικὸν, πολὺ ἀλλήλων διίσταντο· καὶ αἱ τύχαι, καὶ ὁ βίος, καὶ τὰ ἤθη καὶ ἡ γλῶσσα διέφερον, ὥστε ὀλίγα μὲν ἔτη πρὸ τῆς ὑποτιθεμένης συνενώσεως οἱ Σλαῦοι εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξαιτήσωνται γερμανικὴν προστασίαν κατ' ἀφορήτου βουλγαρικοῦ ζυγοῦ, κατὰ τὸν χριστιανισμόν δὲ αὐτὸν τῶν Βουλγάρων ὁ πρὸς τοὺς Σέρβους, γησιωτάτους Σλαῦους, πόλεμος δὲν ἔπαυεν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν λεγομένην συνένωσιν ὁ Συμεὼν ἀπέθανε, δυστυχῆσας εἰς πόλεμον κατὰ Κροατῶν (Σλαῦων). Ἡ γλῶσσα δ' αὐτῆ, εἰς ἣν μετεφράσθησαν αἱ Ἱεραὶ Γραφαὶ καὶ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, οὔτε διὰ τούτου ἀποδεικνύει ὅτι γενικῶς παρ' αὐτῶν ὠμιλεῖτο τότε, οὔτε διὰ τῶν εἰς σλαβονικὴν πονημάτων τοῦ Συμεῶνος· ὡς ὁ Φριδερίκος, γαλλιστὶ συγγράψας, δὲν ἀπέδειξεν ὅτι οἱ Πρῶσσοι εἰσὶ Γάλλοι. Ἡ γλῶσσα δὲν ἀφαιρεῖ τὴν καταγωγὴν, καὶ τότε συγχωνεύει λαὸν εἰς ἄλλον, ὅτε ὁ ἄλλος αὐτὸς ὑπερισχύσῃ. Κατὰ τὴν κυρίως Βουλγαρίαν, αὐτὴν ἣν τὴν σήμερον γνωρίζομεν, λογικωτέρα ἰδέα μοι φαίνεται ἡ παραδεχομένη κατὰ τὸν 8-ον καὶ τοὺς ἐφεξῆς δὺν αἰῶνας τοὺς Βουλγάρους πολυπληθεστέρους τῶν Σλαῦων, καὶ αὐτοὺς μᾶλλον τοὺς δευτέρους ἀπορρόφησαντας. Καὶ οἱ Σέρβοι, μετὰ τὸν 10-ον αἰῶνα καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν λοιπῶν σλαβικῶν λαῶν, ἕστατοι καὶ βραδύτατα αὐτοὶ ὅταν ἰσχυσαν, δὲν ἐδυνήθησαν οὔτε διὰ τῶν ὅπλων τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὴν Σερβίαν νὰ συγχωνεύσωσιν. Ἐπὶ τούτων πάντων ἐὰν ζητήσωμεν εἰς τὴν Ἱστορίαν Σλάβον τινὰ ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων, παραλείποντες τὴν οἰκογένειαν Ἀσάν καὶ Πέτρου, πολὺ διαφιλονεικουμένην ὑπὸ τῶν Ῥωμούνων, ἓνα μόνον θὰ εὕρωμεν ἀρχηγὸν πρὸς τὸ τέλος τοῦ 11-ου αἰῶνος, Σέρβον, τεθέντα ἐπὶ κεφαλῆς βουλγαρικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, συλληφθέντα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἐξορισθέντα εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅθεν κατόπιν ἐδυνήθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σερβίαν.

Ἐξέθεσα ἰδέας τινὰς ἐπὶ τοῦ λεγομένου ἐκσλαβισμού τῶν Βουλγάρων, καὶ ἀποφεύγω τοῦ νὰ ἐκφέρω γνώμην τελείαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· διότι ἐγὼ μὲν τὸ ἔργον τοῦτο δὲν προεθέμην, ἄλλοι δὲ δὲν ἠσχολήθησαν εἰς αὐτὸ, καὶ σκοτεινὸν οὐχί, ἀλλ' ἀνερεύνητον τὸ πρᾶγμα μοι φαίνεται. Τοῦτο μόνον προσθέτω· εἰ μὲν ὑπάρχουσι Βούλγαροι ἐν Βουλγαρίᾳ, κατὰγονται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀσπαρίχου ὀδηγηθέντων· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ μόνον τὸ ὄνομα αὐτῶν, πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ ποῦ, πῶς, καὶ πότε κατεστράφησαν ἐκεῖνοι, εἴτα νὰ ἐξετασθῇ κατὰ διάφορον τρόπον ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ ἐθνικότης τῶν νῦν κατοίκων τῆς Βουλγαρίας. (2²)

ΟΝΟΜΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ,
ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ.

ὑπὸ τῶν πλείστων ἱστορικῶν τὸ ὄνομα τῶν Βουλγάρων σχετίζεται πρὸς τὸν Βόλγαν καὶ δι' αὐτοῦ ἐξηγεῖται. Ὅσοι τοῦτο δὲν παρεδέχθησαν, βασιζόμενοι εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι μόνον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ Βόλγας καὶ Βούλγαροι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος καὶ τῆς αὐτῆς ἐν ἀρχῇ προφορᾶς γράφονται καὶ προφέρονται καὶ ἐκτὸς τούτου, λέγουν, ὁ Βόλγας κατὰ τὸν 5-ον αἰῶνα ἔσχε τὸ ὄνομα, ὅπερ ἔκτοτε φέρει. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ ποταμὸς οὗτος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων ἐλέγετο Ῥᾶ, καὶ ὑπὸ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν ὠνομάζετο Ἄτελ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως ὅτι μόνον οἱ Ἕλληνες ἔγραφον τοὺς Βουλγάρους διὰ τοῦ Β ἀλλὰ καὶ οἱ Λατῖνοι διὰ τοῦ V.⁽²³⁾ Ἄν δὲ ὁ Βόλγας πρὸς τὸ τέλος τοῦ 5-ου αἰῶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀκούεται, οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸν 6-ον ὑπὸ τὸ ἤδη γνωστὸν αὐτῶν ὄνομα ὀνομάζονται. Ἡ κατὰ Σάφαριν ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἐκ τοῦ μπούλ καὶ γὰρ εἶναι ἀνυπόστατος.⁽²⁴⁾ Ἡ δὲ ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως vulgus vulgus παραγωγή τοῦ ὀνόματος δὲν μοι φαίνεται ἔχουσα πιθανότητα· διότι κατὰ τὸν 6-ον αἰῶνα ἡ Λατινικὴ γλῶσσα δὲν ὀνοματοποιεῖ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Αὐτοκρατορίᾳ. Τοῦ Ἐγγελ μόνον ἠθέλον προτιμῆσαι τὴν ὑπόθεσιν πάσης ἄλλης, ἂν ἤμην βέβαιος ὅτι τῶ ὄντι εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῶν πρώτων Βουλγάρων ὀνομάζετο Βούλγερ.*

Φρονῶ ὅτι τῶν Βουλγάρων τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Βόλγα παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐδόθη, οἵτινες ἐγνώριζον πόθεν ἐκεῖνοι κατήρχοντο καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ ἠναγκάσθησαν τὸ ὄνομα τοῦτο νὰ ἀκολουθήσωσιν ἐν ἐλλείψει ἄλλου, ἢ ἐν ἀπωλείᾳ τοῦ πρωτοτύπου. Τινὲς ἔφθασαν μέχρι τοῦ νὰ συζητήσωσιν ἂν ὁ Βόλγας παρὰ τῶν Βουλγάρων, ἢ αὐτοὶ παρ' ἐκείνου οὕτω ὀνομάσθησαν· ἀλλὰ τοῦτο μοι φαίνεται ματαιοπονία, ἀφ' οὗ ἀπεδείχθη ἡ ὑπαρξίς ἐτέρου ὀνόματος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου.

Πολλαὶ τουρκικαὶ φυλαὶ ἠνώθησαν ἑνωρὶς μετὰ φινικῶν

(* Engel, Gesch. d. alt. Pan. und d. Bulgarey. S. 252.

καὶ μογχολικῶν· ἐκ δὲ τῆς ἀναμίξεως αὐτῆς ἐγεννήθησαν μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ Βούλγαροι.⁽²⁵⁾ Φαίνεται ὅτι ἐν τῇ γεννήσει τῶν λαῶν τούτων τὸ φιννικὸν στοιχεῖον ὑπερίσχυσε· διότι οἱ Βούλγαροι ἀνάγονται ἤδη εἰς τὸ φιννικὸν γένος,⁽²⁶⁾ ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτοὺς ἐθεωρήθησαν Οὔνοι,⁽²⁷⁾ ὧν ἡ ἀρχὴ δὲν διαφέρει τῷ ὄντι πολὺ τῆς τῶν Βουλγάρων. Κατὰ Ἐνγελ, πρὸς τὸ τέλος τοῦ 5-ου αἰῶνος ταταρικὰ στίφη, ὑποτάξαντα τοὺς ἐξ Οὔτιγούρων καὶ Κουτριγούρων σωζομένους Οὔνους, μετ' αὐτῶν προεχώρησαν πρὸς τὸν Δούναβιν, καὶ ἐκεῖ ὠνομάσθησαν ἐκ νέου Βούλγαροι, ὄνομα, ὅπερ καὶ πρότερον, ὡς ὑποθέτει ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔφερον. Ὅτι δὲ ἡ καταγωγὴ τούτων ταταρικῆ ὑπῆρχεν, ἀποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διὰ τῶν χρονικῶν τοῦ Νέστορος, διὰ τοῦ τίτλου τῶν βουλγάρων ἡγεμόνων, διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχηγῶν, καὶ τῶν ἡθῶν ἐν γένει καὶ τῶν ἐθίμων.*) Οἱ Βυζαντινοί, ἐν ὄσφ συγκεχυμένας γνώσεις εἶχον περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ἀπέδιδον τὸ ὄνομα Γουνδούρ, Οὔνογουνδούρ, κατὰ Πορφυρογέννητον, ἔπειτα ὠνόμαζον αὐτοὺς Οὔνογουνδούρο-Βουλγάρους καὶ τελευταῖον Βουλγάρους ἀπλῶς, ἀφ' οὗ ἐκ τοῦ πλησίον μετ' αὐτῶν ἐσχετίσθησαν.

Οἱ Βούλγαροι κατώκουν ἢ ἐπλανῶντο ἀνεκάθειν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Βόλγα,⁽²⁸⁾ ἀνεμεμιγμένοι μετὰ τῶν Οὔραλίων ἤτοι φιννικῶν λαῶν. Τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ Σάφαρικ, ἀνεῦρον φιννικὰς τινὰς λέξεις εἰς τῶν Βουλγάρων τὴν νῦν διάλεκτον· οὐδεμία δὲ παράδοσις, ἄλλην ἀρχὴν ἀρχαιοτέραν τῆς περὶ τὸν Βόλγαν ὑπάρξεως αὐτῶν ἀναφέρουσα, μέχρι τοῦδε ἐγνώσθη. Τὰ τοῦ Ἐνγελ περὶ Ἰσμαηλιτῶν, Καυκάσου, καὶ ἀσιατικῶν κινήσεων μοὶ φαίνονται ἀδέσποτα. Ὁ Ἀρμένιος ἱστορικὸς Μωϋσῆς⁽²⁹⁾ γράφει ὅτι ἓνα αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ πολυάριθμος ἀποικία Βουλγάρων, φεύγουσα τὸ πάτριον ἔδαφος, κατόπιν ἐμφυλίου πολέμου, ἀποκατεστάθη ἐν Ἀρμενίᾳ, παρά τὸν Ἀράξιν, εἰς γῆν ὀνομασθεῖσαν Βάν ἢ Βανάν,⁽³⁰⁾ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς· αὐτὸ εἶναι τὸ ἀρχαιότερον, ὅπερ ἐπὶ Βουλγάρων γνωρίζομεν. Λήγοντος τοῦ 4-ου Μ. Χ. αἰῶνος, συνταραχθέντες ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τοῦ Οὔνικοῦ χειμάρρου, διεσκορπίσθησαν, τινές μὲν ὑπὸ τῶν Οὔνων παρασυρθέντες, ἄλλοι δὲ μεταξὺ Ταναΐδος καὶ Βορυσθέ- νους πλανηθέντες· ἀλλὰ πολλοὶ εἰς τὴν πατρίαν γῆν ἐπανέκαμψαν, τῆς θυέλλης διασκεδασθείσης, ἢ καὶ ἐν κινδύνοις δὲν ἀπεχωρίσθησαν τῶν ὀσῶν τῶν πατέρων. Ἐκ τούτου πολλάκις βλέπομεν εἰς τοὺς πρώτους πολέμους τῶν Οὔνων βουλγαρικὰ στίφη συνενεργοῦντα, τὸν Θεοδωρικὸν ἀλούμεν τοὺς Βουλγάρους τοῦ Δουνάβειος ἐκδιώξαντα

(*) Σ. 251—253 καὶ 293—295.

καὶ κατὰ τὸν Βορυσθένη καταπολεμήσαντα, (³¹) καὶ μεγάλην Βουλγαρίαν πρὸς διάκρισιν τῆς παρὰ τὸν Δούναβιν παρατηροῦμεν εἰς τὴν Ἱστορίαν μέχρι τοῦ 1237, ὅτε οἱ τελευταῖοι ἐκεῖ Βούλγαροι καταστρέφονται ὑπὸ τῶν Μογκόλων.⁽³²⁾

Ἐπὶ Ζήνωνος (474 Μ. Χ.) ἡ Ἀνατολικὴ Δακία, καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν ἀπὸ βορρᾶ παράλια τοῦ Εὐξείνου κατεῖχοντο ὑπὸ Οὐνων, Σλαύων, καὶ Βουλγάρων, λειψάνων τοῦ καταπεσόντος Οὐνικοῦ κράτους. Τὸ δ' αὐτὸ ἔτος οἱ Βούλγαροι μετὰ διαφόρων βαρβάρων, διαβάντες τὸν Δούναβιν, ἄρχονται λεηλατοῦντες τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Θράκην.⁽³³⁾

Ὁ Θεοδωρῖκος ἀπὸ τῆς Θράκης πρὸς τὴν Ἰταλίαν σπεύδων στέμμα μέγα τὴν κεφαλὴν νὰ σταφῆ, ἀπήντησε μετὰ τὸν Δούναβιν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Γηπέδους, διαφιλονεικοῦντας αὐτῷ τὴν διάβασιν. Κατεπολέμησεν ὅμως αὐτοὺς καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βουλγάρων Βούζαν ἐφόνευσεν.(488) Ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν βουλγαρικὰ στίφη, ὡς πολυκέφαλος ὕδρα κεφαλὴν ἀλλαγῶ ἀνέδιδον ἄλλην, καὶ μεθ' ἑτέρων συμπολεμοῦντα, νῦν μὲν αὐτὰ ἤρχον καὶ ἀρχηγοὶ ἠκούοντο, νῦν δὲ ἄλλοι τῶν συμμάχων, οἱ μᾶλλον ἐν συμπλοκῇ ἐπιδειχθέντες, ὡς ἔθος ἦν τοῦτο τοῖς βαρβάροις, καὶ ἐν τοσοῦτῳ τὰς δύο Μοισίας ἠρήμωσαν, τὴν Μακεδονίαν δὲ καὶ τὴν Θράκην ἐλεηλάτουν.^(*) Ὁ Ἀναστάσιος, τρέμων μὴ ἡ ἀσφάλεια κινδυνεύσῃ καὶ τῆς βασιλευσύνης, ὕψωσε τὸ θρυλλοῦμενον ἐκεῖνο τεῖχος ἀπὸ τῆς Προποντίδος εἰς τὸν Εὐξείνου, περιλαμβάνον τὰ προάστεια μετὰ τῶν ἀγρῶν καὶ ὅτε εἶδε τὸ ἀνωφελὲς καὶ τοῦ τεύχους, τότε τὸν Θεοδωρῖκον κατὰ τῶν Βουλγάρων προέτρεψε πρὸς τὸν Βορυσθένη, καὶ τότε οὗτος πολλοὺς ἐκεῖ διέφθειρε, καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Λίβερτον καιρίως ἐπλήρωσε μὲν, δὲν ἡχμαλώτισεν ὅμως.⁽³⁴⁾

Καὶ Θεοδωρῖκος καὶ Ἀναστάσιος ἀπέθανον. Τῶν πράξεων τοῦ πρώτου διάδοχος δὲν ἐφάνη, καὶ εἰς τὸν θρόνον τοῦ δευτέρου ἅμα ἀνῆλθεν ὁ Ἰουστῖνος, Βούλγαροι ὤρμησαν εἰς τὴν κάτω Μοισίαν, διέβησαν τὸν Αἴμον, καὶ εἰς τὴν Θράκην ἤρπαζον ὅ,τι εὔρισκον, ἐφόνεον ὄντινα ἐβλεπον ἀνθιστάμενον. Ἀποκρουσθέντες, ἀπεσύρθησαν ἀλλ' ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἄλλα βουλγαρικὰ στίφη ἀνεφάνησαν μετ' ἄλλων βαρβάρων πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.(561) (³⁵) Μετὰ τὴν ἤτταν ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον, λέγει ὁ Παπαδόπουλος ἐπέρασαν τὸ στενὸν, καὶ ἔλαβον τὸν δρόμον τῆς Ἀρμενίας νὰ ζητήσωσι τύχην ἐκεῖ.⁽³⁶⁾

Ἐν τῷ μεταξύ ἄλλοι βάρβαροι εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσῆλθον.

(*) Die Grausamkeiten, die sie verübten, waren unerhört.(Engel S. 299).

οἱ Ἄβαροι, συγγενεῖς τῶν Οὔνων καὶ Τούρκων. Τῆς Ἀσίας ὑπὸ τῶν Σινῶν ἀποδιωχθέντες, τὸν Βόλγαν, Τάναϊν καὶ Βορυσθένη περάσαντες, ἔφθασαν εἰς τὴν Δακίαν, ἐκεῖθεν ὠρμησαν εἰς τὴν Θράκην, πῦρ καὶ μάχαιραν φέροντες· καὶ πρῶτον μὲν πρόσφυγες καὶ φίλοι ἐθεωρήθησαν, εἶτα δὲ, ὅταν φρικώδη διέπραξαν, κατεπολεμήθησαν, κατακερματίσθησαν, καὶ μέχρι τοῦ 9-ου αἰῶνος διεσώζοντο, περιπλανώμενοι ἐν Εὐρώπῃ.⁽³⁷⁾ Ἐν ὅσῳ ὅμως ἴσχυον οὗτοι, οἱ Βούλγαροι οὐ μόνον πρόσωπον γῆς δὲν εἶδον, ἀλλ' ἐκινδύνευσαν καὶ νὰ καταστραφῶσιν ἐξ ὀλοκλήρου, καίτοι εἰς πολλοὺς πολέμους μετ' αὐτῶν μέρος λαβόντες·⁽³⁸⁾ εἰς διαμάχην πρὸς ἐκείνους ἐλθόντες, καὶ ἠττηθέντες καὶ διωχθέντες, ἐννέα χιλιάδες αὐτῶν κατέφυγον εἰς τὸν Δαγοβέρτην, βασιλέα τῆς Γαλλίας, ὅστις, μὴ ἀγνοῶν τὰ προηγούμενα τῶν Βουλγάρων, καὶ φοβούμενος αὐτοὺς, διέταξε νὰ θανατώσῃσι τοὺς ὡς εἰς ἄσυλον πρὸς αὐτὸν καταφυγόντας. Ἐσφάγησαν δὲ τῷ ὄντι ἐν μιᾷ νυκτὶ εἰς Βαυαρίαν, ἐκτὸς ἐπτακοσίων διαφυγόντων παρὰ τοῖς Σλαύοις.⁽³⁹⁾(626)

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἰσχύος τῶν Ἀβάρων, οἱ Βούλγαροι ἔλαβον ἀναψυχὴν, καὶ τότε νέα ἐποχὴ τῆς ἱστορίας αὐτῶν ἀρχεται. Τὸ πλεῖστον μέρος εὐρίσκετο τότε εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, Μεγάλην, ἢ Μαύρην ἢ Καμαϊκὴν λεγομένην Βουλγαρίαν, ὅπου βέλτιστον βίον διῆγον⁽⁴⁰⁾ ὁπλ. ὡς βάρβαροι ἴσχυον ἐπὶ ἄλλων βαρβάρων, ἄλλου θέλησιν μὴ δεχόμενοι. Ἐκεῖθεν ὅταν οἱ Ἄβαροι ἐξησθῆναι, δευτέρα μεγάλη μετανάστευσις τῶν Βουλγάρων ἐγένετο ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Κουβράτον, ὅστις, λέγουσιν, κατέφερε τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀβάρων(634), συνήνωσεν εἰς ἓν ὄλον τὰ διάφορα βουλγαρικὰ σώματα τὰ τῆδε κακεῖσε πλανώμενα, κατεστάθη ἐν Δακίᾳ, καὶ μετὰ τοῦ Ἡρακλείου εἰρήνην ὁμολογήσας, ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ, καταλιπὼν πέντε υἱούς.(666)

Ἀπὸ τοῦδε τοὺς Βουλγάρους συνηνωμένους, καὶ ἀποτελοῦντας λαὸν διακεκριμένον, θεωροῦμεν γείτονας τῶν Βυζαντινῶν. Δὲν ἐννοοῦμεν ὅμως ὅτι ἀπὸ τῆς 7-ης ἑκατονταετηρίδος ἢ Μεγάλῃ Βουλγαρίᾳ ἐξέλιπεν· ἀπ' ἐναντίας τινὲς παρέμειναν εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα εὐδαιμονοῦντες,⁽⁴¹⁾ μέχρις οὔ, ἐπελθόντων τῶν Μογκόλων, κατεστράφησαν.

Πολεμισταὶ τολμηροὶ, ἱππεῖς δὲ καὶ τοξόται ἐπιδέξιοι, ἐτρέφοντο μὲ γάλα καὶ κρέας ἵππων, τῶν τὴν δύναμιν αὐτῶν κυρίως ἀποτελούντων, καθ' ὅσον παντοῦ πάντοτε εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, ὅταν ἐπικουρικὸν ἢ συμμαχικὸν βουλγαρικὸν σῶμα ὑπῆρχε, συνέκειτο ἐκ μηδενός, ἢ ἐξ ἵππου. Ἀκολουθοῦμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

στον ὑπὸ ποιμνίων, ὅταν ἔβαλλον κατὰ νοῦν νὰ ἐπιδράμωσι ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν χώραν, τὰς ἀποστάσεις ἐθεώρουν μηδὲν ἐγνώριζον ὅμως τὴν τέχνην τοῦ φεύγειν ἐν καιρῷ ἀνάγκης, καίτοι ὁ φόβος δὲν ἐφαίνετο συνήθης αὐτοῖς. Διηροῦντο δὲ, κατὰ Προκόπιον, εἰς δύο ἰσχυρὰς φυλάς, κατασπαραττομένας ἀλλήλαις ἐκάστοτε. Τὰ διάφορα στίφη αὐτῶν, ἀπομεμονωμένα ἢ μὴ, σύμμαχα ἢ ἐχθρά, ἐλάλουν μίαν καὶ αὐτὴν γλῶσσαν· δηλ. κακόηχον καὶ τραχεῖαν διάλεκτον.(*). Θρησκείαν πρῶτον μὲν εἶχον πάντες οἵαν οἱ Οὔνοι καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν· βαναύσους τινὰς ἰδέας, πρὸς τιμὴν βαναυσοτέρων πλασιμάτων· εἶτα δὲ τὸν Μωαμεθανισμόν οἱ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Βουλγαρίᾳ διαμεῖναντες, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ῥωσσίας, ὅταν μεταξὺ πολλῶν ἄλλων παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Βλαδίμηρον καὶ Βούλγαροι, τὸν Μωαμεθανισμόν αὐτοὶ πρὸς αὐτὸν συνιστῶντες.⁽⁴²⁾ Ἡ ὥρα τοῦ χριστιανισμοῦ τῶν Βουλγάρων βραδέως ἐσήμανεν.

ΚΕΦ. Δ΄.

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΕΝ ΜΟΙΣΙΑΙ.

Εἴπομεν ὅτι ὁ Κουβράτος κατέλιπε πέντε υἱούς. Εἰς τὸ προσκεφάλαιον τοῦ θανάτου, προσκαλέσας αὐτούς, παρήγγειλε ἡγαπημένοι νὰ ζήσωσι καὶ ποτὲ νὰ μὴ χωρισθῶσιν. Μόλις ὅμως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔκλεισεν ὁ πατήρ, καὶ, ὡς ἐπόμενον, τῶν υἱῶν ἕκαστος, προσλαβὼν ὅσους τῶν ὑπηκόων ἐδυνήθη, ἄλλος ἄλλον ἔλαβε ὁδόνον. Ὁ πρωτότοκος Βατβαῖος ἔμεινε μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Προῦθου, εἰς τὰς ἀνατολικὰς τῶν Βουλγάρων κτήσεις, ἃς ἐκυβέρνα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Κουβράτου· καὶ μετ' ὀλίγον ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Χαζάρων καταπολεμηθεὶς κατεστράφη.⁽⁴³⁾ Ὁ δεύτερος, Κοντράγος, διῆλθε Βορυσθένη καὶ Τάναϊν, καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Βουλγαρίαν ἀποκατεστάθη. Ὁ τέταρτος,⁽⁴⁴⁾ πρὸς τὴν Πανονίαν ὁδεύσας, κατέστησε περὶ τὸν Τεῖς μικρὸν τι βουλγαρικὸν Κράτος, ὅπερ μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῶν Οὐγγρων διετηρεῖτο ἐν μέρει. Ὁ νεώτερος, Ἀλζέκος, ἔφθασε μέχρι τοῦ κέντρου τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐκεῖ ἐπέτυχε τὴν ἄδειαν νὰ κατοικήσῃ εἰς Βενεβενδὸν· ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ ἡ ἀποικία αὐτοῦ ἐσώζετο καὶ διεκρίνετο.⁽⁴⁵⁾ Ὁ τριτότοκος, μᾶλλον περιφημος, Ἀσπαρῆχος, ἐπλησίασεν εἰς τὸν Ἴστρον. Ἐκεῖθεν ἔστειλεν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην μικρὸν σῶμα νὰ κατασκοπεύσῃ τὴν χώραν, καὶ προπαρεσκευάσθῃ

(*) Gibbon, T. Β'. Σελ. 108.

αὐτὸς νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐβασίλευε τότε Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτης, ἀνὴρ ἐπιδέξιός καὶ μηχανικός, στρατηγὸς ῥιψοκίνδυνος, καὶ ἀδελφὸς κακοῦργος. Τὰς προπαρασκευὰς τῶν Βουλγάρων ἀκούσας, ἀπεφάσισε τὴν ἐπιδρομὴν νὰ προλάβῃ, πρὶν ἢ ἐκεῖνοι πάντες διαβῶσι τὸν Ἴστρον· δι' ὃ τὰς μὲν λεγεῶνας διέταξε πάσας νὰ συναθῶσιν εἰς τὴν Θράκην, καὶ τὸν στόλον εἰς τὸν ποταμὸν ἔστειλεν· αὐτὸς δὲ, ἐπὶ κεφαλῆς τεθείς τοῦ στρατοῦ, ἔσπευσε τὴν πορείαν. Οἱ Βούλγαροι ὅταν εἶδον τὰς κολοσσαίας αὐτὰς δυνάμεις, καὶ τὸν Αὐτοκράτορα στρατηγοῦντα, ἐσάλπισαν ὑποχώρησιν, καὶ εἰς Ὀγγλοῦ ὠχυρώθησαν μεταξὺ τελμάτων, δασῶν καὶ βράχων.⁽⁴⁶⁾ Περιζωσθέντων τούτων ἐκεῖ, ἑκάτεροι οἱ στρατοὶ ἐν ἀπραξίᾳ διέμενον ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας· διότι οἱ μὲν δὲν ἐτόλμων νὰ ῥιψοκινδυνεύωσιν, ὀχυρὰς θέσεις καταλιμπάνοντες, οἱ δὲ δὲν εἶχον πόθεν νὰ ἐπιπέσωσιν. Ἀλλὰ τὴν πέμπτην, ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ, πάσγων ἀρθρίτιδα, κατέλιπε τὸ στρατόπεδον, εἰς τὰ λουτρὰ μεταβὰς, ὁ στρατὸς ἐκλαβὼν δειλίαν τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ ἀποθαῖρυνθείς, ἤρχισε, λειποτακτῶν, νὰ διαλύῃ τὰς τάξεις, καὶ ἐνεθάρρυνε οὕτω τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐξέλθῃ τῶν παραπηγμάτων καὶ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Αὐτοκρατορικῶν. Ὅσοι ἔφυγον αὐτοὶ μόνον ἐσώθησαν.⁽⁶⁷⁹⁾ Μετὰ τὴν νίκην ταύτην, ὁ Ἀσπαρίχος, διέβη τὸν Δούναβιν ἀνενοχλήτως, ἐπέδραμεν ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν Μοισίαν, καθ' ἣν προσέλαβε πολλὰς σλαβονικὰς φυλάς πλανωμένας ἐκεῖ,⁽⁴⁷⁾ ἐκυρίευσε τῆς Βάρνης καὶ τῆς χώρας μέχρις Αἴμου καὶ Ὀρβήλου, καὶ ἐθεμελίωσεν ἐκεῖ τὸ βασιλεῖον τῶν Βουλγάρων.⁽⁶⁸⁰⁾

Οἱ Μοισοὶ Τριβαλλοὶ καὶ Γέται, λαοὶ βάρβαροι καὶ πολεμισταὶ φοβεροὶ, ἐπὶ τῶν προγενομένων ἐπιδρομῶν τῶν Γότθων καὶ Οὐνων πολλὰ παθόντες, κατὰ τὸν 5-ον καὶ 6-ον αἰῶνα ἐξέλιπον ἐν τῇ ἐμφανίσει τῶν Σλαύων, συγχωνευθέντες τὸ ἀπολειφθὲν μέρος καὶ ἴσως ἐκσλαυισθέντες· καὶ ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ μέχρι τοῦ 10-ου αἰῶνος καὶ ἔτι πλέον ἀναφέρουσιν ἐκ διαλειμμάτων Τριβαλλοὺς. Ὅταν οἱ Βούλγαροι κατὰ τὰς χώρας αὐτὰς ἀποκατεστάθησαν, εὔρον Σλαύους, καὶ σχεδὸν τούτων μόνον τὴν γλῶσσαν ἤκουον, ἐκτὸς τῆς ἀκτίνος ἐπιστήμων τινῶν φρουρίων, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ μετὰ παρεσθαρμένης τινὸς Λατινικῆς ἐπεκράτει. Πολὺ δὲ πιθανὸν εἶναι νὰ ὑπῆρχον ἔτι λείψανα Γότθων κατὰ τὰς χώρας ἐκεῖνας, καὶ νὰ ἤκούετο ἐν μέρει καὶ ἡ Γοθθική. Διηγεκείσ προηγούμεναι σχέσεις καὶ ἐπιμιξία ἀναπόφευκτος μετὰ τῶν παρὰ τὸν Τάναϊν καὶ τὸν Εὐξείνιον Σλαύων πολλὰ σλαυικὰ στοιχεῖα εἰς τῶν Βουλγάρων τὴν γλῶσσαν ἀνέμιξαν· καὶ ὅταν ἐν τῇ ἐγκαθιδρύσει σλαυικαὶ φυλαὶ εἰς τοῦ Ἀσπαρίχου τὸ κρά-

τος προσεκολλήθησαν, τοῦτο συνέτεινεν εἰς τῆς γλώσσης τὴν μεταμόρφωσιν, καὶ κατήντησε νὰ παραστήσῃ αὐτὴν μετὰ ταῦτα ὡς σλαβικήν. (48) Ὅπόσου χρόνου χρειὰ ἐγένετο πρὸς αὐτὸ, δὲν εἶναι φανερόν· φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπὶ Κυρίλλου οἱ Βούλγαροι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος, ὠμίλουν γλῶσσαν μὴ πολὺ διαφέρουσαν τῆς τῶν Σλαύων.

Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ ἀποικία τοῦ Ἀσπαρίχου, οὐδ' αὐτὴ μόνη, οὐδὲ μετ' ἄλλων κατοπιν ἐλθόντων ὁμογενῶν, οὐς ἐδυνήθη νὰ προσελκύσῃ ἐκ τῶν λειψάνων τῶν τεσσάρων ἄλλων δυνάμεων, δὲν ἐδύνατο νὰ καλύψῃ ἐκτεταμένην χώραν, καὶ βασιλεύσῃ κατοπιν ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Ἰστρου καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς Ἀδριατικῆς. Ὅθεν, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι παντοῖοι λαοὶ, καὶ Δάκες δέ, (*) πρὸ πάντων ὅμως Σλαῦοι, (**) μετὰ τῶν Βουλγάρων ἀναμιχθέντες ἠλλοίωσαν πολλοὺς τῶν ἰδιαζόντων αὐτοῖς ἐθνικῶν χαρακτήρων.

ΚΕΦ. Ε΄.

ΑΠΟ ΑΣΠΑΡΙΧΟΥ ΜΕΧΡΙ ΚΡΟΥΜΟΥ,

ἤτοι

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

Πρωτεύουσαν οἱ Βούλγαροι καθιέρωσαν τὴν Βάρναν, ἣν μετὰ τινὰ ἔτη κατέλειψαν δι' ἄλλην· ταύτην πάλιν μετήλλαξαν, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, μέχρι τετάρτης καὶ πέμπτης καὶ δεκάτης. (49) Πρωτεύουσαν ὅμως λέγοντες, ἐννοοῦμεν πόλιν, ἣτις ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῆς θέσεως καὶ τῶν λαφύρων ἔτι, ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀπησχόλει ἐντὸς αὐτῆς τοὺς βαρβάρους, ἐστρατοπεδευμένους πάντοτε, ἐτοιμοὺς πρὸς πόλεμον καὶ πρὸς ἐκδρομὰς, καθ' ἃς ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν παρηκολουθοῦντο. Ἐπομένως, ἀλλῆς πόλεως καταλαμβανομένης ἐπισήμου, περὶ ἄλλο κέντρον συνηγμένοι ἐφαίνοντο.

Τὰ κατὰ τὴν καθίδρυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ Κράτους ἐν ταῖς χώραις τῆς Αὐτοκρατορίας πολλαχῶς ἐκτίθενται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς αὐτὰ πολλὰ ἄλλα προστίθενται. Οὕτω λέγουν ὅτι, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βάρνης, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ὑπερπηδῆσαντες τὸν Αἴμον, εἰς τρόμον τοιοῦτον τὸν Αὐτοκράτορα ἐνέβαλον, ὥστε εὐτυχῆς ἐθεω-

(*) Φωτεινὸς καὶ Laurianū. (**) Gibbon καὶ Schaffarik.

ρήθη ὅταν δι' ὄγκου μεγάλου στιλπνοῦ μετάλλου τὴν εἰρήνην ἐδύνηθη νὰ ἐπιτύχη.

Δύω ἔτη πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπέθανεν ὁ Ἀσπαρίχος.(683) Τοῦτον διεδέχθη ὁ Τέρβελις, καὶ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου ἀνῆλθεν Ἰουστινιανὸς ὁ Β'. Τότε οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἀραβες τῆς Αὐτοκρατορίας ἀψηχόλουσιν τὸν νοῦν· οἱ πρῶτοι ὁμως, ἐγγυτέρω, τὸν Ἰουστινιανὸν καθ' αὐτῶν πρῶτον ἐπέσυρον. Εἰς μάχην μὲν παρὰ τὸν ΑἼμον ἐνίκησεν αὐτούς, καὶ ἀγγελιαφόρον χαρᾶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἔπεμψεν· ἀλλ' ἐν τῇ ἐπανόδῳ, καταληφθεὶς ὑφ' ἐτέρου Βουλγάρων σώματος, μόλις διεσώθη μετὰ μεγάλην ζημίαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν.(50) (687)

Τοῦ Ἰουστινιανοῦ ξινοτμηθέντος, οἱ Βούλγαροι ἀναφαίνονται τῷ 705 πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, ὃν καὶ ἀποκαθιστῶσιν εἰς τὸν θρόνον, παράδοξον μισθὸν αὐτοῖς ἀποτίσαντα· τῶν ὑπὸ τὸν Τέρβελιν στρατιωτῶν ἀπάντων τοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος ἐνέπλησε, λέγουσιν, τὴν δεξιὰν χρυσῶν καὶ τὴν ἀριστεράν ἀργυρῶν νομισμάτων, εἴτε ἀναγκασθεὶς εἴτε προσυμφωνήσας· αὐτὸν δὲ τὸν Τέρβελιν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, Καίσαρα ἐτιπλοφόρησεν, ἐν ἐλλείψει, βεβαίως, παρασῆμων. Καὶ ὁμως πρὸς συμμάχους ἢ φίλους ἐμπόλεμοι πάντοτε οἱ Βούλγαροι ἐξ ἀνάγκης, ὡς τοὺς περὶ αὐτούς εἰς προσοδοφόρον ἀντικείμενον νὰ μετατρέπωσι διὰ βίας ἔργον ἔχοντες, ἠνάγκασαν μετὰ δύο ἔτη τὸν προστατευθέντα νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῶν προστατῶν καὶ πάντοτε προπαρεσκευασμένοι πρὸς ἐπίθεσιν, ἐν ὅπλοις καὶ ἐπικαίροις θέσεσι, ἐζώγρουν τὸν τολμήσαντα νὰ ἐπιτεθῇ, ἂν διὰ θαλάσσης δὲν διεσώζετο εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Μετ' ὀλίγον, ἀλλόκοτος τῶν ἀρχόντων τύχη! ὁ Αὐτοκράτωρ ἐζήτησε παρ' ἐκείνων βοήθειαν κατὰ τοῦ στασιάσαντος στρατοῦ. Τρεῖς χιλιάδες Βουλγάρων ἔφθασαν, πλὴν βραδέως· ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν, καὶ ἄλλος ἐβασίλευσεν.

Τὸν φόνον δῆθεν τοῦ φίλου ἐκδικούμενος ὁ Τέρβελις, ἐπέδραμε τὴν Θράκην μέχρι τῶν προαστείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετὰ φρικτὰ κακουργήματα ἐπανῆλθεν οἴκαδε, χιλιάδας αἰγμαλώτων κατόπιν σύρων. Ἀνεφάνη δὲ ἐπὶ τοῦ πρώτου τῶν Ἰσαύρων πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀναστασίου, ὃν ἀπεπειράθη, μάτην ὁμως, νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον.(51) Ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐνεργῶσι μᾶλλον ὑπὲρ, ἢ κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας· αὐτοὶ τὴν ἤτταν τῶν Ἀράβων ἀπετελείωσαν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀραβικῇ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιθέσει 22,000 αὐτῶν κατασφάζαντες. (52)

Τὸν Τέρβελιν διεδέχθη ὁ Κορμέσιος ἢ Καρμέσιος(727), ἀντι-

παραταχθεὶς κατὰ Κωνσταντίου τοῦ Κοπρωνύμου. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βούλγαροι, εἴτε ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ διημφισβήτηι αὐτοῖς δικαίωματα διόδου εἰς θέσεις ἐν Θράκῃ, εἴτε ὅτι ἀπότισιν φόρου ἠρνήθη, παρωξύνθησαν, ἐπέεισαν πάσαις δυνάμεσι κατὰ τῶν πόλεων τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐλήστευσαν, ἤρπασαν, ἔσφαξαν, ἐξεδικήθησαν τέλος πάντων, καὶ τὸν Κωνσταντῖνον αὐτὸν, μετὰ τρία ἔτη καθ' αὐτῶν ἐκστρατεύσαντα, ἀνευ στρατοῦ ἀνευ ὅπλων ἠνάγκασαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (749). “Τετράκις ἀπὸ Θράκης ὁ Κωνστατῖνος ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ὠμῶν ἐκείνων γειτόνων, ἢ ἀπρακτος ὑπέστρεψεν, οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν κατορθώσας, ἢ μόνην τὴν εἰρήνην ὑπέβαλεν.,, (53) Πᾶν ἄλλο ἢ ἡ εἰρήνη ἐδύνατο νὰ εὕρῃ θέσιν ἐν τῷ νῷ τῶν Βουλγάρων. Αὕτη λοιπὸν, συμφωνηθεῖσα ἢ ἐπιβληθεῖσα, παρώξυνε τὸν λαὸν εἰς βαθμὸν νὰ φονεύσῃ τὸν ἡγεμόνα Κορμεσίον, ἔσχατον γόνον τῆς οἰκογενείας τοῦ Κουβράτου, καὶ ἀντ' αὐτοῦ δεχθῆ ἀρχηγὸν τὸν Τέλεσιν ἢ Τέλετζιν, τριακονταετῆ, θρασύτατον, καὶ δύσθυμον ἀνδρα. (763) Τότε Σλαῦοι, περὶ τὰς 200 χιλιάδας, ἐκ τῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων, μὴ ἀνεχόμενοι τοῦ νέου ἡγεμόνος τὴν ἀρχὴν, ἀπεχωρίσθησαν, καὶ προσελθόντες εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, μετωκίσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Βιθυνίας, ἴσως περὶ τὸ νῦν Ἀρτάκι. (54) Νέον δ' ἀμέσως βουλγαρικὸν πόλεμον ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβεν· εἴτε ἀφ' ἑαυτοῦ, θεωρήσας τοὺς ἐχθροὺς ἐξησθενημένους ἐκ τῆς ἀποκοπῆς σπουδαίας συμμαχικῆς δυνάμεως, εἴτε προκληθεὶς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Τελέσιος, ἠναγκασμένου τὴν συνήθη ὄρμην τῶν ὑπηκόων νὰ κολακεύσῃ. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Τέλεσις ἐβοηθήθη ὑπὸ 20 χιλιάδων ξένων ἐκ τῶν γειτνιαζόντων ἐθνῶν, καὶ πρὸ πάντων τῶν Δακῶν, (55) καὶ ὅμως παρά τὴν Ἀγκιάλον κατετροπώθη, αὐτὸς ἔφυγε, καὶ κακὴν κακῶς τὴν στρατιάν ἀπώλεσεν. Χιλιάδες αἰχμαλώτων εἰς χεῖρας τοῦ Κωνσταντῖνου ἔπεισαν, καὶ ὑπὸ τοῦ ὄχλου παρά τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐσύρθησαν, ἀπεκεφαλίσθησαν. Τὴν συμφορὰν ταύτην εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀρχηγοῦ ἀποδόντες οἱ Βούλγαροι, αὐτὸν κατεκερμάτισαν, καὶ τὸν Σαβῖνον, τοῦ Κορμεσίου γαμβρὸν, Ἄρχοντα ἐξέλεξαν.

Ὁ Σαβῖνος, ἀνὴρ ἔμφρων καὶ τῆς εἰρήνης φίλος, ἐσκέπτετο νὰ πέμψῃ πρεσβευτὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὲρ εἰρήνης, καθ' ὅσον τὴν τελευταίαν πληγὴν ἐβλεπεν ἀνοικτὴν εἶναι· ἀλλ' ὁ λαὸς, τοῦτο καταμαθὼν, ἐπανέστη, καὶ τοῦτον ἠπειλήσε, καὶ ἠνάγκασεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα νὰ καταφύγῃ. Τότε ὁ Πάγανος ἀντικατέστησε τὸν αὐτομολήσαντα ἀρχηγόν. (56) Ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐσκέφθη· καὶ μετὰ πολλὰ συμβούλια καὶ συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ με-

ταβῆ αὐτὸς παρὰ τῷ Κωνσταντίνῳ, ἀσφαλῆ προπαρασκευάσας συνέντευξιν. Κατ' αὐτὴν ὁ Αὐτοκράτωρ, παρακαθημένου αὐτῷ τοῦ Σαβίνου, ἐδέχθη μετὰ μεγαλοπρεπείας τῶν Βουλγάρων τὸν Ἄρχοντα, ὡς λέγουν οἱ Βυζαντινοί, καὶ πρῶτον μὲν ἐπέπληξε τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ τὴν ἀγριότητα καὶ ἀπανθρώπιαν, εἶτα δ' ἐφάνη εὐδιάθετος πρὸς εἰρήνην, καὶ τὸν ξένον σὺν τῇ συνοδίᾳ μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν ἀπέπεμψεν. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οἱ Βούλγαροι κατέστησαν εὐπιστίας θύμα· διότι ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου ἐλεεινολόγει καὶ τὴν παῦσιν αὐτῶν ἠύχετο, αὐτὸς δὲ τὸ καθ' αὐτὸν ὑπέσχετο ἀφορμὴν νὰ μὴ δώσῃ, ἀφ' ἑτέρου, μόλις οἱ Βούλγαροι ἐξῆλθον τῆς συνεντεύξεως, καὶ πρῶτον μὲν ἀπέστειλε δύναμιν εἰς τὴν Θράκην κατὰ τοῦ Σεβερίου, περιφήμου καὶ φοβεροῦ ληστοῦ, ἀρχηγοῦ τῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων Σλαύων, καὶ τὴν σύλληψιν τούτου ἐπέτυχε, μετὰ τοῦτο δὲ ὤρμησε μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἣν ἀνεστάτωσε καὶ ὅσῃν εὔρε κατωκημένην κατερῆμωσε, κατὰ τοῦτο μὴ φανείς ὑποδεέστερος τῶν Βουλγάρων. Οὐδὲν ὅμως ἕτερον κατορθώσας, τὰ αὐτὰ μόνον ἀντὶ τῶν αὐτῶν ἀποδώσας, ἐπανῆλθε ὁρομαίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐπανάστασιν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τινας φοβηθεῖς, ἐκ δεισιδαιμονίας ἐκεῖθεν μετὰ σπουδῆς ἐξελθὼν κατ' ἄλλους, ἀλλὰ μᾶλλον, πιστεύω, ψοφοδεῆς γενόμενος ἐξ ἰδέας μὴ ἢ ἐπ' ἀνόδοσ εἰς τὰ στενὰ τοῦ Αἵμου τῷ διακωλυθῆ. Ἐν τούτοις ὁ Πάγανος κατέφυγεν εἰς Βάρναν, ὅπου ἐκινδύνευσεν νὰ πάθῃ τὴν τύχην τοῦ Τελέσιος.⁽⁵⁷⁾ Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκ νέου ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσεν, ἀλλὰ, τοῦ στόλου ναυαγήσαντος, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπρακτος. Μετὰ ὀκτῶ ἔτη, ὅτε ἐβασίλευε τῶν Βουλγάρων ὁ Τέλερις ἢ Τελερῆχος, διότι κατ' Ἐνγκελ(*) ὁ Πάγανος ἐφονεύθη εἰς μάχην τινὰ κατὰ Κοπρωνύμου, ὁ Αὐτοκράτωρ πάλιν ἐξεστράτευσε, καὶ τότε συνεβάλοντο ἀλλήλοις συνθήκην, καθ' ἣν ἡ εἰρήνη ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ, καὶ οὐδέτερος τὸν ἕτερον νὰ παρενοχλήσῃ· μόλις ὅμως εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπανέκαμψε, καὶ, ἀκούσας ὅτι πλῆθος Βουλγάρων ἔτοιμον ἦτο νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ Θρακικῆς πόλεως, αὐτὸς πρῶτος διέβρῃξε τὴν συνθήκην· προπαρασκευάσθη, τῶν παρασκευῶν τὸν σκοπὸν ὑποκρινόμενος, ὡς ἀφορῶντα δῆθεν τοὺς Ἄραβας, καὶ ἐπιπεσῶν ἀπροσδοκῆτως φθορὰν μεγάλην παρὰ Βουλγάρους ἔφερε, καὶ μετὰ λαφύρων(**) μεγάλων καὶ αἰχμαλώτων πλείστων, αὐτὸς ἀλώβητος, ἐπανῆλθεν. Ἐπειδὴ δὲ ἤδη ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων τοὺς Βουλγάρους πάσχοντας τὰς ἐπιδρομὰς ἤθελε, καὶ ἄλλῃ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔπαθον, ἀλλ' ἀσήμαντον ταύτην, τοῦ

(*) Σ. 323. (**) Τροπαίων νοητέον.

αυτοκρατορικοῦ στόλου καὶ πάλιν θαλασσοπνιγέντος, ἐξ οὗ ἡ κατά ξηρὰν δύναμις ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν τάχει.

“Ὅπου ἡ λεωντὴ δὲν εἰσχωρεῖ, ἡ ἀλωπεκὴ παρεισφύρει· ἀλλ’ ὅθεν ἐλλείπει ἰσχύς, ἐκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπόκρισις, ὑπουλόγησις, χαμέρπεια. Οἱ λησταὶ ἀνευ φίλων δὲν ζῶσιν, οὐδὲ ληστεύουν ἀν ἀγνοῶσι τὴν ἐλπίδα τῆς ἀξίας· ὡς οἱ Βούλγαροι, δὲν ἐπέδραμον ἡ χώρας πλουσίας, ἃς ἤκουσαν καὶ πρὸς ἃς ὠδηγήθησαν· ἀλλ’ οὔτε ὁ Κωνσταντῖνος ἀνευ προδότου συνελάμβανε τὸν Σεβέριον, οὔτε προελάμβανε, ἀνευ φίλων καὶ μηνυτῶν, τὴν κατά τῆς ἐν Θράκῃ Βιργητίας μελετωμένην τελευταίαν αἰφνῆδιον προσβολὴν τῶν Βουλγάρων. Ταῦτα τὸν Τέλεριν δὲν ἐλάνθανον· ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ δὲ τοῦ ἀντιτάξι βίαν κατά δυνάμειος, προσποιεῖται, γράφων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπόφασιν νὰ καταφύγῃ ἐκεῖ, ἀπειλούμενος δὴθεν ὑπὸ τῶν ὑπηκόων, καὶ παρακαλεῖ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ τῷ διακοινώσῃ ἐμπιστευτικῶς τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ φίλους τῆς Αὐτοκρατορίας, ὥστε παρ’ αὐτῶν νὰ ὠφεληθῇ κατά τὴν ἀπόδρασιν. Ὁ Κωνσταντῖνος, τοῦ Σαβίνου ἀναμνησθεὶς, καὶ πίστιν δώσας τοῖς γραφομένοις, συνελήφθη εἰς τὴν παγίδα· τῶν φίλων τὰ δνόματα ἀνεκοίνωσε μόλις, καὶ κατέμαθεν αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων διαφθαρέντας. Ἐξηγέρθη, ἐμάνη, καὶ στρατιὰν μεγάλην κατά Βουλγάρων προπαρεσκευάσεν· ἀλλ’ ὑπὸ τοῦ θανάτου ἐμεσολαβήθη, καὶ ἐκεῖ τὰ βουλγαρικὰ κατέλειψεν. Ὅτι ὁ Τέλερις παίζων ἔγραψε τότε, μετὰ δύο ἔτη σπουδάζων ἐξετέλεσεν· ὑποκώφους φωνὰς ἤκουεν ἐν τῷ λαῷ, συνεπείας ἀναποδράστους τῆς ἕξεως· περὶ ἀνικανότητος αὐτοῦ καὶ ἀντικαταστάσεως ἐγένετο λόγος, καὶ ὁ λόγος τὸν Τέλεριν εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ Λέοντι ἤδη πράγματι ἐξαπέστειλεν. (777).

Τὸν Τέλεριν, Τζέριγον τοῦ Ἐνγελ, διεδέγη ὁ Κάρδαμος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπὶ δώδεκα ἔτη οἱ Βούλγαροι δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰς πηγὰς παρ’ ὧν βοηθοῦμαι. Ἴσως ἐνήργουν κατά τὴν ἀνω Μοισίαν, τὴν Ἰλλυρίαν, ἢ καὶ πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ. Τὸ 789 εἰσώρμησαν τὴν Θράκην λεηλατοῦντες, καὶ ἀψηφόντες τὰς κατ’ αὐτῶν ἐν σπουδῇ σταλείσας δυνάμεις· ἀλλὰ καὶ τὸν στρατηγὸν τῆς ἀντιβασιλευούσης Εἰρήνης Φιλῆτην κατέτρόπωσαν, καὶ ἐν συμπλοκῇ αὐτὸν τε ἐφόνευσαν, καὶ πλεῖστον μέρος τοῦ ὑπ’ αὐτὸν στρατοῦ διέφθειραν. Ὅτε δὲ, μετὰ δύο ἔτη, Κωνσταντῖνος ὁ Λέοντος, ἐνηλικιωθεὶς, ἀντεπεξῆλθε, παράδοξόν τι συνέβη· μεθ’ ἀψιμαχίαν παρὰ τὴν Βάρναν, πρὸς τὴν ἐσπέραν λαχοῦσαν, τὴν πρωίαν τῆς ἐπιούσης οἱ διαμαχόμενοι ἀπωτάτω ἀλλήλων ἔτυχον φεύγοντες· κοινὸς φόβος τὴν νύκτα κοινὴν ἀπόφασιν ἀμφοτέροις ἐνέβαλε τοῖς

στρατοῖς. Τὸ ἐπόμενον ἔτος τοῦτ' αὐτὰ δὲν συνέβη· ὁ Κωνσταντῖνος ἐξῆλθεν, οἱ Βούλγαροι ἀντιπαρετάχθησαν, συνεπλάκησαν, ἐνίκησαν καὶ τρόπαιον ἕστησαν.⁽⁵⁸⁾ Ἐπαρθέντες, ὡς κύριοι, ἀλλ' ἀνοικονόμητοι κύριοι, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑπείρον αὐτὴν διέτρεχον ἤδη.⁽⁵⁹⁾ Τότε δὲ καὶ ἀπέστειλαν ἀπαιτοῦντες φόρον παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος· ἐν ἀρνήσει, ἠπέιλουν τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ πολιορκήσωσιν.⁽⁶⁰⁾ «Ὁ δὲ βασιλεὺς βάλλων καρβαλλίνας ἀλόγων εἰς μανδύλιν, πέμπει αὐτῷ (τῷ Καρδάμφ) λέγων· οἶά σοι ἀπέστειλε· γέρων δὲ εἶ καὶ οὐ θέλω ἵνα κοπιήσῃς ἕως ᾧδ'· ἀλλὰ ἔρχομαι ἐγὼ ἕως Μαρκέλλων καὶ ἐξελεθῆ!»⁽⁶¹⁾ Ἦλθε τῷ ὄντι· ἀλλ' ὁ Κάρδαμος ἐκ τοῦ συστάδην μάχην μὴ ριψοκινδυνεύσας, ὑπέστη πρῶτον ἐξ ἀκροβολισμῶν βλάβην τινὰ καὶ μετὰ τοῦτο ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἐνδότερα. Ἐκεῖ ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ δέκα ἔτη διατελέσας πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῆς σιωπῆς τῶν χρονογράφων, ἀπέθανε τῷ 806 ἢ 807.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ Κροῦμος, σὺν ᾧ τὸ μεγαλεῖον τῆς βουλγαρικῆς δυνάμεως ἀναφύεται.

Ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε εἶδομεν τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους τούτου, πολλὰ δὲν ἔγνωμεν, τινὰ δὲ τῶν κυριωτέρων οὐδὲ παρατηρήσαμεν. Ἡ ἱστορία λαοῦ, ἐκτὸς τῆς διοικήσεως, τῶν νόμων, καὶ ἐν γένει τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου, ταῦτα ἅπερ μάτην θὰ ζητήσωμεν ἐπὶ τῶν Βουλγάρων, διότι αἱ πηγαὶ ἐλλείπουσι, σὺν τῇ καταγωγῇ, χρέος ἔχει νὰ καταδείξῃ τὴν χώραν, ἐν ἣ αὐτὸς διαμένει, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ ἑτερογενῆ, ἅπερ ἀπορροφᾷ μορφούμενος ἢ δεσπόζων, ἢ ὑφ' ὧν ἀποσυνθετόμενος ἐξαντλεῖται. Εἰς τὴν καταγωγὴν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς νῦν Βουλγαρίας μετὰ θάρρους ὅσον ἔνεστι ἐξετέθημεν· ἀλλὰ νὰ καταδείξωμεν τὴν χώραν, εἰς ἣν ἐκεῖνοι μέχρι τοῦ Κρούμου εὐρίσκοντο, τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, διὰ τὸ ἄστατον τῶν μετακεισιῶν, καὶ τὰς μεγάλας, ἀλλοίως τε καὶ ἀποστάσεις ἀλλήλων. Εὐχερῆς, ἐκτὸς τούτου, δὲν εἶναι ἡ ἀπαρίθμησις, ἀλλ' οὔτε καὶ τῶν κυριωτέρων ἀλλοφύλων τῶν μετ' ἐκείνων τέως ἐνεργούντων ὁ ἔλεγχος καθ' ὅσον, ἂν Σλαῦους ἢ Δάκας, ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ συνενεργούντας ἀναφέρωμεν, ἐν ἄλλῃ ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν οὐδετέρους τοὺς Σλαῦους, ἐχθροὺς τοὺς Δάκας, φίλους Οὐγγρους, καὶ ἀκολούθους Ἀβάρους τὸ ὄνομα ἢ τὸ γένος, συμπολεμοῦντας. Δυσχερεστέρα φαίνεται ἡ παρατήρησις τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως. Ὅσα περὶ τούτων γνωρίζομεν, παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἔχομεν ταῦτα, εἰς οὓς ὀλίγον ἔμελλε πῶς οἱ βάρβαροι ἐν ἑαυτοῖς ἔζων ὦστε, ἀναφερόμενοι εἰς τὰ προηγούμενα τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Βουλγάρων, δυνάμεθα ὀλίγα τινὰ νὰ προσθέσωμεν κατὰ Γίββωνα καὶ

Καντού, ὧν ὁ πρῶτος, Ούγγρους καὶ Βουλγάρους ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔποψιν θεωρῶν, δὲν ἐτόλμησε καὶ συγγένειαν ἀλλήλων νὰ ὑποθέσῃ. Διῆγον ὑπὸ σκηναῶν, ὡς καταστρέφοντες μὲν τὰς κυριευομένας πόλεις, μὴ λαμβάνοντες δὲ οὐδὲ καιρὸν οὐδὲ κόπον πρὸς οἰκοδομὰς νέας· οὐδέποτε ἐφαίνοντό που ἄοπλοι, τὴν ζωὴν ἀνθρώπου μηδὲν ἐθεώρουν, τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰς γυναῖκας εἰς καλλιέργειαν τῶν γαιῶν ἔταττον, αὐτοὶ δὲ ἐπολέμου καὶ πάντοτε ἐπολέμου. Ἐν τῇ παρατηρήσει δὲ τῆς σιωπῆς τῶν ἱστορικῶν εἰς τινα, καὶ ἐξ ὄρων τινῶν συνθηκῶν, καθ' οὓς οἱ ἄρχοντες τῶν Βουλγάρων ἀπήτουν καὶ νέας κόρας μεταξύ ἄλλων, ὡς μετὰ ὀλίγον θὰ ἴδωμεν, δὲν ἀπατώμεθα ὑποθέτοντες, ἐκ μὲν τῶν γεγονότων σπαρτιατικῆν τῶν νέων ἀνατροφὴν, ἐκ δὲ τῶν ἐν συνθηκαῖς ἀπαιτήσεων ἐκείνων, καὶ ἐν γένει ἐκ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀσιατικῶν λαῶν καὶ πάντων σχεδὸν τῶν μέχρι τῆς 10-ης Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος βαρβάρων, πολυγαμίαν παρὰ Βουλγάρους, καὶ τὰς γυναῖκας θήλαα ζῶα· τόσῳ δὲ μᾶλλον τὸ ἔσχατον τοῦτο, ὅσῳ μέχρι τοῦ Κρούμου οὐδεὶς οὐδεμιᾶς Βουλγαρίδος λόγος γίνεται οὕτως ἢ ἄλλως.

ἌΟ Ἐνγελ, ὅστις ἠγεῖται τοῦ χοροῦ τῶν ἐπιμενοντων νὰ θεωρῶσι τοὺς Βουλγάρους Τατάρους, ἐκ τῶν τοῦ Σρίττερ Ἀπομνημονευμάτων τῶν λαῶν ἔφερε πρὸς ὑποστήριξιν τῆς παρ' αὐτοῦ ἀσπασθείσης ἰδέας μεταξύ ἄλλων καὶ τοῦτο· ὅτι αἱ μὲν γυναῖκες τοῦ Ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων ὑπεδέχοντο αὐτὸν προσερχόμενον ἐκτεταμέναι κατὰ γῆς, ὁ δὲ στρατὸς μετὰ κραυγῶν μεγάλων (*) ταταρικά ταῦτα ἔθιμα. ἌΟ αὐτὸς ἀλλαχοῦ(**) λέγει ὅτι τὸ στρατιωτικὸν ἔμβλημα τῶν Βουλγάρων ἦτον, ὡς καὶ τὸ τῶν Τούρκων, ἡ ἀλογοουρά. Πρὸ μάχης ἀξιοματικὸς τοῦ Ἡγεμόνος ἐπεθεώρει τοὺς στρατιώτας, καὶ ὄντινα ἐτύγχανε κακῶς ὠπλισμένον, ἢ τὴν ἵπποσκευὴν παρημελημένην ἔχοντα, ἐτιμῶρει διὰ θανάτου. ἌΟ Ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἔτρωγεν εἰς τράπεζαν αὐτὸς μόνος καὶ οὐδέποτε μετὰ τινος ἀνδρὸς εἴτε γυναικὸς· οἱ δὲ περὶ αὐτὸν, πλησίον μὲν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ γῆς, ὡς οἱ Τούρκοι καὶ σήμερον. Οἱ Βούλγαροι ἀπέδιδον ἱαματικὴν δύναμιν εἰς λίθους· ἀπήρτων δὲ καὶ φυλακτὰ τοῦ τραχήλου. ἌΟ ἀρχηγὸς αὐτῶν παρ' αὐτοῖς ἐλέγετο Χάν, Χάνης ἢ καὶ Χαγάνος.

(*) Völkerwanderungs—Periode S. 252.

(**) Gesch. der Bulg. in Mösien S. 335.

ΚΡΟΥΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

Ὁ Κρούμος ἐφάνη πολιτικός καὶ στρατηγικός ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Πρῶτον κατόρθωμα τούτου ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή τῶν Ἀβάρων, (6²) ὅψ' οὐς ποτε οἱ Βούλγαροι ὑπέκυπτον. Ἐκ τῶν σφαλμάτων δ' αὐτῶν ὠδηγήθη εἰς τὴν στερέωσιν Κράτους ἐδραίου· διότι, λέγουσιν, προσαγαγὼν τοὺς πρεσβυτέρους τῶν αἰγμάλωτων, ἐπυνθάνετο τὰ αἷτια τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀβάρων, καὶ ἤκουσεν ὅτι ταῦτα ἦσαν αἱ ῥαδιουργίαι τῶν συκοφαντῶν, παραγκωνησάντων εἰς τὰ ὑπουργήματα τοὺς ἔμφρονας καὶ ἱκανούς, ἢ διαφθορὰ τῶν δικαστῶν, καὶ ἡ ἀποκτήνωσις, ἢ ἐκ τοῦ οἴνου, τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἡδυπαθείας. Ὡς ἐκ τούτου προσεκάλεσε συμβούλιον τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐξέδωκε τοὺς νόμους τούτους.

Ἐπὶ πάσης κατηγορίας θά ἐξετάσω πρῶτον τὸν κατήγορον, καὶ, ἂν συκοφαντία ἀποδειχθῇ, θά τὸν θανατώσω.

Τοῦ δεχομένου εἰς τὴν τράπεζάν του δικαστῆν, ἐπὶ διαφθορᾷ συλληφθέντα, τὰ κτήματα δημεύονται.

Αἱ ἄμπελοι νὰ καταστραφῶσι καὶ ἐκῆριζωθῶσιν.

Πένης, συλλαμβανόμενος ἐπὶ κλοπῇ, θλάται τοὺς πόδας.

Ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ τοῦ νὰ καταφέρῃ τὸν ὑψωμένον πέλεκυν τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ τῷ δισταγμῷ τοῦ πόθεν νὰ στραφῇ, ἤκουσεν ὅτι εἰς τὸ περὶ τὸν Στρυμόνα στρατιωτικὸν τῶν Βυζαντινῶν σῶμα λίτραι χρυσοῦ καθ' ἑκατοντάδας πολλὰς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀπεστάλησαν, μισθοὶ τῶν στρατιωτῶν. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐστράφη, κατὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκείνου σώματος αἴφνης ἐπέπεσε μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων, ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας κατεκερμάτισε, ἀποσκευὰς καὶ συσκευὰς, πᾶν ὅ,τι στρατιωτικόν, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ χρυσίον ἐκεῖνο διήρπασε, καὶ μετὰ τοῦτο ἀμέσως, τὸ Παγγαῖον ὑπερπηδῆσας, ἐπολιόρκησε τὴν Σαρδικὴν (Σοφίαν), φρούριον τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ φρουρὰ καταληφθεῖσα ἀπροπαρασκευάστος ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ· ἀλλ' ἅπανσα, ἐξ 6,000 στρατιωτῶν συγκειμένη, ἐσφάγη· οἱ δὲ πολῖται ἠγχιμαλωτίσθησαν, καὶ τῆς Σαρδικῆς ὁ ἀῆρ μόνος τὴν ἀγριότητα τῶν Βουλγάρων διέφυγεν.

Ἐάν ὑποθέσωμεν ἀριστοκράτην προνομιούχον γέροντα, τὴν κεφαλὴν γέμοντα προλήψεων μεσαιωνικῶν, ἐν ἐπαναστάσει καὶ ἀναρχίᾳ καταφυγόντα εἰς ἔπαυλιν, καὶ νῦν μὲν ἀπὸ τοῦ πύργου ἀψηφούντα ἢ καὶ ἀποκρούοντα ἐφόδους ληστρικῶν συμμοριῶν, νῦν δὲ ἀπ' αὐτῆς ὀρμώμενον μετὰ ὑπηρετῶν ἀπίστων νὰ ἐκδιώξῃ σήμερον ληστὰς Ἀλβανούς, ἐμφωλεύοντας εἰς σκιάδα τοῦ κήπου, αὔριον κλέπτας Τατάρους ἀπὸ τοῦ δάσους εἰς τὴν ἔπαυλιν πειρωμένους νὰ εἰσχωρήσωσιν ὡς τὸν ἀριστοκράτην δ' ἐκεῖνον γέροντα ἐκλάβωμεν τοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὡς ληστὰς τοὺς Ἄραβας ἀπὸ Ἀσίας καὶ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ Εὐρώπης, ἐννοοῦμεν ὅποιοι στρατοὶ ἦσαν οἱ κατακερματιζόμενοι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τότε, ὅποια ἀσφάλεια τὰς μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πόλεις ἐκάλυπτε, διατι οἱ Βούλγαροι ἐπετύγχανον οὕτω εἰς τῆς καταστροφῆς τὴν τέχνην, καὶ τὶ τὸ κέντρον τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως διέπραττε τότε, ἢ πῶς ἀδρανὲς ἐνταῦθα κατεδεικνύετο.

ἌΟ Νικηφόρος ἐν τούτοις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξέλθῃ μέχρι Μαρκελλῶν· ἀλλ' ὅταν ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς, ἢ τὸ πλῆθος, διελύθη ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν θέαν τῶν ἐχθρικῶν ὄπλων, ἐπανῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πρωτεύουσαν, σὺν τῇ ἰδέᾳ ὅμως νὰ καταρτίσῃ ἐν τάχει στρατὸν ἀξιόμαχον, καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ ἐπιπέσῃ ἐκ νέου κατὰ τῶν Βουλγάρων. ἌΟ στρατὸς συνελέχθη· συνέκειτο ἐκ τῶν αὐτῶν συστατικῶν ἐξ ὧν τὰ πληρώματα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν· δηλ. ἐκ πάσης τάξεως ἀνθρώπων, συλληγομένων εἰς τὰς ἀγυῖας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀφαρπαζομένων ἀπὸ τὰς ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς πόλεις. Μετὰ στρατοῦ τοιοῦτου, πολυαριθμοῦ, τὸ ἀληθές, ἐξῆλθε τῆς πρωτευούσης, προπορευομένου τοῦ Πατριάρχου, καὶ τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐκτὸς τῆς πόλεως κοινωνήσας αὐτὸς τε καὶ ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς, διὰ κατεσπευσμένης πορείας ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυράκη μόνον σύμβουλον ἔχων.

ἌΕπειδὴ οἱ Βούλγαροι δὲν ἔγραψαν, ἢ, ἂν μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς γραπτῆς γλώσσης ἔγραψαν, τὰ γραφέντα δὲν φαίνονται ὡς κεκρυμμένα, ἢ δὲν σώζονται ὡς ἀπολεσθέντα, πάντα δὲ ταῦτα ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἀρῦόμεθα, ἐάν τούτους πιστεύσωμεν, ὁ Κροῦμος ἐνταῦθα τὸ πρῶτον, πτοηθεὶς, καὶ, μετὰ τὴν ἐν Βουλγαρία θριαμβευτικὴν καὶ καταστρεπτικὴν τοῦ Νικηφόρου εἰσέλασιν, φοβηθεὶς, ἐξητήσατο τὴν εἰρήνην ὑφ' οἰουσδήποτε ὄρους, καὶ ὁ Νικηφόρος πᾶσαν εἰρήνης ἀπέρριπτε πρότασιν, ἐπαναλαμβάνων τὴν πρὸς τὸν μοναχὸν ἐκεῖνον ἀπάντησιν τοῦ Ἀλαρίχου, τὸ δεύτερον κατὰ τῆς Ῥώμης βαδίζοντος. Οἱ σύγχρονοι Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν

τάξιν τῶν κατακρινάντων τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον ἐπὶ εἰκονομαχικῇ λέπρᾳ, καὶ δυσαρεστηθέντων ἐκ τῶν νόμων ἐπὶ φορολογία τῶν ἱερῶν καταγωγίων, προσεπάθησαν νὰ πλάσωσι πάντα κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς κατὰ τοῦ Νικηφόρου γενικῆς, τὸ ἀληθές, καταφορᾶς τὴν θλιβεράν τύχην τῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν ἐπιμονὴν τούτου ἀπέδωκαν, καὶ τοιαῦτα τὰ ἐξιστορούμενα παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς. Ἄλλ' ἡμεῖς, τὰς πράξεις τοῦ Κρούμου παρατηροῦντες, καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ἐξετάζοντες, δὲν παραδεχόμεθα πάσας τὰς κατὰ τοῦ ἀτυχήσαντος Αὐτοκράτορος αἰτιάσεις. Ἄφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὸ κέντρον τῆς Βουλγαρίας νικηφόρος, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ ἐθεώρησεν, οὐχὶ ἀνευ λόγου, ἐξασθενήσασαν, προτάσεις εἰρήνης δὲν ἠθέλησε νὰ παραδεχθῆ πρὶν ἢ δοκιμάσῃ τὴν τύχην κατ' ἔθνος βαρβάρου, οὔτινος καὶ τὴν πρωτεύουσαν δὴ αὐτὴν κατέκαυσεν ἤδη. Οἱ Βούλγαροι, ἀπηλπισμένοι, ἀνέλαβον ἐπὶ τέλους τὸν ὑπὲρ ὄλων ἀγῶνα ἐν τῇ ὄρμῃ τῆς ἀπελπισίας· συνελθόντες, περιέζωσαν τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν καὶ τὸν Νικηφόρον εἰς τὰ στενά ὄρεων, ἔφραζαν πανταχόθεν τὰς ἐξόδους, καὶ τὴν αὐγὴν τῆς τρίτης ἡμέρας ἐπέπεσαν μανιώδεις, κατέσφαξαν τὸν στρατὸν, ἠχμαλώτισαν δὲ καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Αὐτοκράτορα. Ὅποια τύχη πολέμου καὶ παράδοξος συμβεβηκότων σειρᾶ! Ἄλλ' ὅταν τὸ φῶς ἐλλείπει, ποῦ νὰ ψαύσωμεν;

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεστηλώθη, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐθεωρεῖτο· τὴν δὲ τετάρτην τὸ κρᾶνιον, χρυσοδεθὲν, μετεσχηματίσθη εἰς κώθωνα, καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα συμπόσια τοῦ Κρούμου περιεφέρετο ἀπὸ στόμα εἰς στόμα. Ὁ Γίββων συμβουλεύει τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ νὰ μὴ ἀποτροπιασθῶσι· διότι μετ' ὀλίγον, λέγει, θὰ εὕρωσιν ἀρχηγούς τῶν Βουλγάρων ἡττον ἀγρίους, ἐκπολιτισθέντας δὲ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τὸν Συμεῶνα.

Ὁ Κροῦμος, στρατηγικὸς καὶ ἀκάματος, κατέλαβεν ἀμέσως τὸ Δέβελτον (Πύργον), προὐκάλεσεν ἀτελεσφόρητον ἔξοδον τοῦ νέου Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ῥαγκαβῆ, ὃν μετ' ὀλίγον ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν αἰσχύνῃ καὶ δεχθῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεσταλμένον τῶν Βουλγάρων, Δαργάμησον ὀνομαζόμενον, καὶ φέροντα προτάσεις ἀνακωχῆς. Δύω ὄροι αὐτῆς εἰσὶν ἀξιοὶ σημειώσεως· ἐτήσιος φόρος τῶν Βυζαντινῶν εἰς χρήματα καὶ πράγματα, καὶ ἀμοιβαία ἀποπομπὴ τῶν προσφύγων. Οὐδετέρου δὲ παραδεκτοῦ γενομένου, ὁ Κροῦμος κατέλαβε καὶ τὴν Μεσημβρίαν· τοὺς κατοίκους δ' αὐτῆς τε καὶ τοῦ Πύργου μετώκισεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας. Οἱ προσφεύγοντες παρά τινι εἰσὶν ἀξιοὶ τῆς προστασίας αὐτοῦ, διὰ μόνον

τὸν λόγον τῆς δυστυχίας. Αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅπερ τιμᾶ τῶν ἐθνῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν σήμερον, καὶ ἐτίμησε τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1849, δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ ἀνόητον ὁ Παππαδόπουλος κἄν, ὡς Ἑλληνα, προκειμένου μάλιστα περὶ βαρβάρων καταφυγόντων καὶ χριστιανισθέντων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐπὶ τούτοις εἰδοποιηθεὶς ὁ Μιχαὴλ μυστικῶς, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγχιάλου καὶ τῆς Βερόης ἀνεστατοῦντο, ὅτι ὁ Κροῦμος ἔτοιμος ἦν νὰ ἐπιδράμῃ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐξεστράτευσε πάσαις δυνάμεσι κατὰ Βουλγάρων. Μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε πολύπειρον καὶ τροπαιοῦχον στρατηγόν, τὸν Λέοντα, ἐσχάτως ἀπὸ τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων πολέμου μετὰ τροπαίων καὶ δόξης ἐπανακάμψαντα, καὶ ὑπὸ μὲν τῶν στρατιωτῶν λατρουόμενον ὑπὸ δὲ τοῦ λαοῦ πομπευόμενον. Περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, τὸν Ἰούνιον τοῦ 813 συνεκροτήθη κρατερὰ μάχη, καθ' ἣν ὁ Ἀπλάκης, στρατηγὸς τῶν Μακεδονικῶν ταγμάτων, πολεμῶν ὡς ἦρωα, ὤρμησε κατὰ τοῦ κέντρου τῶν Βουλγάρων, καὶ τρέψας αὐτὸ, ἐνέβαλε τὸν Κροῦμον εἰς ἀμηχανίαν. Ἡ μάχη ἔκλινεν ἤδη ὑπὲρ τῶν Αὐτοκρατορικῶν, ὅτε τὸ δεξιὸν κέρας, τὸ ὑπὸ τὸν Λέοντα, ἀπεχώρησε τοῦ πεδίου. Ὁ Κροῦμος, δξυδερκέστατος, παρετήρησε τοῦτο, καὶ πρῶτον μὲν ὡς στρατηγὸν τι ἐξέλαβεν· ἀλλ' ὅταν εἶδε μετ' ὀλίγον τοὺς ἀποχωρήσαντας εἰς ὑποχώρησιν ἄτακτον τραπέντας, συνέταξεν ὅσους ἐδυνήθη, ὤρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀμερίμων ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης νίκης, καὶ τὸν πρὸ μικροῦ κίνδυνον ἑαυτοῦ πρὸς ἐκείνους μέγιστον μετέτρεψεν. Ὁ Αὐτοκράτωρ κατέφυγεν εἰς τὰ τείχη τῆς Ἀδριανουπόλεως ἄνευ στρατοῦ, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀγνοῶν τὰ διατρέξαντα, ἦτοι τὴν προδοσίαν τοῦ Λέοντος, οὐ μόνον τὸν ἔνοχον δὲν ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ καὶ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀφίξιν παρητήθη τοῦ θρόνου, καὶ ὕψωσεν ἐκείνον ἐπ' αὐτοῦ.

Τὸν Κροῦμον γνωρίζομεν ἤδη· ὥστε μαντεύομεν ὅτι ἔδραμεν ἄνευ χρονοτριβῆς κατ' αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως κατέλιπε τὸν ἀδελφὸν μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τοῦ στρατοῦ· αὐτὸς δὲ μετὰ μόνου τοῦ ἵππικου ἐφάνη εἰς τοὺς κατοίκους τῆς βασιλευούσης, ἀπὸ τῶν ἐπάλλεων θεωροῦντας. Ἐστρατοπέδευε μεταξὺ Βλαχερνῶν καὶ Χρυσῆς Πύλης, οὐ μακρὰν τῶν τειχῶν, ὅθεν πολλὰ καὶ περιέργα οἱ Κωνσταντινουπολίται καθ' ἡμέραν ἐβλεπον καὶ διηγοῦντο. Ἐννοήσας τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ κυριεύσῃ πόλεως τετειχισμένης, πεφρουρημένης, καὶ διὰ τριπλῆς θαλάσσης μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κοινωνούσης, ὑπέβαλε προτάσεις εἰρήνης.⁽⁶³⁾ Ὁ Λέων ἀπήντησεν ὅτι διώρισεν ἄνδρας νὰ συζητήσωσι μετ' αὐτοῦ τῆς εἰρήνης

τάς βάσεις, ἔξω τῆς πόλεως, παρά τὸν κόλπον, ἔνθα ἐδύνατο νὰ μεταβῆ ἄνευ πολυπληθοῦς συνοδίας. Τὴν προσδιωρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν ὁ Κροῦμος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τριῶν ἀνδρῶν, προσῆλθεν εἰς τὴν συνέντευξιν· ἀλλὰ μόλις ἐκάθισε κατὰ γῆς καὶ, παρατηρήσας σημεῖον ὑποπτον, γινόμενον ἀπὸ τῶν ἐπάλλξεων, ἠγέρθη ἀποτόμως, ἀνέβη, καὶ ἐκέντησε τὸν ἵππον ν' ἀπομακρυνθῆ ἔν σπουδῇ. Τότε τρεῖς στρατιῶται, ἐνεδρεύοντες εἰς παρακειμένην οἰκίαν, ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἑλαφρῶς μόνον ἐπλήγωσαν τὸν διὰ τοῦ δρόμου τοῦ ἵππου σωθέντα. Οὕτω ὁ Αὐτοκράτωρ ἠμέλει ἂν τὸ παράδειγμα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐσυνειδησίας ἀπὸ αὐτὸν ἢ ἀπὸ ἄλλον ἐδίδετο. Τὸ ἀποτέλεσμα τούτου ἦν ὅτι τὰ προάστεια τῆς πόλεως κατεστράφησαν, εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἀγ. Μάμαντος οὐδὲ λίθος ἔμεινεν ἐπὶ λίθου, καὶ αἱ μοναὶ μετὰ τῶν ἔκτος τῆς πόλεως ἱερῶν ναῶν εἰς φλόγας πυρὸς ἠφρανίσθησαν. Μετὰ τοῦτο ὁ Κροῦμος, χαίρειν ἑάσας τὰ τεῖχη πρὸς τὸ παρὸν, ἔφθασεν εἰς Ἀδριανούπολιν, τὴν πολιορκίαν ἐβίασε, τῆς πόλεως ἐντὸς ὀλίγου κατέστη κύριος, καὶ ἐν αὐτῇ ἐξεδικήθη τὴν ἀτιμον ἐνεδραν Αὐτοκράτορος· 12,000 κάτοικοι⁽⁶⁴⁾ ἐξ αὐτῆς ἀπωκίσθησαν οἱ μὲν εἰς Βουλγαρίαν οἱ δὲ πέραν τοῦ Δουνάβεως εἰς χώραν, καθ' ἣν Βούλγαροι, ἴσως οἱ περὶ τὸν Τεῖς, εὐρίσκοντο. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχεν ὁ Βασίλειος, τότε παῖς ἔπειτα Αὐτοκράτωρ, καὶ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἀδριανουπόλεως Ἐμμανουήλ, ὁ κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ παρά Βουλγάρους σπείρας. Ὁ Κροῦμος, δραστήριος καὶ ἀκάματος, προπαρεσκευάζεν ἐστρατεῖαν μεγάλην κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἣν ἐμεσολαβήθη ὑπὸ τοῦ θανάτου. (814) Περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ οἱ χρονογράφοι δὲν συμφωνοῦσι· τινὲς θέλουσιν αὐτὸν ἀποθανόντα ἐν πολέμῳ εἰς μάχην κατὰ τοῦ Λέοντος, ἄλλοι ὑπὸ αἰμοβραγίας σφοδρᾶς παθόντα λέγουσιν αὐτὸν, καὶ ἀποθανόντα ὅτε μετὰ δυνάμεων φοβερῶν ὥρμα κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ περιφήμου τούτου ἀρχηγοῦ τῶν Βουλγάρων, περὶ μὲν τῶν ὀρίων τῆς Βουλγαρίας οὐδὲ κἂν λόγος εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοιαῦτα πράγματα ἐθεωροῦντο ἀνύπαρκτα· περὶ δὲ τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ, δὲν ἐπὶ ὀκτώ ἔτη ὠδήγησεν εἰς τὴν νίκην καὶ τὴν ληστείαν, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ποτὲ τέως οἱ Βούλγαροι τοιαύτην τῶν ὄπλων ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν δὲν κατέδειξαν, τόσον δὲν ἠψήφησαν αὐτοὺς, καὶ πόλεων ἐν Θράκῃ διαρκῶς κύριοι δὲν κατέστησαν. Βουλγαρικὰ ἤδη βέλη εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνεπήχθησαν, βουλγαρικαὶ χεῖρες Αὐτοκρατόρων ἀνάκτορα ἐνέπρησαν, καὶ

βουλγαρικὸν μόνον ἔνδυμα ἤρκει τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας νὰ ἐμβάλῃ εἰς τρόμον. Εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Κρούμου ἀπόκειται τοῦ λοιποῦ, τοὐλάχιστον ἡ διατήρησις τῆς διὰ πολέμου ὑπεροχῆς, ἂν οὐχὶ ἡ ἐδραΐωσις Κράτους, ἀντὶ στρατοπέδου ἐκτεταμένου, καὶ ὁ σχηματισμὸς Κυβερνήσεως, ἀντὶ τῆς ἀναρχίας καὶ τοῦ εἰς τὰ ἐσωτερικά τῶν Βουλγάρων ἰσχύοντος δικαιώματος τοῦ ἰσχυροτέρου.

ΚΕΦ. Ζ΄.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΒΟΓΟΡΙΝ

καὶ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

ΜΟΡΤΑΓΩΝ, ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ, ΒΟΓΟΡΙΣ ΚΑΙ ΥΙΟΙ ΑΥΤΟΥ.

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν εἰδωλολάτραι. Τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας αὐτῶν ἔλεγοντο μὲν κτίσματα, ἀλλὰ ποίου εἶδους, ἄγνωστον. Ὅτι ὁ θεὸς τοῦ πολέμου δι' ὑπερέρας λατρείας παρ' αὐτοῖς ἐτιμᾶτο, βέβαιον εἶναι· ἀλλ' οἱ Βυζαντινοὶ ὅταν ἔγραψαν τὸν Κρούμον πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγνιζόμενον διὰ θαλασσίου ὑδάτος τὴν κεφαλὴν, καὶ θυσιάζοντα εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Βουλγάρων, δὲν ἐφρόντισαν καὶ νὰ εἴπωσι τοὺς θεοὺς αὐτοὺς, μὴ ὑποθέτοντες ὅτι ἡμεῖς οἱ μεταγενέστεροι ἐνδιαφέρων μέγα εἰς τοῦτο νὰ λάβωμέν ποτε ἐμέλλομεν. Ὅσοι τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα διέμειναν, αὐτοὶ, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν Ἀράβων, τὸν Μωαμεθανισμόν παρὰ τῶν πλησιοχώρων λαῶν νὰ παραδοθῶσιν ὤφελλον· ἀλλ' οἱ ἐν τῇ Εὐρώπῃ κινούμενοι καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων κοινωνοῦντες, τὸν Χριστιανισμόν θάττον ἢ βράδιον νὰ διδαχθῶσι παρ' αὐτῶν ἔμελλον.

Μεταξὺ Κρούμου καὶ Βογόριος δύο ἄνδρες ἠγεμόνευσαν τῶν Βουλγάρων· Μορτάγων, ἀπὸ στρατιώτου ἀσήμου προχειρισθεὶς ἀρχηγός, καὶ Βλαδίμηρος, ὁ τοῦ Κρούμου ἀνεψιός. Ἐὰν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις Αὐτοκράτορσι τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς παρεβλέπετο καὶ ποτε θανάτου ἐζημιούτο, παρὰ τοῖς Βουλγάροις, ὑφ' ὧν ἂν τι ἐξετιμᾶτο, ἡ ῥώμη καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦτο ἐδύναντο, τοιοῦτον δικαίωμα ἠγνοεῖτο ἐκτὸς τοῦ ἀρχικοῦ πατριαρχικοῦ τῶν φυλῶν βίου. Φαίνεται πρὸς τούτοις ὅτι, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Κρούμου στάσις προῆλθεν ἐκ τῆς διαδοχῆς, καὶ τινες εἰς τὴν ἀρχὴν ὑψώθησαν, καὶ παραχρῆμα ἔπεσαν. (65)

Οὕτω τοῦλάχιστον δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ὀνόματά τινα, ὡς τὸ τοῦ Δουκόμη ἢ Δεύκου, καὶ τὸ Τζούκου ἢ Διλτζέκου, ἀναφερόμενα ὑπὸ τινων, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Παππαδοπούλου, κατὰ τὸν Δουκάγιον. Εἰς τὰ ὀνόματα δὲ ταῦτα ἀποδίδονται καὶ πράξεις, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μὴ λαβοῦσαι ἐπ' αὐτῶν χώραν, ὡς ὁ καταδιωγμὸς τῶν Χριστιανῶν, ἢ παρὰ τὴν Μεσημβρίαν συμφορὰ τῶν Βουλγάρων,⁽⁶⁶⁾ ἢ ἐπανάστασις τῶν Σκλαβήνων, δι' ἧς ἐννοῶ πόλεμον κατὰ Σέρβων, καὶ τὰ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἀποτρόπαια βασανιστήρια τοῦ Βουλγάρου Βασιλέως τοῦ Γίββωνος.⁽⁶⁷⁾ Ὁ Μορτάγων,⁽⁶⁸⁾ ἐν τῇ κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας παλῆ, κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ὑπερέχων· διότι στρατὸς ἢ λαὸς, εἰθισμένος εἰς τὴν νίκην καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῆς ὑπεροχῆς, ἐξακολουθεῖ νὰ νικᾷ καὶ πολὺ μετὰ τὴν παῦσιν τῶν αἰτιῶν τῆς ἰσχύος· ἀλλ' ἐν μάχῃ συγκροτηθεῖσα παρὰ τὴν Μεσημβρίαν, οἱ Βούλγαροι κατὰ κράτος ἠττήθησαν, πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν κατεσφάγη, καὶ τὸ λοιπὸν, ἐκτός τινων σωθέντων διὰ φυγῆς, εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπήχθη. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Βούλγαροι μετὰ φρίκης ἔβλεπον τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἐκείνης, καὶ αἱ τρίχες αὐτῶν ἀνωρθοῦντο ὅταν ἤκουον Λόφον τοῦ Λέοντος, ὡς ὠνόμασαν τὰ πρᾶξ· ἀφ' ὧν ὁ Λέων ἐκ κρισίμῃ στιγμῇ τῆς μάχης μετὰ τῆς ἐφεδρείας ἐπέπεσεν. Ὁ Μορτάγων μετὰ τοῦτο ἐξητήσατο καὶ ἐπέτυχε τριακονταετῆς σπονδὰς· ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα τῆς Αὐτοκρατορίας ποθῶν νὰ ἀναμιχθῇ, ἵνα, πολεμῶν, εὐχαριστήσῃ τὸν λαόν, ὅτε μετ' ὀλίγον Μιχαήλ ὁ Τραυλὸς, ἐκ τῆς κατ' εἰκόνων καταφορᾶς, προὐκάλεσε τοῦ Θωμᾶ τὴν στάσιν, προσέφερε τὴν συνδρομὴν του κατὰ τοῦ στασιάζσαντος. Ἡ πρότασις τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος ἀπερρίφθη, καὶ ὁμως τοῦτο δὲν ἀπέτρεψεν αὐτὸν νὰ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Θωμᾶ, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διαλύσῃ, πρὸ τοῦ νὰ λάβωσι τὸν κόπον τοῦτον τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Δύω ταῦτα, καὶ τρίτον ἢ πρὸς τὸν Λουδοβίκον, Αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως, περὶ ὀρίων χώρας(*) καὶ περὶ συμμαχίας ἀπρακτος πρεσβεία, ταῦτα εἰσὶ τὰ πρὸς τὸν Μορτάγων ἀποδιδόμενα. Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου, τοῦ διαδεχθέντος αὐτόν. Περὶ τούτου μόνον ὁ τῆς δολοφονίας ἐκείνος λόγος γίνεται εἰς τὰ χρονικά· διότι, ὡς φαίνεται, δὲν ἦλθεν εἰς διένεξιν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν· ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος, καὶ ὁ τόπος, καὶ ὁ χρόνος τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τὰ πάντα ἀγνωστα.⁽⁶⁹⁾ Γενώμεθα ἤδη ἐπὶ τὸν Βόγοριν..

Χριστιανοὶ κατὰ χιλιάδας, ἀπὸ τῶν πόλεων τῆς Θράκης ἀρπαζόμενοι καὶ τῶν ἐστιῶν ἀποσπώμενοι, εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπὶ τρεῖς

(*) Ἐν Παννονίᾳ ἐννοητέον, ἔνθα μέχρι τῆς τῶν Οὐγγρων ἀφίξεως σκουδαίως Βούλγαροι ἀντεποιοῦντο δικαίωματα κτήσεων.

κλιῶνας ἀπωκίζοντο ἢ εἰς δουλείαν ἰσόβιον προωρίζοντο· πλῆθος δ' αἰχμαλώτων Βουλγάρων εἰς ἀσφαλεῖς πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας μετεβιβάζοντο, καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ τούτων ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους διετηροῦντο ἐλεύθεροι μὲν, ὑπὸ ἐπιτήρησιν δέ· καὶ σχέσεις ἐμπορικαί, μὴδ' ἐν πολέμῳ τελῶς διακοπτόμεναι, τῶν Χριστιανῶν τὴν θρησκείαν γνωστὴν τοῖς Βουλγαροῖς κατέστησαν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς κλαγγῆς τῶν ὀπλῶν καὶ τοῦ πολυχρονίου θορύβου τῶν ἀναστατώσεων οἰασοῦντε κοινωνίας βαρβάρου εἴτε πεπολιτισμένης, τὸ πνεῦμα, ἀπαυδῶν ἐν τῇ μονοτονίᾳ τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας ὁμογνωμόνων κινήσεων, μετὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς ταραγμοὺς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ συσταλῇ, καὶ εἰς ἀντικείμενα νὰ δοθῇ τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ διαθέσεις χρησιμοποιοῦντα, καὶ τὰς φυσικὰς τοῦ χαρακτῆρος ὁμάς διὰ τῆς ἐλπίδος πρὸ πάντων πραύνοντα. Ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ, ἀδύνατον νὰ μὴ φαντασθῇ, ἄνθρωπος οἰοσοῦντε, ἑαυτὸν ὑπέρτερον ὁμοίων πολλῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐλάχιστον τῶν κτισμάτων. Σὺν τοῖς κτίσμασιν ἡ ἰδέα τοῦ Κτίστου κατέρχεται, ἡ ἐξέτασις τῆς περὶ αὐτοῦ ἰδέας ἐπέρχεται, καὶ αἱ γνωσταὶ περὶ τῆς οὐσίας ἐκείνου γινώμαι ἂν μὴ βασανίζονται, ἐκτυλίσσονται καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ τολμόντος νὰ ἐξετάσῃ τὸ πᾶν, καὶ μηδεμίαν τέως περὶ τοῦ παντός πεποιθήσιν σχηματισαμένου. Τὸ ἀντικείμενον τῆς θρησκείας, ἐν ὄσῳ ὁ θάνατος πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ζωῆς μειδιᾶ ἀπαισίως, αὐτὸ πρόωτιστον ἐν ὥρᾳ συστολῆς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἢ θά ταραττῆ ἢ θά κοπάζῃ, καὶ τοῦτο μᾶλλον τοῦ πρώτου. Ἐν ἐποχῇ δέ, καθ' ἣν Ἀνατολὴ καὶ Δύσις συνεταράττοντο ὑπὸ θρησκομανίας, σφραγαὶ διεπράττοντο παμπληθεῖς, ὑπὸ δοξασιῶν ἐπιταττόμεναι τῶν θρησκευτικῶν, καὶ πᾶσα φωνὴ ἐπνίγετο εἰς τὴν πλημμύραν τῶν γραφικῶν ἐξηγήσεων καὶ τὴν ζάλην τῆς θολώσεως τῶν θείων ιδιοτήτων, ἀδύνατον ἦτον οἱ Βούλγαροι νὰ μὴ αἰσθανθῶσι τὴν γενικὴν ἐπίδρασιν, καὶ μὴ ὑποκύψωσιν εἰς τῆς ἀνεμοζάλης τὴν βίαν. Ἄνευ θρησκείας νὰ βιώσωσι δὲν ἐδύναντο· τὰ δ' ἑαυτῶν βάρβαρα ἔθιμα, πανταχόθεν ὑποσκαπτόμενα, ἐκλονίζοντο, παρὰ τὴν βᾶσιν τῶν πατρῶων παραδόσεων παραφυάδες πάντῃ ἀλλότρια ἐφύοντο, καὶ ἐπὶ τοῦ στελέχους παράσιτα ἠϋξάνον, τὴν κορυφὴν ἀπειλοῦντα.

Παρὰ Βουλγαροῖς ὁ Χριστιανισμὸς στερεῶν τῷ βήματι, ἂν καὶ ἡρέμα, εἰσεχώρει· δένδρον, ἀγλαοὺς καρποὺς προωρισμένον νὰ φέρῃ, ἐβλάστανεν. Ἀλλὰ μέχρι τούτου πόσαι ἀπάται, ὁποῖαι αἰρέσεις ἐμελλον τῆς Βουλγαρίας τὴν γῆν ν' ἀναστατώσωσι, καὶ τὰ πνεύματα ἐπὶ πολὺ μετὰ τοῦτο εἰς ἄθλιον σάλον νὰ ἄγωσι! Ὁ Μάνης ἢ Μάνιχος ἐξεδάρη ζῶν ὑπὸ τοῦ Βεγράμ· εἰς Ζοντισιαχοῦρ πρὸς

τὸ τέλος τοῦ 3-ου αἰῶνος· ἀλλ' εἰς αἵρεσιν Μανιχαίων ἀποδίδουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι τὸ αἴτιον δι' ὅπερ, ἔκ τινων Βουλγάρων, οὓς ἐγνώρισαν, ἐσχημάτισαν τὸ ὄνομα Bougre.⁽⁷⁰⁾ Ὁ Κωνσταντῖνος ἐφρονεῦθη εἰς Κολωνίαν ὑπὸ τοῦ Συμεῶνος τὸν 7-ον αἰῶνα, καὶ τῶν Παυλικιανῶν ἡ αἵρεσις ἐφάνη τότε ἀποναρκωθεῖσα· ὁ δὲ Χρυσοχέρης μετὰ διακοσίους περίπου ἑνιαυτοὺς κατεγερεούργηθη, καὶ ὅμως οἱ Παυλικιανοί,⁽⁷¹⁾ αὐτοὶ πρῶτοι, τὸν Χριστιανισμὸν, ὡς αὐτὸν οὗτοι ἐνόουν, ἀναφανδὸν ἀπεπειράθησαν παρὰ τοῖς Βουλγάροις νὰ κηρύξωσι, καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἐσχατίας τοῦ Αἴμου Βούλγαροι, τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχῆς τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν δοξασιῶν ἀπώλεσαν μὲν, κατ' ἐκείνους ὅμως τοὺς δύο βαδίζουσιν ἔτι. Τὰ λεγόμενα Σλαύων, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐγνώρισαν τὸν Χριστιανισμὸν ἅμα εἰς ἐπαφὴν ἤλθον μετὰ τῶν Σλαύων, τῶν παρ' αὐτοῖς δημοσίᾳ τὴν ὁμοούσιον λατρευόντων Τριάδα, δὲν τολμῶ ν' ἀναφέρω, ἐγὼ τοῦλάχιστον διότι φοβοῦμαι μὴ πρῶτον πάντων μοι ἀντιταχθῆ ὁ γνωστότατος χρόνος τοῦ χριστιανισμοῦ τῶν μεσημβρινῶν Σλαύων.

Μεταβολὴ ἐν τῷ κόσμῳ, φυσικῇ, πολιτικῇ, θρησκευτικῇ, οὐδέποτε ἄνευ προπαρασκευῆς καὶ προενεργείας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πικρᾶς εἰς πολλὰ μέλη τῆς κοινωνίας, ἐπισυνέβη. Αἱ κρύπται τῆς Ῥώμης προδιέθεσαν τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου, αἱ σφαγαὶ τοῦ Κιέβου ἐπετάχυνον τὴν βάπτισιν τοῦ Βλαδιμήρου, οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ τῶν Ἀράβων ὑπηρέτουν οἰουδήποτε Μωάμεθ τὰ σχέδια, καὶ ἐπιτραπέιτω μοι ἡ τόλμη νὰ θεωρήσω τὴν μεταμέλειαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Σωκράτους μεμακρυσμένην προήχισιν τῶν διδασκῶν τοῦ Παύλου.

Πολλὰ ἔτη πρὸ τοῦ Βογόριος, Ἄρχων τις τῶν Βουλγάρων, ἀδιάφορον ἂν οὗτος ἦν ὁ Μορτάγων ἢ ἄλλος, ἐξεγερθεὶς εἰς τὰς προόδους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῷ ὑπηκόῳ, προσεκάλεσε τοὺς νεοφύτους καὶ τοὺς Χριστιανούς αἰχμαλώτους, ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐπίσκοπον ἐκεῖνον Ἀδριανουπόλειως, Ἐμμανουήλ, καὶ παρὰ πάντων τούτων ἀπήτησεν ἐπιμόνως τὴν ἐξόμωσιν πίστεως, τὴν ἐγχώριον κρημνίζουσης λατρείαν. Ἐν ἀποποιήσει ἠπέιλησε, καὶ ἐπὶ τέλους βασάνους καὶ θάνατον διέταξεν. Ἴδου λοιπὸν καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ μάρτυρες. Ἐμαρτύρησεν ὁ Ἐμμανουήλ πρῶτος, καὶ μετὰ τοῦτον χιλιάδες χριστιανῶν. Τότε δὲ γενικὸς κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸς τῆς Βουλγαρίας τὰ χῶματα αἵματι ἀθῶφ κατέβαψεν.^(*) Καὶ ὅμως ὅταν ὁ Βόγορις τὸ σκῆπτρον παρέλαβε, πόσα ἄρα γε στόματα ἐν Βουλγαρίᾳ τὴν Ἀγ. Τριάδα ἐξύμνουν!

(*) Μεταξὺ ἄλλων ἴδε καὶ Ἐνγελ, Σ. 330.

Ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Θεοδώρας, ἡ ἀδελφή τοῦ Βογόριος, ἧς τὸ ὄνομα οὐδεὶς ἀναφέρει, συλληφθεῖσα, ἀδελφὸν πότε, ἐν τινὶ ἐκδρομῇ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ἀπήχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸ σέβας δυστυχῆσαντος μεγαλείου ἤνοιξεν αὐτῇ τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων. Ἐκεῖ ἐνηλικιώθη, εὐγενοῦς τυχοῦσα ἀνατροφῆς, καὶ ἐδιδάχθη, τὸν Χριστιανισμόν, λάτρις αὐτοῦ καταστάσα ἐνθουσιώδης. Εἰς ἄλλην ἀντίπρακτον ἐκδρομὴν, Μοναχός τις Ἑλληνα, Θεόδωρος⁽⁷²⁾ Κουφαρᾶς λεγόμενος, ὑπὸ τῶν Βουλγάρων συλληφθεὶς, καὶ διὰ τῶν φώτων, τῆς παιδείας, καὶ τῶν πολιτικῶν γνώσεων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βογόριος εἰσχωρήσας καὶ σύμβουλος τούτου προχειρισθεὶς, εἰς πολλὰ μέσα προσέδραμεν, ὅπως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τῶν Βουλγάρων τὸν Ἄρχοντα καταδείξῃ, καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀληθοῦς τοῦ θείου λατρείας προφανῆ καταστήσῃ. Ἦλθεν ὦρα, καθ' ἣν οἱ δύο ἐκεῖνοι αἰχμάλωτοι ἀντηλλάγησαν τὴν ἀποστολὴν δὲ τότε τοῦ Κουφαρᾶ ἡ ἀδελφή τοῦ Ἡγεμόνος ἐξηκολούθησεν. Ἐνέσκηψε μετὰ τοῦτο ἐν Βουλγαρίᾳ λιμὸς, καθ' ὃν ὁ Βόγοριος ἐφωτίσθη νὰ δεηθῇ τοῦ Θεοῦ τῶν Χριστιανῶν ὑπὲρ τῆς παύσεως τοῦ δεινοῦ· ὁ λιμὸς ἔπαυσεν, ὁ δὲ Βόγοριος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐφαίνετο ἐνισχυόμενος εἰς ἰδέας, ἃς παρὰ τοῦ Κουφαρᾶ καὶ τῆς ἀδελφῆς παρέλαβεν. Ἐν ᾧ σοβαρὰ σκέψεις τὸν νοῦν αὐτοῦ κατεῖχον, καὶ διελογίζετο ἴσως πῶς ν' ἀρχίσῃ εἰσάγων ἐν Βουλγαρίᾳ τὸν Χριστιανισμόν, ὁ Μεθόδιος, διαβάτης, ἐζωγράφησεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν δευτέραν παρουσίαν, φοβερόν ζητήσαντός τι ζωγράφημα. Οἱ κολασμένοι, ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων εἰς τὸ αἰώνιον ὠθούμενοι πῦρ, σφόδρα προσέβαλον τοῦ εἰδωλολάτρου τὸ πνεῦμα, καὶ ἀμέσως ἐζήτησε νὰ βαπτισθῇ. Ἐβαπτίσθη δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα, Μιχαήλ μετονομασθεὶς.⁽⁷³⁾ Ὅταν οἱ πρόκριτοι ἔλαβον γνῶσιν τοῦ πράγματος, ἔστασιασαν, καὶ συναθροίσαντες τὸν λαόν, ὃν διήγειραν, ἐπολιόρησαν τὸν νεοφώτιστον ἀρχηγόν· ἀλλ' αὐτὸς, μετ' ὀλίγων πιστῶν σωματοφυλάκων ἐξελθὼν, κατέπαυσε τὴν στάσιν διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γλυκύτητος, καὶ τοῦ σάλου πραϋθέντος, τοὺς μὲν πρωτουργοὺς τῆς στάσεως συλλαβὼν ἐθανάτωσε, τοὺς δὲ λοιποὺς κατέπεισεν ἢ καὶ ἠνάγκασε νὰ ἐγκολπωθῶσι τὴν νέαν πίστιν, ἣν ἕκτοτε θρησκείαν τοῦ Κράτους ἐκήρυξεν.

Τὸ μέγα τοῦτο γεγονός συνέβη τῷ 864 ἢ 865, δῆλον ὅτι ἐπὶ Φωτίου, εἰς ὃν ἡ τιμὴ τοῦ κατορθώματος ἀποδίδεται.⁽⁷⁴⁾ Ἐκ τῶν περὶ τοὺς λόγους διαστρεβλώσεων τῆς παπικῆς τάσεως τῆς παντοκρατορίας, καὶ ἐκ τινῶν ἀμφιβόλων φράσεων βυζαντινῶν χρονογραφιῶν, ὠρμήθησαν οἱ δυτικοί, τὴν περιφιλαυτίαν αὐτῶν κολακεύον.

τες, καί τινες τῶν Βλάχων, ὡς βλέπω, ἐκ προθέσεως ἢ ἀνεξελέγκτως ἐκείνους ἀκολουθοῦντες, νὰ γράψωσι καὶ διαταθῶσιν ὅτι ὁ Ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων, ἔστω καὶ βαπτισθεὶς, ἐζήτησε παρὰ τοῦ τότε παπείουτος(*) καὶ παρὰ τοῦ γάλλου Λουδοβίκου τοῦ Γερμανικοῦ ἱερεῖς καὶ Ἐπισκόπους, νὰ κατηγγήσωσι καὶ βαπτίσωσι τὸ ὑπήκοον εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν.(75)

Δύω Ἐπισκόπους, τὸν Παῦλον Παπουλανίας καὶ τὸν Φόρμωσον Ὡστίας μετὰ συνοδίας πολλῶν Κληρικῶν ὁ πάπας Νικόλαος εἰς Βουλγαρίαν ἀπέστειλε, καί· ἀλλὰ κατ' αἰτήσιν τῶν Βουλγάρων οἱ εὐφρονούντες δὲν παραδέχονται τοῦτο γενόμενον, διὰ τὸν φυσικώτατον λόγον ὅτι οὐδὲν, ἀνευ ἀνάγκης προφανοῦς, οἱ ἄνθρωποι παρ' ἀνθρώπων ἐν τῷ κόσμῳ αἰτοῦσιν. Φρονῶ ἀπ' ἐναντίας ὅτι, ὀλόκληρον λαὸν εἰς τῆς Ἐκκλησίας τοὺς κόλπους ἢ Δύσις μακρόθεν παρατηρήσασα, καὶ οἱ Πάπαι ὑπὸ ἀντιζηλίας μὴ ἀνεχόμενοι νὰ ἀποδοθῇ ἡ τιμὴ τούτου εἰς τὴν Ἐδραν, ἣτις πρόσκομμα μέγα καὶ σεβαστὸν τῆς ἐκτελέσεως φιλοδοξῶν σκοπῶν παρενετίθετο μεταξὺ Παπῶν καὶ κόσμου, μὴ τέως εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν διχασθέντος, πάντα λίθον ἐκίνησαν ὅπως λάβωσι μέρος καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τῶν Βουλγάρων, ἂν μὴ δυνηθῶσι πᾶν ἐκ τῶν ἑαυτῶν ἐνεργειῶν προκύψαν νὰ παραστήσωσιν. Οἱ Λατινεπίσκοποι μετὰ τῶν βοηθῶν, ἀποσταλέντες ἀνευ αἰτήσεως καὶ ἀνάγκης, καὶ ἀφιχθέντες εἰς Βουλγαρίαν, ἐπαιζον μὲ τὸ Μῦρον, ἐκ νέου τοὺς βαπτισθέντας Βουλγάρους βαπτίζοντες, «καὶ τὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἔθιμα, ὅσα ἢ καθόλου Ἐκκλησία, ὡς ἀρτιφυῆ ἐν τῷ καθαρῷ τῆς Ὁρθοδοξίας ληΐφ ζιζάνια, » οὐ παρεδέχετο, τὸ δὲ πάντων ἀσεβέστατον, καὶ τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ πανάθεσμον προσθήκην καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ταῦτα ἐπιταγήν » εἶχον ἐκεῖ νὰ εἰσαγάγωσιν.»(76)

Φαίνεται ὅτι, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Μιχαήλ, βασιλέα τῶν Βουλγάρων(77) «τὸν περιφανέστατον καὶ ἡγαπημένον αὐτοῦ υἱόν, καὶ τὸ καλὸν ἀγαλμα τῶν αὐτοῦ πόνων, » ἐγγέγραπτο, καὶ μετὰ τῆς τοῦ Αὐτοκράτορος, ἦν κατὰ κακὴν τύχην ἀπωλέσαμεν, ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ Μιχαήλ ἐκείντο· ἄλλως δὲν ἐννοῶ πῶς οἱ Βούλγαροι ἀποστόλους δυτικούς τε καὶ ἀνατολικούς ἔξω τῶν ὁρίων δὲν ἀπέπεμψαν, θρησκευτικὴν κωμωδίαν ἀποστρεφόμενοι.

Ἐπὶ τινὰ ἔτη οἱ δύο θρόνοι διημφισβήτην ἀνίσοις ἐπιχειρήμασι τοῦ κατορθώματος τὴν τιμὴν, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν Ἐπισκόπους ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ Φώτιος, αὐτὸς μοχθήσας, τῶν πνευ-

(*) Ἡ γνησιότης ἐπιστολῆς τοῦ Βογόριος πρὸς τὸν Πάπαν, ἦν πολλοὶ ἀνέφερον, ἀμφισβητεῖται.

ματικῶν αὐτοῦ πόνων τὸ ἀγαλμα, οὔτε προδιατεθημένος ἦν οὔτε καθ' οἰονδήποτε τρόπον παρεδέχετο νὰ καταλείψῃ τοῖς Παπισταῖς πρόσκοπον τῶν κατὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐπιθέσεων ἀλλ' ἐπὶ Ἰγνατίου, τοῦ διαλλακτικοῦ τῶν περιστάσεων πνεύματος ἐπικρατήσαντος, ἄλλως τε καὶ τῆς ἀδρανεΐας τοῦ ἐσχατογήρου τὴν εἴσοδον τοῦ σταδίου εἰς τὰς παπικὰς ραδιουργίας ἐπιτρεψάσης, ἡ Ῥώμη μετὰ σοβαρότητος ἤρχισε νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ Ἱεραρχία αὐτῆς ἀδύνατον δὲν ἦτον ἐν Βουλγαρία ποτὲ νὰ στερεωθῇ. Ἐκ τούτου ἡ μεγάλη τῆς Ῥώμης ἐπιμονή, αἱ ἀβάσιμοι ὑποθέσεις τῶν Δυτικῶν, καὶ ἅπαν τὸ σκάνδαλον. Ὁ Φώτιος, ἐν τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ, συγκροτήσας τὴν ἐκ 383 ἐπισκόπων ὡς ὀγδόην θεωρουμένην σύνοδον, ἀπεκέρυξε καὶ ἀναθεμάτισε τοὺς ἄλλως ἢ κατὰ τὴν ἐν Νικαία σύνοδον ἀπαγγέλοντας καὶ παραδεχομένους τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, διέκοψε τὰς μετὰ τῆς Δύσεως σχέσεις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διέσωσε καὶ τὴν ἐθνικότητα τῶν Βουλγάρων.⁽⁷⁸⁾ Εἰς ἱερεῖς Λατίνους, ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ Βουλγάρου Μιχαήλ, ἡ εἴσοδος τῆς Βουλγαρίας ἀπηγορεύθη, καὶ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ὀριστικῶς ἔκτοτε κατετάχθη.

Ὅτι ἐκ τῆς ὑπερμέτρου κενοδοξίας καὶ τῆς ἀλαζωνείας τοῦ πάπα Νικολάου προῆλθεν ἡ περὶ Βουλγαρίας ἕρις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τε τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὅταν αὐτὰ ἀπ' ἀρχῆς διέλθῃ τις μετ' ἐπιστασίας, καὶ τῶν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ πάπα ἐκείνου μαρτυριῶν.⁽⁷⁹⁾ Ἡ δὲ μομφή, ἦν καθ' ἡμῶν ρίπτουσιν οἱ Λατῖνοι, τὸν Φώτιον αἰτιώμενοι, καὶ τὸ κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἕριδος ἐκείνης προκύψαν σχίσμα εἰς αὐτὸν ἀποδίδοντες, εἶναι ἀδικος. Καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ οἱ φυσικῶ τῷ λόγῳ μεγάλως εἰς τοῦτο ἐνδιαφερόμενοι ἱστορικοὶ τῆς Δύσεως ἐκθέτουσι τὰς ιδέας αὐτῶν ἐπὶ τούτου, ἀσχημίζων ἱστορίας ὡς τὴν τοῦ Καντοῦ, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τοῦ Γίββωνος,⁽⁸⁰⁾ ἀποβαίνει ἐναντίος εἰς τὸν πρὸ τοῦ πνεύματος τοῦ συγγραφέως σκοπὸν, τοῦ νὰ πείσῃ τὸν ἀναγνώστην διότι τὴν παραφορὰν τοῦ πάθους καὶ τὸν ἐρεθισμὸν, συνήθη ταῦτα τοῖς Δυτικοῖς, προκειμένου περὶ σχίσματος, ὁ ἀναγνώστης παρατηρῶν, δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα νὰ ἀπιστήσῃ τῷ ἀπολείπεται τὸ δικαίωμα.⁽⁸¹⁾

Τὰ περὶ Φωτίου καὶ σχίσματος ἔκτος τοῦ προκειμένου θεωροῦντες, παραπέμπομεν εἰς τὰ περὶ τούτων συγγράμματα,⁽⁸²⁾ καὶ ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν Μιχαήλ.

Πρὸ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ ἐκέρυξε, λέγουν, πόλεμον κατὰ

τῆς Θεοδώρας, καὶ ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτῆς· «ἐὰν νικήσῃ, θὰ νικήσῃ γυναῖκα, ἐὰν ἡττηθῇ, ὑπὸ γυναικὸς θ' ἀκουσθῇ ἡττηθείς,» κατέθεσε τὰ ὄπλα, συνθηκολογήσας. Βαπτισθεὶς, ἐζήτησεν ἐπέκτασιν ὀρίων, πρὸς ζημίαν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τοῦτο ἐπιτυχὸν, διὰ τῆς παραχωρήσεως τοῦ Ζαγορά, τῆς ἐκτεταμένης ἐπαρχίας Σιδηρά, (*) πρὸς τὸν ἀνατολικὸν Αἶμον, μικρὸν ἐκυβέρνησεν ἔτι ἐν μεγάλῃ θρησκευτικῇ εὐλαβείᾳ καὶ ἀσκητικῇ, ὡς λέγουσι, ὑπερμέτρῳ ἀσκήσει, καὶ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς μονάζων νὰ διέλθῃ ἀποφασίσας, οὕτως ἔπραξεν. Ἀκούσας ὁμως ἐν τῇ μονῇ ὅτι, ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ υἱὸς, κατὰ Σάφαρικ Βλαδίμηρος, ὑπὲρ οὗ παρητήθη, διώκτης τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἀπέβη καὶ εἰς ἄκρον διεφθαρμένος, κατέθεσε τὸν ῥάσσον, ἀνέλαβε τὸ ξίφος, συνέλαβε τὸν υἱόν, καὶ αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξας, ἀνεβίβασε τὸν δευτερότοκον Πρεσιανὸν εἰς τὸν θρόνον. Ἀνέλαβε δ' εἶτα τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὑφ' ὃ καὶ ἀπέθανε τῷ 876, πρῶτος ἐν ἁγίοις τῶν Βουλγάρων καταταχθεὶς.

ΚΕΦ Η'.

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΜΗ.

Συμείων. — Ὁ Πρεσιανὸς, τὴν συμφορὰν τοῦ ἀδελφοῦ ὑπ' ὄψιν ἔχων, προσεπάθησε νὰ ζήσῃ ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ νὰ δοθῇ εἰς τὴν κτίσιν ναῶν καὶ τὴν καθιέρωσιν μονῶν. Ὡς ἐκ τούτου οὔτε λόγος περὶ αὐτοῦ γίνεται ἐν τῇ πολιτικῇ σκηνῇ.

Ὁ Χριστιανισμὸς, ὁ ἐξημερώσας Φράγκους, Ἀγγλοὺς, Λογγοβάρδους καὶ Γερμανοὺς, βραδέως ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν Βουλγάρων ἐμελλε νὰ ἐπενεργήσῃ, καὶ τούτους νὰ πείσῃ ὅτι, ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώ-

(*) Μικρὰ τις παρομοίωσις ἀρκεῖ ἐνίοτε νὰ γεννήσῃ μύθους καὶ πράγματα. Πῶς δὲ πηγαίνουν οἱ τυφλοὶ εἰς τὸν Ἄδην; ὁ εἰς κατοπίν τοῦ ἄλλου. Ἐπειδὴ ὁ Ἐγγελ, εἶτε ἀπατηθεὶς εἶτε ἄλλον ἀκολουθήσας, εἶπεν ὅτι τὸ Ζαγόρι ἢ Ζαγορά ὠνομάσθη οὕτω ὑπὸ τῶν Σλαύων ὡς υπεράλπειον ἐκ τοῦ ζα—πέραν καὶ γορ—ζρος, ὁ Σάφαρικ τὸ παρέλαβε καὶ θέμα λόγου ἐποίησατο αὐτό.

Ἀπορῶ διατὶ λόγου χάριν νὰ τοῖς φανῇ ἄσχημον ὅτι ἡ λέξις παρεφθάρη ἀπὸ τοῦ Σιδηρά εἰς Ζαγορά, ἀφ' οὗ μάλιστα οὔτε ἔκρυψεν ὁ Σάφαρικ τὸ στενὸν ἐκεῖνο τὸ ὀνομαζόμενον Σιδηρά· καὶ τέλος πάντων ἡ θέσις Ζαγορά ἢ Ζαγόρι, ἢ ὅπως θέλητε, ἔφερε, βεβαίως, ἄλλο ὄνομα πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Σλαύων. Ποῖον λοιπὸν ἦτον αὐτό;

Ὁ Σάφαρικ καὶ ὁ Ἐγγελ πρὸς τούτοις (Slav. Alterthumer T. B' S. 171 καὶ Gesch. d. Bulg. in Mösien S. 304) λέγουσι ὅτι ἡ ἐπαρχία ἐκεῖνη παρεχωρήθη ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ἰουστιανοῦ τοῦ Ἰννοκέντου ἀκόμη εἰς τὸν Τέρβελιν, ἀλλὰ μέρος τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τοῦ Βογόριος ἀπετέλεσεν.

που δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀγριότητα, βραδύτερον ἐπέπρωτο νὰ τὸ κατορθώσῃ, ὅτε τὰ δύο ταῦτα ἀπεχαιρέτων τοὺς ἐκ τοῦ Βόλγα. Ἄλλ' αἱ σχέσεις μετὰ λαοῦ κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐκείνην νύκτα πεπολιτισμένου, ἐνέβαλον εἰς τοὺς προὔχοντας τῶν Βουλγάρων τὸν πόθον τοῦ νὰ γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν φημιζομένην ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τοῦ Πρεσιανοῦ παῖδες Βουλγάρων ἐξεπαιδεύοντο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μεταξύ τῶν ἄλλων ὁ Συμεὼν, ἀνεψιὸς τοῦ Βλαδιμήρου, (*) τοσοῦτον ἐπέδιδεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ὥστε ἡμιέλλην ὑπὸ Φράγκων πρέσβειων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπωνομάσθη. Τοῦ Δημοσθένους οἱ λόγοι καὶ τοῦ Πλάτωνος οἱ διάλογοι ἀπηγγέλοντο ὑπὸ ξένου, ὃν οἱ Βυζαντινοὶ ὡς ὄφιν ἐθέρμαινον ἐν ἀγνοίᾳ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν.

Ὁ Συμεὼν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρεσιανοῦ βασιλεύσας (888) ἐν πρώτοις ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, λόγῳ ὅτι ἔμποροι Βούλγαροι ἠδικήθησαν ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπερρίφθη ἀποζημιώσεις αἰτηθεῖσα. Ἐβασίλευε τότε Λέων ὁ σοφός· χαρακτήρ δξύθυμος, πνεῦμα σχολαστικόν, ἀνὴρ ἀπειρος τῶν πολεμικῶν, σοφός ἐπικληθεὶς, καθ' ὃ μαθητὴς τοῦ Φωτίου, ἀσχολούμενος εἰς τὰς ἐπιστήμας, καὶ ἴσως μᾶλλον τῶν συγχρόνων ἀνεπτυγμένος. Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, μετ' ἐπικουρικοῦ τινος Χαζάρων σώματος, διετάχθησαν νὰ ἀντικρούσωσι τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Συμεῶνος, ἐπιτεθέντος ἀμέσως· καὶ ὅταν ἠττηθέντα κακῶς διελύθησαν, οἱ δὲ αἰχμαλωτισθέντες ῥινοτμηθέντες ἀπεστάλησαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, οὗτος, ἀφ' ἐνός στρατὸν καὶ στόλον μεγάλον ἀθροίσας ἐκ νέου ἀντέταξεν, ἀφ' ἐτέρου κατέφυγεν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Οὐγγρων, πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Βούλγαροι, ἔλεγεν, ἂν καὶ αἰρετικοί, (83) εἶναι ὅμως Χριστιανοί· ἄλλοι δὲ Χριστιανοὶ τὰς χεῖρας μολύνοντες εἰς τὸ αἷμα τούτων ἀμαρτάνουσιν· οἱ δὲ Τοῦρκοι (Οὐγγροι), κατ' αὐτῶν πολεμοῦντες, φονευόμενοι μὲν οὐδὲν ζημιοῦσιν ἡμᾶς, φονεύοντες δὲ τῆς ἀνάγκης τούτου ἡμᾶς ἀπαλάττουςι. Τότε ἄρχονται αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐγγρων εἰς τὰς χώρας τὰς μετὰ τὸν κάτω Δούναβιν, τότε οἱ Βούλγαροι ζημίας ἀνυπολογίστους ὑπέστησαν, καὶ μόλις ἀνέπνευσαν ὅταν ἐκεῖνοι ἀπεσύρθησαν νὰ καταπλήξωσι τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἰταλίαν κατερημώσωσιν. (84) Ὁ Συμεὼν ἀνταπέδωκε τὰ αὐτὰ ἐπέδραμε τὴν χώραν, ἣν οἱ Οὐγγροι, πρὸς τὴν Δύσιν κινηθέντες, κατέλιπον,

(*) Ἄλλὰ Βλαδιμήρου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βογόριος. Ἄλλοι λέγουσιν αὐτὸν ὑπερότερον υἱὸν τούτου. Ὁ Ἐγγεῖλ. (Σ. 344) ἐξύγισεν ἀμφοτέρας τὰς γνώμας, χωρὶς νὰ ἀποφανθῇ τι.

ἐξηνδραπόδισεν ὅσας γυναῖκας καὶ παιδιά εὔρεν, ἀπέσφαξε τοὺς γέροντας, καὶ ἐτράπη κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκ νέου.⁽⁸⁵⁾ Ὁ Λέων ὑπὸ ἐσωτερικῶν περισπασμῶν κατατρυχόμενος, καὶ τὴν εἰρήνην ποθῶν, ἔπεμψε πρεσβευτὰς πρὸς διαπραγματέυσιν αὐτῆς, καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ κρατούμενους Βουλγάρους, πρὸς ἀνταλλαγὴν. Ὁ Συμεὼν ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι πάντες οἱ αἰχμάλωτοι δὲν ἐπεστράφησαν, ἀπέρριψε τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θράκην λεηλατῶν. Κατ' αὐτοῦ ἀντιπαρετάχθη ὁ Πατρίκιος Θεοδόσιος, διοικῶν στρατὸν πολυάριθμον· ἀλλὰ μάχης ἐπισυμβάσης, ὁ στρατηγὸς οὗτος ἐφρονεῦθη, καὶ ὁ στρατὸς διαλυθεὶς, κατέλιπε τὸ πεδῖον ἐλεύθερον καὶ τὰς πόλεις τῆς Θράκης ἀπροστατεύτους.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος λέγουν τὸν Συμεῶνα ζητήσαντα τὴν εἰρήνην, καὶ τοὺς διαδόχους τοῦ Βυζαντινοῦ ἀτέμματος αὐτὴν ἀπορρίψαντας· μεθ' ὃ ἐκεῖνος ἔσπευσε καὶ ἐπολιόρχησε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τῆς πολιορκίας ἀποτυχούσης, εἰρήνην ἐκλείσθη μετ' αὐτοκρατορικὸν γεῦμα, εἰς ὃ προσεκλήθη ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς εἰς συνεστίασιν μετὰ τῶν διεπόντων τὰς τύχας τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ὅροι τῆς συνθήκης συμπεριλαμβάνονται εἰς τοῦτο· ὅτι τὰ διαμαχόμενα μέρη συνεφώνησαν νὰ σεβασθῶσιν ἑκατέρου τὰ κτήματα καὶ τὴν χώραν, ἀντὶ ποσότητος χρυσοῦ δοθείσης εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἄλλ' ὑποσχέσεις καὶ συμφωνίαι δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τῶν Βουλγάρων τὸ πνεῦμα, ὡς ἡ ἀδράνεια ἀντέκειτο φυσικῶς εἰς τὸν χαρακτήρα αὐτῶν· δι' ὃ ἡ Θράκη ἐξηκολούθει νὰ λεηλατῆται, καὶ ἡ Ἀδριανούπολις ἔπεσεν ἐκ νέου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε χώρας, οὔτε πόλεων καὶ φρουρίων ἀνάγκην εἶχον οἱ Βούλγαροι, ἀλλὰ μόνον χρυσοῦ, ἡ πόλις αὕτη ἀπέδότη ἀντὶ τινων λιτρῶν χρυσοῦ.

Ἀδιακόπου οὕτω πολέμου ὑπάρχοντος μεταξύ Βουλγάρων καὶ Βυζαντινῶν, ἡ αὐτοκρατορεύουσα Ζωὴ, συνθηκολογήσασα μετὰ τῶν Σαρακηνῶν, ἔστρεψε πάσας τὰς δυνάμεις τῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν Βουλγάρων. Τοὺς Πατζινάκας δὲ συμμάχους ἐξασφαλίσασα ἑαυτῇ καὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν προσκηταμένη, ἔδωκε τὴν ἀρχηγίαν μεγάλου στρατοῦ εἰς τὸν ἔμπειρον στρατηγὸν Λέοντα Φωκᾶν, καὶ τὴν διαταγὴν νὰ ὀρμήσῃ καὶ καταστρέψῃ τὴν δύναμιν τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Βουλγαρίας. Τὸν Αὐγούστον τοῦ 917 ὁ στρατὸς, κατὰ τάγματα ἐξελθὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν τῆς Θράκης ἀποσπασμάτων ἐνδυναμούμενος, προεχώρει, ἐν ᾧ στόλος καλῶς συγκεκροτημένος, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ῥωμανοῦ, ἀπέπλεε τοῦ κόλπου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κινήσεων τοῦ

στρατοῦ τῆς ξηρᾶς, ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Δουνάβειος, καθ' ὅσον ἐκεῖνος προώδευεν.

Πᾶσαι αἱ προπαρασκευαὶ καὶ πάντα τὰ μέτρα ταῦτα ἀπέβησαν μάταια. Ὁ Συμεὼν οὐδ' ἔδωκε τὸν καιρὸν εἰς τὸν ἐφορμοῦντα στρατὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς Βουλγαρίαν· ἀλλὰ, παρὰ τὴν Ἀγκίαλον ἀπαντήσας αὐτὸν, συνῆψε μάχην. Ἡ μάχη τὸ πρῶτον ἔμενεν ἀμφιβρεπῆς, καὶ ἔπειτα ἔκλινεν εἰς τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς· ἄλλως ὅμως ἡ τύχη τοῦ Συμεῶνος εἶχεν ὀρίσει αὐτήν. Εἰς τῆς συγχρούσεως τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν ὁ Λέων διψήσας, κατέβη τοῦ ἵππου νὰ πῆ ἀπὸ τινος πηγῆς. Ὁ ἵππος, ἀφειθείς ἑαυτῷ, καὶ βεβαίως ἐξαγριωθείς ἐκ τοῦ κρότου καὶ τῶν κραυγῶν, ἐδόθη εἰς δρόμον ἐν τῷ μέσῳ τῶν στρατιωτῶν· οὗτοι, ἰδόντες τοῦ στρατηγοῦ τὸν ἵππον τρέχοντα ἄνευ ἀναβάτου, ὑπέλαβον τὸν στρατηγὸν φονευθέντα, ἐδειλίασαν, καὶ ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν. Πανικὸς τότε φόβος κατέλαβε πάντας, εἰς γενικὴν φυγὴν, τῶν Βουλγάρων ἐκπληττομένων, ἐδόθησαν οἱ Αὐτοκρατορικοὶ, καὶ μέχρις οὗ γνωσθῆ ἡ ἀλήθεια, ὁ Συμεὼν, ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφόνευσεν ὅσους ἐδυνήθη. Ὁ Λέων ὅμως μετὰ τινων στρατιωτῶν κατέφυγε καὶ ὠχυρώθη εἰς Μεσημβρίαν⁽⁸⁶⁾. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ στόλος, ὑποστηρίζων κινήσεις στρατοῦ, οὐχὶ ὡς ἡμεῖς σήμερον ἐνοοῦμεν, ἀλλ' ὡς τότε ἐγίνετο, δηλ. διὰ καταστροφῆς παραθαλασσίων καὶ παραποταμίων πόλεων, φέρων τοὺς Πατζινάκας, καὶ μηδὲν συνεννοούμενος μετὰ στρατοῦ, ἔφθασεν εἰς τὸν Δούναβιν. Ἐκεῖ, τοῦ Βάρδα, ὑποναυάρχου, καὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ἐριζόντων περὶ πρωτείων, ὁ στόλος διετέλεσεν ἐν ἀπραξίᾳ· καὶ οἱ Πατζινάκαι, ἔκθαμβοι, ὅτι ἀντὶ πολέμου κατὰ Βουλγάρων εἰσήγαγον αὐτοὺς εἰς θέατρον διαμάχης, ἐζήτησαν νὰ ἀποβιβασθῶσιν, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην πρὸς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα διευθυνόμενοι, καὶ τὰ πλοῖα ἐπανῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοιοῦτον πέρας ἔλαβεν ἡ πολύκροτος αὕτη ὑπὸ τῆς ἀνδρώδους Ζωῆς σχεδιασθεῖσα ἐκστρατεία.

Ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Λεκαπνοῦ ὁ Συμεὼν, κατὰ τινὰ ἐκδρομὴν εἰς Θράκην, καταληφθεὶς ἀπροόπτως ὑπὸ τοῦ ἐπιτηρητικοῦ σώματος τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἀπολέσας ἐν συμπλοκῇ τὸ πλείστον μέρος τῶν στρατιωτῶν, ὤμωσε νὰ ἐχθικηθῆ. Καὶ δὴ ἄνευ ἀναβολῆς συναθροίζει στράτευμα πολυάριθμον, ὅπερ θέτει ὑπὸ τὰς διαταγὰς Χαγάνου τινός, συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ Μινικ, καὶ τοῦτο διατάττων νὰ μεταβῆ καὶ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, αὐτὸς, τὴν Ἀδριανούπολιν περιζώνει καὶ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ἀπαιτεῖ. Ἡ κατὰ τῶν δύο στρατηγῶν τοῦ Συμεῶνος ἐπεξεληθούσα δύναμις, ἀνίσχυρος νὰ κωλύσῃ τὴν προχώρησιν τῶν Βουλγάρων, ἐκ

μόνον τῶν ἀγριῶν φωνῶν, ἃς οὗτοι ἐξέβαλλον ἐν συναντήσει ἐχθροῦ, εἰς φυγὴν ἐτρέπη, καὶ ἂν ἡ Κωνσταντινούπολις τότε δὲν ἔπαθέ τι μέγα, ἐπολιορκήθη ὁμως, καὶ εὐτυχῆς ἐθεωρήθη ὅταν οἱ Βούλγαροι, τὰ περίξ λαφυραγωγήσαντες καὶ καταστρέψαντες, ἐπανέλαβον τῆς πατρίδος τὸν δρόμον. Σὺν τούτοις ἡ Ἀδριανούπολις, στενοχωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς πείνης, παρεδόθη, καὶ ὁ φρούραρχος αὐτῆς Μωρολέων, ἀνδρείως ἀγωνισθεὶς, ὅταν ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ, πρῶτον ἀπανθρώπως ἐβασανίσθη, καὶ ἔπειτα κατεκρεοῦργήθη. Ἡ πόλις αὕτη ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς φρουρᾶς μετ' ὀλίγον, ἅμα ἠκούσθη ὅτι στρατιωτικὴ δύναμις κατ' αὐτῆς ἐβάδιζεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως.

Τῷ 929 ὁ Συμεὼν, τρίτον τοῦτο, ἐπολιόρχησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, στρατοπεδεύσας πρὸ τῶν Βλαχερνῶν. Ἐπειδὴ αἰ τοιαῦται προσβολαὶ κατὰ τῆς πρωτεύουσας τῶν Βυζαντινῶν, ὑπὸ τοῦ Συμεῶνος μάλιστα γινόμεναι, τοῦ ὡς ἐκ τῆς πολυχρονίου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατριβῆς ὄντος εἰς θέσιν μᾶλλον ἄλλου νὰ γνωρίζῃ τὰ ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων διαθετόμενα ἅπειρα μέσα, σοβαρὸν σκοπὸν ἐνπολιορκήσεως δὲν προετίθεντο, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἐκφόβισιν τῶν πολιορκουμένων ἐγίνοντο· ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ μέρη, ἀπαυδῆσαντα εἰς πόλεμον καταστρεπτικὸν μὲν ἀλλ' ἄνευ καὶ ἀποτελέσματος, ἐπόθουν τὴν εἰρήνην, προτάσεις περὶ αὐτῆς προεβλήθησαν, διαπραγματεύσεις ἔλαβον χώραν, καὶ συνέντευξις τῶν δύο βασιλέων ἀπεφασίσθη εἰς τὸ Κομίδιον.⁽⁸⁷⁾ Ὁ Συμεὼν, ἀναμενόμενος, προσῆλθεν οὐχὶ ἄνευ τινος δυσπιστίας, μετὰ πολυτελείας καὶ μεγαλοπρεπείας ἐκπληξάσης τοὺς Βυζαντινοὺς.⁽⁸⁸⁾ Ὁ Ῥωμανὸς, παραστήσας αὐτῷ διὰ χριστιανικῶν τῶν ὄντι λόγων τὸ σκληρὸν τοῦ πολέμου, ἐδυνήθη νὰ καταπέσῃ τὸν ἐκ τῶν Βουλγάρων Ἡγεμόνων ἀσπονδότερον τῆς Αὐτοκρατορίας ἐχθρὸν νὰ ὑποσχεθῇ ἐπισήμως τὴν διαφύλαξιν τῆς εἰρήνης. Τούτου γενομένου, μετ' ἀμοιβαῖον ἀσπασμὸν ἀπεχωρίσθησαν, καὶ ὁ Συμεὼν, δεχθεὶς μεγαλοπρεπῆ δῶρα, ἐπανεκάμφεν εἰς Βουλγαρίαν, οὐχὶ βεβαίως πρὸς ἀνάπαυσιν· διότι μετὰ ἐν ἔτος ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Κροατῶν. Ἄλλ' ἐνικήθη ἐκεῖ κατὰ κράτος, εἶδε τὸν στρατὸν αὐτοῦ κατακερματισθέντα, καὶ ὑπὸ τῆς λύπης ἀπέθανε, βασιλεύσας τεσσαράκοντα ἔτη.

Κατάστασις τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Συμεῶνος. — «Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶνος ἡ Βουλγαρία ὠμοιάζε τὴν Γαλλίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἐξωτερικὴ δόξα ψευδῆς (ἐψιμυθιωμένη), ἐσωτερικὴ τῆξις.» (*)

(*) Engel, S. 360,

Ἐάν ὁ Κροῦμος, διὰ συνετῆς καὶ αὐστηρᾶς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ διοικήσεως καὶ διὰ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐπιθέσεων, κατέστησε σεβαστὸν ἐν τῇ πολιτικῇ σκηνῇ τὸ ὄνομα τοῦ κυβερνωμένου λαοῦ, καὶ ἀνύψωσε τὴν δύναμιν τῶν Βουλγάρων, ὁ Συμεὼν, διὰ τῶν τεχνασμάτων, ὅσα ἔμαθεν εἰς τὴν Αὐλὴν τῶν ραδιουργιῶν καὶ τῆς ἀπιστίας, διὰ τῆς προσωπικῆς ἀνδρίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀξίας τῶν στρατιωτῶν, ἔφθασε τὴν ἀκμὴν, ἣν δύναται διὰ τῶν ὄπλων νὰ φθάσῃ λαὸς ὁποιοσδήποτε, ἐν ὧσιν ἓνα μόνον ἐχθρὸν ἔχει νὰ πολεμήσῃ, ὑπὸ ἐσωτερικῶν περισπασμῶν δὲν ταράττεται, καὶ ὑπὸ ἐπιθέσεων ἐξωτερικῶν δὲν ἀπειλεῖται, ἢ, ἀπειλούμενος, δύναται αὐτὰς ν' ἀψηφῆ. Ἐκτασις χώρας, ὄρια φυσικά, φρούρια ὀχυρά, καὶ πόλεις τετειχισμένοι ἦρχουν εἰς ἔμφρον καὶ συνετὸν Ἡγεμόνα πρὸς ἀποκατάστασιν Κράτους, οὗτινος τὴν ὕπαρξιν μόνον στίφη βαρβάρων, τότε ἀνισχύρων, ποῦ καὶ ποῦ ἀναφαινόμενα ἔτι, ἐδύνατο νὰ ἀμφισβητήσωσιν. Ἄλλ' εἶδομεν τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μᾶλλον ποθητῆς καὶ κατεπειγούσης εἰρήνης, τραπέντα πρὸς ἄλλον πόλεμον, δυστυχήσαντα, καὶ ὑπὸ τῆς λύπης ἀποθανόντα. Ὅτι ὁ πόλεμος πρῶτιστον ἔργον, ὑπὸ λαοῦ πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων εἰς τὴν Εὐρώπην φανέντος, ἐθεωρεῖτο, καὶ ἄνευ τούτου ζῶν περιεφρονεῖτο, ἀληθὲς τοῦτο· ἀλλ' ἀληθέστερον εἶναι ὅτι, οἱ διέποντες τὰς τύχας τοῦ λαοῦ τούτου δὲν ἐσκέπτοντο κατὰ πάντα ὡς αὐτὸς, ἢ, τοῦλάχιστον εὐρίσκοντο εἰς θέσιν ὀρθώτερον αὐτοῦ νὰ σκεφθῶσιν ἐπὶ συμφέροντος· καὶ τὸ συμφέρον τοῦτο μὴ ἐπιβαλόντες, ἢ μὴ καὶ μετακοινώσαντες, ἔπταισαν. Ὁ Συμεὼν παρετήρησεν εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῶν Βυζαντινῶν ὅτι, ὅσον ὁ λαὸς ἐώρταζε καὶ ἐπανηγύριζε τὴν εἰδῆσιν συμπεφωνηθείσης εἰρήνης, τόσον ἐσχυρῶπαζεν εἰς τὴν διακηρυχθέντος πολέμου· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τοὺς στρατηγούς μόνον χαίροντας ἔβλεπεν, ἢ τοὺς νέους Αὐτοκράτορας, τοὺς πειρωμένους ἢ δόξαν διὰ πολέμου νὰ προσκλήσωνται, ἢ τὴν τῶν ραδιούργων προσοχὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ν' ἀποτρέψωσιν. Πολεμιστὴς κρατερός καὶ ἐπίφοβος τοῖς ἐχθροῖς, στρατηγὸς ἔνδοξος, εἴτε τῶν ὑπηκόων τὴν ὀρμὴν μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀναχαιτίσῃ, εἴτε τὸ φιλοπόλεμον αὐτοῦ πνεῦμα μὴ χαλιναγωγήσας, ἀντὶ τῆς ἐδραιώσεως τῆς τάξεως, τῆς Μοναρχίας, καὶ τῆς ἰσχύος, κατέλιπε τοὺς Βουλγάρους εἰς τρικυμιῶσαν θάλασσαν, ἀπὸ πελωρίων κυμάτων τρομερὰ κοίτη ἐξερευγομένην. Τὰ ἀρχαῖα ἦθη, οὐδ' αἱ δοξασίαι ἦσαν ἔτι ἐξαληλλημένα, ὅταν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς δουλικῆς Αὐλῆς καὶ τῶν δουλικῶν τίτλων παρ' ἑαυτῷ ἐπειράτο· καὶ τοὺς Βουλγάρους προέτρεπεν, ἐκείνους μάλιστα καθ' ὧν εἶχε δυσπίστως, εἰς πληθυσμὸν

τῶν μονῶν, ἃς καθιέρου ἢ ἀνεγνώριζεν. Οὕτω τὰ πάθη ἐξήπτε, καὶ ὑπέτρεφε πολλῶν ἀγανάκτησιν. Ζώσης τῆς πρώτου συζύγου, εἰς δευτέρου γάμον συνῆλθε, καὶ τὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱὸν πειθαναγκάσας τὸ μοναχικὸν σχῆμα νὰ ἐνδυθῆ, πᾶσαν προτίμησιν εἰς τὰ τῆς δευτέρας συζυγίας τέκνα κατέδειξεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλῶν νόθων τέκνων αὐτοῦ τὴν ἀποκατάστασιν ἐσχέπτετο σοβαρῶς, καὶ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τὴν προστασίαν αὐτῶν θερμῶς εἰς φίλους συνέστησεν. Οὕτω ἐμφυλίους προδιέθετε τῇ πατρίδι πολέμους, καὶ τὴν ἀκεραιότητα ταύτης ὑπέσκαπτεν ἀποτυφλούμενος. Οὐδεὶς τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἐτόλμησε νὰ ἐναποθέσῃ τὴν στρατηγίαν μεγάλων δυνάμεων εἰς ὑποδεεστέρους, καὶ τὴν ἔκβασιν ἐπισήμου πολέμου εἰς ἱκανότητα ἄλλων νὰ ἐμπιστευθῆ. Αὐτὸς δὲ, πολλάκις ἐν Περεισλάβρα ἢ Τριαδίτζα τρυφῶν, ἔπεμπε στρατηγούς ν' ἀντικρούσωσιν ἔφοδον τῶν Πατζινακῶν ἢ που νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν αὐτὸς μένων, ἄλλους ἀπέστειλε τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ πολιορκήσωσιν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, τῆς βυζαντινῆς μεγαλοπρεπείας τὴν κοῦφον ἀσυνεσίαν ἀπομιμούμενος, παρέιχεν εὐκαιρον εἰς ἄλλους τὴν πεῖραν ἀνεξαρτήτου ἀρχῆς, καὶ προκατέβαλλε τὰ αἷτια τῶν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν γειτόνων φονικῶν καὶ κινδυνωδεστάτων στάσεων τῶν στρατηλατῶν.

Πέτρος.— Ὅταν ὁ Πέτρος, καρπὸς τοῦ δευτέρου γάμου, εἰς τὸν θρόνον ὑψώθη, ἠφαιστειοὶ εἰργάζετο ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ περίξ ἐμυκάτο ἀνεμοζάλη. Οἱ Οὐγγροὶ, οἱ Πατζινακαὶ καὶ οἱ Κροάται ὤρμουν κατὰ τῆς Βουλγαρίας, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ παρασκευάσας πολέμου δραστηρίως ἐνήργουν· αἱ ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους σερβικαὶ πόλεις ἐπανεστάτουν, καὶ συνομωσαὶ ἐν τῇ οικογενεῖα αὐτῇ ἐξυφαίνοντο.

Ἐν τοιαύτῃ τῶν πραγμάτων καταστάσει, συμβουλίου συγκροτηθέντος, ἀπεφασίσθη ἄμεσος ἐπίθεσις κατὰ τῶν μᾶλλον ἐπιφόβων ἐχθρῶν πρώτων τῶν Βυζαντινῶν. Ἐσχέποντο δ' ὅτι, τούτους καταπονοῦντες καὶ ἐντεῦθεν ἐξασφαλιζόμενοι, ἂν ἄνευ ἀναβολῆς τὰ ὄπλα κατὰ τῶν λοιπῶν ἀθρόως ἔτρεπον, εὐχερῶς τοὺς μὲν αὐτῶν ἐδύναναντο ν' ἀπολήσωσι, τοὺς δὲ εἰς ὑποταγὴν νὰ ἐπαναφέρωσιν. Ἀρξάμενοι δὴ χειρῶν, τὴν Μακεδονίαν διέτρεχον ἤδη ἀφόβως καὶ ἀσυστόλως, σφαγὰς διαπράττοντες καὶ λεηλασίας, ὅτε τὸν Ῥωμανὸν ἤκουσαν μετὰ σπουδῆς μεγάλην δύναμιν ἐλαύνοντα καθ' αὐτῶν. Κύριον ὅμως προθέμενοι σκοπὸν νὰ ἐπιτύχωσιν ἐδραίαν εἰρήνην δι' ἐκφοβισμοῦ μᾶλλον ἢ δι' ἐπιμόνου πολέμου, ὅταν παρετήρησαν διαψευδομένας ἐλπίδας τὴν ἔκβασιν ἀμφίβολον ν' ἀποκαθιστώσιν εἰς

παλιμβουλίαν ἐτρέπησαν, καὶ ὁ Πέτρος μετὰ τοῦ Γεωργίου, κηδεμό-
 νος τῶν ἀνηλίκων τέκνων τοῦ Συμεῶνος, μυστικῶς πρεσβευτὴν πρὸς
 τὸν Ῥωμανὸν ἀπέστειλε, πρεσβευτὴν φέροντα εἰρήνης καὶ ἐπιγαμίας
 προτάσεις. Ὁ Ῥωμανός, ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν ἡ κίνησις καὶ τοῦ πολέ-
 μου ὁ κάματος ἀπαρέσκει, πατὴρ δὲ θυγατέρων πρὸς γάμον μὴ ὦν,
 ἀποδεχθεὶς τὰς προτάσεις, ἐδέχθη καὶ ἄλλους πρεσβευτάς τῶν Βουλ-
 γάρων εἰς τὴν πρωτεύουσαν, αὐτὸν τε τὸν Γεώργιον μετὰ προκρίτων
 καὶ τινα πεπαιδευμένον καὶ σεβαστὸν μοναχόν, Στέφανον τ' ὄνομα·
 καὶ αὐτοὺς μεγάλως ἐτίμησεν. Ἡ Μαρία, θυγάτηρ Χριστοφόρου, τρί-
 του υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, ὑπερφυῆς τῷ κάλλει, ἐξελέχθη ὡς νύμφη
 τοῦ Πέτρου, φθάσαντος μετ' ὀλίγον, συζευχθέντος, καὶ μετὰ τινὰς
 ἡμέρας ὀδηγήσαντος τὴν νύμφην εἰς Βουλγαρίαν. Πρὸς ἀνάμνησιν
 τῆς δι' ἀγχιστείας ταύτης εἰρήνης ἡ Μαρία Εἰρήνη μετωνομάσθη.
 Ἄλλ' ὁ γάμος ἐτελέσθη ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἐν τῷ ναῷ τῶν Πηγῶν·
 ἡ δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας βασιλικὴ ἐστίασις πενθεροῦ καὶ γαμβροῦ ἐ-
 πίσης ἐκτὸς τῆς πόλεως, κατὰ Κεδρηνόν, εἰς τὴν ἀποβάθραν τῶν
 Πηγῶν, παραμένοντος τοῦ ἀκατίου τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὅθεν ἀμφί-
 βολον ἀποβαίνει ἂν εἰς τὸν Πέτρον ἐπετρέπη ἢ ἐν τῇ πόλει εἰσόδος
 πρὸς στιγμὴν αἶν.⁽⁸⁹⁾

Κατὰ τὴν σελήνην τοῦ μέλιτος τὸ ἡφαίστειον ἐξεβράγη· εἰς
 τῶν ἀδελφῶν τοῦ Πέτρου, ὁ Ἰωάννης, στασιάσας, ἐκήρυξεν ἔκπτω-
 τον τὸν ἡγεμονεύοντα, καὶ κατασχὼν ὄχυράς τινὰς θέσεις, συνήθροι-
 ζε περὶ ἑαυτὸν φίλους, σκοπῶν ἐν τάχει κατὰ τοῦ Πέτρου νὰ ἐπι-
 πέση. Ἀποτυχούσης τῆς στάσεως, τοῦ ἀποστάτου συλληφθέντος καὶ
 καθειρχθέντος, ὁ Πέτρος, συνδιαλλαγείς μετὰ τῶν Οὐγγρων, οἵτινες
 οὐδὲν παρὰ τῶν πτωχῶν Βουλγάρων ν' ἀρπάσωσιν εὕρισκον, τὴν
 χώραν δ' αὐτῶν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐπωφθαλμίων, προὔδωκεν εἰς
 αὐτοὺς τὴν εἰς Θράκην ἄγουσαν, κάπως συμπράττων καὶ βοηθῶν
 εἰς τὴν τέχνην πρὸς ἣν ἅπαντές ποτε οἱ βάρβαροι ἐμειδίω. Ἐν τῷ
 μεταξὺ οἱ μὲν Βυζαντινοὶ κατώρθωσαν ν' ἀφαιρέσωσι τῆς εἰρηκτῆς τὸν
 Ἰωάννην, καὶ κρατῶσιν αὐτὸν παρ' ἑαυτοῖς, ὅπως ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης
 ἀπολύσωσι καὶ τοιοῦτου εἶδους ἐχθρὸν κατὰ τοῦ Πέτρου, ἄλλος δὲ
 ἀδελφός, ὁ Μιχαὴλ, ἄλλην ὑπεκίνησε στάσιν, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ταύ-
 τῆς τεθείς, κατεπόνησε μὲν τὸν ἀντιταχθέντα στρατὸν τοῦ Πέτρου,
 ἐκρήμιζε δὲ καὶ αὐτὸν τοῦτον τῆς ἀρχῆς, ἂν μὴ ὑπὸ τοῦ θανάτου
 ἐν μέσῳ προβλεπομένης ἐπιτυχίας προκατελαμβάνετο.

Δύω ἀλεπάλληλοι στάσεις τὸν Ἠγεμόνα τῆς ἀξίας καταβι-
 βάσασαι καὶ τὰς ἐσωτερικὰς δυνάμεις ἐξαντλήσασαι, ἀνευ ἀντισταθ-
 μίσεως ἐπιτυχίας ὄπλων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, παρήγαγον ἀμέσως τρί-

τον τύχημα συμφορᾶς ἀνεπανόρθωτον· διότι, τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου μεταλλάξαντος ἀναβάτην ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὁ Πέτρος, εἴτε ὡς φίλος καὶ σύμμαχος, εἴτε ἀσθενῶν θεωρούμενος, ἐπιταγὴν ἔλαβε ν' ἀποκόψῃ τὸ πέραμα τοῦ Δουνάβεως εἰς τοὺς Οὐγγυροὺς, καὶ πέραν αὐτοῦ ν' ἀπωθήσῃ τὰ μετὰ ἀποπλάνησιν ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ περιοδικῶς εἰς τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας ὁρμῶντα καὶ πλεῖστα ὅσα κακὰ διαπράττοντα πολλὰ τούτων στίφη.⁽⁹⁰⁾ Ἀπειθήσας, ἐξ ἀδυναμίας τὸ πιθανώτερον, ὡς εἰς σπουδαιότερα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀσχολούμενος, ἐπέσυρε τὴν δυσμένειαν τοῦ Φωκᾶ, ἀσύνηθες μέσον ἐπινοήσαντος ἐκδικήσεως· οἱ Ῥῶσσοι, γνωστοὶ διὰ τὴν τόλμην καὶ τὸ φιλόρπαγον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἰγγορος μὴ πολὺ ἀπέχοντες τῶν Βυζαντινῶν θεωρούμενοι, προσεκλήθησαν νὰ ἐκδικήσωσιν αὐτοὶ τὰ παράπονα τούτων κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἀκούσωμεν τὸν Καραμζῖνον διηγούμενον τοῦτο. «Ἄλλ' ἢ κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Πέτρου δυσμένεια τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ ἔδωκεν ἀφορμὴν τῷ Σβιατοσλάβῳ νέας καὶ σπουδαιοτάτης ἄλλης κατακτήσεως· διότι ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐπιθυμῶν ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς Βουλγάρους, ὡς μὴ θέλοντας ἵν' ἀποκρούσωσι τὰς κατὰ Ἑλλάδος συχνὰς ἐπιδρομὰς τῶν Οὐγγυρων, ἐπέμφεν εἰς Κίεβον ὡς πρέσβυν τὸν Καλοκύρην, υἱὸν τοῦ τῆς Χερσῶνος κυβερνήτου, ὑποσχόμενον πλοῦσια δῶρα πρὸς τὸν τῆς Ῥωσσίας ἀνδρῆιον ἡγεμόνα, ἐὰν ἐκήρυττε τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον. Ὁ δὲ Σβιατοσλάβος, ἀποδεξάμενος ἀσμένως τὰς προτάσεις τοῦ Αὐτοκράτορος, παρὰ δὲ τῶν Ἑλλήνων λαβῶν μεδίμνους τινὰς χρυσοῦ(*) πρὸς ἐφοπλισμὸν, ἐπέφανη παραπλέων τὸν Ἰστρον μετὰ στόλου ἐξήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν.⁽⁹¹⁾ Μάτην οἱ Βούλγαροι ἐπεμελήθησαν ἵν' ἀποκρούσωσιν αὐτούς· ἐπειδὴ οἱ Ῥῶσσοι, κεκαλυμμένοι ὑπὸ τῶν ἀσπίδων, ἀπέβησαν ἑρμητικῶς καὶ ξιφῆρεις εἰς τὴν ξηρὰν, τρέψαντες δὲ τοὺς πολεμίους εἰς φυγὴν, ὑπέταξαν πάσας τὰς πόλεις,⁽⁹²⁾ ὥστε ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἀπέθανεν ὑπὸ τῆς λύπης.⁽⁹³⁾ Οὕτως ὁ Ῥῶσσος ἡγεμὼν, ἱκανοποιήσας τοὺς Ἕλληνας, πλουτήσας δὲ ἐκ τῶν τῆς νίκης λαφύρων καὶ ἐπαιρόμενος τῇ δόξῃ, ἤρξατο ἀρχῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Μοισίᾳ,⁽⁹⁶⁷⁾ ἀπαιτῶν δὲ δῶρα καὶ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης, ἐνετύφα ἐν τῇ βουλγαρικῇ Περεϊσλάβᾳ.»⁽⁹⁴⁾ Ἀναγκασθεὶς ὑπὸ ἐπιθέσεως τῶν Πατζινακῶν νὰ σπεύσῃ εἰς σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀσφαλείας εἰσέβαλε τὸ δεύτερον εἰς Βουλγαρίαν. «Ὁ ἐν Κιέβῳ ἡσυχος βίος αὐτοῦ ἀπῆρσε ταχέως ἡγεμόνι τοσοῦ-

*) Κεντηνάρια πεντακόσια δέκα, κατὰ Λέοντα τὸν Διάκονον (B. ΣΤ'. Κεφ. στ').

τον ἐπιχειρητῆ, χώρα δὲ κατακτηθεῖσα θέλγει πάντοτε τὸν νικητὴν, ὥστε ἡ καρδία τοῦ ἥρωος ἀνεπόλει ἀπαταπαύστως τὸν Ἴστρον. Συνανοήσας οὖν τοὺς μεγιστάνας, παρούσης καὶ τῆς Ὀλγας, εἶπεν αὐτοῖς ὅτι, «εὐφραίνεται διαμένων μᾶλλον ἐν Περεισλάβα, ἢ ἐν Κιέβφ· «ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῶν Βουλγάρων ἦτο ταμείον τοῦ φυσικοῦ πλοῦτου καὶ τῆς τέχνης· ὅτι οἱ Ἕλληνες πέμπουσιν ἐκεῖ χρυσόν, ὑφάσματα, οἶνον καὶ κρητὸς, οἱ Βοημοὶ καὶ Οὐγγροὶ ἄργυρον καὶ ἵππους, οἱ δὲ Ῥώσσοι διφθέρας, κηρὸν, μέλι καὶ δούλους.»... «Τελευταίως τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὁ Σβιατοσλάβος ἐδύνατο ἐλευθέρως ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ἄφρονα αὐτοῦ πρόθεσιν, τουτέστι τὸν μετατοπισμὸν τῆς ἑδρας τοῦ Κράτους εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρον. Ἐκτὸς τῆς περιφιλαυτίας τοῦ κατακτητοῦ, ἡ Βουλγαρία ἤρρεσκεν αὐτῷ καὶ ὡς εὐκρατής, ἔφορος καὶ πλουσία διὰ τὴν σύντονον καὶ εὐχερῆ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπορίαν· ἴσως δὲ ἡ ὁμορος αὕτη πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίαν χώρα ἦτο καὶ μᾶλλον πεπολιτισμένη τῆς Ῥωσσίας· ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ τοιούτων ὑπαρχόντων πλεονεκτημάτων, ἵν' ἀρνηθῆ τὴν πατρίδα, πηγὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἰσχύος καὶ δυνάμεως; Τοῦλάχιστον ἦτο ἀνάγκη προηγουμένως ἵνα κυριεύσῃ τῆς Βεσσαραβίας, Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ἀποδιώκων τοὺς Πατζινάκας, ὅπως συνάψῃ δι' ἀλύσειας ἀλλεπαλλήλων κατακτήσεων τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τῶν Ῥωσσικῶν τόπων.»... «Πέμψας οὖν εἰς Νοβογορόδον τὸν Βλαδίμηρον μετὰ τοῦ Δοβρίνια ἀνεχώρησε παρευθὺς εἰς Βουλγαρίαν, ἣν ἐθεώρει ὡς χώραν ἰδίαν ὁ λαὸς ὅμως αὐτῆς ὑπεδέχθη αὐτὸν ἐχθρικῶς, πολυάριθμος δὲ στρατὸς συνηθροισμένος ἐν Περεισλάβα ἐπέπεσε κατὰ τῶν Ῥώσσων, ὥστε παραχρῆμα συνήφθη πολύωρος καὶ αἱματηρὰ μάχη. Ὅτε δὲ ἡ νίκη ἐκλίνε σχεδὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ὁ Σβιατοσλάβος ἀνέκραξεν· Ἀποθάνωμεν, ἀδελφοὶ καὶ σωματοφύλακες, ἀλλ' ἀποθάνωμεν καρτερικῶς καὶ ἀνδρείως. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἰνισχυθέντες οἱ Ῥώσσοι, διπλασιάζουσι τὴν ἀνδρίαν, ὥστε περὶ τὸ ἑσπέρας ἀνεδείχθησαν νικηταί. Τοιοῦτοτρόπως γενόμενος ὁ Σβιατοσλάβος ἐξ ἐφόδου κύριος τῆς Περεισλάβας, δι' αὐτῆς δὲ καὶ ὅλου τοῦ βασιλείου τῶν Βουλγάρων, ἀπεφάσισεν ἵνα ἐγκατασταθῆ μονίμως ἐκεῖ. Ἐνεθαῤῥύνηθη δ' εἰς τοῦτο ὑπὸ εὐπατρίδου τινὸς Ἑλλήνος, Καλοκύρου καλουμένου, πεμφθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ πρὸς αὐτὸν ἄλλοτε ὡς πρεσβευτοῦ· διότι ἤλιπιζεν ὁ Καλοκύρης οὗτος ἵνα βοηθεία τῶν Ῥώσσων ἐκθρονίσῃ τὸν κυριάρχην αὐτοῦ καὶ οὕτω βασιλεύσῃ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅθεν χάριν τούτου ὑπεσχέθη αὐτοῖς ἵνα παραχωρήσῃ τὴν Βουλγαρίαν πρὸς διηνεκὴ κατοχὴν, τοῦ δὲ λοιποῦ πέμπῃ δῶρα. Ἄλλ' ὁ

Σβιατοσλάβος, χαίρων ἤδη ὅτι ἤρχε τῆς χώρας ταύτης, ἐπέτρεψε τῷ Βορίση, υἱῷ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως αὐτῆς, ἵνα φέρῃ τὰ σημεῖα τῆς βασιλικῆς ἀξίας.»⁽⁹⁵⁾

ΚΕΦ. Θ'.

ΒΑΘΜΙΑΙΑ ΚΑΤΑΠΤΩΣΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΓΗ. ΒΟΡΙΣΗΣ, ΦΩΜΑΝΟΣ ΚΑΙ ΚΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΙ.

Ὁ Βορίσης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φωμανὸς, υἱοὶ τοῦ Πέτρου, ὠμήρευον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ πατρὸς ἀπελύθησαν ἵνα δράμωσι πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, καθ' ὅσον, ἐκτὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, καὶ τέσσαρες ἀδελφοὶ, καλούμενοι Κομητόπουλοι, καὶ τὸ στέμμα ἀντιποιοῦμενοι, κατελυμαίνοντο τὴν ταλαίπωρον χώραν τῆς Βουλγαρίας. Οἱ πιστοὶ εἰς τὴν δυναστείαν τοῦ Συμεῶνος καὶ πατρικοὶ φίλοι τῶν δύο ἀδελφῶν, καίτοι εὐάριθμοι, δὲν ἐβράδυνον νὰ συναχθῶσι περὶ αὐτούς· ἀλλ' οὔτε ὁ Σβιατοσλάβος, τοὺς Κομητοπούλους περιφρονῶν, τοὺς ἀληθεῖς κληρονόμους δὲν ἐβράδυνε νὰ συλλάβῃ καὶ κρατήσῃ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ εἰς τὸν ὑπὸ κράτησιν Βορίσην ἐπέτρεψε νὰ φέρῃ τὰ σημεῖα τῆς βασιλικῆς ἀξίας.

Κατὰ τὰ πρῶτα δύο ἔτη καὶ τὰ τρία τῆς δευτέρας εἰσβολῆς τῶν Φώσσων, ἣν ὁ Καραμζῖνος κατὰκτησιν λέγει, οὐδὲν κακὸν ὅπερ ἡ Βουλγαρία δὲν ἔπαθε, καὶ οἱ Βούλγαροι, εἴτε ἀπαυδῆσαντες νὰ ἀντιστῶνται ἀνευ ἐπιτυχίας, εἴτε ἀμελοῦντες ἂν ὑπὸ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν κύριον ὑπῆρέτουν, ὅταν οὕτως ἢ ἄλλως τῆς τέχνης τῶν δπλῶν δὲν ἐξηροῦντο, ἐκινδύνευσαν νὰ πάθωσιν ὅτι οἱ ἐν Μοισίᾳ Σλαῦοι ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἀσπαρίχου. Ἄλλ' ἡ ἀντικατάστασις τῶν παρακμαζόντων Βουλγάρων διὰ τῶν Φώσσων, ὧν ἡ ἀνάπτυξις κατεφαίνετο, καὶ ἡ προσέγγισις τούτων εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν οὐδόλως συνέφερον εἰς τοὺς Ἕλληνας. Δι' ὃ ὅταν ὁ ἐν μικρῷ σώματι ψυχρὴν ἤρωος⁽⁹⁶⁾ ἐγκλείων Τζιμισκῆς ἀνέβη τὸν θρόνον, δι' ἐγκλήματος μὲν, ἀλλ' ἵνα κυβερνήσῃ συνετῶς καὶ παραδειγματικῶς,⁽⁹⁷⁾ προσεκάλεσε τὸν Σβιατοσλάβον νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Βουλγαρίαν. Τότε ἄρχεται φονικὸς πόλεμος, ποτίσας τὸ θέατρον τῆς πάλης δι' αἵματος χιλιάδων ψυχῶν, καὶ τότε, ἐν μιᾷ τῶν πολλῶν περιστάσεων, ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τοὺς Ἕλληνας χεῖρ στιβαρὰ καὶ ἀρχηγοῦ ἱκανότης πάντοτε δὲν ἐλλείπουσιν. Ὁ Σβιατοσλάβος, αὐτὸς μὲν στρατιᾶν πο-

λυάριθμον ἄγων, συμμαχικῶν δὲ δυνάμεων τῶν Πατζινακῶν, Οὐγγρων καὶ Βουλγάρων στρατηγῶν, ἐξέλαβεν ἄνοιαν τὴν τολμηρὰν πρόσκλησιν ἐκκενώσεως χώρας, ἣν ἐθεώρει ἤδη ἰδίαν, καὶ ἀνταπέστειλε μεγαληγορίας θρασυτάτην ἀπάντησιν. Ὁ πόλεμος οὖν ἀρχόμενος, ἐν ταῖς πρώταις αὐταῖς κινήσεσι ἐναντίος αὐτοῦ καὶ καταστρεπτικὸς ἀπέβαινε· κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπέβαλε τὴν δύναμιν τῶν Πατζινακῶν, καταστραφέντων ὑπὸ τῆς τοῦ Σκληροῦ ἐξόδου. Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὸ πρῶτον δυστύχημα ἐγκατέλειψαν τὸν Σβιατοσλάβον, τρεπόμενοι εἰς ἥττον κινδυνώδεις ἐπιχειρήσεις, καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ Τζιμισκῆς αὐτοπροσώπως εἰς Βουλγαρίαν εἰσῆλασε, τὰ πράγματα παραδόξως ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι μεταβεβλημένα εὐρέθησαν· οἱ Ῥῶσοι ἐγκεκλεισμένοι ἐν τοῖς φρουρίοις ἀνέμενον τὴν ἐπίθεσιν, καὶ ὁ ἀνδρεῖος πλήν κομπορρήμων ἀρχηγὸς περὶ εἰρήνης ἐσκέπτετο. Ἡ πρωτεύουσα, ⁽⁹⁸⁾ πολιορκηθεῖσα, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁκτῶ δὲ χιλιάδες Ῥῶσοι, ἐν αὐτῇ αἰχμαλωτισθέντες ἐσφάγησαν. ⁽⁹⁹⁾ Μετ' ὀλίγον ἡ Δρίτζα (Δοροστόλιον—Σιλίστρια), ἐν ἣ ὁ Σβιατοσλάβος ἐνεκλείσθη, εἶδε τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἀετούς· καὶ τοὶ δὲ τῆς φρουρᾶς ἀνδρείως ἀμυναμένης, καὶ τοῦ Σβιατοσλάβου ἠρωῖσμον σπάνιον ἐπιδείξαντος κατὰ τε τὴν τῆς ἐφόδου ἀπώθησιν καὶ τὴν δι' ἐξόδων ἐπίθεσιν, ἡ πόλις παρεδόθη ὅμως, συνθηκολογήσασα κατὰ πρῶτιστον ὅρον τὴν ἀκώλυτον ἐπάνοδον τῶν Ῥώσων εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα.

Ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Περεισλάβας ὁ Τζιμισκῆς παραλαβὼν τὸν ὑπὸ κράτησιν καὶ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Βασιλέα Βορίσην, καὶ τὸν Ῥωμανὸν, προσηνέχθη αὐτοῖς φιλοφρόνως ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς, λέγων ὅτι ὡς φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ῥώσων, κοινοῦ ἐχθροῦ, ἤρχετο, τὴν ἐλαχίστην προσβολὴν κατὰ τῶν συμφερόντων τῶν Βουλγάρων μὴ ἀνεχόμενος· καὶ ὅμως εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ θριάμβου ἐπανακάμψας, τὸν μὲν Βορίσην, τῆς βασιλικῆς τηβέννου γυμνώσας, κατέστησεν εἰς τι ἀξίωμα, τὸν δὲ Ῥωμανὸν ἀπενούχισεν.

Ζῶντος τοῦ Τζιμισκῆ, ἡ Βουλγαρία λόγῳ μὲν ὑπὸ τὴν Βυζαντινὴν ἀρχὴν διετέλει, πράγματι ὅμως ὑπὸ ἀναρχίας κατεσπαράττετο. Οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ Κομητόπουλοι, Δασιδ, Μωϋσῆς, Ἀαρὼν καὶ Σαμουήλ, καὶ Σισμανίδαι λεγόμενοι, ὡς τοῦ Σισμάν, Βοϊβόδα Βουλγάρου, υἱοὶ, ἐπὶ πατραγαθίαις καὶ ἐπὶ πλούτῳ τιμώμενοι παρὰ τοῦ λαοῦ, διενεμήθησαν τὴν χώραν, καὶ ἐκυβέρνησαν, τοὺς δυστρόπως ἔχοντας καταδιώκοντες. ⁽¹⁰⁰⁾ Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκῆ ἀμφοτέροι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατούμενοι υἱοὶ τοῦ Πέτρου, δραπε-

τεύσαντες, ἔλαβον τὸν δρόμον τῆς Βουλγαρίας· ἀλλ' ὁ μὲν Βόρισης, ἐκ τοῦ ἐνδύματος Ἑλλην ὑπὸ τῶν καθ' ὁδὸν Βουλγάρων ἐκληφθεὶς, ἐφονεύθη, ὁ δὲ Ῥωμανὸς διεσώθη μὲν εἰς τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἠναγκάσθη πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Κομητοπούλων.

Τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν ὁ πρῶτος, ἀσθενήσας ἀπέθανεν, ὁ δεῦτερος, τὰς Σέρρας πολιορκῶν ἐφονεύθη, ὁ τρίτος κατηγορηθεὶς ἢ διαβληθεὶς, ἢ καὶ ἀδίκως καὶ ἐκ προθέσεως ἐκληφθεὶς μονοκρατίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ θηρεύων, ἐδόλοφονήθη ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ, ἐναπομείναντος μόνου εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἰς ἣν κατὰ τινὰς παρέλαβε καὶ τὸν Ῥωμανὸν ἐπὶ τέλους.

Πολλὰ τὰ κατορθώματα τῶν Βουλγάρων ἐπὶ Σαμουήλ λέγονται· ἂν κατορθώματα ἐκλάβωμεν φονικοτάτους πολέμους οὐχὶ κατὰ στρατῶν ἐν παρατάξει πρὸς μάχην, ἀλλὰ κατὰ ἀόπλων κατοίκων πόλεων καὶ χωρῶν, καὶ τρόπαια οὐχὶ ἀσπίδων καὶ πανοπλιῶν, ἀλλὰ γυναικοπαίδων ἀλυσοδέτων. Ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία, ἡ Πελοπόννησος, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Δαλματία δι' αἵματος καθυγράνθησαν, καὶ θρήνους ἀντήχουν· οἱ κάτοικοι τῆς Λαρίσσης πανοικί μετῴκισθησαν, οἱ στρατεύσιμοι μόνον ἐξ αὐτῆς εἰς τὰ βουλγαρικὰ ἐχύθησαν τάγματα.⁽¹⁰¹⁾

Ταῦτα συνέβαινον ἐπὶ Βασιλείου, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐπικληθῆ Βουλγαροκτονος. Ὁ Αὐτοκράτωρ, ⁽¹⁰²⁾ ἐν τῷ μέσῳ τῶν φοβερῶν στάσεων δύο στρατηγῶν ἐπισήμων, ὧν ὁ μὲν, τὸ καθῆκον ἐκπληρῶν, κατέβαλε τὸν δεῦτερον, ἵνα παραβῆ τὸ καθῆκον, εὔρε καιρὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Σαμουήλ, λαβόντος τὸν τίτλον βασιλέως Βουλγάρων· τὸν Σαμουήλ δ' αὐτὸν ὡς ἀποστάτην μόνον ἐδύνατο νὰ θεωρῆ· διότι, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ὁ Τζιμισκῆς τοὺς Ῥώσσοις ἀπὸ αὐτοκρατορικῆς ἀπεδίωξε χώρας, καὶ ἡ Βουλγαρία ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐλάμβανε τῷ ὄντι διαταγὰς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν πρώτην ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ Βασιλείου οἱ μὲν Βούλγαροι εἰς μάχην περὶ τὴν Τριαδίτζαν (Τύρνοβον) ἐμηδένισαν, τὸν Αὐτοκράτορα κατησχυμένον ἀναγκάσαντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ ἐπιστρέψῃ, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ ἐκ κακοβουλίας καὶ προδοσίας τῶν στρατηγῶν εἶπον ἀποτυχοῦσαν.

Ὁ Βασίλειος ἐβράδυνε νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Σαμουήλ· ἀλλ' οὗτος ἀργὸς δὲν διέμενεν ἐν τῷ μεταξῷ. Προσέβαλε πρῶτον τὴν Θεσσαλονίκην, ἀνευ ἐτέρου ἀποτελέσματος, ἢ τοῦ ἐν ἐξόδῳ τῶν πολιορκουμένων φόνου τοῦ φρουράρχου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· εἰσήλασεν εἶτα εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἐνθα ὁμως, παρὰ τὸν

Σπερχειόν, κατέπολεμήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ,⁽¹⁰³⁾ καὶ μόλις διεσώσατο τὴν ζωὴν ὑπὸ τὰ πτώματα τῶν πεσόντων κρυφθεὶς. Εἰς Βουλγαρίαν σωθεὶς μετὰ τοῦτο, ἐξέδοτο τὴν θυγατέρα, κατ' ἐπίμονον αἴτησιν αὐτῆς, εἰς αἰχμάλωτόν τινα Ἑλληνα τῶν ἐπισήμων, ὃν μετὰ τοὺς γάμους κατέστησε διοικητὴν Δυβράχίου. Ἄμα φθάσας ἐκεῖ οὗτος, ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν καὶ, ἐπιβάς πλοίου, κατέφυγε μετὰ τῆς συζύγου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἄν γαμβρὸς ἐνταῦθα, ὑπὸ πατριωτισμοῦ ὠθούμενος, προὔδωκε πενθερόν, ἄλλοι μεσημβρινώτερον προεἶδον τὸν βασιλέα καὶ τὴν πατρίδα, συνομώττοντες κατὰ τοῦ Βασιλείου καὶ συνεννοούμενοι μυστικῶς μετὰ τοῦ Σαμουήλ· τῆς συνομοσίας ὁμως προδοθείσης, συνελήφθησαν, καὶ μόλον ὅτι αὐστηρῶς δὲν ἐτιμωρήθησαν, οὐχ ἤττον εἰς πολλοὺς ἐνοχοποιουμένους κατοίκους τῆς Ἀδριανουπόλεως παρέστησαν τὴν ἀνάγκην καταφυγίου παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Ἐκ τούτου δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι, πολλάκις κυριεύσαντες τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐν αὐτῇ διατρίψαντες οἱ Βούλγαροι, καὶ βουλγαρισμοῦ στοιχεῖα αὐτόθι κατέλειψαν.

Ὁ Βασίλειος σκεφθεὶς ὅτι, μόνον διὰ τελείας τῆς Βουλγαρίας κατακτήσεως ἐδύνατο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν ἐν χρονίοις καταστρεπτικώτατον τοῦτον πόλεμον, ἐπιδίωξε τὸν σκοπὸν τοῦτον ὅταν τῷ 999 ἐξῆλθε μέχρι Φιλιππουπόλεως, ἵνα κατασκοπεύσῃ ἰδίους ὄμμασι τὴν χώραν, καὶ σχεδιάσῃ τὰ μέσα εἰς ἃ ὤφειλε νὰ προστρέξῃ. Ἀπὸ Φιλιππουπόλεως διέβη τὸν Αἴμον, ἐπέπεσε κατὰ τῆς Τριαδίτζας, καὶ ταύτης κυριεύσας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀφ' οὗ εἰς δύο στρατηγοὺς ἐνεπιστεύθη τὴν ἐπὶ τῶν ὄπλων αὐστηρὰν τήρησιν τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Οἱ δύο στρατηγοί, Θεοδοωρόκανος καὶ Νικηφόρος Ξιφίας, ὑπέταξαν τὴν τε μεγάλην καὶ τὴν μικρὰν Περσθλάβαν⁽¹⁰⁴⁾ (Περεϊσλάβαν). Μετὰ δύο ἔτη ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐκστρατεύσαντος, τὰ ὑπὸ Βουλγάρων κατεχόμενα φρούρια τῆς Βεβροΐας καὶ τῶν Σεβρῶν· τὸ μὲν πρῶτον παραδοθὲν ὑπὸ τοῦ φρουράρχου Δοβρομήρου, τὸ δὲ δευτέρον ἀλωθὲν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν τοῦ διοικούντος Νικολάου, ἧ, σκωπτικῶς, Νικολίτζη, ὡς ἐκ τῆς σιμότητος τοῦ σώματος.⁽¹⁰⁵⁾ Τὸ τρίτον ἔτος ἔπεσε τὸ Βιδύνιον ὃ δὲ Σαμουήλ εἰς μάχην παρὰ τὸν Ἀξιὸν ὑπέφερον ἤτταν οἰκτρὰν, καὶ μόλις ἐσώθη φεύγων. Πρὸ τούτου, ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ ἤσχαλεῖτο περὶ τὸ Βιδύνιον, ἔλαβε καιρὸν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐκεῖνος, καὶ ὠφελούμενος πανηγύρεως, ἔξω τῆς πόλεως γινομένης, διαρπάσῃ τὰ ἐμπορεύματα.⁽¹⁰⁶⁾ Τῆς παρὰ τὸν Ἀξιὸν μάχης συγκροτηθείσης οὐ μακρὰν τῆς πόλεως ἔκοπια, ἃ φρού-

ραρχος αὐτῆς, Ῥωμανός, ἀδελφός τοῦ Βορίση, πτοηθεὶς ἐκ τῆς συμφορᾶς τοῦ Σαμουήλ, παρέδωκε τὴν πόλιν ἀφ' ἑαυτοῦ.⁽¹⁰⁷⁾ Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀλεπαλλήλου πτώσεως τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένων πόλεων καὶ χωρίων, τὸ φρούριον τοῦ Περνίκου ἐτόλμησε ν' ἀψηφῆσθαι πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ Βασιλείου, ν' ἀντιστῆ γενναίως καὶ ἐπὶ πολὺ εἰς ἐπανεπιλημμένας ἐφόδους, καὶ ν' ἀναγκάσῃ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἀποσυρθῆ.

Ἐπὶ πλέον τῶν δέκα ἐτῶν ὁ Βασίλειος, ὁτὲ μὲν αὐτοπροσώπως ὁτὲ δὲ δι' ἐμπείρων στρατηγῶν, μὴ παυσάμενος τοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου, τὸ δέκατον τρίτον μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων ἔφθασεν εἰς τὸν Αἶμον, ἵνα διὰ τῆς συνήθους διόδου ἐπιπέσῃ, καὶ ἄρδην ὑποτάξῃ τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ δίοδος ὅμως ἐκεῖνη ὀχυρώθη, καὶ ἐφυλάττετο ἤδη συντόμως ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ μετὰ τῶν Βουλγάρων. Μάτην ὁ Βασίλειος ἀπεπειράθη νὰ βιάσῃ αὐτήν· πολλὰ πονήσας καὶ ἀποτυχῶν, προπαρεσκευάζετο εἰς ὑποχώρησιν. Ἀλλὰ τότε ὁ Ξιφίας, ἀνακαλύψας στενωπὸν, καὶ δι' αὐτῆς νύκτωρ μετὰ τινων ταγματῶν ἐπιπεσῶν ἐκ νώτων κατὰ τοῦ Σαμουήλ, σύγχυσιν μὲν εἰς τὸ βουλγαρικὸν στρατόπεδον ἔφερε, νίκης δὲ περιφανοῦς εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν αἴτιος ἐγένετο· διότι ὁ Αὐτοκράτωρ, ὠφελούμενος τῆς ταραχῆς, ἐβίασε τὴν δίοδον, καὶ μεταξὺ δύο πυρῶν τὸν ἐχθρὸν ἔθεσεν. Οἱ πλεῖστοι τῶν Βουλγάρων ἐκεῖ ἐζωγράφησαν· ἀλλ' ὁ Σαμουήλ ἐσώθη, καταφυγὼν εἰς ὀχυρώτατον φρούριον. Οἱ συλληφθέντες, ἀριθμούμενοι περὶ τὰς δεκαπέντε χιλ.⁽¹⁰⁸⁾ ἐτυφλώθησαν πάντες, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλείου, ἐκτὸς ἑνὸς ἐπὶ ἑκατὸν, ὅστις, τὸν ἕνα μόνον ἀποβαλὼν ὀφθαλμὸν, ἔμελλε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἐννεήχοντα ἐννέα εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν. Ἡ ἀνάγκη, ἡ πολιτικὴ, τὸ ἀδύνατον ἀποικίας ἐκ τοσοῦτων ἀνδρῶν, ἐν καιρῷ καθ' ὃν πᾶσα γῆ τῆς Αὐτοκρατορίας ἀνέδιδε βρασμοὺς στάσεων, ἄλλως τε καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Συμεῶνος δοθὲν παράδειγμα ἀγριότητος, ὥθησαν τὸν Βασίλειον εἰς τὴν ἀπάνθρωπον αὐτὴν πράξιν· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης ἀποτροπιᾶ, καὶ οὐδέποτε παραδέχεται θηριωδίας δικαιολόγημα. Ἡ θεὰ τῶν ἀποτυφλωθέντων αἰχμαλώτων τούτων ἐπέφερε τὸν θάνατον τοῦ Σαμουήλ (1015).

Ἐνθυμούμεθα ὅτι ὁ Σαμουήλ, ἵνα βασιλεύῃ μόνος, ἐδολοφώνησέ ποτε τὸν ἀδελφὸν Ἀαζών. Ἐνταῦθα προσθέσωμεν ὅτι πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν, καὶ τῶν υἱῶν ἐκείνου διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου ἀπηλλάγη. Δύο μόνον αὐτῶν ὡς ἐκ θαύματος διεσώθησαν ὁ Βλαδίσλαος, καὶ Ἰωάννης λεγόμενος, εἰς κεκρυμμένην τινα γωνίαν τῆς Βουλγαρίας, καὶ ὁ Ἀλουσιανός εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμουήλ ὑψώθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαβριήλ καὶ

Ῥωμανός ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλούμενος, ὑπὸ δὲ τῶν Βουλγάρων Ῥαδομίρης· ἔζησε δ' ἐν μόνον ἔτος ἐπὶ τοῦ θρόνου, καθ' ὃ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Βλαδισλάου, βασιλεύσαντος ἀντὶ ἐκείνου. Κατὰ τὸν ἐπιμόνωσ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐξακολουθούμενον πόλεμον, ὁ Βλαδίσλαος, παντοῦ ἠττώμενος, κατέλιπε τὸν ἐχθρὸν διαθέτοντα τὴν ὑποταγὴν τῆς πατρίδος, καὶ μετέβη νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὸ ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς Δυρράχιον· ἐκεῖ δ' ἐφονεύθη. Μετ' αὐτοῦ σβέννυται ἡ σειρὰ τῶν ἐν μέρει μὲν καὶ ἐσχάτως Σισμανιδῶν, ἐν γένει δὲ καθαρῶς Βουλγάρων Βασιλέων.

Ὁ Βασίλειος θεωρήσας τὴν ὥραν σημάνασαν, πρὸ τοῦ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς ἄλλους νὰ ἐγερθῶσι τὸν τῆς Βουλγαρίας θρόνον ἀντιποιοῦμενοι, ἔσπευσε νὰ περιέλθῃ τὰς χώρας, ὅσας οἱ Βούλγαροι ἐπέδραμον, καὶ νὰ κυριεύσῃ, ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως τὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις, τὰς ὑπὸ τούτων ἐσχάτην κατεχομένας, ἐν αἷς τὴν Μοσινόπολιν(109) καὶ τὴν Δυχνιδὸν, ἐν ἧ τὰ βασίλεια καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν τελευταίων Βουλγάρων ἡγεμόνων εὐρίσκοντο. Φθάσας εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐδέχθη τοὺς προὔχοντας τῶν Βουλγάρων, προσερχομένους νὰ παραδώσωσιν αὐτῷ τὰς κλεῖς τοῦ Περνίκου μετ' ἄλλων τριακονταπέντε φρουρίων, καὶ δώσωσι τὴν νενομισμένην ὑπόσχεσιν τῆς ὑποταγῆς. Πρὸς τούτοις ἡ σύζυγος τοῦ Βλαδισλάου, Μαρία, ἔπεμψε τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βουλγαρίας Δαβιδ, κομιζόντα προτάσεις τινὰς συμβιβασμοῦ. Μετ' ὀλίγον δὲ προσῆλθε καὶ αὐτὴ αὐτὴ μετὰ τριῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων ἕξ, τριῶν ἄλλων υἱῶν καταφυγόντων εἰς τὰ ὄρη· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ προσδράμωσιν ἔπειτα εἰς τοῦ Βασιλείου τὸ ἔλεος, καὶ ἐπέτυχον· διότι εἷς μὲν αὐτῶν, ὁ Προυσιανός, ὠνομάσθη Μάγιστρος, οἱ δὲ λοιποὶ κατεστάθησαν πατρίκιοι.(110) Ματὰ τῆς Μαρίας εἶχον προσέλθει καὶ τοῦ Ῥωμανοῦ τὰ τέκνα, καὶ τοῦ Σαμουήλ ὁ εἷς μόνος υἱός, νόθος καὶ οὗτος· ὥστε τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Βουλγάρων οὐδεὶς ὑπῆρχε περισπασμοῦς δυνάμενος τῷ Βασιλεῖφι νὰ φέρῃ.

Οὕτω ἡ Βουλγαρία ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας πολεμοῦσα κατὰ τῆς Βυζ. Αὐτοκρατορίας, καὶ πολλάκις εἰς κίνδυνον καταστήσασα ταύτην, ὑπέκυψεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τοῦ Βασιλείου καὶ ἔπαθε τὴν τύχην τῶν ἀσυνέτων ἀρχόντων τυχόντων Κρατῶν. Αὐτὴ δὲ ἡ γεννήσασα Κροῦμον καὶ Συμεῶνα, Ἐπαρχία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καταστᾶσα τὸ 1021, διοικητὰς καὶ φρουράρχους ἐδέχθη Ἑλληνας, τὸ δὲ χεῖριστον καὶ εἰσπράκτορας ἐκ Βυζαντίου.

ΚΕΦ Ι.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ

και

ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ.

Τὰ περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου(*) δώδεκα εὐρωπαϊκὰ Θεμάτα τῆς Βυζ. Αὐτοκρατορίας ἦσαν πολὺ διαμφισβητούμενα, καὶ τινὰ τούτων, καθ' ἣν ἐποχὴν περιεγράφοντο, κατὰ φαντασίαν μόνον ὑπῆρχον. Εἰς ταῦτα κατὰ φυσικὸν λόγον προσετέθη ἡ Βουλγαρία μετὰ τὸ 1016,⁽¹¹¹⁾ κατόπιν τῆς ὑποταγῆς τῶν προϋόντων καὶ τῆς παραδόσεως τῶν φρουρίων. Πρὸ τούτου κατὰ τὸν Ἀσεμάνην (Valend. Ecl.) διηρεῖτο εἰς δέκα Κομητάτα, καὶ κατὰ τὸν Στρίπτερ (Mem. popul. Slav. 604) ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ συμβουλίου ἐξ μεγάλων Βογιάρων. Ἀλλὰ πῶς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ χώρα αὐτὴ ἐκυβερνᾶτο, καὶ ὅποιον τὸ εἰσαχθὲν ἐκεῖ διοικητικὸν σύστημα ἀγνοοῦμεν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ περὶ τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς ἐν γένει, καὶ περὶ τῆς διοικήσεως τῶν μᾶλλον πρὸς τὴν πρωτεύουσαν προσεγγιζουσῶν Ἐπαρχιῶν ἢ Θεμάτων ἐν μέρει, συγκεχυμένην ἰδέαν, καὶ ταύτην μόλις, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐξ ἐπισήμου πηγῆς. Γνωρίζομεν ὅτι εἰς ἐπισήμους θέσεις, ὡς τὴν Σκόπιαν καὶ τὴν Βερόην, διωρίσθησαν ἀνώτεροι διοικηταί. Ὁ Ζωνάρας ἀναφέρει δύο Δούκας, ἧτοι στρατηγοὺς τῆς Βουλγαρίας, ἐν μικρῷ χρονικῷ διαστήματι ἀπὸ ἀλλήλων, καὶ πρῶτον τούτων τὸν Διογένην· ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ἦσαν ἀρχηγοὶ ἐπιτηρητικοῦ σώματος, πιθανῶς, ἐν Βουλγαρίᾳ, μηδεμίαν ἀρχὴν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως περιβεβλημένοι. Ἴσως δι' αὐτῶν οἱ φόροι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπεστέλλοντο, ἢ καὶ εἰς αὐτοὺς, κατ' ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, παρεδίδοντο πρὸς μισθοδοσίαν τῶν στρατευμάτων. Φαίνεται ὅτι μόνον τὰ φρούρια, κατεχόμενα ὑπὸ βυζαντινῶν στρατευμάτων πρὸς τε σεβασμὸν τῆς κυριάρχου ἀρχῆς καὶ ἐκφοβισμόν τῶν πέραν τοῦ Ἰστρου βαρβάρων, μόνον αὐτὰ διωκοῦντο ὑπὸ φρουράρχων ἐν μέρει ἀνεξαρτήτων, ὡς οἱ τοιοῦτου εἶδους ὑπάλληλοι τῆς τότε βυζαντινῆς Κυβερνήσεως· αἱ δὲ κῶμαι καὶ πᾶν χωρίον τῆς Βουλγαρίας, ὑπὸ Βουλγάρων ἀποκλειστικῶς κατοικούμενον, ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκυβερνᾶτο κατὰ δημοτικούς τινας θεσμούς. Ἀπαξ

(*) Ἐν τῷ περὶ Θεμάτων.

τοῦ ἔτους οἱ εἰσπράκτορες, μᾶλλον ὑπὸ τῶν φρουράρχων ἐπιφορτιζόμενοι, φρονῶ, ἢ ἀπὸ τῆς πρωτευούσης ἀποστελλόμενοι,⁽¹¹²⁾ προσήρχοντο εἰς τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἐκάστου χώρας φορολογήσοντας. Οἱ φόροι βαρεῖς δὲν ἦσαν· διότι ὁ Βασίλειος δὲν ἤλλαξεν ὅσα ἐπὶ τούτου εὔρεν. Συνίσταντο εἰς μέδιμνον σίτου καὶ κέγχρου, καὶ εἰς κάδον οἴνου δι' ἕκαστον ἄροτρον.

Ἐν τούτοις δύο τῶν ὑπὸ τῆς κατακτήσεως συνεπαγομένων δεινῶν κατέθλιβον τοὺς Βουλγάρους· ἡ ξενοκρατία καὶ ἡ ἐκ τοῦ ζυγοῦ ἀπραξία. Ὅμοιος πρὸς ὅμοιον συμβιβάζεται· οἱ δὲ Βούλγαροι πρὸς πᾶσαν ἄλλην τῶν περὶ αὐτοὺς κοινωιῶν ἐδύναντο νὰ συναρμόσωσι τὰ ἦθη, ἐκτὸς τῆς τῶν Βυζαντινῶν, ἀφ' ἐνὸς μεστῆς ματαιοφροσύνης καὶ οἰήσεως τότε, ἀφ' ἑτέρου ἀνεπτυγμένης ὀπωσοῦν καὶ μὴ πρὸς αὐτοὺς συμβιβαζομένης. Πολλάκις ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν Πατζινακῶν, τῶν Ῥώσων, τῶν Οὐγγρων ὑπηρέτησαν, σπανίως ὁμοίως ὑπὸ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς αἰτούς. Αὐτοὶ δὲ οἱ θανατώσαντες ἡγεμόνας, ὧν μόνον ἔγκλημα ἐφαίνετο τῆς εἰρήνης ὁ πόθος, βαρυσταλοῦντες, ὑπέφερον ἡδὴ τὴν ἀργίαν, εἰς ἣν ξένα στρατεύματα αὐτοὺς κατεδίκαζον. Ἐπὶ πάντων τούτων ὁ ζυγὸς, θλίβων τὸν τράχηλον, ἐμπνέει καὶ μῖσος κατὰ τοῦ θλίβοντος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐννοεῖται ὅτι, σημείου ὀθεντός, ἔκρηξις ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ. Τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο δὲν ἐβράδυνε νὰ δοθῇ, καὶ ἰδοὺ πῶς. Ἰωάννης τις, ἀποσταλεὶς νὰ εἰσπράξῃ φόρους, ἀπῆγει αὐτοὺς εἰς χρήματα ἀντὶ εἰς πράγματα. Οἱ Βούλγαροι μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου μὴ ἔχοντες, ἐμπορεύματα δὲ ἄξια λόγου μὴ ἐξάγοντες, καὶ πρὸ πολλοῦ μὴ κινηθέντες εἰς διαρπαγὴν ἐλληρικῶν πόλεων, ἀπῆντησαν δι' ἀνεχείας. Βιασθέντες ἐξηγέρθησαν.

Τῆς τελευταίας βασιλικῆς οἰκογενείας ἐξ ἀδελφούς εἶδομεν εἰς τὸν Βασίλειον παραδοθέντας, καὶ ὀδηγηθέντας εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τούτων ὁ μὲν Προυσιανὸς ἐπὶ ὑποφία συνομωσίας ἐφυλαχίσθη, καὶ εἶτα ἐτυφλώθη,^(*) οἱ δὲ λοιποὶ πέντε οὐδ' ἀναφέρονται· σημεῖον τοῦτο ὅτι ἀπέθανον, φυσικῶς ἢ βιαίως μὲν ἀλλὰ μυστικῶς. Περὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν Βουλγάρων γινομένου λόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς τῶν ἐκεῖ δουλευόντων, λέγων ἑαυτὸν υἱὸν νόθον τοῦ Ἰακώβου, δραπετεύσας διαφεύγει εἰς Βουλγαρίαν, ὑποκαίει τὸν ἐρεθισμόν, κηρύπτει τὴν ἐπανάστασιν, κηρυττόμενος ἀρχηγός, καὶ ἔκτοτε «τὸ ἔθνος «τοῦτο εἰς φανεράν ἀποστασίαν γενόμενον, ἐκινήθη εἰς ληστείας καὶ «ἀρπαγὰς, καὶ κατέτρεχε τοὺς τόπους τῶν Ῥωμαίων.»⁽¹¹³⁾ Ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐν θριάμβῳ συνοδευόμενος ὁ Δολιανός, ὡς ἐκαλεῖτο, ἐώρταζε τὴν τύχην διὰ τῆς σφαγῆς τῶν Ἑλλήνων, ὅπου καὶ ἂν

(*) Κατὰ Ζωναρᾶν.

εὔρισκεν αὐτούς. Περὶ τὸ Δυρράχιον ὁ ἐν αὐτοκρατορικῇ ὑπηρεσίᾳ στρατός, βεβαίως καὶ Βουλγάρους ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτοῦ ἀριθμῶν, στασιάσας, ἐκήρυξε καὶ οὗτος τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ὑπὸ τὸν Τειχομηρόν ὡς ἀρχηγόν, ἀπλοῦν ἐξ αὐτοῦ στρατιώτην. Ὁ Δολιανὸς τότε δολιεύεται τοῦτον ὑποκρύπτων τὴν ἀντιπάθειαν, προσκαλεῖ, ὡς φίλος δῆθεν, τὸν ἀντίπαλον εἰς γενικὴν συνέλευσιν τῶν Βουλγάρων. Ἐκεῖνου σπεύσαντος νὰ παρασταθῆ, ὁ Δολιανὸς ἀναβαίνει καὶ δημηγορεῖ τοιαῦτα· «Φίλοι πατριῶται· ἔθνος ὑπὸ δύο ἀρχηγῶν κυβερνώμενον δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ πολὺ. Ἴδου, καταθέτω τὰ βασιλικά σημεῖα· ὑμεῖς δὲ, ἐὰν προτιμάτε τὴν ἐλευθερίαν τῆς διχονοίας καὶ τοῦ ζυγοῦ, ἐκλέξατε ἓνα ἡμῶν ἢ τὸν ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Σαμουήλ, ἢ τὸν ἀπλοῦν καὶ ἄσημον στρατιώτην.» Οἱ Βούλγαροι τότε ἀνεκήρυξαν αὐτὸν βασιλέα, καὶ ἐλιθοβόλησαν ἐκεῖ ἀμέσως τὸν Τειχομηρόν.

Ὁ Δολιανὸς ἐπὶ πολὺ δὲν ἀπήλαυσε τὰς τιμὰς, δι' ἃς τοσαῦτα ἐνήργησε· διότι μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἄλλος μνηστήρ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἄλουσιανός. Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ὁ τελευταῖος οὗτος κατήγετο τῶ ὄντι ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ὧν, ὡς εἶδομεν, ὁ ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀαρῶν διασωθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκεῖνος, κατὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν. Ἐκεῖ Πατρικίος κατασταθεὶς, ἐπέσυρέ ποτε τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἀυτοκράτορος, ἐξ οὗ ἢ εἴσοδος τῶν ἀνακτόρων ἀπηγορεύθη αὐτῶ, καὶ εἰς εἶδος τι κρατήτειος ἐτηρεῖτο. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως κατῴρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ μεταβῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἡγεμονεύοντος τοῦ Δολιανοῦ. Ἐν τούτοις πρὸς ἀλλήλους συνεβιβάσθησαν οὕτω νὰ ὑπηρετῇ τὴν πατρίδα ὁ Ἄλουσιανὸς ὡς στρατηγὸς ὑπὸ τὸν Ἡγεμόνα, ὃν εὔρεν. Καθ' ὃν καιρὸν ὅμως ὁ Ἡγεμὼν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς δυτικὰς τῆς Ἀυτοκρατορίας χώρας ἐπιδραμῶν, ἡσχολεῖτο περὶ τὸ Δυρράχιον, αὐτὸς, ὅτε πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης μετ' ἐνόπλου δυνάμεως τὰς κτήσεις ἠπέλπει τῶν Βυζαντινῶν, ἐσκέφθη νὰ κηρυχθῆ ἀνεξάρτητος, καὶ διαφιλονεικῆσθαι τὴν ἀρχὴν πρὸς ἐκεῖνον. Μᾶλλον δὲ δόλιος τοῦ δολιευθέντος τὸν Τειχομηρόν, πλησιάζει μετὰ τοῦ στρατεύματος εἰς Δυρράχιον, προσποιεῖται φιλικὰς διαθέσεις, προσκαλεῖ τὸν Ἡγεμόνα εἰς γεῦμα, καὶ κατ' αὐτὸ ἐξορύττει αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς. Βασιλεύει δὲ μόνος.

Ἐν τῶ μεταξὺ ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ πληροφορηθεὶς τὰ διατρέχοντα, καὶ ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἡ διχόνοια γεννᾷ τὴν ἀδυναμίαν, ἐκστρατεύει κατὰ Βουλγάρων καὶ ἀναγκάζει τὸν Ἄλουσιανόν, ἐκ φύσεως δειλότατον, νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, μετὰ συνθήκην, δι' ἧς εἰς αὐτὸν καὶ

μόνον σύνταξις καὶ τιμαὶ ἐξησφαλίζοντο. Στρατηγός τις Ἰβάζης καλούμενος, υἱὸς στρατηγοῦ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, αὐτοῦ ἐσχάτου ἐπὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου τὴν τῆς πατρίδος ἐλευθερίαν διαμαρτυρομένου, ἔμενεν ἔτι ἐπὶ τῶν ὅπλων. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, ἀπομονωθείς, κατεπολεμήθη, ἤχμαλωτίσθη, καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπήχθη. Οὕτως ἡ Βουλγαρία ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Βυζαντινῶν, μετὰ ἐπανάστασιν διαρκέσασαν ἔτος (1040—1041).

Μετὰ 33 ἔτη νέα ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας. Κατόπιν τῶν ἀγρίων εἰς Βουλγαρίαν ἐπιδρομῶν τῶν Πατζινακῶν οἱ Βούλγαροι ἀπογυμνωθέντες ἀθλίως, εὐρίσκοντο εἰς παντελεῖ ἀδυναμίαν νὰ κορέσωσι τὸ φιλάργυρον πάθος τοῦ στρατηγοῦ Νικηφοράτου, εὐνοουμένου τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη· ὅσῳ δ' αὐτοὶ εὐλογοφανεῖς λόγους ἀδυναμίας ἀντέταττον, τόσῳ ἐκεῖνος ἐπέμενε καὶ ἐβίαζεν. Ταῦτα ἀπαρτήρητα δὲν διέμενον εἰς Σερβίαν· ἀλλ' ὁ Κράλης τῆς χώρας αὐτῆς, Μιχαὴλ, ἐν γνώσει τῶν πραγμάτων, προσεπάθησε καὶ νὰ ὠφεληθῇ, χεῖρα βοηθείας δίδων μὲν τοῖς Βουλγάροις, ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ ὅμως νὰ βασιλεύσῃ ἐπ' αὐτῶν σερβικῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας γόνος. Ἦρξατο τότε παντὸς εἶδους βοήθεια καὶ στέλληται ἀπὸ τῆς Σερβίας, καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπαναστατήσαντες, ἀπεδίωξαν τοὺς διοικητὰς Νικηφόρον Καραντινὸν καὶ Δαμιανὸν Δαλασῆνον, τὸν δευτέρον μάλιστα καταδιώκοντες ἤχμαλώτισαν. Ὁ Βοδῖνος, υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ, ἀπὸ Σερβίας ἔφθασε, συνοδευόμενος ὑπὸ τριακοσίων Σέρβων στρατιωτῶν, ἐκηρύχθη ἀρχηγὸς τῶν Βουλγάρων, καὶ ἔδωκε σπουδαίαν ὤθησιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς πλέον ἔτος ἐβασίλευσεν εἰς Βουλγαρίαν, οὔτε ἡ ἐπανάστασις εὐωδῶθη. Ὁ στρατὸς τοῦ ἐκ Σερβίας διχασθεὶς κατεπολεμήθη, ὁ Βοδῖνος ἤχμαλωτίσθη, καὶ εἰς Ἀντιόχειαν ἀπεστάλη, εἰς διὰ βίου δεσμὰ καταδικασθεὶς. Ἐδραπέτευσεν εἶτα ἐκεῖθεν· ἀλλὰ κατὰ νοῦν δὲν ἔσχε καὶ πάλιν εἰς Βουλγαρίαν σκῆπτρον νὰ παίξῃ.⁽¹¹⁴⁾

Ἐκτοτε καὶ ἐπὶ πλέον αἰῶνος οἱ Βούλγαροι οὐ μόνον πρόσωπόν τι εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν δὲν ἔλαβον, ἀλλὰ καὶ ἀπαθῶς ἐφαίνοντο θεωροῦντες τὴν πατρίδα αὐτῶν κατατροχομένην ὅτε μὲν ὡς θέατρον πολέμου μεταξὺ βυζαντινῶν ἀποστατῶν, ὡς ὁ Βρυένιος καὶ ὁ Βασιλάχιος, καὶ αὐτοκρατορικῶν στρατῶν, ὅτε δὲ ὡς σκοπὸν διαρπαγῆς καὶ δηλώσεως τῶν Πατζινακῶν. Ἐπὶ τέλους ἡ Βουλγαρία ἐπανεστάτησε, καὶ τὸ Βυζάντιον ἀπώλεσεν αὐτὴν διὰ παντός. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ ὑπὸ Βουλγάρων χαλκευθεῖσα, ἢ τοῦλάχιστον ὑπὸ μόνων αὐτῶν διεξαχθεῖσα δὲν παρίσταται εἰς τὴν Ἱστορίαν· μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἱστορικὸν κενὸν ὑπάρχει ἐνταῦθα, χάσμα τι χεῖνον μοί

φαίνεται. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς δουλείας τῶν Βουλγάρων, τούτων τὸ ὄνομα, προκειμένου καὶ περὶ Βουλγαρίας, σπάνιως ἀκούεται ἄλλων δὲ γίνεται λόγος, ὡς Πατζινακῶν, Οὐτζῶν, Κομάνων καὶ πρὸ πάντων Βλάχων. Οἱ Βούλγαροι ἀπωλέσθησαν, ἐξαντληθέντες, ἄλλοι δὲ λαοὶ τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν Βουλγαρία κατέλαβον ἢ μετήλλαξαν ὄνομα; Τὸ ὄνομα Βλάχος διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀπενεμήθη δ' ἀρχῆθεν καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ πάντοτε αὐτὸ πρὸς αὐτοὺς ἀπεδίδετο ὑπὸ τῶν ἐγγυρῶν,⁽¹¹⁵⁾ λειψάνων κατὰ μέρος τῶν Γόθων, καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν δὲ μετὰ τὸν 12-ον αἰῶνα, ἢ λατινικῆς καταγωγῆς λαὸν ἐσήμαινε, καὶ ἐπομένως οἱ Βούλγαροι οὐδὲν κοινὸν πρὸς αὐτὸ ἔχουν; Τέλος πάντων πρέπει νὰ παύσῃ ἐνταῦθα ἡ ἱστορία τῶν Βουλγάρων, μετὰ ταῦτα δὲ νὰ ἐκτεθῶσιν ἀπλῶς τὰ ἐν Βουλγαρία, ἢ οὐχί; Ἰδοὺ τρία ζητήματα, ἅπερ παρατιῶ εἰς τοὺς Βουλγάρους, τοὺς μᾶλλον παντὸς ἄλλου ἐνδιαφερομένους, νὰ λύσωσιν. Τὸ κατ' ἐμὲ, μὴ αἰσθανόμενος πρὸς καινοτομίαν ἀρκούσας δυνάμεις, ἐξακολουθῶ τὰ ἱστορικὰ τῶν Βουλγάρων, ἐν τῷ ἐπιόντι Κεφαλαίῳ ἀφορῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸν βουλγαρικὸν ὀρίζοντα πρῶτον.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΙ, ΔΑΚΕΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ.

Τὸ ἄνωγον τοῦ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐν τῇ Εὐρώπῃ παρατηρεῖται μετὰ τὸν 7-ον αἰῶνα. Ἐπὶ τρεῖς ἄλλους μετ' αὐτὸν ἐκρότουσαν τὰ θαύματα— μικρὰ δὲ θαύματα τῶν βαρβάρων λαῶν ἢ πίστις καὶ τῆς ἀγριότητος ἢ ἀπόρρηψις δὲν ἦσαν— καὶ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ κατὰ μικρὸν ἐγεννήθη ὁ φανατισμὸς, ὑπὸ τῆς παχυλῆς ἀμαθείας τρεφόμενος, Πᾶσα νέα κοινωνία ἐξ ἅπαντος ἀσχολεῖται εἰς τι καὶ νέον ἢ συμφέρον τῶν δυνάμεων εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον παράγει ἀναβρασμὸν, ἢ δὲ ἀνάγκη φέρει πάντοτε ἐκρηξιν, καὶ ἡ Εὐρώπη πρὸ μορφώσεως πείραχεν νὰ λάβῃ ὄφειλε. Ἐν τῇ Ἑσπερία κοινωνίαι μόλις ἀποβαρβαρωθεῖσαι, ἔθνη ἄμορφα ἔτι, μηδεμίαν τῶν νεωτέρων ἀναγκῶν αἰσθανόμενα καὶ πρὸς θεραπείαν τοιαύτην μὴ ἀσχολούμενα, ζῶντα δὲ ὅπως ἐδύναντο, ἢ πρὸς πόλεμον ἐπόμενον ἤτο νὰ τραπῶσι, κινούμενα, ἢ πρὸς θρησκευτικὰ ἀντικείμενα, ἠρεμοῦντα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρὸς ἄλληλα πόλεμος ἐφαίνετο τότε ἀδύνατος, ἐκ τε τῆς μεταβολῆς τῶν περιστάσεων καὶ τινος πίστεως εἰς τὴν

Ἱερὰν Βίβλον, ἐπεδόθησαν εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο τὸν νοῦν κατέσχε και τὴν διάνοιαν, τοῦτο ἔσπειρε τὸ σχίσμα ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ, και τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου παρίστα ἀλλοίαν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας. Ἄλλ' αὐτὸ παράγει και πόλεμον, τὸν φοβερώτατον μάλιστα πάντων. Κατὰ τὸν 10-ον αἰῶνα ἡ Παλαιστίνη και ἡ Συρία κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, τὰ ἱερὰ χῶματα ἐμολύνοντο, ὁ τάφος τοῦ Σωτῆρος ἐβεβηλοῦτο. Προσκυνηταὶ παμπληθεῖς, ὑπὸ τῶν ἀπίστων δίκην θηρίων καταδιωκόμενοι, ἱερεμιάδας ἔφαλλον ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Βηθλεέμ, ἐν τῇ ἐπανάδῳ δ' ἐθρήνουν, οἰκτείροντες τοὺς Χριστιανούς, και τὸ πνεῦμα ἐζῆπτον. Ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ὑπὸ παπιστικῆς κοσμικῆς ἀπληστίας προαγγελθεῖσα διὰ τὸ χιλιοστὸν ἔτος μετὰ Χριστὸν, και τῶν ἀνθρώπων τὰ πνεύματα συνταράξασα, μετὰ τῶν ἱερεμιάδων τῶν προσκυνητῶν ἐγέννησε τὰς Σταυροφορίας. Οἱ πάπαι δολιευθέντες τὸ ἀγροῖκον τῶν νέων κοινωνιῶν, και ἐπιβούλως ἀντιποιηθέντες δικαίωμα καθοδηγήσεως παντός πνευματικοῦ αὐτῶν τέκνου εἰς πᾶσαν πράξιν, τὴν μὲν πρώτην Σταυροφορίαν, ἐπήνεσαν, τὴν δὲ δευτέραν ὑπεκίνησαν, τὴν τρίτην ὁμως αὐτοὶ ἐπέταξαν. Οἱ ἱππῶται τῆς Δύσεως, οἱ ὀπλισθέντες και πολλὰ θυσιάσαντες πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, πάντες ἕνα και τὸν αὐτὸν σκοπὸν δὲν προέθεντο ἐκστρατεύοντες· ἂν εἰς ἡ δύο φανατικοὶ ἐνεπνεύσθησαν, πέντε δὲ ἡ δέκα ἀληθεῖς Χριστιανοὶ πάντα κατέβαλον, και τινες τῶν Ἡγεμόνων πρὸς δόξαν ἀπέβλεψαν, ὁ ὄχλος και τὰ στρατεύματα ἐκινουῦντο ὑπὸ τοῦ γαργαλισμοῦ τῆς ληστείας και τοῦ πλοῦτου. Οἱ Ἄραβες και οἱ Τοῦρκοὶ πολλάκις κατεπολεμήθησαν, ἡ ὀρμὴ αὐτῶν πολλαχοῦ κατεσχέθη, μέγα δὲ μέρος και χριστιανισμοῦ και πολιτισμοῦ διεσώθη διὰ τῆς ἐφημέρου καταστάσεως τέκνων τινῶν τῆς Δύσεως ἐν Ἑλλάσσονι Ἀσίᾳ· ἀλλ' οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐληστεύθησαν, ἡμεῖς δὲ οἱ Ἕλληνες ἐθρηνήσαμεν τὸ τὴν δευτέραν και οἰκτροτάτην κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προδιαθέσαν πραξικόπημα τῶν τέκνων ἐκείνων, ἅτινα, ὑπὸ προσπεποιημένον ζῆλον θρησκείας, τὴν μὲν πόλιν ἡμῶν ἐλεηλάτησαν, τοὺς δὲ θησαυροὺς τῆς τέχνης και τῆς ἀρχαιότητος διήρπασαν ἢ, παραγνόντα, παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ, και ἄτιμον συνειδήσεως βίαν μετῆλθον κατὰ τῶν ἀσθενούντων προπατόρων ἡμῶν. (117)

Οἱ Γέται τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Δάκες, μετὰ ἐνδοξον πάλιν ἔκλιναν γόνου ὑπὸ τὸν σιδηροῦν βραχίονα τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων. Ἡ χώρα αὐτῶν ἐκληρώθη εἰς τὸν καθυποτάξαντα ταυτην στρατὸν, και οἱ πρὸ τούτου κάτοικοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη, διὰ νὰ καταβῶσιν ὅταν τὸ σκότος ἦθελε

διαλυθῆ καὶ παρέλθη ὁ τρόμος. Ῥωμαῖοι δορυκτῆτορες, κατὰ φυσικὸν λόγον, Ῥωμαϊκὴν κατέστησαν τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, τοὺς νόμους τῆς Ῥώμης ἐν ἐνεργείᾳ ἔθεσαν, καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς κυριάρχου πόλεως ἐπικρατοῦσαν, ἐπίσημον, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὡς κοινὴν ἐξ ἀνάγκης εἰσήγαγον. Μετὰ 172 ἔτη ἡ χώρα καὶ ὁ λαὸς ἀφῆθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων, ὁ δὲ στρατὸς, αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ νόμοι μετέβησαν εἰς τὴν ἄνω Μοισίαν, μετὰ τὸν Ἰστρον, ὅθεν ἐχύθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς μετ' ὀλίγον Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν βαρβάρων ὁ Ῥωμαϊκὸς πολιτισμὸς ἐσβέσθη ἀπὸ τῆς Δακίας, ὅπου μετὰ πέντε ἑκατονταετηρίδας βλαστοὶ πολλοὶ σλαβισμοῦ ἀνεφάνησαν⁽¹¹⁸⁾ οἱ δὲ Δάκες, ἄλλοι παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων εἰς τὸ ρεῦμα τῆς τύχης, ἄλλοι κυρίους μετήλλαττον εἰς ἐκάστην ἐπιδρομῆν. Τὸ σῶμα τῆς ἀποικίας τοῦ Τραϊανοῦ, μετοικῆσαν χωρὶς νὰ σχηματίσῃ λαὸν συνηνωμένον καὶ σεβαστὸν, ἠκολούθει τὰς περιπετείας παντὸς διαβάντος τὸν Ἰστρον, καὶ νῦν μὲν τὸ ὄνομα τῶν Σλαύων ἐλάμβανε, νῦν δὲ τὸ τῶν Βουλγάρων, ἐναντίον τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν Αὐτοκρατορίαν. Μετὰ τὸν 10-ον αἰῶνα οἱ Βυζαντινοὶ λόγον ποιοῦνται Βλάχων, εἰς πολλὰς Ἐπαρχίας διεσπαρμένων, μετὰ τῶν Βουλγάρων δὲ συνήθως ἀντενεργούντων, πολλάκις μετ' αὐτῶν συγχεομένων, καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου τίνας ἐννοοῦσι δὲν εἶναι μὲν ἀκριβῶς γνωστὸν, ὑποτίθεται ὅμως ὅτι αὐτὸ ἀπεδίδετο εἰς τοὺς ἀπογόνους τῆς ἐν Δακίᾳ καὶ κατόπιν ἐν Μοισίᾳ ἀποικίας ἐκείνης. Οὔτε καθαρὰ οὔτε ὑποστάσεως ἐχομένη μοῖ φαίνεται ἡ ἐξήγησις ἐγχωρίων τινῶν ἐπὶ τῆς λέξεως Βλάχος, ὅτι δῆθεν εὐρίσκεται παρὰ Γερμανοῖς ἐν τῷ βλὸχ, βολὸχ, σημαίνοντι λατινικῆς καταγωγῆς λαὸν, ἀλλ' οὔτε παραδέχομαι ὅτι προήλθεν ἐκ τῶν Βόλσχων, κατοίκων τοῦ Λατίου, τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἀποσβεσθέντος πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀρχαιότητος· φρονῶ δ' ὅτι, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι οἱ Σλαῦοι πρῶτοι ὠνόμασαν τοὺς Ῥωμῶνους Βλάχους,⁽¹¹⁹⁾ ἐπειδὴ ὁ λόγος αὐτοῦ δὲν ἐδόθη, ἀλλαχοῦ πρέπει νὰ ζητηθῆ ἡ ἐξήγησις. Ἀμφότεραι αἱ ὄχθαι τοῦ Δουνάβεως ἀδιακόπως οὐδὲ κατείχοντο οὐδ' ἐπήπειλοῦντο ὑπὸ βαρβάρων· ἐπομένως κατὰ περίστασιν ἀσφαλείας οὐδὲν ἐκώλυε καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ τῶν Δακῶν, ἄνευ μονίμου ἀποκαταστάσεως, ἀσυνήθους καὶ ἀδυνάτου ἐν χρόνῳ σχεδὸν ἀπαύστως ταραττομένην καὶ ἐν χώρᾳ ὑπὸ παντοίων ἵππων παντοίων ἔθνῶν καταπατουμένην, νὰ διατρέχωσιν ἐκ διαλειμμάτων αὐτάς. Ἐν ἐπιδρομῇ οἰαδῆποτε οἱ ἐν Δακίᾳ Δάκες, ἀρχικοὶ κάτοικοι, ἴσως δὲ καὶ Ῥωμαίων γόνοι τινές, ἀφανεῖς καὶ εὐάρημοι, ὑπέκυπτον ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ἰσχυρο-

τέρου τῆς ἐπιδρομῆς παρελθούσης, ἀνέπνεον ἐλευθέρως καὶ ἐβίουν ὅπως ἐδύναντο. Ἐν ἰσχύϊ τῶν Βουλγάρων, οἱ Βλάχοι ἀνεγνώριζον τούτους κυρίους· ἐν ἀσθενείᾳ, ὡς μισθοφόροι τῶν Αὐτοκρατόρων κατέτρυχον αὐτούς· ἀλλ' ἐν συμφοραῖς ἀνεπανορθώτοις δυοῖν θάτερον, ἢ κατεδυνάστευον, ἢ πρὸς πόλεμον ἐξήγειρον τοὺς πρώην κυρίους. Ὅτε μὲν μετὰ τῶν πέραν τοῦ Ἰστροῦ συνενούμενοι, ὅτε δὲ μετὰ τῶν Βουλγάρων ἐνεργοῦντες, οἱ Βλάχοι ἀπρακτοὶ δὲν διέμενον. « Οἱ Δάκες μετὰ τῶν Πατζινακῶν, συμμαχήσαντες πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, ἐπολέμησαν τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὸ 1042. Μετὰ τοῦτο ὑψώσαντες τὰ ὅπλα, κατὰ τῶν πρὸ μικροῦ συμμάχων, διέβησαν τὸν Δούναβιν, καὶ κατέσχον θέσεις ἐν Θράκῃ, ἐνεχόμενοι εἰς πᾶσαν κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας ἄλλων ἐχθροπραξίαν, καὶ βοηθούμενοι πάντοτε ὑπὸ τῶν κυρίως Δακῶν,⁽¹²⁰⁾ οὓς οἱ Ἕλληγες ὠνόμαζον Σκύθας· ταῦτα δ' ἔπραττον μέχρις οὗ ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1118) καὶ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ (1121) κατεπολεμήθησαν, πολλοὶ ἠχμαλωτίσθησαν, καὶ δι' αὐτῶν πολλαὶ πόλεις ἀπωκίσθησαν ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ. Τὸ 1123 ἄλλοι ἀπὸ Δακίας ὤρμησαν, τὸν στρατηγὸν Καλαμάνον εἰς μάχην ἐνίκησαν, καὶ, πολλὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ζημιώσαντες, ἐπανῆλθον εἰς Δακίαν. Μετὰ ταῦτα ὁμως εἰρήνην ἤγον, μόνον δὲ κατὰ τὸ 1168 ἐπικουρίαν παρέσχον τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ κατὰ τῶν Οὐγγῶν πολέμῳ. »

Ὁ Σβιατοσλάβος, κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ 10-ου αἰῶνος λέγων τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας ταμεῖον τοῦ φυσικοῦ πλούτου καὶ τῆς τέχνης, καὶ ἀπαριθμῶν τὰ εἰς αὐτὴν ἀποστελλόμενα τῶν ἄλλων χωρῶν προϊόντα, δὲν εἶπεν ἂν καὶ ἡ Βουλγαρία εἶχε τι ἀγαθόν. Τοιοῦτον ἐὰν ὑπῆρχεν, οὐδένα λόγον εἶχε νὰ παρασιωπήσῃ αὐτό· ἢ, ἂν οἱ μεταγενέστεροι χρονογράφοι τοιούτους λόγους αὐτοὶ ἀπέδωκαν πρὸς αὐτὸν, ἐδύναντο καὶ περὶ προϊόντων τῆς Βουλγαρίας νὰ προσθέσωσι τι· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οὔτε ἐπὶ ἐκείνου οὔτε ἐπὶ Νέστορος ἐν Βουλγαρίᾳ παρὰ τῶν Βουλγάρων παρήγετό τι ἄξιον λόγου. Τὴν γῆν, βεβαίως, ἐκαλλιέργουν, καίτοι ἀνεπαρκῶς, διότι ἐπὶ Βογόριος, ἐπὶ Συμεῶνος καὶ ἐπὶ Πέτρου οἱ Βούλγαροι ἀναφέρονται ὑπὸ λιμοῦ μαστιζόμενοι· ἀλλὰ καὶ ἐπαρκῶς ὑποτιθεμένου, αὐτὸ μόνον δὲν ἐξήρκει εἰς λαόν, οὔτινος καθ' ἡμέραν ἠῦξανον αἱ ἀνάγκαι. Δι' ὃ, ὅταν ἀπεκόπη αὐτῶν ὁ δρόμος τῆς Θράκης καὶ τὰ ἔτοιμα ἀγαθὰ, ἄλλοι μὲν, μετὰ λαῶν ἐν Δακίᾳ ἐνωθέντες, ἔτρεχον ὅπου ἡ ἀνάγκη ἐκάλει, ἄλλοι δὲ, ἐπὶ μισθῷ, τοὺς βραχίονας παρεχώρησαν εἰς τὸ ἔθνος τῶν Σέρβων, τὸ τότε ἐνδυναμούμενον, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ πλείονες· ἐν ἐνὶ λόγῳ πολλοὶ διεσπάρησαν κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις,

ἐν τῇ πατρίᾳ γῆ εἰς ἄλλα λαῶν στοιχεῖα, κατὰ τὴν κινδυνεύουσαν νὰ πραγματοποιηθῆ ἀποσύνθεσιν αὐτῶν, παρασχόντες τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπικρατήσωσιν. Μεταξὺ τῶν στοιχείων ἐκείνων τὸ βλαχικὸν ἐπέτυχεν ἐπὶ τῶν λοιπῶν νὰ ὑπερισχύσῃ, ἀναμφιβόλως πολλοὺς ξένους ἀπάτριδας, πολλὰ δὲ πολλῶν βαρβάρων λείψανα προσλαβόν.

Ὅταν οἱ Σταυροφόροι ἐφάνησαν εἰς τὸν Δούναβιν, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Δάκες, οἱ Οὐγγροι καὶ οἱ Σλαῦοι ἐξέστησαν βλέποντες πολεμιστὰς σταυρὸν φέροντας, κατὰ μυριάδας διερχομένους ὡς διὰ γῆς ἐχθρικής. Πρὸ τοῦ νὰ μάθωσι τὸν σκοπὸν τῆς πορείας τῶν πολεμιστῶν ἐκείνων, εἶδον τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν ἀπανθρακουμένους, τὰς πόλεις λεηλατουμένας, τὰς γυναῖκας ἀτιμαζόμενας, καὶ τὰ τέκνα σφαττόμενα. Ἐσήμαναν τότε τὸ θούριον, καὶ ἑκατὸν χιλιάδας τοῦ Γωθιέρου συστρατιώτας ἠφάνισαν. Δεδίδαγμένοι ὑπὸ τῆς πείρας νὰ δυσπιστῶσι πρὸς πᾶν ἔνοπλον στίφος πρὸς αὐτοὺς πλησιάζον, οἱ λαοὶ τοῦ Δουναβέως τὴν αἰσχροτάτην διαγωγὴν τῶν Σταυροφόρων αὐτοὶ κατὰ μέρος προὐκάλεσαν. Οἱ Βούλγαροι πολὺ ὠφέλησαν τότε εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς δευτέρας χριστιανικῆς ἐκστρατείας τῆς Δύσεως.

ΚΕΦ. ΙΒ΄.

ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ ΑΣΑΝ⁽¹²¹⁾ ΘΕΜΕΛΙΟΥΣΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟ-
ΔΑΚΙΚΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ.⁽¹²²⁾

« Ἰσαὰκ ὁ Ἄγγελος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ῥηγος Οὐγγρίας Βελᾶ, μόλις δεκαετῆ. Διὰ μικροπρέπειαν καὶ φειδωλίαν μὴ θέλων νὰ ἐξοδεύσῃ εἰς τοὺς γάμους ἀπὸ τὰ δημόσια χρήματα, ἐσύναγε τὰ ἐξόδα ἀπὸ τὰς Ἐπαρχίας, ἔσφαλλε δὲ γυμνῶν πολλὰς πόλεις συνορευομένας μὲ τὴν Ἀγγιᾶλον· διότι οὕτως ἐκίνησεν εἰς πόλεμον ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν Ῥωμαίων τοὺς βαρβάρους τοὺς κατοικοῦντας κατὰ τὸ ὄρος Αἴμον, καὶ πρότερον μὲν Μοισοὺς νῦν δὲ Βλάχους ὀνομαζόμενους.⁽¹²³⁾ Οὗτοι θαρρόυντες εἰς τὰς στενωποὺς καὶ τὰ φρούρια, τὰ πλεῖστα ἐπὶ ἀποτόμων πετρῶν κτισμένα, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐμεγαλαύχθησαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων, τότε δὲ μάλιστα, βλέποντες τὰ ζῶα αὐτῶν ἀπαγόμενα καὶ ἑαυτοὺς κακουμένους, ἠγέθησαν εἰς φανεράν ἀποστασίαν, ἔχοντες ὡς ἀρχηγούς οὕω ἀδελφοὺς, Πέτρον καὶ Ἀσάν. Οὗτοι διὰ νὰ μὴ φανῶσι νεωτερίζοντες χωρὶς πρόφασιν, ἤλθον πρὸς τὸν Βασιλέα, διατρίβοντα τότε εἰς Κύψελλα, καὶ ἐζήτουν

νά ξμβουν εἰς τὸν κατάλογον τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος.⁽¹²⁴⁾ καὶ νά τοῖς δοθῆ διὰ χρυσοβούλλου χωρίον τι μὲ εἰσόδημα κατὰ τὸν Αἴμον· δὲν εἰσηκούσθη ὅμως ἡ αἴτησίς των. Ὁθεν καὶ ἐψιθύρισαν καὶ ἠθθαδίασαν λέγοντες ὅσα ἤθελον πράξῃ ἐπιστρέφοντες. Διὰ τοῦτο τύπτεται εἰς τὸ πρόσωπον ὁ Ἀσάν ὡς αὐθαδέστερος καὶ θραυστομώτερος, ἐκ προσταγῆς τοῦ Σεβαστοκράτορος Ἰωάννου, καὶ ὀνειδίζεται συνάμα διὰ τὴν ἀναίδειάν του. »⁽¹²⁵⁾

Ἐπιστρέψαντες οἱ δύο ἀδελφοὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, διηγῆθησαν τὴν συνέντευξιν, τὴν ἄρνησιν, τὴν ὕβριν, καὶ παρώξυναν πολὺ τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ κατὰ τὸν Αἴμον Βλάχοι δὲν ἀπετέλουν ἰσχυρὰν ομάδα, ὥστε, ἐξεγειρόμενοι, νά φέρωσιν εἰς αἴσιον πέρας τὴν ἐπανάστασιν· ἔπρεπε καὶ οἱ Βούλγαροι νά λάβωσι μέρος. Αὐτὸ λοιπὸν ἐπεδίωξαν, κηρύττοντες γενικὴν ἐπανάστασιν τῆς Βουλγαρίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Βούλγαροι ἐδίσταζον, τῶν προπειραθέντων ἀναμιμνησκόμενοι καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς μὴ ὑποληπτόμενοι, οἱ δύο ἀδελφοὶ κατέφυγον εἰς μέσον ἄξιον τῷ ὄντι τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ λαοῦ, πρὸς ὃν ἀπετείνοντο. Ἐκτισαν ναὸν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου τοποθετήσαντες, διεκήρυξαν ὅτι ὁ θαυματουργὸς ἅγιος τῆς Θεσσαλονίκης, ὃν τὰ μάλιστα οἱ Βούλγαροι ἐσέβοντο, καταλιπὼν τοὺς Γραικοὺς ἐκεῖ, μετέβη εἰς τοὺς Βουλγάρους ὑπὲρ αὐτῶν, ὑπὲρ τῶν συμμάχων καὶ τῶν φίλων. Τούτου διαδοθέντος, καὶ θαυμάτων πολλῶν τοῦ ὑποτιθεμένου δραπέτου διακωδωνιζομένων, προσκυνηταὶ κατὰ σμήνη προσήρχοντο τὴν χάριν νά ἐπιτύχωσι τοῦ Ἁγίου. Τότε διέταξαν ἐντὸς καὶ πέριξ τοῦ ναοῦ « αἵματοπροσώπους, ἀλλοιθόρους καὶ λυσιχαίτας » προσποιουμένους τὸν δαιμονισμένον καὶ κραυγάζοντας ὅτι, ὁ Θεὸς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων ἠυδόκησε νά τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν ζυγόν, δι' ὃ καὶ ὁ μεγαλομάρτυς Δημήτριος, καταλιπὼν τὴν Θεσσαλονίκην, ἦλθε πρὸς βοήθειαν αὐτῶν· τὰ αὐτὰ δὲ ἐπαναλαμβάνοντες πολλάκις οἱ δῆθεν δαιμονισμένοι ἐπρόσθετον ὅτι, δὲν εἶναι καιρὸς ἀργοπορίας, ἀλλὰ, λαβόντες τὰ ὄπλα, νά ἐπιπέσωσι πάντες κατὰ τῶν Ῥωμαίων, εἰς μηδένα τῶν αἰχμαλωτιζομένων χαρίζοντες τὴν ζωὴν. Οὕτω διεγερθέντες οἱ Βούλγαροι συνέρρευσαν πανταχόθεν, καὶ ἡ ἐπανάστασις ἀρχὴν ἔλαβεν. Ὁ δὲ Πέτρος περιεβλήθη χρυσοῦν στέφανον καὶ χρυσᾶ ὑποδήματα, νομισθεὶς αὐτῷ βασιλεὺς.

Ὅταν ταῦτα ἠγγέλθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ἰσαάκιος κατέδειξε καὶ γενναιοφυχίαν καὶ ἐτοιμότητα ἐκστρατεύσας παραχρῆμα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Βοηθούμενος ὑπὸ πρωϊνῆς ὀμίχλης, ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ὀχυρωθέντων εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Αἴμου, καὶ ἀνα-

γκάζει αὐτοὺς εἰς φυγὴν μετὰ μεγάλης ζημίας νὰ δοθῶσι, καὶ διαβῶσι τὸν Ἰστρον. Οἱ ἐπαναστάται, ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐκεῖ λαῶν,(126) μετ' ὀλίγον ὀρμητικώτεροι εἰς τὴν Μοισίαν ἐβρίφθησαν, ἐν ᾧ ὁ Αὐτοκράτωρ, μηδὲ τὰ φρούρια καταστρέψας, μηδὲ τὴν χώραν ἀσφαλίσας, ἔσπευσε διὰ τῆς πύλης τοῦ θριάμβου ἀμυδρὰ τροπαια νὰ ἀγάγῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ κατ' ἐκείνων εἶτα ἀποσταλεῖς Σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης καὶ ἀναδειχθεὶς εἰς μάχην τινὰ νικητῆς, ἀνεκλήθη παραχρῆμα, καταστάς ὑποπτος συνομωσίας, καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Οὗτος, ὑψηλός, μεγαλόφυχος, μεγαλόφωνος, καὶ τὸν πόλεμον ἀγαπῶν, ἠτύχει πάντοτε κατ' αὐτὸν ἐκ τόλμης καὶ μεγάλης οἰήσεως· δι' ὃ καὶ τότε, μαθὼν τὸν ἐχθρὸν ὠχυρωμένον εἰς τὰ ὄρη, ὡσεὶ τὴν μάχην φεύγοντα, καὶ ἀποδώσας αὐτὸ εἰς δειλίαν, ἔστρατοπέδευσε ἀπροφύλακτος καὶ ἀμέριμος καὶ αὐτὸς εἰς τὰ ὄρη. Νυκτὸς δὲ οἱ Δαχο-Βούλγαροι, ἀπὸ τῶν σκηνωμάτων αὐτῶν κατελθόντες, σφάπτουσι τοὺς ἀμερίμους στρατιώτας τοῦ Καίσαρος,(127) καὶ αὐτὸν ἀναγκάζουσιν, ἐγερθέντα, ἱπεύσαντα καὶ μάτην στρατὸν πρὸς σύνταξιν ζητήσαντα, νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν, ἀποσκευὰς καὶ στολὴν καταλείπων. Μετὰ τοῦτο διωρίσθη Ἀλέξιος ὁ Βράνας, ὁ ἐμπειρότερος τῶν τότε στρατηγῶν τῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς ἀρχιστράτηγος πασῶν τῶν δυνάμεων· ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν στρατὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τοῦ θρόνου μετεχειρίσθη αὐτὸν, ὡς ὄργανον φιλοδοξίας καὶ προδοσίας. Τοιαύτη στάσις, φοβερωτέρα τῆς ἐπαναστάσεως, ἐφ' ὅσον διήρκει καὶ μέχρι οὗ καταπνιγῆ σταυροφορικῆ ἐπικουρία, παρέσχεν εἰς τοὺς δύο ἀδελφοὺς εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδράμωσιν ἀνενοχλήτως τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ τῶν σιφῶν, ἅπερ ὠδήγηον, τὴν δίψαν περὶ τὴν ληστείαν νὰ κορέσωσιν. Μετὰ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Βράνα ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως τὴν διοίκησιν τοῦ πολέμου μετὰ πλείονος τῆς ἐπιμονῆς. Ὁ χρόνος ὁμοῦ εἶχεν ἤδη θεμελιώσει τὴν ἀρχὴν τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, περὶ χρυσοῦν στέφανον καὶ ἐρυθρὰ ὑποδήματα, διεκδικούμενα ἀπαιτήσεις πολλῶν βαρβάρων λαῶν, σύμμαχοι πανταχόθεν προσήρχοντο, Οὐγγροι, Σέρβοι, Κομάνοι, Τάταροι, ἄπληστοι πλοῦτου καὶ αἶμα διψῶντες· ἡ δὲ ἀνάκτησις τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ μόνων τῶν αὐλοδούλων κατορθωτῆ ἐλέγετο.

Τὸ 1187 στρατὸς διοικούμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀφ' οὗ ἠσφάλισε τὰς ἀποσκευὰς εἰς Ἀδριανούπολιν, διευθύνθη διὰ Βαστερνῶν(128) πρὸς τὴν Βερόδην.(129) Ἐν τῇ πορείᾳ ὁ Αὐτοκράτωρ, πληροφορηθεὶς τὸν ἐχθρὸν οὐ μακρὰν μετὰ βαρέων λαφύρων διαβαίνοντα, ἔσπευσε καὶ ἔφθασεν αὐτόν. Οἱ ἐχθροὶ, τὰ λάφυρα πα-

ραδύσαντες τότε εἰς μικρὸν στρατιωτικὸν σῶμα μετὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ ν' ἀσφάλισι αὐτὰ εἰς τὰ ὄρη, παρετάχθησαν ἀμέσως εἰς μάχην. Καὶ πρῶτον μὲν ἐτόξευον, εἶτα δὲ μετὰ τῶν δοράτων ὤρμουν καὶ συνεπλέκοντο, αἶφνης ἔστρεφον τὰ νῶτα καὶ ἐδιώκοντο, καὶ πάλιν ἔστρεφον ταχύτερον ὀρμῶντες. Ταῦτα δὲ κατ' ἐπανάληψιν πολλάκις ἔπραττον. Ἐπὶ τέλους, κατανοήσαντες ἑαυτοὺς ἰσχυροτέρους τῶν ἀντιπάλων, ἐφείλκυσαν τὰ ξίφη, ὤρμησαν ἀλαλάζοντες, καὶ φθορὰν μεγάλην εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν ἐπροξένησαν· παρ' ὀλίγον δὲ καὶ ἐνίκων, ἂν ὁ Αὐτοκράτωρ, παραλαμβάνων τὴν φάλαγγα, καὶ ἀναπετανύων τὰς δρακοντεῖους σημαίας ἐν τῇ βοῇ τῶν σαλπείγων, δὲν ἔτρεχε νὰ προξενήσῃ τρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους, ἐκλαβόντας τὴν στιγμήν ἐκείνην τοὺς ἐχθροὺς πολυπληθεστέρους. Ταῦτα κατὰ τὸν Χωνιάτην, διατελοῦντα ἐν ὑπηρεσίᾳ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου καὶ παρόντα εἰς τὴν μάχην. Ἡ ἔκβασις καὶ τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἰσαάκιον κατόρθωμα εἶναι ἴσως πλαστὰ· ἀλλ' ὁ τρόπος τοῦ μάχεσθαι τῶν Δακο-Βουλγάρων εἶναι ἄξιος προσοχῆς, καὶ ἡ περιγραφή αὐτοῦ ἀνευ λόγων ἀμφιβολίας. Μάχη μετὰ ταύτην ἄλλη ἐκ τοῦ συστάδην δὲν συνεκροτήθη· διότι οἱ ἐπαναστάται, ἀποκρύπτοντες τὰς κινήσεις αὐτῶν, διέφευγον τὰ ὄμματα τῶν κατασκόπων τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ἠνάγκαζον τὸν βυζαντινὸν στρατὸν νὰ τρέγῃ ὅπου δὲν ἦσαν τότε, ἀλλὰ πρὸ μιᾶς ἡμέρας. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἰσαάκ ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Μοισίαν, καὶ καταφέρῃ καιρίαν πληγὴν εἰς τὸ κέντρον· ἀλλ' ὁ προσεγγίζων χειμῶν καὶ αἱ τρυφαὶ τῆς πρωτεύουσας ἐκείνον μὲν εἴλκυσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν στρατὸν δὲ διαχειμάσοντα εἰς Θράκην παρήτησαν. Τὸ ἐπιὸν ἔαρ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐκστρατεύσας ἐκ νέου, μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ ὠδήγησε πρὸ τοῦ φρουρίου Λοβιτζοῦ, καὶ τοῦτο ματαίως τρεῖς μῆνας ἐπολιόρκησε, μέρος δ' ἀπέστειλε πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐπαναστατῶν εἰς Μοισίαν. Μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἡ σύλληψις τῆς συζύγου τοῦ Ἀσάν. Μετὰ τοῦτο βλέπομεν συμφωνηθεῖσαν ἀνακωχὴν, τὸν Αὐτοκράτορα ἐπανακάμπτοντα εἰς τὰ θέληγτρα τῆς Προποντίδος, καὶ τὸν Ἰωάννην, τρίτον ἀδελφὸν τῶν δύο ἀρχηγῶν τοῦ βλαχικοῦ κινήματος, παραλαμβανόμενον ὀμηρον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐνταῦθα τὰ πράγματα μορφήν ἄλλην λαμβάνουσιν. Συνθήκη ἀνακωχῆς σημαίνει ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἐθεωρήθησαν λαὸς ἐμπόλεμος· ἐπομένως ὅτι ἀνεγνωρίσθησαν αὐτοῖς δικαίωματα ἀνεξαρτησίας. Ἐκτοτε λοιπὸν ἀρχεται ἡ ὑπαρξίς καὶ ὁ πολιτικὸς βίος τοῦ Βουλγαρο-δακικοῦ βασιλείου, ὅπερ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν θεμελιούμενον ἐφ' ὧν καὶ τοῦ Συμεῶνος τὸ οἰκοδόμημα, ὤφειλε νὰ ζήτῃ

ζωὴν ἐφήμερον, καὶ νὰ καταπέσῃ ἐντὸς πεντηκονταετηρίδος, συνεπάγον τὴν ἀνεπανόρθωτον πτώσιν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Δακῶν, καὶ ἐν γένει τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐθνικότητος τῶν Βλάχων τῆς Τουρκίας.

Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν συνθήκην, τῆς ἀνακωχῆς ληξάσης εἴτε διαρκούσης εἰς γράμματα, στίφη Κομάνων, Δακῶν καὶ Βουλγάρων κατεπλημμύρησαν τὰς δυτικὰς Ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἠνάγκασαν τὸν Αὐτοκράτορα νὰ ἀντεπεξέλθῃ. Ἐκεῖνοι εἰς τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου κατὰ μικρὸν ἐπισύραντες αὐτὸν, τὴν μὲν προφυλακὴν παρέβλεψαν, κατ' αὐτοῦ δὲ καὶ τοῦ ἐπιτελείου ἀκατάσχετοι ὤρμησαν ἀπὸ τῶν βράχων καὶ τῶν δασῶν. Τὸ εἰς τὰ ὕψη ἀναβρίχουμενον πεζικὸν κατεβάλλετο ὑπὸ τῶν κυλιομένων πετρῶν, τὸ ἵππικὸν ἐμπόδιον ἐν τῇ συμπλοκῇ ἀντὶ ὠφελείας παρεῖχε, καὶ ὁ Ἰσαὰκ, ἀποβαλὼν τὴν περικεφαλαίαν, μόλις ἐσώθη διὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἀξιωματικῶν τινων, ἐκθεσάντων ἑαυτοὺς ὑπὲρ ἐκείνου. Ἡ νίκη αὕτη, ἐπάρασα τοὺς Βουλγαρο-Δάκας καὶ τοὺς Κομάνους, κατέστησεν αὐτοὺς τρομερὰν μάστιγα τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ φόβητρον τῆς πρωτεύουσας· ἡ Ἀγγιάλος διηρπάσθη, ἡ Βάρνα καὶ ἡ Σοφία ἐλαφυραγωγῆθησαν, πολλαὶ δὲ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας πόλεις κατεστράφησαν. Πολλοὶ στρατηγοὶ κατ' αὐτῶν μετὰ μεγάλων δυνάμεων ἀποσταλέντες, κακὴν κακῶς ἀπώλεσαν τὸν στρατὸν, ἢ καὶ αὐτοὶ ἀπωλέσθησαν· μόνος δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, ἐξάδελφος τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐν ὄσφῃ ἐστρατῆγαι ἀπώθει τὰς ἐπιθέσεις τῶν δύο ἐκείνων ἀδελφῶν, καὶ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς εἰς σεβασμὸν τῆς εἰρήνης, τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς κοινωρίας. Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἀντικατεστάθῃ, ὡς ἀποστάτης τιμωρηθεῖς, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Βουλγαρο-δακικοῦ βασιλείου, τὰς προτέρας ἐκδρομὰς ἐπαναλαμβάνοντες, ἔχαιρον, εὐχόμενοι πάντοτε Μονάρχας Ἀγγέλους ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐμυκτήριζον τοὺς κατ' αὐτῶν κινουμένους στρατηγούς, ὡς τὸν Ἀλέξιον Γίδον καὶ τὸν Βατάτζην, οὓς κατὰ κράτος νικήσαντες, κατέστρεψαν καὶ τὸν ἐκλεκτότερον τῶν τότε βυζαντινῶν στρατῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξῆλθε πάλιν κατ' αὐτῶν, καὶ πάλιν ἀπρακτος ἐπανῆλθε· τὸ τελευταῖον δὲ, μικρὸν πρὸς τῆς τραγικῆς πτώσεως αὐτοῦ, προπαρασκευὰς μεγάλας διέθεσεν, ἐκείνας ἄς διέλυσεν ἢ διαλύσασα καὶ αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας εἰς Κύψελλα τύχη.

Ἐκ τῆς ἐνασχολήσεως τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὰ περὶ τὸν θρόνον σπουδαῖα ὠφελούμενοι οἱ Βουλγαρο-Δάκες καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐξηκολούθουν τὰς λεηλασίας, ἐκτεινόμενοι πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις. Τὸ μονότονον τῆς διηγήσεως τῶν κατορθωμάτων τούτων, καὶ τὸ μικρὸν ἐνδιαφέρον, ὅπερ ὁ ἀναγνώστης συμμερίζεται εἰς τὴν ἀπαριθμη-

σιν χωρίων καὶ πόλεων, ἄς ἐκ τῶν προηγουμένων μαντεύει καταστροφόμενας, μὲ ἀναγκάζουσι νὰ ζητήσω ἄλλην ἱστορίας ὕλην ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν δύο ἐκείνων ἀδελφῶν.

Ὅταν ὁ νέος Αὐτοκράτωρ Κομνηνός, Ἀλέξιος ἀντὶ Ἀγγέλου βουληθεὶς νὰ ὀνομασθῆ, διὰ πρέσβειων προέτεινε τὴν εἰρήνην, καὶ οἱ Βογιάροι, ἀκούσαντες ἐπαινούμενον εἰς τὰ πολεμικά τὸν Ἀλέξιον, ἐφάνησαν πρὸς αὐτὴν κλίνοντες, συνεβούλευον δὲ τὸν Ἀσάν νὰ καταστῆ συνετώτερος καὶ προσεκτικώτερος εἰς τὰς κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας ἐκδρομάς, αὐτὸς, πάντῃ ἐναντίος τούτου, ἔπεισε τοὺς διατάζοντας νὰ παραδεχθῶσι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην διὰ τῶν ἐξῆς λόγων· «Δὲν πρέπει τις νὰ δίδῃ ἀκρόασιν εἰς τὴν φήμην, οὔτε νὰ φοβῆται τὸν φημιζόμενον ἀνδρείον, ἢ νὰ περιφρονῆ τὸν κηρυττόμενον δειλόν, πρὸ τοῦ νὰ ἴδῃ τὰς πράξεις τοῦ μὲν ἢ τοῦ δέ. Τὰ φημιζόμενα πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξετάσῃ ἰδίους ὄμμασι, καὶ εἰ μὲν ἔχονται ἀληθείας νὰ παραδέχεται ταῦτα ὡς ἀληθῆ, εἰ δὲ μὴ, ἀφ' οὗ τὰ ἀδόμηνα καλλωπίσῃ, (*) νὰ στέλλῃ αὐτὰ πρὸς ἄλλο μέρος· διότι τὰ μὲν ὧτα ἀγνοοῦσι τὰ συμβαίνοντα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ εἰσὶν ἐξετασταὶ καὶ μάρτυρες ἀλάνθαστοι τῶν πραγμάτων, ὅσα εἶδον. Μὴ φοβῆσθε ἂν ὁ νῦν βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ἄδεται γενναῖος. Ἐξετάσατε πρῶτον τοῦτο· παρατηρήσατε τὴν προτέραν ζωὴν αὐτοῦ, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι ποτὲ δὲν ἀνεδείχθη ἀνῆρ, ὡς οὔτε ἐν πολέμοις στρατεύσας, εἰ μὴ ὅτε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, οὔτε ἐκτεθεὶς ἐν κινδύνοις, εἰμῆ ὅτε συνομώσας ἀκινδύνως εἰς τὸν θρόνον ὑψώθη. Αὐτὸς δὲ ὁ οὔτε ποτὲ πρὸς ἐμὲ πολεμήσας, οὔτε δι' ἔργων ἢ διὰ λόγων τὰ ἡμέτερα πράγματα παραβλάψας, ἀπορῶ πῶς δυνατόν εἶναι νὰ πράξῃ τοῦτο κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις. Βλέπετε εἰς τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατός μου τὰς ἀνεμιζόμενας ταύτας ταινίας, ὡς κατὰ μὲν τὸ χρῶμα διαφέρουσι κατὰ δὲ τὸ ὕψος τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχουσι; Ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης προῆλθον, εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὕφαντῆς αὐτὰς κατεσκεύασε, καὶ ὁμοῦ φαίνονται διαφέρουσαι. Οὕτως, ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ Ἀλέξιος φαίνονται μὲν εἰς ἡμᾶς διαφέροντες, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα ἔσχον, ἀπὸ μιᾶς κοιλίας ἐξῆλθον, εἰς τὴν αὐτὴν γῆν ἐγεννήθησαν καὶ πάντα ὁμοῖα ἔτυχον. Ἐπομένως οὐδ' εἰς τὸν πόλεμον, θαρρῶ διαφέρουσι, καὶ περὶ τούτου διὰ τῆς πείρας θὰ πεισθῶμεν. Ἐξακολουθῶμεν λοιπὸν τὸν πόλεμον μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας, καθ' ὅτι πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἔχομεν νὰ πολεμήσωμεν, καὶ ἴσως πρὸς ἀσθενέστερον ἢδὲ ἀντίπαλον, πολλάκις ὑφ' ἡμῶν νικηθέντα καὶ μὴ δυνηθέντα νὰ ἀναλάβῃ. Αὐτοὶ δὲ (οἱ Βυζαντινοὶ) ἐπέσυρχν καθ' αὐ-

(*) Περιέργος ἀρχή!

τῶν καὶ τὴν θεῖαν ὀργὴν, ρίψαντες τοῦ θρόνου τὸν Ἰσαάκιον, τὸν ἐλευθερώσαντα αὐτοὺς τῆς τυραννίας τοῦ Ἀνδρονίκου. Οἱ κατὰ τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτῶν ἐπλιζόμενοι τοῦ ἐχθροῦ τὸ ξίφος δὲν διαφεύγουσιν. »

Μετὰ φοβερὰν ἐκδρομὴν εἰς Μακεδονίαν ἐπιστρέψας εἰς τὰ ἴδια ὁ Ἀσάν, ἔδωκε δίκην τῆς ἀγριότητος καὶ τοῦ ὀργίλου χαρακτήρος. Ἦκουσεν ὅτι ἡ γυναικαδέλφη αὐτοῦ καὶ τις ἐπίσημος Βούλγαρος, Ἰβάντζος καλούμενος, διετῆρουν πρὸς ἀλλήλους σχέσεις ἀθεμίτους, ἃς ἡ Ἡγεμονίς προσεπάθει νὰ κρύψῃ. Ἐκ τούτου ὀργισθεὶς κατὰ τῆς συζύγου, ἔφθασε μέχρις ἀπειλῆς θανάτου, καὶ τὴν αὐτὴν στιγμήν, νυκτὸς οὔσης, διαταγὴν ἔπεμψε τῷ Ἰβάντζῳ νὰ παρουσιασθῆ ἑνώπιον αὐτοῦ. Οὗτος, τὴν παράκαιρον πρόσκλησιν θεωρήσας κακὰ προαγγέλουσαν, ἠρνήθη νὰ μεταβῆ τότε, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ὑπακούσῃ μετὰ τὴν νύκτα· ἀλλ' εἰς δευτέραν διαταγὴν, τοὺς φίλους συμβουλευθεὶς, κρύπτει ὑπὸ τὸν μανδύαν ξίφος, καὶ μεταβαίνει παρὰ τῷ Ἀσάν, ἐξημμένῳ καὶ ἐπὶ πλέον ἐρεθισμένῳ ἐκ τῆς πρώτης ἀπειθείας τοῦ ἐνόχου. Ἄμα ἐμφανισθεὶς βλέπει τὸν ἐξηγριωμένον Ἀρχοντα ὀρμῶντα νὰ λάβῃ ξίφος ἐκεῖθ' ἐν ποῦ· ἀποκαλύπτει τότε τὸ ὑπὸ τὸν μανδύαν δόπλον, καὶ μὴ οἰδὼν καιρὸν εἰς τὸν Ἡγεμόνα νὰ ἐκδικηθῆ, καταφέρει καιρίαν πληγὴν κατ' αὐτοῦ. Ὁ Ἀσάν μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐξέπνευσεν, ὁ δὲ Ἰβάντζος, διαφυγὼν τὰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας, τὴν αὐτὴν νύκτα συνώμωσε μετὰ τῶν φίλων ἀνταρσίαν πολλοὺς δὲ προσλαβὼν ὀπαδοὺς ἄλλους, κατέλαβε τὸ Τύρνοβον, καλῶς τετειχισμένον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὑπεκίνει πόλεμον κατὰ τοῦ μόνου εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπομείναντος Πέτρου. Τὸν φόνον τοῦ Ἀσάν καὶ τὴν ἀνταρσίαν λέγουσι συμβάσαν καὶ καθ' ὑποκίνησιν τοῦ Σεβαστοκράτορος Ἰσαάκ, αἰχμαλωτισθέντος πρὸ ἐνὸς ἔτους κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένου σώματος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ κρατουμένου εἰς Βουλγαρίαν. Ὑπεσχέθη λέγουν ἀμοιβὰς μεγάλας καὶ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα εἰς τὸν Ἰβάντζον, ἐν ἐπιτυχίᾳ τοῦ φόνου καὶ τῆς ἀνταρσίας, ἅπερ αὐτὸς οὗτος προεσχεδίασεν.

Ἡ ἀνταρσία ἀπέτυχεν. Οἱ μὲν Βυζαντινοὶ ἐβράδυναν νὰ δώσωσι χεῖρα βοήθειας· ὁ δὲ Πέτρος, ἀποκλείσας στενῶς τὸ Τύρνοβον, κατέστη κύριος τῆς πόλεως, οὐχὶ ὅμως καὶ τοῦ ἀντάρτου, κατορθώσαντος νὰ διασωθῆ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Μετὰ τοῦτο ὁ μὲν Πέτρος, ὃν ὡς τὸν Ἀσάν δὲν ἐτίμων καὶ ὑπελήπτοντο οἱ Βουλγαρο-Δάκες, ἐξηκολούθει νὰ κατατρέχῃ τοὺς τόπους τῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ δὲ Ἰβάντζος, τιμηθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ στρατηγίας ἀξιώθεις, πολλάκις πολλάς ἀντέκρουσε προσβολὰς τῶν Βουλγάρων, καὶ πολ-

λοὺς αὐτῶν ἐφθειρεν. Κατὰ τὸν Χωνιάτην ἦτον ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἀνδρεῖος καὶ ἀγγίνους· ἡ δὲ σκληρὰ γνώμη καὶ τὸ ὀργίλον τοῦ χαρακτῆρος ἐμαρτύρουν τὸν φονικὸν ἄνδρα.

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδολοφονήθη ὁ Πέτρος ὑπὸ τινος στρατιώτου Βλάχου. Τὰ καθέκαστα τῆς δολοφονίας δὲν εὔρον οὔτε εἰς τὸν Χωνιάτην ὑφ' οὗτινος ὀδηγοῦμαι ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Βουλγαρο-δακικοῦ βασιλείου, οὔτε εἰς τινὰ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΡΩΜΑΙΟΚΤΟΝΟΣ, Ο ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ.

(1196 Μ. Χ.)

Μετὰ τοὺς δύο τῶν ἀδελφῶν ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν εἰς τὸν τρίτον, Ἰωάννην, ὅστις, κρατούμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τινὰ ἔτη, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ φθάσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσάν. Ἀμέσως μετὰ τὸν Πέτρον περὶ Ἰωάννου λόγος δὲν γίνεται, ἀλλὰ περὶ Χρύσου καὶ Ἰβάντζου, ἐνεργούντων, ἰδίᾳ ἕκαστος, ἐν ὀνόματι τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων. Τοῦτο δὲ μὲ φέρει εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποθέσω ἢ ἀναρχίαν μεσολαβήσασαν, ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἰωάννου ὑπὸ πάντων μὴ ἀναγνωρισθεῖσαν τὸ πρῶτον. Τὰ μέσα, ὅσα ἢ περὶ Βουλγάρων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἱστορία διαθέτει, φαίνονται μοι ἀνεπαρκῆ πρὸς διάχυσιν φωτὸς τινος ἐπὶ τούτου, καὶ δὲν τολμῶ νὰ ἀναδιφῶ συγγράμματα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐλπίδας μεγάλας δὲν στηρίζω. Ὁ τε Χρύσης καὶ ὁ Ἰβάντζος ὑπὲρ τῆς Αὐτοκρατορίας πολεμοῦντες πρότερον κατὰ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, μετὰ τὸν θάνατον καὶ τοῦ δευτέρου ἐλειποτάχτησαν, ὑπὲρ ἑαυτῶν προτιμήσαντες ἤδη τὰς δυνάμεις νὰ χρησιμοποιήσωσιν. Ὁ πρῶτος, Βλάχος, ἐπὶ κεφαλῆς πεντακοσίων ὁμογενῶν, πολλὰ ἐπροξένησε δυστυχήματα εἰς τὸ Βουλγαρο-δακικὸν Βασίλειον· ὁ δεῦτερος, ⁽¹³⁰⁾ Βούλγαρος, καταφυγὼν, ὡς εἶπομεν, εἰς Βυζάντιον, καὶ διορισθεὶς στρατηγὸς τῶν παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν πιστῶν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς διαμεινάντων Βουλγάρων καὶ Βλάχων, λίαν χρήσιμος τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀπέβη. Ἀποστατήσαντες, ἔστρεψαν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν πρὸ μικροῦ φίλων· καὶ ὁ μὲν πρῶτος, πολλὰς λυμηνάμενος χώρας, τῶν ἐχθροπραξιῶν τὴν παῦσιν ὑπεσχέθη ὅταν πόλεις τινὲς ὡς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ διατελοῦσαι ἀνεγνωρίσθησαν· ὁ δὲ δεῦτερος, ἐν πολλῶ ἀθῶφ αἵματι κατοίκων εἰρηνευουσῶν χω-

ρῶν βάψας τὸ αἷμα, ἐπὶ τέλους, βασιζόμενος εἰς συνθήκην καὶ ὄρ-
κια, προσῆλθε, καὶ συλληφθεὶς καθείρχθη. Περὶ τοῦ Βλάχου ἀστεϊόν
τι λέγεται. Ὁ Αὐτοκράτωρ εὐνοίαν πρὸς αὐτὸν ἐπιδεικνύων, διέξευ-
ξε τοῦ Προτοστάτορος τὴν θυγατέρα, καὶ πρὸς ἐκεῖνον αὐτὴν διὰ τοῦ
Σεβαστοῦ Κωνσταντίνου ἀπέστειλε νύμφην. Μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ
γάμου, εἰς τὸ συμπόσιον ὁ νυμφίος ἔτρωγε καὶ ἔπινεν ὡς δέκα· ἀλλ'
ἡ νύμφη, εὐλαβουμένη τὸν νόμον τῶν νεονύμφων, ἠγκρατεύετο ἐπι-
ταχθεῖσα δὲ ὑπ' ἐκείνου ἐξηκολούθει οὐχ' ἦττον ν' ἀπέχη. Τότε αὐ-
τὸς ἦναψεν ἀπὸ θυμὸν, καὶ πολλὰ εἰς βάρβαρον γλώσσαν κατ' αὐ-
τῆς ἐξεμέσας, ἐπὶ τέλους προσέθηκεν ἑλληνιστί· μὴ φάγῃς μηδὲ
πίης. Ἀπὸ τὸ ἀστεῖον τοῦτο μανθάνομεν τρία τινα· τὸν ἐξευτελι-
σμὸν καὶ τὴν ἀσεβῆ παρανομίαν τῶν Αὐτοκρατόρων, τὰ ἔθιμα τῆς
ἐποχῆς, καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὴν γνώσιν ἂν οὐχὶ τὴν
χρῆσιν παρὰ τοῖς λαοῖς ἐκείνοις ἔκτοτε. Περὶ τοῦ Βουλγάρου, τοῦ
κατερημώσαντος τὰ μεσημβρινὰ τῆς Ῥοδόπης μέχρις Ἀβδῆρων, λέ-
γουν ὅτι ἠϋφραίνετο ἐν συμποσίῳ προσαγόμενος καὶ διαμελίζων Ῥω-
μαίους αἰχμαλώτους. Προσθέσωμεν ὅτι ἐπὶ τούτων τῶν δύο οἱ Δά-
κες⁽¹³¹⁾ μετὰ τῶν Κομάνων πολλάκις τὴν Θράκην ἐπέδραμον, ἅπαξ
δὲ ἀντιπεριεσπάσθησαν ὑπὸ Ῥωσσοικῆς ἐπιδρομῆς εἰς Βεσσαραβίαν, καὶ
ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν Ἰωάννην.

Ἐκ τῶν Βουλγάρων ἀσπονδότετοι τῶν Βυζαντινῶν ἐχθροὶ ἀ-
πέβαινον οἱ παρ' αὐτοῖς διατρίψαντες καὶ ἐπὶ τινα χρόνον παρὰ τοῖς
Ἑλλησι ζήσαντες.⁽¹³²⁾ Ὁ Συμεὼν, ὁ Δολιανὸς, ὁ Ἰβάζης, ὁ Ἰβάντζος
τοιούτοι ἦσαν· πάντων ὅμως τούτων τὴν σκληρότητα καὶ τὴν θηριω-
δίαν ὑπερέβη ὁ Ἰωάννης. Δὲν δύναμαι νὰ ἀποδώσω τοῦτο εἰς ἄλλο,
ἢ εἰς τὴν περιφρόνησιν, μεθ' ἧς οἱ τότε Ἑλληγες, μεστοὶ οἰήσεως,
προσεφέροντο πρὸς τοὺς ξένους, οὐς ἀδίκως κατὰ πολλὰς ἐπόψεις
βαρβάρους δὲν ἀπεκάλουν. Ἄν ἡ ζωὴ συνέκειτο ἐκ τῆς ἀσκήσεως
τοῦ δικαίωματος τοῦ ἰσχυροτέρου, τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν δεισιδαιμο-
νίαν ὑπονοοῦσα, πάντες θὰ ἦμεθα βάρβαροι. Οἱ Ἑλληγες, ἀντὶ νὰ
περιφρονῶσι τοὺς ἄλλους, ὄφελον αὐτοὶ πρῶτοι τῆς περιφρονήσεως
νὰ ἀπαλλαχθῶσιν· ἀληθὲς τοῦτο· ἀλλ' ἀμβιβαλλῶ ἂν ὑπῆρξε λαὸς ἐπὶ
τῆς γῆς μὴ περιφρονήσας τοὺς ἄλλους. Εἰς τὴν νεωτέραν Ἱστορίαν
ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἀγίου Μαρίνου περιεφρόνησε ναπολεόντειον κολοσσόν.

Ὡς πρῶται πράξεις τοῦ Ἰωάννου ἀναφέρονται τῆς Κωνσταν-
τίας⁽¹³³⁾ ἡ λαφυραγωγία καὶ τῆς Βάρνης ἡ πολιορκία καὶ ἄλωσις.
Διὰ κολοσσαίας τετραπλεύρου πολιορκητικῆς μηχανῆς εἰσπηδήσας εἰς
τὸ τεῖχος καὶ κύριος καταστάς τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως, σφα-
γὴν γενικὴν τῶν πολιτῶν διέταξεν· ἀφ' οὗ δὲ οἱ τὴν διαταγὴν ταύ-

την ἐκτελοῦντες ἀπηύδησαν σφάττοντες, τοὺς ἀπολειφθέντας ἔρριψεν εἰς τὴν πρὸ τῶν τειχῶν τάφρον, ζῶντας δ' ἐκεῖ τούτους ἔθαψεν ὑπὸ τὰ κρημισθέντα τείχη καὶ τὴν ἰσοπεδωθεῖσαν γῆν. Ταῦτα δ' ἔπραττε τὸ μέγα Σάββατον. Ἄλλο σπουδαιότερον γεγονός μαρτυρεῖ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπέχθειαν καὶ περὶ τὴν θρησκείαν ἀσυνειδησίαν τοῦ Ἡγεμόνος τούτου. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχε παρατηρήσει ὅτι οἱ τότε Ἕλληνες τὴν τῶν Δυτικῶν αἵρεσιν ἀπεχθεστάτην ἀσέβειαν θεωροῦντες, τὸν Πάπαν ἀπεστρέφοντο ὡς αἰρεσιάρχην δυσεβέστατον. Ἐπιδιώκων τὴν φιλίαν τῶν ἐχθρῶν ἐκείνοις, καὶ τὴν διακοπὴν πάσης σχέσεως, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐφαίνοντο ὑπερέχοντες, ἐπιθυμῶν δὲ καὶ νὰ σταφῇ Βασιλεὺς ὑπὸ ἐπισήμου ἀρχῆς, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἀπαντήσῃ τῷ Πάπα ὅτι ἀναγνωρίζει αὐτὸν θρησκευτικὸν ἀρχηγόν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀναμένει τὴν πρὸς σωτηρίαν καθοδήγησιν τῶν πιστῶν τῆς Βουλγαρίας. Ἡ ἀπάντησις αὕτη προῆλθε κατόπιν τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Πάπα, παρατηρήσαντος τὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων αἰσθήματα τοῦ Ἰωάννου καὶ θεωρήσαντος εὐκαιρὸν τὴν περίστασιν. Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Γ', ἐπιχαίρων, ἀπέστειλε τὸν Καρδινάλιον Λέοντα νὰ χρίσῃ Βασιλέα τὸν Ἰωάννην ἐκ μέρους τῆς Ἀγ. Ἐδρας, παραδίδων συνάμα αὐτῷ σκήπτρον, στέμμα, καὶ σημαίαν φέρουσαν σταυρὸν καὶ τὰς κλεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης (τοῦ Παραδείσου), καὶ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ ποιμνίου. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Ἰωάννης τὸν Καρδινάλιον ἐκεῖνον παρεκάλεσε νὰ ἀποσυρθῇ, καθ' ὃ ὑποβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους τὰ δυτικὰ δόγματα ἀπεσκοράκισε, καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς τῆς Ῥώμης ἐπέσυρε.⁽¹³⁴⁾ Περὶ τῆς προσελευσεως αὐτῆς, ὡς λέγουσιν οἱ δυτικοί, τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ φῶς τὸ σωτήριον πολλὰ ἐγράφησαν, καὶ τότε μάλιστα μέγας θρίαμβος ἐθεωρήθη τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅπερ ἐν παρόδῳ διεξέρχομαι, θεωρῶν αὐτὸ ἐφημέρου ἀνάγκης κακὴν θεραπείαν καὶ ἀνάξιον λόγου μεγάλου· οὕτω καὶ τινες τὴν θρησκευτικὴν αὐτὴν κωμωδίαν ἀπέδωκαν εἰς τὴν ἀνάγκην, ἣν ἤσθάνετο ὁ Ἰωάννης νὰ φιλιωθῇ πρὸς τοὺς Οὐγγρούς προσκαίρως διὰ τῆς Ῥώμης ἐπιτυχῶν τοῦ ποθουμένου, προσθέτου, ἀφῆρεσε τὸν πέπλον, σαρκαστικῶς μειδιῶν. Ὅπως δῆποτε ὅμως ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν ἔφερε τιμὴν εἰς Ἡγεμόνα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Βουλγαρο-Δάκες ἐδύναντο νὰ καυχῶνται, ἂν τὰ ἀποτρόπαια δὲν ἀπεχθάνοντο.⁽¹³⁵⁾ Ἐκτοτε ὁ Ἰωάννης προσέλαβε τὸν ἐξῆς τίτλον Δεσπότης τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, καὶ Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων. Ὁ Ἰννοκέντιος ἀπένειμεν αὐτῷ καὶ δικαίωμα νομισματικοῦ, ἀλλ' ἂν αὐτοῦ ἐποιήσατο χρῆσιν ἀγνοεῖται.

Τὸ ἐπισημότερον συμβάν τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου εἶναι ὁ

κατὰ τῶν Λατίνων Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως φονικὸς αὐτοῦ πόλεμος, καὶ τὰ τραγικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἰσχυρογνωμίας τῶν Φράγκων. Αἱ περὶ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως στάσεις ὕψωσαν ἐπὶ τέλους τὸν Μουρτζούφλην ἐπ' αὐτοῦ, κραδαινομένου ὀμως, καὶ ὠδήγησαν τοὺς Φράγκους εἰς τῆς Ἀγίας Σοφίας τὰ δυσεβῆ κακουργήματα. Ἐν ὥρᾳ κινδύνου ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις κηρυχθεὶς βασιλεὺς, ἐν ὥρᾳ σφαγῆς κατέλειψε τὴν πόλιν, καὶ εἰς Νικαίαν ἐπέτυχε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν θρόνον πρὸς ὥρας. Ἐν ταύτῳ δὲ ἄλλοι τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Πόντου θρόνον ἐπειρῶντο νὰ ἀνυψώσωσι, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν ἐπὶ τέφρας πυρὸς ἐπλανῶντο. Οἱ Φράγκοι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκληροῦντο ἐν τούτοις τὰ ῥάκη μεγαλείου καταπεσόντος, τὴν γῆν, τὰ πλούτη, τοὺς τίτλους, καὶ τὰς Ἐπαρχίας, ὧν πολλοὶ δὲν ὑπῆρχον. Μετὰ τὸν κληρὸν ἔπαιξεν ἕκαστος τὸ λαχὸν εἰς τοὺς κύβους, ἀπεγυμνώθη ἢ πλοῦτον ἔτυχε, τὸ κέρδος πωλήσας ἀντὶ γαιῶν ἐν τῇ Δύσει ἢ χρυσίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ κατόπιν Δουκάτα ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, Δουκάτα ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ, ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀπειράριθμα πανταχοῦ ἠκούσθησαν, καὶ ἐπὶ πάντων τούτων Αὐτοκρατορία μία. Οἱ δὲ συνελθόντες πρὸς κοινὸν σκοπὸν πρὸ μικροῦ μετὰ ὀλίγον διελύθησαν πρὸς ἰδιότηλειαν, ἐκάστου τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἰδιοκτησίας ἰδίᾳ σκοπούμενου νὰ ἀναλάβῃ. Ἡ διάλυσις τῶν Λατίνων, ἐξασθενήσασα τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἐπήνεγκε μετὰ 57 ἔτη τὸν ἀφανισμὸν προσκαίρου Αὐτοκρατορίας, ἣν ἡ Ἱστορία ἐρυθριῶσα μόνον τολμᾷ νὰ περιγράψῃ. «Ἐπὶ τέλους αὐτοὶ οἱ Ἕλληγες, οἱ πρὸ μικροῦ ἀσθενέστατοι κατὰ Τούρκων, Βουλγάρων, καὶ Κομάνων, καταστάντες αἵφνης ἄφοβοι, ἐπίμονες, τρομεροὶ, ἐπάλαισαν θαρραλέως κατὰ πάντων τῶν Ἠγεμόνων τῆς Εὐρώπης, ἀπεδίωξαν αὐτοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ μετὰ μάχας συνεχεῖς ἡμισεῖας ἑκατονταετηρίδος εἰσῆλθον πάλιν θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου.» (*) Ἄλλ' ὁ Ἰωαννίκιος καὶ οἱ Βούλγαροι, αὐτοὶ καιρίαν πληγὴν κατὰ τῶν Λατίνων κατήνεγκον. «Ὁ Καλογιάννης, ἀντάρτης καὶ ἀρχηγὸς τῶν Βλάχων καὶ Βουλγάρων, ἔσπευσε νὰ συγχαρῆ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνους δι' ἀπεσταλμένων. Τοῦ Βασιλέως ὁ τίτλος καὶ ἡ ἱερὰ σημαία, ὅσα παρὰ τοῦ τῆς Ῥώμης Ποντίφηκος ἔλαβεν, ἐπέτρεπον ἐκ πρώτης ὄψεως αὐτὸν νὰ θεωρῆται φίλος καὶ συμπράκτωρ ἐκείνων εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Βυζ. Αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ὁ Λατίνος Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὴν κοῦφον ἀλαζονείαν τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ βαίνων, ἀπῆτει νὰ παρου-

(*) Ségur, Hist. de Bas-Empire T. IV. Ch. I.

σιασθῆ αὐτὸς ὁ Ἰωαννίκιος συγγνώμην ἀπὸ τοὺς πόδας τοῦ θρόνου ἐξαίτουμένος καὶ τὴν εὐμένειαν αὐτοῦ ἐπικαλούμενος. Τὸ τοιοῦτον ἐξέπληξε τὸν Ἡγεμόνα τῶν Βουλγαρο-Δακῶν, καὶ ὅμως εἰς λόγους πολιτικῆς ὑπέικων, ὑπέκρυψεν οὗτος τὴν ἑαυτοῦ ἀγανάκτησιν, μέχρις οὗ, τὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων κατασκοπεύων καὶ τὰς συμφορὰς αὐτῶν ὡς οἰκτείρων φαινόμενος, ὑπεσχέθη νὰ ὑποστηρίξῃ πάσαις δυνάμεσι τοὺς πρῶτους ἀγῶνας τῶν καταπιεζομένων. Οἱ Ἕλληνες ἀναμένοντες ἀκράτως εὐκαιρίαν κατάλληλον πρὸς ἐξέγερσιν, ἥτις ἔμελλε τὸ θηρίον νὰ καταβάλλῃ, ὅταν εἶδον τὸν Ἐρβρίκον, τοῦ Αὐτοκράτορος ἀδελφόν, τοῦ στρατοῦ τὸ ἄνθος εἰς τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Ἑλλησπόντου μεταβιβάσαντα, ὡς διὰ συνθήματος εἰς τὰς πλείστας πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Θράκης ἐξεγερθέντες, ἔσφαξαν ἀνηλεῶς τοὺς ἀόπλους καὶ ἀπροπαρασκευάστους καταληφθέντας κυρίους αὐτῶν. Ἀπὸ Διδυμοτείχου, ὅπου πρῶτον ἡ αἵματηρὰ σκηνὴ παρεστάθη, τινὲς τῶν Λατίνων ἐπειράθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν· ἀλλ' ἐκεῖ ὁ ὄχλος μανιώδης εἶχε λυτρώσει ἤδη τὴν πόλιν τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἑνετῶν. Ἐπομένως ἐν τῇ Θράκῃ αἱ μὲν φρουραὶ ὑποχωροῦσαι συνητήθησαν πᾶσαι εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ δὲ ἐφόδους ἀψηφίσαντα φρούρια, ἀποκεκλεισμένα, καὶ ἀλλήλων τὴν τύχην ἠγνόουν καὶ περὶ τοῦ Μονάρχου οὐδεμίαν ἐλάμβανον εἰδήσιν. Ὁ πανικὸς φόβος καὶ ἡ πτερόεσσα φήμη ἀνήγγειλαν εἰς ἀποστάσεις μεγάλας τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, συνάμα δὲ καὶ εἰσβολὴν τῶν Βουλγάρων μετὰ δεκατεσσάρων χιλιάδων Κομάνων, ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἰωαννίκιον. Περὶ τῶν Κομάνων ἤδeto ὅτι ἔπινον τὸ αἷμα τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἐθυσίαζον τοὺς Χριστιανούς εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν, οὓς ἐπίστευον. Ἐντρομος τότε ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέστειλε ταχυδρόμον πρὸς ἀνάκλησιν τοῦ Ἐρβρίκου. Ἐὰν ἀνέμενε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὴν ἀφίξιν εἴκοσι χιλιάδων Ἀρμενίων, ἐδύνατο νὰ προσβάλλῃ τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων δι' ἴσης δυνάμεως καὶ διὰ τῆς ἀναμφιβόλου ὑπεροχῆς τῆς ἀνδρίας καὶ πειθαρχίας. Ἀλλὰ, τοῦ ἵπποτικοῦ χαρακτῆρος τὴν σύνεσιν δειλίαν ἐκλαμβάνοντος, ὁ Βαλδουῖνος ἐξῆλθε μετὰ ἑκατὸν πεντήχοντα ἱππέων, ἐκάστου τούτων δυναμουμένου ὑπὸ τῆς συνοδίας αὐτοῦ, καὶ, μετὰ ἀνωφελεῖς παρατηρήσεις τοῦ στρατοπεδάρχου, ὁ μικρὸς οὗτος στρατὸς, αὐξάνων ἐκ τῆς συνδρομῆς τῶν φυγάδων Λατίνων, ἔλαβε τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ φθάσας ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ θρησκευτικὸς τῶν Σταυροφόρων ζῆλος ἦτον ἐκ τῶν ἐπιτρεπόντων κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῶν Παθῶν λαφυραγωγίαν τῆς περὶ πόλιν χώρας, καὶ κατασκευὴν φονικῶν μηχανῶν, προοριζομένων κατὰ Χριστιανῶν.

Ἐν τούτοις τὸ ἑλαφρὸν ἵππικὸν τῶν Κομάνων, ἀφ' οὗ ἠνάγκασε τοὺς Σταυροφόρους νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἐν σπουδῇ τοὺς ἀγρούς, προσῆλθε καὶ ἐτοποθετήθη πρὸ τῆς γραμμῆς τῶν πολιορκητῶν. Τότε ὁ στρατοπεδάρχης διέταξε τὸ ἵππικὸν νὰ ὀρμήσῃ πρὸς ἔφοδον, καὶ ὑπὸ ποινήν θανάτου, μηδεὶς ἀποσπώμενος νὰ δοθῇ εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ πρῶτον τῆς διαταγῆς ἐξεπληρώθη, ἀλλὰ τὸ δεύτερον παρέβη ὁ κόμης τοῦ Βλουᾶ πρῶτος, ὁ κατὰ τὴν πορείαν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ὀδηγῶν τὸ κέντρον, ἐν ᾧ ὁ Δάνδολος τὴν ἐπιφυλακὴν. Ὁ Κόμης, ὅταν εἶδε τοὺς Κομάνους εἰς τὴν πρώτην προσβολὴν στρέψαντας τὰ νῶτα καὶ φεύγοντας κατὰ τὸ ἔθος τῶν Πάρθων, ὤρμησεν εἰς καταδίωξιν αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦ ἀσυνέτου τούτου τρόπου ἐπήγαγε τὸν ὄλεθρον τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Λατίνων· διότι οἱ Κομάνοι μετὰ δρόμον δύο λευγῶν, στραφέντες καὶ συνταχθέντες, ἔπεσαν κατὰ τῶν βαρέων γαλλικῶν ἰλῶν, καταπεπονημένων ἐκ τοῦ ἀνωφελοῦς δρόμου, καὶ διέθεσαν τῆς μάχης τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ Κόμης ἔπεσεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ τῶν Λατίνων ἠχμαλωτίσθη, καὶ ὁ Δάνδολος μετὰ τοῦ στρατοπεδάρχου Βιλαρδουίνου δι' ἀξιοθαυμάστου ὑποχωρήσεως διέσωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄμορφα λείψανα εἰς ὄλεθρον καταπεσόντος στρατοῦ.»(136)

Ὁ Βαλδουῖνος, ἀπαχθεὶς εἰς Βουλγαρίαν καὶ δέσμιος ἐπὶ ἓν ἔτος κρατηθεὶς, ἀπεκόπη εἶτα τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη, καὶ οὐδὲ κἀν ταφῆς ἠξιώθη.(137) Ὁ δὲ Ἰωαννίκιος, αὐτὸς ὁ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ὑποκρινόμενος ὅτι προκινδυνεύει, τρομερὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας κατ' αὐτῶν διαπράξας, πόλεις πολυάνδρους κατασκάψας, καὶ φρικτὰ ὅσα κακουργήματα ἐνεργήσας, ἐδολοφονήθη νύκτα τινὰ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ ὕπνου, τὴν Θεσσαλονίκην πολιορκῶν. Ἐξηγέρθη βοήθειαν κρᾶζων, καὶ ἀγωνιῶν ἔλεγεν ὅτι εἶδε κατ' ὄναρ ἵππεα λευκοῦ ἵππου μακρὸ δόρυ εἰς τὰ στέρνα αὐτοῦ ἐμπήγοντα· ὡς ἔνογον δὲ ὑπέδειξε τὸν ὑπασπιστὴν Μαναστράν, ὅστις ὅμως ἀπὸ τῆς παραλειμμένης σκηνῆς δραμῶν εἰς τὴν ταραχὴν, δι' ἀπελπισίας ἐπὶ τῷ δυστυχίματι ἐπειράτο νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητα αὐτοῦ. Τὸν τοιοῦτον θάνατον ἀπέδωκαν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ οἱ εὐπιστότεροι τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἂν μετ' ὀλίγον τὸν Ἰωαννίκιον ἐλησμόνησαν, τὰ κατορθώματα ὅμως αὐτοῦ ψάλλουσιν ἔτι· ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμοῦνοι, τὴν Κραιόβαν κατέχοντες, τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ κτίστου αὐτῆς(138) δὲν δύνανται νὰ λησμονήσωσιν.

Οἱ Βυζαντινοὶ τοσοῦτον ἐμίσησαν τὸν Ἰωαννίκιον, ὥστε ὁ Ἀχροπολίτης λέγει ὅτι, ἐκδικούμενος αὐτὸς ὅσα οἱ Βούλγαροι ὑπὸ

Βασιλείου ἔπαθον, προσεπάθησε νὰ ὀνομασθῆ Ῥωμαιοκτόνος αὐτὸς ὡς ἐκεῖνος Βουλγαροκτόνος, καὶ ὁμῶς ὠνομάσθη Σκυλοῖωάννης.

ΚΕΦ ΙΔ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΣΑΝ.

Φθάνομεν εἰς Βασιλέα χρηστὸν καὶ φιλόνηθρωπον, πολιτικὸν καὶ ἀνδρεῖον, ὑπὸ τῶν περιστάσεων καὶ τῶν μέσων μόνον μὴ βοηθηθέντα νὰ καταστήσῃ τὴν Βουλγαρίαν βασιλεῖον ἐντελῶς ἀνεξάρτητον, ὀρίζων αὐτὴν ἐντὸς τῶν φυσικῶν ὁρίων τῆς χώρας, καὶ ἀνυψῶσθαι τὸ ὄνομα καὶ τοῦ Βουλγαρο-Δακικοῦ βασιλείου, οὐτινος ἢ πραγματικότης ποτὲ δὲν ὑπῆρξε τελεία ἐπὶ τῶν δύο ὄχθων τοῦ Δουνάβεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωαννικίου ἐπὶ δεκατρία ἔτη ἤρξεν ὁ Βορίλας, σφετερισθεὶς τὴν ἀρχὴν· διότι αὐτὸς μὲν ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς τῶν τριῶν ἀδελφῶν ἦτον, ἄλλοι δ' εὐθεῖς κληρονόμοι ὑπῆρχον. Ἡ βασιλεία τοῦ ἀνεψιοῦ τούτου τόσον ἄσημος καὶ ἐλαχίστου λόγου ἀξία εἰς τὴν Ἱστορίαν ἐφάνη, ὥστε μόνον ἄπαξ ἀναφέρεται, ὅταν ἐπιδραμῶν τὴν Θράκην ἀπεδιώχθη ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ὁ νόμιμος κληρονόμος Ἰωάννης Ἀσάν, υἱὸς τοῦ πρώτου Ἀσάν, κατέφυγε τότε, μόλις ἔφηβος, μετὰ τῆς μητρὸς εἰς Γαλλικίαν, περιερχομένην κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Ἀνδρέου, Βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, κατὰ συνθήκην ἐπιγαμίας. Μετὰ 12 ἔτη οὐγγρικοῦ ἐπικουρικοῦ στρατοῦ συνώδευσε τὸν Ἰωάννην εἰς Βουλγαρίαν, καὶ διὰ τῆς βοηθείας αὐτῆς ἢ πάτριος κληρονομία ἀνεκτήθη.⁽¹³⁹⁾ Ὁ Βορίλας, ἀποκλεισθεὶς εἰς Τύρνοβον, μετὰ πολλὰ ἔτη συνελήφθη καὶ ἐξωρύχθη τοὺς ὀφθαλμούς· ἀποτρόπαιος ποινῆς τρόπος, κοινότατος ἐν τῇ Ἀνατολῇ τότε, οὔτε τῶν Βυζαντινῶν, οὔτε τῆς καταπιπτούσης Ῥώμης ἐπινοήμα, ἀλλὰ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν.

Τὸν Ἰωάννην Ἀσάν ἐκόσμουσαν πολλὰ βασιλικὰ ἀρετὰ· ἐλαττώματα δὲ πλεῖστα τῷ ἀποδίδονται, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων ὅσα τὸν ἔχοντα μόνον βλάπτουσιν. Ἐν τῇ κυρίως Δακίᾳ πολιτεῖαι αὐτοχθόνων ἀνεφύοντο τότε, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Δάκε δὲν ἐφαίνοντο προσέχοντες εἰς τὸν τῆς Βουλγαρίας Βασιλέα· τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἢ φοβερὰ μογγολικὴ καταγίς πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Προῦθου ἐφέρετο μυκωμένη. Οὕτω ἄψ' ἑνὸς ὑπὸ τῶν Δακῶν ἐγκαταλειπόμενος, ἀφ' ἐτέρου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων ἐπιτηρούμενος, ὑπὸ δὲ τῶν Νεμα-

νιῶν τῆς Σερβίας ἀπωθούμενος καὶ στενοχωρούμενος, ἐσκέφθη ὡς συμφερώτατον τοῖς Βουλγάροις νὰ ζήσῃ ἐν εἰρήνῃ πρὸς πάντας. Δυὶ δὲ προηγουμένως δι' ἀγχιστείας συνδεθεὶς πρὸς τὸν τῆς Οὐγγαρίας Βασιλέα, ὡς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ γήμας, πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν ἐξέδοτο τὴν ἰδίαν θυγατέρα εἰς τὸν Μιχαήλ, ἀδελφὸν τοῦ τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας Δεσπότη Θεοδώρου, πρὸ μικροῦ αὐτοκρατορικὸν στέμμα ἐν Θεσσαλονίκῃ σταφέντος·⁽¹⁴⁰⁾ δευτέραν δὲ θυγατέρα προετίθετο νὰ συνάψῃ εἰς γάμον μετὰ τοῦ τελευταίου λατίνου Αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Μολαταῦτα τὸν κίνδυνον δὲν ἀπέφυγεν· ἐκ τῶν ἀγχιστειῶν τούτων ἀπ' ἐναντίας, ἐξ ὧν ἀσφάλειαν προσεδόκα, ἐξεφράγη τὸ πῦρ.

«Ὁ Θεόδωρος φύσει ἀνήσυχος καὶ ἄστατος ὢν, ἀνευ αἰτίας καὶ προφάσεως ἀπεφάσισεν, ἵνα λύσῃ τὰς μετὰ τοῦ ρηθέντες Ἀσάν φιλικὰς συνθήκας, καὶ συναθροίσας ἤδη στρατὸν πολὺν, συγκείμενον ἐκ Γραικῶν καὶ Λατίνων, ἐξέρχεται διὰ τάχους ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἀπέρχεται κατὰ τῶν βουλγαρικῶν χωρῶν, διαβάς τὸν Εὐρον ποταμὸν, καὶ φρονῶν καὶ ἐλπίζων, ἵνα καθυποτάξῃ τὴν Βουλγαρικὴν ἐπικράτειαν εὐκόλως καὶ ἀνευθύτως. Ὁ βασιλεὺς Ἀσάν εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην εἰσβολὴν οὐδόλως ἀποδειλιάσας, ἔσπευσεν ἵνα σγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸν, ὅσους ἐδύνατο συλλέξαι τότε ὑπηκόους του, καὶ προσλαβὼν συμμαχικὴν δύναμιν χιλίων περίπου Σκυθῶν ἐκέντησεν εἰς τὴν σημαίαν του τὸν ὄρκον,⁽¹⁴¹⁾ ὃν παρέβη ὁ Θεόδωρος. Γενναίως δὲ ἀντιπαραταχθέντος τοῦ Ἀσάν περὶ τὸν Εὐρον ποταμὸν, κροτεῖται πόλεμος μετὰ τῶν δύο στρατῶν, καὶ ὡς ἐκ τῆς θείας δίκης νικᾶται κατὰ κράτος ὁ Θεόδωρος, αἰχμαλωτίζεται οὗτος καὶ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ ἐπίσημοι φίλοι του, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ γίνεται λεία τῶν Βουλγάρων. Πρὸς τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ αἰχμαλωτισθέντας Γραικοὺς ὁ βασιλεὺς Ἀσάν ἐδείχθη οὐχὶ τόσον ἐκ προαιρέσεως, ὅσον ἐκ σκοποῦ πολιτικοῦ, λίαν οἰκτίρμων καὶ ἐπιεικῆς, ἀπελευθέρωσας πάντας τοὺς ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων τῆς στρατιᾶς, οὓς καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰς πατρίδας των, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ βοηθηθῆναι παρ' αὐτῶν, ὅταν κατὰ τῶν πόλεων των ἔμελλεν ἵνα ἀπέλθῃ ὁ νικητὴς οὗτος βασιλεὺς. Ὁ σκοπὸς του δὲ ἠυδοκίμησεν ἐντελῶς, καθότι ἀναιμωτὶ καὶ ἀνευ χρονοτριβῆς ἐκυρίευσεν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὸ Βολλερόν, τὰς Σέββας, τὴν Πελαγωνίαν, τὴν Πρίλαπον καὶ τὰς αὐταῖς παρακειμένας πόλεις. Ἀκολούθως ἐπιδραμὼν καὶ λεηλατήσας τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, ἐκυρίευσεν καὶ κατέσχε τὸ Ἄλβανον καὶ τινα ἄλλα φρούρια. . . . Ἐγκαταλιπὼν δὲ φρουράς καὶ εἰσπράκτορας εἰς τὰ φρούρια τῆς Ἰλλυρίας καὶ Θεσσαλίας (ὅσα

ἐχρινεν ἀναγκαῖα, ἵνα καθέξη) ἐπανεζευξεν εἰς Βουλγαρίαν, ἐμπνεύσας εἰς τοὺς Γραικοὺς σέβας καὶ θαυμασμόν, ὡς μὴ φονεύσας τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ἐν τῷ πολέμῳ, ὡς οἱ προκάτοχοί του βασιλεῖς τῶν Βουλγάρων ἔπραττον. . . . Τὸν Θεόδωρον, αἰχμάλωτον γεγονότα, μετεχειρίσθη ὁ Ἰωάννης Ἀσάν εὐμενῶς καὶ ἐπαξίως. Ἄλλ' ἐπειδὴ μετ' ὀλίγον ιδεάσθη καὶ ἐπληροφορήθη ὁ Ἀσάν, ὅτι ἐπενήργει καὶ ἐχάλκευε νεωτερισμοὺς καὶ συνωμοσίας, ἠναγκάσθη, ἵνα διατάξῃ τὴν τύφλωσίν του, καὶ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς σύστηράν ἐν τῇ εἰρκτῇ ἐπιτήρῃσιν αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1237, χηρεύων ὁ Ἀσάν ἐκ τῆς συμβίβης του Ἄννης τῆς ἐξ Οὐγγρίας, ἐπειδὴ ἠρωτεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου, Εἰρήνην καλουμένην, ὠραίαν καὶ μεγάλου ἀναστήματος, ὀλίγον φροντίσας διὰ τὸ κεκωλυμένον παρὰ τοῦ νόμου, ἔλαβε τὴν Εἰρήνην εἰς δεύτερον γάμον, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπολύεται τῆς εἰρκτῆς ὁ Θεόδωρος, καὶ μετ' ὀλίγον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὀλίγους Σέρβους, δεδομένους αὐτῷ παρὰ τοῦ Ἀσάν, ἀποστέλλεται ὑποκρύφως εἰς Θεσσαλονίκην.»⁽¹⁴²⁾ Ἐκεῖ ἐπέτυχε νὰ βασιλεύσῃ καὶ πάλιν.

Ὁ Ἀσάν ἐσχέθη νὰ σχετισθῇ καὶ συμμαχήσῃ πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Λασκάρους, Ἰωάννην Δούκαν ἢ Βατάκην, ὃν παρετήρηει ὑπερέχοντα τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἡγεμόνων, καὶ κατώρθωσε τοῦτο. Ἀμφότεροι εἶχον παῖδας ἐνδεκαετείς, ὁ μὲν Ἀσάν κόρην, ὁ δὲ Βατάκης υἱόν, καὶ τούτους συνῆψαν εἰς γάμον. Συνθήκας δὲ μετὰ τοῦτο συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας θέντες, ὠρμησαν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν Λατίνων, δις ἔφθασαν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πολλὰς χώρας καὶ νήσους καὶ πόλεις ἀπ' αὐτῶν ἀφῆρσαν. Ἄλλ' ἡ συμμαχία ἐκείνη, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἀποβαίνουσα μᾶλλον, ἐνέπνευσε τῷ Ἀσάν φόβον μὴ ἀρχαῖος καὶ κατὰ παράδοσιν ἐχθρὸς, ἀνδρούμενος, ἐπικίνδυνος καταστῆ τοῖς Βουλγαροῖς. Ὡς ἐκ τούτου διαλύει ἀποτόμως τὴν συμμαχίαν, καὶ, μετὰ τῶν Λατίνων ἐνούμενος, πολεμεῖ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ τρόπος δι' οὗ διέλυσε τὰς φιλίας εἶναι ἀξίος παρατηρήσεως. Ἐγραψε πρὸς τὸν Βατάκην ὅτι, πλησιάζων εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐπεθύμει αὐτὸς, ὡς καὶ ἡ σύζυγος, νὰ ἴδωσι τὸ θυγάτριον, καὶ παρεκάλει ν' ἀποστείλουν αὐτὸ μετὰ συνοδίας πρὸς τὰ ἐκεῖ. Σκοπὸν δὲ εἶχε νὰ ἀπαγάγῃ αὐτὸ εἰς Βουλγαρίαν, τὸν γάμον διαζευγνύων, καὶ τὰς σχέσεις οὕτω διαλύων. Οἱ γονεῖς τοῦ νυμφίου, κατανοήσαντες τὸν σκοπὸν, ἔστειλαν μὲν τὴν σύζυγον, ἔγραψαν δὲ ταῦτα: Ἄν κρατήσῃ τὴν θυγατέρα, καὶ διαζεύξῃ τὸν γάμον τὸν κατὰ νόμον συναφθέντα, ὑπάρχει Θεὸς ὁ τὰ πάντα ἐφορῶν καὶ τιμωρῶν τοὺς παραβάτας τῶν ὀρκῶν καὶ τῶν συνθηκῶν. Ταῦτα δὲν ἀπέτρεψαν τὸν Ἰωάννην νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιον,

καὶ ἀκούσης τῆς θυγατρὸς. Μετὰ τινὰ ὅμως ἔτη, πολιορκῶν μετὰ τῶν Λατίνων τὴν Τζουρουλὸν, ἐν Θράκῃ, παραλαμβάνει μῆνυμα τοῦ ἐν Τυρνόβῳ συγχρόνου καὶ αἰφνηδίου θανάτου τῆς συζύγου, τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Βουλγαρίας. Διαλύει τότε τὴν πολιορκίαν, παραδίδει τὰς μηχανὰς εἰς τὸ πῦρ, τρέχει εἰς Τύρνοβον, ὀδύρεται, θρηνεῖ, καὶ τὴν συμφορὰν ἐκείνην εἰς ὀργὴν Θεοῦ ἀποδίδων, πρὸς ἐξιλέωσιν φιλοῦται ἐκ νέου μετὰ τοῦ Βατάκη, ἀποδίδει τὴν θυγατέρα, καὶ πολεμεῖ τοὺς Λατίνους. Ἐτέραν δὲ θυγατέρα πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου ἐξέδοτο τῷ Βλαδισλάφ, Κράλῃ τῆς Ξερβίας.

Ὁ Ἄσάν, βασιλεύσας ἔτη εἴκοσι καὶ ἑν, ἐτελεύτησε τὸν βίον (1241) ἐν μέσῳ περισπασμῶν μεγάλων, ὑπὸ πολιτικῆς ἀνεμοζάλης ἐπισωρευομένων εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἀρχόντων. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅσαι εἰς αὐτὸν ὑπέκυψαν, ἐσεβάσθησαν καὶ ἐτίμησαν τὸν Ἄσάν· διότι πρῶτον τότε ἔβλεπον Βασιλέα Βουλγάρων τὴν θηριωδίαν μὴ ἐπιδεικνύοντα ὡς τῶν ἀρετῶν ἡγεμόνα.

Ὁ Ἄσάν ἐπειράθη νὰ συστείλῃ τῆς Βουλγαρίας τὰ ὄρια ἐντὸς τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Δουνάβεως, καὶ νὰ συστήσῃ Κράτος βασιλευόμενον ἀντὶ στρατοπέδου στρατηγουμένου, πόρρω ἐκτεινομένου καὶ σποράδην ἐσκηνωμένου σχεδὸν· πλὴν τούτου τὸ ἀδύνατον πολλάκις ἔσχε διδόμενον νὰ παρατηρήσῃ. Ἐντὸς τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Δουνάβεως ὑπῆρχον πόλεις ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκούμεναι, ἂν οὐχὶ πᾶσαι, ὡς νομίζει ὁ Ἐγγελ·(*) καὶ οἱ Ἕλληνες οὐδ' εὐχερῶς ὑπετάττοντο εἰς νόμους καὶ ἀλλότρια ἔθιμα, οὐδ' ἀπεπέμποντο ἀνευ βίας ἀκατασχέτου· ἀλλὰ, καὶ ἀποπεμπομένων, τίς τὸ κενὸν ὁ ἀμέσως ἀναπληρώσων ὑπῆρχεν; Ἐκτὸς δὲ τοῦ Αἴμου πολλαὶ πόλεις πληθυσμὸν Βουλγάρων ἠρίθμουν καὶ οὐδ' αὐτοὺς ὑγιῆς πολιτικῆ ἐδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν φορὰν μικρᾶς κοινωνίας ἀνεξαρτήτου, οὔτε τὸν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ διεσπαρμένον ἐκεῖνον λαὸν τῶν Βλάχων, ἐξ ὧν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ δύναμις τῶν Βουλγάρων κατὰ μέρος ἀπετελεῖτο. Τὰ δευτερεύοντα προσκόμματα εἰς τὴν μόνιμον ἀποκατάστασιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ λαοῦ, ὃν ἐκυβέρνηα, προσκόμματα ἐκ τῆς περὶ τὴν βανδαλικὴν κίνησιν ἕξεως πρὸ πάντων προκύπτοντα, εἶχεν ὑπερπηδήσει ἐν μέρει, καὶ ὁ χρόνος ἴσως χρησιμώτατος πρὸς εὐόδωσιν τῶν λοιπῶν ἐδύνατο αὐτῷ ν' ἀποβῇ· ἀλλ' ὁ χρόνος αὐτὸς ἔχει καὶ θελήσεις, ὑφ' ὧν οἱ ἄνθρωποι, ἐλάχιστοι σκώληκες, καταπατῶνται ἀφανιζόμενοι. Ὁ Ἄσάν, πρῶτος τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων, κατεσχεύασε στόλον ἐν τῷ Εὐξείνῳ, καὶ τοῦτον ἀπέστειλέ ποτε με-

(*) Σελ. 384.

τὰ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνους. Λέγεται πρὸς τούτους ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ὁ Πάπας ἐκίνησε πάντα λίθον ὅπως οἱ Οὐγγροὶ διαλύσωσι τὰς μετὰ τῶν Βουλγάρων φιλίας καὶ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν φοβερῶν αὐτῶν σχισματικῶν· ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν.

«Μετὰ τοῦτον τὸ Βλαχο-βουλγαρικὸν βασίλειον ἤρξατο νὰ παρακμάζῃ· ἀλλ' ἡ δυναστεία τῶν Ἀσάν ἐσβέσθη τῷ 1258, καὶ μετ' αὐτῆς ἔληξε τότε ἡ ὑπεροχὴ τῶν Βλάχων, ἀφανιζομένων ἕκτοτε τῆς Βουλγαρίας.»⁽¹⁴³⁾

ΚΕΦ. ΙΕ΄.

ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΣΑΝ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΥ
ΚΑΙ ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΔΑΚΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ.

Ἐὰν δυναστείαν ξένην εἰς Βουλγαριαν καθαρῶς ἔλεγον, θά ἤμην ἴσως ὁ πρῶτος τὴν τόλμην ταύτην λαμβάνων· τόλμην δὲ λέγω, διότι ἡ Βουλγαρία δὲν ἀπῆρτισε ποτὲ διακεκριμένην χώραν, ἢ λαὸν συγχείμενον ἐξ ἑνὸς ὁμογενοῦς στοιχείου, ὥστε πᾶν ἑτερογενὲς ἐν αὐτῇ παρεισφύον νὰ φανῇ καὶ ἀποδειχθῇ.

Ἡ νεωτάτη Ἱστορία πλησιάζει πρὸς τὴν ἀρχαίαν κατὰ πολλοὺς λόγους, καὶ πρῶτον κατὰ τὴν διάκρισιν τῶν ἐθνικοτήτων. Οἶαν ἐπιμονὴν κατέδειξαν οἱ Αἰγύπτιοι εἰς τὴν σημείωσιν τῶν ἀλλήλας διαδεχθεισῶν δυναστειῶν εἰς τὴν κυριότητα τῆς χώρας αὐτῶν! Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Ἀσσυρο-Βαβυλωνιακὸν βασίλειον, τὸ μόνον ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ἱστορίας προτεινόμενον ὡς παράδειγμα τῆς δυνατῆς ἀφομοιώσεως δύο λαῶν, ἄλλως τε καὶ συγγενῶν, καὶ αὐτὸ τοῦτο πολλάκις παρεστάθη διηρημένον. Ἄλλ' ἡ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ, ὡς κακοῦργος διαβολὴ μεταξὺ δύο φίλων διυσταμένη, ἄλλην ὄψιν παρέχει καὶ πάντῃ ἀλλότριον χαρακτῆρα. Ἐν αὐτῇ λαοὶ ὑπὸ λαῶν ἀπορρόφῶνται, ἔθνη ἄμορφα ἔτι παρουσιάζονται ὑπὸ παντοίων στοιχείων ἀποτελούμενα, ἢ καταγωγῇ, ἢ γλῶσσαν, αἱ ἕξεις μὴδὲν θεωροῦνται, καὶ διαφοροὶ ὕλοι ἐν τῷ αὐτῷ λέβητι συγχοχλάζουσαι, ἐπὶ τέλος παράγουσιν τι.

Κατὰ τὴν 13-ην ἑκατονταετηρίδα οὐδ' οἱ Βούλγαροι λαδὸς αὐτοχθόνων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καταγωγὴν ἔχων καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν λαλῶν, ἐδύναντο νὰ ᾧσι, οὐδ' ἡ Βουλγαρία, ἔστω καὶ ἐν μόνῃ τῇ κάτω Μοισίᾳ θεωρουμένη, ὑπὸ ἑνὸς καὶ μόνου λαοῦ κατω-

κημένη ἐδύνατο νά ὑπάρχη. Φυλαί καὶ λαοὶ διάφοροι, καθ' ὑπερίσχυ-
 σιν τοῦ κυριωτέρου, τὴν χώραν ἐκείνην ἐνέμοντο, καὶ ἂν ἐκ τού-
 του ἦ ἐξ ἐκείνου φυλὴ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἤρχε, δὲν ἐδύνατο
 μὲν νά μεταβάλλῃ τὴν ὄψιν τοῦ ὅλου, ἐδύνατο ὅμως νά κα-
 ταδυναστεύσῃ τὰς ἄλλας, νά ἐπιβάλλῃ θέλησιν ἐπὶ τῆς κυριωτέρας,
 καὶ τοῦτο ἐνδιαφέρει ἡμᾶς. Ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐξετάζοντες τὴν διαδο-
 χὴν τῶν δυναστειῶν ἐπὶ τινος ἔθνους, πρὸς τοῦτο φερόμεθα μᾶλλον
 πρὸς κατάληψιν τῆς ἐπιδράσεως ἀλλοτρίου ὕλης, ἢ πρὸς ἀπλήν τῶν
 γεγονότων ἀλληλουχίαν ἐπὶ τῆς πορείας λαοῦ. Διὰ τῆς δυναστείας
 δ' ἐννοοῦμεν οὐχὶ τόσον ἐπὶ θρόνου διαδοχὴν μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκο-
 γενείας εἴτε φυλῆς, ὅσον ἀδιάκοπον σειρὰν τῶν αὐτῶν πολιτι-
 κῶν τάσεων.

Ἐπειδὴ τοὺς Βουλγάρους δὲν δυνάμεθα ἄλλως νά παρατη-
 ρήσωμεν ἢ ὡς λαὸν ἓνα, ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα λαβόντα μέρος εἰς
 τῆς Ἀνατολῆς τὰς τύχας, ὅταν βλέπωμεν νά καθοδηγῶνται ὑπὸ Ἡ-
 γεμόνων, ἐκ τῶν κόλπων αὐτῶν μὴ ἐξελθόντων, ὑπονοοῦμεν ἀμέσως
 δεσπότας αὐτῶν, καὶ ὀρμώμεθα πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀποτελεσμά-
 των τοῦ πράγματος. Οἱ διαρκῶς συμμαχοῦντες καὶ συνενεργοῦντες
 Πατζινάκκι εἴτε Κομάνοι, Δάκες καὶ Βούλγαροι, μίαν δὲν ἐλάλουν
 γλῶσσαν ἐπομένως εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲν ὑπέκειντο νόμους τότε. Ἄλλ'
 οἱ δύο τελευταῖοι λαοὶ συνενωθέντες, πῶς ἀλλήλοις συνεννοοῦντο
 ὅταν ὁ εἷς ἐδέσποζεν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, δὲν εἶναι δύσκολον νά ἐξηγηθῇ.
 Ἐκάτερος τοῦ ἑτέρου τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους παρεγνώριζεν, ἰδίᾳ
 δὲ καὶ ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ ἐνήργει, τῶν ἀρχηγῶν μόνον συνεννοουμέ-
 νων· καὶ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἤρκει νά ἀπατήσῃ τὸν
 μὴ πολὺ ἐνδιαφερόμενον εἰς τὰ ἰδιαιτέρα τῶν λαῶν· ἐδύνατο
 δὲ καὶ νά συγχύσῃ οὐ μόνον δύο τοιοῦτους ἀλλὰ καὶ πολ-
 λούς. Ἡ δακικὴ δυναστεία, βασιλεύουσα ἐπὶ τῶν Βουλγάρων, ὤ-
 φειλε τοὺς περὶ τὸν θρόνον καὶ εἰς τὰ ἀξιώματα ἐξ ἑαυτῆς νά τά-
 ξῃ, ἐπίσημον δὲ γλῶσσαν τὴν ἑαυτῆς νά καταστήσῃ, καὶ πάντα
 πρὸς συμφέρον τῶν Δακῶν νά ὀρίσῃ. Οὐδὲν ὅμως τούτων βλέπομεν.
 Κατ' αὐτὴν Βλάχοι ἀποστάται μᾶλλον ἢ στρατηγοὶ φαίνονται, ἢ δα-
 κικὴ γλῶσσα προσεκλήσατο ἀπείρους σλαβικὰς λέξεις, ἢ δὲ βουλγα-
 ρικὴ ἐλάχιστον δακισμοῦ μέρος· ἐβδόμηκονταετῆς δὲ δυναστεία κα-
 τέπεσεν ἄνευ ἀπογόνων, ἄνευ ἀπαιτήσεων, ἄνευ συνεπειῶν. Οἱ Βούλ-
 γαροι μετὰ τὴν ἀπόσβεισιν τῆς ὑποτιθεμένης δακικῆς δυναστείας εὐ-
 ρέθησαν ὡς καὶ πρότερον, μόνον δὲ οἱ Βλάχοι ἀπεσύρθησαν, καὶ ὡς
 πλάνητες διεσπάρησαν κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Ἐπομένως πρέ-
 πει νά υποθέσωμεν ἢ τοὺς Βλάχους κατὰ τὸ 13-ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν

Βουλγάρων κατακτηθέντας καὶ ὑπὲρ αὐτῶν κινηθέντας, βλαγικῆς οἰκογενείας βασιλευούσης, ἢ τὸν Ἄσαν καὶ Πέτρον ἀπὸ ἐκβουλγαρισθέντας Σλαύους καταγομένους, ὡς αὐτοὺς ἐξέλαβόν τινες τῶν ἱστορικῶν, ἄλλως μὴ δυνηθέντες νὰ ἐξηγήσωσι δυσανάλογον γεγονότων σειρὰν.

Δύω υἱοὶ τοῦ Ἰωάννου Ἄσαν μετ' αὐτὸν ἐβασίλευσαν ὁ Καλομάνος ἢ Καλλιμανός, καὶ ὁ Μιχαήλ. Ὁ πρῶτος δωδεκαετῆς ἀναβὰς τὸν θρόνον, ἔζησεν ἐπ' αὐτοῦ τέσσαρα ἔτη, καὶ ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ Βουλγάρων σιωπῆς τότε τῆς Ἱστορίας. Ὁ δεύτερος, ἐπίσης παῖς ἔτι εἰς τὸ ἀξίωμα ὑψώθη τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἄρξας δέκα καὶ πέντε ἔτη, ἐδολοφονήθη ὑπὸ συγγενοῦς πλησιεστάτου. Ἐπὶ τούτου πολλὰ καὶ σπουδαῖα συνέβησαν, τὴν ἐξασθένησιν τῶν Βουλγάρων προφανῆ καταστήσαντα. Ἡ ἐν Νικαίᾳ περισωθεῖσα Αὐτοκρατορία τῶν Ἑλλήνων βῆμα πρὸς βῆμα προώδευεν, ἀνακτῶσα τὰ ἀποβληθέντα κατὰ διαφόρους προσβολὰς διαφόρων ληστρικῶν συμμοριῶν, καὶ μετ' οὐ πολὺ, συνελθοῦσα μετὰ τὸν τρόμον, ἐδόθη εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ληστῶν. Ὅταν εἰς γνῶσιν αὐτῆς περιῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Καλομάνου,⁽¹⁴⁴⁾ καὶ ἡ εἰς ἕτερον παῖδα μετάβασις τῆς διαδοχῆς, κατέλαβε τὰς Σέρβας μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, ὅσῃν ἀπήντησεν ἐξ αὐτῆς. Τὸν Βούλγαρον Δραγωτᾶν, τὸν τὴν πόλιν ταύτην παραδώσαντα, πλουσιοπαρόχως ἀντήψειψε, καὶ στρατηγὸν κατόπιν κατέστησεν, ἡγεμόνα ὅμως ἀσημάντων δυνάμεων, ἃς αὐτὸς δὲν ἔλειψε μετὰ τινα ἔτη κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας αὐτῆς νὰ στρέψῃ, ὅτε καὶ καταπολεμηθεὶς ἐφανεύθη. Μετὰ τὰς Σέρβας καὶ τὸ Μελένικον, προσῆλθον πᾶσαι αἱ μεταξὺ Ἐβρου, Σκόπιας καὶ Νευσταπόλεως τῆς Πελαγονίας χώραι, πολλαὶ ὅμως τῶν ἐν αὐταῖς πόλεων ἐπανῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Βουλγάρων, κατ' αἰφνῆδιον προσβολὴν τοῦ Μιχαήλ, ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου. Ἐπὶ τοῦ Θεοδώρου, τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν καὶ δις ἐκστρατεύσαντος κατὰ τοῦ Μιχαήλ, οἱ Βούλγαροι ἀπωθήθησαν πέραν τοῦ Αἴμου, καὶ ἐν μόνον φρούριον, τὸ τῆς Τζεπαίνης, ἐν Μακεδονίᾳ ταῖς παρέμεινεν· καὶ τοῦτο δὲ κατὰ συνθήκην, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μιχαήλ γενομένην, ὑπεσχέθησαν μὲν νὰ ἐκκενώσωσι, δὲν παρέδωκαν ὅμως.⁽¹⁴⁵⁾

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΑΝΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΕΡΧΟΜΕΝΟΙ.

Ἀπὸ τοῦ 1258 μέχρι τοῦ 1300 δέκα βασιλεῖς κατέλαβον τὸν θρόνον, ἀπ' αὐτοῦ ἀλλήλους κληννίζοντες διὰ ραδιουργιῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ προφανῶν στάσεων. Ὁ Καλομάνος, δολοφονήσας τὸν Μιχαήλ, ἠνάγκασε καὶ τὴν χήραν αὐτοῦ εἰς τοῦ δολοφόνου τὸν οἶκον καὶ τὴν κοίτην νὰ μεταβῆ. Ἄλλ' ἐπίσωρευόμενα πολλὰ κακουργήματα σπανίως παρέρχονται ἀτιμώρητα. Ὁ πατὴρ τῆς γυναικὸς Οὖρος, Ῥώσος κατὰ τὸν Ἀχροπολίτην, ἀλλὰ πιθανῶς Οὐγγρος ἐπίσημος ἐκ Γαλλικίας,⁽¹⁴⁶⁾ μετὰ στρατοῦ πολυαρίθμου εἰσήλασεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, συνεκρότησε μάχην πρὸς τὸν Καλομάνον, καὶ τοῦτον κατ' αὐτὴν φονεύσας, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἀναρχίαν ὀπισθεν αὐτοῦ καταλείπων. Μετὰ τὸν Καλομάνον οἱ Βούλγαροι ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Μύτζην, σύζυγον τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μιχαήλ, καὶ αὐτὸν ἀνεκέρυξαν Βασιλέα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, μετανοήσαντας ὅτι τὴν τύχην αὐτῶν ἀνέθεσαν εἰς ἄνδρα ἄπειρον τοῦ πολέμου καὶ τρυφηλόν, ἕτερον εἰς τὸ πρῶτιστον ἀξίωμα ἀντ' αὐτοῦ ὑψωσαν τὸν Κωνσταντῖνον Τοῖχον, ὃν ὁ Ἐνγελὺς ὑποθέτει καὶ ὁ Παπαδόπουλος λέγει Σέρβον, πρὸ μικροῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἀποκατεστημένον, περιβλεπτον διὰ τὴν εἰς τὴν μάθησιν καὶ τὴν σύνεσιν προκοπὴν, σεβόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἀγαπώμενον ὑπὸ τῶν προϋχόντων.⁽¹⁴⁷⁾

Εἰς τὴν πτώσιν τοῦ μικροῦ βασιλεύσαντος Μύτζου ὁ Τοῖχος⁽¹⁴⁸⁾ φαίνεται ὅτι ἐνείχετο· διότι τὰ προγενέστερα αὐτοῦ ἐμαρτύρουν κενοδοξίαν μᾶλλον ἢ φιλοδοξίαν, καὶ, ὡς λέγουν, τὴν ἐπιρροήν, οἷαν ἔχαιρεν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, πάντοτε προσεπάθησε πρὸς ἴδιον ὄφελος νὰ διευθύνῃ. Ὅταν ἡ τύχη τὸν Τοῖχον εἰς ἡγέμονικόν ἀξίωμα ὑψωσεν, οἱ Βούλγαροι ἐλησμόνησαν ὅτι, ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἀτομικὴ ἀξία τοῦ Ἀρχοντος εἰσὶν ἀρκοῦντα ἐχέγγυα τῆς ἀσφαλείας τοῦ θρόνου. Τοιοῦτόν τι φαίνεται πάσχων καὶ ἐξ ἰδιώτου τὸ μεγαλεῖον ἐκεῖνο φθάσας· διότι ἐσχέφθη νὰ συγγενεῖσθαι πρὸς κεφαλὰς ἐστεμμένας, καὶ, κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ὑπηκόων βαδίζων, ζητήσῃ γυναῖκα παρὰ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τοι ἔγγαμος ἤδη. Οὗτοι, τὴν εἰρήνην πάσῃ θυσίᾳ ποθοῦντες, ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν τὴν Εἰρή-

νην, πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου, ἔγγονον δὲ τοῦ Ἰωάννου Ἀσάν, καὶ ἐδέχθησαν παρ' ἑαυτοῖς τὴν σύζυγον, ἣν διέζευξαν αὐτοὶ μᾶλλον, παραδεχθέντες ἀτιμον πρότασιν.

Οἱ Βούλγαροι ἐδιδάξαν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς πολλάκις μὲν τότε δὲ μάλιστα ὅτι, χρῆσις μέσου αἰσχροῦ πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου, γεννᾷ οὐχὶ σπανίως ἄλλον κίνδυνον φοβερώτερον, συμπαθείας δείγματα καταπνίγοντα τοῦτον. Ὁ Παλαιολόγος, ἐπαρθείς ἐκ τῆς διὰ τῆς τόλμης τοῦ Στρατηγοπούλου ἀνακτήσεως τῆς μεσαιωνικῆς πρωκευούσης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ τὴν διακίβευσιν τῶν μεγάλων τιμῶν, τῶν ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἀποδοθεισῶν,⁽¹⁴⁹⁾ ἀποφασίσας παντὶ μέσῳ νὰ ἀποφύγη, διέταξε νὰ ἐξορύξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀθῶου παιδὸς Ἰωάννου, μόνου υἱοῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρως, καὶ δυναμένου ἀπαιτήσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου νὰ τρέφῃ. Τοῦτο, καταλυπήσαν τὴν σύζυγον τοῦ Τοίχου καὶ ἀδελφὴν τοῦ παθόντος, Εἰρήνην, ὑπεχρέωσε τὸν Ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ πόλεμος οὗτος κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀπέβη, ναί· ἀλλ' ἡ Θράκη πολλὰ δεινὰ ἔπαθεν, ὁ εἰς Αἶνον κρατούμενος Σουλτάνος Ἀζατίνης, περὶ οὗ ἐν οἰκείῳ τόπῳ λόγος γενήσεται, ἀπελευθερώθη, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀπὸ Θεσσαλίας ἐρχόμενος, συνελαμβάνετο ἂν κατὰ τύχην δύο Λατίνων πλοῖα δὲν εὕρισκοντο εἰς τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς νὰ παραλάβωσι καὶ φέρωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦτο ὀρμήσας, καὶ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Βουλγάρων ἀντέκρουσε, καὶ πάσας τὰς κατὰ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν χώρας ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανήγαγεν ἐν μιᾷ ἐκστρατείᾳ ἄνευ καμάτου μεγάλου. Ὅπως δ' ἐξηγήσωμεν τὴν ταχεῖαν ἀπὸ τῆς Θράκης ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων ταύτην, καὶ τὴν μικρὰν προθυμίαν, ὅταν κατέδειξαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπαπειλουμένων πόλεων, ἀναγκαζόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, κατὰ τὸν Γρηγοράν, ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ ἐκείνη δὲν ἐγένετο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀλλ' ὑπὸ τῶν παριστρίων Σκυθῶν (Τατάρων, Κομάνων ἢ καὶ Πολόβστων νοητέον), ὧν χιλιάδες εἴκοσι ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Τοίχου εἰς Θράκην. Οὕτω, ἐννοοῦντες ὅτι ξένοι ὑπὲρ ξένων δὲν προκινδυνεύουσι τὰς ψυχὰς πρὸς τιμὴν ἀπλῆν, ὑποθέτομεν ἀφ' ἑτέρου τοὺς Βουλγάρους ἕκτοτε τὴν στρατιωτικὴν δόξαν εἰς ἄλλους διατεθειμένους νὰ καταλείπωσιν.

Μετὰ τῶν πόλεων τῶν ἐπὶ τοῦ Τοίχου ὑπαγομένων εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ περιπεσοῦσῶν τότε εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, συγκατελέγετο ἡ Μεσημβρία, ἐν ἣ ὁ ἐκθρονισθεὶς Μύτζης διετέλει ὡς φρούραρχος μὲν ἀλλ' ὑπὸ ἐπιτήρησιν. Οὕτω τὸν Μύτζην ὑποθέτουν ἐν τῷ

πραξικοπήματι τοῦ Τοῖχου καταφυγόντα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἐν Μεσημβρία ἀποκαταστήσασιν αὐτόν. Τοῦτο μοι φαίνεται ἀπίθανον καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ διὰ τὸν ἐξῆς δέ· συνθηέστατα ἐν τῇ πρωτευούσῃ, αὐστηρῶς ἐπιτηρούμενοι, τοιοῦτοι πολιτικοὶ πρόσφυγες, καὶ μάλιστα Βούλγαροι, ἐκρατοῦντο. Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Μεσημβρίας μετετέθη, ἴσως, ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Τρωάδος,⁽¹⁵⁰⁾ καὶ ἀπὸ τούτου λόγος περὶ αὐτοῦ δὲν γίνεται. Μεσημβρία τε καὶ Τρωάς ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Τοῖχον, ὅτε διὰ νέου συνοικεσίου αὐτοῦ μετὰ τῆς Μαρίας, θυγατρὸς Εὐλογίας, ἀδελφῆς Παλαιολόγου, ἡ εἰρήνη ἐφάνη ἐξασφαλισθεῖσα. Μετὰ τὸ συνοικέσιον τοῦτο ὁ Τοῖχος μόνον πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου ἔδωκε λόγον νὰ γραφῆ τι περὶ αὐτοῦ. Ἡ Μαρία, φιλόδοξος εἰς ἄκρον καὶ ῥαδιοὔργος, ὅταν εἶδε τὸν σύζυγον νοσοῦντα τὸ σῶμα καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας ἐξησθενημένον, διανοήθη τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ αὐτῆς, Μιχαήλ, τοῦ πατρὸς ζῶντος· καὶ τοῦτο κατώρθωσεν, ἐπιτυχοῦσα μάλιστα νὰ ἀντιβασιλεύῃ αὐτῇ, αὐτὸ προθεμένη σκοπὸν κύριον. Διὰ τοῦ δόλου δ' ἀφώπλισε τὴν διεγερθεῖσαν ἀντιπολίτευσιν ὑπὸ τοῦ Βενκεσλάου ἢ Βενδοσλάβου, συγγενοῦς τοῦ Τοῖχου, καὶ ἐπισήμου παρὰ Βουλγάρους. Τὸ δέλεαρ τῆς υἱοθεσίας προτάξασα, εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὴν τὸν μωρὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐξετέλεσε τὰ πρὸς ἐκεῖνο νενομισμένα ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Τυρνόβου μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ παρατάξεως, καὶ μετ' ὀλίγον κατηγορήθη καὶ εἰς δολοφονίαν τὰς χεῖρας ὡς βάψασα· διότι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Βενδοσλάβος ἐδολοφονήθη, ἀδήλον ὑπὸ τίνος καὶ πρὸς τί. Ἐν τούτοις ὁ Τοῖχος ἔζη, προωρισμένος νὰ ἀποθάνῃ μαχόμενος ὑπὲρ τῶν δικαιομάτων αὐτοῦ κατὰ ἀποστάτου.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Τοῖχου οἱ Μογγόλοι περιήρχοντο ὡς δεσπότες τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Βάτης κατέστησε μὲν τὴν Ῥωσσίαν ἀχανῆ ἔρημον, ἔσεισε δ' ἐκ βάθρων τὰ ἀνατολικά τῆς Εὐρώπης βασίλεια, καὶ πρὸς τὸν ἄσημόν τότε Ἰστρον ἀνάξιον ἑαυτοῦ ἐξέλαβε νὰ κατέλθῃ,⁽¹⁵¹⁾ ἀλλὰ τῶν Τατάρων τὴν δύναμιν κατέφαγεν ἐκ τῆς ὑπερμέτρου χρήσεως μέγα μέρος τῆς ἰσχύος ἐκ τῶν σπιφῶν, ἅπερ ἤγεν, ἀφῆρσεν· διότι μηχανῇ μετὰ πάσης δυνάμειος καὶ ὀρμῆς κινουμένη ἐντὸς ὀλίγου φθεῖρεται. Ἡ ἐφήμερος ἐν Εὐρώπῃ ἀρχὴ τῶν Μογγόλων σημεῖα παρακμῆς ἔδειξε πρὸ ὥρας, ἀπὸ τῆς ἀποσπάσεως τῶν Νογαϊδῶν. Ὁ Νογαῆς, ἕγγονος τοῦ Γεγκισχάνου, ἀποσπασθεὶς τῆς Χρυσῆς Ὀρδῆς, ἀποκατεστάθη μετὰ τριάκοντα περίπου χιλιάδων οἰκογενειῶν εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου (1261). Ἐκεῖθεν ἐξετάθη πρὸς τὸν Δούναβιν, ὑπη-

γόρευσε νόμους εἰς ἀμφοτέρας τὰς πρὸς τὸν Εὐξείνιον ὄχθας αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτὸν πολλάκις ἤρπασαν ὅ,τι μογγολικὴ ὄρεξις ἐπέθυμει. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τινὰ χρόνον οἱ Νογαῖδοι τὴν Βουλγαρίαν ἰδίαν αὐτῶν κτῆσιν ἐθεώρησαν

“Ὅτε ἡ Βουλγαρία ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐν ἀναρχίᾳ διατελοῦσα ἐφαίνετο, ὡς κυβερνωμένη ὑπὸ γυναικὸς, ἦν οἱ Βούλγαροι ἀνευ λόγου δὲν ἀπηχθάνοντο καὶ παρήκουον, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐπηπειλεῖτο ὑπὸ ταταρικῶν στιφῶν, δίκην ἀκρίδων διαχυθέντων ἐκεῖ, ἐν ᾧ οἱ Οὐγγροι ὑπὸ τὸν Στέφανον Ε΄. τοὺς ἵππους αὐτῶν περιέφερον ἀγερῶχος εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, τότε ποιμὴν τις, (*) ἢ χοιροβοσκός, (**) Κορδοκούβας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, Λαχανᾶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν λεγόμενος, ἐφαντάσθη ὅτι ἡ θεία Πρόνοια ὥρισεν αὐτὸν ἀπελευθερωτὴν τῆς πατρίδος, καὶ τότε, οἶονεὶ θεόπνευστον ἑαυτὸν παριστῶν, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον μανιώδης ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐξελήφθη, τὸ τέλος τοὺς πολλοὺς προσέλαβεν ὀπαδοὺς, καὶ μετ' αὐτῶν κατώρθωσε νὰ προσβάλῃ καὶ ἀπωθῆσθαι ταταρικά τινὰ στίφη, ἅπερ τὴν πάτριον ἔλυμαίνοντο τοῦ Κορδοκούβα γῆν. Κατόπιν τούτου σωτὴρ ὑπὸ τοῦ ὄχλου διακηρυττόμενος, περιεβλήθη τὴν βασιλικὴν τῆβεννον, καὶ ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὴν τοῦ Τοῖχου οἰκογένειαν ἐκήρυξεν, ἑαυτὸν δὲ διάδοχον εἶπεν. Ὁ Τοῖχος, ὡς ἀπὸ νῆδυμον ὑπνον ὑπὸ τῆς Μαρίας ἐξεγερθεὶς, συνέλεξεν ὅσον ἐδυνήθη στρατὸν, ἔσπευσε κατὰ τοῦ ἀποστάτου, καὶ μάχης συγκροτηθείσης ἐνίκηθη καὶ ἐφονεύθη, καταλιπὼν ἐκεῖνον κύριον τοῦ σταδίου.

Ἐκθρονισμὸς οἰκογενείας, συνδεομένης διὰ δεσμῶν συγγενείας πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, οὐδαμῶς τούτοις συνέφερε· δι' ὃ, συμβουλίου συγκροτηθέντος ἐν τῇ βασιλευσούσῃ, ἀπεφασίσθη νὰ πολεμηθῇ ὁ Κορδοκούβας, δυσμενῶς ἀναμφιβόλως πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίαν διακείμενος, καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ ὑψωθῇ ἄλλος εἰς τὸν θρόνον, φίλος τῶν Βυζαντινῶν. Τοιοῦτον δ' ἐξέλεξαν τὸν Ἀσάν, υἱὸν τοῦ ἀποθανόντος Μύτζη, ὃν ἀπὸ Τρωάδος προσκαλέσαντες, ἐφρόντισαν πρῶτον νὰ νυμφεύσωσι μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ δεύτερον νὰ ἐφοδιάσωσι διὰ τοῦ τίτλου Βασιλέως (Ῥηγός) τῆς Βουλγαρίας ἀνεγνωρισμένου καὶ διὰ στρατιωτικῶν δυνάμεων, δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς νὰ καταστρέψῃ, καὶ εὐθὺς ἐπὶ τὸ Τύρνοβον βαδίσῃ. Οὕτω τρεῖς τὸν θρόνον ἀντιποιοῦμενοι διεμάχοντο ἡ Μαρία μετὰ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ἐν Τυρνόβῳ ὀχυρωμένη καὶ βασιλεύουσα, ὁ Κορδοκούβας μετὰ τοῦ πλήθους τῶν χωρικῶν, καὶ ὁ Ἀσάν μετὰ βυζαντινῶν στρατευμάτων, ἐκάτερος τούτων τὸν ἕτερον ἀποφεύγων καὶ πρὸς τὸ Τύρνοβον σπεύδων. Τούτων

(*) Νικηφόρου Γρηγοῦρά, Ἱστορία.

(**) Lebeau, Segur, Vretos.

ἐκτιμῶ μᾶλλον τὸν Λαχανᾶν, καὶ θεωρῶ αὐτὸν ἀδίκως ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν κατακρινόμενον. Ἄξιος φόγου δὲν μοι φαίνεται ἄνθρωπος κατ' αἰσχυρῶν πράξεων γυναικοκρατίας ὀρθούμενος καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων τῆς πατρίδος ἀναλαμβάνων. Ὑποθέτοντες ὅτι ὑπὸ φιλοδοξίας προήγετο, μὴ λησμονῶμεν συνάμα ὅτι πολλοὺς Οὐασιγκτώνας δὲν ἔχομεν εἰς τὴν Ἱστορίαν. Ἄν δὲ εἰς τὴν ἀπάτην ἢ τὴν πλάνην κατέφυγεν ὅπως διαθέσῃ πρὸς σκοπὸν ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πνεύματα, τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ μόνοι, εἰς τοὺς περὶ αὐτοὺς ἐχθροὺς τοιοῦτον μὴ συγχωροῦντες, καθοσιώσεως ἐγκλημα καὶ τῶν Σοδόμων τὸ πῦρ ἐπισύρον κατακραυγάζοντες ἔλεγον· καὶ ἂν ὡμῶς προσεφέρετο ἐν πολέμῳ, μὴ παραβλέψωμεν ὅτι μέχρι τοῦδε ἡγεμόνα Βουλγάρων φιλόανθρωπον ἀπηντήσαμεν ἓνα, καὶ ἡ ἐποχὴ δὲν κατεδείκνυε τὴν ἀνάγκην ἐξαιρέσεως παρὰ λαῶν εἰς στάδιον ὡμοτήτων διασαλευομένῳ. Τὸν Κορδοκούβαν πάντοτε γενναῖον καὶ ἀξιοπρεπῆ βλέπομεν, καίτοι βάρβαρον, (*) μηδέποτε ἐξευτελισθέντα, κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος πολεμήσαντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ἐπὶ τέλους θυσιασθέντα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, πρὸς ὃν ἐξ ἀτυχίας κατέφυγεν.

Ἡ Μαρία, πληροφορηθεῖσα ὅτι, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅθεν συμπάθειαν καὶ βοήθειαν προσεδόκα, ἄλλος τῆς βασιλείας μνηστήρ προήγετο νὰ κατάσχη τὸν θρόνον, καὶ ἀγανακτήσασα, ἐσκέφθη νὰ ἐκδικηθῆ, συνδιαλλαττομένη μετὰ τοῦ Κορδοκούβα, καὶ ἀνθισταμένη εἰς τὰ βουλευμάτα τῶν Βυζαντινῶν. Ἀδιαφοροῦσα δὲ ἂν μετὰ τοῦ φονέως τοῦ ἑαυτῆς συζύγου ἐμελλε νὰ συνδέσῃ φιλίας καὶ συγγενείας σχέσεις, μηνύει αὐτῷ ἀπόφασιν, ἣν ἔλαβε, νὰ συναφθῶσιν εἰς γάμον καὶ συμμαχήσωσι κατὰ τοῦ Ἀσάν καὶ τῶν ἀποστελλόντων αὐτόν· ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους καὶ μόνους, προσέθετε, τὰς πύλας τοῦ Τυρνόβου ἐδύνατο νὰ ἀνοίξῃ. Ὁ Κορδοκούβας, ἡ ἐμφύλιον πόλεμον καὶ δύο ἐχθροὺς, ἡ συνδιαλλαγὴν πρὸς ἄτομον ὅπερ ἀπεστρέφετο τεθεὶς νὰ ἐκλέξῃ, προεἶλετο τὸ δεύτερον· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀπήντησε πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Μαρίας ὅτι, δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς συγκαταθέσεως τῆς κυρίας αὐτῶν εἰς τὴν κατοχὴν σκήπτρου, κατακτηθέντος ἐνδόξως διὰ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὄπλων, προσέθηκεν ὅτι, μόνον πρὸς παῦσιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου κατεδέχετο νὰ δεχθῆ ἐκεῖνην ὁμόκοιτον. Οὕτω δ' ὁ ποιμὴν ἐκεῖνος κατέστη κύριος τοῦ Τυρνόβου,

(*) Ὁφείλω νὰ δώσω ἐξηγήσεις τινὰς ἐπὶ τῆς λέξεως βάρβαρος, ἣν πολλαχοῦ γράφω. Λαὸν βάρβαρον, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ἐννοῶ τὸν φυσικῶς μόνον ἀνεπτυγμένον· διανοητικῶς δὲ νήπιον καὶ κατὰ τὴν ἠθικὴν δυσάγωγον. Ἄνθρωπον βάρβαρον λέγω τὸν ὡμὸν καὶ σκληρὸν τὴν ψυχὴν, τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας ἀπειρον, καὶ τῶν διανοητικῶν ἀπολαύσεων ἄγευστον.

ἐν ᾧ καὶ ἐστάφη ἐν τῷ ναῷ ὅπου ἐτελέσατο γάμον ἀκουσίον. (1278)

Μετά τινὰς ἐβδομάδας ὁ Ἀσάν ἐπάτει τῆς Βουλγαρίας τὸ ἔδαφος καὶ διευθύνετο πρὸς τὸ Τύρνοβον. Συγχρόνως δ' οἱ Τάταροι εἰσώρμουν εἰς Βουλγαρίαν, ζητοῦντες τὸν Κορδοκούβαν, ὅν οὐ ποτε ἔπαθον. Ἐξεληθόντος τούτου, Τάταροι καὶ Βούλγαροι παρὰ τὸν Δούναβιν συνειπλάκησαν, ἐν ἡμέρᾳ ἰδούση τοὺς Βουλγάρους ἠττωμένους, ἀνηλεῶς κατασφάττομένους, καὶ τὸν Ἡγεμόνα αὐτῶν φεύγοντα δρομαίως. Μετὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο ἐπῆλθεν εἰς τὸν Λαχανᾶν ἄλλοι οἱ Τυρνοβίται, ἐκ τῆς συμφορᾶς πτοηθέντες, ἐσκέφθησαν συμπεριφέρειν νὰ ἀρχωνται ὑπὸ προστατευομένου μεγάλου Κράτους καὶ τὸ γένος ἔλκοντος ἀπὸ τῶν ἐνδόξων Ἀσάν, ἢ νὰ ὑπακούωσιν εἰς δυστυχῆσαντα ἀρχηγόν· καὶ οὕτω ἐκεῖνον μὲν ἐδέχθησαν εἰς τὴν πόλιν Βασιλέα, εἰς τὸν Κορδοκούβαν δὲ φθάσαντα, ἔκλεισαν τὰς πύλας. Μετ' ἀνωφελεῖς ἀποπειράς καὶ βίας καὶ δόλου ἀποτυχῶν ὁ Λαχανᾶς νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν θρόνον, παρητήθη πάσης ἐπιτοπείου ἐνεργείας, καὶ κατέφυγε παρὰ τῷ Χάνῃ τῶν Τατάρων, παρ' οὗ πολλά ἠλπίζεν ἀγαθὰ. Πρὸς τὸν αὐτὸν μετὰ τινὰ ἔτη καὶ ὁ Ἀσάν ὅταν κατέφυγεν, ἀπροόπτως εὗρεν ἐκεῖ τὸν πρῶτον ἀντίπαλον. Ὁ Νογαῆς τότε, δύο ξενίζων ἀλλήλοις ἐχθροὺς, οὐδέτερον δὲ κατὰ νοῦν ἔχων νὰ προστατεύσῃ, καὶ ἐκ διαφόρων αἰτήσεων ἐνοχλούμενος, προσκαλεῖ ἀμφοτέρους εἰς γεῦμα, καὶ μετὰ τοῦτο, μεταξὺ λόγων, λαμβάνει ξίφος καὶ τοῦ Λαχανᾶ τὴν κεφαλὴν ἀποκόπτει, παίζων εἶπεν. Ὁ ταλαίπωρος Ἀσάν ἐνόμισεν ὅτι ἀνεστήθη ὅταν τῷ ἐπετράπη νὰ ἐξέλθῃ ἀλώβητος, καὶ τρέχων χωρὶς νὰ σταθῇ, ἔφθασεν εἰς ἀσφαλῆ τῆς Βουλγαρίας χῶματα.

Ὅταν ὁ Ἀσάν, μετὰ τὴν παρὰ τὸν Δούναβιν ἦτταν ἐκείνην τοῦ Κορδοκούβα, εἰσῆλθεν ὡς βασιλεὺς εἰς Τύρνοβον, ἡ Μαρία μετὰ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου αἱ προγενέστεραι αὐτῆς πράξεις διήλθον ἀπαρατήρητοι· διότι σπουδαιότεραι δολοπλοκίαι καὶ προδοσίαι ἀπερβόρουν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὴν προσοχὴν τῶν κυβερνῶντων ἐκεῖ. Μετὰ τὴν πρὸ τοῦ Τυρνοβίου ἀποτυχίαν τοῦ Λαχανᾶ καὶ τὴν καταφυγὴν αὐτοῦ παρὰ τοῖς Τατάροις, ὁ Ἀσάν, εἴτε μὴ θεωρῶν ἑαυτὸν τοῦ ἀντιπάλου πάντῃ ἀπηλλαγμένον, εἴτε μεγάλην πεποίθησιν ἑαυτῷ μὴ ἔχων πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμάτων τῆς Βουλγαρίας, ἐσκέφθη νὰ ἀποκτήσῃ φίλον τὸν ἐκ Κομάνων καταγόμενον Τερτερῆν,⁽¹⁵²⁾ ἐπίσημον καὶ σεβαστὸν παρὰ Βουλγάρους διὰ πολλὰ πλεονεκτήματα καὶ πρὸ πάντων τὸν πλοῦτον. ἠλπίζε δὲ δι' αὐτοῦ νὰ ἐνισχυθῇ, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς δεῦτερον μεθ' αὐτὸν ἀξίωμα τὸν Τερτερῆν ὕψωσε, καὶ τὴν

ἰδίαν ἀδελφὴν πρὸς τοῦτον νύμφην προσήγαγεν.⁽¹⁵³⁾ Φρονῶ ὅτι καὶ εἰς ταῦτα βυζαντινὸς δάκτυλος ὑπῆρχε· διότι ἡ πρώτη σύζυγος τοῦ Τερτερῆ, ἀποβληθεῖσα, πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐστάλη μεθ' ἑνὸς τέκνου, καὶ ἐν Νικαίᾳ ἐνδιαίτημα νὰ παραδεχθῆ ἠναγκάσθη. Ὁ Τερτερῆς ἐν τούτοις τῆς συγγενείας τὸν δεσμὸν μηδὲν δυνάμενος νὰ λογίξῃ, ἐν κοινωσίᾳ τὰ τοιαῦτα περιφρονούση, διὰ μηδενὸς δὲ ἄλλου συμφέροντος πρὸς τὸν Ἀσάν προσεγγίζων, ἐθεώρησε καλὸν νὰ μεταχειρισθῆ τὴν ἐπισημότητα καὶ τὸν πλοῦτον ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον ἢ ὑπὲρ ἐκείνου. Ὅθεν κατήχει φίλους καὶ ὀπαδοὺς, ὑπεκίνει κατὰ μὲν τῆς ἀπειρίας καὶ τῆς ἀνικανότητος τοῦ Ἀσάν γογγυσμοὺς, ὑπὲρ δὲ τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας ἐπαίνους καὶ εὐφημίαν, καὶ ταῦτα ἐπειδὴ δὲν ἐφρόντιζε νὰ καλύψῃ ἢ καὶ ν' ἀποκρύψῃ, ἠνάγκασε τὸν Ἀρχοντα τῶν Βουλγάρων νὰ μεταβῆ παρὰ τῷ Νογαῆ, ἐπιζητῶν τὴν φιλίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος δῆθεν, κυρίως ὅμως καταφεύγων εἰς τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Μογγόλου, ὅπως ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηριχθῆ. Ἐκ τούτου δ' ὑποθέτω, ὅτι δὲν εἶχε διάθεσιν, ἢ δὲν ἐτόλμα νὰ κατηγορήσῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τὸν Τερτερῆν καὶ τὸν λαὸν ἐπομένως, ὅσω μᾶλλον ἐν Κωνσταντινουπόλει πάντες διετέλουν προκατελιημμένοι ὑπὲρ τοῦ Τερτερῆ, οὗτινος τὰ πλεονεκτήματα ἐξεθειάζον. Εἶδομεν πόσον ὁ Ἀσάν ἐκινδύνευσεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Χάνου, καὶ πῶς ἐπανῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν. Μετὰ τὸ συμβεβηκὸς ἐκεῖνο πικρῆτήρησε ψυχρότερον τὸν λαὸν πρὸς αὐτόν, καὶ φύσει δειλὸς καὶ φιλόψυχος ὢν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῆ κρύφα εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ συζύγου καὶ θησαυρῶν διασωζόμενος. Τότε ὁ Τερτερῆς ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων.(1279).

Δεκαπέντε ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Τερτερῆ παρῆλθον ἐν εἰρήνῃ σχεδόν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὅ,τι περὶ αὐτοῦ ἀνέγνωσα δύναμαι νὰ συμπεριλάβω εἰς ταῦτα· ἡσχολήθη πολὺ νὰ προφυλάξῃ τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τριβαλλῶν (Σέρβων ἐννοῶ), καὶ ἀπέπεμψε τὴν δευτέραν σύζυγον ἰν' ἀναλάβῃ τὴν πρώτην. Μετὰ τὰ δεκαπέντε ὅμως ἐκεῖνα ἔτη ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῶν Τατάρων, ἠττήθη, ἀπεδιώχθη τοῦ θρόνου, καὶ τότε ὁ διάδοχος ὑπὸ τοῦ Χάνου ἐπεβλήθη Σμιλτζῆς ἐλέγετο ὁ διαδεχθεὶς, εἰς τῶν ἐπισήμων Βουλγάρων.

Μετ' ὀλίγον ὁ Χάνης τῆς Χρυσῆς Ὀρδῆς, Τουτκάης, κινηθεὶς μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων κατὰ τοῦ Νογαῆ, ἐφόνευσεν αὐτόν εἰς μάχην, καὶ τοὺς Νογαῖδας εἰς τοὺς πέντε ἀνέμους ἐσχόρπισεν. Λείψανά τινά τούτων συνῆλθον μετ' οὐ πολὺ, συνεσσωματώθησαν ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Νογαῆ Ζάχαν, καὶ ὡς κατοικίαν τῆς Βουλγαρίας τὴν

γῆν ἐξέλεξαν. Τότε ἐπειδὴ οὔτε οἱ Μογγόλοι ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους ἦτο δυνατόν νὰ διατελέσωσιν, οὔτε δύο ἡγεμόνων ἀρχαὶ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ νὰ ἐξασκῶνται, ὁ ὑποδεέστερος ὑπεχώρησε βιασθεῖς, καὶ ὁ Μογγόλος Ζάχας κατέστη βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν Βουλγάρων, τὸ παράδοξον διὰ τῆς συγκαταθέσεως καὶ τῶν εὐχῶν τῶν πλείστων ἐκ τῶν Βουλγάρων. Ἐκ τῶν προτιμησάντων τὸν Ζάχαν καὶ προαγαγόντων τὴν παρά τοῦ λαοῦ παραδοχὴν αὐτοῦ ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Τερτερῆ Βενκέσλαβος,⁽¹⁵⁴⁾ ὅστις ὁμως, ὡς κατόπιν ἐφάνη, ἄλλους σκοποὺς ἔτρεφε· διότι ἀφ' οὗ ὁ Σμιλτζῆς ἔπεσεν, ἀντεπολιτεύθη τὸν Μογγόλον, ἐκηρύχθη δὲ βραδύτερον κατ' αὐτοῦ, ὃν καὶ ἐνίκησε, συνέλαβεν, ἐδολοφόνησεν ἐν τῇ εἰρκτῇ, αὐτὸς ἀναγορευόμενος Βασιλεὺς.

Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βενκεσλάβου ὑπῆρξαν τραγικαὶ σκηναὶ σφαγῶν, δολοφονιῶν, ἀγριότητος, καὶ αὐστηρότητος ἄνευ ἀνάγκης. Τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Τυρνόβου ἐκρήμνισεν ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, κατηγορῶν αὐτοῦ προδοσίαν· τοὺς ἐκ τῶν προϋχόντων πρὸς τὴν μεταπολίτευσιν δυσμενεῶς ἔχοντας ἐδολοφόνησε, τοὺς ψυχρῶς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ δεχομένους κατεδίωξεν ἢ ἐφόνευσεν, καὶ τὸν τρόμον τοῖς πᾶσιν ἐνέβαλεν. Ὡς ἐκ τούτου πολλοὶ ἐπίσημοι Βούλγαροι, συνεννοηθέντες, ἐπρεσβεύσαντο μυστικῶς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τοῦ Τοίχου καὶ τῆς Μαρίας, Μιχαήλ, ὃν ἠύχοντο Βασιλέα καὶ παρεκάλουν νὰ τοῖς δοθῇ. Ὁ Ἀνδρόνικος, τὴν πολιτικὴν τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἀκολουθῶν, ἀπληλευθέρωσε καὶ δὲν ἔστεψε τὸν Μιχαήλ, καθ' ὃ ἀναγορευθέντα ποτὲ ἐν Τυρνόβῳ ζῶντος τοῦ πατρὸς, καὶ εἶτα ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ στρατοῦ νὰ κατάσχη τὸν θρόνον. Ἄλλ' ὁ στρατὸς αὐτὸς, καίτοι διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Ῥαδοσλάβου, τοῦ ὑπηρετήσαντος ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν καὶ ἐμπείρου λεγομένου κατὰ τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ, ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους ἤττας κατὰ τὰ σύνορα, καὶ, διαλυθεῖς, τὸν μὲν Μιχαήλ ἔστειλεν ἐκεῖ ὅθεν ὤρμηθη, τὸν δὲ Βενκέσλαβον ἔφερεν εἰς θέσιν νὰ ὑπαγορεύσῃ ὄρους συνθήκης. Ταῦτα συνέβαινον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς τὸ τέλος τῆς 13-ης ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς 14-ης ἑκατονταετηρίδος· κατὰ πιθανότητα δὲ λέγω, διότι οὔτε τακτικὴ χρονολογία ὑπάρχει τῶν συμβάντων τούτων, οὔτε ἡ τελευταία αὕτη σειρὰ τῶν βασιλείων τῆς Βουλγαρίας ἄνευ συγχύσεως πῶν ὀνομάτων καὶ φαίνεται.

ΥΣΤΑΤΟΣ ΑΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

Βενκέσλαβος.— Ἡ Βουλγαρία ἀπηλλάγη τῶν δεινῶν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, κατὰ τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν τῶν Βυζαντινῶν, διὰ τῆς δραστηριότητος τοῦ Βενκεσλάβου. Ὁ Ἐλτίμηρος, στρατηγὸς τῶν Βουλγάρων, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος ν' ἀπωθήσῃ τὸν ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Μιχαήλ, συνετέλεσεν αὐτὸς μᾶλλον εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων· διότι αὐτὸς ἐνίκησεν, ἠχμαλώτισε καὶ ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ραδοσλάβου, δεκατρεῖς δὲ τῶν συλληφθέντων εἰς τὴν μάχην εὐπατριδῶν Ἑλλήνων ἀπέστειλεν εἰς Τύρνοβον. (155) Ὁ Βενκέσλαβος, ὅστις ὑπηγόρευσε τὰς μετὰ τοῦτο συνθήκας, ἀπελευθερώσας τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατούμενον πατέρα Τερτερῆν, καὶ ὑποσχεθεὶς εἰρήνην, δὲν ἐτήρησεν αὐτὴν· διότι μετ' ὀλίγον, προφασισθεὶς τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους περιφρόνησιν καὶ ἀδικίαν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἐνεργήσαντος τὴν ἀπὸ τοῦ Κράλη τῆς Σερβίας διάζευξιν τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ βασιλεύοντος, ἐπετέθη κατὰ τῶν πόλεων τῆς Θράκης, καὶ τότε μόνον καθυσύχασεν ὅτε βασιλόπαις βυζαντινῆ, ἡ τοῦ Μιχαήλ Θεοδώρα, τῷ παρεστάθῃ νύμφῃ.

Γεώργιος καὶ Μιχαήλ.— Τὸν Βενκέσλαβον, ἀποθανόντα τῷ 1322, διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος, ὅστις ἤρξατο βασιλεύων διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Φιλιππουπόλεως. Τὴν πόλιν ταύτην ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἐκκενώσῃ μετ' ὀλίγον, πανταχοῦ ἠττώμενος καὶ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων καταδιωκόμενος. Ἀπέθανε δὲ ἄτεκνος μετὰ ἓν ἔτος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου δύο κόμματα περὶ ἐκλογῆς διαδόχου ἐσχηματίσθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ. Τὸ μὲν ἐπεθύμει τὸν Μιχαήλ Στραχίμηρον, διοικητὴν Βιδυνίου, φημιζόμενον ἐπὶ στρατηγικῇ καὶ συνέσει, τὸ δὲ ὑπεστήριζε τὸν Βοϊσλάβον, τοῦ Τερτερῆ ἀδελφόν, διατελοῦντα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ φέροντα τὸν τίτλον Δεσπότη. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ τελευταίου τούτου, προτεινομένου καὶ ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν ἐπέτυχε, δι' ἔλλειψιν συνδρομῆς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνηγορεύθη ὁ Μιχαήλ. Οὗτος, ἐκδικούμενος ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἄλλον παρ' αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον τῆς Βουλγαρίας ν' ἀνυψώσωσιν ἐβουλήθησαν, ἐπέδραμεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως τὴν Θράκην, καὶ ἔφθα-

σεν εἰς Διδυμότειχον, προκαλῶν τὸν μετὰ στρατοῦ ἐκεῖ διατρίβοντα Ἀνδρόνικον τὸν νεώτερον. Ὁ νέος οὗτος οὐδὲ γενναϊότητος οὐδ' ἀνδρείας ἄμοιρος ἦττον· ἀλλ' ὅταν ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν ἀποδειλιασάντων στρατιωτῶν, τῶν εἰς στάσεις μόνον καὶ ἐμφυλίου πολέμου ἰκανῶν, δὲν εἶχε μετὰ τίνων νὰ πολεμήσῃ τὸν ἐχθρόν. Ἐν ἀγανακτήσει καὶ ἀπελπισίᾳ προῦκάλεσε τὸν Μιχαῆλ εἰς μονομαχίαν· ἐκεῖνος δ' ἀπήντησεν· «Σιδηρουργός, πεπυρακτωμένον σίδηρον οὐχὶ διὰ λαβίδος ἀλλὰ διὰ χειρὸς λαμβάνων, ἐὰν μωρός θεωρῆται, οὕτω κάγω, ἂν ὑπὲρ ἐμοῦ ἐμαυτὸν μόνον ἐξέθετον, στρατὸν ἀξιόμαχον ἄγων.» Οἱ Βούλγαροι δὲν προέβησαν παραιτέρω· διότι οὔτε περὶ ζωῆς ἢ θανάτου ἐκινούντο, οὔτε τὴν καταστροφὴν τοῦ νέου Ἀνδρονίκου ἐπόθουν. Τὴν ὑπεροχὴν μόνον αὐτῶν καταδείξαντες, ἐπανῆλθον οἴκαδε· μετὰ δύο δὲ μῆνας οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀρχηγοὶ συνδιελλάγησαν, συνηντήθησαν, φιλίαν ὠρίσθησαν, καὶ ἰδοὺ πόθεν· Ὁ Μιχαῆλ συνῆψεν ἐν Τυρνόβφ γάμον μετὰ τῆς χήρας τοῦ Βενκεσλάβου, τῆς Θεοδώρας, θυγατρὸς Μιχαῆλ, υἱοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ ἀδελφῆς Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἀφ' οὗ διεζεύχθη τὴν πρώτην σύζυγον, ἀδελφὴν τοῦ Κράλου τῆς Σερβίας· δηλ. ἀπέδωκε τὰ ἴσα πρὸς τοὺς Σέρβους, ὧν ὁ Ἡγεμὼν πρό τινων ἐτῶν ἀπέβαλε τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βενκεσλάβου ἀντὶ ἄλλων γάμων. Εἰς τὸ παίγνιον τοῦτο τῶν ἱερωτέρων καὶ γλυκυτέρων κοινωνικῶν δεσμῶν ἢ πολιτικῆ ἐνεργὸν μέρος ἐλάμβανεν. Στιγμιαία ἀνάγκη φιλικῶν σχέσεων μετὰ γείτονος λαοῦ ἐπέφερε καὶ τὴν ἀγχιστείαν, ἧς ἄνευ κατήντησε νὰ θεωρῶνται αἱ σχέσεις ὡς ἀπὸ ἰστοῦ ἀράχνης κρεμάμεναι· παρελθούσης τῆς ἀνάγκης, ἡ ἀγχιστεία ἄνευ ἐλαχίστης συνειδότος τύψεως διελύετο αἴφνης, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄλλη ὅλως παράδοξος καὶ ἐναντία ἐκείνης ἐπραγματοποιεῖτο. Οὕτω ὁ Μηλουζίνος (κατ' ἄλλους Οὐρόσης) ἀπέβαλε τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βενκεσλάβου, ἣν ἔγημεν ὅταν συνδρομὴν παρὰ τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Μακεδονικῶν καὶ Θεσσαλικῶν χωρῶν ἤλπιζε, διὰ νὰ συζευχθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀσπόνδου τοῦ Βενκεσλάβου ἐχθροῦ οὕτω ὁ Μιχαῆλ διεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Δετζάνου, καὶ ἔγημε τὴν ἀδελφὴν ἐκείνου, ὃν προείλετο νὰ ὑποστηρίξῃ κατὰ τοῦ πάππου, προστατευομένου ὑπὸ τοῦ Κράλου. Εἰς Διδυμότειχον ἦλθέ ποτε ἡ μήτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τῆς Θεοδώρας· ἐκεῖ προσεκλήθη καὶ ὁ Μιχαῆλ μετὰ τῆς συζύγου ἐπὶ προφάσει ὅτι ἡ Δέσποινα ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὴν θυγατέρα, ἣν ἐπὶ εἰκοσιτρεῖς ὅλους ἐνιαυτοὺς δὲν εἶδεν. Τοῦ Μιχαῆλ ἀφιχθέντος, συνῆχαι μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀνδρονίκου ἐγένοντο, ὑπὸ τοὺς ὄρους, ὁ μὲν τὸν δὲ κατὰ τοῦ πάππου νὰ βοηθήσῃ, ὁ δ' ἐκεῖνον κατὰ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Σερ-

βίας· ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ὁ Ἀνδρόνικος ἤθελεν ἀποβῆ κύριος τῆς Αὐτοκρατορίας πάσης, ὑπεχρεοῦτο νὰ δώσῃ πολλά χρήματα, καὶ πολλοὺς τόπους καὶ πόλεις εἰς τὸν Μιχαήλ. (*) Ἡ φιλία αὕτη διεταράχθη καὶ αἱ συνθήκαι κατέπεσαν σχεδὸν ὅταν ὁ γέρον Ἀνδρόνικος, παρατηρῶν μετ' ἀνησυχίας τὰς προόδους τοῦ ἐγγόνου, μετεχειρίσθη πᾶν μέσον ὅπως περιπλέξῃ αὐτὸν εἰς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, καὶ κατώρθωσε νὰ προσλάβῃ ἐπικουρίαν τριῶν χιλιάδων ἰπέων Βουλγάρων καὶ Τατάρων, ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ ἀποστελλομένων μὲν, ὑποκρινομένων δὲ πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν ὤρμῳντο. Τὸ σῶμα τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, ὡς φυλακὴ κατὰ τῆς ἐπικειμένης καὶ ἀναμενομένης προσβολῆς τοῦ ἐγγόνου, καὶ εἶδε τὴν πρότασιν ἀπορρίφθεισαν, ἐστρατοπέδευεν ἐννεκῆκοντα πέντε στάδια μακρὰν. Ἐκεῖ δὲ καὶ γνώμην μετέβαλεν· διὰ δῶρων πολλῶν τοῦ ἐνδιαφερομένου καὶ φερομένου νὰ βασιλεύσῃ διὰ τῆς ἐκθρονισεως τοῦ πάππου, κατεπίσθη νὰ παραιτηθῆ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐχθροπραξιῶν, καὶ ἀποσυρθῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ὁ Ἀνδρόνικος, κατασταθεὶς κύριος τῆς πόλεως, προσηνέχθη πρὸς τὸν πάππον μετ' ἐπιεικείας τιμώσης τῶ ὄντι τὸν ἄνδρα· τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ πάντες οἱ εἰς τὸν θρίαμβον αὐτοῦ συμπαρασταθέντες συνεβούλευον καὶ ἐπέμενον νὰ τηρήσῃ διαγωγὴν ὅλως ἀντίθετον. Πρὸςκατελιημμένοι κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἐξιστάμεθα ὅταν ἄλλως ἢ ὡς ἠλπίζομεν βλέπομεν τὰ πράγματα βαίοντα· ὅταν εἰς στάσιν καὶ ἐκθρονισμόν δὲν εὐρίσκομεν φονικὰς σκηναὺς παρακολουθούσας, ὀφθαλμῶν ἐξορύξεις, ὀχλαγωγικὴν ἀγριότητα. Ἀπεκδυόμενοι ὅμως τὸν ἐγωϊσμόν, καὶ ἐκ τῆς διαψεύσεως τῶν ἐλπιζομένων μὴ ταραττόμενοι, ὑπὸ ἄλλο ἐπιεικέστερον ὄμμα τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν. Τῆς χιλιετοῦς Αὐτοκρατορίας τὸ ὄνομα καὶ τὸ σῶμα πολλάκις ἀναγεννώμενον εὐρίσκοντες, ὅπου ἀνεπιστρεπτί κατεστραμένα αὐτὰ ἐθεωροῦμεν, δυσαρεστούμεθα ἀδικοῦντες.

Μόλις τριάκοντα ἡμέραι παρήλθον, ἀφ' ὅτου ὁ Ἀνδρόνικος ἐν θρίαμβῳ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἠγγέλθη αὐτῷ, ὅτι, στρατὸς πολυἀριθμος, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μιχαήλ ὀδηγούμενος, καὶ ἐκ Σκυθῶν (156) συγκείμενος, κατέτρεχε τὰς μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Διδυμοτείχου χώρας. Ὁ Μιχαήλ, ὑποχρεωθείς νὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους τῆς ἐπιδρομῆς, ἔλεγεν ὅτι προσεπάθει νὰ ἀποζημιωθῆ δι' ὅσα ἀπώλεσε μὴ βοηθήσας τὸν γέροντα Ἀνδρόνικον, ἀμοιβὴν μεγάλην ὑποσχόμενον, ἀλλὰ παραβλέψας τὸν νεώτερον νὰ εἰσέλθῃ εἰς Βυζάντιον, καὶ μὴ ἀνταμειφθεὶς παρ' αὐτοῦ. Ὁ Ἀνδρόνικος τότε ἐζήτησε νὰ συζητήσῃ ἐπὶ πεδίου μάχης· ἀλλ' ὅτε οἱ δύο στρατοὶ προ-

(*) Κατὰ Γρηγοράν.

σῆγγισαν ἀλλήλοις, ἡ βασιλομήτωρ, μεσιτεύσασα, προέλαβε τὴν χύσιν τοῦ αἵματος καὶ ὑπεσχέθη ν' ἀνταμείψῃ πλουσιοπαρόχως αὐτὴ τὸν Μιχαήλ.

Τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ βουλγάρου αὐτοῦ Ἡγεμόνος ὑπῆρξε λυπηρόν. Οἱ Σέρβοι τὸν 14-ον αἰῶνα ἔφθασαν εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, ἀφ' ἧς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον αἰῶνα κατέπεσαν, εἰς τοῦ Κοσσόβου τὴν πεδιάδα ταφέντες. Οἱ Νεμανίαι ἐθεμελίωσαν τὸν θρόνον, ἐφ' οὗ ὁ Στέφανος μετὰ τὴν πρώτην πεντηκονταετηρίδα τοῦ 14-ου αἰῶνος ἐκηρύχθη Αὐτοκράτωρ Σερβίας καὶ Ῥωμανίας, πλείστας τῶν βυζαντινῶν χωρῶν εἰς τῆς Σερβίας τοὺς νόμους καθυποτάξας, αὐτὸν δὲ τοῦ Κωνσταντίνου τὸν θρόνον σοβαρῶς ἀπειλήσας. Ἄλλ' οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀλλήλους ἐσπάραττον ἵνα πέσωσι καὶ οἱ τρεῖς κατεσπαραγμένοι ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν χεῖρα τῶν Ὀσμανλίδων.

Πολλάκις οἱ Σέρβοι ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι πολλάκις πρὸ τούτου θέλησιν ἐπέβαλον εἰς ἐκείνους. Οὐδὲ τὸ ὁμόγλωττον, ἡ πιθανὴ τις συγγένεια, οὐδὲ πολλαπλῶν ἐπιμιξιῶν νόμος ἐκόλυε τότε τὸν πόλεμον. Ἄλλ' ἡ ρῆξις μεταξὺ Μιχαήλ καὶ Δετζάνου προεμηνύετο φεβερὰ ἡ αὔξουσα δύναμις τῶν Σέρβων δὲν ὑπέφερεν ἀτιμώρητον ὕβριν παρὰ Βουλγάρου ἡγεμόνος ἐν τῇ ἀποπομπῇ τῆς Νέδης ὁ Βούλγαρος ἡγάπα τὸν πόλεμον, καὶ πεποίθησιν μεγάλην ἐν ἑαυτῷ εἶχεν. Οἱ Σέρβοι ἐνήργουν προπαρασκευάσας μεγάλης, καὶ ὁ Μιχαήλ, ἐτοιμαζόμενος, ἐζήτησε μὲν καὶ παρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου βοήθειαν, δὲν ἀνέμενεν ὁμως ταύτην· διότι, θαρρῶν εἰς δώδεκα χιλιάδας Βουλγάρων καὶ τρεῖς χιλιάδας Τατάρων, ὤρμησεν αὐτὸς πρῶτος εἰς τὴν Σερβίαν, διὰ τῶν πηγῶν τοῦ Στρυμόνος, καταστρέφων τὸ προστυχόν, καὶ ἀφόβως ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας δενδροτομῶν καὶ καίων. Τὴν πέμπτην ἐφάνη ὁ Κράλης, δύναμιν ἄγων βαρεῖαν, καὶ ἐπικουρικὸν κελτικὸν ἰππικόν. Πυρατάξεως γενομένης, καὶ τοῦ σημείου δοθέντος, ὁ Δετζάνης μετὰ χιλίων ἐπιλέκτων Κελτῶν ὤρμησεν ἀκράτητος κατὰ τῆς σημαίας τοῦ Μιχαήλ, τοὺς περὶ αὐτὸν κατεπάτησεν ἢ κατεκερμάτισε, καὶ τὸν Ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων συνέλαβε τετρωμένον. Τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ τὸ πλεῖστον μέρος ἐκεῖ κατεστράφη, καὶ ὁ Μιχαήλ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων· οἱ δὲ Σέρβοι εἰσήλασαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὰ δεινὰ φέροντες τοῦ πολέμου, καὶ μέρος τῆς χώρας ἐκείνης ἔκτοτε ὠκειοποιήθησαν. Ὁ Ἀνδρόνικος εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Μιχαήλ ἐξῆλθε μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἐστρατοπέδευσεν εἰς τῆς Πελαγονίας τὰς πεδιάδας, παραδοκῶν τὸ ἀποβησόμενον τῆς συγκρούσεως τῶν δύο ἐκείνων. Μετὰ τὴν συμφορὰν τῶν Βουλγάρων ἔσπευσεν ἀπρακτος εἰς τὰ ὀπίσω (1332).

Ἄλεξανδρος. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαήλ ἀντεποιοῦντο τὴν βασιλείαν ἡ Νέδη ἀφ' ἑνός, ὑπὸ τῶν Σέρβων ὑποστηριζομένη, καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος, τὸν λαὸν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἔχοντες. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ὁ Ἄλέξανδρος, ἀνεπιὸς τοῦ Μιχαήλ, κατώρθωσε νὰ ἀρπάσῃ τὸ σκῆπτρον. (*) Ἡ Θεοδώρα, τὴν ζωὴν κινδυνεύσασα τότε, διεσώθη ὁμως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ δὲ Νέδη ἀδελφὸν τί ἀπέβη.

Πρῶται πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξαν νὰ συλλέξῃ στρατὸν, προσλάβῃ μισθοφόρους Σκύθας, εἰσελάσῃ εἰς τὰ βυζαντινὰ χῶματα, φθάσῃ μέχρι Ὁρεστιάδος, ὑποτάξῃ τα περὶ τὸν ΑἼμον φρούρια, καὶ μετὰ λαφύρων πολλῶν ὑποστρέψῃ. Πάντα δὲ ταῦτα μετὰ τοσαύτης ταχύτητος, ὥστε οὐδ' ἐπρόφθασε νὰ σκεφθῇ καὶ λάβῃ τι μέτρον ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ εἰς Διδυμότειχον ἀγωνοθετῶν καὶ ἀγωνιζόμενος τὴν Κινζούστραν καὶ τὸν Τορνεμέν⁽¹⁵⁷⁾ ἐν τῇ γεννήσει υἱοῦ. Μετὰ τὴν πανήγυριν ὁ Ἀνδρόνικος, σπεύσας πρὸς τὸν ΑἼμον, ἀνεκτήσατο τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τῶν ἐπιδρομόντων κατασχεθέντων φρουρίων, ἅπερ, φαίνεται, ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε θεωρήσει, ὡς πρᾶγμα τετελεσμένον, ἀναφαίρετον τοῦ λοιποῦ τῶν Βουλγάρων κτῆμα· διότι ἐζήτησε λόγον τοῦ κινήματος ἐκείνου τοῦ Αὐτοκράτορος. Αὐτὸς, εἴτε ἠναγκασμένος εἴτε συγκαταβαίνων, ἀπήγγησε μ' ὄλον τοῦτο· εἶπε δ' ὅτι, τὰ τοῦ ΑἼμου φρούρια ἀνῆκον εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς δικαίῳ τῷ λόγῳ· καθ' ὅτι ἐξ αὐτῶν πλείονα μὲν τῶν δεκαπέντε ἐκτίσθησαν ἐκ θεμελιῶν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀνδρονίκου, πολλὰ δὲ ἄλλα ἐπεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Γλαβᾶ, στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῆς Θράκης, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς προπύργιον κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σκυθῶν. Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ὁ Ἀλέξανδρος δυσαρεστηθεὶς, ὤρμησε κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου· αὐτὸς δὲ, ἐπειδὴ ὑπὸ τριῶν μόνον χιλιάδων στρατιωτῶν ἠκολουθεῖτο, ὠχυρώθη περὶ τὸ φρούριον Ῥουσόκαστρον. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἤγε δέκα χιλιάδας στρατιωτῶν ὧν αἱ ἑκατὸν Βουλγάρων καὶ αἱ δύο Τατάρων. Ἐκατέρου τὸ στράτευμα ἀσήμαντον φαίνεται τὸν ἀριθμὸν, σχετικῶς πρὸς τὰ παρελθόντα· ἡ λειψανδρία καὶ τὴν ἀπέχθεια πρὸς τὸν στρατιωτικὸν βίον, ἐξηγοῦσαι αὐτὸ, ἐπισπεύδουσιν ἄλλως τε καὶ τὴν προσεγγίζουσαν ὑποδούλωσιν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ὁ Ἀλέξανδρος, καταφθάσας τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸ εὐάριθμον τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀντιπάλου παρατηρήσας, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ περικυκλώσῃ καὶ προσβάλλῃ πανταχόθεν τὰς τρεῖς χιλιάδας ἐκείνας· δι' ὃ τὰς δύο πτέρυγας ἐξετύλισε τῆς δυνάμεως. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος, τὸ στρατήγημα κατανοήσας, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου ἀνεπτυξε τὰ τάγματα ἀπὸ πυκνὴν φάλαγγα εἰς εὐρείαν κερατοειδῆ τά-

(*) Ὁ Σάραριχ (Geschichte der Südslavischen Literatur T. III S. 22) λέγει τὴν Νέδην καὶ βασιλεύσασαν.

Ξιν, τὰ δύο ἄκρα μᾶλλον ἐνδυναμώσας. Ἡ μάχη ἤρξατο τότε φοβερὰ καὶ ἐπίμονος· ἑκάτερος τοὺς ἰδίους στρατιώτας ἐνεψύχωσεν, (158) ἀμφοτέρω ὡς λέοντες ἐπολέμησαν, ἀλλ' ἡ νίκη ἀπέμεινεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ κατέφυγον εἰς τὸ φρούριον, τὰς πύλας βιάσαντες, ἵνα ἐν αὐτῷ διασωθῶσιν οἱ ἐπιζήσαντες. Ὁ Ἀλέξανδρος, εἴτε βιαζόμενος νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπάνοδον, εἴτε μὴ τολμῶν νὰ ἀναμένη τὴν διὰ πολιορκίας παράδοσιν τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ καταφυγόντος στρατοῦ, μὴ κατὰ τὴν χρονοτριβὴν ἐπικουρία, πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον ἀποστελλομένη, τὸν μὲν τῆς πολιορκίας σκοπὸν ματαιώσῃ τὸν δὲ πολιορκουῖντα εἰς κίνδυνον ἐμβάλῃ, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα νὰ ἐξέλθῃ τοῦ φρουρίου, εἰρήνην αὐτὸς προτείνας καὶ κλείσας. Φαίνεται ὅτι τότε ὁ Ἀνδρόνικος ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Βουλγάρου· διότι πολλάκις μετὰ ταῦτα ἐγένετο περὶ τούτου λόγος, μετὰ πέντε δὲ ἔτη (1337) τὸ συνοικέσιον τοῦτο ἐπραγματοποιήθη. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα μετέβησαν μετὰ τῆς θυγατρὸς εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τῶν δύο παιδῶν· νυμφίου δεκαπενταετοῦς καὶ νύμφης ἑννεαετοῦς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρόνικου ὁ Ἀλέξανδρος, θεωρῶν τὰς συνθήκας διὰ βίου μόνον τῶν συμβαλλομένων ἰσχυούσας, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ πολεμήσῃ διὰ νὰ ὠφεληθῇ, προέβη μετὰ δυνάμεως, καὶ συνάμα ἐπρεσβεύσατο δῆθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπαιτῶν τὴν παράδοσιν τοῦ Σισμάν, τέκνου τῶν πρώτων γάμων τοῦ Μιχαήλ, παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καταφυγόντος· ἐγίνωσκε δὲ ἐκ τοῦ πρότερον ἀρνητικὴν τὴν ἀπάντησιν, διότι οἱ πρέσβεις αὐτοῦ διαταγὴν εἶχον νὰ λέγωσιν ὅτι ὁ Σισμάν ἔπρεπε νὰ θυσιάσῃ, σφάγιον τῆς ἐξιλεώσεως τοῦ φόβου περὶ ἐνδεχομένης ἀντιδράσεως εἰς τὴν στερήσιν τοῦ θρόνου τοῦ ἐπὶ τῶν Βουλγάρων τότε ἡγεμονεύοντος. Οἱ Βυζαντινοὶ οὐδένα παρέδωκαν μὲν, οὐδὲν ἐφοβήθησαν δὲ ἀλλ' εἰς στρατὸν ἐν τάχει συλλεχθέντα ἀνέθεσαν τὴν ἀντίκρουσιν τῆς ἀδίκου ἐκείνης ἐπιθέσεως. Τοῦ Καντακουζηνοῦ τὸ ὄνομα, στρατηγούντος, ἤρκεσε νὰ μεταβάλῃ τὴν γνώμην τοῦ Βουλγάρου, καὶ ν' ἀνάγκασῃ τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς ὑποχώρησιν· πολλὰ ὅμως τῆς Θράκης χωρία καὶ κατεσκάφησαν. Μετὰ τοῦτο, πολλὰ μὲν ἔτη προσεβασίλευσεν ὁ Ἀλέξανδρος, μικρὸς ὅμως περὶ αὐτοῦ γίνεται λόγος· ἀξιόλογόν τι μὴ διαπραξάμενος, ἐν τῷ διαστήματι ἐκείνῳ ἢ τὸν Καντακουζηνὸν κατὰ τῆς Ἄννης ὑπεστήριζεν, ἢ ἀπ' ἐναντίας πρὸς ταύτην βοήθειάν τινα ἀπέστειλε, δι' ὃ καὶ ἀπαξ ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ κατεδιώχθη. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1353, πολλάκις μὲν τυγῶν εὐκαιρίας νὰ παρατηρήσῃ τὰς προόδους τοῦ τουρκικοῦ χειμάρβου, μηδέποτε δὲ διανοηθεὶς κατὰ τῆς ὁρμῆς τοῦ κατακλύζοντος φραγμὸν τινα ν' ἀντιτάξῃ.

ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.

ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ.

(ΑΜΟΥΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΖΙΤΗΣ, ΣΤΡΑΧΙΜΗΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΣΜΑΝ.)

Πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Σολιμάνου⁽¹⁵⁹⁾ κατοχῆς τῆς Καλλιπό-
 λεως (1357) εἰκοσάκις οἱ Τούρκοι ἐφάνησαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τῷ
 1263 ἀποικία Τουρκομάνων, συγκεμημένη ἐκ δέκα ἢ δώδεκα χιλιάδων
 ψυχῶν, ἀποκατεστάθη εἰς τὰ δυτικά παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου,
 ἐκεῖ ὅπου τάττομεν σήμερον τὴν Ταταρικὴν Δόβρουτζαν.⁽¹⁶⁰⁾ Περὶ
 τὸ 1270 ὁ Σελτζουσίδης Ἡγεμὼν Ἀζατίνης, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ
 ἐν Ἰκονίῳ βασιλεύοντος ἀδελφοῦ Ῥοκνιδίνου, κατέφυγεν εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν μετὰ μικρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἣν εἶπε νὰ διαθέσῃ
 ὑπὲρ τῶν ξενιζόντων αὐτόν· ἀπ' ἐναντίας ὅμως ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ κατ' αὐτῶν
 ἀπεπειράθη νὰ χρησιμοποίησῃ, δι' ἧς καὶ κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ
 συνελήφθη καὶ καθείρχθη εἰς Αἶνον· εἶδε δὲ τὰ μὲν ὑπάρχοντα αὐτοῦ δη-
 μευόμενα, τὸν δὲ υἱὸν, μετὰ χιλίων στρατιωτῶν ἐκ τῶν ἀκολουθη-
 σάντων αὐτόν, βαπτιζόμενον. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, χριστιανισθέντες
 ἀπετέλεσαν μετὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ χρόνον πολὺν μισθοφορικὸν τῶν Βυ-
 ζαντινῶν στράτευμα. Μετὰ τινα ἔτη ὁ Χάνης τῆς Καπτζάκας (Χρυ-
 σῆς Ὀρδῆς), παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥοκνιδίνου, προσβληθέντος ὅτι
 ξένοι τὸν ἀδελφὸν ἐτόλμησαν νὰ κακοποιήσωσι, διέβη τὸν Δούναβιν
 πεπηγότα, ἔφθασεν εἰς Αἶνον πῦρ καὶ μάχαιραν ἐν τῇ διαβάσει φέ-
 ρων, ἀπηλευθέρωσε τὸν Ἀζατίνην, τῶν Βουλγάρων συμβοηθούτων,
 καὶ παρέλαβεν ἐν τῇ ἐπιστροφῇ τοὺς Τουρκομάνους τῆς Δοβρούτζας,
 ἵνα καταστήσῃ αὐτοὺς ἐν Ταυρίδι.⁽¹⁶¹⁾ Ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν
 Τούρκων Ὀσμανλίδων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακε-
 δονίας ἐγένετο τὸ 1321· ἀλλ' ὡς πρὸ τούτου οὕτω καὶ μετὰ τοῦτο
 πολλοὶ ἡγεμόνες Τούρκοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐχύθησαν εἰς τὰς χώ-
 ρας ἐκείνας, τὰ συνήθη τῶν τότε Μουσουλμάνων διαπράττοντες ἐν
 ἀνέσει, μέχρις οὗ αἱ τοιαῦται ἐπιδρομαὶ ἀπέβησαν σχεδὸν ἀβλαβεῖς
 ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, ἕνεκα τῆς πολυθρυλλήτου καὶ
 πολυετοῦς φιλίας τοῦ Ἀμούρ (Οὐμούρ-Μπέη), βασιλεύοντος ἐπὶ τῶν
 Ἰωνικῶν πόλεων, πρὸς τὸν Καντακουζηνόν, πρὸς δὲ τοῦ ἐπισυμβάν-
 τος γάμου τῆς θυγατρὸς τοῦ τελευταίου τούτου μετὰ τοῦ Ὀρχά-

νου.⁽¹⁶²⁾ Τινὰς τῶν μερικῶν ἐκείνων ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων θὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα κατὰ τὸν Χάμμερ.

Τετρακόσιοι στρατιῶται Τούρκοι, προσκληθέντες ὑπὸ τῶν Καταλάνων, τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ῥογερίου κηρυχθέντων ἀσπόνδων τῶν Βυζαντινῶν ἐχθρῶν, διέβησαν τὸν Ἑλλησποντον, καὶ ἐνωθέντες μετὰ πολλῶν λειψοταχτῶν Τομρακοῦλων,⁽¹⁶³⁾ ἐπὶ πολὺ τὴν Θράκην κατέτρεχον· ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ μὲν αὐτῶν κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Σέρβων, οἱ δὲ, πανιαχόθεν καταδιωκόμενοι, κατώρθωσαν νὰ ὑποστρέψωσιν εἰς Ἀσίαν (1307—1314). Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος, εἰς δεινὴν θέσιν κατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου, καὶ τοὺς Τούρκους κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην προσεχάλεσε· τὸ ὑπακούσαν ὄμως ἀνευ ἀναβολῆς τουρκικὸν ἐπικουρικὸν σῶμα, ἐξ Ὀσμανλίδων συγκείμενον, ἠττήθη μετὰ τὸν Τζουρουλοῦ καὶ Συλυβρίας, κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀσίαν. (1327). Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐξήκοντα πλοιάρια τῶν ἐν Μυσίᾳ Τούρκων ἀπεβίβασαν πλῆθος αὐτῶν εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον, καὶ τότε κατεστράφη μὲν ἡ μέχρι Τραϊανουπόλεως χώρα, ἀπωλέσθησαν ὄμως κακὴν κακῶς καὶ οἱ καταστροφεῖς αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ νεωτέρου Ἀνδρονίκου καταπολεμηθέντες. Ὅταν μετὰ τινα ἔτη ἡ Καντακουζηνοῦ πρὸς Ἀμοῦρ φιλία συνεδέθη, αἱ τουρκικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐξηκολούθουν τῷ ὄντι, ἀλλ' οἱ κατατρέχοντες ἐκινούνο κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῶν Βυζαντινῶν ἤδη. Οὕτω τῷ 1345 ἢ 1346 ὁ Ἀμοῦρ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Τζαροῦ-χάν, Τούρκου Ἡγεμόνος τῆς Λυδίας, 20 χιλ. ἰππέων ὀδηγούντες περὶ τὸ Διδυμότειχον, ἐβοήθησαν τὸν Καντακουζηνὸν ν' ἀπωθήσῃ βουλγαρικὴν ἐκδρομὴν, ἣν ὑποθέτω τὴν πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου τοῦ Ἀλεξάνδρου.⁽¹⁶⁴⁾ ὁ Ἀμοῦρ ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους πρὸ τοῦ Περιθωρίου, κατέλαβε τὴν ὑπ' αὐτῶν κατασχεθεῖσαν Ξάνθιαν, καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἡγεμόνα αὐτῶν ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ὁ Ὀρχάνης ὀλίγον χρόνον διετήρησε τὴν φιλίαν, ἣν ὑπεσχέθη ἂν ἡ Θεοδώρα τῷ ἐξεδίδοτο. Ἐβοήθησε τοὺς Γενουησίους πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως αὐτῆς κατὰ τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Βυζαντινῶν, καὶ ὅτε μικρὸν μετὰ τοῦτο ὁ Καντακουζηνὸς διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Σολιμάνου ἐν τῇ Θρακικῇ Χερσονήσῳ, καὶ ἀπήτησε τὴν ἐκκένωσιν τῶν κατασχεθεισῶν χωρῶν, ὁ Ὀρχάνης ἀπήτησεν ὅτι, διὰ τῆς βίας αὐταὶ δὲν ἔπεσαν εἰς χεῖρας τοῦ υἱοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἐγκαταλειφθεῖσαι, ἐφαίνοντο προσκαλοῦσαι νέους κυρίους. Καὶ ἐν ὄσῳ δὲ ἡ τοῦ Ὀρχάνου φιλία ἐφάνετο στερεὰ, δηλαδὴ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ συνοικεσίου ἐκείνου, Τούρκοι πολλοὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Θράκην, καὶ

ἐκεῖθεν ὄρμησαν νὰ λεηλατήσωσι τὴν Μακεδονίαν· ἐπειδὴ ὅπου πρῶτον ἐξῆλλον ἢ φρούρια ἢ ἐρείπια εὕρισκον. Κατεδιώχθησαν καὶ ἀπωθήθησαν, εἶναι ἀληθές, ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, υἱοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τότε προεμελέτησαν μέλλουσαν φοβερωτέραν εἰσβολήν. Ἀπ' ἐναντίας ὁ Ὀρχάνης ἐβοήθησεν ἀπαξ τὸν Καντακουζηνὸν κατὰ τῶν Σέρβων, καὶ τὸν Ματθαῖον κατὰ τῶν Βουλγάρων δις. Ἀπαξ δὲ καὶ ἡ Βουλγαρία ἐληλατήθη ὑπὸ ἀνεξαρτήτων τουρκικῶν σωμάτων, πλανωμένων ἐν Θράκῃ.*) Ὁ Ὀρχάνης ἐπέζησε τοῦ Σολιμάνου ἐν ἔτος, (165) καὶ ὅταν ὁ Ἀμουράτης τοὺς Ὀσμανλίδας ἐτέθη νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον, ὀλίγοι ἐν Εὐρώπῃ ἐτόλμων ν' ἀμφιβάλλωσιν ὅτι, τοὺς Τούρκους ἢ κυρίους ἢ γείτονας ἔμελλον μετ' ὀλίγον νὰ ἴδωσιν. Αἱ πόλεις τῆς Θράκης ἔλαβον τὴν πείραν τοῦ πράγματος πρῶται· ὡς ἡ Αἰγὸς Ποταμοί, (166) τὸ Τζουρουλὸν καὶ τὸ Διδυμότειχον. Ἐπειτα ἔπεσεν ἡ Ἀδριανούπολις, δευτερεύουσα πόλις καὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, (167) καὶ πολλὰ φρούρια μέχρι τῆς κατακτῆσεως τῆς Φιλίππουπόλεως. Ἡ μετὰ τοῦτο σταυροφορία τοῦ Οὐρβανοῦ τῆς Πρώτης, καὶ ἡ ἐπισυμβάσα συμμαχία Οὐγγρων, Σέρβων καὶ Δακῶν εἰς οὐδὲν ὠφέλησε· κατέδειξε μόνον τὴν ὑπεροχὴν τῶν Τούρκων ἐπιτῶν τότε χριστιανικῶν στρατῶν. Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἄλλοτε εἰς μάχην πρὸ τοῦ Σαμοκοβίου ὑπέστησαν ἤτταν οἰκτρὰν ὑπὸ τοῦ Λαλά-σαχίν, ἐν τῇ Εὐρώπῃ τοποτηρητοῦ τοῦ Ἀμουράτου, καταπολεμηθέντες· ἐν γένει δ' εἰπεῖν αὐτοὶ πρῶτοι ἐδέχθησαν τὸν κτύπον τῆς ἀκαθέκτου ὀρμῆς τῶν Ὀσμανλίδων, καθ' ὃ αὐτοὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Θράκῃ στρατιωτικὰ σώματα σχεδὸν διαρκῶς διατηροῦντες, καὶ τῶν χωρίων πολλὰ κατοικοῦντες. (168) Μετὰ τὴν τοῦ Σαμοκοβίου μάχην, ἡ Γκιοστεντέλ, ὑπὸ τοῦ βουλγάρου Κωνσταντίνου κατεχομένη, παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ὁ παραδώσας αὐτὸς, ἡγεμὼν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκληφθεὶς, ἦτο πιθανῶς φρούραρχος τοῦ βουλγαρικοῦ τούτου φρουρίου, ἀλλὰ φρούραρχος μὴ πολὺ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἡγεμόνος τῶν βουλγάρων δίδων ἀκράσιν. (169) Τῷ 1375 ὁ Ἀμουράτης, διαβάς τὸν Αἰμον, ἐκυρίευσεν τῆς Νίσσης ἀπὸ τῶν ἠνωμένων Σέρβων καὶ Βουλγάρων, καὶ μετὰ τοῦτο ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι τοὺς ἐξῆς ὅρους· ὁ μὲν τῶν Βουλγάρων Σισμάν νὰ παραχωρήσῃ τὴν θυγατέρα εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς σύζυγον, (170) ὁ δὲ τῶν Σέρβων Λάζαρος νὰ χορηγῇ κατ' ἔτος εἰς τοὺς Τούρκους χιλίους ἵππεῖς καὶ χιλίας λίτρας ἀργύρου. Τοῦ Ἀμουράτου τὰ τελευταῖα ἔτη διεταράχθησαν ὑπὸ

(*) Hammer L. IV.

τῆς στάσεως τοῦ υἱοῦ Σαντζῆ καὶ τοῦ τοῦ Παλαιολόγου Ἀνδρόνικου. Οἱ δύο υἱοὶ ἠνώθησαν ὅπως ἐκθρονίσωσι τοὺς πατέρας, καὶ αὐτοὶ κατόπιν συνεννοούμενοι βασιλεύσωσιν· ἀλλ' ἄνευ μάχης ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐγκαταλειφθέντες, ἐν τῇ ἐμφάνει τοῦ Ἀμουράτου, συνελήφθησαν καὶ ἐξωρύχθησαν τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ Ἀνδρόνικος ἀνεκτίσατο τὴν ὄρασιν,⁽¹⁷¹⁾ ἀλλ' ὁ τοῦ Ἀμουράτου οὐδέποτε.

Ἀνατρέξωμεν ἤδη εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν συμφωνοῦσι πάντες περὶ τοῦ τίς διεδέχθη τὸν θρόνον. Τρία συστήματα ἐπὶ τῆς διαδοχῆς αὐτῆς ὑπάρχουσι. Τὸ πρῶτον, ὑπὸ τοῦ Γεργύριου⁽¹⁷²⁾ καὶ τοῦ Ράιτζ⁽¹⁷³⁾ σχηματισθὲν, (*) ἔχει οὕτως· Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγημε δις· τὸ πρῶτον μετὰ Βουλγαρίδος, ἐξ ἧς ἔσχε δύο τέκνα, Μιχαήλ καὶ Στραχίμηρον, καὶ τὸ δεύτερον μετὰ Ἰουδαίας, ἣν, ἰδὼν ποτε παρουσιασθεῖσαν περὶ τινος, ἠρωτεύθη, ἐνυμφεύθη καὶ ἔστεψε. Μετὰ τῆς πρώτης συζύγου δὲν ἔζη· καλῶς, καὶ, ἅμα τὸν δεύτερον γάμον τελέσας, καθεῖρξεν αὐτὴν εἰς πύργον. Ὁ πρωτότοκος Μιχαήλ, προωρισμένος εἰς τὴν διαδοχὴν, ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τῆς Ἰουδαίας, ὁ δὲ Στραχίμηρος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς νὰ διοικήσῃ τὸ Βιδύνιον. Ἐκ τῶν δευτέρων γάμων ἐγεννήθησαν τρεῖς υἱοί· Ἀσάν, Σισμάν, καὶ τις μὴ ὀνομαζόμενος.⁽¹⁷⁴⁾ Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀποθνήσκων, διέταξεν οὕτω τὴν διαδοχὴν· ὁ μὲν Στραχίμηρος νὰ βασιλεύῃ εἰς τὰς παραδουναβίους πόλεις, ὁ δὲ Ἀσάν εἰς τὴν Περεισλάβαν καὶ τὰς ἐν Θράκῃ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀντιποιοιμένας χώρας, καὶ ὁ Σισμάν εἰς Τύρνοβον, Σοφίαν καὶ λοιπὰς πόλεις τῆς μεσογείου Βουλγαρίας. Κατὰ τὸ δεύτερον σύστημα, ὅπερ φαίνεται παραδεχόμενος ὁ Ἐνγελ, φαίνεται λέγω, διότι φέγει τὸ προηγούμενον, ὁ Ἀλέξανδρος ἕνα μόνον εἶχε υἱόν, τὸν Σισμάν, διαδεχθέντα αὐτὸν, καὶ ὁ Στραχίμηρος ἀπλοῦς φρούραρχος Βιδυνίου ὑπῆρξεν. Κατὰ τὸ τρίτον ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῆς Βυζαντινῆς Θεοδώρας ἐγέννησε τὸν Στραχίμηρον, καὶ ἕκ τινος Ἰουδαίας μεθ' ἧς ἐπὶ πολὺ παρανόμως ἔζησε, βραδέως δ' αὐτὴν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Θεοδώρας ἀνεκήρυξε νόμιμον σύζυγον, ἔσχε τὸν Σισμάν. Κλίνω πρὸς τὴν γνώμην αὐτὴν, τὴν ἐκ τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν ἐξαγομένην. Ἀπ' οὗ βουλγαρικῶν πηγῶν δὲν ὑπάρχουσιν, Οὐγγρικῶς δὲ ὁ Ἐνγελ δὲν εὔρει, προτιμώτερον μοι φαίνεται τὸ τελευταῖον τοῦτο, συνδυαζόμενον καὶ πρὸς τὰ ἐπόμενα ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ἀναμφισβήτητα.

Τὸν Στραχίμηρον λέγουν καταπολεμηθέντα ὑπὸ τῶν Βυζαν-

(*) Ὁ Ἐνγελ μετ' αὐτῶν συγκαταλέγει καὶ τὸν Ὀρβίνην, ἐννοῶν ἴσως τὸ ἐπιγραφόμενον αὐτοῦ σύγγραμμα· Regno degli Slavi. Ἐν Πισάῳ 1601.

τινῶν καὶ ἀπογυμνωθέντα πολλῶν κατὰ τὴν Θράκην φρουρίων ὑπονοοῦν ὅμως παθόντα ταῦτα ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἢ δι' αὐτῶν διότι μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ Τούρκοι κατέστησαν κύριοι τοῦ Πύργου, καὶ ἐκεῖθεν ἐξώρμουν κατὰ τῶν Θρακικῶν καὶ Βουλγαρικῶν πόλεων. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς σταυροφορίας τοῦ Οὐρβανοῦ, καὶ τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας τῶν Οὐγγρων, Σέρβων Δακῶν καὶ Βουλγάρων πρὸς τούτους, ὁ τῆς Σερβίας Λάζαρος, προτροπῇ τοῦ Τβάρκου τῆς Βοσνίας, ἀπεφάσισεν ἵνα πολεμήσῃ τοὺς Οὐγγρους, ἐλπίζων ν' ἀποζημιωθῇ πρὸς βορρᾶν ἀνθ' ὧν πρὸς Μεσημβρίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπεγυμνοῦτο.⁽¹⁷⁵⁾ Ὅταν ὁ Λάζαρος τοῦ σχεδίου τούτου δι' ἀδυναμίαν παρητήθη, ὁ τῆς Οὐγγαρίας Λουδοβίκος ἐπέπεσεν ἐκδικούμενος καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων, τῶν προτιθεμένων νὰ βοηθήσωσι τὸν Λάζαρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, καὶ τούτους ἐν μιᾷ μάχῃ κατὰ κράτος νικήσας, ἠχμαλώτισε καὶ εἰς Οὐγγαρίαν ἀπήγαγε τὸν βασιλέα Στραχίμηρον⁽¹⁷⁶⁾ (1368). Μόνον ὁ λόγος τῆς ἐκδικήσεως ἐκείνης δὲν ὠδήγησε τὸν Λουδοβίκον εἰς Βουλγαρίαν· καὶ δύο ἄλλα σπουδαιότερα αἷτια ἐκίνουν αὐτὸν· τὸ μὲν ὅτι οἱ Οὐγγροι ἀντεποιοῦντο δικαίωματα κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας, ὡς τοῦ Στεφάνου Ε'. Βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, προσλαβόντος ἐν τῇ κατὰ τὸ 1270 ἐνθρονίσει αὐτοῦ καὶ τὸν τίτλον Βασιλέως τῆς Βουλγαρίας, ὃν πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐτήρησαν,⁽¹⁷⁷⁾ ἐπειδὴ κατόπιν ἐπιτυχοῦς ἐπιδρομῆς τῶν Οὐγγρων, γενομένης τῷ 1263 κατεσχέθη καὶ ἐπὶ πολὺ διετέλεσε τὸ Βιδύνιον ὑπὸ τοὺς Οὐγγρους(*) τὸ δὲ ὅτι ὁ Πάπας Κλήμης ὑπεσχέθη τὴν εὐλογία καὶ τὴν συγχώρησιν πασῶν τῶν ἀμαρτιῶν εἰς τὸν Λουδοβίκον, ἐὰν οὗτος διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς βίας κατῴρθου νὰ ἀγάγῃ τοὺς σχισματικοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Ῥώμης.

Τοῦ Στραχιμήρου αἰχμαλωτισθέντος, οἱ Βούλγαροι ὕψωσαν Βασιλέα τὸν Σισμάν· ἀλλ' οἱ Οὐγγροι, ἀναγκάσαντες τὸν αἰχμάλωτον νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην, δι' ἧς ἢ ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας κυριαρχία αὐτῶν ἀνεγνωρίζετο, καὶ τὸ Βιδύνιον ὡς ἀποτελοῦν μέρος τῆς Οὐγγαρίας ἐλογίζετο, ἀπηλευθέρωσαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἔστειλαν αὐτὸν νὰ κατάσχη ἐκ νέου τὸν θρόνον· καὶ τότε ἐμφύλιος πόλεμος ἄρχεται ἐν Βουλγαρίᾳ, τῶν μὲν μὴ παραδεχομένων τὸν Στραχίμηρον, τῶν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ κηρυχθέντων. Ἐπὶ τέλους ὁ Σισμάν ὑπερτερήσας, κατεδίωξε τὸν ἀντίπαλον καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς Οὐγγρους, παρ' οἷς καὶ ἔζησε τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς.

Δεινὰ πολλὰ καὶ μεγάλα κατέτρεχον τὴν Βουλγαρίαν τότε. Οἱ Ὀθωμανοὶ βῆμα πρὸς βῆμα προώδευον, καταλαμβάνοντες τὰς

(*) Engel Σελ. 421—422.

βουλγαρικός πόλεις, και έτοιμοι ήσαν να επιπέσωσιν ώς τίγρεις λυσσώσαι· οί Σέρβοι άκαιοποιοῦντο μέρος τής Βουλγαρίας, διότι οί βασιλείς αὐτῶν πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαίων προσέλαβον και τὸν τῶν Βουλγάρων ἐσχάτως βασιλικὸν τίτλον· Οί Οὐγγροὶ ἀπαιτήσεις μεγάλας και δικαιοώματα παράνομα ἐπὶ τής Βουλγαρίας διεκδικοῦντο διὰ τῶν ὅπλων. Ἐν συμφορᾷ τοιαύτῃ δυστυχημάτων, τέταρτον ἦλθε να προστεθῆ. Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ὁ Λουδοβίκος σκοπὸν εἶχε να ἐπιβάλη εἰς τοὺς Βουλγάρους και τὰ δυτικὰ δόγματα· ἐνταῦθα δὲ εὐκαιρίαν ἔχω να προσθέσω ὅτι, ἀπὸ τοῦ 865 μέχρι τοῦ 1866, καθ' ὅλον τὸ χιλιετὲς τοῦτο διάστημα δὲν ἐπαύσατο ἡ Ῥώμη προσπαθοῦσα ν' ἀλλάξῃ τὴν πίστιν τῶν Βουλγάρων· νῦν μὲν ἀπειλοῦσα, νῦν δὲ δελεάζουσα, ἄλλοτε, και τοῦτο πολλάκις, ξένους Ἡγεμόνας και ξένους στρατοὺς ὑποκινούσα και πέμπουσα να πατάξωσι τὴν κεφαλὴν τῶν σχισματικῶν, οὐδέποτε παρητήθη τοῦ σχεδίου και τής καταχθονίου αὐτῆς πολιτικῆς. Ἀντὶ να ὀνομάσω μίαν πρὸς μίαν τὰς ἐπὶ τούτου τῶν Παπῶν ἐνεργείας, και να ἐκθέσω τὰς μηχανοβραφίας, τὰς διαπραγματεύσεις, τὸν χρόνον και τοὺς συγχρόνους αὐτῶν Ἡγεμόνας Βουλγάρους, δι' ἐνὸς λόγου ἀποφαίνομαι ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἔτρεχεν ἀεννάως ἀπὸ κεφαλὴν Πάπα πεσόντος εἰς νοῦν Ποντίφηκος ὑψωθέντος. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἀναλόγως τῶν ἀτρύτων αὐτῶν πόνων κατώρθωσαν. Πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν τής Ῥώμης και ὑπὸ τὸν πιστοτάτων τέκνων αὐτῆς θρησκείαι νέαι φιλοσοφοῦνται, αἰκοδόμημα παμπάλαιον κλονίζεται· ἀλλ' οί Βούλγαροι, Χριστιανοὶ και εἰσὶ και ἔσσονται πολὺ μετὰ τὴν προσεγγίζουσαν ἀποστασίαν Δυτικῶν τε και Δυτικισμοῦ. Τὰς διὰ τοῦ Λουδοβίκου τής Οὐγγαρίας ἐνεργείας τής Ῥώμης ἐπιθυμῶ να φέρω ἐνταῦθα, διότι οί Βούλγαροι κατὰ τὸ τέλος τοῦ μεσαιῶνος πλησιάζουσι ν' ἀκούσωσι περιβομβοῦν τὸ Κοράνιον, και ἡ παρά τῶν Παπῶν ἐνοπλος ἐκείνη ἀπόπειρα διαδόσεως τοῦ Δυτικισμοῦ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐσχάτη ὑπῆρξεν.

Κατὰ τὰς Σταυροφορίας οί Πάπαι ἔγραφον πρὸς τοὺς Ἡγεμόνας τῶν Σλαύων, και τοὺς μὲν καθολικοὺς ἐξ αὐτῶν ἐπέπληττον ὅτι ἡμέλουν να διαδίδωσι τής Ῥώμης τὰ δόγματα εἰς τοὺς λοιποὺς, τοὺς δὲ μετὰ τής ἐκκλησίας τής Κωνσταντινουπόλεως ἠνωμένους προσεπάθουν ἐκεῖθεν να ἀποσπάσωσι και ἑαυτοῖς προσελκύσωσιν. Δύω παπιστικὰς ἐπιστολάς ἐπὶ τούτου, ἀς εὔρον, καταχωρῶ εἰς σημείωσιν. (178) Τὸ 1234 και 1238 ὁ πάπας Γρηγόριος Θ'. ἔγραφε πρὸς τὸν τής Οὐγγαρίας Βελᾶν Δ'. να ἐπιβάλη τὴν ἐξουσίαν τής Ῥώμης εἰς τοὺς Βλάχους, και να ἐκδικηθῆ κατὰ τῶν Βουλγάρων, τῶν ἀποδιωξάντων και πάλιν τοὺς καθολικοὺς ἐπισκόπους, και

ἀποσκορακισάντων τὴν ἰδέαν τῆς παρά Ποντιφῆκων εὐλογίας.(179)
 Μετὰ ὀκτῶ ἔτη ὁ Ἰννοκέντιος Δ΄. ἔγραψε τρεῖς πῦρ προσηλυτισμοῦ
 πνεύσας ἐπιστολάς· τὰς μὲν δύο πρὸς Δανιήλ, τῆς Γαλικίας ἡγε-
 μόνα, τὴν δὲ πρὸς Ἰωάννην, ἡγεμόνα τῆς δυτικῆς Ἑρωσσίας.(180)
 Τὸ 1352 ὁ πάπας Κλήμης ἔγραψε πρὸς τὸν τῆς Οὐγγαρίας Λου-
 δοβῖκον,(181) ὅτι τῷ ἐπιτρέπει νὰ κατακτήσῃ τοὺς τόπους τῶν ἀπί-
 στων καὶ τῶν σχισματικῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ ἀγάγῃ αὐ-
 τοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Ἀγ. Ἐδρας. Ὅθεν ἐκεῖνος, ἅμα νικήσας
 καὶ αἰχμαλωτίσας τὸν Στραχίμηρον, ζητεῖ διὰ τὴν Βουλγαρίαν Μι-
 νορίτας (Φραγκισκάνους) παρά τοῦ Πάπα δύο χιλιάδας, κατ' ἐλά-
 χιστον ὄρον, καὶ ὑπόσχεται νὰ κινδυνεύσῃ καὶ τὴν ζωὴν πρὸς διά-
 δοσιν τοῦ καθολισμοῦ.(*). Ὅκτῶ μόνον Μινορίται ἦλθον, ἀποσταλέν-
 τες παρά τοῦ ἐν Βοσνίᾳ ἀρχηγοῦ τῶν Φραγκισκάνων,(182) καὶ ἂν
 δώσῃ τις πίστιν εἰς τὰς ἐκθέσεις αὐτῶν, ἐντὸς πεντήκοντα ἡμερῶν
 διακοσίας χιλιάδας Βουλγάρων ἐβάπτισαν δυτικούς, καὶ ἔμενον ἔτι νὰ
 προσέλθωσιν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων τῆς Βουλγαρίας. Ἐλεγον
 δ' ὅτι, δὲν ἤθελον πολὺ νὰ βιάσωσι, φοβούμενοι μήπως οἱ Βούλγα-
 ροὶ ἐπαναστατήσωσι καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἀπολέσῃ οὕτω ὁ Λουδο-
 βῖκος. Οὗτος, πρῶτον μὲν διέταξε πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν
 προσηλύτων νὰ γράφηται τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐκάστου τῶν προσερχομέ-
 νων· ἔπειτα δὲ ὑπεστήριξε πάσαις δυνάμεσι καὶ παντὶ μέσῳ τὰς ἐ-
 νεργείας τῶν Μινοριτῶν, πρὸς οὓς καὶ ἐπέτρεψε ν' ἀποκαταστήσω-
 σι βικαριάτον (ἐξαρχίαν) εἰς Βουλγαρίαν. Μετὰ τινα ὅμως ἔτη
 τί συνέβη; Ἄμα ὁ Λουδοβῖκος κατέλειψε τὴν Βουλγαρίαν, τὸ πολύ-
 κροτον ἐκεῖνο οἰκοδόμημα κατέπεσεν· ὁ Βοϊβόδας τῆς Κραϊόβας ἐπέ-
 πεσε κατὰ τοῦ Βιδυνίου, ἀπληλευθέρωσεν αὐτὸ τῶν Οὐγγρων, καὶ
 συλλαβῶν τοὺς ἐκεῖ διαμένοντας πέντε Μινορίτας, τοῖς ἀπέκοψε τὰς
 κεφαλὰς. Οἱ λοιποὶ κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ δὲν
 ἤξεύρω πῶς ἔγινε καὶ διεσώθησαν, καὶ ἐστερεώθησαν εἰς τὴν Σοφίαν,
 ὅπου σώζεται ἔτι βικαριάτον τῶν Φραγκισκάνων, εἰς τὴν ἐποχὴν
 ἐκείνην ἀναγόμενον τὴν ἀρχὴν. Κατὰ τὸ 1688 οἱ καθολικοὶ κάτοικοι
 τῶν χωρίων Τζιπροβάτζ, Κοπιλοβάτζ, Τζελέζνα, καὶ Κλιζίνα κατεκό-
 πησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ τὰ χωρία αὐτὰ κατεστράφησαν. Οἱ
 διασωθέντες ἐφάνησαν εἰς Τρανσυλβανίαν μετὰ δύο ἔτη, καὶ τὸ 1700
 ἔκτισαν τὴν πόλιν Ἀλφίντζ. Τὰ καταστραφέντα χωρία, ὡς καὶ τεσ-
 σαράκοντα φραγκισκανικὰ μοναστήρια ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν
 τοῦ καθολικοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σοφίας.(*). Οἱ Πάπαι ἀδιαφοροῦσι, βε-

(*) Engel, Σ. 460.

(**) Engel, Σελ. 462 ἐν σημειώσει, καὶ ἐκ τῆς «Τρανσυλβανίας» τοῦ Benkő.

βαίως, ἂν πρὸς τοὺς ἑαυτῶν σκοποὺς, χωρὶά πολλά κατεστρέφονται καὶ ἄνθρωποι πολλοὶ σφάττονται· ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον τῶν Βουλγάρων, φρονῶ, δὲν φαίνεται πολὺ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀποκοπὴν σεσηπότος μέλους τῆς αὐτῶν κοινωνίας.

Εἶδομεν πῶς μετὰ τῶν Σέρβων καὶ κατὰ τῶν Τούρκων ὁ Σισμὰν πολεμήσας καὶ νικηθεὶς, ἐξηγόρασε τὴν εἰρήνην διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς θυγατρὸς εἰς τὸ χαρέμιον τοῦ Σουλτάνου, αὐτὸς πρῶτος τὸ παράδειγμα τούτου μὴ δώσας. Ἡ εἰρήνη ὁμοῦς ἐκείνη δὲν ἀπέβλεπε τὴν Βουλγαρίαν ἐν γένει· διότι πρὸς τὰ τέλη τῆς 14-ης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε αἱ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Δουνάβεως χῶραι εἰς γενικὴν ἀναστάτῳσιν διετέλουν, οὐ μόνον οἱ Βυζαντινοὶ ἠγνόουν ὅποιας χώρας κατεῖχον ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι. Ἐπομένως, μετὰ τὴν μεταξὺ Ἀμουράτου καὶ Βουλγαρο-Σέρβων συνθήκην, πολλαὶ πόλεις τῆς Βουλγαρίας ἀνεξαρτήτως ἐνήργουν, οὔτε τοὺς Τούρκους γνωρίζουσαι, οὔτε κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων βαδίζουσαι. Τοιαύτη ἦτον ἡ Σοφία. Ἄν ὁ Ἀμουράτης ἀπῆται τὴν παράδοσιν ταύτης παρὰ τοῦ Σισμὰν, οὗτος ἤθελεν ἀπαντήσει· ἐγὼ ἐκεῖ δὲν ἐνέχομαι, ἀλλ' ἂν αὐτὴν ἀπαιτῆς, βαδίσας λάβε. Ὁ Ἀμουράτης ἐγίνωσκε τοῦτο, καὶ οὕτω, χωρὶς νὰ θεωρήσῃ τὸν Σισμὰν προσβαλλόμενον, αὐτὸς ἐν Ἀσίᾳ τὰς μικρὰς τουρκικὰς ἡγεμονίας καταβροχθίζων, διέταξε τὸν ἐν Εὐρώπῃ πέραν τοῦ Αἴμου ἐνεργοῦντα Ἰντζὲ Βαλαβὰν νὰ κατάσχη τὴν Σοφίαν. Ἡ πόλις αὕτη ἐκυριεύθη, ἀλλὰ μετὰ πολιόρκιαν δύο ἐτῶν, καὶ διὰ προδοσίας. Τὴν πτῶσιν δ' αὐτῆς ἠκολούθησαν πολλὰ τῆς Βουλγαρίας φρούρια, μὴ ἐλπίζοντα προστασίαν παρὰ τοῦ βασιλεύοντος ἐπὶ τῶν Βουλγάρων. Ἄλλο τι πρὸς τούτοις ἱστορικὸν γεγονός ἐνταῦθα εἰκάζεται· ὅτι, ἐπειδὴ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὁ Ἀμουράτης εἰρήνην ἤγε πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐπὶ εἰκοσι καὶ πλέον ἔτη, ὅσα ἐν Εὐρώπῃ οἱ Ὀθωμανοὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο κατέκτησαν, ἤρπασαν αὐτὰ παρὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων· ἴσως δὲ καὶ τινὰ παρὰ στασιαστῶν Βυζαντινῶν, τῶν μὴ ἀναγνωριζόντων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν κυριαρχίαν.

Ἐκ τῶν πολλῶν τουρκικῶν Κρατῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, τὸ τῶν Καραμανῶν ἀπέβη τὸ μᾶλλον ἐπίφοβον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, καὶ μόλις ἐπὶ τοῦ περιφήμου κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεστράφη, καὶ αἱ κτήσεις αὐτοῦ εἰς τὸν Μωάμεθ μεσεβιβάσθησαν. Ὁ Ἀμουράτης, ἀναγκασθεὶς νὰ πολεμήσῃ τοὺς Καραμάνας, προσεκάλεσε πᾶσαν τὴν ἐξ Εὐρώπης ὑπὸ τὸν Μπεηλέρ-μπέην τῆς Ρούμελης Τιμουρ Τζάχ δύναμιν, ἐν ἣ ὑπῆρχον καὶ δύο χιλ.

Σέρβοι, διπλοῦς ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Λαζάρου κατὰ τὴν συνθήκην ὀφειλομένων νὰ χορηγηθῶσι. Μετὰ τὴν συνένωσιν τοῦ ἀσιατικοῦ μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στρατοῦ, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχιστρατηγίαν αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἰκονίου. Πρὸ τῆς πόλεως δ' αὐτῆς, στρατηγικώτατα φερόμενος, ἀπηγόρευσε ἐπὶ ποινῇ θανάτου εἰς τὸν στρατὸν τὴν δῆωσιν καὶ τὴν λαφυραγωγίαν τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πέριξ χωρίων. Τὴν διαταγὴν ταύτην παραβάντες τινὲς τῶν στρατιωτῶν Σέρβων, ἐτιμωρήθησαν μετὰ πλείονος αὐστηρότητος, καθ' ὃ ἀπιστοί, καὶ ἀνηλεῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων διεμελίσθησαν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ὅσοι Σέρβοι, διασωθέντες, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα, πολλὰ πρὸς αὐτοὺς κακουργήματα τῶν Τούρκων διηγήθησαν, παρέστησαν μεγάλα ἀδικίας τοῦ Ἀμουράτου, ἠρέθισαν τὰ πνεύματα τῶν συμπατριωτῶν, καὶ ἠνάγκασαν τὸν Λάζαρον, ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ὠθούμενον, νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ διαρρήξῃ τὰς συνθήκας, βασιζόμενος εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Βοσνίων καὶ τῶν Βουλγάρων, (183) ὧν ὁ βασιλεὺς, καίτοι πενθερὸς τοῦ Ἀμουράτου, ἠνώθη κρύφα μετὰ τῶν Σέρβων. (*) Ὁ Σουλτάνος, ταῦτα ἀκούσας, προπαρεσκευάσθη εἰς πόλεμον, διέβη τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ πρῶτον τοὺς Βουλγάρους· δι' ὃ ὁ μέγας Βεζίρης Ἀλῆ-πασᾶς προέβη μετὰ στρατοῦ τριάκοντα χιλ. ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Σισμάν.

« Ἡ Βουλγαρία, ποτὲ κάτω Μοισία, εὐφορος χώρα, κέκτηται φυσικὰ προπύργια τὸν Δούναβιν πρὸς βορρᾶν, τὸν Αἴμον πρὸς μεσημβρίαν. Ἀπὸ τῶν κατὰ μῆκος τῆς Βουλγαρίας ὁρέων τούτων, μόνον διὰ στενῶν περαμάτων στρατὸς δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ· ἀλλ' ἕκαστον τῶν στενῶν σχετίζεται πρὸς φρούριον ἐν τῇ παραλλήλῳ γραμμῇ τοῦ Δουνάβεως, καὶ οὕτω, ὁδὸς διὰ τοῦ Αἴμου, ἀπὸ τῆς Ῥούμελης φέρουσα, ἀπαντᾷ φρούριον ἐν Βουλγαρίᾳ. Εἰς τὰ βόρεια σύνορα τὸ Βιδύνιον ἀριστερόθεν, ἡ Σιλίστρια δεξιόθεν, περιλαμβάνουσι πρὸς ταύτην μὲν τὸ Ῥουστζούκιον πρὸς ἐκεῖνο δὲ τὴν Νικόπολιν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὸ Συστόβιον, περιώνυμον διὰ τὴν ἐν αὐτῷ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πύλης συμβάσαν εἰρήνην. (**). Πρὸς τὰ φρούρια δὲ ταῦτα ἑπτὰ δίοδοι σχετίζονται· α' ἡ τοῦ Σολοῦ-δερβέντ καὶ Καπουλοῦ-δερβέντ, ἀγούσα εἰς τὴν δυτικὴν ἐσχατιάν. β' τοῦ Ἰσλαδι, διὰ Σοφίας καὶ Νίσσης ἐπίσης εἰς Βιδύνιον ἀγούσα. γ' τοῦ Καζανλίκ, εἰς Νικόπολιν. δ' τοῦ Δεμίρ-καποῦ, εἰς Συστόβιον. ε', στ' καὶ ζ' μία δίοδος πρὸς μεσημβρίαν, ἡ τοῦ Καρναβάτ, εἰς τρεῖς χωριζομένη κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν, ὧν ἡ μὲν τοῦ Ῥουστζούκιου λέγεται, ἡ δὲ τῆς Σι-

(*) Hammer, T. I. Σελ. 87.

(**) Αὐγούστου 4-ῆ 1791.

λιστρίας, καὶ ἡ τρίτη, ἡ τοῦ Ναδὶρ-δερβέντ πρὸς τὴν Σιλίστριαν ἐπίσης καὶ ἐν γένει πρὸς τῆς ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν ἄγει. Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης διόδου ὁ Ἀλῆ-πασᾶς προχωρήσας πρὸς τὴν Σούμλαν, πολλάκις ἐπ' ἐσχάτων κέντρον τουρκικῶν ἐν κινήσει στρατῶν, ἀπέσπασε τὸν τοῦ Βεηλέρ-βεη Τιμουρ Τζάχ υἱὸν Γιαχτζή-βεην μετὰ πέντε χιλ. στρατιωτῶν κατὰ τοῦ Παραβαδίου, καὶ τοῦτο μὲν διὰ τῆς βίας τῶν ὄπλων ἠλώθη, ἡ δὲ Σούμλα παρεδόθη ὅταν ἠκούσθη ἡ πτώσις τοῦ Τυρνόβου, (184) καὶ ὁ Σισμάν κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον τῆς Νικοπόλεως. Ὁ Ἀλῆ-πασᾶς πολιορκήσας ἐνταῦθα τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων, ἠνάγκασε αὐτὸν νὰ παραδοθῆ ἄνευ συνθήκης. Ἀπεστάλη τότε πρὸς τὸν Ἀμουράτην, ὅστις συγκατένευσε νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ πληρωθῆ ὁ καθυστερούμενος φόρος (185) καὶ νὰ παραδοθῆ ἡ Σιλίστρια. Ὁ Βεζίρης, ἀφ' οὗ ἔστειλε τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων πρὸς τὸν Σουλτάνον, διέταξε στρατιωτικὰ τινὰ σώματα, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Τουγάν-βέη νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Κόσοβον, ὅπου ἡ Βοσνία συνορεύεται μετὰ τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Σερβίας. Ἀπέναντι δὲ τῶν πολλῶν αἰχμαλώτων, οὓς καθ' ὁδὸν συνέλαβον τὰ σώματα ταῦτα, ἀπήτησε καὶ ἔλαβε τὸ φρούριον τῆς Τζέτης καὶ ὅμως τοὺς αἰχμαλώτους δὲν ἠλευθέρωσε, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ὁ Σισμάν ἀντὶ νὰ παραδώσῃ τὴν Σιλίστριαν, ὠχύρου ἐπὶ μᾶλλον καὶ αὐτὴν καὶ τὴν Νικόπολιν. Ἐπεδίωξεν ἐπομένως τὸν πόλεμον ἐκ νέου κατὰ ἡγεμόνος ἀπίστου, κατέλαβε τὴν Δρισάσαν, ἐκυρίευσε τῆς Ἰρσόβας, καὶ μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων ἔφθασε πρὸς τῆς Νικοπόλεως. (186) Ἡ πόλις αὕτη τότε δὲν παρεδόθη. Ἐπῆλθε κατόπιν ἡ μάχη τοῦ Κοσόβου (187), καθ' ἣν καὶ οἱ Βούλγαροι μέρος τι ὑπὲρ τῶν Σέρβων ἔλαβον, ὁ θάνατος τοῦ Ἀμουράτου, καὶ ὁ Βεγιαζίτης. Οἱ Οὐγγροι ἐν τούτοις, διεκδικοῦντες δικαιώματα ὑποτιθεμένης κτήσεως ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν χωρῶν, περιήρχοντο αὐτάς, εἴτε μόνοι εἴτε μετὰ συμμάχων, τοὺς Τούρκους καὶ αὐτοὶ πολεμοῦντες ἐν μέρει. Οὗτοι δὲ τότε κατὰ παντὸς ἄλλου, ἢ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκεῖ ἐκινοῦντο· διότι ὅσοι ἀντίσταντο ἔτι, καταλιπόντες τὴν χώραν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐχθρῶν, ἐνεκλείσθησαν εἰς ὄχυρά τινὰ φρούρια. «Ἡ Βουλγαρία, μέρος πρὸς τῆς μάχης τοῦ Κοσόβου καὶ μέρος μετὰ ταύτην, ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Τούρκους. Τὰ ἰσχυρότερα μόνον φρούρια, Βιδύνιον, Νικόπολις, Συστόβιον, Σιλίστρια, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως πάντα, ἀντέσχον ἐπὶ τινὰ ἔτι χρόνον. Ὁ Σισμάν, κεκλεισμένος ἐν Νικοπόλει, ἐδυνήθη νὰ περιφρονήσῃ κατ' ἀρχὰς τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων, ἀπείρων τῆς πολιορκητικῆς τέχνης· ἀλλ' ἐπὶ τέλους αὐτὸς τε καὶ ὁ υἱὸς προσῆλθον

ένώπιον τοῦ πολιορκητοῦ, σάβανον ἐξηρητημένον τοῦ τραχήλου ἔχοντες, σημείον τοῦτο ὅτι ὡς ἔλεος τὴν ζωὴν μόνον ἐζήτουν. Ἀπεστάλησαν τότε ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασά εἰς Φιλιππούπολιν, καὶ ἐκεῖ ὁ μὲν πατὴρ ἐφρονεῦθη, ἢ κατ' ἄλλους καθείρχθη διὰ βίου, ὁ δὲ υἱὸς, Σισμὰν καὶ οὗτος λεγόμενος, ἐξομώσας τὴν πατριον πίστιν, καὶ τὸν Μωαμεθανισμόν ἀσπασθεῖς, διωρίσθη διοικητὴς Σαμψοῦντος, πρὸ μικροῦ ἐν Ἀσίᾳ κατακεκτημένης.⁽¹⁸⁸⁾ Τὸ Βιδύνιον παρεδόθη ἐπὶ τῆ συνθήκῃ τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἡ φυλακὴ ἀνενοχλήτως, καὶ ὁμως ἅμα οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον, κατὰ διαταγὴν τοῦ Φερίκ-βέη κατέκοψαν τοὺς ὑπερασπισθέντας τὴν πόλιν. Τὰ λοιπὰ δύο φρούρια ἐκυριεύθησαν διὰ ὄλου. Ὅταν δ' ὁ Σιγισμόνδος τῆς Οὐγγαρίας ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὸν Βεγιαζίτην, τὴν Βουλγαρίαν αὐτῷ λέγων ἀνήκουσαν, ὁ Σουλτάνος ἐδέχθη τὴν πρεσβείαν εἰς αἴθουσαν κοσμουμένην διὰ βουλγαρικῶν ὄπλων καὶ σημαῶν, καὶ ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἐδείξε τὰ εἰς τοὺς τοίχους ἠρτημένα τόξα καὶ βέλη, ἐννοῶν διὰ τούτου τοὺς ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας τίτλους κτήσεως αὐτοῦ.(1394)»

Ὁ Σιγισμόνδος, ἀντιποιοῦμενος σπουδαίως τὴν Βουλγαρίαν, καὶ ἀποφασίσας νὰ διαφιλονεικῆσῃ αὐτὴν πρὸς τοὺς Τούρκους διὰ τῶν ὄπλων, ἐξητήσατο βοήθειαν παρὰ τῶν χριστιανικῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπέτυχε τοιαύτην παρὰ τῶν Γάλλων.*) Διὰ τῆς χορηγηθείσης δ' ἐπικουρίας, ἣν ἔστειλεν εἰς Βουλγαρίαν διὰ τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῆς Βλαχίας, αὐτὸς διὰ τῆς Σερβίας προχωρῶν, ἐκυρίευσεν τοῦ Βιδυνίου καὶ τῆς Νικοπόλεως μετὰ μικρὰν τῶν φρουρῶντων Τούρκων ἀντίστασιν. Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ὁ Βεγιαζίτης μετὰ πολυαρίθμου στρατιᾶς ἔφθασεν, καὶ πρὸ τῆς Νικοπόλεως συνεκροτήθη μάχη αἱματηρά, καθ' ἣν οἱ Οὐγγροὶ μετὰ τῶν συμμάχων ὑπέστησαν ἤτταν οἰκτρὰν, καὶ κατέλειψαν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς τὴν χώραν πᾶσαν. Τότε μόνον ἡ Βουλγαρία ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Βεγιαζίτου ἀδιαφιλονεικῆτος κτήσις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Συγκαταλεχθεῖσα ἔκτοτε εἰς τὰ Μεμλεκετία ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπουλγκάρ Μεμλεκετί, βραδύτερον συμπεριελήφθη εἰς τὸ Ἐγιαλέτι τῆς Ρούμελης, διηρέθη εἰς πασαλίκια, καὶ κατέδου εἰς τῆς δουλείας τὴν νύκτα.

Ἐνταῦθα λήγει ὁ πολιτικὸς βίος τῶν Βουλγάρων.

Θεωροῦντες ἤδη τὴν μέχρι τῆς δουλώσεως ἱστορίαν τῆς Βουλγαρίας, καὶ βλέμμα ἐξεταστικὸν ἐπ' αὐτῆς ρίπτοντες, οὐδὲν ἄλλο θὰ ἴδωμεν ἢ πολέμους ἐν ἀρχῇ κατακτητικούς καὶ ὀρμητικούς, ὑπὸ τοῦ Σβια-

(*) Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπικουρικοῦ αὐτοῦ γαλλικοῦ σώματος ἦσαν Philippe d'Artois καὶ Jean de Nevers.

τοσλάβου καὶ τοῦ Τζιμισκῆ διακρατηθέντας ἐν τῷ μέσῳ ἐκδικητικούς καὶ ἀγρίους, ὑπὸ ἡγεμόνων ἀμφιβόλου καταγωγῆς ὑποκινηθέντας καὶ προαχθέντας ἐν τέλει δ' ἐμφυλίους καὶ ἀπαισίους, τὴν ἐθνικὴν δύναμιν ἐξασθενήσαντας καὶ τῆς δουλείας τὸν χρόνον ἐπιταχύναντας. Μετὰ τοὺς πολέμους, ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, οὐδὲν ἄξιον λόγου ἢ Ἱστορία ἔχει ἐπὶ τῶν Βουλγάρων νὰ προσθέσῃ. Τέχνη, ἐπιστῆμαι, γράμματα δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, οὔτε μεγάλα συμβάντα εἰς τὴν τύχην τῶν ἄλλων ἐπιδράσαντα· ἐκτὸς ἐὰν ἐκλάβωμεν ὡς τοιοῦτον τὸ ἐνεργὸν μέρος, ὅπερ οἱ Βούλγαροι ἔλαβον εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Βυζ. Αὐτοκρατορίας, διὰ τῶν ἀδιαλείπτων αὐτῶν ἐπιθέσεων καὶ ἐπιβουλῶν.

ΚΕΦ 16'.

ΕΣΧΑΤΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ(*)

ΗΤΟΙ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΟΥΛΕΙΑΝ.

Ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως μέχρι σήμερον ὑπάρχει κενὸν τετρακοσίων ἐβδομήκοντα ἐτῶν, καθ' ἃ οἱ Βούλγαροι ἔζησαν. Ἐπειδὴ δὲ δι' ἐσχάτης καὶ παρούσης καταστάσεως ὑποδουλωμένου ἔθνους δὲν ἐννοεῖται μόνον ἢ νῦν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ αὐτοῦ θέσις, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς δουλείας μέχρις ἐσχάτων βίος, τοῦτο ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ σκοπὸν ἔχω νὰ πραγματευθῶ, τὰ λοιπὰ εἰς τὰ ἐπόμενα ἐξετάζω.

Λαὸς, τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐνεργείας ἐστερημένος, δὲν ἔχει μὲν ἱστορίαν, ἢ, ἂν ἔχη, συγγέει αὐτὴν μετὰ τῆς τῶν ἀρχόντων

(*) Ὅρα καί.

Ami Boué, La Turquie d'Europe. 4. T. Paris 1840.

Cyprien Robert, Οἱ Σλάβοι τῆς Τουρκίας (εἰς τὸ Γερμανικόν) 2 T. Λειψία 1844.

Blanqui, Voyage en Bulgarie, Paris 1843.

D. Urquhart, La Turquie μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ G. d' Eichthal εἰσαγωγῆς 2 T. Paris 1836.

Henri Mathieu, La Turquie et ses différents peuples. 2 T. Paris 1857.

Chopin, Provinces danubiennes, Paris 1856.

P. Vretos, La Bulgarie (état actuel) S-t Petersbourg 1856.

Δώρας Ἰστριαδος, Περί τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ γυναικῶν. Μετάφρασις Αἰμιλίας Σκουζέ. 2 T. Ἀθήνησι 1862.

κινεῖται ὅμως, πάσχει, καὶ τῶν κινήσεών τινες, ὅταν καὶ αὐτὸν ἀφο-
ρῶσι, νὰ παραιτηθῶσι δὲν ἀπαιτεῖται.

Ὅφειλω νὰ εἶπω πρῶτον ὅτι, διὰ μὲν Βουλγαρίας ἐννοῶ ἐν-
ταῦθα Ἐπαρχίαν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, διὰ δὲ Βουλγά-
ρων τοὺς ἐν ἐκείνῃ κατοικοῦντας Σλάβους ἢ Ἑλληνας, Βουλγάρους
ἢ Τούρκους. Μετὰ τοῦτο, μικρὰ τινα προοιμιαζόμενος ἐπὶ τῆς ἠθικῆς
μεταμορφώσεως τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ὑποδοῦλωσιν, θὰ ἔλθω εἰς
τὸ προκείμενον.

Ἡ γῆ ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν, λέγουν οἱ Τούρκοι, ὅστις τὴν
διανέμει διὰ τοῦ Προφήτου, καὶ κατὰ συνέπειαν διὰ τῶν τοπορητῶν
ἢ τῶν διαδόχων αὐτοῦ· ὡς τοιοῦτοι δὲ θεωροῦνται οἱ κατὰ καιρὸν
ἀρχηγοὶ τοῦ Ἰσλάμ, καὶ ὡς κεφαλὴ τοῦ Ἰσλαμισμού, μετὰ τὴν κα-
ταστροφὴν τῶν Καλιφάτων, οἱ Σουλτάνοι τῶν Σουνιτῶν (ὀρθοδόξων),
διὰ τῆς βίας ἀρπάσαντες τὸ τοιοῦτον δικαίωμα. Μετὰ τὴν κατάκτη-
σιν ἡ γῆ τῆς Βουλγαρίας διηρέθη εἰς τιμάρια, καὶ διενεμήθη εἰς
τοὺς πιστούς· πιστοὶ δ' ἦσαν καὶ οἱ προκινδυνεύσαντες ὑπὲρ τῆς δια-
δόσεως τοῦ Κορανίου, καὶ οἱ εἰς αὐτὸ πιστεύσαντες, ἀφ' οὗ τὴν πά-
τριον πίστιν ἐξώμωσαν, καὶ τὸν Προφήτην προφήτην θεόπομπον ἀνε-
γνώρισαν. Τῶν Βουλγάρων ὀλίγοι δὲ ἦσαν οἱ ἐξομώσαντες κατὰ
τὴν πολιτικὴν ἐκείνην ἀνωμαλίαν καὶ τὸν κοινωνικὸν τῆς Ἀνατολῆς
σεισμὸν τοῦ 14-ου καὶ 15-ου αἰῶνος. Οὕτω γόνος τοῦ Σισμὰν πα-
σᾶς εἰς Σαμψοῦντα ἐγένετο ἐπὶ Βεγιαζίτου· ἐπὶ δὲ τοῦ Μωάμεθ, ὁ
Βαλτά-ὄγλου, ἀρχιναύαρχος τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν
τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἠττηθεὶς ὑπὸ πέντε τῶν πολιορκουμένων
πλοίων, αὐτὸς τριακονταπλάσια διοικῶν, καὶ διὰ τοῦτο δαρεὶς, Βούλ-
γαρος ἦν. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα συνήθη ὑπῆρξαν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς
ἐν γένει, καὶ ἐσχάτως ὡς πάλαι. Ἐπὶ Σελίμη ὁ Χάμμερ ἐκ δέκα Βε-
ζιρῶν τοὺς ὀκτὼ εὔρε Χριστιανούς ἐξομώσαντας.⁽¹⁸⁹⁾ Τὸ τουρκικὸν
σύστημα τῆς διατηρήσεως τῶν κατακτωμένων οὔτε εἰς ἀποικισμὸν⁽¹⁹⁰⁾
συνίστατο, οὔτε εἰς πολιτικὴν ἀφομοίωσιν, ἀλλ' εἰς θρησκευτικὸν
προσηλυτισμὸν καὶ εἰς τρομοκρατίαν· ἡ Τούρκος ἔλεγε γίνου, ἡ δοῦ-
λος ἔσο καὶ κτῆνος, τὸν σκόλοπα ἀφορῶν. Ἐπομένως, τοὺς πολλοὺς
Τούρκους τῆς Βουλγαρίας, καὶ κυρίως τοὺς κατοίκους τῶν τουρκικῶν
ἀποκλειστικῶς χωρίων, ἐὰν τουρκικῆς καταγωγῆς θεωρήσωμεν, οὐδὲν
κωλύει καὶ τοὺς περὶ τὴν Σοφίαν δυτικούς Βουλγάρους, Ῥωμαίους νὰ
εἴπωμεν νεωτέρους. Ἡ φυσιογνωμία, ὁ χαρακτήρ, τὰ ἦθη, πολλὰ δὲ
καὶ ἔθιμα προδίδουσι τοῦ Ἀσπαρίχου καὶ τοῦ Συμεῶνος τὸν ἀπόγο-
νον ὑπὸ τὸ σαρίκι τοῦ χαλῆς Ἰσλάμ. Κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν
ἐσχατιὰν τοῦ Αἴμου πολλοὶ τοιοῦτοι, τὴν πάτριον λαλοῦντες γλῶσσαν,

οὐδ' ἀρνοῦνται τὴν καταγωγὴν αὐτῶν. Μόνον δὲ Τοῦρκοι, ἔστω καὶ ἐκ τοιούτων, μετὰ τῶν Βουλγάρων δὲν κατοικοῦσιν· ἀλλὰ καὶ Τάταροι, διασωζόμενοι ἔκτοτε, καὶ Βλάχοι, ποιμένες κατὰ τὸν Αἷμον, καὶ Ἀθίγγανοι πολλοὶ, καὶ Ἀρμένιοι μετὰ Ἰουδαίων ὀλίγοι, πρὸ πάντων ὁμῶς Ἕλληνες. Διὰ τὴν μὴ παραδεχθῆναι τις ἱστορικὰ ἀναμφισβήτητα γεγονότα, πρέπει νὰ ἀπορρίψῃ τὴν Ἱστορίαν· δι' ἃ ἔρχομαι εἰς τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀριθμούς. Κατὰ τὴν ἀριζίν τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Μοισίαν, ἐὰν ὑπῆρχον ἐκεῖ Ἕλληνες, δὲν εἶμαι βέβαιος· γνωρίζω ὁμῶς ὅτι, ὁ Κροῦμος, καταλαβὼν τὸ Δέβελτον (Πύργον) καὶ τὴν Μεσημβρίαν, ἔξ χιλ. κατοίκων ἔξ αὐτῶν μετέκτισεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν· ὅταν τὴν Ἀδριανούπολιν κατέσχευεν, ἑννέα χιλιάδας, καὶ ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Ἀρκαδιουπόλεως πενήτηντα χιλιάδας. Μετὰ τοῦτον ὁ Σαμουήλ (ἐκ τῶν Κομητοπούλων) τοὺς κατοίκους τῆς Λαρίσσης πανοικεῖ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀπέστειλε. Τελευταῖος, ἔξ ὅσων γνωρίζω, Ἰωάννης ὁ Ῥωμαιοκτόνος, ὅσους τῶν Ἑλλήνων κατ' ἐκδρομὴν δὲν ἐφόνευεν, ἔπεμπεν εἰς τῆς Βουλγαρίας τὰς ἀγοράς νὰ πωληθῶσιν. Ὁ δὲ τρίτος ἀδελφὸς τῶν θεμελιωτῶν τῆς λεγομένης δακικῆς δυναστείας, ἐκπολιορκήσας τὴν Βάρναν, δὲν ἐφόνευε τοὺς κατοίκους, ἀν ἦσαν Βούλγαροι. Οἱ κατὰ μίμησιν τοῦ Σάφαρικ ἀντιτείνοντες ὅτι, ὁ Κροῦμος καὶ οἱ λοιποὶ τοὺς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων αἰχμαλώτους ἔπεμπον εἰς τὴν περὶ τὸν Τεῖς Βουλγαρίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἐν Μοισίᾳ, πρέπει νὰ δώσωσι καὶ τὸν λόγον τούτου· ἀλλὰ λόγον πειστικόν, δι' οὗ νὰ ἀποδειχθῆ καὶ ὅτι ἡ τότε ἐν Μοισίᾳ Βουλγαρία δὲν εἶχεν ἀνάγκην κατοίκων. Οἱ δὲ ὑποθέτοντες ὅτι οἱ ἀποικιζόμενοι ἐκεῖνοι ἐκ τῶν κακουχιῶν κατεστρέφοντο, ἢ ἐκ τῶν ἐπιμιξιῶν ἠφανίζοντο ἀπορροφούμενοι, ἐκπλαγῆτωςαν εἰς τὸ θάρρος, μεθ' οὗ ὁ Ἐγγελ ἐκφράζεται ὅταν λέγῃ· «Μετὰ τόσους φρικτοὺς πολέμους καὶ συμφοράς, οὐδὲν ἔγνωσ ἔμεινεν εἰς Βουλγαρίαν τῆς ἀρχαίας ταταρικῆς φυλῆς· οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἦσαν Ἕλληνες, οἱ δὲ τῆς ἐξοχῆς, καὶ οἱ ποιμένες Σλαβο-ῤωμοῦνοι.» (*) Τελευταῖόν τι ζήτημα δύναται νὰ προκύψῃ· ἀν οἱ ἐκ τῶν πόλεων τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας μεταφερόμενοι ἦσαν πράγματι Ἕλληνες. Ἄλλ' εὐχολὸν εἶναι νὰ λυθῆ τοῦτο· ἀν δὲν ἦσαν Ἕλληνες, πρὸς τί ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπολεμοῦντο; (191) Ὅθεν διάφοροι εἰσὶ τῆς Βουλγαρίας οἱ κάτοικοι, καθ' ὑπερίσχυσιν μεγάλην τοῦ Βουλγαρικοῦ στοιχείου, ὅπερ ἐστὶ μέραι ἀπορροφᾶ τὰ λοιπά. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Σὺν τῇ Τουρκικῇ δεσποτείᾳ δύο διακεκριμένα στοιχεῖα ἐφά-

(*) Σελ. 384, καὶ ὁ λόγος περὶ τοῦ 12-ου καὶ 13-ου αἰῶνος.

νησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὸ τῶν δεσποζόντων, περιλαμβάνον τοὺς ἔξισλαμισθέντας, καὶ τὸ τῶν δούλων, εἰς ὃ συγκατελέχθησαν ὅσοι ξένοι, Ἕλληνες ἢ Σλαῦοι, εὐρέθησαν τότε ἐκεῖ. Τὸ πρῶτον κατέθλιβεν ἀπηνῶς τὸ δεύτερον, τοῦτο ἐγόγγυζε, ποτὲ δὲν ἐξηγέρθη, καὶ οἱ πέντε αἰῶνες οὔτε συνδιαλλαγὴν ἀλλήλων παρήγαγον, οὔτε τὴν θέσιν τοῦ μὲν, ἢ τὴν τύχην τοῦ δὲ μετεποίησαν. Κρίσιμοί τινες περιστάσεις ἀμφοτέρα συνετάραξαν, ἄλλαι, καταστρεπτικώτεραι, τοὺς δούλους κατετυράννησαν, καὶ σπάνια γεγονότα ἐλπίδα ἢ καὶ πραγματικότητα βελτιώσεως εἰς τούτους ἐνέδωκαν. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως, διὰ νὰ παραγάγῃσι τὴν ἤτταν τῆς Βάρνης, (1444) προσείλκυσαν τὸν Οὐνιάδην διὰ τῆς ὑποσχέσεως νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν βασιλέα τῆς Βουλγαρίας, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἀπωθηθῶσι, καὶ διέβρῃξαν τὴν μετὰ τοῦ Ἀμουράτου Β΄ συνθήκην, ἀφ' οὗ ὁ Πάπας, ὡς καὶ ὁ Μουφτής πολλάκις, διεβεβαίωσεν ὅτι, ὑποσχέσεις πρὸς ἀπίστους διδόμεναι καὶ μὴ ἐκπληρούμεναι, ὄργην Θεοῦ δὲν ἐπισύρουσιν. Τότε, κατὰ τε τὴν πορείαν καὶ τὴν μετὰ τὴν ἤτταν διάλυσιν τῶν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν συμμάχων, ἡ Βουλγαρία ὑπέστη τὰ πάνδεινα· ἡ Σοφία ἐνεπρήσθη ὑπὸ τοῦ Οὐνιάδου, καὶ ἡ Βάρνα δὲ καὶ ἡ Καβάρνα καὶ τὸ Βαλτζίκιον ἐλεηλατήθησαν, καὶ οἱ ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως συμμαχήσαντες, ἂν κατὰ τῶν ἀντιχριστῶν μυρία ὅσα κακὰ διεπράξαντο, τῶν βουλγαρικῶν καὶ ἐλληνικῶν ἱερῶν ναῶν δὲν ἐφείσθησαν. (*) Τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα, ἐπειδὴ ὁ περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ νόμος δὲν ὑπῆρχεν ἔτι, καὶ διάφορα διαφόρων φυλῶν καὶ θρησκειῶν σώματα τὴν αὔξησιν ὑπηρετοῦν τῶν Τούρκων, ὁ κατὰ τοῦ Βλάδου (Dracul) τῆς Βλαχίας ἀποσταλεὶς στρατὸς πολλοὺς Βουλγάρους ἐν ταῖς τάξεσιν ἠρίθμει αὐτοῦ ὥστε, ὅταν ὁ Μωάμεθ εἶδεν εἰς πεδιάδα τῆς Βλαχίας τὰς χιλιάδας τῶν ἀνασκολοπισμένων Τούρκων, μεταξὺ αὐτῶν πολλοὺς ἐγνώριζε τοὺς Βουλγάρους. (**)

Κατὰ τοὺς μεγάλους καὶ διαρκεῖς ἐκείνους οὐγγρικοὺς πολέμους, ὃν ἦλον δὴ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ κυρίως τῶν Γερμανῶν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ χειμάρρου, τὰ παρὰ τῆς θείας Προνοίας ὠρισθέντα ἐκάστῃ λαῷ ὅρια παραγνωρίσαντος πάντοτε, ἡ Βουλγαρία, τῶν μὲν Τούρκων γέφυρα τῶν δὲ Οὐγγρων σλοπὸς γινομένη, ἐκραδαίνετο καὶ κατεσυντρίβετο, ἢ ἐληστεύετο καὶ κατερημοῦτο· τὰ μὲν ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ἀπὸ τῶν Γενιτζάρων τοῦ Ἀμουράτου Α΄ μέχρι τῶν Βασι-βοζούκων τοῦ Ἀπτούλ Μετζιτ ἤρπαζον, ἐφόνευον καὶ κατέθλιβον διὰ παντοῦ εἶδους ἀδικημάτων τοὺς Βουλγάρους, τὰ δὲ οὐγγρικά καὶ αὐστριακὰ μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ Πασάροβιτζ ἐπυρ-

(*) Hammer T. I. Σελ. 202—203. (**) Αὐτόθι Σ. 274.

πόλουν τὰς βουλγαρικὰς πόλεις, καὶ πρὸς τοὺς κατοίκους ὡς πρὸς κτήνη καὶ φορτηγὰ ζῶα προσεφέροντο. Τῷ 1500 οἱ διοικηταὶ τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τοῦ Τέμεσβαρ, ἐμπρήσαντες τὸ Βιδύνιον καὶ τὴν Νικόπολιν, πλῆθος ἐκ Βουλγαρίας ἤγαγον δούλων, ὧν τοὺς Τούρκους δημοσίᾳ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Οὐγγαρίας ἐπώλησαν, καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἀποκατέστησαν εἰς Πέστην, Βρασόβιον (Κρονστάτ) καὶ Ἐρμανστάτ. Τῷ 1530, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν κατὰ τῆς Βιέννης εἰκοσιν ἐφόδων τοῦ Σολιμάν Α', ὅταν ἡ Σερβία κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ὀθωμανικῶν σωμάτων φρικτὰς λεηλασίας ὑπέστη, ἡ Βουλγαρία δὲν διεσώθη τῆς τουρκικῆς ἀγριότητος· τὸ Τύρνοβον ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, καὶ ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα χωρία ἐξηφανίσθησαν. Μετὰ τινα ἔτη οἱ Κοζάκοι τῆς Μαύρης θαλάσσης, κυριεύσαντες τὸ Ἄζοφ καὶ καταστήσαντες αὐτὸ ὄρμητήριον, κατερήμουν τὰς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου πόλεις τῶν Τούρκων, καὶ φθάνοντες μέχρι τοῦ Βοσπόρου, ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ ὀχυρῶσι τὸ στόμιον τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.⁽¹⁹²⁾ Τὸ Βαλτζίκιον τότε ληστευθὲν ἐνεπρήσθη, καὶ ὁμῶς οἱ περὶ αὐτὸ κάτοικοι τὰ κακώσεις τῶν Κοζάκων εὗρον ἐλαφρὰς, ὅταν μετ' ὀλίγον τουρκικὰ στρατεύματα ἀπεστάλησαν ἐκεῖ ν' ἀπωθήσωσι τοὺς ἐπιδράμοντας.⁽¹⁹³⁾ Ὁ 17-ος αἰὼν πρὸς τὸ τέλος ἀπέβη ἀπαίσιος τοῖς Βουλγάροις· διότι μετὰ τὴν ἀτυχῆ πολιορκίαν τῆς Βιέννης, τὴν σημήνασαν τὴν ὀριστικὴν παρακμὴν τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους, τὰ διαλυθέντα στίφη ἐκ τῶν διασωθέντων Τούρκων, χυθέντα εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐξεδικοῦντο κατὰ τῶν ἀόπλων Ῥαγιαδῶν τὴν ἐκ τῶν Πολωνῶν συμφορὰν, καὶ τὸν κίνδυνον τὸν ἐκ τῆς τόλμης τῶν Εὐρωπαίων, προτρεπόντων εἰς τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Τουρκίας.⁽¹⁹⁴⁾ Ὁ 18-ος ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης καὶ τῆς Ῥωσσοαυστριακῆς συμμαχίας μᾶλλον ἐβλαψεν ἢ ὠφέλησε τοὺς Βουλγάρους· διότι ἂν οἱ σύμμαχοι ἐκυρίευσαν τὸ Βιδύνιον, τὸ Συστόβιον καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις καὶ φρούρια, προσκαίρως τοῦτο ἐγένετο, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐν Βουλγαρίᾳ προήγαγεν ἢ τὴν ἕξαιψιν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐν γένει.

Ἡ Σερβικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1804 προήλθεν ἐξ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ἄνευ προγενομένου σχεδίου, ἄνευ προὑπαρξάσης ἰδέας σκοποῦ μεγάλου τῶν Σέρβων. Ἐξεγειρόμενοι οὗτοι, ἐπολέμησαν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς παρά τὴν φαινομένην θέλησιν αὐτῆς τοὺς Χριστιανοὺς τυραννοῦντας. Ἐπιτυχόντες, δὲν κατέθεσαν τὰ ὄπλα πρὸ τοῦ νὰ βελτιώσωσι τὴν ἑαυτῶν θέσιν, καὶ ν' ἀποκαλύψωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν τὸν νέον αἰῶνα, τὴν νέαν ἐποχὴν τῆς ἐλευθερίας. Ῥωσσικὰ στρατεύματα καὶ Ῥωσσικὰ σχέδια ἐβοήθησαν τοὺς Σέρβους· αὐτὰ δὲ ταῦτα ἐνήργουν καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἄλλ' ἡ θέσις τῶν Βουλγάρων

διέφερε τῆς τῶν Σέρβων καὶ παντὸς ἄλλου χριστιανικοῦ λαοῦ εἰς τοὺς Τούρκους ὑποδουλωθέντος. Ἡ Σερβία πολὺ μετὰ τὴν Βουλγαρίαν διηρέθη εἰς πασαλίκια, ἡ Βοσνία ἔτι βραδύτερον ἢ δὲ Ἡπειρος μετὰ τὸν Σκεντέρ-βέην, καὶ ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶδον τοὺς Τούρκους καὶ ἐγνώρισαν αὐτοὺς. Συνάμα δὲ ἡ Ἑλλάς ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἔπλεεν εἰς τῆς Μεσογείου τὰ κύματα, ἐν ᾧ ἡ Ἡπειρος, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βοσνία, ἀφ' ἐνὸς τὸ Μαυροβούνιον ἀκρόπολιν κτίσασαι, κατέφευγον ἐν κινδύνοις ἐκεῖ, ἀφ' ἐτέρου τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση ἀβεβήλωτα συντηροῦσαι, κλέπτας ἢ χαϊδούκους ἐγέννων. Ἐκτὸς τούτων, οἱ Σέρβοι, οἱ ὀλίγους ἀρνησιθρήσκους ἐξ αὐτῶν ἀριθμήσαντες, διέβαινον καὶ τὸν Δούναβιν, τὴν τεινομένην χεῖρα τῶν ἀπέναντι φίλων καὶ ἀδελφῶν λαμβάνοντες, καὶ οἱ Ἡπειρώται τὴν θάλασσαν, τὴν Ἐπτάνησον καὶ τὴν Ἰταλίαν πλησίον εἶχον. Ἀπ' ἐναντίας οἱ Βούλγαροι αὐτοὶ πρῶτοι εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπέκυψαν μάστιγα, ἀπέναντι μετὰ τὸν Δούναβιν ἀντὶ φίλων τουρκικὰς ἐγνώριζον κτήσεις, ἀλλεπαλλήλους τουρκικοὺς στρατοὺς, διὰ τῆς πατρίδος αὐτῶν διαβαίνοντας, συχνάκις ἐβάσταζον, κατὰ μικρὸν τῆς ἀνεξαρτησίας τὴν ἰδέαν ἀπώλεσαν, καὶ ἀπονεαρκωμένοι σχεδὸν εὐρέθησαν, ὅταν οἱ Ῥῶσσοι προσήγγισαν.

Πολλὰ ὑπὲρ τῆς ἐξεγέρσεως αὐτῶν ἐνηργήθησαν ὑπὸ Αὐστριακῶν, Ῥώστων, Σέρβων, Ἑλλήνων ἄλλ' ὁ σκοπὸς ἐκάστης τοιαύτης ἐνεργείας διάφορος ὑπῆρξε πάντοτε. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐπροθυμοποιῶντο νὰ διεγείρωσι τοὺς λαοὺς τῆς Τουρκίας μόνον κατὰ τουρκικὸν πόλεμον καὶ πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦτο μόνον ἐν ὄσφ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἐδύνατο νὰ ἐπιτίθεται. Οἱ Ῥῶσσοι, ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰγωρος ἀτενίζοντες πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Πέτρου διανοηθέντες νὰ ἀντικαταστήσωσι τὴν Τουρκίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὁσάκις ἐπολέμουν κατ' αὐτῆς, ὥπλιζον καὶ τοὺς Ἀνατολίτας, ὅπως συμμάχους προσκλήσωνται, ὁσάκις δὲ δὲν ἐπολέμουν ἐξεμεταλλεύοντο τὸν θρησκευτικὸν σύνδεσμον, ἵνα ἔχωσι φίλους καὶ βοηθοὺς εἰς τὸ μέλλον. προὔβαλον δ' ἐν τέλει τὸν πανολαβισμὸν ὡς ὄπλον κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος ἑλληνισμοῦ νὰ ἀνατρέψῃ τὰ σχέδια τῆς βορείου πολιτικῆς· εἰλικρινῶς ὅμως ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν Ἀνατολιτῶν καὶ πρὸς τοῦτο, σπανιώτατα καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐνήργησαν. Οἱ Σέρβοι, ἐξανασηθέντες, βραδέως τὴν Βουλγαρίαν ἐσκέφθησαν, καὶ ὅμως οὐδέποτε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς δυνατὴν ἐθεώρησαν δι' ὃ ἐκεῖθεν ἐλπίδα ἢ βοήθειαν ἢ ἀποκοπῆς μέρους τῶν καθ' αὐτῶν κινουμένων ὀθωμανικῶν στρατευμάτων ἐστήριζον καθ' ὑπόθεσιν μᾶλλον καὶ κατὰ ὄνειροπολήματα. Ἡ Ἑλλη-

νική ὅμως Ἐπανάστασις ὅλως διάφορον χαρακτηῖρα ἔσχε· κατ' αὐτὴν ἔθνη καὶ λαοὶ δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ Χριστιανοὶ καὶ οὗτοι, ἀπὸ τοῦ Προῦθου καὶ τοῦ Σάβα μέχρι τοῦ Ταυγέτου καὶ τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου, ἐξεγειρόμενοι, ἔμελλον νὰ ἀποδιώξωσι τῆς Εὐρώπης τοὺς Τούρκους καὶ νὰ σχηματίσωσι χριστιανικὴν δημοσπονδίαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀπὸ τῆς Δακίας καὶ τῆς Σερβίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἠπείρου τὰ χριστιανικὰ στρατεύματα προχωροῦντα, ἔμελλον νὰ ὠθήσωσι τοὺς Τούρκους πρὸς τὸ κέντρον, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἄλλοι πολλοὶ καὶ ἐπίσημοι συνωμῶται τὸ πυροβολικὸν τῆς Αὐτοκρατορίας θεωροῦντες εὐκόλον λείαν τῶν Χριστιανῶν, προπαρεσκευάζοντο νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ ἐφόδους τῶν ἀδελφῶν. Τὸ σχέδιον δὲν ἐπέτυχε· διότι ἐξετείνετο εἰς ἐνεργείας κύκλον μέγαν. Ἄλλ' ὅσοι ἑταιρισταὶ ἠριθμοῦντο ἐκ τῶν Βουλγάρων καὶ ὅσοι εἰς τὴν φωνὴν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος ἐξηγέρθησαν, αὐτοὶ δὲν κατέθεσαν τὰ ὄπλα· μετέβησαν εἰς τὴν μικρὰν γωνίαν ὅπου ἡ ἐπανάστασις ἐνεκλείσθη, ἐπολέμησαν ἐκεῖθεν τὸν Τοῦρκον, καὶ ἂν τῆς ἰδίας πατρίδος τὴν τύχην δὲν ἐβελτίωσαν, ἐδόξασαν ὅμως τὸ ὄνομα τῶν Βουλγάρων, ἀπέκτησαν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν συμπολεμούντων Χριστιανῶν, καὶ ἀπέσπασαν τὴν ὁμολογίαν τῶν καταδυναστευόντων ὅτι, πᾶς Ῥαγιαὶς καὶ χρέος καὶ θέλησιν καὶ δύναμιν ἔχει νὰ πολεμήσῃ τὸν Ὀσμανλῆν. Ὅταν οἱ Ῥῶσσοι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1829 διέβησαν τὸν Αἶμον, εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐσχηματίσθη ὑπὲρ αὐτῶν σῶμα ἐθελοντῶν ἐκ χιλίων περίπου ἀνδρῶν, ὅπερ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ῥῶσσοι διέλυσαν ὅταν τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ δὲν ἤσθάνθησαν μετ' ὀλίγον.

Τῷ 1841 ταραχαὶ εἰς Βουλγαρίαν συνέβησαν, προκύψασαι ἐκ τῆς πλεονεξίας τῶν Τούρκων, οἱ χωρικοὶ πολλαχοῦ ὠπλίσθησαν· ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου κατεστάλησαν πάντα, ἀφ' οὗ στίφη Ἀλβανῶν ἐχύθησαν νὰ καταφάγωσι τοὺς καρποὺς τῆς γῆς, καὶ νὰ καταπίωσι τῶν κατοίκων τὰ κτήματα, τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν. Εἴκοσι χιλιάδες Βουλγάρων ἀπώρισαν τότε εἰς τὴν Σερβίαν. Τῷ 1849, κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπαναστατικὴν ἀνεμοζάλην, ἡ ἐν Βιδυνίῳ καὶ ἐν Τραβνίκῳ ἀρχὴ ἀντεκλονίσθη· οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Βούλγαροι ὡς ἀπὸ κοινοῦ ἐξάνισταντο. Ἡ δὲ Σερβία, ὑπὸ τῆς σιδηρᾶς χειρὸς τοῦ Μιλόσχη κρατούμενη, ἂν ἀφρόνως φερομένη τῆς περιστάσεως δὲν ἐδράξατο, ἀπέδειξεν ὅμως συμπάθειαν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, οὓς καὶ αὐτὸς ὁ Μιλόσχη ἠρέθιζεν, ἴσως ὀνειροπολῶν ἐκεῖ θρόνον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ. Πλήθος χωρικῶν Βουλγάρων εἰς τὰ σύνορα τῆς Σερβίας ἔτρεχε νὰ διανεμηθῇ πυρίτιδα, καὶ σάκκοι χρυσοῦ, τοῦ Μιλόσχη φέροντες τὴν

σφραγίδα, εισήρχοντο καὶ εἰς Βιδύνιον, περιήρχοντο καὶ εἰς τὰ περίχωρα. Τῷ 1850 τέλος πάντων ἐξεβράγη ἡ ἐπανάστασις πρὸς τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας· οἱ χωρικοὶ ἔνοπλοι περιήρχοντο Τούρκους ζητοῦντες νὰ σφάξωσι, καὶ ἐρωτώμενοι τὴν αἰτίαν ἔλεγον ὅτι, ἐσκόπουν νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς Τούρκους καὶ ἀπήτουν νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ Χριστιανῶν ἀρχηγῶν. Τὸ κίνημα τοῦτο τῶν Βουλγάρων Χριστιανῶν κατεπνίγη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Μωαμεθανῶν· οἱ Σπαχίδες, καθ' ὧν κυρίως οἱ ἐπαναστατήσαντες ἐπετίθεντο, ὀπλίσαντες πάντα Τούρκον κάτοικον τῆς Βουλγαρίας, ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐν ὄπλοις διαμαρτυρουμένων, καὶ πρῶτον μὲν, ἀνακωχὴν συμφωνήσαντες ψευδῆ, ἐφόνευσαν ἐξ αὐτῶν ἀπροφυλάκτων πολλοὺς, εἶτα δὲ, νυκτὸς κατὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βλασίνοβατζ ἐφορμήσαντες, τοῦτο διέλυσαν, καὶ ἐπὶ τέλους ἔδωκαν τὸ σύνθημα τοῦ πυρὸς καὶ τῆς μαχαίρας κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν γένει. Τότε ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἠτοιμάσθη νὰ διαβῆ τὸν Δούναβιν· ἀλλ' ὁ Ὁμέρ πασσᾶς, ἀπροόπτως ἀπὸ Βοσνίας φθάσας, τοὺς μὲν Ῥώσσοις ἀπέτρεψεν ἐκείνου, τοὺς δὲ Βουλγάρους καθησύχασε, γενικὴν προκηρῦξας ἀμνηστείαν.

ΚΕΦ. Κ'.

ΕΘΝΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

Φυσιογνωμία καὶ χαρακτήρ ἰδιάζων. Θὰ ἐξετάσω κατὰ τοῦτο τοὺς ὀρθοδόξους Βουλγάρους, καὶ οὐχὶ τοὺς κατοίκους ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας. Θὰ συμπεριλάβω δὲ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἐν Βλαχίᾳ Μολδαυίᾳ καὶ Βεσσαραβίᾳ ἐξ αὐτῶν κατοικοῦντας. Οἱ μωαμεθανισθέντες Βούλγαροι εὐκόλως διακρίνονται τῶν ἄλλων ὁμογενῶν ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα. Κατοικοῦσι τὰς πόλεις, χωρία τινὰ ἀπὸ Βιδυνίου εἰς Συστόβιον, ἀπὸ Νίσσης εἰς Φιλιππούπολιν, κατέχουσι τὰς διόδους τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ῥοδόπης τὰ ὕψη, καὶ διαιροῦνται εἰς Ταλεμάνους καὶ Πονιάκους· οἱ πρῶτοι εὐρίσκονται μετὰ τὸν Αἴμον, οἱ δεῦτεροι μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰστρου. Εἰς τὴν Σούμλαν μόνην, ἀριθμοῦσαν 40 χιλ. κατοίκων, ἐκ 36 χιλ. Τούρκων αἱ 25 ἀνάγονται τὴν καταγωγὴν εἰς Βουλγάρους, οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἂν παντοῦ καὶ πάντοτε δὲν λαμβάνονται τύπος γνωρίσματος ἔθνους, εἰς τὴν Βουλγαρίαν πολὺ πλεόν θὰ ναυαγήσῃ ὁ ἐξ αὐτῶν περὶ τῶν λοιπῶν κρί-

νων. Τούρκοι, Ἕλληνες Ἀρμένιοι, Ἰουδαῖοι, Ἀθίγγανοι, πλείονες τῶν Βουλγάρων ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπαντῶνται, καὶ οὕτω ῥίπτεται τις εἰς κυκεῶνα φυσιολογικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ μάτην. Εἰς τὰς κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἰστροῦ Ἡγεμονίας οἱ διαιτώμενοι Βούλγαροι κατοικοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς πόλεις, (195) καὶ τινὰ δὲ χωρία ἐκ τῶν παριστρίων τῆς μικρᾶς Βλαχίας· ἀλλ' εἰς τὴν Βεσσαραβίαν χωρία ὀλόκληρα παρ' αὐτῶν ἀποκλειστικῶς ὑπάρχουσιν οἰκούμενα.

Ὁ Βούλγαρος ὀρεινὸς μὲν φαίνεται τὸ ἀνάστημα μέγας, πεδινὸς δὲ μέτριος· ἐν γένει φέρει κεφαλὴν ὀγκώδη, κόμην αἰθὴν, ὀφθαλμοὺς κυανοὺς μάλλον, ῥίνα ἀετώδη καὶ μέτωπον εὐρὺ μὲν ἀλλὰ μὴ προέχων· Ὄθεν διὰ τινῶν τούτων πλησιάζει πρὸς τοὺς Μογγόλους, ἀλλὰ διὰ τῶν πλείστων πρὸς τοὺς Σλαῦους. Ἐκτὸς δὲ τούτου ποῦ μὲν καθαρὰν σλαβικὴν φυσιογνωμίαν παρατηρεῖ τις παρὰ Βουλγάρους, ποῦ δὲ τύπον Τατάρου τῷ ὄντι. Αἱ ἐπιμιξίαι καὶ τὰ ἐπὶ πολὺ συγχωνευόμενα στοιχεῖα ἀλλότρια, τὴν μορφήν ἄλλην ἔδωκαν εἰς τὴν φύσιν· ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ ἡ δουλεία μετέτρεψαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Βουλγάρου εἰς βαθμὸν ἐντύπωσιν φέροντα. Ἡ Ἱστορία παριστᾷ τοὺς Βουλγάρους φιλοπολέμους, ὤμους, ἀπανθρώπους, δυσαγῶγους καὶ ταραξίαις, Ἐκ τῶν ἰδιαζόντων τούτων αὐτοῖς ἀπέμεινε μόνον ἡ τραχύτης· κατὰ τὰ ἄλλα εἰσὶν ἀγαθοὶ, φιλόανθρωποι, φιλόξενοι, ἤπιοι, καὶ πιστοὶ ὑπῆκοοι τοῦ Σουλτάνου. Ὅσακις μετὰ τὸ 1829 ἀπεφάσισαν νὰ κινηθῶσι κατὰ τῶν τυραννούντων, κατέθεσαν τὰ ὄπλα εἰς πρώτην σοβαρὰν ἀπειλὴν τῶν Τούρκων. Ἐκ τῆς ἐξέως διαφθαρεῖς καὶ τὴν διάνοιαν αὐτὴν ὁ χωρικός βούλγαρος, εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἐγεννήθη νὰ ποτίξῃ δι' ἰδρώτων τὸν ἀγρὸν τοῦ κυρίου, πρὸς ὃν μετὰ σεβασμοῦ ἀτενίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἡ δουλεία καὶ ἡ ἀνάγκη τὸν μετέτρεψαν εἰς κτῆνος, ὑπακοῦον ἀγογγύστως· ἀλλ' ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα νὰ ἐννοήσῃ ὅτι δὲν ἐγεννήθη διὰ ζυγόν, ὡς τοῦ ἀγροῦ ἢ βούβαλις, καὶ ὅτι ἡ ἰσχὺς μάλιστα ὑπὲρ αὐτοῦ κλίνει διὰ τῆς λογικῆς τοῦ ἀριθμοῦ, τότε θὰ ἐξεγερθῇ τοῦ παρατετάμενου ὕπνου.(*).

Διαρκῶν βασιάνων χρόνος, δεινοπαθήματα τῶν οἰκτροτάτων, κατάθλιψις καὶ τυραννία ἀνήκουστος, θὰ νομίσει τις, κατέστησαν τοὺς Βουλγάρους κατηρεῖς, σκυθρωποὺς καὶ δυσθύμους· ἀπ' ἐναντίας, εἰσὶν οἱ εὐθυμότεροι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Οἱ περιγηθέντες τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας ἐξεπλάγησαν εἰς τὴν ἀντίθεσιν τῆς εὐθυμίας τοῦ χαρακτῆρος πρὸς τὴν ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀθλιότητος κακουχίαν, καὶ ἀπέδωκαν τοῦτο εἰς τὸ ἀμέριμον τῶν Βουλγάρων, καὶ τὴν ἀγόγγυ-

(*) Henri Mathieu, T. II P. 132.

στον ὑποταγὴν εἰς τὴν τύχην. Βεβαίως ὁ πάσχων ὀφείλει νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ· ἀλλ' ὅταν αὐτὴν θεωρήσῃ ἀδύνατον, καὶ ἀπελπισθῆ, τῷ μένει ἐν καταφύγιον· νὰ εἴπῃ τὸν κόσμον τοῦτον πρόσκαιρον καὶ ἀνάξιον προσοχῆς, καὶ νὰ ζητήσῃ πᾶν μέσον δι' οὗ τῆς ζωῆς τὰς πικρίας νὰ λησμονήσῃ. Οἱ Βούλγαροι, οἵτινες πάντες οὕτω δὲν σκέπτονται, ἐλπίζω, ἐργάζονται μὲν, καὶ πολὺ μάλιστα, ἀλλὰ καὶ διασκεδάζουν· χορεύουν συχνά, ᾄδουν, ἐορτάζουν συχνότατα καὶ ἐπιδεικνύουν ἐσωτερικὴν τινα εὐχαρίστησιν, δι' ἧς δύνανται νὰ ὑποτεθῶσιν εὐτυχῆς τῷ ὄντι λαός. Θεάματα εἰς τὴν Βουλγαρίαν δὲν ὑπάρχουσιν, ἐκτὸς τῶν πόλεων, ἅς διαφθεύρουσιν οἱ Τούρκοι διὰ τοῦ Καραγκιόζη καὶ τῶν Κιοτζέκλιων· αἱ συναναστροφαι εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ κυρίως τὴν ποτὲ κάτω Μοισίαν εἰσὶν ἀγνωστοί, ἀλλὰ χοροὶ γίνονται πολλοί, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ χωρία, ὅπου σπανίως ἐμφάνισις Τούρκου συμβαίνει, καὶ ἐπομένως τρόμος καὶ φυγὴ τὴν διάχυσιν διαδέχεται. Οἱ Βούλγαροι χορεύουν τὸ Βουλγάρικο, μὴ ἀγνωστον εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας· δι' ὃ οὔτε περιγράφω αὐτό. Ἴσως δὲν εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω ὅτι τρία αὐτοῦ εἶδη χορεύονται· ὁ χορὸς, ἡ κύκλος κλειστός, ὁ χῶλος, ἡ κύκλος ἀνοικτός, καὶ ἡ Στρολιάνκα, ἡ τὸ χό χό χό, ὑπὸ δύο χορευτῶν ἐκτελούμενον, ὑπὸ τοῦ Βάκχου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὠθουμένων, καὶ φρενιτιῶντων εἰς τὰς κινήσεις. Ἐν γένει ὅμως τὸ χό χό χό δὲν λείπει ἀπὸ χορὸν, εἰς ὃν γυναῖκες δὲν λαμβάνουσι μέρος. Ὁ ῥυθμὸς ἢ ὑπὸ τῆς καραμούζας τηρεῖται, ἢ ὑπὸ τοῦ ἄσματος, τοῦ λεγομένου Ποσκοσίτζα.

Οἱ Βούλγαροι ἐπικὴν ποίησιν δὲν ἔχουν· πατριωτικὰ τινα ἄσματα παρέλαβον παρὰ τῶν Σέρβων καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν. Κλίβουν δὲ πρὸς τὰ λυρικά καὶ τὰ βουκολικά, κατὰ φύσιν τοῦ χαρακτῆρος.

Ἐνδυμασία.— Αὕτη διαφέρει κατὰ τὰς θέσεις· πρῶτον μὲν εἰς τὰς πόλεις οἱ Βούλγαροι ἀπομιμοῦνται πάντα σχεδὸν τὰ τοῦ ἐπικρατεστέρου στοιχείου· δεύτερον δὲ ἄλλα φέρουν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν, ἄλλα κατὰ τὴν δυτικὴν Βουλγαρίαν, καὶ ἄλλα κατὰ τὸν Αἴμον. Οὕτω λ. χ. ἡ ἐνδυμασία τῶν περὶ τὴν Σοφίαν κατοίκων ὁμοιάζει τῶν τῆς Βοσνίας, ἐν ᾧ τῶν τῆς Μακεδονίας πλησιάζει πρὸς τὴν τῶν Ἀρβανιτοβλάχων. Ἐν γένει ὅμως ὁ Βούλγαρος φέρει καλπάκι (σουβάν) προβάτειον, ἐπανωφόριον, προβάτειον ὁ ὀρεινός, ἐριοῦχον χονδρόν (Αμπα) ὁ πεδινός, τζαχτζίρι ἢ ποτουρ ἐπίσης ἐξ ἀμπα, λευκοῦ περὶ τὴν Σοφίαν, μέλανος ἀλλαχοῦ, ἐσωκάρδιον (πρεσλουκ) με χειρίδας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνοικτός, καὶ μικρὰν ζώνην ἐξ ἐρυθροῦ ἐ-

ριούχου· σανδάλια (ὀπάνκα) βοίου δέρματος, περιπτύσσοντα τὸν πόδα διὰ λωριδῶν τῆς αὐτῆς ὕλης.

Αἱ γυναικίαι φέρουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χιτῶνα κλειστὸν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι ποδῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ δύο ποδικὰς διαφόρων χρωμάτων, τὴν μὲν ἔμπροσθεν τὴν δὲ ὀπισθεν. Ὁ χιτῶν περὶ τὰς χειρίδας, ὑπὸ τὸν λαιμὸν καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων εἶναι κατειργασμένος διὰ διαφόρων κεντημάτων ἐρυθρῶν ἢ μελανῶν· αἱ ποδιαί, ἐξ ἐριούχου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, λήγουσιν εἰς πτυχὰς συμπεπλεγμένας διὰ λεπτῶν ταινιῶν, καὶ πρὸς τὰ ἄκρα φέρουσι κεντήματά τινα. Ὑποδήματα αὐτῶν εἶναι, ὡς καὶ τῶν ἀνδρῶν, τὰ ὀπάνκα, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αἱ μὲν κόραι περιστρέφουν δύο εὐρῶστους πλεξίδας, αἱ δὲ ὑπανδροὶ εἰδός τι πέπλου λευκοῦ μάλλον, κρατουμένου ὀπισθεν. Τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ τὰς ἐορτὰς τὸν χιτῶνα καλύπτει ἐπανωφόριόν τι μέχρι ποδῶν, ἐκ λευκοῦ ἀμ.π.α., ἀνευ χειρίδων, καὶ ἀνοικτὸν ἔμπροσθεν. Μετὰ πλείονος χάριτος ἐνδύονται αἱ Βουλγαρίδες τῶν ἀνατολικῶν κυρίως τῆς χώρας καὶ τῶν πόλεων ἐν γένει. Ἐσθῆς ἐξ ἐρυθροῦ ἐριούχου ἀπὸ τῆς ὀσφύος κατερχομένη, καὶ ὑπὸ στενὸν περιστήθιον τοῦ αὐτοῦ χρώματος ἀλλὰ διαφόρου ὑφάσματος κρύπτουσα τὴν ἀρχήν, θέλγει μὲν τὴν ὄρασιν, ἀλλὰ καὶ ἀποκαλύπτει ἄχαρί τι εἰς τὴν ἐκ σανδάλιων ὑπόδησιν, μόλις μέχρις ἀστραγάλων ἐκείνης κατιούσης. Ἡ μορφή ἐν τούτοις τῶν γυναικῶν εἶναι γλυκεῖα καὶ θελκτικὴ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χώρας· ἡ δὲ χροιά σπανίως ἀπαντᾷται μελάγχρους. Γενικὸν εἰς τὰς Βουλγαρίδας εἶναι νὰ φέρωσιν ὀρμαθοὺς νομισμάτων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους· ὥστε ἡ παρθένος φέρει τὴν προῖκα ἐφ' ἑαυτῆς. Καὶ ἀπὸ τὰ ὧτα νομίσματα κρέμονται. Ἀλλὰ καὶ ψέλλια πρέπει νὰ φέρῃ ἡ Βουλγαρίς, ἔστω καὶ ἐξ ὕλου πρασίνου ἢ κυανοῦ. (196)

Ἡθῆ καὶ ἔθιμα. — Οἱ Βούλγαροι ὅσον ἀγροῖκοι τόσον καὶ ἀπλοῖ ἀπλοῦστατοι ἄνθρωποι εἶναι. Ἡ κοινωνία αὐτῶν δὲν διεφθάρη ἔτι ὑπὸ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν κατατρυχόντων τοὺς πεπολιτισμένους λαούς. Ἡ μέθη, τὸ χαρτοπαίγιον, ὁ φόνος ὁ αὐτοχειρία εἶναι ἄγνωστα εἰς αὐτοὺς, καὶ σπανίως συμβαίνει νὰ φυλακισθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων Βούλγαρος ἐπὶ κακουργήματι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ἀπλοῦν ἄνθρωπον ἀπατῶσιν οἱ μὴ ἀφελεῖς, τὸν Βούλγαρον κατὰ δυστυχίαν ἐκμεταλλεύονται καὶ ξένοι καὶ ὁμογενεῖς ἀνευ καμάτου, τὰς ραδιουργίας σπουδάζαντες εἰς τὰς πόλεις ἢ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Οὕτω δύο θρησκευτικαὶ προπαγάνδαι, τὸν ἐπιτάφιον τῆς ἀδελφῆς τουρκικῆς ψαλμψοδῆσαι, διαταράττουσι τὴν πνευματικὴν ἀνάπαυσιν τῶν Βουλγάρων· ἡ δυτικὴ καὶ ἡ ἀγγλικανικὴ. Τρίτη δὲ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα

τῆς θρησκείας, ἐν ἀγνοίᾳ πολιτικούς ὑπηρετοῦσα σκοποὺς ξένων, κινδυνεύει νὰ πείσῃ τοὺς συμπατριώτας ὅτι, λαὸς ἀδελφὸς καὶ ὄμορος ἐγεννήθη ἐχθρὸς τῶν Βουλγάρων. Ἡ ἐν ταῖς σχέσεσι ἰσότης, καὶ ἡ εὐπροσηγορία τῶν πλουσιῶν πρὸς τοὺς πτωχοὺς, εἶναι καὶ τοῦτο πρό-
 τέρημα τῆς βουλγαρικῆς κοινωνίας· οὔτε προϊστάμενος ἢ ὑπάλληλος, οὔτε ὑποδέεστερος ἢ ἀνώτερος παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει. Ὁ ἐνδεὴς καθηται παρὰ τῷ εὐκαταστάτῳ, συνδιαλέγεται, ἀκούει ἢ διηγεῖται μύθους, ἀποκαλεῖ αὐτῶν βλάδ ἢ ζουποῦν, καὶ χορεύει μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον. Ἰδιαιτέρον σέβας ἀποδίδουσι μόνον πρὸς τοὺς πρεσβύτας, οἵτινες θεωροῦνται τὸ εἶδωλον καὶ ὁ χρησμὸς τῶν οἰκογενειῶν ὅπου τυγχάνουσιν ἀρχηγοί. Αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν ἐν διενέξεσιν ἀποβαίνουσι πάντοτε σεβασταὶ καὶ ἀνέγκλητοι.

Παρατηρήθη ὅτι ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ ἀπάθεια, ἀναληγσία ἐπεθύμουν νὰ εἶπω, καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον πολὺ θρησκον. Τοῦτο πάσχουσι καὶ οἱ Βούλγαροι. Ἡ Δώρα Ἰστριάς παρατήρησε τὴν πρῶταν Κυριακῆς τινος εἰς Βιδύνιον τοὺς περὶ ναὸν τάφους κεκαλυμμένους ὑπὸ καιομένων λαμπάδων, πολλοὺς δ' ἐπιτυμβίους λίθους φέροντας σωρηδὸν καρποὺς ὀπτὰ πτηνά καὶ δοχεῖα οἴνου πρὸς χρῆσιν τοῦ κλήρου. (*) Δὲν λέγω ὅτι τὰ αὐτὰ δὲν συμβαίνουσιν εἰς τοὺς ἄλλους ἀνατολικούς λαοὺς, ἀλλ' εἰς τὰς πόλεις τοῦλάχιστον ἐφρόνουν πρὸ τριακονταετίας αὐτὰ παύσαντα. Βουλγάρου ἀνατολικοῦ οἰκία χωρὶς ἱεράς εικόνας εἰς Βουλγαρίαν δὲν ὑπάρχει. Ὁ χωρικός μάλιστα τοποθετεῖ αὐτάς εἰς θέσιν, φαινομένην ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἀμέσως ὥστε ὁ εἰσερχόμενος νὰ ἀποκαλύπτηται πρῶτον ἐκεῖ ἀτενίζων καὶ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ποιῶν, καὶ ἔπειτα νὰ χαιρετᾷ. Πρὸ τῶν εἰκόνων αὐτῶν, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ναὸς εἰς τὸ χωρίον, ἀνάπτονται τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς τόσα κηρία, ὅσαι αἱ ἐν τῷ οἴκῳ χριστιανικαὶ ψυχαί. Δεισιδαιμονίαι πολλαὶ καὶ γελοῖαι ὑπάρχουσιν εἰς τοὺς Βουλγάρους, καὶ περὶ αὐτῶν παραπέμπω εἰς τὸν Ami Boué, τὸν Blanqui καὶ τὸν C. Robert· διότι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, μὴ ἐλαττούμενοι κατὰ τοῦτο, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ μάθωμεν τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς ἐν Μοισία ἀδελφοὺς. Τὴν παραμονὴν τοῦ νέου ἔτους, τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῶν Θεοφανείων καὶ τῶν Βαῖων αἱ παρθένοι περιέρχονται τὰς οἰκίας ἄδουσαι καὶ χορεύουσαι, καὶ εὐχόμεναι καλὴν ἑορτὴν. Μία αὐτῶν θέτει ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ οἰκοδεσπότου ἢ τῆς οἰκοδεσποίνης μάκτρον, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ὁποίου ἐκεῖνος ἢ ἐκεῖνη χρεωστεῖ νὰ δέσῃ ὅ,τι θέλῃ, καὶ νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κόρην, ἢ νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τὸν παῖδα, τὸν παρακολουθοῦντα τὸν χορὸν καὶ φέροντα

(*) Τ. Α'. Σ. 108.

κάνιστρον· ἄλλος παῖς φέρει σάκκον, καὶ τὰ προσφερόμενα δύνανται νὰ ὡσι ὡὰ, ἄλευρος, ὄσπρια ἢ καὶ χρήματα.

Κοινωνικαὶ ἐνασχολήσεις, καὶ ἐσωτερικὸς βίος.
—Οἱ Βούλγαροι ἐνασχολοῦνται εἰς πολλὰ, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἡ γῆ ἀνήκει εἰς τοὺς κρατοῦντας· ὁ δὲ χωρικός εἶναι ἐλεύθερος νὰ καλλιεργήσῃ οἰονδήποτε τεμάχιον θέλῃ, ἀρκεῖ μόνον νὰ πληρώσῃ τὸ δέκατον εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἀρχὴ αὕτη φαίνεται εὐεργετικωτάτη καὶ ὀφείλουσα νὰ καθιστᾷ τὸν Βούλγαρον εὐτυχῆ· καθ' ὅσον οἱ καλλιεργοῦντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐθνικὰς γαίας ἔγουσι δικαίωμα μόνον ἐπὶ τῶν τριῶν τετάρτων. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτω τὸ πρᾶγμα. Πρῶτον τὸ δέκατον οἱ Μπεηλικτζίδες (ἄνθρωποι τῆς Κυβερνήσεως) ἀπαιτοῦσιν εἰς χρήματα καὶ οὐχὶ εἰς πράγματα· λογίζουσι δὲ τὴν τιμὴν κατὰ τὴν τρέχουσαν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦθ' ὅπερ ἀποβαίνει πέμπτον καὶ οὐχὶ δέκατον· δεύτερον ὀλίγων μὲν χωρίων ἢ καλλιεργήσιμος γῆ ἀνήκει εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἢ τὸ στέμμα (Μπεηλίκι), τῶν πλείστων δὲ εἰς τοὺς κληρονόμους τῶν Σπαχίδων, δέκατον προσεισπράττοντας καὶ τούτους· ὅθεν τρία τὰ δέκατα, καὶ τέσσαρα σὺν τῷ παραχωρουμένῳ τῷ ἱερεῖ τοῦ χωρίου. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἕξ δεκάτων ὁ χωρικός ὀφείλει νὰ πληρώσῃ 50—500 γρόσια κατ' ἔτος ἐπὶ οἰκογενείας δικαίωματα ἰδιοκτησίας, 15—40 γρ. δικαίωμα τοῦ φέρειν τὴν κεφαλὴν (χαράτζ), στρατιωτικὸν φόρον νῦν ἐπὶ τὸ εὐφημότερον, δύο καὶ ἡμισυ ἑκατοστὰ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν προϊόντων ὅσα πωλήσῃ, ἑπτὰ καὶ ἡμισυ γρόσια κατ' ἔτος δι' ἑκάστην κεφαλὴν βοός, βουβάλου, ἵππου, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις εἰσφοράν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ἐπαρχίας. Ταῦτα δὲ, ἐκτὸς τῶν 2½ ἑκατοστῶν ὀρίζονται ἀναλόγως τῆς καταστάσεως ἑκάστου· ὥστε ὁ πολὺ ἐργαζόμενος καὶ πολὺ ἀπολαμβάνων δίδει καὶ πολὺ· ὁ δὲ ὀλίγον ἢ μηδὲν, οὐδὲν ἔχει νὰ δώσῃ. Ἐκ τούτου τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Βουλγαρίας μένει ἀκαλλιεργητὸν ὁ χωρικός προτιμᾷ νὰ μὴ ἐργασθῆ ἢ νὰ δουλεύῃ ἄλλους· καλλιεργεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τεμάχιον γῆς, ὅσον ἐξαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ὅσῳ μᾶλλον πολλακίς τὸ περισσεῦον ἂν δὲν ἀρπάζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀφαιρεῖται διὰ βίας ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς ἣν αὐτὸς ὁ ἀφαιρῶν συγκατανεύει νὰ ὀρίσῃ. Αὐτὸ ἔπραττεν ὁ περιώνυμος τοῦ Βιδυνίου Χουσεῖν πασᾶς, καὶ συνέλεξε τὸν μυθώδη ἐκεῖνον πλοῦτον αὐτὸ ἐσχάτως κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐν Βάρνη συμμάχων, ὁ περίφημος Ῥουστὲμ πασᾶς, ὅστις ἐπὶ τέλους συνελήφθη ἐπ' αὐτοφόρῳ, ὅταν παρέδιδε 4,000 βόας εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς πρὸς 600 γρ.

ἕκαστον, καὶ εἰς τοὺς πρὸ τοῦ κονακίου τοῦ ἀναμένοντα χωρικούς διέταττε τὸν χαζνατάρ νὰ πληρωθῶσιν οἱ βόες πρὸς γρ. 175. Ἄλλὰ τὸ κακὸν μόνον ἐκ τῶν πασάδων δὲ πηγάζει· ἡ λέπρα τῆς τουρκικῆς ὑπαλληλίας φθάνει μέχρι τοῦ ἀπλοῦ καβάση (χωροφύλακος)· ἐνίοτε καὶ ὁ τζορμπατζής αὐτὸς τοῦ χωρίου ἐνέχεται εἰς τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ τότε μέγα μέρος τῶν καταχρήσεων βοᾶ εἰς τὸν χαζνὲ τοῦ πασᾶ.

Τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα ἐν Βουλγαρίᾳ εἰσὶν ἀτελεῖ, ἀτελέστατα πρότυπα τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ἀτμομηχαναὶ εἰσὶν ἀγνωστοί, καὶ συστηματικὴ γεωπονία δὲν ὑπάρχει. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἡ ἔλλειψις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν προϊόντων συντελεῖ εἰς τὴν ἀθλίαν αὐτὴν κατάστασιν τῆς γεωργίας. Ἡ Βουλγαρία, χώρα εὐφορος καὶ ἐκτεταμένη, μόλις ἐξάγει 70—80 ἑκατομμυρίων τουρκικῶν γροσίων προϊόντα κατ' ἔτος διὰ τῆς Βάρνης· ἀλλὰ τὸ ποσὸν τοῦτο κατὰ μέρος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς κτηνῶν. Τῷ 1863 ἐξῆλθον τοῦ λιμένος τῆς Βάρνης 637 πλοῖα διαφόρου χωρητικότητος.

Ἡ κτηνοτροφία ἐπιτυγχάνει ἐπίσης εἰς Βουλγαρίαν· ἀλλὰ τὰ αὐτὰ αἰτία ἐμποδίζουσι τὴν ἀνάπτυξιν καὶ αὐτῆς. Δι' αἴγας καὶ πρόβατα, ἐκτὸς τοῦ δεκάτου, εἰσπράττονται 25 παράδες ἐφ' ἑκάστου ζώου κατ' ἔτος, δικαίωμα βοσκῆς· καὶ τὸ δυστύχημα εἶνα ὅτι οἱ μπεηλικτζίδες δὲν ἀπαιτοῦσι καὶ ἐνταῦθα τὸν φόρον εἰς χρήματα, ἀλλ' εἰς πρᾶγμα, διὰ νὰ ἐκλέγωσιν οὕτω τὰ παχύτερα ζῶα, πωλῶσιν αὐτὰ, καὶ τὸ νομιζόμενον ἀντίτιμον ἐμβάζωσιν εἰς τὸ Μιρί. Ἐνίοτε μάλιστα ἀποποιοῦνται νὰ ἐκδώσωσιν ἀποδείξεις παραλαβῆς τοῦ φόρου, διὰ νὰ φορολογήσωσιν ἐκ δευτέρου καὶ τρίτου ἐντὸς τοῦ ἔτους. Ὁ Παππαδόπουλος, ὢν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὰ κατὰ Βάρναν πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν, λέγει ὅτι, κατ' ἔτος ἐξήγοντο τῆς πόλεως αὐτῆς 200,000 ὄρνιθες καὶ 50 ἑκατομ. ὠῶν· ἐξ δὲ ἕως ὁκτῶ χιλ. βοῶν ἐστέλλοντο ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν διὰ νὰ γίνωσι μπαστουρμαῶ εἰς Βάρναν, καὶ παραδοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὁ αὐτὸς ὑπολογίζει εἰς δύο ἑκατομμύρια ζῶων τὸν ἐκ βουβάλων πλοῦτον τῆς Βουλγαρίας, καὶ εἰς ἓν ἑκατομμύριον τὸν ἐκ βοῶν. Εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς ἐξαγωγῆς πρέπει νὰ συγκαταλέξωμεν καὶ τὰς βδέλλας, ὢν 70—80 καντάρια κατ' ἔτος ἐξήγοντο ἐπίσης τότε.

Αἱ τέχναι καὶ ἡ βιομηχανία ὑπνώττουσιν ἔτι ἐν Βουλγαρίᾳ. Τὴν περὶ τὰς τέχνας ὅμως ὑστέρησιν τῶν Βουλγάρων εἶθε νὰ ἐξήλευον πολλὰ ἄλλα ἔθνη· διότι ἡ τέχνη γεννᾶται ἐκ τῆς ἀνάγκης, καὶ εὐτυχῆς ὁ λαὸς ὁ ἀνάγκας μικρὰς αἰσθανόμενος. Βιομηχανικὰ

καταστήματα ἔσα ὑπάρχουσιν. ὡς ἐν Σούμλα καὶ ἐν Τυρνόβω, κα-
τεργάζονται τὸν ἀμπᾶ, ἢ μέρος δορῶν, ὅσαι δὲν ἐξάγονται. Τὰ ἔρια
τῶν προβάτων παραδίδονται κατὰ νόμον εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀντὶ εὐ-
τελεστάτης τιμῆς, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὰ ἐν Σελίμνω ταλα-
σιουργικὰ ἐργαστήσια τοῦ ἱματισμοῦ τοῦ στρατοῦ. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ
τὰ προϊόντα τῆς Βουλγαρίας ἐξοδεύονται διὰ τεσσάρων ἐμπορικῶν
πανηγύρεων τοῦ Παζαρτζίκ, Τζούμας (παρὰ τὸ Ῥουστζούκιον), Κα-
ρσοῦ καὶ Σούμλας.⁽¹⁹⁷⁾

Ὁ Ami Boné λέγει ὅτι ὁ χωρικός Σέρβος, διὰ νὰ κτίσῃ οἰκίαν
εἰς ἑαυτὸν, δὲν δαπανᾷ πλέον τῶν 12 ἢ 13 φράγκων. Τοῦτο ἂν δὲν
ἦναι ὑπερβολὴ πιθανότητος, συμβαίνει, βεβαίως, κατ' ἐξαιρέσιν. Εἰς
τὴν Βουλγαρίαν, ὅπου τὰ πολυπληθῆ, μεγάλα καὶ γηραιὰ δάση τῆς
Σερβίας δὲν ὑπάρχουσιν, ὁ χωρικός πρέπει νὰ δαπανᾷ 500 γρ. κατ'
ἐλάχιστον ὄρον δι' οἰκοδομὴν καλύβης, ἐκτὸς τῆς γῆς καὶ τῆς ἐργα-
σίας, ἣν αὐτὸς καταβάλλει. Τοιοῦτον οἶκημα κατασκευάζεται ἢ ἐξ
ἀργίλου, ἀναμειγμένου μετ' ἀχύρων καὶ ἐγκεκολλημένου εἰς καλά-
μας, ἢ ἐκ πλίνθων· σκέπεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ καλάμων καὶ
σπανίως διὰ γῆς. Τὰ θεμέλια γίνονται πάντοτε ἐκ πλίνθων, αἱ δοκοὶ
τῆς στέγης στερεαί, οἱ τοῖχοι χρίονται δι' ἀσβέστου, καὶ δύο ἢ τρία
παράθυρα, ἄνευ ὑέλων διὰ παραθυροφύλλων κλειόμενα, φέρουσι φῶς.
Τὸ ἐσωτερικὸν παριστᾷ κάτω μὲν γῆν, ἄνω δὲ δοκοὺς κεκαπνισμέ-
νας, εἰς μίαν γωνίαν κτήνη εἰς ἄλλην ἀνθρώπους, καὶ ἐν τῷ μέσῳ
αὐτῶν τὴν ἐστίαν. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Βουλγαρίαν καὶ περὶ τὴν
Βάρναν εἶδον οἰκίαν ὀροφὴν καὶ πάτωμα ἐχούσας. Μία μόνη οἰκογέ-
νεια δὲν κατοικεῖ, ἀλλὰ πολλαὶ ἐν τῷ αὐτῷ· τέκνα καὶ ἔγγονοι,
γαμβροὶ σπανίως καὶ νύμφαι συχνά, ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογε-
νείας διὰ πατρικῆς κυβερνώμεναι ἐξουσίας· καὶ ἐνίοτε χωρίσματα δι'
ἐκάστην ὑπάρχουσαν οἰκογένειαν, ἄλλοτε διαιτῶνται ἀναμιξῆ πάντες.
Ὅταν δ' ὁ χωρὸς κατασχεθῆ ἄπαξ, ὁ τελευταῖος νυμφευόμενος ἀ-
ναγκάζεται νὰ ἐξέλθῃ καὶ οἰκοδομήσῃ δι' ἑαυτὸν οἶκημα, βοηθούμε-
νος πάντοτε ὑπὸ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Ἴδωμεν μετὰ ταῦτα, τί καὶ ἄλλοι, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς
Βουλγαρίας περιελθόντες, διηγοῦνται.

«Χωρικοὶ εὐτυχέστεροι ἐπὶ γῆς δὲν ὑπάρχουν Ὁ πτωχότε-
ρος Βούλγαρος ἔχει ἐν ἀφθονίᾳ πάντα κρέας, πτηνὰ, γάλα, ὠά,
ἔρυζαν, τυρὸν, οἶνον, ἄρτον, καλὰ φορέματα, καλὴν κατοικίαν, καὶ
ἵππον διὰ νὰ τρέχῃ.» (Ἐκ τοῦ Records of travels in Turkey τοῦ
Slade. T. B'. Σ. 97, καὶ κατὰ τὸ 1830.)

«Οἱ Βούλγαροι εἶναι λαὸς γεωπόνων, ὑπομονητικῶς, ἐργατικῶς.

καὶ σχεδὸν καθ' ὅλον ἐκ γεωργῶν καὶ ἐργατῶν ἀποτελούμενος. Ἐκτείνεται εἰς τοὺς ἀγρούς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Θράκης, ἐκατέρωθεν τοῦ Αἴμου, τὰς πόλεις παραιτῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας, καὶ ζῶν διὰ γων ἀνετωτάτην· διότι οὔτε εἰς τὴν Τουρκίαν οὔτε εἰς τὴν Εὐρώπην εὐρίσκονται χωρικοὶ πλουσιώτεροι καὶ εὐτυχέστεροι.» (Ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ D' Eichthal εἰς τὸ *La Turquie et ses ressources* τοῦ Urquhart. Σ. 193, καὶ κατὰ τὸ 1836).

«Εἰς τοὺς Βουλγάρους ὑπάρχει πᾶν ὅ,τι συντελεῖ πρὸς τὴν εὐημερίαν ἔθνους· κλῆμα ἐπίζηλον, γῆ εὐφορος, μέγας ποταμὸς καὶ θάλασσα ὡς σύνορα, ἐμπορίου λιμένες, ὄρη σύδενδρα, μεταλλεῖα σιδήρου καὶ ἀργύρου, ποίμνια ἐπ' ἄπειρον δυνάμενα νὰ πολλαπλασιασθῶσιν·⁽¹⁹⁸⁾ ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ προσωπικοῦ φόρου, ὑπόκεινται εἰς τὸ τζιμποῦκ διὰ πρόβατα, τὸ σαλιὰν δι' ἀκίνητα κτήματα, τὸ δέκατον ἐπὶ τῆς συγκομιδῆς, καὶ εἰς φόρον ζῶν καὶ ὀρνίθων πρὸς τοὺς ἰδιοκτῆτας τῶν χωρίων. Μετὰ ταῦτα ἔρχονται δέκατον διὰ τοὺς ἀρχιερεῖς, δέκατον διὰ τὸν ἱερέα, καταλύματα εἰς τὰ μεταβατικὰ στρατεύματα καὶ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Πασᾶ, ἀγγαρεῖαι, στρατιωτικοὶ φόροι, καὶ πολλὰ ἄλλα ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως, ἐναντίον τοῦ Χάτι Σερίφ τοῦ Πατισᾶχ, εἰσπραττόμενα.»

«Οἱ Τοῦρκοι εἰσέρχονται δσάκις θέλουν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Βουλγάρου καὶ λαμβάνουν ὅ,τι θέλουν. Ἐὰν δέ τις παραπονεθῆ κινδυνεύει κίνδυνον μείζονα ἢ ἂν ἀντισταθῆ· καὶ τὰ ἀπλούστερα δικαιώματα, τὰ ἀπονεμόμενα εἰς τὸν τελευταῖον ἀνθρώπον τῆς ἥττον ἀξίου λόγου χώρας τῆς Εὐρώπης, εὐνοια ἄμετρος θὰ ἐθεωροῦντο ἐν Βουλγαρίᾳ.» (Ἐκ τοῦ *La Turquie et ses differents peuples* τοῦ Henri Mathieu T. B'. Σ. 135—136, καὶ κατὰ τὸ 1857).

«Πραγματικῶς ἡ καλύβη τῶν γεωπόνων τῆς Βουλγαρίας φαίνεται ἔτι πτωχοτέρα τῆς τῶν χωρικῶν Δακῶν. Ἡ κόμη ὑπομνήσκει τὰ χωρίδια τῶν ἀγρίων. Σύγκειται δ' ἐκάστοτε ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε σωρειῶν οἴκων, κεχωρισμένων διὰ λειμώνων. Ἡ πρωτίστη καλύβη τῆς σωρείας χρησιμεύει συγχρόνως ὡς ἀποθήκη, μαγειρεῖον καὶ θάλαμος, κοιμῶνται δὲ οἱ ἀνθρωποὶ ἐπὶ διφθερῶν, ὡς οἱ ἀρχαῖοι Βούλγαροι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρᾶ. Ἡ βαβὰ ἐπιμελεῖται παντοιοτρόπως νὰ εἰσαγάγῃ ὀλίγην τάξιν καὶ καθαριότητα εἰς τοῦτο τὸ χάος. Ἐν ᾧ καταγίνεται εἰς τὸ μαγειρεῖον, φέρει δὲ καὶ τὰ ὀφόνια ἐκ τῆς ἀγορᾶς(?), νήθει συγχρόνως διὰ τῆς ἡλακάτης μετ' ἀξιεπαίνου ὑπομονῆς. (Ἐκ τῶν γυναικῶν τῆς Ἀνατολῆς τῆς Δώρας Ἰστριάδος. T. A'. Σ. 106, καὶ κατὰ τὸ 1859).

Γλωσσοκαὶ φιλολογία.— Οἱ τὸ ὄνομα Βούλγαρος

λέγοντες σημαντικὰν λαοῦ ὑπάρξαντος μὲν, ἀποσβεσθέντος δὲ τοῦ καταλόγου τῶν ζώντων, καὶ διὰ Βουλγάρων σημαίνοντες μέλος τῆς σλαβικῆς οικογενείας, τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὡς σλαβικὸν ἰδίωμα θεωροῦσι καὶ παρατηροῦσιν. Ἐπειδὴ δὲ περὶ βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐπραγματεύθησαν μόνον οἱ σλαβισαντες καὶ οἱ σλαβισταί, ἄλλας πηγὰς τῶν τοιούτων δὲν ἔχομεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Οὕτως ἡ γλῶσσα τῶν Βουλγάρων, Σλαύων ἢ μὴ, ἱστορικῶς γεννᾶται μετὰ τὴν πρώτην πεντηκονταετηρίδα τοῦ 9-ου αἰῶνος, καὶ σχετίζεται πρὸς τὰ σωζόμενα κυριλλιανὰ μνημεῖα. Ἡ τῶν ἐκ τοῦ Βόλγα προσελθόντων στιφῶν καλύπτεται ὑπὸ παχυτάτου σκότους. Ὀνόματά τινα ἐξ αὐτῆς, ὡς Ἀσπαροῦχ, Κρούμ, Βατβάα, μαρτυροῦσιν, ὡς λέγουν, ταταρικὴν ἀρχὴν· πᾶν ἕτερον ὅμως, τὰ κυριώτερα, μᾶλλον εἰπεῖν, ὀλοσχερῶς ἀγνοοῦνται, καὶ ἴσως τότε μόνον θά ζητηθῶσιν ὅτε οἱ Τάταροι, ἀναπτυχθέντες, ἐξαιτήσωνται παρὰ τῆς ἀρχαιότητος συνδρομὴν εἰς τὴν αὔξησιν μέλλοντος μεγαλείου.

Τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν παρατηροῦσιν οἱ φιλόλογοι ὑπὸ δύο ἐπόψεις· ὡς ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν· καὶ ταύτην μὲν δὲν εὐρίσκουσι πολὺ διαφέρουσαν ἐκείνης, ἣν δὲν λέγουσι παραλάττουσαν τῆς κυριλλιανῆς. Ὁ Σάφαρικ, (*) κατὰ τὸν Δοβρόσκην καὶ τὸν Βοστοκόφ, ποτὲ ἔφορον τῆς ἐν Πετρούπολει Αὐτοκρ. βιβλιοθήκης, λέγει ὅτι, τὰ ἀρχαιότερα βουλγαρικὰ χειρόγραφα, τοῦ 11-ου καὶ 12-ου αἰῶνος, μικρὸν διαφέρουσι τῆς κυριλλιανῆς γλώσσης, μάλιστα τῆς τῶν Εὐαγγελίων, ὅτι ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεωτέρα βουλγαρικὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ γλῶσσα εἰσὶ, καὶ πρὸς τὴν Ῥωσικὴν, μᾶλλον τῆς σερβικῆς, κροατικῆς καὶ δαλματικῆς, πλησιάζει. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἑνάτου καὶ δεκάτου αἰῶνος βουλγαρικὰ χειρόγραφα πρὸς ἀντιπαράθεσιν δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ἡ γλῶσσα αὕτη συγκαταλέγεται εἰς τὰς διὰ τοῦ χρόνου παραφθειρομένας, ὑποθέτουσιν οἱ σλαβισταί ὅτι, ἢ εἰς ἣν ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου μεταφράσθησαν αἱ Ἱεραὶ Γραφαὶ αὕτη αὕτη ἦτον ἢ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἢ Σλαύων τῆς Μοισίας καὶ τῆς Μακεδονίας λαλουμένη τότε. Τὸ κατ' ἐμὲ διστάζω μετὰ τοσούτου θάρρους πρὸς σπουδαιότατον ἀντικείμενον ἄνευ ὁδηγοῦ νὰ προβῶ, καὶ οὔτε τοὺς Βουλγάρους λέγω ἀπομαθόντας τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τῆς μετὰ Σλαύων συναφείας, οὔτε τὸν Κύριλλον εἰς τὴν διάλεκτον αὐτῶν τὴν πᾶσι κοινὴν γράψαντα. Ὅτι εἰς σλαβονικὴν, δηλ. τῶν Σλαύων, γλῶσσαν ἔγραψαν οἱ ἀπόστολοι τῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀποκαταστηθέντων μελῶν τῆς μεγάλης ἐκείνης οικογενείας, τοῦτο ἀδιαφιλονείητον· ἀλλὰ

(*) Ὁρα Slavische Alterthümer T. II S. 486 καὶ Gesch. der Sudslav. literatur T. III S. 108.

μεταξὺ τούτων καὶ οἱ Βούλγαροι συμπεριελήφθησαν ἴσως διότι αὐτὴ ὠμιλεῖτο εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῶν, παρὰ τῶν βογιάρων, τῶν πανταχοῦ πάντοτε καὶ διὰ τῆς φωνῆς προσπαθούτων νὰ διακρίνονται τοῦ ὄχλου, ἴσως δὲ ἴσως καὶ διότι μᾶλλον εἰς τὸ μέλλον ἀπέβλεψεν ὁ Κύριλλος. Ἡ νῦν βουλγαρικὴ, ἂν δὲν περιελάμβανε πολλὰς λέξεις ταταρικὰς, (ἀποδοιμένας ὑπὸ τῶν σλαβολόγων εἰς τὰς μετὰ τὸν Βάτην ταταρικὰς ἐπιδρομάς), ἑλληνικὰς καὶ τουρκικὰς, ἤττον διέφερον ἂν τῆς ἀρχαίας. Καλλιεργούμενη ἤδη, καθαρίζεται τῶν ξενισμῶν καὶ πλουτίζεται, ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν δύναται, φαίνεται νὰ οἰκειωθῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Εἰκάζω τοῦτο ἐκ τῆς πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀποπείρας τῶν ἐν Βραΐλα Βουλγάρων εἰσαγωγῆς εἰς βουλγαρικόν τινα ναὸν ἐνταῦθα τῆς ἀπλῆς γλώσσης, εἰς ἣν καὶ μετεφράσθησαν παρ' αὐτῶν τὰ πλείστα τῶν τροπαρίων.

Τὰ φιλολογικὰ προϊόντα τῆς γλώσσης αὐτῆς εἶναι εὐάριθμα. Τὰ ἀρχαιότερα χειρόγραφα, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἀνάγονται εἰς τὴν 11-ην καὶ 12-ην ἑκατονταετηρίδα· τὰ γνωστότερα ὅμως λέγονται τῆς 14-ης καὶ 15-ης. Ὡς τοιαῦτα ὁ Σάφαρικ, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς φιλολογίας τῶν μεσημβρινῶν Σλαύων, ἀναφέρει μετὰ τῶν σερβικῶν φιλολογημάτων καὶ τινα δυνάμενα νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἷον· τὰ ἐν ἰδιωτικῇ τινι βιβλιοθήκῃ τῆς Πέστης Τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐπὶ περγαμηνῶν ἐκ 321 φυλ., τὰ ἐν τῇ μητροπολιτικῇ τῆς Κάρλοβιτζ βιβλιοθήκῃ ἐπίσης Τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐπὶ ἀπλοῦ χάρτου ἐξ 167 φυλ., Ἐξήγησις τῶν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, 329 φυλ. ἐπὶ χάρτου, καὶ Διάλογοι Γρηγορίου τοῦ μεγάλου ἐπὶ τῶν βίων τῶν Ἀγ. πατέρων τετράτευχοι· ἔτι δὲ τὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βεσενόβου Ἀπόστολον, ἡ ἱστορίαν τῶν Ἀποστόλων εἰς 87 φυλ. περγαμηνῆς. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ζωγράφου ἐπὶ τοῦ Ἄθω εὐρίσκονται, λέγουν, χρυσοβούλλα Βουλγάρων βασιλέων, καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου παρὰ τὸ τοῦ Αἴμου Ῥιλ χειρόγραφοι καὶ μὴ ἀναδιφθεῖσαι πηγαὶ τῆς βουλγαρικῆς ἱστορίας. Τὰ εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην ἄξια λόγου συγγράμματα ἐντυπα ἀναφέρει τὸ γερμανικὸν Λεξικὸν τῆς Συνδιαλέξεως τοῦ Βρουκχάους· ἀλλ' εἰς λεξικὰ ἐπὶ τοιούτου ἀντικειμένου δὲν δύναται τις νὰ βασισθῇ, ὅσῳ μᾶλλον αἱ γλῶσσαι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἔλαβον ὠθησιν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, καὶ δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἐξεδόθησαν πλείονα βουλγαρικὰ συγγράμματα μετὰ τὸ λεξικὸν ἐκεῖνο τῶν μέχρι τότε ἀπ' ἀρχῆς ἰδόντων τὸ φῶς.

Τὰ μέσα τῆς ἐκπαιδείσεως παρὰ τοῖς Βουλγάροις πανταχοῦ δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ὅπου ὑπάρχουσι πάντοτε δὲν τίθενται εἰς ἐνεργεῖαν· ἐκ τούτου βραδέως προβαίνει ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις παρὰ τῶν

λαῶ τούτῳ. Πολλοὶ τῶν Βουλγάρων, κυρίως τῶν ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας, φαίνονται παιδείας μετέχοντες, καὶ τὴν διάδοσιν αὐτῆς ποθοῦντες καὶ προάγοντες παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν· ἀλλὰ τῆς Βουλγαρίας οἱ κάτοικοι ὑστεροῦσι πολὺ κατὰ τοῦτο. Οἱ πάσχοντες ἀποδίδουσι τὸ αἴτιον τῆς παθήσεως εἰς τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ ἀνωτέρου κλήρου, ἐπιτετραμμένου ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ· προσθέτουσι δ' ὅτι, ἀν σχολεῖά που καθιδρύθησαν, ἑλληνικὰ καὶ οὐχὶ βουλγαρικὰ κατεστάθησαν ταῦτα. Ἡ δευτέρα αἰτίασις φαίνεται ἀνυπόστατος· διότι εἴτε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς εἴτε διὰ τῆς Βουλγαρικῆς ἡ παιδεία μία ἐστίν, ἀποβαίνει δὲ καὶ τελειότερα διὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς· ἡ πρώτη θὰ ἦτον εὐλογος ἐὰν τὰ μέσα δὲν ἔλλειπον, καὶ ἀν' ἡ Ἱστορία δὲν ἐσημείου ὅτι, τῆς βουλγαρικῆς φιλολογίας τὴν ἀνάπτυξιν Ἑλληνας κληρικοὶ πρό τε τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετ' αὐτὴν ἐπέδιωξαν. (*) Ἀλλὰ πῶς δυνάμεθα νὰ ἀπαιτῶμεν παρὰ τοῦ ταλαιπώρου χωρικοῦ, τοῦ τοσαῦτα βάρη βαστάζοντος, καὶ διατήρησιν σχολεῖου ἐν τῷ πτωχῷ χωρίῳ, ὅπου ὁ Τοῦρκος σπανίως ὄρνιθας ἀφορολογήτους παραβλέπει; Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις δὲν ἤθελεν ἄρα γε καταστῆσθαι ἐν τῷ παρελθόντι δυστυχέστερον τὸν χωρικὸν, διὰ τῆς συναισθήσεως τῆς ἀθλιότητος εἰς ἣν διατελεῖ κυλιόμενος καὶ τῆς ἀδυναμίας θεραπείας ἀμέσου; Τὴν μεγάλην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀνάγκην τῆς ἀναπτύξεως οἱ Βούλγαροι κατενόησαν ἐσχάτως, καὶ ἤδη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις συνέστησαν καὶ συνιστῶσι σχολεῖα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὅπου ἀνὸμάς αὐτῶν ἀπαρτίζεται, κατεστάθησαν καὶ ἐκπαιδευτήρια τῶν παιδῶν παρὰ τῆς ὁμογενοῦς κοινότητος συντηρούμενα, ὡς ἐν Βραβίλα, ἐνθα οἱ Ἑλληνας, καίτοι πολυπληθέστεροι, τοιοῦτόν τι δὲν κατῴρωσαν. Τὰ μᾶλλον ἀξία λόγου βουλγαρικὰ σχολεῖα ὑπάρχουσιν, ὡς λέγουν, εἰς Βολγρὰδ τῆς Βεσσαραβίας. (199)

ΚΕΦ. ΚΑ΄.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ,

ΚΑΙ Η ΝΥΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

«Μέχρι τοῦ 1829 οἱ Βούλγαροι ἐφάνησαν οἱ μᾶλλον εἰρηνικοὶ τῶν Παγιαδιῶν· ἀλλὰ τότε, παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν ὑποσχέ-

(*) Ὅρα καὶ τοῦ Σάφαρικ, Slavische Alterthümer T. II Σελ. 184.

σεων τῶν Ῥώσων, οὓς μετὰ βεβαιότητος ἔλεγον ἐλθόντας ν' ἀποκαταστηθῶσι διὰ παντός παρ' αὐτοῖς, καὶ νὰ καταστρέψωσι μάλιστα τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐξηγέρθησαν, ἐβοήθησαν παντοιοτρόπως τὸν Ῥωσικὸν στρατὸν, ὃν καὶ διέθρεψαν ἐπὶ ἐξ ὄλους μῆνας, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς παρ' ἑαυτοῖς Τούρκους. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης (τῆς Ἀδριανουπόλεως), εἴκοσιν ἢ τριάκοντα χιλιάδες κατέφυγον εἰς Ῥωσίαν, εἰς μετανάστευσιν μόνον σωτηρίαν βλέποντες.»(*)

«Τὸ Χάτι-σερίφ τοῦ Γκιουλ-χανέ ἐπὶ χάρτου ὑπῆρξεν. Ἄν τις μεταβολὴ εἰς τὰ πράγματα ἐξ αὐτοῦ ἐπῆλθεν, ἀνεφέρετο εἰς τὰ οἰκονομικὰ, καὶ αὐτὴ αὐτὴ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἔληξεν. Οἱ φόροι ὡς γνωστὸν ἀπετίοντο εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν, καταχρήσεις δ' ἐκ τούτου πολλαὶ προέκυπτον, καὶ πρὸς καταστολὴν αὐτῶν ὄρος τις τοῦ χάρτου ἐκείνου διέταττε νὰ εἰσπράττωνται τοῦ λοιποῦ ὑπὸ εἰδικῶν ὑπαλλήλων. Ἄντι νὰ περισταλῶσιν αἱ καταχρήσεις ἐπερίσσευσαν τότε· διότι οἱ φόροι πάντες συμπεριελήφθησαν εἰς ἓνα καὶ μόνον, καὶ τοῦτον οἱ ταλαίπωροι χριστιανοὶ, ἀντὶ ἅπαξ, δις καὶ τρίς ἔδιδον. Οἱ εἰσπράκτορες ἰσχυρίζοντο ὅτι δὲν ἔλαβον τὸ ὑπὸ τῶν φορολογουμένων λεγόμενον μετ' ἐπιμονῆς ὅτι ἐπληρώθη, καὶ πληρωθὲν τῷ ὄντι καὶ οἱ χριστιανοὶ ἢ ἀποδείξεις δὲν εἶχον, ὅπερ συνηθέστερον, ἢ, ἂν εἶχον, ἐν αὐταῖς μέρος καὶ οὐχὶ τὸ ὅλον τοῦ πληρωθέντος φόρου κεχαραγμένον ὑπῆρχεν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπίτηδες. Τοιοῦτον σύστημα, τεθὲν εἰς ἐνέργειαν, ἐπέσυρε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ διήγειρε τὰ παράπονα τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἐπὶ τέλους ἀπεποιήθησαν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς αὐτό. Οἱ Τούρκοι τότε κατέφυγον εἰς καταναγκαστικὰ μέτρα· καὶ πρῶτον μὲν προσέδραμον εἰς τὰ κονάκια, (200) τὰ στρατιωτικὰ δηλ. καταλύματα, εἶτα δὲ, ὅταν ἡ διαγωγὴ τῶν στρατιωτῶν κατέστη ἀνυπόφορος, καὶ οἱ Βούλγαροι ἀπεφάσισαν διὰ τῆς βίας νὰ ἐξώσωσι τὰς βδέλλας ἐκείνας, προῆλθον δὲ καὶ φόνοι, ὁ διοικητὴς τῆς Βουλγαρίας Σαβρῆ πασᾶς προσεκάλεσε τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ διεκδικήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Τούρκων. Οἱ Ἀρναούται ἐξέλαβον τὴν πρόσκλησιν ὡς εὐκαιρίαν τοῦ νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ μόνον ἔργον αὐτῶν, τὴν λαφυραγωγίαν, καὶ ἐχύθησαν εἰς τοὺς ἀγροὺς τῆς Βουλγαρίας, φονεύοντες τοὺς κατοίκους. Ἡ ἀπελπισία ἐδύνατο νὰ ὠθήσῃ εἰς σοβαρὰ πράγματα τοὺς Βουλγάρους, ἐὰν ἦσαν βέβαιοι περὶ ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῶν Σέρβων· ἀλλ' οὗτοι διὰ λόγων μᾶλλον καὶ αἰσθημάτων ἢ δ' ἔργων ἐβοήθησαν τοὺς γείτονας. Τοῦτο μόνον ἔπραξαν· παρεχώρησαν ἄσυλον εἰς τοὺς πρόσφυγας. Ἐν τούτοις ἡ Πύλη, προλαμβάνουσα ἔκρηξιν μεγάλην τοῦ ἐρεθισμοῦ, ἀνε-

*) D' Eichthal.

κάλεσε τὸν Σαβρῆ πασάν καὶ ἔπεμψε τὸν Γιακούπ μετὰ τακτικοῦ στρατοῦ νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς Ἀλβανούς. Ἡ στάσις κατεπαύθη οὕτως, ἀλλ' ὁ τρόμος ἐξηκολούθει νὰ ταράττῃ τοὺς κατοίκους.»(*)

«Τῶν ὑπὸ τὴν Ὄθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν χριστιανῶν προηγούνται οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Εἰς τὸ ἄραστήριον καὶ ἀρειμάτιον αὐτὸ πλῆθος ὑπάρχουσι στοιχεῖα ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ ἰσχυρά, ἰσχυρότερα ἀπειράκις τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν, οἵτινες εἰσι γενεὰ διεφθαρμένη, ὑπουλος καὶ ἀπληστος, προδίδουσα, ἐκτός τινων εὐγενῶν ἐξαιρέσεων (sic), πάντα τὰ σημεῖα τῆς παρακμῆς! Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι ἠνωμένοι, καταρτιζοῦσι μεγάλην στρατιωτικὴν δύναμιν· διότι μόνον οἱ πρῶτοι ἀριθμοῦσι τέσσαρα ἑκατομμύρια ψυχῶν, καὶ ἐκτείνονται ἀπὸ τῶν στομιῶν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ἄθω καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἐν περιπτώσει σπουδαίας στάσεως τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐν ὑποθέσει τοῦ ἀδυνάτου τῆς καταστολῆς, ἡ Τουρκία θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τοῖς παραχωρήσῃ πολλὰ δικαιώματα, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον θὰ ἔπραττεν ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ· διότι δὲν δύναται μὲν νὰ ζῆσῃ χωρὶς τῆς ἐργασίας τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν προϊόντων τῆς χώρας αὐτῶν, πάντοτε ὅμως θὰ φοβῆται μὴ ἀρχὴ προνομίων ὀδηγήσῃ τοὺς ὑπηκόους εἰς τέλος παντελοῦς ἀνεξαρτησίας. Οὐ μόνον τοῖς ἀρνοῦνται πᾶσαν ἄλλην ἐλευθερίαν ἐκτός ἐκείνης τοῦ νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῶν δεσποτῶν, ἀλλὰ καὶ καταθλίβουν αὐτοὺς διὰ παντοῦ εἶδους φόρων καὶ δικαιωμάτων εἰσπράξεως, ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἦττον ἐπίπονος βίος τοῖς ἐμβάλλῃ ἀνεξαρτησίας ιδέας.» (**)

«Ἐν τοιαύτῃ τῶν πραγμάτων καταστάσει ἐξεβρόχθη ἐν Αὐστρία ἡ ἀνταρσία τοῦ 1848 καὶ ἡ οὐγγρική ἐπανάστασις, ἀντικατεστάθη δὲ ὁ του Βιδυνίου Χουσεῖν πασᾶς ἐξησθενημένος ἐκ τῆς ἡλικίας, καὶ ἀνίκανος νὰ περιστείλῃ τὸν παρὰ τὸν Δούναβιν ἐρεθισμὸν τῶν πνευμάτων. Ὁ τῆς Σερβίας Μιλόσχης ἀφ' ἐνὸς μὲν συνεννοεῖτο περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων μετὰ τῶν πρακτόρων τῶν Ρώσσιων, παρ' ὧν ὅμως πολλὰ δὲν ἀνέμενεν, ἀφ' ἐτέρου δὲ, ἐπειδὴ ἡ ἡλικία δὲν εἶχεν εἰς αὐτὸν ἐλαττώσει τὴν ἐνεργὸν φιλοδοξίαν, ἐσκέπτετο νὰ εὖρῃ ἡγεμονικὸν τινα θρόνον διὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν πρῶτον ἡγεμόνα Μιχαήλ, εἴτε ἐν Βλαχία εἴτε ἐν Βουλγαρία. Ἔχυσε λοιπὸν εἰς τὸ πασαλίκι τοῦ Βιδυνίου χρυσίον, καὶ ὑπὸ τῶν μοσχοβιτικῶν ραδιουργιῶν ὑποστηριζόμενος, διήγειρεν εἰς ἀνταρσίαν τοὺς χωρικοὺς, ζητοῦντας παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ ἀρχωνται ὑπὸ χριστιανοῦ

(*) Blanqui. (Περὶ τῶν ταραχῶν τοῦ 1841).

(**) Παράδοξος λογικὴ αὕτη τοῦ Cyr. Robert.

ἡγεμόνος. Ἐστία τῆς ἀνταρσίας ἦτον ἡ μονὴ τοῦ Ῥακοβίτζα, ἣν τὰ μάλιστα σέβονται οἱ Σλάβοι τοῦ Αἴμου, καὶ τῆς οἱ καλόγηροι, διεγερθέντες, βεβαίως, ὑπὸ τῆς Συνόδου τῆς Πετροπούλεως, ἐφλόγισαν ἀνευ κόπου τὸν ζῆλον τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀμαθοῦς αὐτοῦ πλήθους. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1850 ἐπαναστάτησαν· ἀλλὰ προσέβαλλον μᾶλλον τοὺς σούμπαση καὶ τοὺς σπαχῆ, ὧν περ ἡ τυραννία ἐφαίνετο ἀνυπόφορος, ἢ τὰς ἐν τοῖς φρουρίοις τουρκικὰς φρουράς. Διὰ δρεπάνων δὲ καὶ ῥοπάλων ὠπλισμένοι, κατέστρεψάν τινα χωρία, ἔσφαζάν τινας κυρίους, καὶ κατώρθωσαν νὰ προμηθευθῶσιν ἀργύριον, δι' οὗ ἐσκόπουν νὰ ἀγοράσωσι πυρίτιδα καὶ ὄπλα.»

«Τὰ τρία θέματα, Βιδυνίου, Βελγράδοσιτζ καὶ Βέρκοβατζ, συνήνωσαν ἤδη τὰς δυνάμεις, καὶ ἐβάδισαν κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Βελγράδοσιτζ· ἐκεῖθεν δ' ἀπωθηθέντες ὑπὸ τῶν πυροβόλων, ὑπεχώρησαν μέχρι τοῦ κεχαρακωμένου στρατοπέδου, καὶ ἐκεῖ ἀνέμενον τὸν ἐχθρόν. Οἱ Τοῦρκοι προσεποιήθησαν τότε ὅτι θέλουν νὰ ἔλθουν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἀνταρτῶν, καὶ ὠφεληθέντες οὕτω συμφωνηθείσης ἀνακωχῆς, εἰσέδυσαν εἰς τὰς γραμμάς αὐτῶν, καὶ κατέσφαζαν πλείστους. Εἰς τὸ ἄλλο στρατόπεδον, τοῦ Βλασίνοβατζ, ἡ ἀφέλεια τῶν Βουλγάρων παρήγαγε μείζονα ὄλεθρον· διότι, κατόπιν τοῦ αὐτοῦ στρατηγήματος, ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους αὐτῶν κατεκερματίσθησαν. Οἱ σπαχίδες, πλήρεις θάρρους ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων, ἄς ὠφείλον εἰς τὴν ἀλωπεκὴν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν λεοντήν, διέτρεξαν εἴτα τὰς ἐπαναστατησάσας κώμας, καὶ μυρία ὅσα κακὰ διεπράξαντο, μήτε φύλον μήτε ἡλικίαν σεβόμενοι, καὶ πάντας τοὺς νέους ἀπήγαγον δούλους εἰς τὰς ἀγροτικὰς αὐτῶν κατοικίας. Ματαίως δ' Ῥεσίτ πασᾶς ἀπεπειράθη νὰ χύσῃ τι βάλσαμον ἐπὶ τῶν πληγῶν τῶν δυστυχῶν τούτων· αἱ διαταγαὶ τοῦ Σουλτάνου δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἀφοπλίσωσι τὴν ἀγριότητα τῶν Βουλγάρων μωαμεθανῶν. Πρὸς παῦσιν τοῦ κακοῦ ἀπητεῖτο ἢ εἰς Νίσαν ἀφίξεις τοῦ Ὁμέρ πασᾶ. Καὶ τῶ ὄντι ἀμέσως καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἔπαυσαν οἱ μὲν Βούλγαροι νὰ φεύγωσιν, οἱ δὲ σπαχίδες νὰ διώκωσιν. Ὁ ῥωσικὸς στρατὸς, ὁ ἐτοιμαζόμενος νὰ περάσῃ τὸν Δούναβιν, ἀνέκοψε τότε τὴν πορείαν· διότι ὁ Δαλμάτης Ὁμέρ δὲν ἦτον ἀγνωστος εἰς αὐτόν, καὶ οἱ στρατηγοὶ ῥῶσσοι, ἐκπληκτοὶ ὅτι εἰς Νίσαν ἐκεῖνος εἰσῆλθεν, ἐν ᾧ ἐνομιζετο περικεκυκλωμένος ὑπὸ ἀνταρτῶν εἰς τῆς Βοσνίας τὰς κλεισούρας, ἐζήτησαν ὁδηγίας παρὰ τῆς Κυβερνήσεως αὐτῶν, ἥτις ἐθεώρησεν ἀπολεσθεῖσαν τὴν εὐκαιρίαν. Τὸ ῥωσικὸν σχέδιον, τὸ τοσοῦτον ἐπιτηδείως χαραχθὲν, ἀπέτυχεν ἔνεκα τῆς ταχύτητος τῶν κινήσεων τοῦ Ὁμέρ πασᾶ. Διορισθεὶς οὗτος Ῥούμελη-βαλεσι, ἦτοι γενικὸς

διοικητῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, προεκήρυξεν ἀμέσως γενικὴν ἀμνηστειάν, διὰ νὰ κόψῃ πάσαν ἐπέμβασιν τῶν Ῥώσων εἰς τὰ τουρκοσλαβικὰ πράγματα, καὶ ἡ Πύλη ἔστειλε τὸν Ῥιζά πασᾶ νὰ ἀκούσῃ τὰ παράπονα τῶν Βουλγάρων. Ἐρωτηθέντες οὗτοι, πρῶτον μὲν δὲν ἀπέκρυψαν τὰς Ῥωσικὰς ὑποκινήσεις, τὰς τε ἀμέσους καὶ τὰς διὰ τῶν πρακτόρων τοῦ Μιλόσχη ἐμμέσους, εἶτα δὲ κατέθεσαν τὰ παράπονα αὐτῶν μετὰ τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας· διεκήρυξαν ὅτι προετίμων θάνατον μᾶλλον, ἢ τὴν ἀναγκὴν τοῦ νὰ βλέπωσι τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων κρεμασμένας ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῶν σπαχίδων, τῶν μηδεμίαν τῶν σουλτανικῶν μεταβρυθμίσεων ἀναγνωρίζοντων. Παρεπονοῦντο ὅτι οἱ φόροι ἑδεκαπλασιάσθησαν ἀφ' ὅτου ἐλαμβάνοντο εἰς χρήματα· διότι οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως ἐξιτίμων τὰ γεννήματα καὶ τὰ λοιπὰ προϊόντα κατὰ τὰς τρεχούσας τιμὰς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου τιμῶνται δεκαπλασίως· ἀπῆλθον δὲ νὰ εἰσπράττωνται τοῦ λοιποῦ εἰς πρᾶγμα, ὡς ἄλλοτε, διανεμόμενοι κατὰ τὴν οὐσίαν ἐκάστου, καὶ προσδιοριζομένου τακτικῶς τοῦ καιροῦ τῆς εἰσπράξεως. Ἐζήτησαν νὰ ἔχωσιν ἱερεῖς ἐξ ἑαυτῶν, οἵτινες νὰ γνωρίζωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου· διότι οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ, ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι, ἀγνοοῦντες τὴν Βουλγαρικὴν, ἐφαίνοντο συνάμα ἀσχολούμενοι μόνον πῶς νὰ φορολογήσωσι τὸν λαόν. Πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς τιμῆς τῶν θυγατέρων αὐτῶν παρεκάλουν τὸν Σουλτάνον νὰ τοῖς ἐπιτρέψῃ νὰ φέρωσιν εἰς τὴν ζώνην, ὡς οἱ Τοῦρκοι, ἐγχειρίδιον καὶ πιστόλια. Τελευταῖον διὰ νὰ ἐκπληρῶνται αἱ διαταγαὶ τοῦ Ἄρχοντος, ἤϋχοντο νὰ ἐξελέγχωνται αὐστηρῶς ὑπὸ τῆς Πύλης αἱ ἐντόπιοι ἀρχαί· διότι ἂν τις κατ' αὐτῶν ἐτόλμα νὰ παραπονεθῇ, ἐκινδύνευε τὴν ζωὴν.»

«Ὁ Ῥιζά πασᾶς καὶ ὁ Ῥούμελη-βαλεσί εἶπον ὅτι πάντα αὐτὰ τὰ ζητήματα ἦσαν εὐλόγα, καὶ οἱ Βούλγαροι τότε ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐλπίζοντες νὰ ἰκανοποιηθῶσιν ἐντὸς ὀλίγου. Ἡ τιμὴ ὅλη τῆς ταχείας αὐτῆς εἰρηνοποιήσεως ἀπεδόθη εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Ὁμέρ· καὶ ὅμως οὔτε αὐτοῦ ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ ἀνεγνωρισμένη ἰκανότης, οὔτε τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Πύλης μέσα ἤρκουν νὰ ἀποτρέψωσι τὸν κίνδυνον, τὸν ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας μηχανοβραβηθέντα. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων, ὡχυρωμένων εἰς τὸν ἀπρόσιτον Αἶμον, ἐπὶ πολὺ ἀκατάβλητος ἐμελλε νὰ ὑπάρχῃ, ἂν δὲν ἐπήρχeto τῶν Σέρβων ἡ ἐπέμβασις καὶ τῶν προσφύγων Πολωνῶν. Ἄνευ ἀντιρρήσεως ἡ Σερβία παρέστησε τὸ κύριον πρόσωπον εἰς τὸ βουλγαρικὸν δράμα· καθ' ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδηλώσεως τοῦ κινήματος πλήθη ἀνταρτῶν ἐπλη-

σίασαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Σερβίας, καὶ χρυσίον ἀνθ' ὄπλων ἀντήλαττον. Πυροβολικὸν ὅμως ἐστάθη ἀδύνατον νὰ περάσῃ τὰ σύνορα, καὶ μάτην οἱ ἐπαναστάται ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν⁽²⁰¹⁾ ὁ Ἀλέξανδρος (Καραγεώργεβιτς) ἀπεποιήθη πᾶσαν σύμπραξιν εἰς πόλεμον ἀνόητον, ἐξ οὗ ἐδύνατο νὰ γεννηθῇ περιπλοκὴ γενικὴ ἐν Εὐρώπῃ. Οὕτως οἱ Βούλγαροι εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δεγθῶσι τὴν προταθεῖσαν μεσολάβησιν τῆς σερβικῆς Κυβερνήσεως, καὶ πολλοὶ ἀφοπλισθέντες κατέφυγον εἰς τὴν γείτονα χώραν, οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἡμιηστεύθησαν ὑπὸ ὄρους ἀνεκτοῦς. Τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μεσολαβήσεως ἐκείνης προσεδόκα ὁ Ὁμέρ πασᾶς τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ εἶχε παρ' ἑαυτῶ ἐκ τῶν Πολωνῶν καὶ Οὐγγρων προσφύγων ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους γεγυμνασμένους ἀξιωματικούς⁽²⁰²⁾ ἴσος δ' ἀριθμὸς τοιούτων διέμενον εἰς Σούμλαν, καὶ ἀπέβριψε τὰς ἐπανειλημμένας προτάσεις τῶν Βουλγάρων τοῦ νὰ λάβῃ μετ' αὐτῶν μέρος τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου.»(*)

Ἀπὸ τοῦ 1839 τὸ τουρκικὸν σύστημα περιλαμβάνεται εἰς δύο πράγματα, καὶ διὰ δύο λέξεων ἐξηγεῖται· ὑπόσχεσις παραχωρήσεως παντὸς ζητουμένου, ἀφαίρεσις σιωπηλῆ παντὸς προϋπάρχοντος. Ὅτι οἱ ὑπῆκοοι ἔκτοτε ἐζήτησαν καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ αὐλαὶ ὑπεστήριξαν, ἐπέτυχον αὐτὸ ἐπὶ χάρτου· ὅσα δὲ προνόμια πολιτικὰ ὁ κατακτητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ ἐθνάρχου τῶν χριστιανῶν εἰς αὐτοὺς παρεχώρησεν, ἐσχάτως σιωπηλῶς καὶ ὑπόυλως ἡ Πύλη ἀνῆρει αὐτὰ, καὶ διαμαρτύρησιν ὅταν εἶδεν, ἀπήντησεν ἐπὶ τοῦ παρόντος γιανγλῆς ὀλυτοῦ. Ἐπομένως, ἐξ ὅσων οἱ Βούλγαροι ἐζήτησαν κατὰ τὸ 1850 καὶ ὁ Ὁμέρ πασᾶς ὑπεσχέθη, οὐδὲν ἀπενεμήθη. Οἱ χωρικοὶ ἐπανῆλθον εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐδόθησαν εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῶν, βέβαιοι ἤδη ὑπὲρ ποτε ὅτι ἡ πατρις οὔτε διὰ ῥοπάλων καὶ δρεπάνων, οὔτε διὰ ῥωσικῶν λόγων ἀπελευθεροῦται. Ἡ θέσις τῆς Βουλγαρίας διατελεῖ ἡ αὐτή· θὰ βελτιωθῇ δὲ τότε μόνον ὅταν αἱ μεταῤῥυθμίσεις ἐξουσιν ἰσχὺν ἐν Τουρκίᾳ, ἂν ποτε τοῦτο προλάβῃ τὴν πτώσιν.

Τῶν Σουλτάνων πολλοὶ, ὡς ὁ Ἀμουράτης Δ'. Μαχμούτης Α'. καὶ Μουσταφᾶς Γ'. ἀνέλαβον νὰ θεραπεύσωσι τὰς ἐν τῷ Κράτει διαπραττομένας μεγάλας καταχρήσεις τῶν ὑπαλλήλων, ἄλλοι δὲ, ὡς ὁ Ἀπτοῦλ Χαμίτ καὶ ὁ Σελίμης Γ'. ἀπεπειράθησαν νὰ μεταῤῥυθμίσωσι βάσεις τινὰς τῆς πολιτείας, καὶ πάντες μὲν ἀπέτυχον, τινὲς δὲ καὶ διὰ τῆς ζωῆς ἐπλήρωσαν τὴν τοιαύτην τόλμην. Μόνος ὁ Μαχμούτης Β'. κατώρθωσε τὴν καταστροφὴν τῶν Γενιτζάρων, καὶ ἐπέ-

(*) Chopin, Prov. Danubiennes.

τυχε, διὰ τῆς ἀγριότητος καὶ τοῦ τρόμου, νὰ περιορίσῃ τὰς κατα-
 χρήσεις τῶν ἰσχυρῶν. Τῷ 1839 ὁ Ἀπτοῦλ Μετζιτ, ἅμα τῇ στέφει
 προεκήρυξε τὸ Χάτι σερίφ τοῦ Γκιουλχανέ, προκύψαν ἐκ τῆς ἀνά-
 γκης τῶν περιστάσεων· διότι, τοῦ Ἰβραήμη προχωροῦντος πρὸς τὴν
 πρωτεύουσαν, ἡ Τουρκία ἐζήτηε τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν βοήθειαν τῆς
 Εὐρώπης. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ ἐπὶ τοῦ Μαχμούτη τρομοκρατία, ὁ
 ἀποκεφαλισμὸς καὶ ἡ δήμευσις συνέφερον εἰς τοὺς συμβούλους τοῦ
 νέου Σουλτάνου νὰ παύσωσιν. Διὰ τῆς προκηρύξεως ἐκείνης ἡ ζωὴ,
 ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἰδιοκτησία πάντων ἀνεξαίρετως τῶν ὑπηκόων τῆς Αὐ-
 τοκρατορίας ἐλέγοντο ἐξασφαλιζόμεναι, νέον φορολογικὸν σύστημα ἐ-
 τίθετο εἰς ἐνέργειαν, κατηργεῖτο ἡ δήμευσις, εἰς τὴν ἰσχὺν δὲ τῶν
 δικαστηρίων ἀνετίθετο πᾶσα καταδίωξις, καὶ ὑποσχέσεις ἐδίδοντο πε-
 ρὶ νέου νόμου στρατολογίας. Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται, ὧν τὸ σύνο-
 λον ὠνομάσθη Τατζιμάτ, ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς μὴ ὑ-
 πάρχουσαι, καὶ οὐδὲν μετεβλήθη ἐκ τῶν προϋπαρξάντων. Μετὰ 17
 ἔτη ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ αὐτὰ, πλὴν ἐκτενέστε-
 ρον, κατὰ τὸ χαραχθὲν σχέδιον ἐν τῷ λονδινεῖῳ ἀνακτοβουλίῳ, καὶ
 διεκήρυξε τὸ Χάτι Χουμαγιούμ. (203)

Κατὰ τὸν τελευταῖον δόλιον πέπλον, τὸν ἐξ ἀνάγκης εἰς τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τῆς Εὐρώπης ῥιφθέντα, καὶ χειροκροτηθέντα ὑπ' αὐτῶν
 ἐκείνων τῶν μετὰ τρία ἔτη φρικιασάντων εἰς τὰς σφαγὰς τῆς Συ-
 ρίας, καὶ κατασχόντων στρατιωτικῶς τουρκικὴν χώραν, μέτρον ἐξ οὗ
 παρ' ὀλίγον νὰ ἀλληλοσφαγῶσιν οἱ πρὸ μικροῦ οὐχὶ ἀνευ πικρίας
 συσταφέντες εἰς τῆς Ταυρίδος τὰ αἱματόφυρτα χῶματα, κατ' αὐτὸν
 ἢ ἰσότης ἐνώπιον τῶν νόμων, ἢ ἐλευθέρᾳ θρησκευτικῇ ἐξάσκησις,
 καὶ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τῶν ὑπηκόων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτο-
 κρατορίας πανδημῶς πράγματα ἐκηρύχθησαν· καὶ ὅμως ὁ ὄρκος τῶν
 Βουλγάρων ἰσχὺν πρὸ τῶν δικαστηρίων δὲν ἔχει, ὁ πασᾶς τοῦ Βι-
 δυνίου ἀπεποιήθη τῷ 1860 νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς ἀπαιτοῦντας
 Βουλγάρους δῶα τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν, ἀναγκασθέντας διὰ τῆς
 βίας νὰ περιταμῶσιν, ἐν ᾧ, κατὰ τὸν χάρτην ἐκείνον, πᾶς τῆς Πύ-
 λης ὑπήκοος ἐπιθυμῶν νὰ ἐξομώσῃ τὴν πάτριον πίστιν καὶ ἀσπασθῇ
 τὸν Μωαμεθανισμόν, πρέπει νὰ διαμεῖνῃ προηγουμένως τρεῖς ἡμέρας
 μετὰ τοῦ ἀρχιερέως αὐτοῦ, καὶ κατοπιν νὰ μεταβῇ ὅπου θέλῃ καὶ
 πράξῃ ὅ,τι ἐπιθυμῇ· ὁ πασᾶς τῆς Βάρνης μετὰ ἐν ἔτος ἀρπάσας καὶ
 ἀπαγαγὼν εἰς τὸν γυναικῶνα αὐτοῦ χριστιανὴν κόρην, ἠρνήθη νὰ
 πκραδῶσῃ αὐτὴν εἰς τοὺς δούρομένους γονεῖς, δι' ὃ καὶ ἡ ἐν Κων-
 σταντινουπόλει ἑλληνικὴ Πρεσβεία, μόνη αὐτὴ διεμαρτυρήθη· οἱ εἰσ-
 πράκτορες τῆς Τουρκίας, ὡς γῦπες, ὡς θηρία ἀνήμερα, λυμαίνονται

τὴν διὰ φόρων ἐπὶ φόρων καὶ καταναγκαστικῶν δανείων τὸ ἀπλήρωτον τοῦ Μαλιέ ταμεῖον πληροῦσαν Βουλγαρίαν, καταθλίβουσι, προσωποκρατοῦσι, φυλακίζουσι, βασανίζουσι, καὶ μόλα ταῦτα οἱ Βούλγαροι γλῶσσαν δὲν ἔχουν, χεῖρας δὲν ἔχουν, ὄπλα δὲν ἔχουν.

Τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Ἄκερμαν, τοῦ Χουνικιάρ σκελεσὶ αἱ συνθήκαι οὐδὲ μνεΐαν τῶν Βουλγάρων ποιοῦνται. Ἡ δὲ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία οὐδέποτε κίνδυνόν τινα ἐκεῖθεν τρέχουσα ἐθεωρήθη· καὶ ἂν ὁ Blanqui εἰς τὸν πρόλογον τῆς περιουδείας αὐτοῦ δὲν ἔλεγε τὸ αἷτιον ταύτης, καὶ ὁ Urquhart δὲν ἐξέθετε τὰς ἐνεργείας τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἠγνοοῦμεν ὅτι μέχρι τῆς Δύσεως τὰ παράπονα τῶν Βουλγάρων ποτὲ ἠκούσθησαν. Ἀπόπειραι βελτιώσεως τῆς τύχης, καὶ ἐπαναστατικά τινα κινήματα, κατὰ τοὺς τελευταῖους χρόνους γενόμενα, οὐ μόνον ἀπέτυχον, ἀλλ' οὐδ' ἐθεωρήθησαν σοβαρά· χωρικοὶ, ἄνευ ἀρχηγῶν, ἄνευ σκοποῦ, ἐξηγέρθησαν, ἐκινήθησαν καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς κατεστράφησαν. Πάντα ταῦτα ἀποδίδω πρῶτον· εἰς τοὺς πολλοὺς Τούρκους τῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων ἀναμειγμένους, διότι τὰ δύο μόνον μέρη τῶν κατοίκων εἰσὶ Χριστιανοί, τὸ δὲ τρίτον Μωαμεθανοί· δεύτερον, εἰς τοὺς ἀμβόλου καταγωγῆς κατοίκους τῶν πόλεων, οἵτινες νῦν μὲν λέγονται Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους περιφρονοῦσι, νῦν δὲ Βούλγαροι καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐξυβρίζουσιν, ἐν βάλει οὐδὲν γενναῖον φρόνημα τρέφοντες, καὶ ἐν ᾧ τὸ συμφέρον πάντων ἐστὶ νὰ ρίψωσιν εἰς κόρακας τὰς μικροφιλοτιμίας καὶ τὸν σατανικὸν ὄφιν τῆς ἐθνικότητος, ἣτις ἐν τῇ ταυτότητι τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ μέλλοντος δύναται μόνον νὰ ὑπάρξῃ· καὶ τρίτον, εἰς τὴν ἀπαιδευσίαν, τὴν ἐν γένει τοὺς ἐκτὸς τῶν πόλεων περιπτύσσουσαν· τελευταῖον εἰς τὴν πολυχρόνιον δουλείαν, τὴν ἀναφύρασαν τοὺς κατοίκους μετὰ τῶν ἕξεων καὶ τῶν κακουργημάτων τῶν δεσποζόντων.

ΚΕΦ. ΚΒ΄.

ΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ.

Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον εἶδομεν ὅτι, μεταξὺ τῶν ζητημάτων ἅπερ οἱ Βούλγαροι ὑπέβαλον κατὰ τὸ 1850, καὶ ὁ Ὁμὲρ μετὰ τοῦ Ριζὰ πασᾶ εἶπον εὐλόγα, ὑπῆρχε καὶ τὸ θρησκευτικόν. Ἀπήτουν κληρὸν καθαρῶς βουλγαρικόν, καὶ οὔτε Ἀρχιερεῖς Ἕλληνας, οὔτε οἰονδήποτε ἄλλον ἱερωμένον μὴ βούλγαρον παρ' αὐτοῖς ἤθελον.

Ἐπειδὴ ἡ αἴτησις αὕτη, ὡς καὶ αἱ λοιπαί, παρῆλθον ἀτελεσφόρητοι, ἐσκέφθησαν μετὰ δέκα ἔτη νὰ ἐπιτύχωσι διὰ τῆς βίας τὸ θρησκευτικὸν κἂν, καὶ ἀφ' οὗ εἰς πολλὰ μέσα κατέφυγον, ἐπὶ τέλους ἀντιπρόσωποι αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, πραγματικοὶ εἴτε αὐτοχειροτόνητοι, συνέταξαν καὶ ἐπέδωκαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1861 ἀναφορὰν, περιέχουσαν τὰς ἐξῆς ὀκτὼ αἰτήσεις:

Α'.—Τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος, πιστὸν ὑπήκουον τοῦ ἐνδόξου Ὀθωμανικοῦ Θρόνου (!), ἐπειδὴ κατὰ τὸ θρήσκευμά του ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Γραικικοῦ Πατριαρχείου, παρακαλεῖ νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ μετέχη τῆς ἐκλογῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ του.

Β'.—Τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἧτις μέχρι τοῦδε συνίστατο μόνον ὑπὸ Γραικῶν Ἀρχιερέων, μὴ ὑπάρχοντος οὐδενὸς Βουλγάρου, ἀπὸ τοῦδε νὰ ᾧσιν ἐξ ἡμισείας· δηλ. ἐξ Βούλγαροι καὶ ἐξ Γραικοί, οἵτινες ἅπαντες ὁμοῦ νὰ φροντίζωσι καὶ μεριμνῶσιν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου, περὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων.

Γ'.—Οἱ Βούλγαροι Ἀρχιερεῖς, οἵτινες θὰ ᾧσι μέλη τῆς Συνόδου, νὰ σχηματίζωσιν ἐκτὸς τούτου, ὁμοῦ μὲ ἄλλα ἰσάριθμα λαϊκὰ μέλη, ἐκλεγόμενα ἐκ τῶν ἐντιμοτέρων Βουλγάρων, ἐν Μικτὸν Βουλγαρικὸν Συμβούλιον. Τοῦτο δὲ νὰ ἐνασχολῆται εἰς ἀπάσας τὰς μὴ θρησκευτικὰς ὑποθέσεις τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους.

Δ'.—Εἰς τὸν ἰκανώτερον τῶν ἐν τῷ Βουλ. Μ. Συμβουλίῳ Ἀρχιερέων, καὶ εἰς ἓνα λαϊκὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἐκλεγόμενον ἐκ τῶν ἐντιμοτέρων Βουλγάρων, νὰ δοθῆ μία ἐθνικὴ Σφραγίς, ὥστε νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα ν' ἀναγγέλλωσι καὶ ἐκλιπαρῶσι τὴν Σ. Κυβέρνησιν διὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν. Οἱ οὗτοι δὲ οὗτοι νὰ διαμένωσι πάντοτε παρὰ τῶ ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῷ ναῶ.

Ε'.—Ὁ Πατριάρχης νὰ μὴ ἔχη τὴν ἐξουσίαν νὰ παύῃ καὶ ν' ἀντικαθιστᾷ τὸν πρῶτον Μητροπολίτην καὶ τὸν βοηθὸν αὐτοῦ λαϊκόν· ἀλλ' ἡ παῦσις καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῶν νὰ ἐκτελεῖται ὑπὸ τῆς Σ. Κυβερνήσεως, ὅταν οὗτοι ἀποδειχθῶσιν ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Μ. Συμβουλίου ἔνοχοι παρεκτροπῆς τῶν καθηκόντων.

ΣΤ'.—Προκειμένου νὰ διορισθῆ εἰς τινὰ βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν Ἀρχιερεὺς, τότε νὰ προτείνωνται ὑπ' αὐτῆς δύο, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὴν Πρωτεύουσαν πρὸς τὸ Μ. Β. Συμβούλιον. Ὁ ἐκλεχθεὶς δ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου, συστηθεὶς πρῶτον εἰς τὸν Πατριάρχην, νὰ χειροτονῆται εἶτα κατὰ τοὺς θρησκευτικὰς κανόνας.

Ζ'.—Εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἰς ἃς ὑπάρχουσιν ἀναμιξ Γραικοὶ καὶ Βούλγαροι, ὁ Ἀρχιερεὺς νὰ ἐκλέγηται ἐξ ἐκείνου τοῦ ἔθνους ἐξ οὗ κατοικοῦσι πλείονες· δηλ. ἂν μὲν οἱ Γραικοὶ ἦναι περισσότεροι, νὰ ἦναι Γραικός, ἂν δὲ οἱ Βούλγαροι, νὰ ἦναι Βούλγαρος. Ὁ εἰς τοιαύτην ἀνάμικτον Ἐπαρχίαν διοριζόμενος Ἀρχιερεὺς ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καλῶς καὶ τὰς δύο γλώσσας, τὴν τε Γραικικὴν καὶ τὴν Βουλγαρικὴν. Ἀπὸ τοῦδε δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ γίνηται οὐδὲν ἐμπόδιον εἰς τοὺς κατοίκους χωρίου, ἢ πόλεως τινος βουλγαρικῆς νὰ μεταχειρίζωνται τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν οὔτε εἰς τὰς ἐκκλησίας οὔτε εἰς τὰ σχολεῖα.

Η'.—Ἀφ' οὗ ἐγκριθῶσι τὰ ἄνω εἰρημένα Ἀρθρα, ἐπειδὴ εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς δὲν συγχωρεῖται νὰ εἰσπράττωσι διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸν βασιλικὸν Πατριᾶν, ὑπὸ τὸ ὄνομα Μιρὶ, διαφόρους φόρους, πρέπει νὰ ὀρισθῇ, κατ' ἔκρισιν τῆς Σ. Κυβερνήσεως, ἐτήσιος ἐπιχορήγησις ἀναλόγως τοῦς βαθμοῦ ἐκάστου.

Γνοῦντες τὰ ὀκτῶ ταῦτα Ἀρθρα, ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐνὸς ἐκάστου.

ΑΡΘΡΟΝ 1-ον.

Θρησκευτικῶς.— Τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐκλέγει ἡ Ἱερά Σύνοδος, εἰς τῆς ὁποίας τὰς συζητήσεις λαμβάνει μέρος ἡ πρώτη πεντάς τῶν Ἀρχόντων τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Ἐκλογὴν ἱερωμένου ὑπὸ λαϊκῶν ῥητῶς ἀπαγορεύουσιν οἱ τε Ἀποστολικοὶ καὶ οἱ Συνοδικοὶ Κανόνες. Ἀλλὰ, «Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιῆτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξαστήσεται ὁ Θεὸς, διὰ Κυρίου, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι· ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.» (Ἀποστολ. Κανὼν ΔΔ΄.) Ἐπομένως οἱ Βούλγαροι ἀναγνωρισθήτωσαν πρῶτον ὡς ἔθνος. Τίς δὲ ὁ ἀναγνωρίσων αὐτούς; Ἐὰν μὴ διὰ τοῦ ἔθνους πολιτικὴ ἀνεξαρτησία ὑπονοεῖται, οἱ δεσπόζοντες ἀναμφιλέκτως, οἱ μέχρι τοῦδε τοὺς ὑφ' αὐτοὺς Χριστιανοὺς πάντας ἐν ἔθνος θεωροῦντες. Μετὰ τοῦτο αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν ἢ Ἀρχιεπισκοπὴν δωδεκάτην ἐν τῇ Ἀνατολῇ αὐτοὶ ἔξουσιν· ἐν ἣ πρώτῃ ἡ Κωνσταντινουπόλεως, δευτέρα ἡ Ἀλεξανδρείας, τρίτῃ ἡ Ἀντιοχείας, τετάρτῃ ἡ Ἱεροσολύμων, πέμπτῃ ἡ Ῥωσσίας, ἕκτῃ ἡ Κύπρου, ἑβδόμῃ ἡ Κάρλοβιτς, ὀγδόῃ ἡ Σιναίου Ὅρους, ἐνάτῃ ἡ Μαυροβουνίου, δεκάτῃ ἡ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐσχατῶς, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἐνδεκάτῃ, ἡ τῆς Ῥωμουσίας. Ἡ προὔπαρξα-

σα Ἀρχιεπισκοπὴ Τυρνόβου Πατριαρχεῖον δὲν ἦτο πατριαρχικοὶ θρό-
νοι πέντε ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καθιδρύθησαν, πέντε ὑπὸ τῶν Συνό-
δων ἀνεγνώρισθησαν Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας, Ἀ-
λεξανδρείας Ἱεροσολύμων. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου ἐλέγετο Πα-
τριάρχης, ὡς ὁ τῆς Μόσχας ἑκατονταετηρίδα πρὸ τοῦ Μεγάλου Πέ-
τρου, τοῦ διὰ τοῦ γράμματος αὐτοῦ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη,
ἐξαίτησαμένου ἐκ Πετροπόλεως τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1721 τὴν ἄ-
δειαν ἀντικαταστήσεως τοῦ Πατριάρχου δι' Ἱερᾶς συνόδου, ὡς ὁ ἐν
Ἰπὲκ καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Κάρλοβιτζ Σέρβος, ὡς σήμερον τῶν Μα-
ρωνιτῶν τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν καὶ λοιπῶν ἐν Τουρκίᾳ λέγονται.
Ἐν οἱ Βούλγαροι μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Πατριάρχη αὐτο-
κέφαλον καὶ ἀνεξάρτητον ἐν Τυρνόβῳ εἶχον, ἔκτοτε δὲ τὸ δικαίωμα
τοῦτο τοῖς ἀφηρέθη, τὸ προνόμιον κατεπατήθη οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Οἰκου-
μενικοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς λέγουσι, διό-
τι παράλογον εἶναι νὰ ἀποδίδηται τοιαύτη ἰσχὺς εἰς ἄτομα ἢ εἰς
ἀρχὰς μὴ ἰσχυούσας ἐν Κράτει, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερ-
νήσεως, καὶ παρ' αὐτῆς καὶ μόνης ἢ ἀνάκτησις τοῦ ἀπολεσθέντος
δύναται, ζητουμένη, νὰ ἐπιτραπῇ, οὐχὶ δὲ παρὰ τοῦ Γραικοῦ Πα-
τριάρχου, παρ' οὗ οὔτε ποτὲ ἐξητήθη τι τοιοῦτον, οὔτε δυνατὸν εἶναι
νὰ προαχθῇ.

Πολιτικῶς. Τὴν 1-ην τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1453 ὁ κατακτη-
τῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως προεκήρυξε τὴν ἡσυχίαν ἀποκαταστα-
θεῖσαν, καὶ προσεκάλεσε τοὺς διασωθέντας ἐκ τῆς σφαγῆς Κωνσταν-
τινουπολίτας νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχη, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀπο-
θανόντος, ὑποσχόμενος νὰ τηρήσῃ τὰ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρα-
τόρων τυπικὰ τῆς περιβολῆς καὶ ἐπικυρώσεως τοῦ ἀξιώματος. Τοῦ
Γενναδίου ἐκλεχθέντος καὶ παρουσιασθέντος, ἐδέχθη αὐτὸν μετὰ τῶν
ἀνηκουσῶν τιμῶν, ἐκράτησεν εἰς συνεστίασιν, ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλο-
γὴν, προέπεμψεν ἀπερχόμενον μέχρι τῆς πρώτης αὐλῆς τῶν ἀνακτό-
ρων, ἀφ' οὗ τῶ ἐνεχείρησε σκῆπτρον πολῦτιμον, καὶ τῶ ἐξέδωκε
κατόπιν φερμάνι, δι' οὗ τὸ ἱερόν καὶ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου
τοῦ Πατριάρχου τῶν Γραικῶν (Οὐρούμ) ἀνεγνώριζετο, καὶ τὸ ἀσί-
δοτον αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτη-
μάτων ἀνεκηρύττετο.

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία διὰ τῶν διατάξεων, τῶν νόμων καὶ τῶν
Κανόνων αὐτῆς δὲν ἀποβλέπει μόνον τὸ ἠθικὸν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ
πιστοῦ, ἀλλὰ περιλαμβάνει πάντας ἐν γένει τῆς κοινωνίας τοὺς δε-
σμούς, καὶ που ἀκροθιγῶς τοῦ πολιτικοῦ βίου ἄπτεται, διὰ νὰ δια-
κρίνη ὁμῶς αὐτὸν τῆς κυρίας ἐνασπολήσεως τοῦ πνεύματος. Οἱ ἐπὶ

σχηματισμοῦ καὶ διατηρήσεως τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν κοινωνιῶν νόμοι χριστιανικοὶ ὑπάρχουσιν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι πρὸς τοὺς πηγάζοντας ἐκ τοῦ Κορανίου· ὥστε ὁ μὲν Πατριάρχης κατὰ χρέος ἐπεσκόπει τὰς κοινωνικὰς (πολιτικὰς δικαστικῶς) ὑποθέσεις τοῦ ποιμνίου καὶ διεξήγαγε τὰς ἀναφυομένας διαφορὰς, οἱ δὲ Σουλτάνοι σιωπηλῶς ἀνεγνώριζον τοιαύτην μεταξὺ κρατούντων καὶ κρατουμένων παρεμπόπτουσαν καὶ πολιτικῶς ἄκυρον ἀρχήν. Στενοχωρίας δ' ἐκάστοτε προκυπτούσης, δυσκολιῶν γινομένων, καὶ σκανδάλου ἐνίοτε γεννωμένου, ὁ Σουλεῖμν ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀνωμαλίαν. Ἐπρόκισε τὸν Πατριάρχην διὰ διπλώματος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν προκυρωθέντων δικαιωμάτων καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν, οἷον οἰκοδομητικῶν, ἱερῶν τελετῶν, γάμων, ταφῶν, παρεχωρεῖτο εἰς αὐτὸν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν ἀνεγκλήτως πάσας τὰς μεταξὺ Οὐρούμ ὑποθέσεις, καὶ τὰς εἰς τὸ Κράτος ἀναφερομένας νὰ ἀνενέγκῃ αὐτὸς διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ· ἐθεωρεῖτο δὲ καὶ ἐθνάρχης (Μιλέτμπασης) τῶν Γραικῶν (Οὐρούμ), πρόσωπον, ἀρχή, κεφαλὴ, δι' ἧς ἡ Πύλη ἤρχετο εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἦδη, τοῦ Πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχοντος καὶ ὑπάρχοντος, ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐξεληθόντος καὶ διὰ τοὺς Ἑλληνας κυρωθέντος, διαδόχου τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου τοῦ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν Βυζαντίῳ νομοθετηθέντος ὑπάρχοντος, καὶ διὰ τοὺς Ἑλληνας ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐπισήμως περιβληθέντος, ἐπὶ τίνι δικαίωματι οἱ Βούλγαροι ἀπαιτοῦσιν αὐτὸν καὶ Βούλγαρον, ἦτοι καὶ διὰ τοὺς Βουλγάρους; Ἐπὶ τῷ δικαίωματι τῆς ἀδελφότητος πῶν ἀτυχημάτων; Μάλιστα. Δώσωσι τὴν χεῖρα, καὶ συμπτύξωμεν ἀλλήλους, κλαύσωμεν τὴν τύχην μας, θρηνησώμεν τὰ ἀδελφικὰ παθήματα. Καὶ αὐτοὶ ὑπέφερον καὶ ὑποφέρουσι καὶ ἡμεῖς· καὶ αὐτῶν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἠτιμάσθησαν καὶ οἱ πατέρες ἐσφάγησαν, καὶ ἡμῶν. Ἄλλ' ὅχι ἀπαιτοῦσι τοῦτο ἐπὶ τῷ δικαίωματι τῆς ἐθνικότητος, λέγουσι, τοῦ ἐθνισμοῦ, τοῦ χωρισμοῦ τοῦ διχασμοῦ, καὶ δὲν σκέπτονται ὅτι αὐτὸ τοῦτο συμφέρει εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ εἰς πάντα ἐχθρὰν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτῶν καὶ ἡμῶν. Ἴδου τὸ τῆς Αὐστρίας τρανώτατον παράδειγμα· βασιλεύει ἐπὶ δεκαοκτῶ ἐθνῶν, διότι διατηρεῖ αὐτὰ διηρημένα καὶ ἐχθρὰ πρὸς ἀλλήλα. Ἄγετε δὴ τότε καὶ λάβετε τὸν τοῦ Τυρνόβου Πατριάρχην, ὃν ποτε εἶχετε. Διατί οὐχί, ὅταν οὐδεὶς ὁ ἀντιτείνων;

Ἄναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ αἰτοῦσι νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Κατὰ παράδειγμα τίνων;

Τῶν ἀρχαίων, τῶν νεωτέρων, τῶν Ἰουδαίων, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἐφεσίων, τῶν Ἀντιοχείων, τῶν Δυτικῶν, τῶν Διαμαρτυρουμένων, ἢ οὐχί; Ἄρα οἱ Γάλλοι, ἢ μᾶλλον οἱ ὑπὸ τὴν Ῥωσσίαν Πολωνοὶ λαβέτωσαν μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πάπα ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν ἢ εἰς τὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων, οἱ Ἀλβανοὶ, οἱ ὀρθόδοξοι Ἀρμένιοι, οἱ Καισαρεῖς, οἱ Ἀραβες, οἱ Ἀβισυνοὶ, οἱ Λιβάνιοι, οἱ Μελχίται, καὶ αἱ ἐν Βιέννῃ, ἐν Τεργέστη, ἐν Ὀδυσσῶ καὶ πανταχοῦ ἑλληνικαὶ κοινότητες. Ἄγνοοῦσιν οἱ Βούλγαροι ὅτι εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Ἀρμενίαν ὑπάρχουσι Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, οὐχὶ κοινότητος ἀλλὰ χιλιάδας καθ' ἑκατοντάδας ἀπαρτίζοντες;

Τέλος πάντων, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία (l'Église grecque orientale) ἢ δι' Ἑλλήνων σχηματισθεῖσα, δι' ἑλληνικῆς γλώσσης εὐαγγελικῶς καὶ ἀποστολικῶς κηρυχθεῖσα, δι' ἑλληνικοῦ μαρτυρικοῦ αἵματος, καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν αὐτὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων χυθέντος, ἀγιασθεῖσα, δι' Ἑλλήνων Βασιλείων, Χρυσοστόμων Θεολόγων στερεωθεῖσα, καὶ ὡς τοιαύτη ὑπὸ τῆς ὑψηλοῦ ἀνεγνωρισμένη, δίκαιον εἶναι νὰ διοικηθῇ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες μόλις μεσοῦντος τοῦ 9-ου αἰῶνος ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' οὗ ἐπὶ αἰῶνας ἐκείνον τε καὶ αὐτοὺς κατεδίωξαν; Ἐὰν ἔθνικὴ φιλοτιμία, τὸν θρησκευτικὸν αὐτῶν ζῆλον ἀνυψοῦσα, ζητῇ νὰ κολακευθῇ διὰ τῆς ἰδέας ὅτι, τοῦ γεραροῦ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Βούλγαρος δὲν ἐξαιρεῖται, ἐπιτραπέιτω μοι νὰ ὑποδείξω εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Βουλγάρους τὸν Πατριαρχικὸν Κατάλογον, νὰ ἀποδείξω ὅτι οἱ Ἕλληνες προνομιοῦχον δι' ἑαυτοὺς καὶ μόνους ἀξίωμα τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον οὐδέποτε ἐθεώρησαν, καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν λαμβάνουσι τὸν κόπον νὰ παρατηρήρωσι, νὰ τοῖς ἀναγνώσω ἐγὼ μόνον μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πτώσιν τὰ ἐξῆς Πατριαρχῶν Οἰκουμενικῶν ὀνόματα.

1489 Ῥαφαὴλ ὁ Α', ἀγνοῶν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν.

1493 Μάξιμος ὁ Γ', ἐκ βουλγαρικῆς ἐπαρχίας.

1520 Ἱερεμίας ὁ Α', ἀπὸ Σοφίας.

1632 Κύριλλος ὁ Β', ἀπὸ Βερβόιας.

1651 Κύριλλος ὁ Γ', Τυρνοβίτης.

1673 Γεράσιμος ὁ Β', Τυρνοβίτης.

1757 Καλλίνικος ὁ Δ', ἐκ Περσθλάβας.

1760 Σεραφεῖμ ὁ Β', Φιλιππουπολίτης.

ΑΡΘΡΟΝ 2-ον.

Θρησκευτικῶς.—Τοὺς ἀρχιερεῖς, πολλῶν δὲ μᾶλλον τοὺς

συνοδικούς, οὐ κατ' ἔθνος ἢ κατ' ἀριθμὸν καθίστασθαι νόμος ὑπάρχει, ἀλλὰ «δεδοκιμασμένους ὄντας ἐκ πολλοῦ ἐν τε τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, καὶ τῇ τοῦ εὐθέως βίου πολιτείᾳ.» (Τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου Κανὼν ΙΒ', καὶ ἐρμηνία Ζωναρά καὶ Βαλσαμῶνος).

Πολιτικῶς.—Ἄν δὲ καὶ οἱ Ἄλβανοί, καὶ οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ λοιποὶ ἀπαιτήσωσι νὰ ἔχωσιν ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, τότε τί ποιητέον; Ἡ μὴ ποτε οἱ Βούλγαροι, οἱ ἐπὶ πατριαρχικοῦ θρόνου ὑψωθέντες, ἐξηρέθησαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου;

ΑΡΘΡΟΝ 3-ον.

Πολιτικῶς.—Καὶ δὴ, οἱ μὲν Βούλγαροι Ἀρχιερεῖς νὰ συζητῶσι καὶ διεκπεραιῶσι τὰς τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος ἀπαξίας ὑποθέσεις, καὶ ἰδίως τὰς τῶν Ἑλλήνων μετὰ Ἑλλήνων, οἱ δὲ Ἑλληγες νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ τῶν Βουλγάρων! Νὰ θεωρῶνται ὁδηγὰ πάντων τῶν Χριστιανῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις αἱ ὑποθέσεις, ἐκτὸς ὅμως τῶν βουλγαρικῶν, αἵτινες, ὅταν παρεμπίπτωσι νὰ μεταβιβάζωνται εἰς τὸ Β. Μ. Συμβούλιον. Ἡ ἐννοοῦσι νὰ σχηματισθῇ καὶ ἑλληνικὸν μικτὸν συμβούλιον, διὰ νὰ μεταβιβάζωνται καὶ εἰς αὐτὸ αἱ ἑλληνικαί, ἄλλο δὲ ἀραβικόν, καὶ οὕτως ἐφεξῆς;

ΑΡΘΡΟΝ 4-ον.

Τοῦτο συμπεριλαμβάνεται εἰς τὸ προηγούμενον. Ἰδίᾳ δὲ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἀναγνώρισις ἀφορᾷ τοὺς κρατοῦντας.

ΑΡΘΡΟΝ 5-ον.

Κοσμικὴ ἐξουσία δὲν δύναται οὔτε νὰ διορίζῃ οὔτε νὰ παύῃ λειτουργοὺς θρησκείας, ὅταν αὕτη λέγεται Χριστιανικὴ καὶ ἐπὶ ἀποστολικῶν καὶ συνοδικῶν κανόνων βασιζέται. Λαϊκοὶ δὲ ἐπισκόπους Χριστιανούς οὐδέποτε ἔχριναν. «Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων.» (Ἀποστ. Κανὼν Α΄.) «Εἴ τις ἐπίσκοπος, κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες.» (Κανὼν Δ΄.) «Ἐπίσκοπον, κατηγορηθέντα ἐπὶ τινὶ παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων, καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ ἐπισκόπων κἂν μὲν ἀπαντήσῃ, καὶ ὁμολογήσῃ, ἢ ἐλεγχθεῖ, ὀρίζεσθω τὸ ἐπιτίμιον.» (Κανὼν ΟΔ΄.)

ΑΡΘΡΟΝ 6-ον.

«Οὐ δεῖ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖον.» (Κανὼν ΙΓ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου.) Ἱερμηνεῖα Ζωναρά. Οὐ μόνον ἐπισκόπων ἐκλογὴν οἱ ὄχλοι ποιεῖν ἐκωλύθησαν, ἀλλ' οὐδὲ ἱερεῖς ἐκλέγεσθαι παρεχωρήθησαν. Ἱερμηνεῖα Ἀριστήνου. Ψῆφῳ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων καθίστανται οἱ ἐπίσκοποι. Εἴ τις δὲ μὴ τοιοῦτῳ

προβιβασθῆ εἰς ἐπίσκοπὴν, ἀλλὰ παρὰ τῶν ὄχλων ἐκλεγῆ, ἀδεκτός ἐστι καὶ ἀνεπίλεκτος. Ὅρα καὶ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος Ἀπόκρισιν τῆς ΞΑ' ἐρωτήσεως.

ΑΡΘΡΟΝ 7-ον.

Τὸ περὶ γλώσσης καὶ σχολείων ἐξαιρουμένου, καθ' ὃ εὐλογωτάτης καὶ δικαιοτάτης ἀπαιτήσεως ταύτης, καὶ τὸ περὶ πληθυσμοῦ ἀναπτυχθέντος εἰς τὸ Α'. Ἄρθρον, ἴδωμεν ὅμως πῶς φρονούσι νὰ διακρίνωσι τοὺς Βουλγάρους τῶν Ἑλλήνων. Ἄρα διὰ τῆς φωνῆς; Κερδαίνουνσι τότε οἱ Ἕλληνες; διότι τὸ ἑκατοστημόριον τῶν λεγομένων Βουλγάρων καὶ ὁμιλούντων τὴν Ἑλληνικὴν δὲν ἀπαρτίζουσιν οἱ λεγόμενοι Ἕλληνες καὶ ὁμιλοῦντες τὴν Βουλγαρικὴν. Μὴ διὰ τῆς καταγωγῆς; Τίς ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς καὶ ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις δύναται σήμερον ν' ἀποδείξῃ τὸν προπάτορα αὐτοῦ καθαρὸν Βούλγαρον ἢ γνήσιον Ἕλληνα;

ΑΡΘΡΟΝ 8-ον.

Θρησκευτικῶς.— Δὲν συγχωρεῖται νὰ εἰσπράττωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς . . . ! Οὐ μόνον συγχωρεῖται, ἀλλὰ καὶ διατάττεται νὰ εἰσπράττωσι, δηλ. νὰ λαμβάνωσι τὰ ὀφειλόμενα ὑπὸ παντὸς Χριστιανοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ προσφέρωνται. «Προστάσομεν τὸν Ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων. Εἰ γὰρ τὰς τιμίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς αὐτῷ πιστευτέον, πολλοῦ ἂν δέη περὶ τῶν χρημάτων ἐντέλλεσθαι. . . Μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων εἰς τὰς ἀναγκαῖας αὐτοῦ χρείας.» (Ἀποστ. Κανὼν ΜΑ'.) Ἡ κατάχρησις τούτου προβλέπεται, διὰ τοῦ ΚΕ' Κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου τιμωρεῖται, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ κακὸν πρέπει νὰ μνηυθῆ. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῶν βουλγαρικῶν αὐτῶν ζητημάτων λέγει ἐπιχορήγησις. Ἐὰν τὴν αὐτὴν λέξιν καὶ τὸ πρωτότυπον φέρῃ, ὑπάρχει ἄρα καὶ χορήγησις; τίς δὲ αὕτη; Ἐπειτα τί ἐστὶ βαθμὸς ἀρχιερέως, ὥστε ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἐκάστου νὰ ὀρισθῆ ἡ ἐπιχορήγησις; Οὐ πάντες ἐπίσκοποι; «Ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία μία ἐστὶ καὶ ἡ αὐτὴ ἐπὶ πᾶσι καὶ οὐ κληθήσεται οὗτος μὲν ἄκρος ἱερεὺς, ἐκεῖνος δὲ ἀτελής ἱερεὺς; ἀλλὰ πάντες ἐπίσης ἱερεῖς, πάντες ἐπίσκοποι, ὡς καὶ τὴν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπίσης δεξάμενοι. Ὁ γοῦν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπος, ὡς τὴν πρώτην ἔχων καθέδραν, μετὰ προσθήκης λεχθήσεται ἐπίσκοπος μητροπόλεως.» (Ἀριστήνου, ἐρμηνεία εἰς τὸν ΛΘ' Κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου.)

Πολιτικῶς.— Ἡ μισθοδοσία τῶν Ἀρχιερέων ἀντιβαίνει εἰς τοὺς Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, μίσθωσιν μὴ δεχομένης θέσεως ἀμισθώτου. Ὑποθέσωμεν ὅμως ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐξαίρεσιν, κατὰ τὸ πα-

ράδειγμα ἄλλων, καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν γινομένην. Τίς ὁ δι' ἐτησίου τακτικῆς χορηγήσεως ἐπίσκοπον καὶ ἐπισκοπὴν ἀξιοπρεπῶς διατηρήσω; Μὴ οἱ κρατοῦντες καὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτῶν; ἀλλ' αὐτὴ μωαμεθανικὴ. Ἄρα ὁ λαὸς ἐπὶ τίνι ἐγγυήσει, διὰ τίνος καὶ πῶς; Βιαζόμενοι, ὡς λέγουν, δὲν δίδουν, ἐλεύθεροι δ' ἀφιέμενοι δώσουσιν; Καὶ ὅμως, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἡ βία προϋποθέτει ἐλευθερίαν, μεθ' ἣν γεννᾶται.

Κατ' ἐμὲ, εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις οὐδὲν συμφερότερον καὶ σωτηριωδέστερον τῆς μισθοδοτήσεως τῶν ἱερέων ἐν γένει. Ὁ σκοπὸς πλατύτατος, τὰ μέσα στενώτατα.

Οἱ Βούλγαροι εὐλόγως εἴτε ἀλόγως ὀρησκευτικὸν ζήτημα διεγείραντες, ἔπρεπε νὰ χωρίσωσιν αὐτὸ τῆς πολιτικῆς, καὶ νὰ παραστήσωσι τὰς αἰτήσεις σαφεῖς καὶ εὐκρινεῖς, ἄνευ περιπλοκῆς, ὡς τὸ πρᾶγμα ἐγένετο. Δύω ὁμαλωτάτας ὁδοὺς πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ, ὡς λέγουν, Πατριαρχείου ἀνεξαρτησίας ἐδύναντο νὰ βαδίσωσιν τὴν μὲν, ζητοῦντες τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐν Τυρνόβφ Ἀρχιεπισκοπῆς, μετὰ ἐπεκτάσεως δικαιοδοσίας ἐπὶ πασῶν τῶν ἱστορικῶς ἀνεγνωρισμένων ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας βουλγαρικῶν χωρῶν, καὶ τότε πολιτικῶς νὰ ἀντιπροσωπευθῶσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ καὶ ἐν πόλει τινὶ ἐπισήμῳ τῆς Βουλγαρίας εἴτε διὰ λαϊκῶν εἴτε διὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐκείνης· τὴν δὲ, ἀπαιτοῦντες ὅπως μηδεὶς μὴ τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν γνωρίζων Ἀρχιερεὺς εἰς βουλγαρικὴν καθιστᾶται ἐπαρχίαν. Νὰ ᾧσι δὲ πάντοτε ἄγρυπνοι, ἵνα καταγγέλωσι τὰς παρεκτροπὰς καὶ καταχρήσεις, καὶ ἀπέφευγον τότε καὶ τὴν κατὰ τῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας τυφλὴν ἔφοδον καὶ τὸ νῦν λυπηρὸν σκάνδαλον.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οὐδέτερον τῶν προσημειωθέντων ἐζήτησαν· καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου οὐδαμοῦ οὐδαμῶς ἐγένετο λόγος ἐν ταῖς αὐτῶν αἰτήσεσι, τὸ δὲ δεύτερον ἐὰν ἤθελον εἶχον αὐτὸ, καθ' ὃ παραχωρηθὲν πρὸ πέντε μηνῶν ὑπὸ πλατυτέρας βάσεις παρὰ τοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ εἰς τὰς πρώτας γενομένας θορυβήσεις καὶ κατὰ τῶν ποικίλων στάσεις ἐν Βουλγαρίᾳ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἐν Χριστῷ καὶ ἐν πολιτείᾳ, ἀδελφοὺς τῶν Ἑλλήνων, παρεκτραπέν ἐνιαχοῦ καὶ αὐτῶν τῶν Συνόδων, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ χειροκροτήσωσιν εἰς τὰ σκάνδαλα καὶ ὠφεληθῶσιν ἐξ αὐτῶν οἱ ἀτενῶς τὰ βλέμματα ἐπὶ τῶν Ἀνατολιτῶν κρατοῦντες λύκοι τῆς Δύσεως. Τὴν 26 Φεβρουαρίου τοῦ 1861 εἶχεν ἐκδοθεῖ πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος, ἧς τὸ περιεχόμενον, ὑπὸ σουλτανικοῦ διατάγματος κυρωθὲν καὶ διαταχθὲν, εἶχεν οὕτως·

« Ἐκτελείσθω ἀπαραλλάκτως.

» Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἡ μεγάλη ἀνακτορική μου ἐπιθυμία εἶναι ἡ κατὰ πάντα ἀνεσις καὶ ἀσφάλεια ἐκάστης τάξεως τῶν Αὐτοκρατορικῶν πιστῶν ὑπηκόων μου.

» Ἐπειδὴ, ὅσα τὸ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διατελοῦν Βουλγαρικὸν σῶμα ἀνέφερον ἐγγράφως τε καὶ προφορικῶς πρὸς τὴν ὑψηλὴν μου Κυβέρνησιν περὶ τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ πατέρων καὶ κυβερνητῶν ἐπισκόπων τε καὶ Μητροπολιτῶν, ἐξαιτούμενον ἵνα ὧσιν οὗτοι ἐξ ἐκείνων, εἰς οὓς ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνην, καὶ ἵνα γνωρίζωσι προσέτι καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς τάξεις αὐτοῦ, ἐπεδοκίμασεν αὐτὰ ἡ Βασιλεία Μου, ἅτε δὴ βασιζόμενα εἰς τὸ ὅτι ταῦτα θέλουσιν ἐπιφέρει τὴν τελείαν εὐδαιμονίαν τοῦ σώματος τούτου, ὡς καὶ τὴν ἀνεσις αὐτοῦ καὶ ἡσυχίαν πρὸς τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ πράγματα, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπίτευξις τῶν εὐλόγων αἰτήσεων τοῦ εἰρημένου σώματος θεωρεῖται περὶ πολλοῦ παρὰ τῇ Βασιλείᾳ Μου, διὰ τοῦτο εἶχεν ἀνατελεῖν εἰς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς θρησκείας τὸν Πατριάρχην τῶν Ῥωμαίων, ἵνα σκεφθῇ περὶ τῶν παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας οἱ θρησκευτικοὶ κανόνες ἤθελον ἐπιτρέψει, καὶ ἀναφέρῃ αὐτάς. Ὁ δὲ διαληφθεὶς Πατριάρχης, συγκαλέσας γενικὴν Σύνοδον, συγκειμένην ἀπὸ τοῦς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ μου διατελοῦντας πρῶτην καὶ προπρῶτην Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχας, τοῦς νῦν Ἀλεξανδρείας Ἀντιοχείας Ἱεροσολύμων, τὰ μέλη τῆς ἐνδημούσης Συνόδου τῶν Μητροπολιτῶν, καὶ ἀπὸ ἐπισκόπους, συνεζήτησε τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μετ' αὐτῶν, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων τούτων καθυπέβαλε διὰ Μαζπατᾶ ἐσφραγισμένου παρὰ πάντων τῶν ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ παρευρεθέντων, ἐν ᾧ (μαζπατᾶ) διαλαμβάνονται τὰ ἀκόλουθα ἄρθρα:

Α'. Εἰς τὰς καθαρῶς Βουλγαρικὰς ἐπαρχίας μέλλουσι προτιμᾶσθαι καὶ διορίζεσθαι ἀπὸ τοῦ νῦν Μητροπολιτῆτι καὶ ἐπίσκοποι κληρικοὶ ἐκ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ἄνδρες ἀμεμπτοὶ καὶ εὐθεῖς, φέροντες τὰ κατὰ τοῦς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἀπαιτούμενα προσόντα, ὡς καὶ οἱ εἰδότες ἀκριβῶς τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν.

Β'. Ἐὰν εἰς τινὰ τῶν καθαρῶς Βουλγαρικῶν πόλεων ἤθελε χηρεύσει Μητρόπολις τις ἢ Ἐπισκοπὴ, καὶ οἱ Χριστιανοὶ προτείνωσιν ὁμοφώνως διὰ τὴν χηρεύουσαν θέσιν κληρικὸν τινὰ, φέροντα τὰ κατὰ τοῦς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἀπαιτούμενα προσόντα, ἄνδρα δόκιμον καὶ ἐγνωσμένον τοῖς Πατριαρχείαις ἐπὶ φρονήσει καὶ ἰκανότητι, τὴν υἱικὴν ταύτην τῶν Χριστιανῶν ἐκείνων αἴτησιν εὐχαρίστως ἀποδέξεται τὸ Πατριαρχεῖον.

Γ'. Θέλει συστηθῆ Θεολογικὴ Σχολὴ ἐν καταλλήλῳ μέρει πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν βουλομένων ἱερατεῦσαι Βουλγάρων· ἢ δ' ἐτησία αὐτῆς δαπάνη καταβληθήσεται ὑπὸ τε τῶν ἐν ταῖς καθαρῶς Βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις, καὶ τῶν ἀλλαγῶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἐπικρατείας εὐρισκομένων Χριστιανῶν. Τὰ δ' ἐν αὐτῇ διδασθησόμενα μαθήματα, ἵνα μὴ ἀντιβαίνωσιν εἰς τὴν ἀνατολικὴν θρησκείαν, θέλουσι προσδιορίζεσθαι διὰ προγράμματος τοῦ Πατριαρχείου.

Δ'. Ἡ ἐποπτεία τῆς σχολῆς ταύτης ἀνατεθήσεται τῷ Μητροπολίτῃ τῆς Ἐπαρχίας, εἰς ἣν εὐρίσκεται, καὶ ἐφόροις ἐκλεγομένοις ἐκ τῶν δοκίμων κληρικῶν.

Ε'. Ἐν πᾶσι τοῖς Βουλγαρικοῖς σχολείοις προτιμηθήσεται πάσης ἄλλης ἢ σπουδῆ τῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλολογίας αὐτῆς, ἀπαγορευομένου παντὸς τῆ τε Ὁρθοδόξῳ θρησκείᾳ καὶ τῇ Αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει μου ἐναντίου συγγράμματος.

ΣΤ'. Πᾶσα παράβασις τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀρθροῖς περὶ σχολείων διαγραφέντων ὅρων καὶ τάξεων, καὶ πᾶσα ἔλλειψις ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν διδασκάλων, ἔτι δὲ καὶ πᾶσα ὀλιγωρία τούτων ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διδασκαλικῶν αὐτῶν καθηκόντων, καὶ ἐν συνόψει πᾶσα ἀδιαφορία, ἢ παράβλεψις ὡς πρὸς τὴν ἐποπτείαν καὶ διεξαγωγὴν τῆς Σχολῆς καθίστησιν ὑπευθύνους τὸν τε Μητροπολίτην καὶ τοὺς ἐφόρους.

Ζ'. Εἰς ἡ δὴ τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Βουλγαρίας θέλουσι παρεδρεύει, ὡς καὶ πρότερον, ἐν τῇ Συνόδῳ τῶν Μητροπολιτῶν, ἀνταλλαττόμενοι ἐγκαίρως, ἢ ἐναλλάξ κατὰ διετίαν, διὰ κανονικῆς ψήφου τοῦ Πατριάρχου.

Η'. Ἐν τῇ κατὰ τὴν Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ θέλουσι λαμβάνεσθαι καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων μαθηταί, ὡς καὶ πρότερον.

Θ'. Αἱ πρόσοδοι τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκοπῶν ὀρισθήσονται δι' εἰδικοῦ ἐπισήμου κανονισμοῦ.

Ι'. Ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν καθαρῶς Βουλγαρικῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ θέλουσι τελεῖσθαι Βουλγαριστί.

ΙΑ'. Ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβόντων προκρίτων Ὁρθοδόξων Βουλγάρων θέλουσιν ἐκλέγεσθαι καὶ διορίζεσθαι τινες εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνικῶν καταστημάτων.

ΙΒ'. Πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέχνων τῶν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ μου εὐρισκομένων Ὁρθοδόξων Βουλγάρων καὶ ἐκμάθησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης, συστηθήσεται προκαταρκτικὸν σχολεῖον ἐντὸς τοῦ

περιβόλου τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Πατριαρχείου.

II'. Τὰ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς καθαρῶς Βουλγαρικαῖς ἐπαρχίας εὐρισκομένους Μητροπολίτας Ἐπισκόπους καὶ Χριστιανοὺς ἀποστελλόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικά ἔγγραφα θέλουσι γράφεσθαι ἑλληνιστὶ καὶ βουλγαριστί.

ΙΔ'. Τὸ Πατριαρχεῖον θέλει καταβάλλει πᾶσαν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν πρὸς διευκόλυνσιν καὶ διαίτησιν τῶν ὑπαγομένων αὐτῷ εὐλόγων αἰτήσεων καὶ ὑποθέσεων τῶν Βουλγάρων.

ΙΕ'. Χρείας τυχούσης μέλλουσιν ἀποστέλλεσθαι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἀρμόδιοι κληρικοὶ πρὸς ἐξέτασιν τῆς διαγωγῆς τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, ὡς καὶ παντὸς ἐν γένει κληρικοῦ ἢ διδασκάλου, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀγγελλομένων παρεκτροπῶν καὶ ἑλλείψεων αὐτῶν.

«Ἐπειδὴ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθειμένα δέκα πέντε ἄρθρα καθυπεβλήθησαν εἰς τὴν Ἵψηλὴν Πύλην μου διὰ Μαζπατά, ὡς εἴρηται, ἀναγνωσθέντα δὲ καὶ μελετηθέντα ἐν πρὸς ἐν ἐν τῷ Ἵπουργικῷ Συμβουλίᾳ τῆς Κραταιᾶς Βασιλείας Μου, ἀνηγγέλθησαν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ μου καὶ ἐβεβαιώθη αὕτη, ὅτι αὐτὰ εἰσὶν ἰκανὰ ὡς πρὸς τὰς βελτιώσεις, τὰς ὁποίας οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ Χριστιανοὶ κάτοικοι δικαίως ζητοῦσι, καὶ τὰς ἐνεστώσας ἀληθεῖς αὐτῶν ἀνάγκας, καὶ ὅτι ἡ ἐντελής αὐτῶν ἐφαρμογὴ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά αὐτῶν πράγματα τὴν ἡσυχίαν καὶ ἄνεσιν τῶν ἐπὶ εὐθύτητι καὶ εὐαρέστῃ διαγωγῇ πεφημισμένων Αὐτοκρατορικῶν ὑπηκόων μου Βουλγάρων, διὰ τοῦτο ἐξέδωκα Ἵψηλὸν Βασιλικὸν Ἰραδέν μου, ὅπως διακοινωθῶσιν ἀμέσως τὰ ἄρθρα ταῦτα, καὶ ἐν ταύτῃ σπεύσῃ ἕκαστος καὶ ἐνεργήσῃ τὸ πρέπον εἰλικρινῶς, ἀπέχων παντὸς ἐναντίου πρὸς αὐτόν. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδόθη καὶ τὸ παρὸν Ἵψηλὸν Αὐτοκρατορικὸν μου Φερμάνιον, ἐπικεκοσμημένον καὶ μὲ Ἵψηλὸν Βασιλικὸν Μου αὐτόγραφον.»

«Ἐγράφη κατὰ τὸ 1277 ἔτος τῆς Ἐγείρας ἐπὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ῥαμαζάν.»

Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐξῆλθεν, ὡς προείπομεν, τῶν Πατριαρχείων ἐξ ἐπαγγέλματος. Τὰ γεννήσαντα αὐτὴν αἰτία ἦσαν τὰ διακωδωνιζόμενα παράπονα τῶν Βουλγάρων, ἢ ἐξέγερσις αὐτῶν κατὰ τῶν διατάξεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ πολλῶν Ἀρχιερέων, οὓς οὐ μόνον ἐστέρησαν πάσης βοηθείας, ἀλλὰ καὶ σκληρῶς καὶ ἀντιθησκέυτικῶς ἀπέπεμψαν τῶν Ἐπαρχειῶν, ἄνευ προηγουμένης διαμαρτυρήσεως κατὰ τῶν λεγομένων καταχρήσεων, καὶ ἐν γένει αἱ πολ-

λαπλαῖ ἀταξίαι, αἱ ἐπισύρασαι καὶ τῶν κρατούντων τὴν προσοχὴν. Τὰ παράπονα ἐκεῖνα ἐδύνατο νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν εἰς ταῦτα· ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ Φαναρίου σιμωνίζουσιν· ἀνίκανοι δὲ καὶ ἐπιληψίμου διαγωγῆς ὄντες, κατὰ τὸ χρηματολογεῖν ὑπερβαίνουσι καὶ τοὺς ἐπὶ τούτῳ διαβεβοημένους πασάδας· ὅτι "Ἕλληνες ἢ ἑλληνοδίδακτοι ὄντες, ἀντὶ συμπαθείας καὶ εὐνοίας πρὸς τοὺς Βουλγάρους, αὐτῶν τὴν γλῶσσαν, τὴν παιδείουσι καὶ τὴν ἐθνικότητα κατατρέχουσιν· ὅτι τὰ Πατριαρχεῖα πάντα ὡς καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεύουσα Σύνοδος, ἐξ Ἑλλήνων ἅπασα συγκροτουμένη, παραγκωνίζει τοὺς Βουλγάρους κληρικούς, οὔτε εἰς τὴν σύνοδον νὰ συνεδριάξωσιν ἐπιτρέπουσα, (*) οὔτε εἰς βαθμὸν Μητροπολίτου ἀναβιβάζουσα αὐτοὺς καὶ πολὺ ἔλαττον εἰς Πατριαρχικόν.

Τὸ ἀβάσιμον τῶν παραπόνων τούτων ἐπὶ τῆς τελευταίας αἰτιάσεως ἐξηλέγχθη εἰς τὰ προηγούμενα ἐν τῷ 1-ῳ Ἄρθρῳ τῶν ζητημάτων, τὰ δὲ λοιπὰ, καὶ ἀληθῆ ἂν ἦσαν, ἔπαυον διὰ τῆς Ἐγκυκλίου ἐκείνης, ὑποτιθεμένου ὅτι οἱ Βούλγαροι Ἀρχιερεῖς ὑπῆρχον ἂν ἄγγελοι. Ἐκτὸς τῶν κυρίων παραπόνων ἐλέγοντο καὶ ἄλλα ὡς τὸ ἀδίκον τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ λεγομένου Ἐθνικοῦ Χρέους, καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου διὰ συνεισφορῶν καὶ ἐκ τῶν βουλγαρικῶν Ἐπισκοπῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Περὶ μὲν τοῦ πρώτου δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ· τὰ σχολεῖα καὶ τὰ νοσοκομεῖα, τὰ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ ταμείου διατηρούμενα, ἑλληνικὰ ἢ κοινὰ καὶ χριστιανικὰ θεωροῦνται; πότε Βούλγαρος προσῆλθε εἰς τι τούτων, τῷ ἀπετράπη δ' ἡ εἰσοδος; ἢ ἐν τῇ θεολογικῇ τῆς Χάλκης Σχολῇ τῆς Σλαβονικῆς ἔδρα, ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς μαθητὰς ἅπαντας, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο; τὰ καθιδρυθέντα δημόσια καταστήματα ὑπὸ τοῦ κλήρου ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅσα ἐγένοντο, ἀπέβλεψαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας; ὁ πατριαρχικὸς πρὸς τὴν Πύλην φόρος (πεσκές) τοὺς Ἕλληνας μόνον ἀφορᾷ; Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου παραπέμπομεν εἰς τὴν περὶ χρηματικῶν συνεισφορῶν τῶν Μητροπόλεων διάταξιν Ἡσαίου. (**)

Τὰ παραχωρηθέντα δικαιώματα τοῖς Βουλγαροῖς ἀπῆρσαν, καὶ ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διορίσῃ μικτὴν δεκαμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ πέντε Βουλγάρων καὶ πέντε ἄλλων Χριστιανῶν, ἵνα ἐξετάτῃ, διευκρινήσῃ καὶ ἀναφέρῃ τί οἱ Βούλγαροι αἰτοῦσι λοιπόν, προσπαθήσῃ δὲ τὸ καθ' αὐτὴν νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ διεστῶτα. Τότε

(*) Οἱ ὑπάρχοντες ἐτι καὶ νῦν Βούλγαροι Ἀρχιερεῖς ἐν τῇ Συνόδῳ ἐξελέγχουσι τὴν ἀπάτην τῶν φανασικόντων.

(**) Ἐν τῷ Συντάγματι τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν Κανόνων, ὑπὸ Ῥάλλῃ καὶ Ποτλῆ.

αὐτοὶ παρουσίασαν τὰς ὀκτὼ ἐκείνας προτάσεις, αἵτινες εἶδομεν πόσον ἀντίκεινται τῶν Κανόνων, εἰς τινὰ δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Λέγουσι ὅτι, ἐξ αὐτῶν αἱ περὶ Βουλγαροσυμβουλίου ἰσχυροῦ καὶ ἀνεξαρτήτου, καὶ περὶ ἐθνικῆς ἱεραρχίας καὶ ἀντιπροσωπικῆς Συνόδου, αὐτολεξεῖ ἀντεγράφησαν ἀπὸ σχεδίου μεταβρύθμισεων, προταθέν ποτε ὑπὸ τῆς ῥωσικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἀπορρίφθην, εὐρισκόμενον δὲ ἐν τῇ γερμανικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Χάτι Χουμαγιούμ. (*)

Ἡ μνησθεῖσα Ἐπιτροπὴ πολλὰς φάσεις διῆλθε νῦν μὲν θριαμβεύσασα ἐκηρύττετο, νῦν δὲ ἀποθαβρυνθεῖσα ἐλέγετο, ἤλθε ποτε φάσις σελήνης καθ' ἣν συνδιαλλαγὴν τῶν Βουλγάρων νὰ ἐκθέσῃ προσῆλθεν, ἐνιαχοῦ τῶν καθηκόντων ἐξέκλινε, θρησκευτικὰ ζητήματα διὰ λαϊκοῦ κύρους ἀναλαβοῦσα νὰ διαλύσῃ, ἐπὶ τέλος οὐδὲν κατώρθωσε καὶ διελύθη. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Βούλγαροι ὅπου μὲν ἐδύναντο ἐξηκολούθουν νὰ ἀποδιώκωσι τοὺς Ἀρχιερεῖς, ὅπου δὲ δὲν ἐδύναντο, νὰ μὴ ἀναγνωρίζουσιν αὐτοὺς, νὰ καταπατῶσι τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας, ἀνευ ἐπισκόπων πρεσβυτέρους χειροτονοῦντες, καὶ θυσιαστήρια πῆγνυντες, ἐναντίον τοῦ ΛΑ'. Κανόνος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν Ῥουστζουκίῳ θεατριζόντες ἀσχημίας, καὶ ἐν Περσλάβρῳ εὐαγγέλια εἰς τὸ πῦρ μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως παραδίδοντες, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦσαν γεγραμμένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ν' ἀποδώσωσι τὰ ἴσα τῶν ὑποτιθεμένων ὅτι ἔπαθον ἐπὶ τῆς καταργήσεως τῆς Τυρνοβείου Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ εἰκαζομένων ἐκ μόνης τῆς ἀνακαλύψεως βουλγαρικῶν τιμῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων, κεχωσμένων εἰς ἀπόκρυφα μέρη. Ἀφώριζον δὲ τινες τῶν αὐτοκλήτων Ἐπισκόπων τῆς Βουλγαρίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἀνεθεμάτιζον ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κληρὸν ἐπ' ἐκκλησίας, (204) καὶ εἰς πολλὰς πόλεις πάνδημον ὄρκον πολλοὶ ἐλάμβανον λέξιν ἑλληνικὴν νὰ μὴ ποτε προφέρωσιν. Ὡς εἰ ταῦτα δὲν ἤρκουν, ἤρξαντο διὰ τοῦ τύπου, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι διεκδικοῦνται ἱερὰ δικαιώματα, νὰ καταφέρωνται τόσοσι πικρῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει, καὶ παράδειγμα δὴ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες, ἢ μὲν ἐν Ἰβραίλῳ, ἢ δὲ βουλγαροβλαχικῇ ἐν Βουκουρεστίῳ πρὸ δὴ τῶν ἐκδιδόμεναι, ὥστε ἐξ αὐτῶν ἐν μόνον συμπέρασμα ἐδύνατό τις νὰ ἐξαγάγῃ ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι ἐγεννήθησαν δὴ εἴθνη ἐχθρὰ ἀλλήλων, προσωρισμένα νὰ κατασπαραχθῶσι καὶ ἀλλήλοσφαγῶσι θάπτον ἢ βράδιον! Ἐρωτῶ τοὺς Βουλγάρους ἐκείνους τοὺς τὰ ἐθνικὰ μίση ἀπερισκέπτως διεγείροντας καὶ ὑποκαίοντας, διότι ὑπάρχουσιν εὐτυχῶς πολλοὶ ἐχέ-

(*) Ὅρα Σελ. 21 τοῦ «Ὁ Βουλγαρισμὸς πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ κ. τ. λ. βήματος» Κωνσταντιν. πλ. 1864.

φρονες ἐξ αὐτῶν, αὐτοὶ τῷ ὄντι τὸ ἔθνος αὐτῶν τιμῶντες, οὓς μάλιστα σέβομαι, ἐρωτῶ δὴ ἐκείνους· τί κακὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔπαθον; ἢ μὴ οἱ ἐλληνίζοντες τὴν φωνὴν διεφθάρησαν, καὶ τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν ἔβλαψαν; πότε ἀνέγνωσαν εἰς ἑλληνικὸν σύγγραμμα ἢ ἐφημερίδα μίαν κἄν ὕβριν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὰς Σελίδας 6, 8, 39, 42, 45, 108 τοῦ Българский Вѣроисповѣдени Вѣпросъ ὅπερ περιῆλθέ ποτε εἰς χεῖρας μου; ἢ πότε ἀδελφικὰ αἰσθήματα ἀγάπης καὶ συμπαθείας εἰς τοὺς Ἑλληνας δὲν ἀπήντησαν; Ἐπεθύμουν νὰ εἶπω πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐκείνους, ὅτι αὐτοὶ, οὓς λέγουν ἀσπονδοτάτους καὶ φυσικοὺς ἐχθροὺς παντὸς ὅ,τι βουλγαρικόν, εἰσὶν ἐν μὲν τῷ παρόντι ἀδελφοὶ καὶ φυσικώτατοι φίλοι, τοὺς αὐτοὺς μετὰ τῶν Βουλγάρων τρέφοντες ἐθνικοὺς πόθους καὶ ἐν ἀγάπῃ συζῶντες, ὡς πρὸς τὸ μέλλον δὲ οἱ σύμμαχοι, οἱ ὀφείλοντες νὰ συνασπισθῶσι κατὰ τῆς ἀδικίας τῶν δυνατῶν. Τί δὲ κληρὸν καὶ Ἑλληνας ἐν τῷ αὐτῷ περιλαμβάνουσι; Μὴ γὰρ οἱ Ἑλληνες κληρὸς, ἢ ὁ κληρὸς Ἑλληνες;

Τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα, περιπλεχθὲν ὡς μὴ ὀφείλει, εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἔφθασαν ἤδη, ὥστε τὴν ἐνάτην Ἀπριλίου τοῦ 1866 παρουσίασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄλλας προτάσεις, τὰς ἐξῆς.

A'.

«Ἡ ἐκλογή τοῦ Πατριάρχου θέλει γίνεσθαι, ὅπως διεγράφη καὶ καθωρίσθη παρὰ τῆς Γραικοβουλγαρικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς συστάσεως κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπὶ τούτῳ συνεδριάσεως ἐν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ.

B'.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θέλει ἐκλέγεσθαι εἴτε ἀπὸ Ἀρχιεπισκόπων εἰς δύο μὲν Ἰσας στήλας τεταγμένων, ἀνηκόντων δὲ εἰς τὰ δύο μέρη καὶ ἐρχομένων περιοδικῶς ἐξ ἑκατέρας στήλης τριῶν ἀνὰ πᾶσαν διετίαν, εἴτε ἀπὸ σήμερον ὀριζομένων ἐκ μέρους τῶν δύο ἐθνῶν δώδεκα Ἐπαρχιῶν, ὧν οἱ Μητροπολῖται ἀποκλειστικῶς συναπαρτίσουσι τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐπὶ δέκα ἔτη.

Σημείωσις. Ἐκάτερος τῶν συνδυασμῶν τούτων, εἰς οὓς κατήντησεν ἐν ταῖς συζητήσεσιν ἡμῶν τὸ περὶ συγκροτήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ζήτημα, φαίνεται ἐξ ἴσου παραδεκτὸς ὑπὸ τε τῶν Γραικῶν καὶ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν ἐξῆς παρατηρήσεων.

I-ον. Ἐν περιπτώσει παραδοχῆς τοῦ πρώτου συνδυασμοῦ πρέπει, μέχρις ἀποκαταστάσεως τῆς ἀναγκαιᾶς τάξεως, καὶ μέχρις ἄρσεως τῆς μεταξὺ τῶν δύο Ἐθνῶν ὑπαρχούσης δυσπιστίας, ἵνα ἐξ ἔδρας Συνοδικῶς κατέχωσιν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τρεῖς περιόδους Μητροπολῖται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐκλεγόμενοι.

2-ον. Ἡ στήλη τῶν Βουλγάρων Μητροπολιτῶν σύγκειται ἐκ τῶν ἐφεξῆς Μητροπόλεων· Τυρνόβου, Φιλιππουπόλεως, Σοφίας, Βιδύνης, Τζερβενού, Σκοπίων, Μογλενῶν, Καστορίας, Κεστεντηλίου, Δεβρῶν, Βελισσοῦ, Βράτζης, Νυσσάβας, Λοφτζοῦ (προβιβαζομένης εἰς Μητρόπολιν, καθὼς καὶ τῆς Βράτζης), Βόσνας, Ἐρσεκίου, Ζβορνικίου, Πολυανῆς, (προβιβαζομένης ὁμοίως εἰς Μητρόπολιν), Ῥασκοπρεσρένης, Ἀδριανουπόλεως, Πελαγωνείας, Πρεσπῶν, Στρωμνιτζής, Βοδεῶν καὶ Ἀγγιάλου.

3-ον. Εἰ δὲ προτιμηθῆσεται ὁ δεύτερος συνδυασμὸς, ληξάσης τῆς δεκαετίας δυνατὸν ἵνα γένηται τροποποιήσις τοῦ τοιούτου συστήματος, ἐὰν ἡ πείρα δείξῃ τὴν ἀνάγκην. Περὶ δὲ τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταρρυθμίσεως θέλει ἀποφαινεσθαι εἰδικὴ ἐπιτροπὴ Μικτὴ, συγχειμένη ἐξ ἰσαριθμῶν Γραικῶν καὶ Βουλγάρων κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσοδικίας μεταξὺ τῶν δύο ἐθνικοτήτων, ὡς βάσιν ἐδραίαν τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνότητος αὐτῶν.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μεταξὺ τούτων τῶν ἐξ Ἐπαρχιῶν, ὧν οἱ Μητροπολιταὶ ἐδρεύοντες ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ θέλουσιν ἐκπροσωπεῖ τὸν Βουλγαρικὸν Κλήρον, οὐδέποτε ἐπὶ οὐδεμιᾷ προφάσει θέλουσι διορίζεσθαι ἄλλοι παρὰ τοὺς ἀρεστοὺς εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος καὶ ἀπολαύοντας τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ.

Γ.

Ἡ ἐγκατάστασις Ἀρχιερέως θέλει γίνεσθαι συνεπείᾳ ἐκλογῆς γινομένης ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ, καθὼς τοῦτο ἤδη ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερ. Συνόδου. Αἱ δὲ ἐκλογαὶ αὗται θέλουσι γίνεσθαι συμφώνως Κανονισμῶ, συνταχθησομένων ὑπὸ εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς, συγχειμένης ἐξ ἰσαριθμῶν Μελῶν τῶν δύο Ἐθνῶν.

Σημείωσις. Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις θέλει ὑπάρχει ὁ κατάλογος τῶν ἰσοψηφίων· ἡ δὲ ἐγγραφὴ αὐτῶν θέλει γίνεσθαι κατὰ πρότασιν οὐχὶ τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ τῶν Ἐπαρχιῶν, καὶ μετὰ προηγουμένην ἐξέτασιν τῆς ἰκανότητος τῶν ὑποψηφίων ὑπὸ ἀρμοδίας Ἐπιτροπῆς, συγχειμένης ἐξ ἰσαριθμῶν Συνοδικῶν Ἀρχιερέων Γραικῶν καὶ Βουλγάρων, ἢ ἐξ ἐπιτροπῆς ὁμοίως συγκροτουμένης κατὰ τὸναὐτὸν τρόπον.

Ὁ Κατάλογος οὗτος, εἰς τρεῖς διαιρούμενος στήλας, θέλει δεικνύει τοὺς ἰκανοὺς διὰ τὰς Γραικικὰς, τὰς Βουλγαρικὰς καὶ τὰς μικτὰς Ἐπαρχίας ἀναλόγως τῆς γλώσσης αὐτῶν καὶ τῆς ἐθνικότητος.

Δ.

Ἐκλογῇ καὶ προτάσει τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγαρικῆς Κοινότητος, καὶ συναινέσει τοῦ Πατριάρχου, εἰς τῶν Συνοδικῶν Βουλγάρων Ἀρχιερέων θέλει προϊστασθαι τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ

Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἱερουργῶν ἐν αὐτῇ, ἐφ' ὅσον ἔσεται μέλος τῆς Συνόδου, ἀδεία Πατριαρχικῆ ἅπαξ διὰ παντός διδομένη. Ἐάν δὲ ὁ αὐτὸς προσκληθῆ εἰς ἄλλην Ἐπαρχίαν, θέλει συμμορφοῦσθαι πρὸς τὴν καθεστῶσαν συνήθειαν.

Σημ. Οἱ ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ἐπειδὴ ἔχουσι ἐπαρχιώτας αὐτῶν πάντας τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις συνοικίαις τῆς πρωτευούσης εὐρισκομένους Βουλγάρους, ἀκωλύτως θέλουσιν ἱεουργεῖ πανταχοῦ, ὅπου ἂν προσκληθῶσιν.

Ε΄.

Ἀναγκαιῶς ἀπατεῖται ἵνα μετὰ τὸν συμβιβασμὸν τῶν δύο μερῶν γένηται ἀναθεώρησις τοῦ ἐν ἰσχύϊ Κανονισμοῦ τοῦ Πατριαρχείου περὶ πάντων τῶν μὴ περιεχομένων ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ δι' ἐπιτροπῆς ἀπαρτιζομένης ἐξ ἰσαριθμῶν Μελῶν ἑκατέρου τῶν ἔθνῶν τούτων.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναθεώρησιν ταύτην οὐδεὶς νέος νόμος εἰσάγεται καὶ οὐδεμία γίνεται τροποποίησις τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ νόμου, εἰμὴ τῇ κοινῇ συμπράξει ἀμφοτέρων τῶν ἔθνῶν, μετὰ ῥητὴν καὶ νόμιμον αἴτησιν ἑκατέρων.

ΣΤ΄.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀστυκὰς ἡμῶν ὑποθέσεις, ἐπιφυλαττόμεθα τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ συμβιβασθῶμεν κατόπιν.»

Τὸ 3-ον καὶ 4-ον τῶν προηγουμένων Ἄρθρων ἀνατρέπουσιν ἄρδην τὴν ἐπικρατοῦσαν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν κηρύττουσιν ἐκπτώτους τοὺς Κανόνας τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ ἐν τῷ Β΄. Ἄρθρῳ λεγόμενον, ὅτι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν παραδεκτὸν ἐγένετο, δὲν ἐβεβαιώθη ἔτι. Οὕτω δυσχέρειαι ἐπὶ δυσκολιῶν ἀναφύονται, ἀνεπίτευκτα ἐξ ἀγνοίας εἴτε ἐκ προθέσεως κακοβούλου προτείνονται, καὶ τὸ συμπέρασμα προκύπτει ὅτι ἐπιγαίρουσι Τοῦρκοι. Δυσπιστία καὶ δυσμένεια μεταξύ τῶν δύο λαῶν διατηρεῖται, διότι ξένοι, ὡς ἐγὼ πιστεύω, κατώρθωσαν, φαίνεται, νὰ παραστήσωσι τοὺς Ἕλληνας ὡς παραιτίους, ἂν μὴ αἰτίους, κακοῦ, καὶ ἡ Τουρκία, κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν ἔχουσα τὸ «διαίρει καὶ βασίλευε,» ἀφ' ἑνὸς μὲν προτρέπει τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἐξακολουθῆ στέλον Ἀρχιερεῖς εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας, καὶ ὑπόσχεται νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτοὺς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διατάττει τοὺς διοικητὰς νὰ λέγωσι πρὸς τοὺς Βουλγάρους «ἰσινιζέ μπάκιν,» ἴσον τοῦ ἐξακολουθεῖτε τὰ αὐτά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΛΑΥΩΝ.

(1) Σκλαβαζάτ, καὶ Σγλαβαζίν λέγει ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ τῆς Ἀρμενίας. Ἐξεδόθη ἐν Λονδίῳ (1738) μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, καὶ ἐν Ἑνετία (1841) μετὰ γαλλικῆς.

(2) Ἐγράφη λατινιστὶ Ἱστορίαν τῶν Γόθων· (de Getarum sive Gothorum orig. e. t. c.) Ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ἐκδόσεων, εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν Μουρατόρην. Μετεφράσθη εἰς τὴν Γαλλικὴν τῷ 1703, καὶ τῷ 1842 ὑπὸ τοῦ Savagner πληρεστέρα. (3) Ὁ Προκόπιος πρῶτος εἰς τὸ περὶ Γόθων. (Lib. IV. Paris 1633) (4) Τακίτου, Περιγραφή Γερμανίας Κεφ. 46. Πλινίου, Φυσικὴ Ἱστορία Β. Δ'. Κεφ. 13. Πτολεμαίου, Γεωγραφία Β. Γ'. § 73.

(5) Cantu, Histoire universelle T. Θ' Σελ. 137. Τὸν βίον, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὰ ὅπλα καὶ τὰ πολεμικὰ τῶν Σλαύων παρατήρησον ἐν ἐκτάσει εἰς τὰ ἐσχῆς πολύτιμα ἀποσπάσματα κατὰ μὲν τὸν 6-ον αἰῶνα Μαυρικίου. «Πῶς δὲ Σκλάβοις καὶ Ἄνταις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀρμόζεσθαι.» (Schefferi, Mauricii Art. Milit. Upsaliae 1664), κατὰ δὲ τὸν 9-ον αἰῶνα Λέοντος Εἰρηνικοῦ· «Τῶν ἐν πολέμοις τακτικῶν σύντομος παράδοσις.» (Meursii, Oper. Florent. 1745)

(6) Gibbon, Histoire de la décadence et de la chute de l'Empire Romain. Μεταφρ. Buchon T. Β' Σ. 108. Ὑποθέτω κατὰ τὸν Καραμζίνον (Σημ. 25 τοῦ Α' Τόμου) ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Γίββωνος ἀναφέρεται εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἡ ἢ γερμανικὴ μετάφρασις ἠπάτησε τὸν Καραμζίνον, ἢ ἢ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου γαλλικὴ (σκοτεινὴ εἰς πολλὰ) μὲ ἀπατά. Τὸ πρωτότυπον δὲν ἐδυνήθη νὰ ἴδω. (7) Καραμζίνος, Ἱστορία τῆς Ῥωσ. Αὐτοκρ. T. Α' Σ. 19 (8) Histoire de la langue et de la littérature des Slaves.

(9) Φέρω περικοπὰς τινὰς τοῦ Τακίτου, ἀναγομένας εἰς τοὺς Σαρμάτας καὶ τὰ ἦθη αὐτῶν.

... sordes omnium ac torpor: procerum connubiis mixtis non-nihil in Sarmatarum habitum foe dantur. . . .

... non arma, non equi(?) non penates; victui herba, vestitui pelles, cubile humus. . . .

(Germania C. XLVI. Ἐκδοσις Boecker 1831 Λειψία)

Ὁ δὲ Προκόπιος λέγει: Δίαιταν δὲ σκληρὰν τε καὶ ἀπημελημένην, ὡς-περ οἱ Μασσαγέται καὶ αὐτοὶ ἔχουσι· καὶ ῥύπου, ἤπερ ἐκείνοι· πλήρεις ἐνδελεχέστα-τα μένουσι. (Bel. Goth. L. III c. XIV).

(10) Οἱ Ῥῶσοι λέγουν ἑαυτοὺς αὐτόχθονας, διότι μόνον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ῥωσίαν, ὡς ἰσχυρίζονται, αὐτοφύεται ὁ σίτος καὶ ἡ κριθή. (Καραμζίνος).

(11) Παρατηρητέον ὅτι ὁ Στράβων Σαρμάτας γράφει καὶ εἰς Ἀσίαν καὶ εἰς Εὐρώπην, ὡς καὶ ὁ Πτολεμαῖος, καὶ ὁ Μαρκιανός· (Σαρματίας περίπλους, fragmentum. Ed. Hoffman Lips. 1841) ἀλλὰ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἐνομάζει ὁ Στράβων Σαυρομάτας καθ' Ἡρόδοτον καὶ Ἐφορον. Τοὺς Ῥωσολάνους θεωρεῖ ὡς τὸν βορειό-

τατον τῆς Εὐρώπης λαόν. Ὁ γεωγράφος οὗτος λέγει Σκύθας Ῥωξολάνους καὶ Ἰά-
ζυγας Σαρμάτας (Σαυρομάτας). Πῶθεν ἐπήγαγεν ἡ τῶν νεωτέρων ἰδέα ὅτι οἱ Σαρ-
μάται διηροῦντο εἰς δύο φυλάς, Ῥωξολάνους καὶ Ἰάζυγας, ἀγνώ. Ἰδοὺ δὲ καὶ
τινα περὶ Σαρματῶν (Ἀσιατικῶν) τοῦ Στράβωνος.

« . . . Τοὺς Ἰππημολογούς καὶ Γαλαιτοφάγους κ.π.λ. συνῆψεν αὐτοῖς (ὁ
Ὅμηρος), οἵπερ εἰσὶν οἱ ἀμαξοικοὶ Σκύθαι καὶ Σαρμάται.» (B. Ζ'. Κεφ. 3 § 2).

«Ὁ Καύκασος ἀφορίζει πρὸς νότον μὲν τὴν τε Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἰβη-
ρίαν, πρὸς ἄρκτον δὲ τὰ τῶν Σαρματῶν πεδία.» (B. ΙΑ' Κεφ. 2 § 15).

«Σαρμάται δ' εἰσὶν (ἐν Διοσκουριᾷ) οἱ πλείους πάντες δὲ Καυκάσιοι.»
(B. ΙΑ' Κεφ. 2 § 16) καὶ «Εἰσπλέοντι δὲ (τῇ Κασπία ἢ Ἰρμανία) ἐν δεξιᾷ μὲν
τοῖς Εὐρωπαίοις οἱ συνεχεῖς Σκύθαι νέμονται καὶ Σαρμάται. . . . Οἱ δὲ τὸ πρῶτον
διελόντες, τοὺς μὲν ὑπὲρ τοῦ Εὐξείνου, καὶ Ἰστρου καὶ Ἀδρίου κατοικοῦντας, Ἰ-
περβορείους ἔλεγον, καὶ Σαυρομάτας, καὶ Ἀρμασπούς, τοὺς δὲ πέραν τῆς Κα-
σπίας θαλάσσης, τοὺς μὲν Σάκκας, τοὺς δὲ Μασσαγέτας ἐκάλουν.» (B. ΙΑ' Κεφ. 6
§ 2. Ἐκδόσις Κοραῆ).

Περὶ τῆς ἀρχαίας Σαρματίας ἔρα καὶ Δ. Φωτεινοῦ Ἱστορίαν τῆς Δακίας.

(12) Τινὲς ἐν οἷς ὁ Γεργάρδος, ὁ Καραμζίνος καὶ ὁ Κυπριανὸς Ῥοβιέρ-
τος (Les Slaves de la Turquie) ἐκφέρουν γνώμην ὅτι Σλαῦοι κατήκουν ἀρχῆθεν,
τὴν Θράκην καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἰλλυρίαν καὶ τοῦτο πιστεύουν πρῶτον, διότι οἱ Οὐγ-
γροὶ τοὺς γείτονας αὐτῶν Σλαῦους ὀνομάζουσι Ῥάτζ, ἕπερ δὲν διαφέρει πολὺ τοῦ
Θράξ, καὶ δεύτερον ὅτι πολλὰ τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρίας ὀνόματα φαίνονται σλαβονικά.
Πρὸς ταῦτα δύναται τις νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι, οἱ Οὐγγροὶ, τὸν 8-ον καὶ 9-ον αἰῶνα
φανέντες εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐγνώρισαν τοὺς Σλαῦους πρὸ τοῦ νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὴν
Θράκην τὸ δὲ ὄνομα Θράξ, ἐὰν τῶ ὄντι ἦ τὸ Ῥάτζ, συντελεῖ μᾶλλον πρὸς ἀπό-
δειξιν τῆς μετὰ Σκυθῶν συγγενείας τῶν Σλαῦων, ἢ πρὸς διάψευσιν τούτου διότι
κατ' Ὀβίδιον καὶ κατὰ Στράβωνα οἱ Θράκες καὶ οἱ Σκύθαι μίαν σχεδὸν καὶ τὴν
αὐτὴν γλῶσσαν ὠμίλουσι. Ἡ ἀρχαία Ἰλλυρία πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀπωκίσθη
ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἶτα ἐκ Σικελίας. Ἦσως οἱ Σλαῦοι μετὰ τῶν Βενέδων
συγγέουσι τοὺς Βεντούς (Οὐνετοῦς), τοὺς καθ' Ἡρόδοτον καὶ Στράβωνα ἐν μέρει
τῆς Ἰλλυριακοῦνιστίας. Ἄλλως δὲ, αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων καὶ αἱ μεταναστεύ-
σεις τῶν λαῶν ἐγένοντο ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς καὶ ἀπὸ Βορῆᾶ πρὸς Μεσημ-
βρίαν οὐχὶ ὁμῶς ἀπὸ τῆν Διοκλίαν καὶ τὴν Ἐπίδαυρον εἰς τὴν Μόσχαν καὶ τὸ
Νοβογορόδον. 1200 ἔτη Π. Χ. οἱ Σκύθαι καταδιώκοντες τοὺς Ἀργοναύτας, ἔκτισαν
πρὸς δυσμὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὴν πόλιν Polensis, ἧς τὸ ὄνομα σχετίζεται
μετὰ Πολωνῶν καὶ Πολωνίας. (Ὅρα εἰς Univers, Provinces dannubiennes P. 89).

Ὁ Cantu, εἰς τὸν ἀδιέξοδον λαβύρινθον τῆς ἐπὶ Σλαῦων καταγωγῆς του,
φέρεται ἐπὶ τέλος νὰ τοὺς παραδεχθῆ Σαρμάτας.

Τὸ Dictionnaire des dates τὴν Ἑσλαβονίαν λέγει οἰκισθεῖσαν ὑπὸ
Σαρματῶν. Τὸ αὐτὸ καὶ Bouillet, Dict. d' Hist. et Géogr. καὶ προσθέτουσι «ὑπὸ
Σλαῦων, λαὸν Σαρματικόν.»

Ὁ Gibbon καὶ τὸ Dict. de la Conversation ἀναφέρουσι Σαρμάτας
μέχρι τοῦ 5-ου αἰῶνος, καὶ ἐκεῖθεν παύουσι οὐδὲ λέγουσι τί ἀπέβησαν.

Ὁ Ἡρόδοτος Β. Δ'. § 6 λέγει τοὺς Σκύθας Σκολότους. Ὁ δὲ πρῶτος
περὶ Σλαῦων γράφων ὀνομάζει τούτους Σκλαβαζάτους, ἢ Σκλαβαζίνους. Μεταξὺ τῶν

δύω τούτων λέξεων δὲν φαίνεται μεγάλη διαφορά εἴταν σκεφθῶμεν ὅτι, ἀπὸ γλώσσης εἰς γλώσσαν καὶ ἀπὸ αἰῶνων εἰς αἰῶνας, μεταφερόμενα πλείστα ὀνόματα, πολὺ πλέον διαστρέφονται.

(13) Γάλλος τις ἱστορικὸς, ἀναφέρων τὴν πρώτην ταύτην ἐπιδρομὴν τῶν Σλαύων, προσπαθεῖ καὶ νὰ εἶπῃ πόθεν οὗτοι προῆλθον. Λέγει δέ· «Οἱ ἱστορικοὶ δὲν συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σλαύων. Φαίνεται ὡς πιθανώτερον ὅτι ἐξῆλθον τῶν δασῶν τῆς Σκανδιναβίας, καὶ κατώκησαν τὰς μεταξὺ τῆς Φινλανδίας καὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀβη χώρας. Οἱ Βένετοι, οἱ Γότθοι καὶ οἱ Σλαῦοι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς λαὸς ἦσαν ὑπὸ ὀνόματα διάφορα.» (Comte de Ségur, Histoire du Bas—Empire. T. II P. 92) Μετὰ τσαῦτα, τοῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια;

(14) Gibbon, T. II P. 155. Comte de Ségur, T. II P. 196. Ὁ Καραμζίνος T. Α΄ Σ. 19 λέγει· «Μόνος ὁ Βελισάριος, παράδειγμα ἡρωϊκῆς ἀνδρίας καὶ ἀρετῆς, ἐγγηράσας ἐν πολέμοις, ἐτόλμησεν ἵνα ἔλθῃ εἰς συνάντησιν αὐτῶν (τῶν Σλαύων μόνον ἐννοεῖ) ἐπέτυχε δὲ ἵνα ἀποτρέψῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν τρομερὰν ταύτην καταγιγίδα μᾶλλον διὰ τοῦ χρυσοῦ ἢ διὰ τῆς νίκης!» Ὁ Ἐγγελ εἰς τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ τῆς Βουλγαρίας, τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην βουλγαρικῶν ἀποκλειστικῶς θεωρεῖ. Δὲν ὑποκρύπτει δὲ τὴν ἀλήθειαν ὡς ὁ Καραμζίνος. (Gesch. d. alt. Panon. uud d. Bulg. Σ. 306.

(15) Τὸ τῆς Μοραβίας βασιλεῖον κατὰ τινὰς ἐθεμελιώθη πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ἀβάρων (548), καὶ εἰς αὐτοὺς ὑποκύψαν, ἀνεφάνη τῷ 805. Κυρίως ἔμως ἡ καθίδρυσις αὐτοῦ ἀνάγεται εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην χρονολογίαν. Μετὰ 103 ἔτη συνεχῶν καὶ φονικωτάτων πολέμων, προσέκλεσε τὸν παρὰ τῶν Βοημῶν, Οὐγγρων καὶ Γερμανῶν διαμελισμὸν αὐτοῦ, καὶ συνεχινεῦθῃ τῇ Βοημίᾳ. (908) Τὰ τῆς Βοημίας καὶ Πολωνίας βασίλεια συνεστήθησαν ὑπὸ δύο ἀδελφῶν Ζέχου (Τζέχου, Τζούκου) τὸ πρῶτον, καὶ Λέχου τὸ δεύτερον, ἐλθόντων, κατὰ τινὰς, ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος τὰ παραλία. (559) Ἡ Βοημία, ἡ βιομηχανικωτέρα τῆς Αὐστρίας χώρα, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ τοὺς Βοῖους, πρώτους αὐτῆς κατοικοῦς καὶ τὴν καταγωγὴν Γάλλους, βασιλεῖον ἀπέβη μόλις τῷ 1086 ἐπὶ Βρατισλάου Β΄. Πρὸ τούτου Δουκαὶ ἐκυβέρνων τὰ διάφορα Κράτη ἐξ ὧν ἀπηρτίζετο, καὶ ὧν ἄρχαιότατον τὸ τῆς Πράγας ὑπῆρξεν. Τὰ δύο ταῦτα Κράτη, τὰ ὑφ' ὀμαιμόνων καθιδρυθέντα, δὲν ἐπαύσαντο μαχόμενα πρὸς ἄλληλα, πρὶν ἢ, ἐξασθενήσαντα, ἀπορροφηθῶσι τὸ μὲν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ εἰρήνῃ τῆς Βετζφαλίας (1648), τὸ δὲ ὑπὸ τριῶν γειτόνων. Οἱ Λέχοι, μετὰ ταῦτα, Πολωνοὶ ὀνομασθέντες (ἴσως ἐκ τοῦ πόλα — πεδιάς), καὶ περὶ τὸν Βιστούλαν καταστηθέντες, πρῶτον ἀρχηγὸν αὐτῶν ἐξέλεξαν τὸν γεωργὸν Πιάστ, μετὰ τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἄλλοι ἐκυβέρνησαν μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Μογγόλων. Τότε οἱ Πολωνοὶ διεσκορπίσθησαν, τὸ δὲ Κράτος αὐτῶν κατέπεσε, καὶ μόνον μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀγρίων ἐκείνων δεσποτῶν Βλαδισλάβος ὁ Σιμὸς (1320) ἀνήγειρε Πολωνικὸν βασιλεῖον, ὅπερ μέχρι τοῦ 1572 προῦδευε καὶ μεγάλα ἐν τῇ Εὐρώπῃ διέπραττεν. Ἐκτοτε ἔμως, τοῦ θρόνου ἐκλογικῶ ἀποβάντος, καὶ τῆς διχονοίας ἐπελθούσης ἐκ τῶν ἐλαττωματικῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, διότι 100 χιλ. εὐγενῶν ἐδέσποζον ἐπὶ 10 ἑκατομμύρια χωρικῶν, τὸ Κράτος τοῦτο ἤρξατο νὰ παρακμάζῃ τὴν πτωσίν δ' αὐτοῦ οὐδ' ὁ στρατηγικώτατος Στέφανος Βαθόρης, οὐδ' ὁ τὴν Αὐστρίαν σώσας μέγας Σοβιέσκης ἐδυνήθησαν νὰ προλάβωσι. Μετὰ μεγάλους κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμους, ἀλλὰ καὶ φρικώδεις σκηναὶς ἀγριότητος, μετ' ἐπανηλειμμένους κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους, ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς

ισχύος, ἔπεσεν, ἐκ τῆς κακῆς διοικήσεως καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ὁ Βολταίρος (Histoire de Charles XII) ἐκθέτει τὴν παρακμὴν τῆς Πολωνίας μετὰ σπανίου διορατικοῦ πνεύματος. Ἡ Αὐστρία, Πρωσία καὶ Ῥωσσία, ἐπαπειλούμεναι ἐκαστοτε ὑπὸ τῶν παραχῶν καὶ τοῦ φιλοπολέμου πνεύματος τῶν Πολωνῶν, τρεῖς τὴν πατρίδα τούτων διεμερίσαντο 1772, 1793, καὶ τελευταῖον 1795 μετὰ τὰς ἐν Πράγᾳ τοῦ Σουβαρόφ σφαγὰς. Ἐν τῇ τῆς Βιέννης συμβάσει τοῦ 1815 ἡ Πολωνία, ἐκτὸς τοῦ Πόζεν καὶ τῆς Γαλιτίας, εἰς βασιλεῖον ἀνυψώθη, ἐξαρτώμενον ἀπὸ τοῦ Ῥωστικοῦ στέμματος καὶ ἀντιβασιλεῖα ἐκ Πολωνῶν δεχόμενον. Τοιαύτης ὁμοσεως προνόμια, πολλὰ τότε ἀπονεμηθέντα, κατεπατήθησαν, καὶ σιωπηλῶς, ἀλλὰ καὶ ὀριστικῶς ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας κατηργήθησαν, εἰς τὰς πρώτας ἐν Πολωνίᾳ φανεῖσας παραχὰς. Οἱ Πολωνοὶ, προηγουμένως ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Α΄ ἀναγεθέντες μικρὸν, διὰ τῆς συστάσεως τοῦ μεγάλου Δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, καὶ μετὰ τὸ 1815 τρεῖς ἐπαναστατήσαντες (1830, 1846—48, καὶ 1862), μάτην ἤδη στρέφουσιν ἱκετικὰ βλέμματα πρὸς τοὺς Γάλλους, παρ' ὧν ἐδέχθησάν ποτε δύο βασιλεῖς: Ἐρβίκιον Βαλέσιον καὶ Ἐρβίκιον Γ΄, καὶ πρὸς οὗς τρεῖς βασιλεῖς τούτων κατέφυγον Καζιμίρης Α΄, Ἰωάννης Καζιμίρης, καὶ Στανίσλαος. Κατὰ τὸν Πολωνὸν ἱστορικὸν Βιέλσκηην (Spiewy, Historyczne ὑπὸ Niemcewicza) ὁ Καζιμίρης Α΄. (1037—1058) ἦτον ὁ πρῶτος τῶν Πολωνῶν βασιλέων δυνάμενος ν' ἀναγινώσκη.

Περὶ δὲ τῆς Ῥωσσίας πότε καὶ πῶς ὠνομάσθη οὕτω ἀδηλόν ἐπίσης καὶ τὰ μέχρι τῆς 9-ῆς ἑκατονταετηρίδος συμβεβηκότα ἐν αὐτῇ ἀγνωστα ἢ σκοτεινότετα. Λέγεται ὅτι αἱ πόλεις τοῦ Κιόβου καὶ τοῦ Νοβογορόδου, ὡς καὶ τινες δευτερεύουσαι, ἐθεμελιώθησαν κατὰ τὴν 5-ῆν Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ὑπόθεσις αὕτη συνεπιφέρουσα τὴν ἰδέαν ὅτι ἐν τῷ μέσῳ ἐπιδρομῶν Γόθων, Νορμανδῶν καὶ Οὐνων, Σλαυοὶ τινες ἐν Ῥωσσίᾳ ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην μονίμου ἀποκαταστάσεως καὶ στερεᾶς κοινωνίας. Περὶ τὰ μέσα τῆς 9-ῆς ἑκατονταετηρίδος οἱ Σλαυοὶ οὗτοι, ἐπαπειλούμενοι πανταχόθεν, ἐξήχησαν τὴν προστασίαν τῶν ἐν τῷ Φινλανδικῷ κόλπῳ Νορμανδῶν, καὶ τὴν ἑαυτῶν τύχην ἀνέθεσαν εἰς τρεῖς ἀρχηγούς καὶ ἀδελφούς Σκανδιναυούς: Ρούρικον, Σίβαρον, Τρούβαλον. Τὸ 862 οἱ τρεῖς οὗτοι, προσελθόντες μετ' ἐνόπλου δυνάμεως, παρέλαβον, τὴν διοίκησιν τοῦ Νοβογορόδου ὁ πρῶτος, οἱ δ' ἕτεροι δύο τῶν ἐπιλοιπῶν χωρῶν, ἐκτὸς τῆς Σμολένσκης καὶ Πολότσκου, πόλεων διατηρηθειῶν αὐτονόμων. Μετὰ δύο ἔτη ἀποθανόντων, ἢ, ὡς τινες λέγουσι, δολοφονηθέντων δύο τῶν ἀδελφῶν, ὁ Ρούρικος παρέλαβε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀπὸ τῆς συνενώσεως ταύτης τότε πρῶτον ἀκούεται τὸ ὄνομα Ῥωσσία. Ἐπὶ Ρουρίκου δύο ἀρχηγοὶ Σκανδιναυοὶ, κηρυχθέντες ἀνεξάρτητοι, ἐκυρίευσαν τὸ Κιόβον καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κοζάκοι, καταπλεύσαντες τὸν Βορυσθένη καὶ τὸν Εὐξείνιον διαπλεύσαντες, ἔφθασαν εἰς τὸν Θρακικὸν Βόσπορον καὶ κατετρόμαξαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ρουρίκου ἐβασίλευσαν μὲν ἐφεξῆς ἑπτακόσια σχεδὸν ἔτη μέχρι τῆς οἰκογενείας τῶν Ῥωμανῶν, διεμέλισαν ὁμοῦς τὸ ὑπὸ ἀδιακόπων ἐσωτερικῶν στάσεων κατατρυχόμενον Κράτος εἰς Ἡγεμονίας πολλάς. Οὕτω δὲ διαμεμελισμένη καὶ ἀνίσχυρος ἡ Ῥωσσία, ὑπέφερεν, ἀπὸ τῆς 11-ῆς ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ τρεῖς ὅλους αἰῶνας, πλεόν πάσης χώρας, τὰς φρικωδεστέρας καταστροφὰς, σφαγὰς καὶ λεηλασίας τῶν ἐν αὐτῇ στρατοπεδευσάντων Τατάρων. Εἰς τὸν Ἰωάννην Α΄ ἡγεμόνα τῆς Μόσχας, (1462) καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βασίλειον Α΄, τὸν τιτλοφορηθέντα Κζάρ ἢ Καίσαρα, τίτλον, ὄν, καὶ ἄλλως, πολὺ πρὸ τούτου Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἀπένευμε διὰ τοῦ Νεοφύτου, μετὰ πολλῶν δώρων, πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιόβου Βλαδίμηρον τὸ Μονο-

μάχον, ἀποδίδεται ἡ συγγώνουσις πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν εἰς μίαν καὶ μόνην, καὶ ἡ ἐν Μόσχα ὀριστικὴ κατάστασις τῆς καθέδρας Κράτους, προσλαβόντος ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ, ἐκόντας ἄκοντας, πάντας τοὺς λαοὺς, τοὺς ἐκ τύχης ἀγαθῆς ἢ κακῆς εὐρεθέντας ἐντὸς τῆς Καπτζάσκας καὶ τοῦ Βιστούλα, τοῦ Ἀμούρ καὶ τοῦ Προύθου. Ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου (1688) πρώτου Αὐτοκράτορος πασσῶν τῶν Ῥωσσιῶν, καὶ τετάρτου τῆς οἰκογενείας τῶν Ῥωμανῶν, τοῦ ἀναμορφωτοῦ καὶ, μᾶλλον εἰπεῖν, θεμελιωτοῦ τοῦ μεγάλου τούτου ῥωστικοῦ οἰκοδομήματος, Κράτους, ὅπερ ἐξήγαγε τῆς βαρβαρότητος καὶ ἐξεπολίτισεν, ἄρχεται τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥωσσίας.

Ἐκ τῆς περιλήψεως ταύτης ἐξαίρουντες τοὺς Σέρβους, Βοσνίους καὶ Μαυροβουνίους, περὶ ὧν ἴδια ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει πραγματευόμεθα, παρατηρήσωμεν τοὺς λοιποὺς ἐν Ἰλλυρία ἀποκαταστηθέντας Σλαύους τὴν Ἑσλαβονίαν, Κροατίαν καὶ Δαλματίαν. Ἐπειδὴ τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρίας ἡ γεωγραφία οὔτε ἡ ἐθνογραφία ἐξηκριβώθησαν μέχρι τοῦδε, λέγομεν μόνον ὅτι δύο Ἰλλυρίαί ἦσαν γνωσταί· ἡ κάτω, ἥτις ἐπὶ Φιλίππου, ὑποταχθεῖσα εἰς τοῦ Μακεδόνα, ἐξελληνίσθη, πολλὰς ἄλλως τε καὶ ἑλληνικὰς περιέχουσα ἀποικίας, καὶ ἡ ἄνω, ἡ εἰς πολλὰ περιπλέξεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς αὐτοὺς ὑποκύψασα. (229—168 Π. X.)

Ἡ Ἑσλαβονία, μεταξὺ Σάβα καὶ Δράβα κειμένη, ἐπὶ Ῥωμαίων ἀπετέλει μέρος τῆς Πανονίας. Περὶ τὸν 7-ον Μ. X. αἰῶνα Σλαῦοι ἐκεῖ κατήκνησαν καὶ οὕτω αὐτὴν ὠνόμασαν, μετὰ δύο αἰῶνας συνέστησαν βασιλείον, καὶ τοῦτο τὴν 11-ην ἑκατονταετηρίδα συνεχωνεῦθη εἰς τὴν Κροατίαν, ἀμφοτέρω δὲ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Ἡ Κροατία, Λιβουρνία τῶν ἀρχαίων, εἶδε τοὺς Σλαῦους (Κροάτας=Κροβάτους) ἔτη τινὰ πρὸ τῆς Ἑσλαβονίας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 7-ου αἰῶνος ἀπέβη μὲν Κράτος, ἀλλὰ πρῶτος βασιλεὺς αὐτῆς, ὁ Δερκίσλαος, ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐννάτῃ ἑκατονταετηρίδι. Ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Οὐγγυροὺς, μετὰ τούτων δὲ εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ μέρος κατέχεται νῦν καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Εἰς τὴν Δαλματίαν ἐφάνησαν οἱ Σλαῦοι (Σόραβοι=Σέρβοι) τῷ 640, καὶ ἐκεῖ διαμένοντες ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Ἀβάρους. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τούτων λόγῳ μὲν ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔργῳ δὲ κατεστάθησαν οἱ τρομεροὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πειραταί. Ἡ Ἑνετία, κηρύξασα πόλεμον ὀλέθρου κατὰ τῶν πειρατῶν τούτων Σλαύων, κατέκτησε μετὰ πολυχρόνιον πάλιν τὰ παράλια, καὶ διετήρησεν αὐτὰ μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ Κάμπο—Φόρμιο, καθ' ἣν ὁ νεκρὸς ἐκηδεύθη καὶ τὰ ἱμάτια τῆς Ἑνετίας διεμοιράσθησαν. Ἡ Δαλματία ἔλαχε τότε εἰς τὴν Αὐστρίαν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Ναπολεὼν ἀπέσπασεν αὐτὴν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Σούλτ. Τῷ 1815 ἀπεδόθη εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ νῦν μετὰ μικροῦ μέρους τῆς Ἀλβανίας ἀποτελεῖ τὸ Δαλματο-Ἀλβανικὸν βασίλειον αὐτῆς.

(16) Τὰ ὀνόματα ταῦτα κατὰ πολλοὺς τρόπους γράφονται καὶ προφέρονται. Ὁμοφωνίαν ἐπ' αὐτῶν σπανίως εἰς τοὺς συγγραφεῖς, οὗς συνεβουλεύθη, παρετήρησα, ἀλλ' οὔτε ἀπῆντησά συμφωνίαν ἐπὶ τῶν πρὸς ἓνα ἕκαστον τῶν θεῶν ἀποδομένων τιμῶν.

(17) Τὰ ἀνθρωποσφάγια τινὲς τῶν Σλαύων ἱστορικῶν δὲν παραδέχονται· ἄλλοι παραδέχονται μὲν, ἀλλὰ τὴν ἕξιν αὐτῶν λέγουσι παρεισφύσασαν ἀπὸ τῶν πέριξ βαρβάρων λαῶν.

(18) "Θεὸν μὲν γὰρ ἓνα, τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν ἀπάντων κύριον

μόνον αὐτὸν νομίζουσιν εἶναι· καὶ θύουσιν αὐτῷ βόας τε καὶ ἱερεῖα ἅπαντα. Εἰμαρμένην δὲ οὔτε ἴσασιν, οὔτε ἄλλως ὁμολογοῦσιν ἔν γε ἀνθρώποις ῥοπήν τινα ἔχειν. Ἄλλ' ἐπειδὴν αὐτοῖς ἐν ποσὶν ἤδη ὁ θάνατος εἴη, ἢ νόσῳ ἀλοῦσιν, ἢ εἰς πόλεμον καθισταμένοις, ἐπαγγέλλονται μὲν ἦν διαφύγωσι, θυσίαν τῷ Θεῷ ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτίκα ποιήσειν· διαφεύγοντες δὲ θύουσιν ἕπερ ὑπέσχοντο, καὶ οἶονται τὴν σωτηρίαν ταύτης δὴ τῆς θυσίας αὐτοῖς ἐωνεῖσθαι. Σέβουσι μὲν τοὶ καὶ ποταμούς τε καὶ νύμφας καὶ ἄλλ' ἅττα δαιμόνια· καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἅπασιν· τὰς τε μαντείας ἐν ταύταις δὴ ταῖς θυσίαις ποιοῦνται.», (Προκόπιος).

Περὶ τῆς θρησκείας, καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Σλαύων, ἔρα καὶ τὸ τρίτον Κεφάλαιον τοῦ Α' Τόμου τῆς Ῥωσικῆς ἱστορίας τοῦ Καραμζίνου, πραγματευομένου ἐν ἐκτάσει αὐτά.

(19) Οἱ Πολωνοὶ ἐπισήμως παρέδέχθησαν τοῦ Εὐαγγελίου τὴν πίστιν ἐπὶ τοῦ τετάρτου μετὰ τὸν Πιάστ δουκὸς αὐτῶν Μισεισλάου Α'. Καταπεισθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Δομπρόσκα, θυγατρὸς τοῦ Βοημοῦ βασιλέως Βολεσλάου Α', πρῶτος αὐτὸς ἐπισήμως ἐβαπτίσθη, καὶ εἰς τὸ ὑπήκουον αὐστηρῶς τὴν εἰδωλολατρείαν ἀπηγόρευσεν.

(20) Τὸ ἄκρον τῆς ἱεράς ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου ἐβύθισαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ αὐτίκα, γαλήνης οὐσης, τρικυμία ἐπῆλθε σφοδρά, τὸν στόλον τῶν βαρβάρων κατασυντρίψασα.

(21) Ἐπιστολῶν Φωτίου τετάρτη, λε' (Ἐκδοσις Βαλέττα). Ἐκ τῆς περιωνύμου ταύτης πρὸς τοὺς Ἀρχιερατικούς θρόνους τῆς Ἀνατολῆς ἐγκυκλίου, ἣν πολλοὶ τῶν Δυτικῶν ἀπεπειράθησαν νὰ παραστήσωσιν ὑποβολιμαίαν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοῦ Χριστιανισμοῦ τὰ σπέρματα ἐπὶ Φωτίου ἐβλάστησαν καὶ παρὰ τοῖς Ῥώσοις. Εἶναι γελοῖον ὅτι ὁ Γίββων, Κεφ. νε' Σελ. 585, κολίξει τὴν ἐν τῷ χωρίῳ ἐκεῖνῳ φράσιν τοῦ Φωτίου "τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἀθέου δόξης,," διότι οἱ Σλαῦοι δὲν ἦσαν Ἕλληνας, λέγει. Ὁ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς σπουδάσας ἠγγόει, φαίνεται, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Ἑλληνικῆς καὶ Ἑλληνικὴν δόξαν ἔλεγον τοὺς Εἰδωλολάτρας καὶ τὴν Εἰδωλολατρείαν.

(22) Βασιλεῖον τὸν Μακεδόνα ἠναγκάσθη μὲν νὰ χρίσῃ, ἐκήρυξεν ὁμῶς ἀνίκανον τῆς ἱεράς Μεταλήψεως, καὶ δὴ τοῦ Μονάρχου ἐπέσυρε τὴν ὀργήν.

(23) Καραμζίνος, Ἱστορ. τῆς Ῥωσ. Αὐτοκρ. Τ. Α' Κεφ. Ζ'.

(24) Ὁ Γίββων (Histoire de la Décac. κ. τ. λ.) καὶ ὁ Lévêque (Histoire de Russie) διατείνονται ὅτι ὁ Βλαδίμηρος ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμὸν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν χεῖρα τῆς Ἀννης. Ἄλλ' οὕτω οὔτε τὰ προηγούμενα περὶ θρησκευτικῶν ἰδεῶν τοῦ Βλαδίμηρου συμφωνοῦσιν, οὔτε δυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἀρχηγός, διαθέντων 10 χιλ. πλοιαρίων καὶ 300 χιλ. στρατοῦ, κατέφυγε, πρὸς ἐπιτυχίαν ποθουμένου γάμου, εἰς πρᾶξιν αἰσχροῦ καὶ ἄτιμον, οἷα ἐστὶν ἢ πρὸς ὕλικόν συμφέρον τῆς συνειδήσεως βία.

(25) Ὁ Βλαδίμηρος, πάσχων ὀφθαλμίαν, ἀμέσως μετὰ τὴν βάπτισιν εἶδεν ἑαυτὸν ἐντελῶς ἰαθέντα· κατὰ τινὰς μετὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τοῦ βαπτίσαντος ἱεράρχου.

(26) Ὁ Καραμζίνος λέγει· ἐτέθη εἰς τὴν οὐρὰν ἀφηνιάσαντος ἵππου.

(27) Ὁ Σιάφαρικ μίαν γλῶσσαν παραδέχεται ὑπὸ πάντων τῶν Σλαύων ὁμιλουμένην, δὲν ὀρίζει ὁμῶς αὐτὴν ἀκριβῶς. Ὁ δὲ Ἐἰσιοφ ἐπίσης μίαν, καὶ ταύτην λέγει τὴν τῶν νῦν Λιθουανῶν· διότι, κατ' αὐτὸν, αὕτη μόνη πρὸς τὴν Σανσκριτικὴν μεγάλην τὴν ἀναλογίαν παρέχει, καὶ αὕτη μόνη, κατὰ πολλῶν περιστάσεων

συντυχίαν ανεπίμικτος διετηρήθη. Ἀλλά? διατί οἱ τοὺς Σλαῦους χριστιανίσαντες εἰς ταύτην τὴν γλῶσσαν δὲν ἐδίδαξαν; Ὡς ὁ Κύριλλος ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατέστη ἔμπειρος τῆς γλώσσης τῶν ἐν Κριμαίᾳ Χαζάρων, ἐδύνατο ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ νὰ ἐκμάθῃ καὶ τῶν νῦν Λιθουανῶν τὴν τότε διάλεκτον, πολὺ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Σλαβονικῆς, ἣν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐν τῇ πατρίδι πέριξ αὐτοῦ ὀμιλουμένην ὑπὸ πολλῶν ἤκουεν.

(28) Καραμζῖνος, Τ. Α΄ Κεφ. Δ΄.

(29) Histoire de la langue et de la littérature des Slaves, καὶ Parallèle des langues de l' Europe et de l' Inde.

(30) Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐκ τῆς ἐκτεταμένης αὐτῆς χρήσεως, κατέστη ποτὲ δύσληπτος μεταξὺ τῶν ἐν Βακτριανῇ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείων. Οἱ δὲ βόρειοι Σλαῦοι, ἀναγκασθέντες νὰ δώσωσιν ὄνομα εἰς ζῶα καὶ φυτὰ ὡς ὁ τάρανδος καὶ ὁ λάριξ, ἀπέβησαν ἐνιαχοῦ ἀκατάληπτοι εἰς τοὺς νοτίους αὐτῶν ἀδελφούς.

(31) Τὸ κλίμα ἠνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ λέγωσι φοῦς καὶ φάτερ, ἅπερ οἱ Ἕλληνες προφέρουσι ποῦς καὶ πάτερ. Ἡ δὲ ἐπιμιξία, τῶν Δακῶν τὴν γλῶσσαν παρεγέμισε μὲ τὰ παιδευσέσκα καὶ ζωγραφέσκα ἄφ' ἐνός, καὶ τὰ σλουζέσκα καὶ πορουντζέσκα ἀφ' ἐτέρου.

(32) Εἶπον τινές, ὡς ὁ Καραμζῖνος καὶ Δοβρόσκις (Instit. ling. Slav.) ὅτι οἱ βόρειοι Σλαῦοι ἐγνώριζον τοὺς Ρουνίους χαρακτῆρας πολὺ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ Κυριλλου, διότι ἔζων ἐν τῷ μέσῳ λαῶν παρ' οἷς οἱ χαρακτῆρες ἐκεῖνοι, διὰ τῶν Φοινικῶν πιθανῶς γνωσθέντες, ἦσαν ἐν χρήσει. Οἱ Φούνιοι χαρακτῆρες, δεκαεξὶ τὸν ἀριθμὸν, λαβόντες τὸ ὄνομα ἐκ τῆς Γοτθικῆς λέξεως $\text{ῥοῦνα} = \text{μυσιτικόν}$, καὶ παρὰ μόνοις τοῖς ἱερεῦσι τῶν Σκανδιναυῶν ποτε γνωστοί, συνέκειντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ γραμμᾶς καθέτους καὶ ὀριζοντείους διακαμπτομένας. Εὐρίσκονται δὲ ἐπὶ χονδροειδῶν μεσαιωνικῶν μνημείων, ἢ ἐπὶ λίθων καὶ βράχων κατὰ τὴν βόρειον Γερμανίαν, τὴν Δανιμαρκίαν, τὴν Σκανδιναυίαν κυρίως, τὴν Σιβηρίαν καὶ τὴν βόρειον Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ, κατὰ τοὺς ἀρχαιολογήσαντας τοῦτο, οὐδεμίαν τῶν γνωστῶν ρουνίων ἐπιγραφῶν φαίνεται προγενεστέρα τοῦ 9-ου Μ. Χ. αἰῶνος.

(33) Ἀλλὰ τοῦλάχιστον οἱ Δάκες πρὸς τὴν Λατινικὴν τρέχουσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν νὰ ρυθμίσωσιν ἐλατινοφρόνου δὲ καὶ σὺν τῷ Κοῦζα θαρρῶ. Ὁ Ἐἰσιοφ λέγει: "Οἱ Ῥωσσο-Σέρβοι μόνοι ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ μένωσι πιστοὶ εἰς τοὺς Κυριλλιανοὺς χαρακτῆρας, καὶ νὰ κατέχωσιν οὕτω τὸ ἐντελέστερον τῆς Εὐρώπης ἀλφάβητον."

(34) Αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες ἀπέβησαν οἱ φοβερώτεροι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔχθροί. Ἐδίχασαν Ἐκκλησίαν, ἀπεπλάνησαν λαοὺς καὶ ἔθνη, ἐξόχους νόας ἐτάραξαν καὶ εἰς βόρβορον ἔρριψαν, καὶ τῆς Ἀσίας τὴν ἀθλίαν ἠθικὴν κατάστασιν μικρὸν ἔτι καὶ διηρόνιζον. Ὅτε οἱ Ἰησοῦται, ἐν τῷ 17-ῳ αἰῶνι, διέχεον ἀκωλύτως τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ φῶς ἐν τῇ Σινικῇ, ὁ Πάπας ἀπέστειλε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Σινῶν ἑξαρχον νὰ τῷ εἴπῃ ὅτι κακῶς ἐκεῖνοι ἀνέχονται ἐν τῇ Σινικῇ ἀρχαίαις ἐθνικαῖς τινας τελετάς πρὸς τιμὴν τοῦ σοφοῦ Κομφουκιου, καὶ αὐτὸς, ὁ Αὐτοκράτωρ, ὤφειλε νὰ διατάξῃ τὴν καταργήσιν πάσης τελετῆς ἀντιβαινούσης εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ἱεροδιδασκάλων τῆς Ῥώμης. Ἐννοεῖται ἄφ' ἑαυτοῦ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρεσβείας αὐτῆς. Ἐξαρχος καὶ Ἱεραπόστολοι ἀπεπέμφθησαν τοῦ σινικοῦ ἐδάφους, τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κήρυξις καὶ ἀπλοῦς λόγους ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπηγορεύθη, καὶ ὅσοι μετὰ ταῦτα ἐτόλμησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν ἐκεῖ πρὸς χριστιανικὸν προσηλυτισμὸν, κατακρεοῦργήθησαν. (Ὅρα Βολταίρου Siècle de Louis XIV, Κεφ. ὕστατον) Φρονῶ ὅτι ἂν ποτε οἱ Σῖναι χριστιανισθῶσι, διὰ τῶν Ῥώστων θὰ κατορθωθῇ τοῦτο.

(35) Ἐἴτε διαλέκτους ὀνομάσομεν ταύτας εἴτε γλώσσας, δέκα ἄ-
πάρχου· ἡ Σλαβονική, Ῥωσικὴ, Σερβο-Βουλγαρικὴ, Δαλματο-Κροατικὴ, Βοημο-
Μοραβικὴ, Πολωνικὴ, Πολαβο-Βενδικὴ, ἀρχαία Ῥωσικὴ, Λιθουανικὴ καὶ Λετονικὴ.
Εἰς ταύτας δὲν συμπεριελήφθη ἡ τῶν Ῥωσικῶν, ἥτις ποτὲ ἐγράφετο, καὶ, κατὰ
τὸν Σάφαρικ, ὠμιλεῖτο ὑπὸ 13 ἑκατομμυρίων ψυχῶν.

(36) Δὲν θαυμάζεται μόνον ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα ἐπὶ τῷ εὐχερεστάτῳ
σχηματισμῷ τῶν μέσων καὶ διαμέσων ῥημάτων, διὰ προσθήκης χαρακτήρος μετὰ
τὴν ῥίζαν τοῦ ἐνεργητικοῦ ὡς βερίριμ, βερδιρίριμ, βερδιρδιρίριμ, ἀλλὰ καὶ
ἡ Σλαβονικὴ διὰ πλείστους τοιοῦτους θαυμασίους σχηματισμούς.

(37) Ἐπειδὴ ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα, καλλιεργούμενη ἤδη, τείνει νὰ μορ-
φωθῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν σλαβονικὴν, οἱ νῦν πεπαιδευμένοι τῶν Βουλγάρων ἐνοοῦσιν
ὀπωσοῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν ἀλλ' ὁ λαὸς πολὺ ἀπέχει τούτου.

(38) Τὸ Γλαγολιτικὸν ἢ Γλαγολικὸν ἀλφάβητον ἦτο καὶ ἐν μέρει εἶναι
ἐν χρήσει παρὰ τισὶ Καθολικοῖς Δαλματο-Κροάταις. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτοῦ ἀποδίδεται
μὲν εἰς τὸν Ἁγ. Ἰερώνυμον, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀ-
βάσιμος· διότι ἐπὶ τούτου, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Καραμζίνος, οἱ Σλαῦοι δὲν ἦσαν
γνωστοὶ παρὰ Ῥωμαίοις. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀλφάβητον τοῦτο εἶναι ἀπομιμήσις τοῦ Κυ-
ριλλιανοῦ, παραδέχομαι, κατὰ τὸν αὐτὸν ῥῶσσον ἱστορικὸν, ὅτι, ὅτε οἱ Πάπαι εἰς
τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν χώρας ἀνεθεμάτισαν τοὺς τοῦ Κυρίλλου χαρακτήρας
καὶ διέταξαν τὴν εἰσαγωγὴν τῶν Λατινικῶν, τότε εὐσεβεῖς τινες ποιμενάρχαι τῆς
Δαλματίας ἀντικατέστησαν μὲν τὰ προὔπάρχοντα γράμματα δι' ἑτέρων νέων σημείων,
ἀπέδωκαν ὅμως εἰς ταῦτα τὴν προτέραν ἀξίαν, καὶ οὕτω τῶν μὲν ἐμπαθῶν Παπῶν
ἐκολάκυσαν τὴν ἀνοησίαν, τὴν δὲ γλῶσσαν αὐτῶν ἀπέφυγον νὰ καθείρξωσιν εἰς ἀ-
νεπαρκῆ στοιχεῖα. Ὁ Καραμζίνος λέγει καὶ ὁ Σάφαρικ ἀναφέρει τὸ ἐπὶ περγαμη-
νῆς ψαλτήριον τοῦ 13-ου αἰῶνος ἀρχαιότατον μνημεῖον γλαγολικῶν χαρακτήρων.
Ἐσχάτως ὅμως ἀνεκαλύφθη ἐν Ἰλλυρία ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Σλαβου Κοπιτάρ τὸ
γλαγολικὸν Εὐαγγέλιον τοῦ Ὄστρομῖρ, γραφὲν κατὰ τὸ 1056 Μ. Χ. Οἱ Σλαῦοι
ὀνομάζουσι τὸ ἀλφάβητον τοῦτο Γλαγολίτζα ὡς τὸ τοῦ Κυρίλλου Κυριλλίτζα.
Τὸ ψαλτήριον ἐκεῖνο ἐγράφη τῷ 1222 ὑπὸ κληρικοῦ τινος, Νικολάου Ἀρβη λεγο-
μένου. Ὁ τελευταῖος ἐν γλαγολικοῖς συγγραφεύς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Σάφαρικ
(Gesch. der Südslav. lit.) εἶναι ὁ Σόλαριτζ (1812).

(39) Καραμζίνος, Ῥωσ. Ἱστορία. Τ. Α' Κεφ. 3-ον Eichhoff,
Hist. de la langue et de la littér. des Slaves. Deuxième partie Ch. I.
Schaffarik, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς Geschichte der Slavischen Sprache.

(40) Πρώτην θέσιν εἰς ταῦτα κατέχουσι τὰ χρονικά τοῦ ἐν Κιόβω μονα-
χοῦ Νέστορος. Τὸ δ' ἀρχαιότερον μνημεῖον τῆς ῥωσικῆς φιλολογίας φαίνεται τὸ ὑ-
πὸ τοῦ Tatischtscheff (βασιλ. τῶν συμφώνων!) ἀνακαλυφθὲν Ῥωσικὸν Δί-
καιον, (ἐκ τοῦ Βυζ. Καν. Δικαίου) καὶ γραφὲν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐπὶ τοῦ
Ἰαροσλάβου (1020). Τὸ μέχρι τοῦδε ἀρχαιότατον λεγόμενον ποίημα τῶν Ῥώσων
εἶναι τὸ ἐν Μόσχᾳ, λήγοντος τοῦ 18-ου αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ κόμητος Πούστοικιν ἀνα-
καλυφθὲν. Ἐμμετρον μὲν, ἀνευ δὲ τῆς κατὰ στίχον διαιρέσεως, διηγεῖται τὴν κατὰ
φυλῆς τινος τῶν Τούρκων ἐκστρατείαν τοῦ Ἰγρορ καὶ τὰ δεινοπαθήματα τούτου.

(41) Μετ' αὐτὸν μετεφράσθη ἡ Ἰλιάς εἰς ἕξαμέτρους ὑπὸ τοῦ Γυνέδιτζ.

(42) Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τυπογραφίας ἐν Ῥωσίᾳ μέχρι τοῦ 1823
ἐξῆλθον τῶν ῥωσικῶν πειστηρίων 13,249 διάφορα συγγράμματα.

Ὅσοι τῶν ἡμετέρων ἔγραψαν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἀπέφευγον τὸν κόσμον ἐν Ἑλλάδι, διὰ νὰ μὴ ἀκούωσι τὰ παράπονα χιλιάδων ἀγωνιστῶν ὅτι παρημελήθησαν εἰς τὴν ὀνοματολογίαν. Ἡμεῖς ὅμως, ἱστορίαν τῆς ῥωσικῆς φιλολογίας μὴ γράφοντες, ἄλλως τε καὶ μακρὰν τῶν γενναίως ὑπὲρ γλώσσης ἀγωνισαμένων εὐρισκόμενοι, λυπούμεθα μὲν ὅτι πολλὰ, ἴσως δὲ καὶ τινὰ τῶν κυριωτέρων ὀνομάτων, παρεβλέψαμεν δι' ἀγνοίαν ἢ δι' ἀπορίαν, δὲν τυπόμεθα ὅμως καὶ διὰ τοῦτο πολύ.

(43) Οἱ Λιθουανοὶ γράφουσι μὲν διὰ γερμανικῶν στοιχείων, διατηροῦσι δὲ τῶν Πολωνῶν τὴν ὀρθογραφίαν· δηλαδὴ ἐπιθέτουσι στιγμας, τόνους καὶ κόμματα ἐπὶ συμφώνων τε καὶ φωνηέντων, καὶ ὑπαγράφουσι τὰ γράμματα, ὡς ἐκεῖνοι.

(44) Τοῦ Πανεπιστημείου τούτου αἱ καθηγητικαὶ θέσεις ἐπληρώθησαν καὶ αἱ τακτικαὶ ἐργασίαι ἤρξαντο ἐπὶ τοῦ Δουκὸς τῆς Λιθουανίας καὶ βασιλέως τῆς Πολωνίας Ἰαγελῶνος (1400).

(45) Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὅσα ἐγράφησαν ὑπὸ Πολωνῶν σώζονται εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ περιστρέφονται εἰς χρονογραφίας. Τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον τῆς Πολωνικῆς εἶναι ὁ πρὸς τὴν Θεοτόκον ὕμνος τοῦ Ἀδαλβέρτου, ἀναγρόμενος εἰς τὸν 10-ὸν αἰῶνα, καὶ τινὰ ἄσματα, συλλεγόμενα κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα καὶ ἀποδιδόμενα εἰς ἐποχὴν προηγηθεῖσαν τῶν Σταυροφοριῶν.

(46) Ἡ πρώτη οἰκοδομὴς ἀνέγερσις πρὸς θέατρον ἐγένετο ἐν Βαρσοβίᾳ τῷ 1765.

(47) Τὰ ἀρχαιότερα ἄσματα ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1817 ὑπὸ τοῦ Χάνα ἐν χειρογράφῳ εἰς Κραλοδβόρσην τῆς Βοημίας (Königinhof), καὶ ἐξεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Πράγᾳ τῷ 1819.

(48) Τὸ Μουσεῖον τοῦτο, ὡς λέγουσι, ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας μέλη, καὶ διαθέτει εἰσόδημα ἐτήσιον 250 περίπου χιλιάδων δραχμῶν.

(49) Αἱ πηγαι εἰς ὧν ταῦτα ἠρύσθησαν εἰσὶν τὸ Dictionnaire de la Conversation, ὁ Schaffarik καὶ ὁ Eichhoff. Ἐπομένως, τὰ νεώτατα τῆς σλαβικῆς φιλολογίας ἐλλείπουσι ἐντεῦθεν, ὡς καὶ τὰ τελευταῖα ῥωσσικὰ φιλοπονήματα ἐπὶ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀσιατικῶν καὶ πρὸ πάντων τῶν φινικῶν λαῶν, περὶ ὧν μέγας γίνεται λόγος ἐσχάτως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.

(1) Ἀπὸ τὰς Νορδικὰς αἱ Καρνικαὶ Ἄλπεις.

(2) La Turquie d' Europe, T. 4-ος (Tableau des hauteurs). Ὁ αὐτὸς ἐκθέτει τὴν ὄρογραφικὴν θέσιν τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ Α' Τόμῳ Σελ. 90—98.

(3) Ὁ Henri Mathieu (La Turquie) λέγει τὸ ἐναντίον. Φαίνεται ὅμως ὅτι, ἢ τὴν Βουλγαρίαν δὲν εἶδεν, ἢ μεγάλας ἀποστάσεις ταχυδρομικῶς τρέχων, δὲν ἔβλεπε καθ' ὁδὸν ἄλλο τῶν ἀθλίων χανίων ἐν φάραγγι ἢ παρὰ χειμάρρῳ. Ἄλλο ἄκρον ἐναντίον βλέπω εἰς τὰς Γυναῖκας τῆς Ἀνατολῆς τῆς Δόρας Ἰστριάδος, T. Α'. Σελ. 95.

(4) Ἐκτεταμένην φυτικὴν περιγραφὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρμίας ἔδωκεν ὁ Ami Boué ἐν τῷ πρώτῳ Τόμῳ τῆς Turquie d'Europe. Ὁ δὲ Βρετὸς Παπ-

παδόπουλος ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ περὶ Βουλγαρίας πονήματος μετέφερεν ἐκ τοῦ Nouvelles annales de Voyages ἀνθολογίαν τινὰ τῆς χώρας, ἣν ἐπραγματεύθη.

(5) Εἰς τὴν γεωγραφίαν ἀκολουθῶ τὰ νῦν ὀνόματα διότι δὲν ἔνοῶν εἰς τί πρὸς κατάληψιν τῆς Βουλγαρίας θὰ συντείνῃ ἂν τὸν Ἰσικρ λ. χ. ὀνομάσω Οἶσχον.

(6) Οἱ χάρται διδουσι τὸ ὄνομα Μπαμπά-ντάγ εἰς χωρίον παρὰ τοὺς μεσημβρινούς πρόποδας τοῦ βουνοῦ τῆς Δομπρούτζας, τὸ ὅποιον δὲν ὀνομάζουσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ντὰ γ οἱ Τούρκοι λέγουσιν τὸ ὄρος, ὑποθέτω ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομα τῶν βουνῶν τῶν θελγόντων τὴν ὄρασίν μας ἀπὸ Ἰβραΐλας, ὅθεν παντοῦ ἀλλαγῶ ἀπαυδᾶ ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὰς ἀδένδρους καὶ ἀτελευτήτους ἐπιπέδους ἐκτάσεις.

(7) Ὁ Δούναβις πολλάκις δὲ ἔπηξεν. Πῆγαι δὲ ἦ ὅταν ὁ ὄγκος τῶν ὑδάτων ᾖναι μικρὸς καὶ ἄνευ ὀρμῆς, ἢ ὅταν σφοδρὸς ἄνεμος, πρὸς τὰ στόμια πνέων, ἐμποδίζει τοὺς πάγους εἰς τὴν θάλασσαν νὰ χυθῶσι, καὶ οὕτω συσσωρεύει αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ποταμοῦ. Κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη ὁ Δούναβις ἔπηξε καὶ ἀνέλυσεν ὡς ἑξῆς.

Ἔτος.	Ἐπηξεν	Ἀνέλυσεν	Διάρ- κεια εἰς ἡμέρας	Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς .
1836—37	7 Φεβρουαρ.	28 Φεβρουαρ.	22	Ὁ πλοῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν διεκόπη ἐξάκις. 1843, 1846, 1852, 1853, 1854 καὶ 1860. Ἐπηξε κατὰ Δεκεμβρίον δεκάκις, Κατὰ Ἰανουάριον ἑνδεκάκις. ,, Φεβρουάριον τρίς. Ἀνέλυσε κατὰ Ἰανουαριον τρίς. Κατὰ Φεβρουάριον ἑνδεκάκις. ,, Μάρτιον δεκάκις. Τῷ 1863 ἐνωρίτερον. Τῷ 1857 βραδύτατα ἔπηξε.
37—38	29 Δεκεμβρ.	3 Μαρτίου	65	
38—39	24 „	13 „	80	
39—40	12 Ἰανουαρ.	2 Φεβρουαρ.	21	
40—41	17 Δεκεμβρ.	21 Μαρτίου	94	
41—42	26 „	9 „	74	
42—43	—	—	0	
43—44	12 Ἰανουαρ.	27 Φεβρουαρ.	45	
44—45	28 Δεκεμβρ.	22 Ἰανουαρ.	25	
45—46	—	—	0	
46—47	15 Ἰανουαρ.	12 Φεβρουαρ.	28	
47—48	2 „	1 Μαρτίου	58	
48—49	1 „	22 Φεβρουαρ.	52	
49—50	5 „	4 Μαρτίου	58	
50—51	1 Φεβρουαρ.	25 Φεβρουαρ.	24	
51—52	—	—	0	Διήρκεσε·
52—53	—	—	0	Τῷ 1841 πλέον.
53—54	—	—	0	,, 1857 ἔλαττον.
54—55	(29 Ἰανουαρ. 18 Φεβρουαρ.)	(15 Φεβρουαρ. 26 „)	25	Ἀνέλυσε· Τῷ 1866 ἐνωρίτερον.
55—56	16 Δεκεμβρ.	27 Ἰανουαρ.	42	,, 1841 βραδύτατα.
56—57	14 Φεβρουαρ.	6 Μαρτίου	20	Μέσος ὄρος πήξεως· πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰανουαρίου.
57—58	5 Ἰανουαρ.	15 „	69	
58—59	13 „	11 Φεβρουαρ.	29	
59—60	—	—	0	Μέσος ὄρος ἀναλύσεως· δεύτερον δεκαπενθήμερον τοῦ Φεβρουαρίου.
60—61	11 τοῦ αὐτοῦ	27 τοῦ αὐτοῦ	46	
61—62	21 Δεκεμβρ.	17 Μαρτίου	87	
62—63	5 „	4 Φεβρουαρ.	61	Μέσος ὄρος διαρκείας· 48 ἡμέραι.
63—64	4 Ἰανουαρ.	23 „	51	
64—65	(28 Δεκεμβρ. 17 Φεβρουαρ.)	(31 Ἰανουαρ. 11 Μαρτίου)	58	
65—66	24 Δεκεμβρ.	15 Ἰανουαρ.	22	

(Ἐκ τοῦ γραφείου τοῦ Ἀγγλικῆ Προξενίου Ἰβραΐλας.)

(8) Κατὰ τὴν καταγραφὴν τοῦ 1865 ἐν Ῥουσιζουκίῳ κατοικοῦσιν 20,644 ψυχαί, ὡς ἀκολούθως.

Ῥωμανοί. 10,765

Βούλγαροι. 7,676

Ἀρμένιοι. 778

Ἰουδαῖοι. 956

Κόπται. 469

Τὸ ὅλον 20,644 (Ἐκ τῆς Βυζαντιδος.)

Οἰκίαι δὲ καὶ ἐργαστήρια ἀπρηριθμήθησαν 6,602.

(9) Τοῦτο γενικῆ τις Ἱστορία τοῦ Κομητᾶ ἐσφαλμένως λέγει ἀρχαῖον Βιμενάκιον. Τοῦλάχιστον 20 λευγῶν ἀπόστασις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων.

(10) *Blanqui, Voyage en Bulgarie.*

(11) *La Turquie d'Europe T. II P. 336.*

(12) Οἱ πλείστοι τῶν Βουλγάρων θεωροῦσιν ἑαυτοὺς Σλαύους. Ἡ δὲ ἰδέα αὕτη, ἣν δὲν νομίζω προγενεστέραν τοῦ 19-ου αἰῶνος, τοῖς ἐνισχύθη διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πανσλαβισμού. Θεωροῦσι δὲ ἐχθρὸν πάντα τὸν τολμῶντα νὰ διαμψισθητῆσθαι τὴν σλαβικὴν ἐθνικότητά αὐτῶν. Καὶ ἔμως ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἔνδοξον ἐποχὴν τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Συμεῶνος, καὶ δυσπιστοῦντες εἰς τὰς ῥωσικὰς φιλοφρονήσεις. Ὁ λαὸς κολακεύεται ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἀδελφότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ὑποτιθεμένου προστάτου· οἱ προὔχοντες εὐρίσκουσιν ἡθικὸν μέγα συμφέρον ἐν τῇ μετοχῇ ἐθνικότητος μέγα σημαίνουσας ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ οὕτω οὐ μόνον οὐδεμία προβάλλεται ἔρευνα καταγωγῆς, ἧς ἡ ἀνάγκη δὲν ἐννοεῖται, ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη τοῦ ἔθνους εἰς ἄλλους νὰ διεξαχθῇ παραιτεῖται.

(13) Θεωρῶ τον Σάφαρικ ὡς ἐν τῶν ἐπιτυχεστέρων τοῦ Πανσλαβισμού ὀργάνων. Εἰς αὐτὸν, εἴτε ἐκ προθέσεως τὴν Ἀνατολὴν σλαβίζοντα, εἴτε μετὰ πεποιθήσεως προσερχόμενον νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπὸ τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου κατάκλισιν τῶν μεταξὺ Δουνάβεως, Ἀδριατικῆς, Αἰγαίου Πελάγους καὶ Εὐξείνου Πόντου χωρῶν, πίστιν δὲν δύναμαι νὰ δώσω, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλως πρέπει καὶ ἐγὼ νὰ παραδεχθῶ τοὺς Δάκας Σλαύους, καὶ μέχρις ἐσχάτων χρόνων τὴν σλαβονικὴν μόνην ἐπίσημον γλῶσσαν αὐτῶν· τοὺς Θορᾶκας, Μακεδόνας, Ἡπειρώτας καὶ Ἑλλαδίτας, οὔτε τοὺς Μανιάτας ἢ Τζάκονας ἐξαιρῶν, (*Slavische Alterthümer T. II Σ 229*) Βουλγάρους, τὴν δὲ Μακεδονίαν Σκλαβηνίαν· καὶ πρέπει καὶ ἐγὼ νὰ πιστεύσω, (αὐτόθι Σ. 232) κατὰ μαρτυρίαν ἱερέως ἑλληνος (*falls einem Augenzeugen, einem griechischen Priester, Glauben beizumessen ist.*) ὅτι περὶ τὴν Τραπεζοῦντα κατοικοῦνται χωρῖα ὀλόκληρα ὑπὸ Σλαύων. Ὁ Σάφαρικ δὲν εἶχε πολὺ ἄδικον ὅταν ἔγραφε ταῦτα· διότι κατὰ τὴν τετάρτην δεκαετηρίδα τοῦ 19-ου αἰῶνος ἐδύνατο νὰ στηριχθῆς εἰς τὸ *Ueber die Entstehung der heutigen Griechen, καὶ τὸ Geschichte der Halbinsel Morea* τοῦ πολυτρίπτου Φαλμεράϋερ, ὡς ὁμολογεῖ. Ἀλλὰ προσθέτων· *Der Streit über eine Klare ausgemachte Sache* dauert noch fort, ἀπέδειξεν ὅτι αὐτὸς δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Μὴ παραδράμωμεν πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Σάφαρικ (*Gesch. der Südslav. Literatur B. III S. 77*) λέγει τοὺς ἀρχαίους Τούρκους καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς νέους, προσφωνοῦντας περιφρονητικῶς τοὺς Ἑλληνας "*du Hase.*" Τὰ τοιαῦτα κινουσι βεβαίως τὸν γέλωτα τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν μὴ Ἀνα-

τολιτῶν Σλαύων. Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ Ἀνατολίται, σχετικοὶ τῶν Τούρκων, καὶ μὴ ἄγνο ἔν-
τες οὔτε τὴν παρ' αὐτοῖς οημασίαν τοῦ ταουσάν, οὔτε πρὸς τίνας ἀποδίδεται, πα-
ρατηροῦμεν καὶ τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς Κοράνιον, καὶ ἐννοοῦμεν ἐκ τῶν Εδ. 167,
168 τοῦ Β' Κεφ. 1, 4, τοῦ Ε'. 118, 146 τοῦ ΣΤ' καὶ 116 τοῦ ΙΒ' διατὶ οἱ
Τούρκοι ἀποστρέφονται τὸν λαγῶν.

(14) Slaviche Alterthümer B. II S. 166. Δὲν ἀπεδείχθη ἔτι ἂν τὰ
πέντε μέρη εἰς ἃ ἐμοιράσθησαν οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἴσα, οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ
τὸν Ἀσπαρῆχον ἐξηκριβώθη. Δὲν ὑπάρχει ἔμως ἀμφιβολία ὅτι, οἱ εἰς τὴν Μοισίαν
εἰσπηδήσαντες Βούλγαροι ὑπερτέρου τὸν ἀριθμὸν τοὺς Σλαύους οὖς εὔρον ἐκεῖ.
Ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τούτου πρέπει νὰ ἀμφιβάλη καὶ περὶ τῆς ἀμέσου μὲν ὑποτα-
γῆς τῶν ἑπτὰ σλαβικῶν φυλῶν, τῆς κατόπιν δὲ ὑπηρεσίας τῶν Σλαύων ὑπὸ τὰς
Βουλγαρικὰς σημασίας.

(15) Ἦύτε ἔθνεα εἴσι μελισσῶν ἀδινάων.
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων

ὡς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἀπο καὶ κλισιάων
ἠϊόνος προπάρουθε βαθείης ἐστιχρώντο.

(Ἰλ. Β' 87).

(16) Οἰκέει δὲ ἐν τῇ ἀκτῇ ταύτῃ (ἀπὸ Φάσιος μέχρι Τριοπίου ἄκρης)
ἔθνεα ἀνθρώπων τριήκοντα. (Ἡροδ. Δ' § 38).

(17) Οἱ Ἑλβετοὶ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀνεπίμικτοι δὲν διετηρήθησαν
φραγμακὸν πρὸ πάντων στοιχείων κατὰ μέγα μέρος εἰσεχώρησε παρ' αὐτοῖς. Πάντα
ἔμως συνεγωνεύθησαν εἰς τὴν Ἑλβετικὴν ἐθνικότητα, καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς τελευ-
ταίους αἰῶνας ὁ στενὸς πολιτικὸς συνασπισμὸς συνέδεσεν ἐπὶ μᾶλλον τοῦ ἔθνους τὴν
ὀλομέλειαν.

(18) Σὺν τῇ Ἑλληνικῇ ἐννοῶ τὴν Ἀλβανικὴν, καὶ τὴν Τουρκικὴν τῶν
Καισαρέων καὶ τῶν Καπαδόκων, οἵτινες οὐχὶ ἀσήμενον ἀριθμὸν ἀποτελοῦσιν ἐν
Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ, ἐπειδὴ ἀγνοοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν, συγκαταλέγονται ὑπὸ τῶν Εὐ-
παίων γεωγράφων μετὰ τῶν Τούρκων. Ἡμεῖς ἀποκαλοῦμεν αὐτοὺς Ἀνατολίτας, καὶ
ὅταν κρίνωμεν ἐκ τινων, οὖς ἐκτὸς τῆς πατρίδος γνωρίζομεν, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ Ἑλ-
ληνικὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτοὺς ὅλως ἄγνωστος. Τῶν Τζακόνων τὴν γλῶσσαν, ἥτις
μόλις δὴ σώζεται, δὲν θεωρῶ τόσο λόγου ἀξίαν ὅσου ὁ Θεΐριος (Ueber die
Sprache der Zakonen.)

(19) Οἱ Ἀγγλοὶ ἔχουν Γενικὴν Ἱστορίαν ἐξ ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν ἕξ τόμων,
ὧν τὸ ἕν τρίτον περιέχει πραγματεύεται τὴν Ἀγγλίαν.

(20) Οἱ Τούρκοι οὔτε Βουλγαρίαν, ὡς οὔτε Ἠπειρον, ἢ Μακεδονίαν ἀ-
ναγνωρίζουσιν. Τοὺς κατοίκους τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων λέγουσιν Ῥαγιάδες γενικῶς,
καὶ ἰδιαιτέρως Οὐροῦμ, ἢ Ἀρναοῦτ, καὶ Μπουλγαρά. Διαιροῦσι δὲ τὰς ἐν Εὐρώπῃ κτή-
σεις αὐτῶν εἰς Διοικήσεις (Ἐγιαλέτ καὶ Πασαλίχ) ἐσχάτως μάλιστα τὸ πλεῖστον
μέρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὠνόμασαν Βιλαέτ, συμπεριλαμβόντες εἰς αὐτὸ καὶ
Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Τὴν Βουλγαρίαν μέχρι τινὸς συγκατέλε-
γον εἰς τὸ Τούνα Ἐγιαλετί, καὶ πρωτεύουσαν αὐτῆς πάντοτε θεωροῦσι ἐκεῖ-
νην τὴν πόλιν, ἥτις, κατὰ τὰς περιστάσεις, ἐπισύρει ἐπὶ μᾶλλον τὴν προσοχὴν τῶν
κρατούντων. Οὕτω κατὰ τὰ ἐπὶ Πασβάν-Ὀγλοῦ, ὡς καὶ διαρκούντος τοῦ ἀναβρα-
σμοῦ τοῦ 1849 καὶ 50, τὸ Βιδύνιον ἐπρώτευσεν τῶν βουλγαρικῶν πόλεων ἐπὶ δὲ τοῦ

τελευταίου ρωσικοῦ πολέμου πρῶτον ἡ Σούμλα, ἔπειτα ἡ Σιλίστρια, καὶ τελευταῖον ἡ Βάρνα ἐθεωρήθη πρωτεύουσα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ Πασάδες τοῦ Βιδυνίου, τῆς Νικοπόλεως, τοῦ 'Ρουστζουκίου, τῆς Σιλιστρίας, τῆς Σοφίας, τῆς Σούμλας καὶ τῆς Βάρνης ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, ἀπ' εὐθείας συνεννοούμενοι μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ Πασᾶς τοῦ 'Ρουστζουκίου θεωρεῖται ἀνώτερος τῶν λοιπῶν καὶ τὴν θέσιν ταύτην ἀνύψωσε, νομίζω, ἡ Τουρκικὴ κυβερνήσις ἕνεκεν τοῦ σιδηροδρόμου, τοῦ διὰ τοῦ 'Ρουστζουκίου μέλλοντος νὰ σχετίσῃ τὴν Τουρκίαν πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἀν οὐχὶ πρὸς ἄμεσον συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Πρωτεύουσας τῶν Ἡγεμονιῶν.

Εἰς τὸ γεωγραφικὸν μέρος τῆς Βουλγαρίας ἠκολούθησα τὰ συγγράμματα, ὅσα μὲ ἐβοήθησαν εἰς τὰ ἐν γένει περὶ Βουλγάρων καὶ μολοντί ἢ τουρκικὴ διαίρεσις τόσον ὀλίγον ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἡμετέραν περιγραφὴν, ὥστε ὁ Πασᾶς τῆς Βάρνης δύναται νὰ διοικῇ καὶ τὸν Πύργον καὶ τὴν Μεσημβρίαν, ὁ δὲ τῆς Σοφίας νὰ ὑπερβῇ τὸν Αἴμον καὶ προσλάβῃ μέρος τῆς Θράκης, προετίμησα νὰ εἶπω ὅσα εἶδον εἰς ἄλλους, ἢ νὰ γράψω ὅτι ἴσως αὐριοι δὲν θὰ ὑπάρχῃ.

(21) Slav. Alterthümer. B. II. S. 173.

(22) Ἡ φυσιογνωμία, ὁ χαρακτήρ, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Βουλγάρων τῆς Τουρκίας, πρέπει πρῶτον νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ τῶν Φιννῶν, καὶ ὅταν σχέσις τις δὲν εὑρεθῇ, μετὰ τοῦτο μόνον σπουδαίως νὰ ζητηθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου ἀντικατάστασις τοῦ βουλγαρικοῦ. Φρονῶ ὅμως ὅτι τοιαύτη ἔρευνα πρέπει νὰ γίνῃ ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ καὶ δωδεκάτῳ αἰῶνι. Τότε μόνον οἱ Βούλγαροι, ἐξησθενημένοι καὶ πιεζόμενοι, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπέκυψαν εἰς τοῦ σλαβισμού τὴν ἐπίδρασιν τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσῳ οἱ μεσημβρινοὶ Σλάβοι τότε φαίνονται ἀπογαλακτιζόμενοι.

(23) 'Ορα Caroli M. apud. Bouquet T. V. Mon. Sangalensis L. II de reb. belic. e.t.c.

(24) Ὁ Σάφαρικ, ἐπειδὴ θεωρεῖ τὴν κατάληξιν γκὸρ, γκοῦρ, γκὰρ σημαντικὴν λαοῦ φιννικοῦ, οὐδεμίαν σχέσιν Βόλγα καὶ Βουλγάρων παραδέχεται, ἀλλ' αὐτῶν τὸ ὄνομα παράγει ἐκ τοῦ Μποῦλ καὶ τοῦ γκὰρ.

(25) Schaffarik, Slav. Alterthümer. B. I S. 38.

(26) Cantu, Hist. universelle T. Z' Σ. 66. Dictionnaire de la Conversation, Bulgarie.

(27) Θεοφάνους, Χρονικὸν Σ. 569. Νικ. Γρηγορά, ἐν Βυζ. Ἱστορ. Β. Β' Σ. 14. Gibbon, Décad et chute κ. τ. λ. T. II Σ. 108. Ὁ αὐτὸς ἐν Σ. 569 ἐπιπόλαιον γνώμην ἐκφέρει περὶ τῆς ἀληθοῦς καταγωγῆς τῶν Βουλγάρων. Henri Mathieu, La Turquie T. II Σ. 126.

(28) Ὁ Σάφαρικ λέγει μετὰ τὴν Βόλγα καὶ Ταναΐδος. Ἐνταῦθα ἠκολούθησα τὸν Καντού· διότι μετὰ τῶν δύο ἐκείνων ποταμῶν ὑπάρχουσι δύο μεγάλα τρίγωνα, τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον, πολὺ διακεκριμένα ἀλλήλων καὶ ἀν ἠκολούθουν τὸν πρῶτον, θὰ εὐρισκόμεναι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὀρίσω εὐκρινῶς καὶ τὴν χώραν, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως μετ' ἄλλων λαῶν.

(29) Ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου, La Bulgarie P. 13 καὶ τοῦ Καραμζίνου, Ἱστορ. τῆς Ρωσ. T. Α' Σημείωσις 22-α.

(30) Τὸ κείμενον φέρει Vanand· ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι περὶ τῆς νῦν ἐπαρχίας τῆς Ἀρμενίας Β' ἀν πρόκειται.

(31) **Ségur**, Hist. du B. Empire T. II P. 356

(32) Παρά τὸν Βόλγαν σώζεται ἔτι πόλις Βόλγαρι λεγομένη. Ὅρα ἐν **Bouillet Dict. Hist. Géogr.** τὸ ἄρθρον *Bulgares*. Οἱ ἐκεῖ Βούλγαροι, κατ' ὄνομα τοῦλάχιστον, πολὺ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μεγάλης Πόλεως αὐτῶν (1237) διετηρήθησαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπὶ τέλους μετὰ τῶν Ῥώσσιων συνεχωνεύθησαν. Ὁ Καραμζίνος ἀκολουθεῖ αὐτοὺς, ἀνεξαρτήτους, εἰς πάσας τὰς μετὰ Ῥώσσιων σχέσεις.

(33) **Laurianū**, *Istoria Românilorū* P. 133. Καὶ Καραμζίνος, Ῥωσ. Ἱστορ. T. Α' Σελ. 17. Σημειωτέον ὅτι μόνον τοὺς δύο τούτους βλέπω ἀναγόντας τὴν ἐμφάνισιν τῶν Βουλγάρων εἰς προγενέστερον χρόνον τοῦ 485 ἔτους. Ὁ Ἑγγελ συγγέει τοσοῦτον τὰς πρώτας τῶν Βουλγάρων κινήσεις, ὥστε ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ λέγει αὐτοὺς τὰ Ῥωμαϊκὰ χρώματα πατήσαντας τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 501 (Σελ. 251), ἔπειτα δὲ ἀναφέρει βουλγαρικὴν ἐπιδρομὴν ἐν μὲν τῇ Μοισίᾳ κατὰ τὸ 487, ἐν δὲ τῇ Θράκῃ τῷ 493. (Σελ. 298—299).

Ὁ Σάφαρικ ἀναφέρει (T. II Σ. 161) ὅτι ὁ Παλάκης ἀνεκάλυψεν εἰς Ῥώμην βουλγαρικὴν μετάφρασιν τοῦ Κωνσταντίνου Μανασῆ, ἐν ᾗ λέγεται ὅτι, οἱ Βούλγαροι ἐπὶ Ἀναστασίου (491—518) διέβησαν ἀπὸ Βοδιναῖ πρὸς τὴν κατω Μοισίαν ὀδεύοντες, καὶ ὅτι πρὸ τούτου κατεῖχον τὴν Ὀχριδα (Λυχνιδούν). Πρῶτον μὲν ὁ Μανασῆς, ζῶν τὸν 12-ον αἰῶνα, δὲν ἦτον εἰς θέτιν νὰ γνωρίζῃ τὰ πρὸ 600 ἐτῶν συμβάντα ἄλλως, ἢ ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνέφερον αὐτὰ δεύτερον δὲ ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει τοῦ Λεουνκλαβίου (ἐν Παρισ. 1655) τοιαῦτα περὶ Βουλγάρων δὲν ἀναγινώσκονται εἰς τὸν Κωνσταντίνου Μανασῆν. Ἐὰν αὐτοῦ ἐκτός τῶν δύο ἐκείνων ἐμμέτρων, καὶ ἀνέκδοτόν τι πόνημα ὑπάρχει, ἀγνοῶ.

(34) Τὰ συγγράμματα, ὅσα περὶ τούτου συνεβουλεύθη, ἀμφοτέρας τοῦ Θεοδώρικού τὰς κατὰ Βουλγάρων ἐνδρομὰς δὲν ἀναφέρουσιν ἄλλ' ἄλλο τὴν μὲν, ἄλλο τὴν δέ· καὶ εἰς τοῦτο μὲν ἀπαντᾶται τοῦ Βούζα τὸ ὄνομα, εἰς ἐκεῖνο δὲ τοῦ Λιβέρτου. Τὴν βιογραφίαν τοῦ Θεοδώρικού παρατηρήσας, ἐξήγαγον ὅσα περὶ τούτου ἔγραψα. Μοὶ φαίνεται ὅτι ὁ Laurianū ἀπατᾶται ἐνταῦθα κατὰ τε τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν χρονολογίαν (*Istor. Românilorū Part. II, Sect. A., Cart. I, Capit. II.*)

(35) Ἴδε ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τὴν ἐμφάνισιν αὐτὴν τῶν Σλάβο-Βουλγάρων, καὶ τὸ κατόρθωμα τοῦ Βελισαρίου.

(36) Ἐν τῇ Γενικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Κομητᾶ ἀνέγνωσα ὅτι, τότε οἱ Βούλγαροι ἐδιώχθησαν τῆς Χερσονήσου ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ. Αὐτὸ τοῦτο βλέπω ἀνεπτυγμένως καὶ εἰς τὸν Ἑγγελ.

(37) Ἄβαροι σώζονται ἔτι ἐν Κιρκασίᾳ. Δώδεκα χιλιάδες οἰκογένειαι αὐτῶν κατοικοῦσι τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ Καυκάσου, καὶ ἀναγνωρίζουσι τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥωσσίας (**Bouillet**, *Diction. univers. de Géogr. et d'Hist.*)

(38) Ὅρα Καντοῦ, T. Ζ' Σ. 150. Καὶ ὁ Lauriaunū ἀναφέρει δύο.

(39) **Lebeau**, **Ségur**, **Papadopoulo**.

(40) Καραμζίνος. Εἰς τὸ 10-ον ἄρθρον τῆς μεταξὺ Ἰγορος καὶ Ῥωμανοῦ συνθήκης ὁ ἱστορικὸς οὗτος ἀπατᾶται, ὡς Μαύρην Βουλγαρίαν ἐκλαμβάνων τὴν παρίστριον ἀντὶ τῆς Καμαϊκῆς.

(41) Καραμζίνος T. Α'. Κεφ. ζ' καὶ η'. T. Β'. Κεφ. ε'. T. Γ'. Κεφ. α' γ' καὶ η' T. Δ' Κεφ. ιβ'. Κατὰ Σάφαρικ οἱ Βούλγαροι ἦσαν ὁ μᾶλλον πεπολι-

τισμένους λαὸς τῶν Φιννῶν οὐραλίων, διδόμενοι εἰς τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὸ ἐμπόριον. Ὁ Καραμζίνος πολλάκις ἀναφέρει αὐτοὺς ὡς ἐμπόρους.

(42) Baer und Helmorsen, Dokumente bezüglich des Russischen Reiches, καὶ Καραμζίνος. Ὅρα πρὸς τοῦτοις Παππαδόπουλον, Φωτεινὸν, καὶ Provinces danubiennes (Univers). Ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν Σάφαρικ, ὁ Μωαμεθανισμὸς διεδόθη καὶ εἰς τοὺς ἐν Μοισία Βουλγάρους, μετὰ τὴν αὐτοῖσι ἀποκατάστασιν αὐτῶν, πρὸ τῆς ἐτοχῆς τοῦ Κυρίλλου, καὶ ἀπ' οὗ μέρος Βουλγάρων παρέλαβε τὸν Χριστιανισμὸν παρὰ τῶν μεθ' αὐτῶν Σλαύων, οὗς ὁ αὐτὸς ὑποθέτει χριστιανισθέντας πρὸ τῶν χρόνων, καθ' οὗς γενικῶς ἀνάγεται τῶν μεσημβρινῶν Σλαύων ὁ Χριστιανισμὸς. Τὴν δὲ διάδοσιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἐκείνου ἀποδίδει εἰς τὰς διατηρουμένας σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν εἰς τὸν Βόλγαν ἀπολειφθέντων ὁμογενῶν. Τὸ κατ' ἐμὲ, φρονῶ ὅτι, οἱ μεσολαβούντες πολλοὶ βάρβαροι, διαφόρων γενῶν, δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν τοιαύτας σχέσεις.

(43) Λέγουσί τινες ὅτι, ὑπὸ τῶν Χαζάρων ἐκεῖθεν ἀπωθηθεὶς, μετέβη καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ Ἀσπαρίχου. Εἰς τὴν Γεν. Ἱστορίαν τοῦ Κομητᾶ λέγεται μάλιστα ὅτι τὸ βασιλεῖον τῶν Βουλγάρων ὁ Βατβαῖος ἐν Μοισία ἐθεμελίωσεν. Ἐὰν ἐγνώριζον τὰς πηγὰς, καθ' ἃς ἡ ἱστορία αὕτη ἐγράφη, θὰ ἔτρεχον νὰ ἐρευνήσω τι· διότι μεταξὺ τῶν πολλῶν πρέπει νὰ ὑπάρχη ἀλήθειά τις, ἔστω καὶ μικρά.

(44) Κατὰ τὸν Laurianū ὀνομάζετο Reanū. Εἰς οὐδένα ἄλλον εὔρον τὸ ὄνομα τοῦ τετάρτου· ἐξ οὗ καὶ ὁ Παππαδόπουλος λέγει ἀποσιωπώμενον αὐτὸ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν.

Τὰ Βουλγαρικά αὐτὰ ὀνόματα διεστράφησαν μέχρι συγχύσεως. Τὸν Κουβράτον λ. χ. ἄλλος λέγει Χροβάτον, ἄλλος Κοπράτον καὶ ἄλλος Κράμ· τὸν Βατβαῖον ὁ μὲν Βατάϊαν, ὁ δὲ Βατβάϊαν, καὶ τρίτος Βούταν.

(45) Gibbon καὶ Παππαδόπουλος. Ὁ Laurianū λέγει unde se sup-puse Longobardilorū.

(46) Ὁ Φωτεινὸς τὴν θέσιν αὐτὴν ὑποθέτει παρὰ τὴν Ὀλτενίτζαν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς παριστριῦ Βλαχίας, ἔπου καὶ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως εἶδεν. Ὁ Laurianū ἀπ' ἐναντίας λέγει· «μεταξὺ Δουνάβεως, Προύθου καὶ Εὐξείνου Πόντου,» δηλ. εἰς τὸ ἄκρον τῆς Μολδαυίας. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ Σάφαρικ. Ὁ Ἑγγελ, λέγων τὸ Ὀγγλοῦ ποταμὸν, ἀπατάται.

(47) Κατὰ Lebeau, Ségur, Schaffarik, Engel καὶ Παππαδόπουλον ἐπτά.

(48) La chose la plus curieuse dans le langage Bulgare, c'est que ce peuple, d'origine Tartare, ait adopté si complètement la langue Slave, et n'ait conservé presque aucun mot(?) de son ancienne langue, ni même de ses anciens usages. En 867 il fallut que la langue slave fût déjà bien comprise par les Bulgares, puisque le pape(?) vit de l'avantage à leur permettre le culte dans ce langage; mais l'histoire se tait sur l'époque où la langue tartare fut tout-à-fait oubliée. (Ami Boué. La Turquie d'Europe T. II P. 34). Τὴν εὐθύνην τοῦ ν'αἰτ conser-vé presque aucun mot de son ancienne langue, καὶ τοῦ le pape leur permit, παραιτούμεν εἰς τὸν συγγραφέα.

(49) Ὁ Φωτεινὸς λέγει τὴν Σοφίαν πρώτην τῶν Βουλγάρων Πρωτεύουσαν· ἀλλ' ἡ πόλις αὕτη πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Βουλγάρων ἔπεσεν εἰς αὐτοὺς, καὶ πολὺ ὕστερον Σοφία ἀπὸ Σαρδικῆς προσωνομάσθη.

Ἐκεῖ που παρατηρῶ καὶ τοῦτο: «Τότε ἐκ τῶν ἐν Μοισία Δακῶν ἄλλοι δπετέχθησαν εἰς τοὺς νικητάς, ἄλλοι ἐπανήλθον εἰς Δακίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βούλγαροι.»

Τοῦτο μοὶ φαίνεται συμφερώτατον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νῦν Δακίας, καὶ λυποῦμαι ὅτι δὲν ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πρωτότυπον τοῦ Φωτεινοῦ.

(50) Ἐνταῦθα δὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διαφόρους ἐπιθέσεις παρετήρησα εἰς τινὰς τῶν ἱστορικῶν τὴν μὲν κατὰ Βουλγάρων, οὓς ἐνίκησε, τὴν δὲ κατὰ Σλαύων, συμμάχων τούτων, ὑφ' ὧν ἐνίκηθη. Βλέπω δὲ τὸν Λαουριάνου ἀντιφάσκοντα πρὸς τὸν Παππαδόπουλον, καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς εἰς σύγχυσιν περιπίπτοντας. Ὡς ἐκ τούτου προσιλόμην νὰ ἀκολουθήσω τὸν Γίββωνα καὶ Λεβῷ. Ὁ Ἐγγελ ἀπατάται ἐνταῦθα (Σ. 318) τὸν Ἰουστινιανὸν λέγων παθόντα ταῦτα μετὰ τὴν χάριν, ἣν ὤφειλε τοῖς Βουλγαροῖς διὰ τὴν παρ' αὐτῶν εἰς τὸν θρόνον ἀποκατάστασιν. Ἄλλὰ καὶ διὰ τοὺς μετὰ ταῦτα πολέμους αὐτοῦ κατ' ἐκείνων ἀδίκως ἀπιστίαν καὶ ἀχαριστίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ αἰτιᾶται.

(51) Ὁ Λαουριανὸς μεταξὺ τῶν δὴ ἐπιδρομῶν ἀναφέρει τρίτην, ἐξ ἧς συνθήκην εἰρήνης παράγει, καὶ ταύτην εἰς τὸν Θεοδοσίον ἀνάγει. Τοιοῦτόν τι δὲν εἶδον εἰς ἄλλον. Ὁ δὲ Παππαδόπουλος ἐσφαλμένως λέγει ἐνταῦθα (Anastasse II) qui avait été détrôné par Léon I' Isaurien.

(52) Ζαμπελίου Βυζαντινὰ Μελέται. Σελ. 207. Gibbon T. B' Σελ. 500. Αὐτόθι ἴδε καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ ὕγρου ἢ ἐλληνικοῦ πυρός, τοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐπινοηθέντος.

(53) Ζαμπελίου, Βυζ. Μελ. Σελ. 316.

(54) Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο συνετώτατον, ὡς ἐξασφαλίζον ἐν Ἀσίᾳ προπύργιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν. Ἄλλὰ διὰ πολλοὺς καὶ προφανεῖς λόγους ἀπιστοῦμεν ἡμεῖς σήμερον εἰς τὰ γραφόμενα τῶν Βυζαντινῶν. Οὔτε 200 χιλ. ἦσαν, βεβαίως, οἱ ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἀποχωρισθέντες, οὔτε Σλαῦοι καὶ μόνοι ἀπετέλουν τὸν ἀριθμὸν ἐκεῖνον, ἔστω καὶ σμικρυνόμενον· διότι οἱ Σλαῦοι ἐδύναντο νὰ καταφύγῃσι μᾶλλον πρὸς τοὺς ἐν Ἰλλυρία ἀδελφοὺς αὐτῶν, ἢ πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς. Δι' ὃ ἡ ἀπουκία ἐκεῖνη, ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκειμένη στοιχείων, ἔβλαψε μᾶλλον τὴν Αὐτοκρατορίαν ἢ ὠφέλησεν, ὡς οἱ κατόπιν Βυζαντινοὶ παρετήρησαν τοῦτο.

(55) Φωτεινοῦ, Ἱστορ. Δακ. Τ. Α' Κεφ. Θ' Σημ. 7-η.

(56) Σαβῖνον τε καὶ Πάγανον ὁ Laurianū ἐκλαμβάνει ἐκ τοῦ ὀνόματος Ῥωμόνου. Μετὰ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας θὰ ἴδωμεν καὶ Δάκας μετὰ τῶν Βουλγάρων Ἠγεμόνων, καὶ ἐκτεταμένον Βουλγαρο-Δακικὸν βασίλειον· τὰ δὲ ἱστορικὰ μέχρι τοῦδε δὲν παρέχουσι λόγον τὴν γενεαλογίαν τῶν Ἠγεμόνων ἐκ τοῦ ὀνόματος νὰ ἐξάγωμεν.

(57) Κατὰ Παππαδόπουλον ἐφρονεῦθη ἐκεῖ. Ἄλλ' αὐτοῦ τὸ μέρος τοῦτο δὲν φαίνεται μετὰ προσοχῆς γραφέν· ἄλλως δὲ, ἀπὸ τοῦ 765 μέχρι τοῦ 771 τίς τῶν Βουλγάρων ἤρχεν; Ὁ Laurianū λέγει: In annul 770 (771 κατὰ Δουκάκιον) muri Paganū, Domnulū Bulgarilorū și allū Românilorū. Ὁ ἀναγνώστης ἐξίσταται ἐνταῦθα ἀκούων, ἄνευ προηγουμένης εἰδοποιήσεως, ὅτι ὁ Πάγανος ἦτο καὶ τῶν Δακῶν ἡγεμῶν.

(58) Κατὰ Παππαδόπουλον. Τὰ τοῦ Λαουριάνου πολὺ διαφέρουν ἐπὶ τῶν τελευταίων· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ὀνόματα διαστρέφονται.

(59) Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου.

(60) Τὸν φόρον τοῦτον, ὃν βάρβαροι λαοὶ παρὰ πεπολιτισμένων κεινω-
νῶν καὶ ἔθνων ἀπῆλθον, δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν μετὰ τοῦ φόρου, ὃν σήμερον ὑ-
ποτελῆ Κράτῃ πρὸς κυρίαρχον Αὐλὴν ἀποτίουσιν· ἐπομένως οὔτε ὑποτελείας, οὔτε
ταπεινώσεως δεῖγμα πρέπει ἐκεῖνον νὰ ἐκλαμβάνωμεν. Ἡ Ῥώμη ἀπέτιε τοῖς Δαξι
φόρον· διότι αὐτοὶ, ἐνδεεῖς, εἶχον ἀνάγκη πολλῶν πραγμάτων, ἅπερ, ἢ διὰ χρη-
μάτων ἢ δι' ἀπελπιστικῆς ἐπιθέσεως καὶ συστηματικῆς ληστείας ἐδύνατο νὰ προ-
μηθευθῶσιν. Ἡμεῖς πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνας, προκατεληγμένοι ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἱστο-
ρίας καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῇ πεπολιτισμένων κεινωνῶν, αἵτινες ἀνάγκη χρημάτων δὲν
εἶχον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τοῦ ἀνθρώπου, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄ-
ψιν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος Ἀσίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης, κλίνομεν
φυσικῶ τῷ λόγῳ νὰ θεωρήσωμεν τὸν φόρον ἐν τῷ Μεσαιῶνι ἀδυναμίας συ-
μαντικῶν.

(61) Τὰς καβαλλίνας ὁ Παππαδόπουλος λέγει foïn! Ὁ δὲ Laurianu,
stereu de callū, ἐκ τοῦ Δουκαγκίου αὐτὴν τὴν λατινικὴν λέξιν stereu εἰς τὸ
κειμένον φέρων. Καὶ ὁμοῦ μετὰ τὸ Καβαλλίς καὶ stereu εἰς τὸν Δουκαγκιον
(Glossarium ad scriptores graecitatis, Lugdonum 1688) φέρεται Καβαλλί-
να, καὶ αὐτὰ αἱ λέξεις τοῦ Θεοφάνους· ἐξηγεῖται δὲ κόπρος. Ὁ Laurianū δὲν ἐχει
ἀδικον τὴν λέξιν τριτόκλιτον ἐκλαβὼν, ἀλλ' ὁ Παππαδόπουλος ἀποβαίνει ἀσύγγνωστος.

(62) Λεῖψανον Ἀβαρικῆς δυνάμεως καὶ καταγωγῆς ἀμφιβόλου ἴσως ὀ-
φείλομεν νὰ νοήσωμεν. Τὸν Κροῦμον ὁ Ἑγγελ καὶ τὸν Κρέμ, ἀρχηγὸν τῶν ἐν
Παννονίᾳ Βουλγάρων, ὑπὸ δύο ὀνόματα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον πιθανολογεῖ.
(Völkerwander. . . Periode S. 278.)

(63) Ὑπὸ ὄρους τοιοῦτους· ἐτήσιος φόρος, ποσότης μεγάλη πολυτίμων ὑ-
φασμάτων, καὶ ἀριθμὸς τις παρθένων τῆς ἐκλογῆς του. Ὁ Ségur (Hist. du Bas-
Emp. T. I'. Σελ. 20) προσθέτει ἐνταῦθα· Les courages étaient tellement a-
battus, que ces conditions honteuses auraient été acceptées, si le roi
n'avait ajouté une autre: celle d'enfoncer sa lance dans la porte Dorée
de la capitale. Ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν ces conditions honteuses auraient été
acceptées ὑπὸ Μονάρχου οἷος ὁ Λέων Ἀρμένιος. Μετὰ τινος στίχους ὁ Ségur
ἀπατᾶται λέγων τὸν Λέοντα αὐτοπροσώπως εἰς συνέντευξιν μετὰ τοῦ Κροῦ-
μου ἐλθόντα.

(64) 50,000 κατὰ τὸν Ségur, ποῦ τοῦτο ἀναγνόντι ἀγνοῶ. Εἰς τὴν με-
τάφρασιν τῆς Ἱστορίας τῆς Δακίας τοῦ Φωτεινοῦ ἀναγινώσκειται ὅτι ὁ Κροῦμος τοὺς
αἰχμαλώτους τούτους ii dede Daco-Romāni orū. kari ii aduseră și i ase-
darū în Dacia. Τὸ ἐν τῇ σκηπῇ τοῦτο πρόσωπον τῶν Δακο-Ῥωμῶνων ἀποβαί-
νει δυσεξήγητον.

Ὁ Laurianū εἰς τὰ περὶ Κρούμου, παραδεχόμενος κατὰ γράμμα τὰς 30
χιλιάδας ὀλοσιδῆρων στρατιωτῶν ἐκείνου, κατὰ τὸν ἐξακολουθήσαντα τὸ χρονικὸν
τοῦ Θεοφάνους, καὶ ἀπατηθεὶς εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, προσθέτει ὅτι εἰς τὴν
ἄλωσιν τῆς Ἀρκαδιουπόλεως 50 χιλιάδες αἰχμαλώτων ἐξ αὐτῆς μετακίσθησαν εἰς
τὴν Μοισίαν. Ἡ Ἀρκαδιούπολις, πόλις ἀσήμαντος τότε, καὶ 10 χιλιάδας κατοίκων
ἂν περιελάμβανεν, εἰς ἐξαιρετικὴν θέσιν ὤφειλε νὰ διατελῇ. Ὁ Σάφαρικ λογικώ-
τερον ἐκφράζεται, λέγων ὅτι αἱ 50 χιλιάδες ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Ἀρ-
καδιουπόλεως.

(65) Σειράν τῶν ἀρχόντων καὶ βασιλέων τῶν Βουλγάρων ἔδωκεν ὁ Δου-

κάγκιος (Famil. Byzant. Σελ. 305) κατὰ τὸν Γίββωνα, τὰ Ἀπομνημον. τῶν λαῶν τοῦ Στρίττερ (T. B'. Σελ. 457) κατὰ τὸν Καραμζίνον, καὶ, ἔπερ εἶδον, τὸ Diction. des dates τοῦ D' Harmonville ἐν τῷ Ἄρθρῳ Βούλγαροι.

(66) Ségur, T. III Léon V. (67) T. II P. 319. (68) Κριτάγων κατὰ Laurianū, ὁ κατὰ Ἐγγελ πέντε ὀνόματα φέρων.

(69) Ὁ Laurianū τὸν μὲν Βλαδίμηρον οὐδ' ἀναφέρει, τὸν δὲ Βόγοριν λέγει τοῦ Κρούμου ἀνεψιόν. Ἐκεῖ δὲ που καὶ Βασιλειον τὸν Μακεδόνα ἀποφαίνεται Ῥωμοῦνον. Ἄλλ' ὁ Σάφαριχ λέγει αὐτὸν Σλαῦον. (T. B'. Σ. 180 Slav. Alterthümer, καὶ Ges. der Südslav. Liter. T. I'. Σ. 97.)

(70) Τοὺς περιέργους παραπέμπομεν εἰς τὸ Dictionnaire de la Conversation, Ἄρθρον Boulgares, εἰς τὸν Γίββωνα, Décadence et chute de l' Empire Romain T. II P. 565. καὶ εἰς τὸν Ségur, Histoire du Bas-Empire T. II P. 357.

(71) Τὴν αἴρεσιν τῶν Παυλικιανῶν ὄρα εἰς τὸν Κεδρηνὸν B. Ζ'. τὸν Ζωναράν B. ΙΖ'. (Βασιλεία Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ) καὶ τὸν Γρηγοράν (Βασιλεία Ἰωάννου τοῦ Ἀνδρονίκου.) Πρὸς δὲ εἰς τὸν Γίββωνα (ὀλόκληρον τὸ νδ' Κεφάλαιον), καὶ Ζαμπελίου, Βυζαντινὰς Μελέτας, Σελ. 217-219.

Ἴδε καὶ τοὺς Βογομιλοὺς εἰς Ζωναράν καὶ Γρηγοράν αὐτόθι, καὶ εἰς τὸν Καντοῦ (Hist. univers. T. 9 Σελ. 370.)

(72) Ὁ Παπαδόπουλος, διορθῶν τὸν Ἰάγερν, λέγει Θεοδόσιον. Ἄλλὰ Θεόδωρον βλέπω καὶ εἰς τὸν Ζωναράν (Ἱστορία τῆς Βυζαντίδος, Ἐνετίγησι 1767, T. B'. Σελ. 127.)

Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ σημειώσω ὅτι ἀπὸ τοῦδε, διὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, καταφεύγω εἰς τὴν Ἱστορίαν αὐτὴν τῆς Βυζαντίδος, ἀντὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Σώματος, ἔπερ ἡ δημοσία βιβλιοθήκη ἐν Βουκουρεστίοις μοὶ παρεῖχε.

(73) Διαφόρως οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἔγραψαν ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ μεγάλη διαφωνία τῶν νεωτέρων προήλθεν. Οὕτω, ὁ μὲν θέλει τοὺς Βουλγάρους πάντας μετὰ τοῦ Ἀρχόντος αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάνας καὶ βαπτισθέντας, ὁ δὲ τοὺς μαχιστάνας μόνους ἐν τῇ πρωτεύουσῃ λέγει βαπτισθέντας, τὸν δὲ Ἠγεμόνα ἐν Βουλγαρίᾳ ἄλλος ἀρχιερεὰ λέγει ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντα εἰς Βουλγαρίαν, καὶ τοὺς Βουλγάρους βαπτίσαντα, καὶ ἄλλος ὑποθέτει τὸν Αὐτοκράτορα μεταβάνα, καὶ ἀναδεχθέντα τὸν Βόγοριν. Ἐὰν τὰ τῆς εἰκόνας τοῦ Μεθοδίου ἀληθείας ἔχωνται, καὶ ἡ ἐντύπωσις ὑπῆρξεν ὡς παραδίδεται, φρονῶ ὅτι οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε τῆς στιγμῆς ἡ διάθεσις ἐπέτρεπε τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ὑποτιθεμένην βραδύτητα, καὶ παραδέχομαι τὴν κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα βάπτισιν τοῦ Βογόριος, ὡς συμφωνούντων καὶ τῶν περὶ στάσεως τῶν προκρίτων μετὰ τοῦ πράγματος συνεχόμενων. Ἄλλη δ' ὑπόθεσις εἶναι, καθ' ἧς ἄλλα δύναται τις νὰ ἀντιτάξῃ, ἂν μετὰ παρατάξεως καὶ πομπῆς οἱ Βυζαντινοὶ κατόπιν τὴν βάπτισιν τοῦ Βογόριος ἐτόλμησαν νὰ ἐπαναλάβωσιν, ἢ ἐώρτασαν ταύτην ἀπομιμούμενοι.

Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰς πολλὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου συγγράμματα, ἐν οἷς τὰ βλαχικὰ, ἀπαντῶ λαβύρινθον ἀδιέξοδον, ἂν θελήσω μετὰ σοβαρότητος αὐτὰ νὰ συμβουλευθῶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα παραμειορρωμένα, ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἐπόμενα, καὶ που χρονολογικὴν σειρὰν ἀκατάληπτον ὄλωσ. Πρὸς δὲ τὸν Ἡλιάδην (Istoria Românilor) μετὰ σέβας, ὀφειλόμενον πρὸς καθαρὸν καὶ ἄδολον

πατριωτισμόν, ἀναγκάζομαι νὰ ἀμφισβητήσω τὴν αὐθεντιαν λόγων ὡς Bulgari urra mult pe Byzantini și nu putea să ia nici un misionar dela dênșii· καὶ Bulgari și toți Slavoniî, fiind în urra cu Grecii sau Byzantini, nu puturê sufferi nici un episcop sau preot de acolo: Querurô dar de la Roma. Παράδοξον μοὶ φαίνεται καὶ τὸ ἐξῆς· Methodiu și Cyrilū Doi frați Români despre Severin que devenisserô călugeri și quari își făcusserô educația la Roma. Ἄν δὲν ἀπατώμαι, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἦσαν Θεσσαλονικεῖς· εἰς δὲ τὴν Ῥώμην πρῶτον τῷ 867 μετέβησαν, τὰ λείψανα τοῦ Ἀγ. Κλήμεντος μετακομίζοντες. Τοῦ ἐξέχοντος πατριώτου τῆς Ῥωμουσίας ἀπαρτήρητα δὲν δύναμαι νὰ διέλθω οὔτε τὸ ἐν τῷ Κυριλλιανῷ ἀλφαβήτῳ εἰς τοὺς Ῥωμύονους ἀποδιδόμενον μέρος, οὔτε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συστήματος τοῦ ἀλφαβήτου αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἀπὸ σκοποῦ νὰ σημειώσω καὶ τὰ τοῦ Ἑγγελ. Κατ' αὐτὸν ὁ Μεθόδιος διὰ τῆς ζωγραφίας ἔφερε τὸν Βόγοριν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ νύκτωρ ἐβάπτισεν αὐτὸν δι' ἀπεσταλμένου τοῦ Αὐτοκράτορος· ἀλλὰ μετὰ τρία ἔτη μόλις, καὶ κατόπιν τοῦ λιμοῦ ἐκείνου, ὁ Ἄρχων τῶν Βουλγάρων δημοσίως Χριστιανὸς ἐκηρύχθη· πρὸ τούτου κρύφα ἐλάτρευε τὸν Χριστόν.

(74) Ἀκριβῆ χρονολογικὴν σειρὰν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔδωκεν ὁ Βυζάντιος· Τρίτον Παράρτημα τοῦ Β'. Τόμου τῆς «Κωνσταντινουπόλεως.»

(75) Εἰλικρινέστερος τῶν λοιπῶν μοὶ φαίνεται ὁ Ségur, λέγων ἐν τῇ Ἱστορ. τῆς Βυζ. Αυτοκρατ. Τ. Γ'. Σελ. 57· Un prince Français, Louis, roi de Germanie, jaloux de cette conquête religieuse, chargea aussi quelques prêtres de porter l' Evangile chez ces barbares, et, depuis ce temps, les Eglises grecque et latine se disputèrent l' honneur de les avoir convertis. Ὁ Ἑγγελ ἐν Σ. 332 λέγει ὅτι, προκειμένης ῥήξεως μεταξὺ Βαγόριος καὶ Λουδοβίκου, ὁ πρῶτος προσεπάθησε νὰ προλάβῃ αὐτὴν, ὑποσχόμενος νὰ Χριστιανισθῇ.

Ὁ Eichhoff λέγει· les princes limitrophes des états grecs s' adressèrent à l' Empereur Michel et au patriarche Photius pour leur demander des prédicateurs chrétiens. (Hist. de la langue et de la littér. des Slaves P. 23.) Ὁ Σάφαρις (Τ. II Σ. 183) διαφόρως τῶν ἐγνωσμένων ἐκθέτει τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ τῶν Βουλγάρων. Ὀλίγον ἀνωτέρω, ἴσως διὰ νὰ κολάσῃ τὴν ἀρνησιθρησκείαν χριστιανῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, λέγει ὅτι ἐπὶ Βογόριος ὑπῆρχον ἴχνη Μωαμεθανισμοῦ εἰς τοὺς Βουλγάρους. Εἶναι δὲ παρατηρημένον ὅτι, ὅποταν συγγραφεὺς ἐκφράζει ἰδέαν, ἣν καλῶς ἐσχηματισμένη δὲν ἔχει, καὶ περὶ τῆς παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν παραδοχῆς αὐτῆς ἀμφιβάλλει, ἐπανέρχεται ἐκάστοτε εἰς αὐτὴν, καὶ τὰ αὐτὰ ἀναμασσῶν δι' ἄλλων μὲν λέξεων τῶν αὐτῶν δ' ἐπιχειρημάτων, προδίδει μὲν τὸν σκοπὸν, ὃν προτίθεται, ἀδυνατεῖ δὲ νὰ πείσῃ. Αὐτὸ τοῦτο παρατηρῶ εἰς τὸν Σάφαρικ κατὰ τὰ περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, δηλ. ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν μεσημβρινῶν Σλαύων. Προτίθεται νὰ δεῖξῃ ἄ. τοὺς Βουλγάρους Σλαύους, β'. τοῦ Σλαύους πολὺ πρὸ τῶν γνωστῶν χρόνων χριστιανισθέντας, γ'. χριστιανισθέντας αὐτοὺς ἀφ' ἐαυτῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτου πρωτοβουλίαν τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Ῥωμαίων, τὴν φημιζομένην, ἀνύπαρκτον. Εἰς πάντα σχεδὸν τὰ συγγράμματα, ἅπερ εἶδον τοῦ Σάφαρικ γίνεται λόγος περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἰς πάντα ἢ περὶ τῆς ἐλληνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς ἀμφιβολία

ἐκφέρεται, καὶ λόγου χάριν, ἐν ᾧ εἰς τὰ Σλαβικὰ Ἀρχαιολογήματα ὁ Κύριλλος ὑποτίθεται ἐπισφραγίσας καὶ οὐχὶ εἰσαγαγὼν τὸν Χριστιανισμὸν παρὰ τοῖς Βουλγάροις, εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλολογίας τῶν Μεσημβρινῶν Σλαύων οἱ Σλαῦοι ἀπὸ τοῦ Γ'. αἰῶνος Μ. Χ. φέρονται εἰς τὴν Μοισίαν, καὶ ἔκτοτε ἐκλαμβάνονται τὸν Χριστιανισμὸν ἀσπασθέντες. Κατὰ τὸν Σαφαρικὸν ὁ Χριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων ἐν μέρει, ἀποδίδεται εἰς τοὺς Σλαῦους, καὶ τῶν Μεσημβρινῶν Σλαύων ἐν γένει, εἰς ἀρχαίους χρόνους καὶ ἀγνώστους πηγὰς. ("Ὁρα καὶ Gesch. der Südslawischen Literatur T. Γ'. Μερ. α. Εἰσαγωγὴν.) Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ὅσα ἐσκέφθη νὰ φέρῃ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας ἐκείνης, εὕρισκεται καὶ ἡ γνώμη ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τὸν 9-ον αἰῶνα ὑπῆρχε πόλις καθ' ἡμῶν ὑπὸ Σλαύων κατοικουμένη! (Slav. Alterthümer, B. II Mährischen Slaven).

(76) Προλεγόμενα Βαλέττα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Φωτίου Ἐπιστολῶν.

(77) Ἀπὸ τοῦ Μιχαήλ τούτου Ἀνατολὴ καὶ Δύσις συμφωνοῦσι μὲν ἀποδίδουσαι τὸν τίτλον βασιλέως εἰς πολλοὺς τῶν Βουλγάρων Ἡγεμόνας, ἀλλ' οἱ Βυζαντινοὶ ἀποφεύγουσιν αὐτὸν ὅσον τὸ δυνατὸν, καὶ Κυρίου, Ἄρχοντος, Ῥηγὸς χρῆσιν ποιοῦνται, πρὸς ἀποφυγὴν, φαίνεται μοι, συγχύσεως μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, ὃν Βασιλέα ἔλεγον. Οἱ Πάππαι τῆς Ῥώμης πρὸς ἕνα τῶν δύο ἢ τὸν Μιχαήλ ἢ τὸν μετὰ τούτον Συμεῶνα, ἀπέστειλαν στέμμα· λέγω δὲ πρὸς ἕνα τῶν δύο, διότι ἄλλος πρὸς τὸν μὲν καὶ ἄλλος πρὸς τὸν δὲ λέγει τὴν χάριν αὐτὴν δοθεῖσαν.

Τὴν περιώνυμον ἐκείνην πρὸς τὸν Μιχαήλ ἐπιστολὴν τοῦ Φωτίου, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἀνάρθρωθι ὑπὸ Αρ. 6 εἰς τὴν ἀξιόλογον συλλογὴν τοῦ Βαλέττα, τελευταίου ἐκδότου καὶ ὑπομνηματιστοῦ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ φωστήρος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ σωτήρος τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

(78) Ὁ Laurianū, ἐν Ἱστορίᾳ, ὡς διδακτικὸν βιβλίον εἰσαγομένη εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἡγεμονειῶν, λέγει· «p. Chr. 869 se adună allū optulea sinodū ecomeniçū la Constantinopoli, în care se escomunică Fotiu, pentru că n. t. λ. Ἐγὼ, ὡς τέκνον τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὀγδόῃν σύνοδον λέγων, θεωρῶ τὴν δέκα ἔτη μετὰ τὴν ψευδοσύνοδον τοῦ 869 συγκροτηθεῖσαν. Σύνοδον Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δὲν δύναμαι νὰ θεωρήσω ἐκείνην, καθ' ἣν πρέσβεις Σαρακηνῶν καὶ ἔμποροι Τουρκομάνων ἐφορέθησαν καλύπτραν καὶ βράσσον, καὶ παρεστάθησαν ὡς Ἐπίσκοποι μεμακρυσμένων χωρῶν, διὰ νὰ αὐξήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν συνοδικῶν μελῶν.

(79) Ὁρα καὶ Προλεγόμενα Ἐπιστολῶν Φωτίου ὑπὸ Βαλάττα § λβ'—μ'.

(80) Les Grecs n'ont jamais abjuré leurs erreurs; les papes n'ont jamais revoqué leur sentence! Ὡς εἰ ἔχομεν ἡμεῖς ἀνάγκην νὰ ἀνακαλεσθῇ ἡ παπικὴ ἀπόφασις.

(81) Ἐκ τῶν γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν συγγραμμάτων, κατ' ἐμὴν τινα παρατήρησιν, εἰς ἕν ἐπὶ δέκα δὲν ἀπῆντον ποτὲ τὰς στερεοτύπους φράσεις· οἱ σχισματικοὶ, οἱ αἰρετικοὶ, οἱ ἀναθεματισμένοι· Ἕλληνες! ὡςάκις ἐπρόκειτο περὶ θρησκευτικοῦ, ἢ ἐκκλησιαστικοῦ ἢ ἐν γένει μεσαιωνικοῦ ἀντικειμένου. Ἡ νεωτᾶτη φιλολογία τῆς Δύσεως ἔπαυσεν εὐτυχῶς τοῦ νὰ ἀποκαλῇ σχισματικούς καὶ αἰρετικούς τοὺς Ἕλληνας· ἀλλὰ θεωρεῖ δυστυχῶς ἀναθεματισμένους καὶ εὐθεις πάντας. Ἡ νέα φιλοσοφία τῆς Δύσεως ἐγκαινιάζεται δια τῶν ὕβρεων κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ· καὶ ὡς εἰς τὰ ἐκείνων δὲν ἀνemiχθημεν μέχρι τοῦδε οἱ Ἀνατολίται, ἴσως ὡς μὴ ἀνα-

πτυχθέντες ἔτι ἀρκοῦντως, εὐχομαι νὰ μὴ ζηλεύσωμεν οὔτε τὴν δόξαν τῶν μεμηνημένων τὴν νέαν τῶν Ἑσπερίων σοφίαν.

(82) **Κ.** Οἰκονόμος, ἐν τῇ περὶ τῶν 70 ἐρμηνευτῶν τῆς Π. Γραφῆς.
Σ. Οἰκονόμος, ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν Ἀμφιλοχικῶν.
Η. Τανταλίδης, ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν Παπιστικῶν Ἑλέγχων.
Βαλέττας, ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν Ἐπιστολῶν Φωτίου.
Μελετίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.
Εὐγ. Βουλγάρεως, Ἐπιστολαί.
Μηνιάτου, Πέτρα Σκανδάλου.
Γ' Abbé Jager, Histoire de Photius, patriarche de Constantinople.

L. Maimbourg, Histoire du schisme des Grecs.
Don Luigi Tosti, Storia dell' origine dello scisma greco.
Fleury, Histoire ecclésiastique.
Mosheim, Institut. Historiae Ecclesiasticae.

(83) **Cantu T. 9. P. 357.** Ἡ λέξις αἰρετικοὶ ἐνταῦθα ἀποδεικνύει τὴν ἐνίσχυσιν τῆς τῶν Παυλικιανῶν αἰρέσεως εἰς πολλοὺς τῶν Βουλγάρων.

(84) Ὁ Γίββων (Τ. Β'. Σελ. 576) λέγει μετὰ ταῦτα τοὺς Οὐγγροὺς φανέντας καὶ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ταύτην ἐν σημειώσει ὑποθέτει παρ' αὐτῶν πολιορκηθεῖσαν, καὶ προσθέτει Leo Grammaticus P. 506; Cédrenus T. II P. 506 conviennent presque de ce fait. Πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδεμίαν γνωρίζω τοιαύτην, οὐδ' ἐνθυμῶμαι τοιοῦτόν τι εἰς τὴν Χρονογραφίαν τοῦ Λέοντος ἢ τὸ Χρονικὸν τοῦ Κεδρηνοῦ. Ἄλλως φρονιμώτερον νομίζω νὰ βασιζώμεθα ἐπὶ τῶν συγχρόνων περὶ ἀντικειμένων μάλιστα σπουδαίων ὡς τοῦτο. Ἄλλ' ἴσως καὶ ὁ Γίββων, ἐκεῖνα λέγων, ἐννοεῖ μερικὴν τινα κίνησιν, ἢ ληστρικὴν συμμορίαν πλανωμένην ἐν Θράκῃ

(85) Ἐνταῦθα ὁ διάσημος ἀγγλὸς ἱστορικὸς λέγει περὶ Σέρβων ὅτι ἔπρεπε νὰ εἴπη περὶ Οὐγγρων. Οἱ Σέρβοι περὶ τὸν 10-ὸν αἰῶνα ἦσαν σύμμαχοι μάλλον ἢ ἐχθροὶ τῶν Βουλγάρων· ἐκτός δὲ τούτου, ἀρκοῦντως ἰσχυροὶ τότε, ἀδύνατον ἦτο νὰ καταντήσωσιν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε πεντήκοντα μόνον πλάνητες Σέρβοι νὰ διασωθῶσιν ἐν τῇ Σερβίᾳ, κατερημωθεῖση. Ὁ Συμεὼν ἐπολέμησε, καί, τοὺς Σέρβους, ἀλλὰ δὲν κατερήμωσε καὶ τὴν Σερβίαν.

(86) Ὁ αὐτὸς τὴν παρὰ τὴν Ἀγχίαλον ταύτην μάχην ὑπέλαβε παρὰ τὸν Ἀγελῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐφαντασιοκόπησεν. Ὁ δὲ Lebeau, καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Segur περὶ φρούριον παρὰ τὸν Δούναβιν. Ἡ Μεσημβρία, εἰς ἣν ὁ Λέων κατέφυγε μετὰ τὴν συμφορὰν, ἐξελέγχει τὴν ἀπάτην καὶ τῶν τριῶν.

(87) Περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ τῆς συνεντεύξεως δρα καὶ Α'. Τόμου Κωνσταντινουπόλεως Βυζαντίου, Σελ. 601.

(88) Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πολυτέλεια τῶν Βυζαντινῶν εἶναι παρομιώδης. Ὁ δὲ Συμεὼν, ἀνατραφεὶς καὶ ἐκπαιδευθεὶς παρ' αὐτοῖς, δὲν εἶναι παράδοξον ἂν ἠθέλησε τότε νὰ μὴ φανῇ οὔτε κατὰ τοῦτο ὑποδεέστερος.

(89) Ὁ γάμος οὗτος ἐσχολιάσθη ὑπὸ πολλῶν πολλαχῶς καὶ ὑπὸ μὲν τῶν Βυζαντινῶν γενικῶς κατεκρίθη, ὑπὸ δὲ τὸν ἀλλοφύλων, τῶν ἐπιδιωξάντων συγγένειαν μετ' αὐτοκρατορευούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκογενείας, ὡς ἐπιχείρημα κατὰ ὑποτιθεμένου ἢ καὶ γραπτοῦ νόμου ἐξελέγηθη κολλάκις. Κατ' αὐτοῦ Κων-

σταντίνος ὁ Πορφυρογένητος ἐκφράζεται οὕτως· «ἔξω τοῦ κανόνος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ τῆς τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου διαταγῆς τε καὶ ἐντολῆς τοῦτο πεποιήκεν ὁ Βασιλεὺς, ἰδιώτης καὶ ἀγράμματος ἄνθρωπος ὢν· δι' ὃ πολὺ καὶ ζῶν ὠνειδίσθη ὁ Κύρης· Ῥωμανὸς καὶ διεβλήθη καὶ ἐμισήθη . . . καὶ μετὰ θάνατον ὁμοίως ἐξουθενεῖται καὶ διαβάλλεται καὶ ὑπὸ καταγνώμην τίθεται, ἀνάξιον πρᾶγμα καὶ ἀπρεπὲς εἰς τὴν εὐγενῆ πολιτείαν Ῥωμαίων καινοτομήσας.» Ὁ στόμφορ τοῦ γράψαντος ταῦτα οὐδ' ἐφαντάζετο κἄν ἡμέραν, καθ' ἣν Καντακουζηνοῦ θυγάτηρ εἰς Σουλτάνου γυναικωνίτην ἐδύνατο νὰ κατακλεισθῇ!

Ὁ Λουίτπράνδος ἐν τῇ περιωνύμῳ αὐτοῦ πρῆσβείᾳ τοῦτον τὸν γάμον προβάλετο πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ παρὰ τοῦ γερμανοῦ Αὐτοκράτορος κατὰ πρόφασιν ἐξαιτουμένου. Τοῦ ἐπισκόπου Κρεμώνης, τοῦ εὐρόντος τὸν οἶνον καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς ἄθλια ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ δυτικοὶ συγγραφεῖς εἰς τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς ἀποδίδουσι τὰ ἐν ἐκθέσει πρὸς ἡγεμόνας κατὰ κεφαλῆς ἐστεμμένης γραφόμενα τοιαῦτα· charbon éteint, vieille femme, sylvain, sauvage, capripède, cocu, hermaphrodite, barbare, dur, velu, rebel, Ceppadocien, ἄπερ αἰδοῦμενος εἰς τὴν γλῶσσαν μου νὰ φέρω, ἔγραψα εἰς γλῶσσαν παρὰ τῶν πλειστῶν ἔννοουμένην. Τὸν δὲ πτωχὸν Θεοφάνη, λυπούμενον διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς κατὰ τοῦ Κρούμου ἐνέδρας, κατατάττουσιν εἰς τὰ τάγματα τῶν δυσειδεστάτων δαιμόνων. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄγγλοι εἰς τῆς ἐποχῆς τὰ ἔθιμα κατέταξαν τὸν φιλικὸν ἐκεῖνον ἀσπασμὸν τῆς Κοπενάγης ἐν 19-ῳ αἰῶνι.

(90) Ἐν τοῖς τοῦ Laurianū ὁ Πέτρος ἀπονήσκει πρὸ ἐτῶν, καὶ ὁ Βορίσης ἐνταῦθα παρίσταται. (Ist. Român. Cart. II Cap. I).

(91) Ὁ Ἔγγελ (Σ. 363) λέγει τὸν Σβιατοσλάβον ἄγοντα μόνον δέκα χιλ. ἀνδρῶν· καὶ τοῦτο κατὰ τινὰ Stufenbüchern(?)

(92) Ὁγδοήκοντα χωρία κατ' Ἔγγελ.

(93) Ὁ Παππαδόπουλος γράφει τὸν θάνατον τοῦ Πέτρου κατὰ τὴν δευτέραν εἰσβολὴν τῶν Ῥώσων, καὶ τοῦτο φαίνεται πιθανώτερον· καθ' ὅσον κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Πέτρου ἐπῆλθε συνδιαλλαγὴ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ κατόπιν αὐτῆς ἀγχιστεία, τῶν δύο θυγατέρων τοῦ βουλγάρου Ἠγεμόνος ἐκδοθεισῶν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ῥωμανοῦ. Δυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν τὸ περιστατικὸν τοῦτο καὶ πρὸ τῆς πρώτης τῶν Ῥώσων εἰσβολῆς· ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τότε ἡ πολυετῆς δυσμένεια καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι ἐχθροπραξίαι δὲν συμβιβάζονται. Ὁ Παππαδόπουλος συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸν Engel, λέγοντα· Der griechische Kaiser Nicephorus, der von diesen Absichten hörte, (τοῦ νὰ ἐκστρατεύσῃ τὸ δεύτερον ὁ Σβιατοσλάβος) schickte um's Jahr 968 an Peter eine Gesandtschaft und bat sich zwei Prinzessinnen desselben zu Gemahlinnen für eben so viele Prinzen des Kaiserlichen Hofes aus um Versöhnung mit ihm zu stiften, und sogar eine Allianz mit ihm gegen Russland zu befestigen. (Gesch. d. Bulg. in Mösien Γ. 364).

(94) Ἱστορία Ῥωσ. Αὐτοκρατορίας, Μεταφρ. Κροικιδᾶ. Τ. Α'. Σ. 175.

(95) Αὐτέθι Σ. 178, 179, 181. (96) Gibbon. (97) Καραμζίνος.

(98) Περεϊσλάββα ἢ Πρεσλάββα, ἀρχαία Μαρκιανούπολις, οὕτω κληθεῖσα πρὸς τιμὴν τῆς Μαρκιανῆς, ἀδελφῆς τοῦ Τραϊανοῦ, πόλις μεσόγειος Δ-Μ. τῆς Ὀδυσσοῦ (Βάρνης) κατὰ τὸν χάρτην τοῦ Méissas καὶ Michelot (Italie et Grèce anciennes, Paris 1839) καὶ τὸν ἄτλαντα τοῦ Delamarche, (31, 32 L' Empire

romain et les barbares du Nord, Paris 1859). Ὁ Νικήτας Χωνιάτης λέγει ταύτην ἀρχαίαν Ὠγωγίαν.

(99) Ὁ Καραμζίνος λέγει· «ἀμυνόμενοι ἐνεκλείσθησαν ἐν τοῖς βασιλείοις, καὶ τούτων ἐμπρησθέντων, ἀπώλοντο πάντες.» Βουλγάρων ἡγεμόνων βασιλεία, χωροῦντα διτῷ χιλιάδᾳ στρατιωτῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρξαν.

(100) Κατὰ τὸν Ζωναρᾶν οἱ Βούλγαροι ἐξέλεξαν αὐτοὺς ἀρχηγοὺς ἅμα ἤκουσαν τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκῆ.

(101) Les barbares étaient d' autant plus avides de butin, qu' ils n' avaient aucune espérance de s' établir dans les contrées où ils faisaient des incursions. (Gibbon, L. III).

(102) Ἀνέβη τὸν θρόνον τῷ 976.

(103) Βράνου λέγει ὁ Παππαδόπουλος.

(104) Ζωναρᾶς. Μικρὰν Περσθλάβαν ἐννοεῖ, ἴσως, τὴν Σοφίαν.

(105) Ὁ αὐτός. (106) Ὁ αὐτός.

(107) Ὁ Laurianū (Σ. 192) τὸν Ῥωμανὸν λέγει μετὰ τοῦ Βορίση διοικούντας τὴν Σκόπιαν, καὶ ἀμφοτέρους ἐκ συμφώνου παραδόντας αὐτήν. Καὶ ἔμως πρὸ δύο σελίδων εἶπε τὸν Βορίσην ἀποθανόντα, ἐκτὸς ἂν διὰ τοῦ «peri trecandū print'r' o pādure» ἄλλο τι ἐννοεῖ.

(108) Ὁ Γίββων, παρὰ πάντας τοὺς ἱστορικοὺς, λέγει 25 χιλιάδας.

(109) Ἡ ἐν Θράκῃ εὐδαίμων Μαξιμιανούπολις ἐπὶ Ἀμιανοῦ Μαρκελλίνου (Rerum gestarum L. XXI, Leips. 1808).

(110) Ἱστορία Βυζαντίδος. Τ. Β'. Σ. 221 (Ἐνετίησι 1767).

(111) Κατὰ μέρη πιθανώτερον· διότι ἐπὶ Δολιανοῦ τῆς Νικοπόλεως τὸ θέμα ἐπίσης ἐπανεστάτησε, λέγει ὁ Ζωναρᾶς. Μολονότι δὲ ἄγνωστον τίνα τῶν τριῶν Νικοπόλεων ἐννοεῖ, οἰανδήποτε καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ἐν Βουλγαρίᾳ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν αὐτήν, καθ' ὅσον αἱ μὲν δύο ἐν τῇ κάτω Μοισίᾳ ἔκειντο, ἡ δὲ τρίτη ἐν τοῖς Τριβαλλοῖς. Περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Νέστου, εἰς τὰ σύνορα τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τετάρτης Νικοπόλεως δὲν πιστεύω νὰ γίνηται λόγος ἐνταῦθα.

(112) Ὁ Ζωναρᾶς, λέγων τὸν Βασιλείον ἐπὶ δύο ἔτη φόρους μὴ εἰσπράξαντα δι' ἔλεος τῆς ἐνδεείας τῶν ὑπηκόων, ὑπονοεῖ ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας.

(113) Ῥωμαῖοι λέγονται σήμερον ἔτι, καὶ Ῥωμαῖκα λέγουσιν οἱ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' ὅσον οὗτοι φαντάζονται ἑαυτοὺς τῆς Ῥώμης τέκνα, τόσον καὶ ὁ Ζωναρᾶς ἐθεώρει τῷ ὄντι τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῶν τέκνων τῆς Ῥώμης κτήσεις, ἔστω καὶ κατὰ δοξομανίας κουφότητα γράφων, ἢ κατ' ἐπιδιώξιν μεγαλείου παρεληλυθότος, ὡς τινες τῶν Αὐτοκρατόρων.

(114) Κατ' Ἐγγεῖλ καὶ Παππαδόπουλον.

(115) Ὅρα καὶ Χρυσασλλίδος Φυλ. ΟΔ'. 30 Ἰανουαρίου 1866 (Περὶ Ζαγορίου).

(116) Engel, Σελ. 384—385.

(117) Ἴδε εἰς τὸν Νικήταν Χωνιάτην Βασιλείαν Θεοδώρου τοῦ Λασκάρους καὶ τὸν Θρηῖνον τῆς Πόλεως.

(118) Περὶ Βολόχων, ὡς καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἡγεμονίας τῆς Μολδαυίας ὄρα καὶ Καραμζίνου Ἱστορ. τῆς Ῥωσ. Αὐτοκρατορίας, Τ. Δ'. Κεφ. ια'.

(119) Dictionnaire de la Conversation, Valaques.

(120) Τοῦ Φωτεινοῦ ἡ σκοτεινὴ διάκρισις αὕτη Δακῶν καὶ κυρίως Δακῶν προδίδει ἐθνολογικὴν ἀπορίαν.

(121) Ἡ καταγωγὴ τούτων ἀμφισβητεῖται. Κατ'ὅσον περὶ τὸν Αἴμον ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπανεστάτησαν ὡς Βλάχοι, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Βλάχων, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, τοὺς θεωρήσαντας κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν οὐχὶ βουλγαρικὴν ἀλλὰ βλαχικὴν. Οὐδεὶς τῶν Βυζαντινῶν τὴν καταγωγὴν τῶν δύο ἐκείνων ἀδελφῶν ἠρέυνησε, καὶ ὁ σύγχρονος Νικήτας Χωνιάτης οὐδὲ λόγον περὶ τούτου ποιεῖται. Ὁ Γιββων καὶ ὁ Παππαδόπουλος ἀρκοῦνται λέγοντες αὐτοὺς καταγομένους ἀπὸ βουλγαρικὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Ὁ Ἐγγελ λέγει τίποτε· δηλ. πολλὰ ὡς, ἀγνοεῖται ἂν κατήγοντο ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ὁ τρίτος ἀδελφὸς Ἰωαννίτζας γράφων πρὸς τὸν Πάπαν ἔλεγεν ἑαυτὸν γόνον Ῥωμαίων, ἐκεῖνος δὲ ἀπαντῶν, ἐκολάκευε τοῦτον, ἐν τοῖς προπάτορι τοῦ ἀγαπητοῦ τέκνου Πέτρον καὶ Συμεῶνα συγκαταλέγων (Σ. 392), τοιαῦτα παρ' ὧν δὲν δυνάμεθα νὰ βοηθηθῶμεν. Οἱ Πολωνοὶ ἱστορικοὶ θεωροῦσι τοὺς δύο ἀδελφοὺς Σλαύους. Ὁ Laurianū λέγει αὐτοὺς γόνους τοῦ Σαμουήλ, τῶν Κομητοπούλων, υἱῶν, ὡς λέγει, Κόμητος Ῥωμόνου. Σισμὰν ὅμως Ῥωμουνικὸν ὄνομα δὲν ὁμοιάζει νὰ ᾖ. Οἱ Βούλγαροι μάλιστα τὸν Σισμὰν αὐτὸν, ἢ τὸν Ῥωμόνον ἐκεῖνον Κόμητα, λέγοντες καὶ Σουρσουβούλ, παριστάσῃ Ἀρμένιον.

(122) Τὸ Βουλγαρο-Δακικὸν βασιλεῖον, προελθὸν ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Δακῶν καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν πρώτων ἐπὶ τῆς χώρας τῶν δευτέρων, οἱ ἱστορικοὶ τῆς Δακίας, ἢ Δάκες, παριστάσῃ καὶ λέγουσι Δακο-βουλγαρικὸν, Ῥωμουνό-βουλγαρικόν. Ἄγνωτὸν τὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας τῆς Δακίας, ἀλλ' οὔτε μέχρι τοῦδε ἠσυχολήθη σπουδαίως εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ μεταγενεστέρου ὀνόματος τῶν Δακῶν, ἦτοι τοῦ παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἀποδοσμένου αὐτοῖς, νομίζω, καὶ πρὸ Ἄννας τῆς Κομνηνῆς. Τὸ ὄνομα Βογδάν καὶ Βογδανία θεωρῶ ἦττον δυσεξήγητον. Ἐὰν ἐξηκριβοῦτο καὶ μέχρι τίνος ὀρίου ἀπενέμετο τὸ ὄνομα Βλάχος, ἢ ἱστορία τῆς Δακίας, κατ' ἐμὲ, πολὺ ἤθελε κερδάνη. Ὅτι δακικῆς ἢ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς βλαχικῆς καταγωγῆς ἡγεμόνες ἐβασίλευσαν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ τῶν Βουλγάρων, τοῦτο δὲν εἶναι ἀρκοῦσα ἀποδείξεις οὔτε ἐκδακισμοῦ τῶν Βουλγάρων, οὔτε τῆς συνενώσεως δύο σκήπτρων εἰς ἓν ὡς, διὰ τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων ἢ Ἀγγλία δὲν ἐξεγερμανίσθη, ἢ δὲ Ῥωσσία, καὶ ἐν σπαργάνοις, διὰ τῶν Σκανδιναυῶν δὲν κατέστη κατάκτησις τῆς Σκανδιναβίας, οὔτω οὔτε ἢ Ἑλλάς ἐβαυαρῶθη διὰ τοῦ Ὄθωνος, οὔτε ἢ Βουλγαρία ἐξεβλαχίσθη διὰ τοῦ Πέτρον καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ἀρχόμενοι τοῦ Φωτεινοῦ καὶ τοῦ Κογαλνιτζάνου καὶ λήγοντες εἰς τὸν Ἡλιάδην καὶ τὸν Λαουριάνον, τοὺς Δάκας, εἴτε μετὰ τὸν 12-ον αἰῶνα εἴτε πρὸ τούτου, βλέπομεν πολλάκις τοὺς Βουλγάρους ὀδηγήσαντας εἰς τὴν μάχην, ἅπαξ δ' αὐτοὺς μετὰ πάταγον ἀπαλλάξαντας τῆς ξεινοκρατίας. Ἄδύνατον εἶναι βεβαίως νὰ ἀπατῶνται πάντες· ἀλλὰ ποίους Δάκας, ἢ τίνας Ῥωμόνους ἐνοοῦσι, τοῦτο δὲν ἀνέπτυξαν κατὰ δυστυχίαν. Ἐπὶ τοῦ Τραϊάνου ἢ Δακία κατακτηθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα ὑπὸ τῶν πανταχόθεν συλλεγομένων καὶ ἀδρῶς ἀμοιβομένων στρατιωτῶν τῆς τότε Ῥώμης, δὲν ἀπώλεσε πάντας τοὺς κατοίκους· διὰ τὸν κύριον λόγον ὅτι λαὸς ὀλοκλήρως οὐδέποτε ἠφάνισθη ὑπὸ τῆς κατακτήσεως. Ὅσοι τοιοῦτόν τι ἠθέλησαν νὰ ζητήσωσιν ἐν τῇ φραγκικῇ κατακτῆσει τῆς Γαλλίας, οὐχὶ βραδέως τὸ μάταιον τοῦ πόνου ἐγνώρισαν· ὡς μοναδικὸν δὲ παράδειγμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ τοῦτο τῇ νεωτέρᾳ, τῶν Τζερκέζων τὴν συμφορὰν ἴσως δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν. Ἐπὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἢ ἀπὸ

βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν τυμπανοκρουσία ἐνέπνευσε μέτρον φρόνιμον τῇ 'Ρώμῃ· νὰ συσπειλῇ τὰ πέρα τοῦ δέοντος ἑκταθῆντα πτερά. Κατὰ συνέπειαν τούτου οἱ ἐν Δακίᾳ ἄποικοι διατρυχὴν ἔλαβον νὰ ἀσφαλισθῶσι ἐνθεν τοῦ Ἰστρου, καὶ τότε ἐσχηματίσθη ἡ Αὐρηλιανὴ Δακία, ἧς οἱ νέοι ἄποικοι, κατὰ μικρὸν εἰς εὐκραέστερα κλίματα κατερχόμενοι, ἢ ὠθούμενοι καὶ φερόμενοι ὑπὸ ἄλλων, δισπάρησαν εἰς Μοισίαν, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐντὸς χρόνου, ὅσος ὁ μεταξὺ Τραϊανοῦ καὶ Αὐρηλιανοῦ, λαὸς δὲν ἀπορροφᾶται ὑπὸ ἐπιηλύδων· ἀλλ' ἡ γῆ, ἐφ' ἧς τὰ πρῶτα ἡμῶν βήματα ἐσταθίμθησαν, καὶ οἱ τοῖχοι τῆς καλύβης, πρὸς οὓς τὸ πρῶτον μετ' ἀγγελικοῦ μειδιάματος ἀπεβλέψαμεν, ἔχουσι τι γλυκὺ καὶ παρήγορον ἐν ταῖς συμφοραῖς, κατέχουσι θέλητρον, ἀφ' οὗ ἄνευ κινδύνου προφανεστάτου καὶ ἀνοικονομήτου ἀνάγκης ἐφ' ὅρου ζωῆς δὲν ἀποσπώμεθα. Οὕτω οἱ ἐν τῇ πρώτῃ Δακίᾳ ἄποικοι ὁμοθυμαδὸν ἐκείθεν δὲν ἀπεσπάρησαν, ἀλλ' οὔτε πάντες, καὶ πολλοὶ ἐπανάκαμψαν. Ἐκ τῶν δύο πυρῆνων τούτων προέκυψεν ἀναμφιβόλως τὸ νέον ἔθνος τῶν Δακῶν ἢ τῶν Ῥωμαίων. Παραλείποντες τοὺς κατοίκους τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῶν ὄρειων χωρῶν, περὶ ὧν πολλὰ διδόμενα, καὶ πρῶτον τὰ ὄρη καὶ οἱ βράχοι πᾶσαν περὶ γνησιότητος ἀμφισβήτησιν δὲν βοηθοῦσιν, ἐὰν παρατηρήσωμεν τοὺς κατοίκους τῶν πεδιάδων, εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσωμεν πολλὰς διασαφήσεις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ· διότι τὸ ὄνομα Ῥωμαῖος δὲν ἀπέτρεψε τὸν Λουίτηρανδον νὰ γράψῃ Γραικοὺς ἐν τῷ 10-ῳ αἰῶνι ἄπως ἐνοσηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐκτός τῆς Κωνσταντινουπόλεως κόσμου. Ὁφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν πῶς ἔζησε καὶ τί ἀπέβη τὸ ἐν Δακίᾳ ἐκείνο ἔθνος ἐπὶ τῆς στρατολογίας τῶν Γόθων, τῆς ἀγριότητος τῶν Οὐνων, τῆς διαβάσεως τῶν Σλαβῶν καὶ τῶν Βουλγάρων, τῆς τρομοκρατίας τῶν Οὐγγρων, τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ῥώσων, τῆς πολυχρονίου διατριβῆς τῶν Πατζινακῶν, τοῦ καθαιμακτοῦ ἐν τοῖς δακιοῖς πεδίοις θεάτρον τῶς θηριωδεστάτων πολέμων τῶν Κομάνων καὶ Οὐγγρων καὶ ἐπὶ τῆς βαρβαρότητος τοῦ Βάτου-χάν. Οἱ Σλάβοι ἀντιποιοῦνται τῶν Ῥωμούνων μερίδα (Schaffarik Slav. Alterthümer T. II S. 199—200), ἀδίκως μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ παραλόγως. Ἐν χάριτι τοῦ 10 αἰῶνος, ἐν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχω, βλέπω Πατζινακὰς ἔπου νῦν γράφεται ἡ Βλαχία καὶ Μολδαυία. Μετὰ τῶν Βουλγάρων, βεβαίως, ἐν τῇ κάτω Μοισίᾳ πολλοὶ Δάκες, Βλάχοι τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἴσως πλείονες τῶν ἐν Δακίᾳ, κατέχουσι· ἀλλ' ἤρξαν ἢ δὲν ἤρξαν οὗτοι, ἰδίᾳ διακρινόμενοι ἢ ἀναμειγμένοι, τοῦτο ἐπιτολαίου κρίσεως ἔργον δὲν εἶναι. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς Δακίας ἀξιεπαινόντες ἔργον ἔπραττον ἂν, ἀνιχνεύοντες τὰ τελευταῖα βήματα τῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων Δακῶν, καὶ ἐξηγουντες διατὶ κατὰ τὸ Δακο-βουλγαρικὸν βασιλεῖον ἡγεμονίαι δακικαὶ, ὑπὸ ἡγεμόνας Δάκας, ἤρξαντα τὰ θεμέλια θέτουσαι μέλλοντος μᾶλλον διακεκριμένου.

(123) Ἐὰν τὸ «πρότερον» καὶ οἱ «Μοισοί» ἐξηγουῦντο ἀδυναμέμεθα νὰ βοηθηθῶμεν ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου.

(124) Ἐπὶ ἴσον πρὸς τοὺς ἄλλους βαθμὸν καὶ μισθὸν προσθέτει ὁ Γίββιν.

(125) Ἐκ τῶν τοῦ Χωνιάτου κατὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Βυζαντιδος. Τ. Β'. Σ. 46.

(126) Σκυθῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, Πατζινακῶν καὶ Κομάνων ὑπὸ τῶν νεωτέρων, Δακῶν ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν Βλάχων.

(127) Εἰς τὸν Καντακουζηνὸν τούτον, γαμβρὸν τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπὶ ἀδελφῆ, ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ Καίσαρος, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὸ τιτλολόγιον τῶν Βυζαντινῶν εἰσαχθεῖς.

(128) Τοποθεσία άγνωστος, μεταξύ Έβρου και Τόνσου πιθανώς.

(129) Πόλις τής Θράκης, Β—Α. τής Φιλιππουπόλεως, πολλάκις λεη-
λατηθεΐσα και κατασχεθεΐσα υπό των Βουλγάρων.

(130) Έθος εγένετο εις τους έν Κωνσταντινουπόλει μεταβαίνοντας Βουλ-
γάρους να προσλαμβάνωσι παρά των Έλλήνων και επώνυμόν τι. Ο Ίβάντζος ούτος
μετωνομάσθη Άλέξιος, ό δέ αδελφός του Πέτρου Ίωάννης προσωνομάσθη Καλογιάννης.

(131) Οί Σκύθαι, λέγουν οί Βυζαντινοί.

(132) Τούτο και σήμερα έντι κατά δυστυχίαν παρατηρεΐται. "Αν τινα
Βούλγαρον ΐδης κακολογούντα τους Έλληνας, πιστευσον ότι δεν άγνοεΐ την Έλλη-
νικήν, και προσέτι ότι ΐσως δι' αυτής άνεπτύχθη. Τα σημερινά αίτια ύπάρχουσιν άλλα,
και την εξήγησιν αυτών επεθύμουν να αναθέσω εις τους αδελφους Βουλγάρους, έν
πολλους ειδον παραγνωρίζοντας τά αισθήματα των Έλλήνων.

(133) Ός αυτην εκλαμβάνω την παρά τον Στρυμόνα (Καρά-σου) Κιο-
στεντέ μάλλον ή την Κωνσταντιζαν. Περί τής Γκιοστεντέλ παρά τό Σαμακόβιον, δεν
πιστεύω να γίνηται λόγος, καιτοι φρονώ την λέξιν παραφθαρεΐσαν εκ Κωνσταντίου
ή Κωνσταντίας επίσης.

(134) Γίββων, Φωτεινός και Παππαδόπουλος.

(135) Περί τής έννοιας και του σκοπου του Κεφαλαίου, υπερ ό Λαου-
ριανός έν τή Ιστορία των Ρωμούνων έγγραφεν επί των μεταξύ Πάπα και Ίωάννου
σχέσεων ουδέν έχω να ειπω διότι θεωρώ άφρονα τον άναμιγνυόμενον εις τάς ιδιαι-
τέρας σκέψεις των άλλων. Παρατηρώ μόνον ότι αι λέξεις atâte faite strălucite,
λεγόμεναι προς εκτίμησιν των πράξεων του Ίωάννου τούτου, φαίνονται μοι μη γρα-
φεΐσαι έν τώ 19-ω αιώνι.

(136) Έκ των του Γίββωνος. Ο Καντού πολυ διαφόρως εκθέτει τά
πράγματα έν τή περί του πολέμου τούτου περιλήψει αυτού. (Τ. ΙΑ'. Σ. 100—101,
"Εκδ. του 1862). Κατ' αυτόν οί Άρμένιοι παρήσαν έν τή μάχη, και κακώς απόλλο-
λοντο. Επειδή τά μέσα, έν διαθέτω προς τό παρόν, δεν δύναται να με βοηθήσω-
σιν εις την έρευναν τής αληθείας, άρκούμαι να παρατηρήσω ότι ή του Γίββωνος
διήγησις τής μάχης ταυτης φαίνεται άτελής, καθ' όσον μόνον οί Κομάνοι φαίνονται
λαβόντες μέρος· άλλως δε και ό μικρός στρατός των Σταυροφόρων ουτε προς τάς
παρασκευάς τής πολιορκίας συμβιβάζεται, ουτε προς την τάξιν τής μάχης και τής
πορείας αυτης. Άλλά και του Καντού οί Τάταροι άγνω πώς έν Θράκη εύρέθησαν
άσχομένου του 13-ου αιώνος.

(137) Διάφοροι γνώμαι επί τούτου ύπάρχουσιν. Ο Παππαδόπουλος λέγει
κατά τους Βυζαντινους ιστορικούς εφρονεΐθη εις την μάχην, κατά δε τους Γάλλους
ήχημαλωτίσθη και βραδυτέρον εθανατώθη. Απ' έναντίας ό Χωνιάτης, έν ακολουθώ
σχεδόν μέχρι τέλους του παρόντος Κεφαλαίου, λέγει: ότι εξέθεσα. Ο Lebeau και
ό Ségur ισπερευσι τον θάνατον του Βαλδουίνου αληθώς δια γαλλικής φαντασίας·
κατ' αυτούς, κρατούμενος επί πολύ εις δυσώδη και σκοτεινήν ειρκτην, και βαρείας
άλυσεις από του τραχήλου φέρων, ειδε ποτ' αίφνης την σύζυγον του Ίωάννου
εισχωρήσαντα εκεί, να έμολογή άχμαϊον προς αυτόν έρωτα, και να προτείνη φυγήν
μετ' αυτού εις Γαλλίαν· εκείνου δε την πρότασιν άπωθήσαντος, ή άτιμος σύζυγος
κατεμήνησε ψευδή κατά τής τιμής αυτης προσβολήν του αιχμαλώτου, και τότε ό
Ίωάννης εξασθεΐς διετάξε τον οικτρόν εκείνον θάνατον. Ο φαιδρός αυτός μύθος, έν
ό Γίββων άπορρίπτει, ουδ' άρμόζει ένταυθα διότι κατάδικος κρατούμενος εις σκο-

τεινήν εἰρκτὴν δὲν ἔχει τοῦ καὶ πῶς νὰ παράσχη διδόμενον εἰς Βασιλέα νὰ πιστεύσῃ τὸν μύθον. Ἄλλ' ὁ Γίββων, ὀρμώμενος ἀπὸ σκοτεινῆς τινος φράσεως ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον ἀπαντήσῃ τοῦ Ἰωαννικίου « ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Βαλδουίνου δὲν ἐξαρθᾶται νῦν ἀπὸ τῶν θνητῶν, » διατείνεται ὅτι ὁ Λατίνος Αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Τὸ τοιοῦτον συμπέρασμα ἐξήγαγεν ἴσως ἐκ τοῦ συλλογισμοῦ τούτου· ἂν ὁ Ἰωάννης ἐβούλετο νὰ φονεύσῃ τὸν Βαλδουίνον, ἐφένευσεν αὐτὸν ἀμέσως ἢ μικρὸν μετὰ τὴν σύλληψιν. Πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἀπαντήσῃ ἡ φράσις ἐκείνη δύναται καὶ ὅτι ἀπέθανε καὶ ὅτι ἐφονεύθη· δεύτερον δὲ, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὁ Ἰωάννης νὰ ἐπεθύμει τὴν παράτασιν τῆς κρατήσεως τοῦ αἰχμαλώτου δι' ἰδιαίτερος σκοποῦς, εἴτε λύτρων εἴτε ἀμοιβῆς οἰασθῆποτε μεγάλης καὶ ἐπισήμου, νὰ ἠναγκάσθῃ δὲ ἐπὶ τέλους εἰς τὸ κακούργημα καὶ ἀκουσίως, κατακραυγαζόντων τῶν ὑπηκόων, τῶν εἰθισμένων εἰς τὸν μιᾶρὸν φόνον παντὸς ἐπισήμου μάλιστα αἰχμαλώτου, ὅταν παρ' αὐτοῦ ἐκδούλευσις μεγάλη δὲν ἀνεμένετο. Ὁ Λαουριάνος προβαίνει θαρράλεώτερον, λέγων τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν ἀπαντήσῃ ἀποφανόμενον ὅτι, ὁ Βαλδουίνος ἀπέθανεν ἐν τῇ εἰρκτῇ. Ὁ Ἑγγεὺς ἀκολουθεῖ μὲν τοὺς Γάλλους, τὴν εὐθύνην ὅμως τῶν λεγομένων εἰς αὐτοὺς ῥίπτει.

(138) Φωτεινοῦ Ἱστορ. τῆς πάλαι Δακίας κ.τ.λ. Τ. Α'. Μέρος Γ'. Κεφ. ιε'.

(139) Οὔτε τοῦ Παππαδοπούλου οὔτε τοῦ Ἑγγεὺς τοὺς Ῥώσους ἐνταῦθα ἐννοῶ.

(140) Ἀπορῶ πῶς ὁ πολλὰ μοχθήσας συγγραφεὺς τῆς Χρονογραφίας τῆς Ἠπειροῦ, παραδραμῶν τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν Βυζαντινῶν, παραδέχεται ὡς αὐτοκέφαλον Ἀρχιερέα τὸν Δημήτριον Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας, κρίσαντα τὸν Θεόδωρον τότε. Δὲν λέγω ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ δὲν μετέτρεπον καὶ ἐξέθετον τὰ πράγματα ὅπως τοῖς συνέφερον, ἀλλ' ἐννοῶ ὅτι δυστυχῶς ὑπ' αὐτῶν καὶ μόνων δυνάμεθα νὰ ὀδηγηθῶμεν, ψηλαφίζοντες ἐν τῷ σκότει τῆς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μεσαιωνικῆς ἐποχῆς. Ἡ τούτους ἀκολουθήσωμεν, ἢ ἀπορρίπτοντες τὰ ἐκείνων, μηδὲν εἴπωμεν. Τότε οὐχί, ἀλλὰ μετὰ πολλὰ μόνον ἔτη, διαρκούσης τῆς διαλύσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς συγχύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου ἐκηρύχθη διὰ βασιλικῆς θεσπίσεως αὐτοκέφαλος καὶ Πατριάρχης. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ λέγων τοῦτο ἱστοριογράφος τῆς Ἀδύλης Ἀκροπολίτης, μετὰ μίαν σελίδα τὸν Πατριάρχην ἐκεῖνον ὀνομάζει ἀπλῶς Ἐπίσκοπον Τυρνόβου.

Ὁ Παππαδόπουλος (Σ. 88 Σημ.) δὲν φαίνεται μετὰ ἔρευναν βαθεῖαν σχηματίζων τὴν πεποίθησιν ταύτην. La dignité du Patriarche des Bulgares n'a jamais été accordée ni par les Empereurs d' Orient ni par les Papes καὶ le chef du clergé en Bulgarie n'a eu d'autre titre que celui d' Archevêque.

(141) Κατ' ἄλλους ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης ὑψώσε τῆς συνθήκης τὸ γράμμα εἰς τὴν αἰχμὴν τῆς λόγχης· τοῦθ' ὅπερ μετὰ 215 ἔτη καὶ ὁ Ἀμουράτης ἔπραξε κατὰ τὴν τῆς Βάρνης μάχην.

(142) Ἀραβαντινοῦ Χρονογραφία τῆς Ἠπειροῦ.

(143) Κογαλνιτζάνος κατὰ τὸν Ubicini (Provinces Roumaines ἐν τῷ Univers).

(144) Μολονότι ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου τούτου ἀπὸ τῆς Ἀχρίδος (Λυχνι-

δοῦ) ἔφθασε, πιστεῦω μᾶλλον ὅτι εἰς Τύρνοβον ἀπέθανε· διότι ἡ Λυχνιδὸς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου ὑπήγετο τότε.

(145) Εἰς τὸν Παππαδοπούλου, ἐκεῖ ἔπου περὶ τοῦ Μιχαήλ τούτου γίνε-
ται λόγος, παρατηρῶ δὴν τινα ἕπερ δὲν δύναμαι νὰ παρασιωπήσω. Τὸ μὲν ἐν
(Σ. 84) Vers cette époque (τοῦ θανάτου τοῦ Καλομάνου καὶ τῆς ἐνθρονίσεως
τοῦ Μιχαήλ) les Latins avaient été chassés de Constantinople, et déjà
y regnait Vatacés. Πόσον μικρὰ ἀπροσεξία διασπρέφει τὴν Ἱστορίαν, καὶ ἐν ὅσῳ
ἡ ἐκλογὴ εἶναι δύσκολος ἀπατᾶ πολλοὺς! Τὸ δ' ἕτερον ἔχει οὕτως (Σελ. 85) Le
jeune roi Michel eut peur femme la princesse Hélène, fille de l'Empé-
reur Vatacés. Μετὰ μίαν σελίδα ὁμοῦ δὲν ἀποφεύγει νὰ εἴπῃ. Le père de la
femme de Michel, prince de Russie Uris. . . Ἡ Ἑλένη, ὡς εἶδομεν εἰς τὰ
περὶ Ἰωάννου Ἀσάν, ἦτον ἀδελφὴ τοῦ Μιχαήλ, καὶ σύζυγος τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου
τοῦ Βατάκη.

(146) Ῥώσσοις ἡγεμόνα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπειδὴ εἰς τὴν κατὰ τοὺς
χρόνους ἐκείνους ῥωσσικὴν ἱστορίαν δὲν ἀπήνητσα, ὑπέθεσα αὐτὸν ἐκ Γαλλικίας· ἐν
μὲν ὅτι ἡ χώρα αὕτη διεφιλονεικεῖτο τότε μεταξύ Οὐγγρων καὶ Ῥώσσοι, καὶ ἐπο-
μένως οἱ δεσπόμενοι αὐτοῦ δὲν ἐγινώσκοντο ἀκριβῶς, ἄλλο δὲ ὅτι ἐνόμισα τὴν με-
τὰ οὐγγρικῆς οἰκογενείας συγγένειαν τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων μᾶλλον ἐφικτὴν τῆς
μετὰ τῶν Ῥώσσοι. Ὁ Ἑγγεὺ γράφει αὐτὸν Ῥοσιτσιαβόν, Βάνον (Πρίγκηπα)
τοῦ Μοχάτζ.

(147) La Bulgarie, P. 87.

(148) Κωνσταντῖνος ὁ Τοῦχος, λέγει ὁ Ἀκροπολίτης. Παρεδέχθη μόνον
τὸ δεύτερον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν περὶ αὐτοῦ γραφάντων.

(149) Ὅρα πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ἀκροπολίτου τὰς δεκατρεῖς ἐκείνας εὐχάς.

(150) Πόλις τῶν ἐν Θράκῃ.

(151) Τὸν Βάτην καὶ τοὺς ἀγρίους αὐτοῦ στρατιώτας ἡ Μολδαβία ἐγνώ-
ρισεν. Ἡ κτίσις τῆς πόλεως Βοτοσιάν (Βάτου-χάν) εἰς αὐτὸν ἀνάγεται. Ὁ Ἑγγεὺ
(Σ. 416) λέγει τὸν Βάτου καὶ τὸν Γαϊτάν διελθόντας διὰ τῆς Βουλγαρίας τῷ 1243
καὶ μάλιστα ἐκεῖ ἐπιδείξαντας δι' ἐπιθεωρήσεως πᾶσαν τῶν Μογγόλων τὴν δύναμιν
(hielten hier die grosse Heerchau.) Ὁ δὲ Σάφαρικ (Gesch. der Südslav.
lit. T. III, Σ. 21) λέγει τοὺς Μογγόλους διελθόντας καὶ διὰ τῆς Βουλγα-
ρίας τῷ 1241.

(152) Chopin, Provinces danubiennes P. 47 (Univers).

(153) Καὶ πάλιν περὶ Παππαδοπούλου. Σ. 92 Terteris courut épou-
ser la fille de l'Empereur! Πρὸ ἐνὸς στοίχου δέ· s'il voulait épouser la
soeur d' Assan.

(154) Τοῦτον λέγουν καὶ Σφενδόσλαβον καὶ Σβιατοσλάβον.

(155) Engel, Σ. 436. Ἐκεῖ νομιζῶ ὅτι κατὰ παρέγραμα ἐγράφη (Elti-
mer) lieferte dem griechischen Heere des Swatoslaw ein Treffen ἀντὶ
des Radoslav.

(156) Διὰ Σκυθῶν ὁ Γρηγοράς ἐνοεῖ βεβαίως βαρβάρους, καὶ μετὰ τού-
των συγκαταλέγει καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἐπειδὴ ἀλλαγῶς εἰς τὰ προηγούμενα, ἐκ-
φράζει καθαρῶς Βουλγάρους, ἔπου περὶ αὐτῶν ὁ λόγος, ἐκ τούτου φέρομαι νὰ ὑπο-
θέσω οὐχὶ ὅτι οἱ Βούλγαροι εἰς Σκυθίας παρ' αὐτῷ μετέπεσαν, ἀλλ' ὅτι, εἰς ἀσημό-
τητα κατὰ τοὺς χρόνους ἐνεῖνους λογιζόμενοι, δὲν παρεῖχον διδόμενον νὰ πιστεῦσωσιν

οί τότε ιστορικοί ἀξιόμαχον καὶ πολυάριθμον στρατὸν, δυνατὸν ἐξ αὐτῶν καὶ μόνων νὰ συγκροτῆται.

(157) Ἐκ τῶν ὀνομάτων ἐννοοῦμεν καὶ ἄνευ ἐξηγήσεως ὅτι ἦσαν φραγκοὶ ἀγῶνες, εἰσαχθέντες ὑπὸ τῶν Φράγκων εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὰς Σταυροφορίας. Ὁ Γρηγορᾶς περιγράφει τὸν τρόπον δι' οὗ ἐγίνοντο.

(158) Ἡ ἀγέρουσις τοῦ Ἀνδρονίκου πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἀναφερομένη, δύναται ν' ἀναμνήσῃ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ὅτι, μάτην ἐπικελούμεθα τὰ τρόπαια τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅπου, ἢ κουφότης ἂν ἔλλειπεν, ἀφ' ἑαυτῶν θά ἤρχοντο. «Σκέφθητε, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, ὅτι πολεμοῦμεν εἰς γῆν ἐχθρὰν καὶ ἄλλοτριάν, μακρὰν τῆς πατρίδος, ἄνευ συμμάχων, ἄνευ ἐπικουρίας τινός. Πολεμήσωμεν ὡς μέλλοντες νὰ ἀποθάνωμεν τῆδε τῇ ἡμέρᾳ, βασιλεύοντες (διττὴ ἔννοια) σὺν τῷ Ἡλίῳ τούτῳ. Μάρτυρας τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς γενναίας ἡμῶν πάλης ἀποκτήσωμεν τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἀποληφθησομένους καὶ τὴν πολεμίαν ταύτην γῆν, ἐφ' ἧς τρέχομεν τὸν περὶ ψυχῆς ἀγῶνα. Μὴ παράττῃ ἡμᾶς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων πολλὰκις μεγάλοι στρατοὶ ὑπὸ μικρὸν κατεστράφησαν, καὶ τοῦτο ἤδη βοήθειά θεία ἐλπίζωμεν. Ἐνθυμηθῆτε τὸν Θεμιστοκλέα ἐκεῖνον, τὸν μετὰ μικρᾶς Ἀθηναϊκῆς δυνάμεως τὸν μέγαν περσικὸν στόλον εἰς τὸ στεῖνον τῆς Σαλαμῖνος καταστρέψαντα, ἐνθυμηθῆτε τὸν Ἐπαμινώndan ἐκεῖνον, κ. τ. λ.»

(159) Τὸν Σολιμάνον τοῦτον ἄλλοι εἶπον υἱὸν καὶ ἄλλοι ἀδελφὸν τοῦ Ὁρχάνου. Ὁ Χάμμερ λέγει αὐτὸν υἱόν. Ὅρα καὶ Ἐπιθεωρήσεως Ἀνατ. Ἐθνῶν Μέρος Α'. Σ. 29.

(160) Hammer, Histoire de l' Empire Ottoman, L. IV. (Μετάφρασις Dochez).

(161) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι, καὶ Νικ. Γρηγορᾶς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Βυζαντιδος T. Γ'. Σελ. 260 καὶ 272. Ὅρα καὶ Σελ. 103 τοῦ παρόντος πονήματος.

Εἰς τὰ περὶ Τούρκων ἀκολουθῶ τὸν Χάμμερ, καίτοι ἐνταῦθα ἔδεν παραδέχομαι τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀζατίνου γενομένην κατόπιν σεγεννοήσεως τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου μετὰ τοῦ Χάνου τῆς Χρυσῆς Ὀρδῆς. Καὶ ἡ μεγάλη ἀπόστασις καὶ τὸ μέγα μεταξὺ Τατάρων καὶ Τούρκων μῖσος μὲ ἀναγκάζουσι νὰ ἀπιστήσω. Προτιμῶ τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορᾶ ὅτι οἱ Βούλγαροι μετὰ Τατάρων, δελεασθέντες ὑπὸ ὑποσχέσεως παρὰ τοῦ Ἀζατίνου ἀμοιβῆς ἐπιστήμου, ἔδραμον αὐτὸν νὰ ἀπελευθερώσωσιν.

(162) Ὁ γάμος οὗτος, θυγατρὸς Βυζαντινοῦ Ἀυτοκράτορος μετὰ ἡγεμόνος Ὁθωμανοῦ, ὁ τοσοῦτον ἀπαισίως εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἤχῶν, παρεσπάθη ὑπὸ τῶν Ἑσπερίων ὡς γενόμενος κατὰ πρωτοβουλίαν τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἀποπειραθέντος οὕτω νὰ προσελίκοι τὴν φιλίαν τοῦ Ὁρχάνου. Καὶ ὅμως οὐδεὶς, ἐκτός τοῦ Χάμμερ, καὶ τούτου κατὰ τι, ἔλαβε τὸν κόπον νὰ παρατηρήσῃ ὅποιαν ὀρυμὴν καὶ ὅποιαν ἐπιμονὴν κατέδειξεν ὁ Ὁρχάν πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ, ἕπερ αὐτὸς πρῶτος καὶ πρόετεινε καὶ ὡς μόνον ὄρον εἰρήνης καὶ φιλίας προὔβαλεν.

(163) Τῶν τοιούτων Τουρκοπόλων τὴν δύναμιν ὁ Χάμμερ ἀναβιβάζει εἰς τρεῖς χιλιάδας, καὶ ἀντιφάσκει οὕτω διότι εἰς τὰ προηγούμενα εἶπεν ὅτι, ἐκ πάντων τῶν τουρκικῶν σωμάτων μόλις τρεῖς χιλιάδες Τουρκόπολοι ἐσχηματίσθησαν.

(164) Ἴδε τὰ ἐν τέλει τοῦ προηγούμενου Κεφαλαίου.

(165) Κατὰ Χάμμερ. Δύω μῆνας κατὰ Castellan, οὗτινος τὸ σύγγραμμα (Les Ottomans, Paris, 1812) ἐπίσης κατὰ τουρκικὰς πηγὰς ἐγγράφη.

(166) Ἴδε εἰς τὸν Hammer (T. A'. Σελ. 74) ποῖον φρούριον ἐνοσεῖ.

(167) Οἱ Ὀθῶμανοὶ ἐκυρίευσαν τῆς Ἀδριανουπόλεως τῷ 1360 ἢ 1361. Ἡμαρτημένως εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς Ἐπιθεωρήσεως τοῦτο λέγεται γενόμενον τῷ 1375.

(168) Ἐκ τούτου ἀφορμὴν λαμβάνων ὁ Χάμμερ, λέγει τὴν Ῥοδόπην ὑπὸ τῶν Τούρκων Δεσποτῶν-ντάγ μετονομασθεῖσαν ὡς ἐκ τοῦ Δεσπότης τῆς Σερβίας, διότι Σέρβοι πολλοὶ κατοικοῦν ἐκεῖ. Ἡ λέξις Δεσπότης εἶναι Ἑλληνικὴ, καὶ μόνον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς εἰς χρῆσιν ἀντὶ Κράλι· οἱ Βυζαντινοὶ οὐδέποτε εἶπον ἢ ἐξέλαβον τοὺς Σέρβους τοσοῦτῳ πλησίον τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἤκουσαν τὸ ὄνομα ἐκεῖνο, δὲν παραδέχομαι τὴν γνώμην τοῦ Χάμμερ. Φρονῶ δ' ὅτι ἐκ τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, κατὰ τὸν 13-ον αἰῶνα, ἡ Ῥοδόπη μετήλλαξεν ὄνομα, ἐπισήμως μὴ ἀναγνωριζόμενον.

(169) Une foule de seigneurs serves et bulgares avaient, à l'exemple des nobles italiens, français et allemands, usurpé la plupart des domaines impériaux et des terres du peuple en Thrace et en Grèce. Amurat les en dépouilla. (Séguir, Hist. du Bas-Empire, T. A'. Σ. 165.)

(170) Εἰς τοῦ Λαουριάνου κατὰ παραδρομὴν φαίνεται ἐγγραφή Sismānū se cāsatorī cu o fiia a sultanului Amuratū, ἀντὶ cāsatorī o fia cu sultanulū Ameratū. Τοιοῦτον καὶ περὶ Ἀνδρονίκου διέφυγε, φαίνεται, μετὰ τινὰς λέξεις.

(171) Ὅρα καὶ Castellan, Mœurs et histoire des Ottomans. T. I P. 75.

(172) Geschichte von Ungarn und den danzu gehörigen Ländern. (Wien 1792). Τὸ πρωτότυπον τούτου ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀγγλικήν.

(173) Geschichte der Bulgaren, Croaten und Serben, von Johann Reitsch. (Wien 1794). Δευτέρα ἔκδοσις τούτου ἐγένετο ἐν Βουδῇ τῷ 1823.

(174) Ὁ Ἑγγελ ὑποθέτει ὅτι οὗτος ὠνομάζετο Δόβρουτζας, ἐξ οὗ καὶ ἡ Δόβρουτσα τὸ ὄνομα ἔλαβον.

(175) Chopin, Provinces danubiennes P. 60 (Univers).

(176) Ὅρα καὶ Παπαδοπούλου, La Bulgarie, Σ. 103.

(177) Οἱ Βασιλεῖς τῆς Οὐγγαρίας ἐτιτλοφοροῦντο· Dei gratia Hungariae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Reges.

(178) Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Demetrio (Isiaslaf) regi Russorum et reginae uxori ejus, salutem et apostolicam benedictionem.

«Filius vester limina Apostolorum visitans ad nos venit et quod regnum illud dono sancti Petri per manus nostras vellet obtinere, eidem beato Petro Apostolorum principi debita fidelitate exhibita, devotis precibus postulavit, indubitanter asservans illam suam petitionem vestro consensu ratam fore ac stabilem, si apostolicæ auctoritatis gratia ac munimine donaretur. Cujus votis ac petitionibus, quia justa videbantur, tum ex consensu vestro, tum ex devotione poscentis tandem assensum præbuimus, et regni vestri gubernacula sibi ex parte beati Petri tradidimus, ea videlicet intentione atque desiderio charitatis, ut beatus Petrus vos et regnum vestrum omniaque vestra bona sua apud Deum

intercessione custodiat, et cum omni pace honore quoque et gloria idem regnum usque ad finem vitæ tenere vos faciat et hujus militiæ finito cursu, impetret vobis apud supernum regem gloriam sempiternam. Quin etiam nos paratissimos esse noverit vestræ nobilitatis serenitas, ut ad quæcumque justa negotia hujus sedis auctoritatem pro sua necessitate petierit procul dubio continuo petitionum suarum consequetur effectum. Præterea ut hæc et alia multa quæ litteris non continentur cordibus vestris arctius infigantur misimus hos nuncios nostros, quorum unus vester notus est et fidus amicus, qui et ea quæ litteris sunt diligenter vobis exponet et quæ minus sunt viva voce explebunt. Quibus pro reverentia beati Petri, cujus legati sunt, vos mites et affabiles præbeatis, et quidquid vobis dixerint ex parte nostra patienter audiat, atque indubitanter credatis, et quæ ibi ex auctoritate apostolicæ sedis negotia tractare voluerint et statuere nullorum malo ingenio turbare permittatis, sed potius eos sincera charitate favendo juvetis. Omnipotens Deus mentes vestras illuminet, atque per temporalia bona faciat vos transire ad gloriam sempiternam. . . Data Romæ quintodecimo Kalendas maji, ° in dictione tertia decima (1075).» (Anno pontificatus II. Epist. 73.)

Gregorius, etc., Boleslao duci Poloniorum, salutem.

«Quoniam honor qui ministris et dispensatoribus exhibetur ad reverentiam Dominorum proprie attinere dignoscitur, procul dubio grantanter et cum multa delectatione ministrantium labor officiaque suscipiuntur ab his qui prælatorum personas et auctoritate et corde deligere comprobantur. In hoc autem cognoscimus quod Exellentia Vestra Beatum Petrum Apostolorum principem sinceris affectibus diligit, et ad reverentiam ejus ardenti spiritu dilatatur, quoniam gratuita donatione vestris eum oblationibus honorantes, debitores nobis fieri desiderastis, et sicut in Domino confidimus, promeruistis. Unde et nos qui illius servi dicimur, et esse cupimus, vestræ charitati in Christo connexi sumus, et curam ministerii, ad quod sub obedientia Apostolici Principatus occulta Dei dispensatio, licet indignos, ordinavit et constituit, in ea parte quam vobis necessarium et honestum fore cognoverimus, tanto sollicitius vobis impartiri cupimus, quanto fidem et devotionem vestram et in obediendo promptiorem et in promerendo devotionem intelligimus. Verum quia christianæ religionis ordo et provida dispensatio ab his proxime post Deum pendet qui Dominici gregis pastores et rectores esse videntur, illud vobis primum attendendum est quod Episcopi terræ vestræ non habentes certum metropolitanæ sedis locum, nec sub aliquo positi magisterio, huc et illuc, pro sua quisque ordinatione vagantes, ultra regulas et decreta sanctorum Patrum liberi sunt et absoluti. Deinde vero quod in tanta hominum multitudine, adeo pauci sunt Episcopi et amplæ singulorum parochiæ, ut in subjectis plebibus curam Episcopalis officii nullatenus exequi aut administrare valeant. Pro his et aliis causis quas hic conscribere omisimus, hos legatos ad vos direximus, quatenus vobiscum pertractatio negotiisque ad Ecclesiasticam auram et æ-

dificationem corporis Christi, quod est fidelium congregatio pertinent, ea quæ emendanda sunt, aut ipsi juxta sanctorum Patrum statuta diffiniant, aut nobis diffinienda referant. Eos itaque sicut nos audite, memores quod in missione discipulorum ad Evangelium Veritas dicat: «Qui ves audit me audit; et qui vos spernit me spernit.» Et ut fructuosus apud vos cursus fatigationis eorum fiat, propter reverentiam Apostolicæ legationis, qua funguntur, consiliis et benigno favore juvate. De cetero admonemus vos, et exhortamus in Domino ut diem ultimum vitæ vestræ quem ignoratis quando veniet, et terrorem divini judicii semper coram oculis habentes, commissam vobis potestatem sollicita et Deo placita administratione studeatis, præparantes vobis divitias in operibus bonis, et thesaurizantes firmum et immobile fundamentum ut vitam æternam possideatis. Scire enim debetis, quoniam supernus arbiter, quæ vobis commisit, irrequiesita non relinquet, cui tanto restrictius responsuri estis, quanto ampliora sunt vera et judiciorum moderamina quæ tenetis. Deus autem omnipotes, ejus Majestas est super omnes principatus et regna, dirigat cor et actus vestros ad omne opus ponum, in omniprudentia et exercitatione virtutum, quatenus expleto hujus lubricæ et cito perituræ lucis cursu, Beatorum Petri et Pauli Apostolorum principum meritis et intercessionibus ad veram et sempiternam gloriam pervenire mereamini, detque volis devicta per Jesum Christum Dominum nostrum inimicorum vestrorum superbia, pacis et tranquillitatis gaudia, ut ex bonis quoque præsentibus cognoscatis futura, quanto sint desiderio appetenda. Quæ nimirum si vos delectat, inter omnia servanda est vobis charitas, quam, quod inviti dicimus, in pecunia quam Regi Russorum abstulistis, violasse videmini; Quapropter condolentes vobis, multum vos rogamus et monemus ut pro amore Dei et sancti Petri quidquid sibi a vobis vel vestris ablatum est, restitui faciatis, non ignorantes quoniam qui aliorum bona injuste auferunt, nisi emendaverint, si emendare potuerint, nullatenus in regno Christi et Dei partem habere credenti sunt hoc autem a vobis eadem charitate quæ dicimus, pro salute animæ vestræ recipi concupiscimus. Datum Romæ XII Kal. Maji Indictione XIII.»

(179) Ὁρα Chopin, Prov. danubiennes P. 43, καὶ Laurianū, Istorîa Românîlorū Σελ. 240.

(180) Innocentii P. IV. ad Regem Russiæ. (In tutelam Divi Petri et Romani Pontificis suscipitur). Regi Russiæ illustri Innocentius Episcopus servus servorum Dei.

Cum te ac Regnum tuum, utpote plantationem novellam, proponamus prosequi speciali prerogativa gratiæ et favoris, votis tuis libenter annuimus, et petitiones tuas quantum cum Deo possumus favorabiliter exaudimus. Tuis itaque supplicationibus inclinati, personam tuam et Regnum prædictum sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti patrocínio communitimus. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ protectionis infringere, vel ei usu temerario contrare. Si quis autem hoc attemptare præsumperit, indignationem Dei

omnipotentis, beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, et nostram se noverit incursorum. (Datum Lugduni, anno 1246).

Innocentii P. IV ad Regem Russiæ illustri. Innocentius episcopus servus servorum Dei.

Cupientes tuis votis annuere, ac volentes in omnibus quantum cum Deo possumus tuæ satisfacere voluntati, dilectos filios fratres Alexiū et . . . sociū ejus, qui cum ipse fuit in Bohemia, ordinis prædicatorum, tibi ad morandum tecum duximus concedendos, committentes eis auctoritate præfata eandem auctoritatem quam habent ei qui sunt ad Tartaros destinati. Datum Lugduni, Anno (1246) . . .

Innocentii P. IV. ad Joannem Regem Russiæ. Ad Ecclesiæ unitatem redire satagenti, ut benigne suscipiat Legatum Apostolicum, eique contra Tartaros consilium et auxilium impendat. Joanni illustri Regi Russiæ Innocentius episcopus, servus servorum Dei.

Cum is qui secundum suæ omnipotentiam majestatis nec loco potest nec tempore comprehendi, utpote incircumscribibilis, et immensus, stabilis manens, dat cuncta moveri, faciat spiritus suos angelos, et nuntios, cælorumque altitudine inclinata carnem assumens humanam, pro eo quod deliciæ suæ sunt esse cum filiis hominum, discipulos quos elegerat, in mundum destinaverit universum, ut omni prædicarent Evangelium creaturæ, suo nos instruxit exemplo, ut ejus sequentes vestigia, cum assumpti simus in plenitudinem potestatis, nec per ipsos possimus singulis negotiis imminere, inter eos quos in partem sollicitudinis evocavimus, onera, quasi Jethro usi consilio, dividamus unicuique secundum virtutem propriamque variis temporibus imminent, committendo. Sane cum in partibus vestris mores et ritus Græcorum, qui superstitiose, ac dampnabiliter ab unitate ecclesiastica recesserunt, fuerunt hactenus non sine animarum periculis observati, et nuper, gratia favente divina, illuminata sint corda vestra, ut recognoscentes Romanam Ecclesiam, matrem aliarum omnium, et magistram, ac summum Pontificem successorem Petri, cui collatæ sunt clavæ Regni cælestis ligandi et solvendi, et Jesu Christi vicarium, esse caput, quia cum unus sit Dominus, una fides, unum baptisma, unum principium, unum corpus ecclesiæ militantis; corpus cum pluribus capitibus monstruosum, et sine capite acephalum conseretur, ad devotionem et obtemperantiam Apostolicæ Sedis, et nostram redire, sicut accepimus, affectetis, nos et assurgentes in laudem, qui oculos Tobię per collinum ex felle piscis illuminare dignatus est, et aperire oculos cæci nati, ac exultantes cum muliere, quæ juxta veritatem evangelicam, dragman quæ perierat reinvenit; venerabilem fratrem nostrum . . . Archiepiscopum Prussiæ et Esthoniæ, Apostolicæ Sedis legatum virum utique secundum cor nostrum, morum honestate decorum, litterarum scientia præditum, et consilii maturitate præclarum, qui vobis verba vitæ deferet, et nostram, et fratrum nostrorum plenius voluntatem exponet, ad partes vestras, commisso sibi eisdem partibus plenæ legationis officio duximus destinandum, concessa ei

libera potestate, ut evellat, et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, prout secundum Deum viderit expedire. Quocirca serenitatem regiam rogamus, monemus et hortamur attente mandantes, quatenus eidem legato super his, et contra Tartaros impendas sibi consilium, auxilium et favorem, quod exinde apud Deum meritum, et apud homines tibi compares nomen honum, nosque serenitatem regiam dignis valeamus in Domino laudibus commendare. Datum Lugduni V. Nonas Maij. anno tertio (1246).

(181) Ὅρα καὶ Laurianū, Magazinū istoricū, T. III P. 124.

(182) Τὸ τάγμα τῶν Μινωριτῶν ἢ Φραγκισκάνων ἔσχε τοιαύτην ἀρχήν· Φραγκίσκος (ἀγ. δοτ.) ὁ εἶς Ἀσυσίου (πόλις τῆς παπ. Ἐπικρατ. πατρίδος τοῦ Μεταστασίου), γεννηθεὶς τῷ 1182 εἰς φάνην μὲ σημεῖον ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης, ὁμοιάζον σταυρὸν, ἐθεωρήθη ἐκ γενετῆς προωρισμένος νὰ παραστήσῃ μέγα θρησκευτικὸν πρόσωπον ἐν τῷ κόσμῳ. Μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 25 ἐτῶν εἰργάζετο εἰς ἐμπόριον παρὰ τῷ πατρί· ἀλλ' ἔκτοτε παρητήθη παντὸς κοσμικοῦ, ἀποφασίσας νὰ συγκαταλεχθῇ μετὰ τῶν πτωχῶν τοῦ I. Χριστοῦ καὶ νὰ ζῆσῃ ἀπὸ ἐλεημοσύνης. Τὴν ἰδέαν αὐτὴν τῷ ἐνέβαλον οὐ μόνον τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τυχηρὰ ἐκεῖνα ἀλλὰ καὶ τινὰ ὄνειρα, ἅπερ ἔβλεπε καὶ ἐξήγει ὅπως ἤθελε. Τῆς ἀκρας δ' αὐτοῦ ἐγκρατείας καὶ τῆς περὶ τὸν βίον αὐστηρότητος διαδοθείσης, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τρέχουν πάντοτε πρὸς τὰ νέα, πολλοὶ ἠκολούθησαν τὸν Φραγκίσκον, καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη μικρά τις πτώχων, ἀξίω ἐλέους καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς αὐστηρῶς ἐργαζομένων κοινωνία, ἧς τὰ μέλη ὠνομάσθησαν fratres minores. Τὸ 1208 ἡ κοινωνία αὕτη ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ῥώμης, καὶ διηρέθη εἰς πολλοὺς κλάδους, δύο ὅμως κυρίους, ἐν τοῖς ὁποίοις συγκαταλέγονται καὶ οἱ Καπουσίνοι. Ὁ βίος τῶν Φραγκισκάνων ἢ τῶν Εὐτελῶν (ὑποδεεστέρων, μικρῶν) Ἀδελφῶν, συνέκειτο εἰς διαρκεῖς νηστείας, εἰς ἀποχὴν παντὸς κοσμικοῦ, εἰς προσευχὰς καὶ μετανόιας ἀτελειώτους, καὶ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν ἐλαχίστην ἀνάπαυσιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρᾶγμα ἔτυχε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν, δηλ. κατὰ τοὺς φανατικωτάτους χρόνους τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ἐντὸς δεκαπέντε ἐτῶν πέντε χιλιάδες φραγκισκανικῶν μονῶν ἠριθμοῦντο ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Ὡς δὲ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτο μεταβάλλεται, οὕτω καὶ οἱ Ἀδελφοὶ ἐκεῖνοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ ἐγκρατεῖς κατήνησαν ἀκρατέστατοι, ἀπὸ αὐστηροὶ μελιχίότατοι, ἀπὸ λιτοὶ γαστρίμαργοι, ἀπὸ πτωχοὶ πλουσιώτατοι, ἀπὸ μαθηταὶ Σωτῆρος τῆς κοινωνίας διαφθορεῖς. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18-ου αἰῶνος, μολοντί ἀπὸ τὰς διαμαρτυρηθείσας μετὰ Καλβίνου καὶ Λούθηρου χώρας ἐξωσμένοι ἦδη ἦσαν, οὐχ' ἦττον κατεῖχον ἔτι ἐπτὰ χιλ. μονὰς ἀνδρῶν καὶ ἐννεασοσίας γυναικῶν. Ὁ ἀριθμὸς καὶ μοναχῶν καὶ μονῶν ἐλαττοῦται καθ' ἡμέραν· ἀλλ' εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔπου, καὶ μετὰ τὴν ἐσχάτως κατάργησιν 824 μονῶν, ζῶσιν ἔτι 25,540 μοναχοὶ, 7.372 φραγκισκάνοι καὶ 428 μοναὶ αὐτῶν ἐμμεταλλεύονται καὶ ἐν τῷ 1866 τὴν ὠραίαν ἐκεῖνην χώραν.

Εὐρέθησαν δὲ οἱ Μινωρίται εἰς Βοσνίαν οὕτω πως·

Ἡ Ῥώμη πρὸς τὴν τὸ Τάγμα τῶν fratres minores ἦτο διατεθειμένον ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ νὰ πωλῇ ὑπηρεσίαν ἀντὶ πνευματικῆς χάριτος, ἔστειλέ τινας αὐτῶν εἰς Ἰλλυρίαν τῷ 1249 νὰ προσηλυτίσωσι τοὺς Ἀνατολικούς. (Ἐπιτρέψατω μοι ὁ Κυρ. Chopin νὰ ἀπορρίψω τὸ ἐπὶ τούτου δικαιολόγημα ὅτι, διὰ νὰ προληφθῇ ὁ ἐκτουρκισμὸς τῶν Σλαβῶν ἢ ἀποστολὴ ἐκεῖνη ἐγένετο. Prov. Danub.

P. 212. Ἀντιπάτω τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι, κατὰ τὸ 1249 ἔχ· εἰς Ἰλλυρίαν ἀλλ' οὐδ' εἰς Βιθυνίαν Τοῦρκοι ὑπῆρχον.) Φαίνεται ἕμως ὅτι καὶ πρὸ τούτου ὑπῆρχον Μινορίται ἐκ τῶν σχοινοφόρων εἰς Βοσνίαν ἀφ' ἑαυτῶν μεταβάιντες, διότι ὁ πάππας Γρηγόριος Θ'. ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ λόγον ποιεῖται ἀρχιερατικῆς φραγκισκανικῆς ἔδρας ἐν Βόσνα Σερσί· ὥστε ἡ Ῥώμη ὑπεστήριξε μόνον τὸν ζῆλον τῶν παρὰ τοῖς σχηματικοῖς μεταβαινόντων ἀποστόλων τὸ πρῶτον, καὶ ἔπειτα ἀνέλαβεν αὐτὴ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀποστολῶν. Οἱ Μινορίται κατὰ τὸν 14-ον αἰῶνα ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὰ ἱεροκριτήρια, καὶ τὰς πυράς, καὶ τὰς λαϊμητόμους εἰς τὴν Βοσνίαν ἔσαν ἕμως οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖ ἐφανήσαν, ὡς θηρία ἄγρια οἱ ἱεροδικασταὶ κατεδιώχθησαν, εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰ δάση ἐκρύφθησαν μετὰ τῶν θηρίων, ἐφρονέθησαν, ἔφυγον, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἠρῶνισθησαν αὐτοί, οὐχὶ ἕμως καὶ τὰ δυτικὰ δόγματα· διότι τὸ ἐν πέμπτον σχεδὸν τῶν κατοίκων τῆς Βοσνίας δυτικὸν εἰσὶ σήμερον τὸ δόγμα.

(183) Ὁ Λαζάρου φαίνεται ὅτι καὶ πολὺ πρὸ τούτου σκοπὸν εἶχε νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Τοῦρκων· διότι τρία ἔτη πρὸ τῆς μάχης τοῦ Κοσόβου ἔστειλε πιστοὺς ἀνδράς πρὸς τὸν Σιγισμύνδον τῆς Οὐγγαρίας νὰ τῷ ἐκμυστηρευθῶσι τὴν πρόθεσιν τῶν Σέρβων καὶ ζητήσωσι τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ. Ἐπεδίωξε δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν Βουλγάρων διὰ συγγενείας μετὰ τοῦ Σισμάν, πρὸς ὃν ἔγχευε τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα. Ἡ θυγάτηρ αὕτη τοῦ Λαζάρου, ὡς βλέπω εἰς γερμανικὸν τι σύγγραμμα, (Geschichte des Fürstenthums Montenegro, von Al. Andrie. Wien 1853. Σελ. 4) ὠνομάζετο Δέσπα, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σισμάν ὑπανδρεύθη τὸν ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι ἡγεμόνα τῶν Σέρβων Γεώργιον Β', Στραχημῆρου υἱόν.

(184) Ὁ Χάμμερ δὲν λέγει ἐνταῦθα πῶς τὸ Τύρνοβον ἔπεσεν. Ὁ Ἐγγελ (Σελ. 465) ἀναφέρει τὸ Τύρνοβον παραδοθὲν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἐκ τοῦ φόβου μὴ, ἀντιστάμενον μάτην, ὑπὸ τοῦ νικητοῦ κατοπιν δεῖνὰ ὑποστῆ. Ποῦ λοιπὸν ἦτον ὁ Ἀλῆς; εἰς Σούμλαν, ἢ εἰς Τύρνοβον;

(185) Ἐκ τούτου ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ Ἀμουράτης τὸ 1375 ἀπήσθη φόρον οὐ μόνον παρὰ τοῦ Λαζάρου, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ Σισμάν.

(186) Διακόπτω ἐνταῦθα τὴν συνέχειαν τοῦ Χάμμερ, καὶ ἀναλαμβάνω αὐτὴν μετὰ δεκατέσσαρας σελίδας, προσπαθῶν νὰ συρῶμαι τὰ ἐσπαρμένα· διότι ὁ ἱστορικὸς οὗτος, ἐκ πάντων τῶν τουρκικῶν πηγῶν ἀποσπάσας, πάντοτε δὲ μὴ ἀντιπαραλαβὼν τὰ ἑρῶνισθέντα, ὡς φαίνεται, περιπίπτει πολλάκις εἰς λαβύρινθον ἀδιέξοδον, καὶ τὸ χεῖριστον πολλαχοῦ ἀντιφάσκει.

(187) Τὴν μάχην ταύτην, καὶ κυρίως τὸν κατ' αὐτὴν θάνατον τοῦ Ἀμουράτου, ὁ Ἐγγελ, παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους, ἔσους ἀνέγνωσα, ἄλλως ἐκθέτει. Ἀλλὰ καὶ πᾶς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐν Βουλγαρίᾳ κατακτήσεις, παρὰ τὸν Χάμμερ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσόβου γράφει, ἐν ᾧ ὁ Σάφαρι (Gesch. der Südslav. lit.) τὸν Ἀμουράτην λέγει βαδίσαντα πρὸς τὸ Κόσοβον μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας.

(188) Ἐκ τινος λατινικοῦ χειρογράφου, διατάγματος τοῦ Σιγισμύνδου τῆς Οὐγγαρίας, ὅπερ ὁ Ἐγγελ φέρει ὀλόκληρον, ἐξάγεται ὅτι ὁ Σισμάν εἶχε καὶ ἄλλον υἱόν, Fruschin λεγόμενον, καὶ καταφυγόντα παρὰ τοῖς Οὐγγροῖς μετὰ τὸ ἀτύχημα τοῦ πατρὸς. Τὸ χειρόγραφον ἐκεῖνο εὑρίσκεται εἰς τὸ Stylus Cancellariae Hungariae. Sebastiani Codex hist. prof. in Bibliotheca Caes. Regia Nr. 156.

(189) Ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἐκτίσαστο τὴν κολοσσαίαν ἐκείνην κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν δύναμιν διὰ τῆς ἀκηδίας καὶ τῆς χαυνώσεως τοῦ τουρκικοῦ χαρακτῆρος οὐχί, βεβαίως· ἀλλὰ διὰ τῆς ἑλληνικῆς ὀξυνείας καὶ πανουρ-

γίας, τῆς δαλματικῆς εὐτολμίας καὶ δολιότητος, τῆς κροατικῆς καὶ βοσνικῆς ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ δραστηριότητος, καὶ ἐν γένει διὰ τῆς περὶ τὸν πόλεμον ἀνδρείας καὶ τέχνης, ἀλλὰ καὶ ἀσυνειδησίας πάντων τῶν ἀρμισθηρῶν τούτων. Κατέκτησε καὶ ἀπερρόφησε τὸ αἷμα τῶν περὶ αὐτὴν ἐθνῶν δι' ὀργάνων, ἐξ' αὐτῶν τῶν ἐθνῶν ἐξεληθόντων ποτὲ, καὶ καταφαγόντων εἶτα τὰ σπλάγχνα τῆς βαστασάσης αὐτὰ κοι-
λίας (Hammer).

(190) Τῷ 1832 ἡ λειψανδρία τῆς Βουλγαρίας, μᾶλλον τῆς ἀνάγκης ἐνισχύσεως τῶν συνόρων, ἔπεισε τὴν Τουρκίαν νὰ ἀποικήσῃ εἰς Δόβρουτζαν τοὺς κατὰ τὸν αἰγυπτιακὸν πόλεμον αἰχμαλωτισθέντας στρατιώτας τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ.

(191) Ἐσχάτως ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κ. Ῥακόβσκη εἰς Βουκουρέστιον βουλγαρικὸν σύγγραμμα περὶ Βουλγαρικῆς Ἀρχαιότητος (*Balgarska Starina*). Εἰς αὐτὸ οἱ Βούλγαροι φέρονται εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πρὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, καὶ κατ' αὐτὸ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὑποτίθεται ἐκ Βουλγάρων καταγόμενος. Ἴδε Σελ. 188—191 τοῦ πρώτου καὶ μόνοι μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντος Τόμου.

(192) Ἴδε καὶ Ἐπιθεωρήσεως, Μέρος Α'. Σ. 46.

(193) Hammer, T. III Σ. 19.

(194) Ὁ Λεοπόλδος τῆς Αὐστρίας μετὰ ἐπὶ ἔτη, (6 Ἀπρ. 1690) εἰς τὴν διακήρυξιν τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου, προσεκάλει εἰς τὰ ἔπλα καὶ τοὺς Ἀλβανούς, Σέρβους, Μοισούς, Βουλγάρους κ.λ.π. (Ὁρα Geschichte Montenegros ὑπὸ Andric, Σελ. 22).

(195) Ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Βλαχίας ἀποικία ὑπάρχει Βουλγάρων, τῶν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841 ἀποξενωθέντων τῆς πατρίδος.

(196) Ὁ Ami Boué περὶ τῶν Βουλγαρίδων λέγει ταῦτα: Les femmes bulgares, en général plus petites (que les Grecques) sont aussi fort gracieuses et joviales, mais elles ne paraissent pas si jolies dans tous les cantons, ce à quoi peut contribuer la grande variété de leurs costumes. C' est dans le bassin de Sophie, et entre cette ville et Nisch, que nous avons cru entrevoir le plus de regularité dans les formes, tandis qu' il y a des cantons du Balcan et des montagnes de la Macedoine où on peut à peine trouver une gentille figure dans un village. Elles ont alors des jambes massives, de gros pieds, des gorges volumineuses, des figures basanées sans effet, et elles ressembleraient, sans leurs cheveux noirs, aux femmes slaves de maint village en Bohême et dans les Carpathes. (T. II P. 66).

(197) Περὶ τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὸ 1843 ἴδε ὀλόκληρον τὸ II'. Κεφ. τοῦ Βλανκῆ (Voyage en Bulgarie).

(198) Κατὰ τὸ XIII Κεφ. τοῦ Blanqui, καὶ τὰ τελευταῖα τῆς παρακατιούσης παραγράφου ἐν τοῦ IX.

(199) Εἰς Βεσσαραβίαν, τὴν μεσημβρινὴν κυρίως, ἀπώκησαν μετὰ τὸν Ῥωσικὸν πόλεμον τοῦ 1829 καὶ τὰς ἐπαναστατικὰς κινήσεις τοῦ 1840 καὶ 1849 Βούλγαροι κατὰ χιλιάδας· οἱ μὲν ἐνοχοποιηθέντες τότε καὶ τὴν τουρκικὴν ἐκδίκησιν φεύγοντες, οἱ δὲ προσελκυσθέντες ὑπὸ μεγάλων τῶν Ῥώσων ὑποσχέσεων. Πόλεις ὀλόκληροι τῆς Βεσσαραβίας κατοικοῦνται ἤδη ὑπὸ Βουλγάρων· ἀλλ' αἱ πολυπληθεστεραὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν συνεχωνεύθησαν εἰς τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας, ἧ

τὴν πρότερον Μολδαβίαν, κατὰ τὴν παραχώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ 1856.

(200) Τοῦθ' ἔπερ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν.

(201) Φαίνεται μοι ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐνταῦθα παρέλειψε τι. Ἴσως ἦθελε νὰ εἶπῃ ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Σερβίας κατὰ τὰ βουλγαρικὰ πράγματα ἠλλαξε μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μιλόσκη καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Καραγεώργεβιτς.

(202) Τὸ ingénieurs τοῦ κειμένου ἂν δὲν ἐννοῶ τοῦτο, σημασίαν δὲν ἔχει. Θὰ ἦναι παράλογον νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἑξακόσιοι καὶ ἄλλοι τόσοι μὴχανικοὶ ὑπῆρχον ἔστω καὶ εἰς ὄλον τὸν οὐγγρικὸν καὶ τὸν πολωνικὸν συνάμα στρατὸν τοῦ 1849.

(203) Ἰδοὺ καὶ τοῦτο.

Ἐκτελείσθω κατὰ γράμμα.

Ἄρθρ. Α'. Αἱ διὰ τοῦ Τανζιμάτ καὶ τοῦ Χάτι σερὶφ τοῦ Γκιουλχανέ δοθεῖσαι ἐγγυήσεις πρὸς τοὺς πάσης τάξεως καὶ θρησκείας, ἀνευ μηδεμιᾶς διακρίσεως, ὑπάρχουσ Ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ασφαλείας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, ἐπικυροῦνται καὶ παγιοῦνται σήμερον. Κατάλληλα δὲ μέτρα θὰ ληφθῶσι πρὸς πλήρη ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

Ἄρθρ. Β'. Αἱ περὶ ἐκκλησιαστικῶν προνομίων καὶ περὶ ἀσυδοσίας (ἀτελείας) τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων γενόμεναι ἀνέκαθ' ἑνὸς τε καὶ ὑστέρως παραχωρήσεις παρὰ τῶν προγόνων Μου, πρὸς πᾶσαν κοινότητα χριστιανικὴν καὶ ἐν γένει μὴ μουσουλμανικὴν, ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀποκατεστημένην, ἐπικυροῦνται καὶ διατηροῦνται ὑπὸ τὴν σκέπην μου.

Ἄρθρ. Γ'. Θὰ γίνῃ ἀνάγκη ὅπως, ἐκάστη τῶν προμνησθειῶν κοινοτήτων διορίσῃ ἐντὸς ὀρισμένου χρόνου ἐπιτροπὴν ἐξ ἑαυτῆς καὶ ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, συναινέσει καὶ ἐπιβλέψῃ τῆς Ἰ. Μου Πύλης, μέλλει νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰ προνόμια ἐκεῖνα καὶ ὑποβάλλῃ τὰς ὑπὸ τῆς προόδου τῶν φώτων καὶ τῶν περιστάσεων ἀπαιτουμένας μεταρρυθμίσεις.

Ἄρθρ. Δ'. Ἡ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Β' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ παραχωρηθεῖσα ἐξουσία εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ τοὺς Ἐπισκόπους τῶν χριστιανικῶν δογμάτων θέλει τεθῆ ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν ἐκ γενναίας καὶ εὐμενοῦς διαθέσεώς μου ἐξασφαλιζομένην νέαν θέσιν τῶν προμνησθειῶν κοινοτήτων, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσοβιότητος τῶν Πατριαρχῶν, ἀφ' οὗ ὁ περὶ ἐκλογῆς αὐτῶν κανονισμὸς ἀναθεωρηθῆ, θέλει ἐφαρμοσθῆ ἀκριβῶς, συμφώνως τῷ πνεύματι τοῦ ἐπὶ τοιοῦτου διορισμοῦ φερμανίου.

Ἄρθρ. Ε'. Οἱ Πατριάρχαι, οἱ Μητροπολίται, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ οἱ Ῥαββίνοι, παραλαμβάνοντες τὰ καθήκοντα, θὰ καθυποβάλλωνται εἰς ὄρκον, συνταχθῆσόμενον ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τε τῆς Ἰ. Μου Πύλης καὶ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων κοινοτήτων.

Ἄρθρ. ΣΤ'. Αἱ ἐκκλησιαστικοὶ προσφοραὶ πάσης κατηγορίας θὰ καταργηθῶσιν, ἀντικαθιστάμεναι δι' ὀρισμένων εἰσοδημάτων τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κοινοτήτων, καὶ διὰ μισθοδοτήσεως τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ κλήρου, ἀναλόγως τῆς βαρύτητος (importance), τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ἀξιοπρεπειᾶς ἐκάστου αὐτῶν.

Ἄρθρ. Ζ'. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα, τῶν διαφόρων χριστιανικῶν κοινοτήτων, θὰ μένου ἀνέπαφα· ἀλλ' ἡ διοίκησις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐκάστης τῶν χριστιανικῶν καὶ ἐν γένει μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτή-

των θά τεθῆ ὑπὸ τὴν μέριμναν μικτῆς συνελεύσεως ἐκ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν συγκροτουμένης, τῶν μελῶν ἐκ τῶν κόλπων τῆς κοινότητος αὐτῆς λαμβανομένων.

Ἄρθρ. Η'. Εἰς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία, κατοικοῦμενα ἀποκλειστικῶς ἐξ οἰκογενειῶν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ θρησκευμα ἀνηκουσῶν, οὐδὲν πρόσκομμα θά παρενθῆται εἰς, κατὰ τὸ προϋπάρξαν σχέδιον, ἐπισκευὴν ἐκκλησιῶν, σχολείων, νοσοκομείων καὶ νεκροταφείων. Ἐν περιπτώσει δὲ οἰκοδομῆς νέων τοιούτων κτιρίων, τὰ ἐπὶ τούτων σχέδια, ἐγκρινόμενα ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν ἢ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κοινοτήτων, θά καθυποβάλλωνται εἰς τὴν Ὑ. Μου Πύλῃν, ἣτις, κατ' αὐτοκρατορικὴν Μου διαταγὴν, θά ἐγκρίνη αὐτὰ, ἢ θά ἐπιφέρῃ ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου τὰς δευσας παρατηρήσεις.

Ἄρθρ. Θ'. Εἰς μέρη ἔπου ἐν μόνον θρησκευμα ὑπάρχει, οὐδεὶς περιορισμὸς εἰς τὴν ἐπίδειξιν τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ λατρείας θά τίθῃται.

Ἄρθρ. Γ'. Ὅπου διάφορα θρησκευματα ὑπάρχουσιν, ἐκάστη κοινότης, κατοικοῦσα ἰδιαιτέραν συνοικίαν, δύναται ἐπίσης, συμμορφουμένη πρὸς τὰ ἀνωτέρω, νὰ προβῆ εἰς ἐπισκευὴν ἐκκλησιῶν, σχολείων, νοσοκομείων, νεκροταφείων.

Ἄρθρ. ΙΑ'. Δι' οἰκοδομὴν νέων κτιρίων θά ἐξαίτηται διὰ τῶν Πατριαρχῶν ἢ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κοινοτήτων ἢ ἀναγκαῖα ἄδεια παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης, ἣτις, ἀποφασίζουσα ἀνεγκλήτως, θά παραχωρῆ τοιαύτην, ὅταν ὅμως δὲν παρουσιάζωνται ἐμπόδια διοικητικά. Ἡ ἐπέμβασις τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς εἰς πάσας τὰς τοιαύτης φύσεως ὑποθέσεις θά ἐκτελεθῆται δωρεὰν, καὶ ἡ Ὑ. Πύλη θά λάβῃ ἐνεργητικὰ μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθέρας ἐξασκήσεως παντὸς θόγγματος, οἷοςδήποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκολουθούντων αὐτό.

Ἄρθρ. ΙΒ'. Οἰκλήποτε διάκρισις εἶτε ὄνομα, τεῖνον νὰ παραστήσῃ τάξιν τινὰ τῶν ὑπηκόων τοῦ Κράτους Μου ὑποδεεστέραν ἄλλης κατὰ τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν, ἢ τὴν καταγωγὴν, θά ἐξαλειφθῆ διὰ παντὸς τοῦ διοικητικοῦ πρωτοκόλλου. Θά τιμωρῶσι δ' οἱ νόμοι τὴν μεταξὺ ἰδιωτῶν ἢ ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν χρῆσιν ἐπιθέτου ὕβριστικοῦ ἢ προσβλητικοῦ.

Ἄρθρ. ΙΓ'. Ἐπειδὴ πάσαι αἱ θρησκείαι ἐξασκιοῦνται καὶ θά ἐξασκῶνται ἐλευθέρως εἰς τὰ Κράτη Μου, οὐδεὶς τῶν ὑπηκόων τῆς Αὐτοκρατορίας θά παρενοχλήται ἢ κατ' ἐλάχιστον ἀνησυχῆται εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας αὐτοῦ.

Ἄρθρ. ΙΔ'. Ἐπειδὴ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους ἐξαρτᾶται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς Μου βουλήσεως, ἅπαντες οἱ ὑπῆκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνευ διακρίσεως ἐθνικότητος, θά ᾔναι δεκτοὶ εἰς τὰ δημόσια ὑπουργήματα, ἕκαστος ἀναλόγως τῆς ἑαυτοῦ ἱκανότητος, καὶ συμφῶνως πρὸς κανόνας περὶ γενικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ τοιούτου.

Ἄρθρ. ΙΕ'. Ἄπαντες οἱ ὑπῆκοοι Μου, ἀνευ διακρίσεως, θά ᾔναι δεκτοὶ εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ σχολεῖα τῆς Αὐτοκρατορίας, ὑποχρεούμενοι εἰς τοὺς περὶ ἡλικίας καὶ ἐξετάσεων ὅρους, τοὺς διαγραφομένους ὑπὸ τῶν ἐν ἰσχύϊ κανονισμῶν τῶν σχολείων αὐτῶν.

Ἄρθρ. ΙΣΤ'. Ἐκτὸς τούτου, ἐκάστη κοινότης δύναται νὰ συστήσῃ σχολεῖα τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἄλλ' ὁ τρόπος τῆς ἐν αὐτοῖς διδασκαλίας καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν καθηγητῶν θά ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἐξέλεξι μίκτου συμβουλίου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ θά διορίζωνται διὰ διατάγματός Μου.

Ἄρθρ. ΙΖ'. Πᾶσαι αἱ ἐμπορικαὶ, ἐγκληματικαὶ καὶ ποινικαὶ διαφοραὶ, αἱ

μεταξὺ μουσουλμάνων καὶ μὴ τοιούτων, θὰ ἀνατιθῶνται εἰς μικτὰ δικαστήρια.

'Ἀρθρ. ΙΗ'. Τῶν τοιούτων δικαστηρίων ἡ ἀκρόασις θὰ ὑπάρχῃ ἐλευθέρᾳ εἰς πάντα· τὰ δὲ διαφερόμενα μέρη, παριστάμενα, θὰ προσάγωσιν ἐκάτερον τοὺς ἰδίους μάρτυρας, ὧν ἡ κατάθεσις θὰ γίνηται ἀδιακρίτως δεκτὴ, μετὰ ἔριον διδόμενον κατὰ τὸν θρησκευτικὸν νόμον ἐκάστου.

'Ἀρθρ. ΙΘ'. Αἱ πρὸς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις σχετιζόμεναι δίκαι θελόντων ἐξακολουθεῖ νὰ δικάζωνται δημοσίᾳ, κατὰ τοὺς νόμους καὶ κανονισμοὺς, ὑπὸ τῶν μικτῶν συμβουλίων τῶν ἐπαρχιῶν, ἐνώπιον τοῦ Διοικητοῦ καὶ τοῦ Καδῆ.

'Ἀρθρ. Κ'. Αἱ μεταξὺ μὴ μουσουλμάνων εἰδικαὶ πολιτικαὶ δίκαι, ὡς αἱ περὶ κληρονομιῶν καὶ αἱ τοιαῦται, δύνανται, κατ' αἴτησιν τῶν διαφερομένων, νὰ παραπέμπωνται εἰς τὰ δικαστήρια τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κοινοτήτων.

'Ἀρθρ. ΚΑ'. Οἱ ποινικοὶ, ἐπανορθωτικοὶ, καὶ ἐμπορικοὶ νόμοι, ὡς καὶ ἡ τάξις τῆς διαδικασίας τῶν μικτῶν δικαστηρίων, θὰ συμπληρωθῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν τάχιον, σχηματισθῶσιν εἰς κώδικα, καὶ μεταφρασθῶσιν εἰς πάσας τὰς ἐν χρήσει γλώσσας ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ.

'Ἀρθρ. ΚΒ'. Ἐντὸς ὅσον τὸ δυνατόν βραχυτάτου χρόνου θὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ ποινικοῦ συστήματος, ὅπως αἱ ἀπαιτήσεις τῆς δικαιοσύνης μὴ προσκρούωσιν εἰς τὴν φιλανθρωπίαν. (afin de concilier les droits de l'humanité avec ceux de la justice).

'Ἀρθρ. ΚΓ'. Οὐδεμία σωματικὴ ποινὴ, οὐδ' ἐν αὐταῖς ταῖς εἰρκταῖς θὰ δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ἄλλως ἢ συμφώνως πρὸς τοὺς περὶ πειθαρχίας κανονισμοὺς, τοὺς ἐκ τῆς Υ. Πύλης προερχομένους· θὰ καταργηθῇ δὲ ῥιζικῶς πᾶν φέρον χαρακτηριστικὴν βασιάνου.

'Ἀρθρ. ΚΔ'. Πᾶσα παραβίασις τούτου θὰ ἐπιφέρει κατὰ τῶν ἀρχῶν τῶν διατάξασάν αὐτὴν καὶ τῶν προσώπων τῶν κταστάντων ἐνόχων αὐστηρὰν ποινὴν κατὰ τὸν ποινικὸν κώδικα.

'Ἀρθρ. ΚΕ'. Ὁ ἀστυνομικὸς διοργανισμὸς ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ, ταῖς πόλεσι, ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ τοῖς ἀγροῖς θὰ ἀναθεωρηθῇ εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παρέχῃ εἰς πάντας τοὺς φιλησύχους ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας Μου τὴν ἀναγκαίαν ἀσφάλειαν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν.

'Ἀρθρ. ΚΣΤ'. Ἐπειδὴ ἡ ἰσότης τῶν φόρων συνεπάγει τὴν ἰσότηρα εἰς τὰ ὑπουργήματα, ὡς ἡ τῶν καθηκόντων εἰς τὰ δικαιώματα, οἱ ὑπῆκοι χριστιανοὶ, καὶ ἐν γένει οἱ μὴ μουσουλμάνοι, θὰ ὑπάγωνται, κατὰ τὰ προαποφασισθέντα καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μωαμεθανῶν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ περι στρατολογίας νόμου.

'Ἀρθρ. ΚΖ'. Θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντικαταστάσεως, καὶ θὰ δημοσιευθῇ ὅσον τὸ δυνατόν τάχιον τέλειος νόμος περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδοχῆς καὶ ὑπηρεσίας τῶν περι ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω.

'Ἀρθρ. ΚΗ'. Ὁ τρόπος τοῦ ἀπαρτισμοῦ τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων θὰ μεταρρυθμισθῇ, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀνεπηρέαστου ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων πάσης κοινότητος, καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ψήφων ἐν τοῖς συμβουλίαις.

Η Υ. Πύλη θὰ ἐφεύρῃ τὰ προσηφώτατα μέσα πρὸς ἐξέλεξις καὶ γνώσιν ἀκριβῆ τῶν συζητήσεων αἱ τῶν ἀποφάσεων τῶν συμβουλίων αὐτῶν.

'Ἀρθρ. ΚΘ'. Ἐπειδὴ οἱ περὶ ἀγοροπωλίσσεως καὶ διαθέσεως ἀκινήτων κτημάτων νόμοι ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ὑπάρχουσι κοινοὶ εἰς πάντας, ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς ξένους, συμμορφούμενους πρὸς τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις καὶ ὑποκειμένους εἰς τὰ αὐτὰ τῶν ἰθαγενῶν βάρη, θὰ ἦναι ἐπιτετραμμένον νὰ κατέχωσι κτήματα ἐπὶ γῆς εἰς τὰ Κράτη Μου· τοῦτο δὲ ὅταν προηγηθῇ συνεννόησις μετὰ τῶν ξένων Δυνάμεων.

'Ἀρθρ. Λ'. Οἱ φόροι ἀπαιτοῦνται παρὰ πάντων τῶν ὑπάρχων τοῦ Κράτους Μου ὑπὸ τὸν αὐτὸν λόγον, ἀνευ διακρίσεως οὔτε τάξεως οὔτε θρησκείας.

'Ἀρθρ. ΛΑ'. Ταχεῖα μέριμνα καὶ ἐνεργητικὰ μέτρα θὰ ληφθῶσι πρὸς καταστολὴν τῶν εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων καὶ κυρίως τῶν δεκάτων διαπραττομένων καταχρήσεων. Ἐπομένως τὸ σύστημα τῆς ἐνοικιάσεως θὰ καταργηθῇ, ἅμα δυνατόν καταστῆ, εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Κράτους, καὶ θὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς ἀμέσου εἰσπράξεως.

'Αρθρ. ΑΒ'. Ἐν ὄσῳ τὸ σύστημα ἐκεῖνο διατελεῖ ἐν ἰσχύϊ θὰ ἀπαγορευθῆ, ὑπὸ αὐστηροτάτας ποινάς, εἰς πάντας τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ εἰς πάντα τὰ μέλη τῶν συμβουλίων τὸ νὰ παρουσιάζωνται ὡς πλειοδῶται τῶν εἰς δημοπρασίαν ἐκτιθεμένων κτημάτων, εἴτε τὸ νὰ λαμβάνωσιν οἰονδήποτε μέρος ἢ συμφέρον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν.

'Αρθρ. ΑΓ'. Οἱ τοπικοὶ φόροι θὰ λογίζωνται ὅσον τὸ δυνατόν εἰς τοιοῦτον πρόπον, ὥστε οὔτε αἱ πηγαὶ τῆς παραγωγῆς νὰ ἐπηρεάζωνται, οὔτε ἡ κίνησις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου νὰ προσκόπη.

'Αρθρ. ΑΔ'. Τὰ δημόσια ἔργα θὰ προικοδοτηθῶσιν προσηκόντως, καὶ μέρος τῶν εισοδημάτων αὐτῶν θὰ ἀποτελέσωσιν οἱ εἰδικοὶ φόροι τῶν ἐπαρχιῶν, ὅσαι θὰ ὠφεληθῶσιν ἀμέσως ἐκ τῶν μέσων τῆς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν συγκοινωνίας.

'Αρθρ. ΑΕ'. Ὁ περὶ ἐνιαυσίου προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους ἐκδοθεὶς ἤδη νόμος θὰ τηρῆται μετὰ μεγίστης ἀκριβείας. Θὰ ληφθῆ δὲ καὶ μέριμνα περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν εἰς ἐκάστην θέσιν ὄρισμένων μισθῶν.

'Αρθρ. ΑΣΤ'. Ἐκάστης κοινότητος οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ἀνὰ εἰς ἕτερος ἀντιπρόσωπος, ὀριζόμενος ὑπὸ τῆς Υ. Μου Πύλης, θὰ προσκαλῶνται νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ Συμβουλίου κατὰ πάσας τὰς ἐν γένει τοὺς ὑπηκόους Μου ἐνδιαφερούσας περιστάσεις. Θὰ προσκαλῶνται δ' ἐπίτηδες εἰς σύνοδον ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζίρου.

Ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν θὰ διαρκῆ ἔτος, καὶ ἀναλαμβάνοντες τὰ καθήκοντα θὰ ὀρκίζωνται. Πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου, κατὰ τε τὰς τακτικὰς καὶ τὰς ἐκτάκτους συνελεύσεις, ἐλευθέρως καὶ τὴν γνώμην θὰ ἐκφράζωσι καὶ τὴν ψῆφον θὰ δίδωσι, ἄνευ μηδεμιᾶς παρὰ μηδενὸς παρενοχλήσεως.

'Αρθρ. ΑΖ'. Οἱ κατὰ τῆς διαφορᾶς, τῶν καταχρήσεων καὶ τῶν ὑπεξαίρεσεων νόμοι θὰ ἐφαρμόζωνται κατὰ τοὺς νομίμους τύπους εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους τοῦ Κράτους, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ τάξις καὶ ἡ φύσις τῶν καθηκόντων ἐκάστου.

'Αρθρ. ΚΗ'. Θὰ ληφθῆ πρόνοια περὶ καθιδρύσεως τραπεζῶν καὶ τραπεζικῶν καταστημάτων, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ νομισματικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ συστήματος, καὶ πρὸς τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίων διὰ τὴν αὔξησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἱεροῦ πλοῦτου τοῦ Κράτους Μου.

'Αρθρ. ΛΘ'. Ἐπίσης πρόνοια περὶ ὁδῶν καὶ διορύγων θὰ ληφθῆ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

'Αρθρ. Μ'. Πᾶν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν παρακαλῶν θὰ καταργηθῆ καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῶν θὰ ζητηθῶσι τὰ μέσα τῆς ἀλληλοδιαδόχου χρησιμοποίησεως τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν κεφαλαίων τῆς Εὐρώπης.

(204) Bulgariï se adunarë pe la tôte bissericele lorü si, dupã ce fãcurë din elle unã autodafeu solemnely, strigarë cu putere: Blãstematü fiã Patriarculü Fanarulü! blãstematü fiã clerulü fanariotü cu totü némulü Fanarioțilorü "!"... Șterserë apoi din tôte bissericele numele patriarculü, spre a nu mai figurã necãire, si puserë principulü d'a se pomeni în viitorü numele arșipãstorilorü naționali. În multe locuri arserë chiar cârțile grecesci romãnis, spre a nu mai esista assemene contagiunã. În Plovdiv (Filippopolis), astã solemnitate naționalã fu esecutatã într'un modü mai regulatü si mai eclatante; Mitropolitulü din Plovdiv, Paisiü, de si nãscutü în Fanarulü Costantinoplei, derë omu justü si onestu fiindu, escepțiune rarã la Fanarioți, chiar de la începutulü acesteï cestiuni, se unì cu Bulgariï si luã cea mai viuã, si cea mai activã parte în favórea lorü. Acestü respectabile bãrbatü, dnpe ce adunã mai tôte persónele bisericesci din eparșia sea, citi si demunstrã solemnely, cã Patriarculü Fanarulü, prin conduita sea immoralã si antivangelicã, este escommunicatü si espulsü din rangulü sãu, si'lü blastemã în publicü în aclamațiunile stentorice alle popolului de: „Blãstematü së fiã!“

S. Lopez

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000024060